

ಶ್ರೀ ಮದ್ರಮುನಿಸೇನಾಸಂಪದ ಪೋಷಕಾ

- 1 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಅದಮಾರುಮತದ ವಿಬುಧಪ್ರಿಯತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು
- 2 ಶ್ರೀ ಪುತ್ರಿಕಾಮತದ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 3 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಕೃಷ್ಣಾಪುರಮತದ ವಿದ್ಯಾಪೂರ್ಣತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 4 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಸೋದಾಮತದ ವಿಶ್ವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 5 ಶ್ರೀ ಸೋದಾಮತದ ವಿಸ್ವೇಶ್ವರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 6 ಶ್ರೀ ಕಾಣೂರುಮತದ ವಿದ್ಯಾಸಮುದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 7 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಫಲಿಮಾರುಮತದ ರಘುಮಾನ್ಯತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 8 ಶ್ರೀ ಶೀರೂರುಮತದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 9 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಪೋಷಾವರಮತದ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 10 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಕಾಶೀಮತದ ಸುಕೃತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 11 ಶ್ರೀ ಕಾಶೀಮತದ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 12 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪದಂಗಳತ ಉತ್ತರಾದಿಮತದ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 13 ಶ್ರೀ ಸಂಪುಟನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಮತದ ವಿದ್ಯಾಸಿಂಧುತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 14 ಶ್ರೀ ಗೋಕರ್ಣ ಪರ್ವಗಾಳಿಮತದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 15 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ರಾಜಸಭಾಭೂಷಣ ಕರ್ಪೂರ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು. ಬೆಂಗಳೂರು.
- 16 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಉಡುಪಿ ರಾಮರಾಯರು. ಮದ್ರಾಸ್.
- 17 ಶ್ರೀಯುತ ಮಣಿಲ್ ಕೃಷ್ಣನಾಯಕ್ ಮತ್ತು ಸನ್ನ್. ಮಂಗಳೂರು.
- 18 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಶ್ರೀ ತಾಲೂರು ಶ್ಯಾಮರಾಯರು. ಬಳ್ಳಾರಿ.
- 19 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಇಡ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಾಯರು. ಉಳ್ಳಾಳ.
- 20 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಣಿ ಹನುಮಂತಾಚಾರ್ಯರು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ.
- 21 ಶ್ರೀಯುತ ಕಲ್ಪಂಜಿ ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು. ಉಡುಪಿ.
- 22 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಉಡುಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾಯರು. ಮದ್ರಾಸ್
- 23 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜಮ್ಮಿ ವಿ. ಬದರಿನಾರಾಯಣಾ. ಮದ್ರಾಸ್.
- 24 ಶ್ರೀಯುತ ಕೆ. ಎನ್. ರಂಗರಾಯರು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ.
- 25 ಶ್ರೀಯುತ ಉಡುಪಿ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು. ಪಂಜಾಬ್.
- 26 ಶ್ರೀಯುತ ಎ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾಯರು. ಬೆಂಗಳೂರು.
- 27 ಶ್ರೀಯುತ ಗುಪ್ತ ಅಪ್ಪರು.
- 28 ಶ್ರೀಯುತ ಕೆ. ಸೀತಾರಾಮರಾಯರು. ಮದ್ರಾಸ್.

॥ಶ್ರೀ ಮಧ್ವನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ॥

ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಥಾಚಾರ್ಯರ

ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಗುಚ್ಛವಾದ
ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ದಶೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ

ಸ ಭಾಷ್ಯ

ಶ್ರೀ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್.

ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ವಿದ್ವಾನ್ ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ಶಿರೋಮಣಿ

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಬೋಧಿನೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾ ಪಾಠಶಾಲಾ ಪಂಡಿತ

ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಮುನ್ನುಡಿ ಸಹಿತ

ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾ ಭಾಷಾಂತರವು.

WITH AN ENGLISH INTRODUCTION

BY

C. R. KRISHNA RAO B.A., B.L.

RETD DISTRICT & SESSIONS JUDGE

1860 ಇಸವಿಯ 21ನೇ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮೇರೆಗೆ ರಚಿಸಿರುವಾಗಲಿರುವ

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾಸಂಘ ಉಡುಪಿ

ಇವರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಉಡುಪಿ ಮೆಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಇದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಕ್ಕು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಪ್ರಕಾಶಕರದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

P R E F A C E.

With these 2 important Upanishads, Brihadaranyaka and Chchandogya, Parts I and II of Volume VI, the series of the principal 10 Upanishads, with Sri Madhva's Bhashyas thereon, has come to a close. There has no doubt been some delay in the publication of these works beyond the appointed time-schedule, causing some disappointment to our patrons and members, for which we express our sincere regrets. Our chronically short and thin purse, the difficulty of getting in time our supply of paper with its rising prices and some other unexpected causes, all these contributed to the delay, which with the best of will we could no avoid. This delay apart, we think that in this volume we have, in fulfilment of our promise, given to our patrons and members material of a high order of perennial interest and importance, in as easy, simple, free and unencumbered a language and style as the highly metaphysical nature of the subject-matter permitted. In the 2 English Introductions, one by the learned philosopher Dr. R. Nagaraja Sarma on "All Upanishads proclaim Sri Madhva's Message of Dwaita", and the other by Sri C. R. Krishna Rao, the learned President of the Sangha, on "The Supreme Text 'TATTWAMASI'", and in the 2 short Kannada Munnuddis by H. H. the learned Swamiyar of Sri Bhandarakere Mutt and Sri A. Narayana Tantri, our Translator, will be found dissertations of profound scholarship and research, of powerful thought and expression and of calm deliberation and dispassionate judgement, on the crucial topics discussed, which present Sri Madhva's Doctrine from its rightful pedestal of unassailable logic, scientific realism and intellectual and philosophical convincingness. A volume like this surely deserves to enter every home in the Kannada-knowing Madhva world and to inspire the heart of every seeker after true knowledge of Para-Brahman and Jeevatman. But the reception accorded to Part I till now has been far from satisfactory, with its crippling effects on the sinews of our progress. Now that the Volume, has been completed, will it be too much to hope that it will meet with the same good luck as its predecessor, Sri Brahma Sutra Bhashya, did in being absorbed within about a year of its publication?

Our next work will be the *Scrimad Bhagavad Gita*, the third of the *Prasthanatraya*, with Sri Madhva's Bhashya and Tatparya thereon. In view of the great importance and popularity of this scripture, it is our wish and our ambition to do this work in a manner worthy of the unique place it occupies in the system of Hindu Religion, Philosophy

and Dharma and to make it a very useful, reliable and authoritative guide to the millions of its votaries, by bringing the texts of the Gita, Bhashya and Tatparya, with their meanings and renderings as far as possible together and in one place, under each Sloka or group of Slokas or under each Adhyaya, in order to focus attention on the particular subject-matter at one glance. But the task is stupendous and involves a considerable out-lay, which is far beyond our present capacity to provide. Our success therefore would depend mainly on the measure of a fresh accession of strength to our feeble arms by means of a general and generous response to our appeal for patronage. It is our devout hope and prayer that this response will be forthcoming swiftly, ungrudgingly and in a rising tide, when the harvest in view is as rich and as priceless as this eternal GEM of the greatest GOSPEL of the GOD HEAD.

OM

February 1952. }
UDIPI. } The Council of the Sri Madhva Muni Seva Sangha, Udipi.

THE SUPREME TEXT.

TATTVAMASI—THAT THOU ART.

स्वभावतः स्वतन्त्रप्रामुख्यनिर्विकरेणुः ।

विभिन्नो विभक्तो विष्णुर्जयताज्जगदीश्वरः ॥

PART I.

1. No two commentators of the same texts can differ in their interpretation more widely or more fundamentally than do Sri Sankaracharya and Sri Madhvaracharya. They have composed Bhashyas on the ten classical Upanishads, the Brahma Sutras and the Bhagavad-Gita. They agree that these authoritative works teach one consistent doctrine. But as regards the content of that doctrine their views are diametrically opposed.

2. Neither Sankara nor Madhva requires our blind acceptance of their views. They appeal to our reason and to our experience. They want us to bring our critical judgement to bear on their argument as it proceeds. In Sankara's Bhashya on the Taittareeya, an imaginary interlocutor tells the Bhashyakara: "Your opponents, the Pluralists, are many and you are the only Monist. I am not hopeful that you can resolve my doubts." Sankara replies: "It is a piece of good fortune that I have so many opponents. I shall conquer the whole lot of them. Lo, I start the discussion. "जेय्यामि सर्वान् आरमे च चिन्ता". The interlocutor now becomes a judge. He has to weigh the cogency of the arguments advanced by the Monist and the Pluralists and give his verdict that Sankara is right and his opponents are all wrong. Madhva has no such interludes in his Bhashyas. None-the-less he too expects the reader to give his assent to the conclusion only if his intellect approves the argument. The casual reader sometimes fails to notice this in the Bhashyas which are loaded with quotations. But in the Prakaranas his desire to take the reader with him step by step is quite manifest. In the Tatvanirvana he says:—"विशेषणानि यानीह कथितानि भट्टकिभिः । साधयिष्यामि तान्येव क्रमान्तरजन्संविदे ॥ Vide Vol. II Page 111. "The qualifying statements made here (about Narayana the Supreme Being) I shall establish in their order by sound reasoning and unquestionable authorities for the better understanding of good people".

3. Any discussion to be profitable presupposes agreement on certain primary assumptions, premises and hypotheses. Thus all Vedantins are agreed

- (1) that souls are distinct and separate from the bodies they inhabit;
- (2) that they are in Samsara, subject to birth and death, and the joys and sorrows of corporeal existence;
- (3) that there is a state of release or moksha, of unending bliss to which the souls can attain;
- (4) that moksha is attainable by Brahmagyana, the knowledge of the Supreme Being;
- (5) that the Vedas and particularly the Upanishads teach this knowledge, the Brahmagyana;
- (6) that the aspirant should acquire as an essential first step, physical and mental purity by a course of self-discipline; and lastly,
- (7) that he should seek a proper teacher to impart this Vidya. Sankara observes in the Atharvana Bhashya:—“शास्त्रज्ञोऽपि स्वात्मन्येण ब्रह्मज्ञानान्वेषणे न कुर्यात्” and in the Talavakara Bhashya,—“ब्रह्म च एवमाचार्योपदेशपरम्यैवाधिगन्तव्यं न तर्कतः प्रवचनमेवावहृत्श्रुततपोयज्ञादिभ्यश्च”.

4. There are some propositions which one philosopher regards as self-evident truths and which others do not admit to be even true. Sankara urges at every turn the conflict between knowledge and works, Gnana and Karma, and that they exclude each other. “ज्ञानकर्मणोर्विरोधं पर्वतवदकम्प्यम्”. He states that the same person or thing cannot be both the subject and the object, “कर्तृकर्मविरोधः.” He states that modification and change are unreal. “विकारोऽनृतः”. And so on. Madhva disputes the validity of everyone of these propositions. Madhva too has certain propositions which as propositions may require proof, but as facts are believed to be self-evident. Thus he says there is nothing which is entirely attributeless “न च निर्विशेषं नाम किंचिदस्ति”. There is no evidence of the existence of the indescribable. “न चानिर्वचनीये किंचिन्मानं”. Difference is cognised with the cognition of every object “भेदः स्वरूपदर्शन एव सिद्धम्”. And so on.

5. Before proceeding further it may be well to consider briefly the method of the two great commentators in which they differ quite as widely as in their conclusions:

- (a) Sankara as a rule adopts the literal or surface meaning of words. Madhva usually prefers the root-meanings. To give one example.

The words *Aum* and *Akshara* occur in the very first mantra of the Chandogya and the Mandukya. Sankara construes *Akshara* as the letter 'of the alphabet' and *Aum* as the syllable composed of the letters A. U. M. He has a learned disquisition that names and the objects denoted by them are not different, that all names are subsumed in *Aum* and therefore *Aum* represents the entire universe. Madhva adopts the root meaning. He construes *Akshara* as the indestructible and *Aum* as the all-pervasive, and that these denote the Supreme Being as they are His names and His worship is enjoined by the Upanishads. One of his glossators points out that the syllable *Aum* and the *Pranava* are inanimate, and their upasana can lead to no result. In support of his interpretation Madhva quotes from the Brihat Samita and the Samanyaya. Vide Vol I page 290 and Vol VI Part 2 page 3.

- (b) Sometimes Madhva gives a very unusual, but very apposite meaning to a common word. Take as an example: "तपसि तपो वनः क्रमेति प्रविष्टा वेदाः सर्वज्ञानि सत्यमथन्तमः", occurring in the Taihvakara. Austerity, self-restraint, and performance of prescribed duties are mentioned as the foundation of the Brahma Vidya. These are qualifications the aspirant has to acquire. Vedas the Angas and Satyam are mentioned as the abode of the Vidya. These would naturally be the studies from which the qualified aspirant can obtain the knowledge about Brahman. Sankara understands Satyam to mean truthfulness, uprightness and he says this is mentioned again as it is the highest of qualifications. But according to Madhva Satyam does not mean here truthfulness but *Mimamsa* or the Science of interpretation. He quotes the Sabhi Nirnaya in support of his interpretation Vide page 198 Vol I. The group of these Vedas, Angas and Satyam shows that Satyam must refer to some branch of study on the principle of *ejusdem generis* applied to the interpretation of statutes. The group of three qualifications is spoken of as *pratishta* or foundation and the next three, as the *ayatanam* or home. Truthfulness is included in tapas. Vide Gita XVII-15.
- (c) Both Sankara and Madhva delight in quoting authorities in support of their views. Oftentimes Madhva's views can be ascertained

only from his quotations. Thus his commentary on the Talavakara consists of a long quotation from a work called Brahma Sara. Sankara's quotations are drawn mainly from the Upanishads. Occasionally he quotes from the Bharata, the Manu Smriti and a few other works. Madhva ranges over a most extensive field of Vedic, Puranic, Tantric and other literature. A mere list of the names of the works from which he quotes will make a fair-sized book. He felt obliged to quote so profusely because of his complete divergence from the beaten track of advaita. He could not convince his adversaries and convert them to his views without proving that these had the amplest support in ancient authority. A favourite doctrine of Madhva is that all names nay all sounds proclaim the majesty and glory of the Supreme Being and His infinite auspicious attributes. What can be clearer than this that the texts *Aham Brahmasmi*, *Sohamasmi*, mean I am Brahman and I am He. Madhva takes *aham* and *asmi* as nouns denoting Brahman. This explanation is very much out of the beaten track and requires authority. Accordingly he quotes "अहं नाम इति नित्यमहं-यत्वात्प्रकीर्तितः", etc from the Narayana Suti. Vide Vol II page 318. He quotes in the Aitareya Bhashya in support of this interpretation Brahmanda Purana, vide Vol I page 414 the Aitareya Samhita, vide page 444 and the Brahma Vaivarta vide page 596. Not always can the quotations be traced even in works now extant. But many works have not become lost, and some may be reposing in an obscure corner of some oriental library. Even the source is not indicated in many cases, and occasionally a glossator throws light on the question. Two verses are quoted in the Sutra Bhashya without any reference. Trivikrama in his Tatva Pradeepa points out that one is taken from the Padma and the other from the Skanda. Vide vol. V page 184.

- (d) Sankara's commentaries are exhaustive. All difficult words are explained and possible doubts are raised and cleared. Even fanciful doubts are not omitted. The third khanda of the sixth adhhyaya of the Chandogya begins with the statement that all living beings are oviparous or viviparous or fissiparous (in the text the last refers to plants and not to amœbae). The word used in

the text is andaja, and an objector says: "अण्डमेव बीजमिति युक्तम् । कथमण्डजं बीजमुच्यते". The egg should be referred to as the seed and not that which is born of the egg. The commentator replies: "सत्यमेव स्यात् यदि त्वदिच्छन्त्वा श्रुतिः स्यात्; स्वनन्ता नु श्रुतिः यत् आहण्ड-जाधेव बीजे ताण्डादिनि". If the Sruti had consulted you it would have said "egg is the seed", but as it is independent, it states that the egg-born are the seed, and Sankara proceeds to show that the Sruti is correct and not the objector, because there can be no egg without a hen to lay it. Madhva by contrast skips over great portions of the text which do not require special attention. Thus his Bhashya on the Gita starts with the eleventh sloka of the second Adhyaya. To explain a word or passage he prefers to use the words of an authority to using his own. As stated already the bulk of the Bhashya on Talavakara is a quotation from a work called Brahma Sara. Nearly one third of the Bhashya on the 6th Adhyaya of the Chandogya is made up of extracts from Sama Samhita. The whole of the commentary on the second Valli (Brahmananda Valli) of Taittareeya is an extract from Yajus Samhita. Sometimes it looks as if Madhva is editing an old commentary with a few notes of his own.

6. The Upanishads themselves proclaim that they contain the highest teaching about Brahman, and that the acquisition of this knowledge leads to everlasting bliss: "विद्ययाऽमृतमश्नुते", "य एतद्विदुर्मृतास्ते भवन्ति", "यो वा एतामेव वेदावहय यस्मिन्मनसि स्वर्गे लोके ज्येष्ठे प्रतिनिष्ठति ज्येष्ठे प्रतिनिष्ठति". The Upanishads do not speak with one voice on several points with which they deal. For example the process of creation is one of their favourite topics. The Taittareeya says "अनन्दा इदमग्र आसीत् ततो वै सद्जायत", and the Chandogya "मदेव सम्यदमग्र आसीत्", and there cannot be two more opposite doctrines. There are Bheda Srutis and Abheda Srutis—texts which predicate difference and identity. Every commentator tries to reconcile these apparent conflicts. Sankara postulates a Trinity of Brahman, first, the Ni-guna Brahman, the absolute, attributeless, indefinable, second the Saguna Brahman, the Isvara Who creates, destroys, Who is ever free from Samsara, and third the Jivatman or individual soul, who as a result of ignorance thinks he is born, dies, enjoys, suffers etc etc. All these three, the soul, Isvara and Para

Brahman are one and identical. He also postulates two states, a Vyavaharika or phenomenal, in which difference appears to be real, and a transcendental or Paramarthika, when difference ceases to exist, because there is only one without a second. Madhva, faced with the advaita srutis, not only denies that they can sustain an advaitic interpretation, but also boldly claims that they support his doctrine of difference.

7. Sankara is not unmindful of the usual objections drawn from the Vyavaharika states to prove the difference between the transmigrating soul and Para Brahman. Madhva quotes a Sruti in *Tatva Nirnaya* vide Vol II page 320 "आत्मा हि परमः स्वतन्त्रः सर्वविश्वेशक्तिः॥ परमसुखः परमो ब्रह्मन्तु तद्वशोऽन्यत्रोऽन्यशक्तिर्गर्तोऽन्यकः", which contrasts the littleness and dependence of the Jiva with the Infinitude and Independence of Paramatman. In the *Vakya Bhāṣya* on the Talavakara Sankara raises the same doubt. An objector says "नेदं यत्र संसारान्मनो लक्षणं भेदादेश्च महिष-वत्". There is difference between the Jiva and Brahman because of their different characteristics as between a horse and a buffalo. Isvara's knowledge, he proceeds, is like the light of the Sun and that of the Jiva resembles a glowworm's, and they are different in power etc., and one is the worshipper and the other is the worshipped. Sankara replies that there are texts which condemn difference and that there are thousands of Srutis which teach identity "एकत्वमिमादिन्यश्च श्रुतयः सहस्रशो विद्यन्ते". The apparent incongruity in identifying the limited Jiva with the infinite Brahman must yield to the number and weight of texts.

8. Now listen to Madhva: "न चाभेदे कश्चिदागमः । मन्त्रि च भेदे मर्गागमाः । तथा शतस्त्वमसीति ननु क्वोपदेशः सदृष्टान्तकः". "There is no verbal authority in favour of identity. All authorities support difference as for example '*Tattvam asi*', That thou art not, repeated nine times with illustrations". This is indeed bearding the lion in its own den. *Tattvam asi* has been regarded for centuries as the great Advaitic text, the Mahavakya, par excellence. A whole Adhyaya, with much pomp and circumstance, so to speak is devoted to its exposition. The instruction is repeated nine times, each time with an illustration throwing light upon a new aspect. There is a long introduction leading up to the teaching and a story into which it is woven. Sankara observes "पिता पुत्राभ्यायिका विद्यायाः मारिष्टवत्प्रदर्शनार्थः". The story of the father and son is to show the supreme excellence of the instruction. The other advaitic texts *Ahambrahmasmi Sohamasmi, Sarvam*

to dissolve salt in water and taste it. The aim is to make the teaching both instructive and interesting. I do not propose to take the reader right through the Adhyaya because of the rigorous limitation of space, and also because even Uddalaka cannot make the story of creation interesting to the general reader. I shall therefore confine myself to a consideration of some important statements and illustrations contained in the Adhyaya.

PART II

11. The sage Uddalaka had a son called Svetaketu to whom he said, "My dear boy, there has been no one in our family who was a nominal brahman all have been Vedic scholars, so it behoves you also to abide with a teacher and observe the discipline of a student." Accordingly Svetaketu left the parental roof, and he was then twelve years old, and returned when he was twenty four, full of Vedic learning, and full also of conceit and stubbornness. The father was sorely disappointed. Vidya and Vinaya should go together. Pride is the negation of true learning. Svetaketu had learnt everything about devritas and karmas the ritual and formal parts of the Vedas, but had missed the true spirit and aim of Vedic teaching. So the father decided to impart this higher knowledge, which would at the same time destroy Svetaketu's pride and make him humble. To arouse his curiosity Uddalaka posed this question: "My dear boy, you consider yourself unequalled in learning and you put on such airs. Have you asked for that *adesa* by which the unheard-of becomes heard, the unthought-of, thought, and the unknown, known?" Svetaketu could not make out this puzzle. He wondered how the knowledge of one thing could make everything else known. So he said, "Please tell me, sir, what this *adesa* is like." The father gave three illustrations to show that it is possible to know everything by knowing one thing. Svetaketu had not during his 12 years of study with his teachers heard of this master-key to all knowledge. So he said, "Sir, my venerable teachers themselves were ignorant of this otherwise why did they not impart this knowledge to me? So you yourself should instruct me". Uddalaka agreed and began to expound the process of creation.

12. Sankara in his desire to leave nothing unexplained states that Svetaketu was disrespectful to his teachers (in attributing ignorance to them) because of his fear of being sent back to school for a further period of study. But this explanation overlooks the fact that Svetaketu was no longer a docile boy of 12

but an arrogant young man of 24 and any suggestion from the father that he should go back to his teachers would have met with a flat refusal. The story in the fifth adhyaya which will be referred to makes this perfectly plain.

13. The general proposition which puzzled Svetaketu, the three illustrations which gave him some idea of what the instruction was like, and the main text with which the story of creation begins, require detailed notice; for the battle between Advaita and Dvaita is fought over these passages. For convenience of reference I shall set them down:

(1) न ह पिनीयाच्च श्रेयकतो यदु सोम्येवं महातता अण्वान्तमानी स्तब्धोऽभ्युत्तमा-
देशमप्राक्ष्यः ॥ येनाश्रुतः श्रुतं वक्ष्यमनं सत्तमविज्ञानं विज्ञानमिति तथं नु भगवः स
आदेशो भवतीति ॥

(2) यथा सोम्यैकेन मृत्पिण्डेन सर्वं मृत्पत्रं विज्ञातः स्याद्वाचाग्म्येण विकारो नामधेयं
मृत्तिकेयमेव मत्स्यम् । यथा सोम्यैकेन लोहमणिना सर्वं लोहमयं विज्ञातः स्याद्वाचाग्म्येण विकारो
नामधेयं लोहमिथेयं मत्स्यम् ॥ यथा सोम्यैकेन नवनिष्कृतनेन सर्वं कार्यायस विज्ञातः स्या-
द्वाचाग्म्येण विकारो नामधेयं कृष्णोपममिथेयं मत्स्यमवः सोम्य स आदेशो भवतीति ॥

(3) मतेन सोम्योऽस्य आसिद्धिकमेवादित्यं

14. Sankara seems to understand the general proposition that by knowing one object you can know all objects in a literal sense. He says that Svetaketu asked his father to teach him that thing by knowing which he may become omniscient "तद्वन्मु येन ज्ञानेन सर्वज्ञत्वं मे स्यात्तद्वर्णीत्". Madhva thinks the proposition must be understood in a figurative sense. In the Brihadbhāṣya he says: "सर्वात्मस्य परमेश्वरस्य विज्ञानान्मयं विज्ञानमिव भवति ॥ न च मृन्मात्रविज्ञानाद्दृष्टरावादिमस्या विज्ञाता भवन्ति मुच्यतः". By the knowledge of the Highest, the Paramesvara, every-thing else becomes as if known. By the knowledge of clay alone, pots and pans do not become known in the primary sense. Jayatirtha observes "अप्रधानज्ञानेन यन्मयोत्पन्नं तत्प्रधानज्ञानेन सम्पद्यत इति". Whatever good or fruits can be obtained by the knowledge of the inferior and secondary, can be acquired by the knowledge of the superior and primary. And he goes a step further in the Nyaya Deepika: "अविज्ञानान्नज्ञानादीनां यत्फलं तत्तदभावेऽपि भगवज्ज्ञानादिमात्रेणापि भवतीत्यर्थः".

Even if you have not acquired the knowledge of the inferior and secondary, if you are possessed of the knowledge of the Supreme Being, this last alone gives you all the fruits of the knowledge of the inferior as well.

15. There is a story narrated in the fifth Adhyaya of this Upanishad, which is repeated in almost the same words in the Brihadaranyaka, which throws some light on this question. Svetaketu after having been instructed by his father went to the court of Pravahana to exhibit his learning. Pravahana asked him five questions to none of which he could render an answer. Pravahana scolded Svetaketu for saying that he had been instructed by his father when he was unable to answer any of the questions. Svetaketu came to his father and told him of his discomfiture. Uddalaka admitted his own ignorance and suggested that both of them go back to Pravahana to learn this Panchagnividya. Svetaketu refused to go, and told his father that if he wanted to go, he might do so. (Bhavanega gachatu). If Svetaketu had taken his father's proposition that if you know one thing you know everything else literally, he would have reason to complain, for this master-key had failed him. He had not become omniscient as he had expected. He and his father had still much to learn. Srischandra Vasu observes: "From this it may be inferred that *Tattvamasī* of the sixth Adhyaya is not the highest revelation of the Vedanta.....The fifth Adhyaya chronologically comes after the sixth".

16. In the Atharvana, Saunaka puts a similar question to Angirasa. He asked "कस्मिन्नु भगवो विज्ञाने यद्विद्वि विज्ञाने भवति". "By knowing what, sir, can all this become known?" Angirasa replied that Aparavidya and Paravidya must be learnt, the higher and lower science. He did not say the higher gives a knowledge of the lower also. The higher is essential, the lower non-essential. Madhva points out that these are not two separate branches of study. Aparavidya itself becomes Para Vidya when the Vedas etc are understood as teaching Brahman. The Parama Samhita says: "अपरा विद्या यदा विष्णोर्न वाचकाः । ता एव परम विद्या यदा विष्णोस्तु वाचकाः ॥". The Vedas may be understood as teaching Devatas and Karmas, in which case they are Aparavidya, or as teaching the Highest Vishnu, in which case they become Para Vidya.

17. According to Sankara, the answer to Saunaka's question is contained in *Purusha evedam visvam* occurring at the end of third Khanda. He says when

this Purusha, the Paramatman, the cause of everything, become known, then arises the knowledge that all this is Purusha only and that nought else exists. *Purusha eva idam visvaam* is only another form of *Purusha eva idam sarvam* occurring in the Rig Veda. Madhva says this means Purusha pervades all or controls all and not that Purusha is all and he relies on a passage in the Bharata where this meaning is given. "पुरुष एवेदं सर्वं . इत्युच्यते तदीशं यत्नस्तु सर्वमनूयते". Svetaketu had become a master of Aparā Vidya but he had no inkling of Para Vidya. Uddalaka felt that all this was a waste. A text says "यस्मिन् न वेद किमुक्ता-कर्मियति". (quoted by Madhva in his Sutra Bhashya). What use are all the riks to him who does not know the Brahman? Uddalaka therefore proceeded to instruct Svetaketu in Brahma Vidya. If Brahman is known, nothing else is worth knowing, and so everything is, as it were, known. One who had secured Kalpa Vriksha and Kama Dhenu need not study agriculture or dairy farming.

18. Uddalaka said that as by knowing one lump of clay, all that is made of clay is known, the modification being only a name, a matter of speech, and the clay alone is true, such is this adesa. Similarly as by knowing a piece of gold or an iron nail-parer, all objects made of gold or iron are known, by knowing this everything else is known. These three illustrations may be considered from two standpoints Upadana Vivaksha (material causality) and Sadrisya Vivaksha (similarity). Sankara chooses the former, Madhva, the latter. According to Sankara there is no difference between the material cause (Karana) and the effect or modified object (karya). At no stage while the potter is shaping the lump of clay into a pot can we say the lump has ceased to exist and the pot has come into being. The change or modification in shape is unreal, because the pot is still the clay and pots and pans are only names dependent on speech. Clay alone is real. Commenting on *Satyam Gnanam Anantam Brahma* in the Taittareeya, Sankara observes: "सत्यमिति यद्रूपेण यन्निश्चिन्ते तद्रूपं न व्यभिचरति स्मृत्यम् । यद्रूपेण निश्चिन्ते यद्रूपं व्यभिचरदन्तमित्युच्यते । अतो विकारो अन्तम् ।". That object which is constant and unchanging is true, that which is liable to change is untrue. Hence modification is untrue. In another place he says "न हि कारणव्यतिरेकेण कार्यं नाम वस्तुतोऽस्ति यत् कारणवृद्धिर्विनिवर्तेत ।". There is no distinct thing called Karya (a pot) apart from the Karana (the lump of clay). The sense of the cause always persists in the effect.

19. Madhva takes the preliminary objection that according to this interpretation the words *Eka pinḍa namadheya* become useless. But no word, not

22. These illustrations will support on the upadana basis, Parinamavada (pantheism) and not the theory of Vivarta or superimposition. According to the former view, Brahman becomes modified into the universe. But says a *srutii*-Brahman is unchangeable, immutable. So the unchanging Brahman cannot become modified into the universe. Sankara relies on the second half of the mantra 'Vacharambhanam Vikara Namadheyam' as supporting his theory of adhyasa. This is a favourite text of Sankara and he quotes it in a hundred places in his Bhashyas. According to Sankara this passage means that change or modification is a name only, a matter of speech, and the substance clay alone is true. Madhva contends that 'Namadheyam' will be redundant and the word 'iti' will be useless according to this interpretation. Madhva regards this as a separate illustration to prove knowledge of the inferior by the acquisition of the superior. He says Samskrit words occurring in the Veda are permanent, while their vernacular synonyms are impermanent and conventional. They may be formed as we please. The Samskrit word *mruttika* is permanent, but the corresponding Telugu and Tamil words *mutti*, *mumu*, are conventional. One who knows Samskrit though ignorant of Telugu or Tamil still passes for a pandit, because of his knowledge of the superior language. In the same way one who knows Brahman the Highest is said to know everything. Madhva says that according to this interpretation all the words have a use and a purpose. Vacharambhanam denotes an action production by the organ of speech, and not dependence on speech. Vikara does not mean modification but multiformness (*Vividhakara*). Mruttika does not mean the substance clay, but the word form. It is a mark of quotation and refers to the word form. Satyam does not mean true but means permanent "सदात्नं सत्यमिति नित्यमेवोच्यते बुधैः". Anuvyakhyana. That which is always existing is spoken of as Satyam and so the learned say Satyam means eternal. Satyam also means primary or chief. Thus he differs from Sankara not only in the interpretation of the mantra as a whole, but on the meaning of each word. Because of the great importance attached by Sankara to this Vacharambhanam text, Madhva has taken pains to discuss it in Tatvodyota, Tatvanirnaya, Anuvyakhyana, Gita Tatparya and Brihadaranyaka Bhashya. Brahman is so infinitely great and everything else is so insignificant that the knower of Brahman is regarded as knowing everything. Nor is there any need to know anything else, for whatever good can be procured by that knowledge, is acquired by the knowledge of Brahman alone. And so according to Madhva, this portion of the mantra is intended to show the greatness of Brahman and not that He is the material cause of the universe or the substratum of the unreal world.

even a letter, should be rejected in the Veda as useless. Says the Sabdanirnaya (quoted by Madhva in the Aitareyabhashya) "न वेदेषु पदं किञ्चिदणौ वा व्यर्थं इष्यते", no word or letter in the Veda is purposeless in the Veda. From the standpoint of upadana it would have been enough to say, clay being known all things made of clay are known. It was unnecessary to say, *one lump* of clay being known. I shall not dwell on the niceties of grammar and usage, but will refer to a few points obvious from the illustrations themselves.

20. The three illustrations according to Madhva have each a different purpose but according to Sankara they have all the same purpose. The illustrations recognise that objects in the world fall into groups, classes, species and so on. A lump of clay being known, all objects made of clay are known, but not everything. A lump of clay gives no knowledge of silver or gold.

21. Next, in the first illustration the thing known is a lump of clay, in the third, it is an iron nail-parer. Thus the third illustration is the converse of the first. From a knowledge of the Karana (material cause) the knowledge of the Karya (the effect) is obtained. Also from a knowledge of the effect (the nail-parer), knowledge of the cause (lump of iron) is obtained. The second illustration shows that by a knowledge of gold, all metals can be known, gold being the most precious metal. Copper and Zinc are neither the cause nor the effect of gold, but all of them belong to the class of metals. Lohamani in the text means gold and loha means metal. Madhva quotes Sabdanirnaya where it is stated lohamani and purata mean gold. Lohamani does not mean a lump of gold nor does loha mean gold. In all these three illustrations it is by the knowledge of the physical and chemical properties of the lump of clay or the piece of gold or the nail-parer, that the knowledge of other objects of that group or class is obtained. To take another illustration, if you know one cow you know all cows, if you know one woman, you know all womankind from the similarity of mental and physical characteristics. And finally it is to be noted that all the pots and pans are not modifications of one lump of clay. On the strict upadana basis one can know only that pot into which a particular lump of clay has been transformed. If one gets a knowledge of other lumps or other pots, it can be only on the basis of similarity. And what is this knowledge worth? A child who watches a carpenter at work knows that a lot of wood has been converted into a chair. But what does he know of the wood itself, whether it is teak, rosewood or something else, and its characteristics?

22. These illustrations will support, on the upadana basis, *Parinamavada* (pantheism) and not the theory of *Vivarta* or superimposition. According to the former view, Brahman becomes modified into the universe. But says a *sruti*, Brahman is unchangeable, immutable. So the unchanging Brahman cannot become modified into the universe. Sankara relies on the second half of the mantra 'Vacharambhanam Vikaro Namadheyam' as supporting his theory of *adhyasa*. This is a favourite text of Sankara and he quotes it in a hundred places in his *Bhashyas*. According to Sankara this passage means that change or modification is a name only, a matter of speech, and the substance clay alone is true. Madhva contends that 'Namadheyam' will be redundant and the word 'iti' will be useless according to this interpretation. Madhva regards this as a separate illustration to prove knowledge of the inferior by the acquisition of the superior. He says Samskrit words occurring in the Veda are permanent, while their vernacular synonyms are impermanent and conventional. They may be formed as we please. The Samskrit word *mruttika* is permanent, but the corresponding Telugu and Tamil words *matli*, *munu*, are conventional. One who knows Samskrit though ignorant of Telugu or Tamil still passes for a *pandit*, because of his knowledge of the superior language. In the same way one who knows Brahman the Highest is said to know everything. Madhva says that according to this interpretation all the words have a use and a purpose. *Vacharambhanam* denotes an action production by the organ of speech, and not dependence on speech. *Vikara* does not mean modification but multiformness (*Vividhakara*). *Mruttika* does not mean the substance clay, but the word form. It is a mark of quotation and refers to the word form. *Satyam* does not mean true but means permanent "सदात्नं सत्यमिति नित्यमेवेत्यने द्वयः". *Anuvyakhyana*. That which is always existing is spoken of as *Satvam* and so the learned say *Satvam* means eternal. *Satyam* also means primary or chief. Thus he differs from Sankara not only in the interpretation of the mantra as a whole, but on the meaning of each word. Because of the great importance attached by Sankara to this *Vacharambhanam* text, Madhva has taken pains to discuss it in *Tatvodyota*, *Tatvanirnaya*, *Anuvyakhyana*, *Gita Tatparya* and *Brihadaranyaka Bhashya*. Brahman is so infinitely great and everything else is so insignificant that the knower of Brahman is regarded as knowing everything. Nor is there any need to know anything else, for whatever good can be procured by that knowledge, is acquired by the knowledge of Brahman alone. And so according to Madhva, this portion of the mantra is intended to show the greatness of Brahman and not that He is the material cause of the universe or the substratum of the unreal world.

23. And even from Sankara's standpoint of material causality, why should the modification be regarded as unreal? A lump of clay can be made into a pot which can be used for drawing water or storing rice. But as clay, it is useless for both these purposes. The potter does not work for nothing from morning to night nor can he do with a bucket of sand what he can do with a bucket of clay. Though the substance may be the same the change which it undergoes at the hands of the potter is quite real. I cannot do better than quote what Dr. G. Thibaut wrote many years ago apropos of this, in his Introduction to Sankara's Sutra Bhashya: "The introductory words addressed to Svetaketu by Uddalaka, which are generally appealed to as intimating the unreal character of evolution about to be described, do not, if viewed impartially, intimate any such thing. For what is capable of being proved and manifestly meant to be proved by the illustrative instances of the lump of clay and the nugget of gold, through which there are known all things made of clay and gold? Merely, that this whole world has Brahman for its causal substance, just as clay is the causal matter of earthen pot, and gold, of every golden ornament, but not that the process through which any causal substance becomes an effect is an unreal one. We, including Uddalaka, may surely say that all earthen pots are in reality nothing but earth, the earthen pot being merely a special modification (Vikara) of clay, which has a name of its own, without thereby committing ourselves to the doctrine that the change of form, which a lump of clay undergoes when being fashioned into a pot, is not real but a mere baseless illusion".

24. The story of creation is told in Khandas II to VII by Uddalaka in answer to his son's request that he himself should instruct him in that adesa about which he had spoken as giving a knowledge of everything. Sankara naturally understands the process of creation as an elaboration of his theory of Vikara or adhyasa, and in support of it he relies on the opening sentence, "Sat alone, my dear, existed in the beginning, One only without a second". According to Madhva, creation is described to establish the infinite greatness of Brahman as creator. "प्राधान्यप्रतिपत्त्यर्थं सृष्ट्यादेश्वेव विस्तरः". Anuvyakhyana.

25. Sankara and Madhva differ as to the meaning of the vital words Sat and Ekameva Advitiyam in the opening mantra. Says Sankara: "सदित्यस्तितामात्रं वस्तुमुद्भवं निर्विशेषं सर्वगतमेकं निरञ्जनं निरवयवं विज्ञानं यदवगम्यते सर्ववेदान्तेभ्यः". "By Sat, the existence alone of that object is denoted which is known by all the Vedantas as subtle, without attributes, all pervading, One, Pure, without parts, Intelligence". And he adds that what is now known as the world was in fact this

Sat in the beginning. Vedesa Bhikshu criticises this meaning of Sat in detail. In the first place there is no authority in support of this meaning. *Matram* (only) is not found in the text. To mention so many attributes and to say at the same time that it is attributeless is self-contradiction. And does Sat mean the Pure Nirguna Brahman or the Sabala Brahman? And so on.

26. Madhva quotes Sama Samhita, which says Narayana the Lord is known as Sat because He is the greatest of all "सर्वोत्तमः सत्त्वः सः हरिर्नामयः प्रभुः". In the Bhagavata Tatparya he quotes another authority which says Independence is called Sat, and dependence is known as asat. "स्वाधीनं सत्ति प्रोक्तं पराधीनमसत्त्वम्". Kumbhakonam Edn. Page 105. The Lord Narayana is the only Swatantra, self-dependent. Independent and the universe is dependent on Him. He is the creator and the universe is His creation.

27. Ekameva Advitiyam is a controversial phrase. Sankara states "स्वकार्यपनिमन्यन्नास्तीत्येकमेवेत्युच्यते । नास्य द्वितीयं सम्बन्धसं विद्यत इत्यद्वितीयम्". Ekameva means that in the act of creation, of which Sat is the cause, there is nothing else that is a co-operating cause and advitiyam means that there is no second object beside the Sat. He explains that we see a potter is necessary besides a lump of clay to produce a pot. Not so in the creation of the world. Sat is the only cause and there is no efficient cause apart and distinct from the material cause as in the case of a pot. Vedesa Bhikshu observes that according to this interpretation Ekameva is redundant, for advitiyam itself shows that in the act of creation no second object is concerned as the cause or the effect.

28. There is another advaitic interpretation which Madhva refutes in his Bhashya. There are three kinds of difference, Svagatabheda or difference in the parts of the same organism, as hands, feet, eyes, nose, in man: Sajateeya bheda, or difference between two individuals of the same species, as between Tom and Brown; and Vijateeyabheda, or difference between individuals of different species, as between Tom and his dog. The word Eka negatives the first kind of difference, Eva the second, and advitiyam the third, in regard to Sat. Madhva concedes that there is no Svagatabheda as Brahman has no functional parts differing from one another, but is pure and homogeneous, that there is no difference between Brahman and His attributes, actions and so on. He admits that there is no

Sajateeyabheda because He is unique and there is no object comparable to Him, and finally he concedes that you may predicate Vijateeyabheda also in the sense that there is no object greater than Brahman. He says: "अतः सजातीयः स्वगतभेदोऽधिकार्यं विजातीयं चात्र निषिद्धयते".

29. According to Madhva, to the Advaitin there is no second object at all and, therefore, there is no Vijateeyabheda. But is there any evidence of the non-existence of Vijateeyabheda? None. Moreover "विजातीयाभावे येनाश्रुतं श्रुतं भवतीत्यादि विशेषणं च व्यर्थम्" Uddalaka's proposition that by that (Adesa) the unheard-of becomes heard etc would become absurd, if there is nothing else to be heard of, meditated upon or known. In the Brihad Bhashya (vide Vol. VI. Part I page 73) Madhva quotes the following from Brahma Purana: "एक एवाद्वितीयोऽसौ तदन्तस्त्वस्य वर्जनात् । तत्समस्याधिकस्यापि ह्यभावात्पुरुषोत्तमः". Purushottama is called Eka Eva Advitiya because there is none that is not dependent on Him, none His equal or superior. In the Bhagavata Tatparya (vide page 92 Kumb. Edn.) he quotes to the same effect from the Brahmanda, the Bhagavata Tantra and the Koorma. And we find on page 3 of the same work, advayam asamadhikam-advayam means absence of equal and superior. In support Madhva quotes from the Bhallaveya Sruti. Vedesa Bhikshu quotes the Mahabhashya where it is stated that dvitiyam means equal and so advitiyam would mean unequalled and not without a second.

30. *Idamagra asit* seems to be a favourite method of introducing the story of creation. Thus in the Brihadaranyaka "आत्मैवेदमग्र आसीत्" and in the Aitareya "आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीन्नान्यत्किंचन मिषत्". Atma alone existed before this or Atma One only existed before this and nought else was active or conscious. In his Aitareya Bhashya Sankara construes the above text thus, "नान्यत्किंचन न किंचिदपि मिषन्निमिषद् व्यापारवदितरद्वा". Nothing else existed which was active or inactive. Unmeshana is the conscious experience of one's own individuality. Inactivity is not called mishana or unmeshana. And as usual Madhva quotes an authority in support of his meaning "उन्मेषो गुणसंपूर्तेरुदित्कानुभवः स्मृतः". Sattatva. The Aitareya states that before creation no self-conscious things existed except Brahman, not that nothing else existed at all. The rest were in latency. And in support of this interpretation Madhva quotes several Srutis "एको नारायण आसीन्न ब्रह्मा नेशानः ॥" etc. He concludes with the quotation from the Bharata, Narayana had no equal in the past has none in the present nor will there be any in the future.

31. Thus far the discussion on the text. A few words must be said on the Vivartavada in a general way. An objector says, "How can the formless Sat undergo change and assume so many forms?" "निरवयवस्य सत कथं विकारसंस्थाननुपपद्यते". Sankara replies, "As the rope etc without undergoing change become the object of cognition as snake etc, Sat also appears as having shape and forms. 'रज्ज्वाद्यवयवेभ्यः सर्पादिसंस्थानवत् बुद्धिगरिकस्त्रिमेभ्यः सदस्येभ्यो विकारसंस्थानोपपत्तेः'. And to the same effect is the Karika 'अनिश्चिता यथा रज्जुस्त्वक्कारे विकल्पिता । सपेवारादिभिर्भावैस्त्वद्वात्मा विकल्पितः'. As in the dark the rope, whose exact nature (identity) is not known, is perceived as a snake, a streak of water etc., so also the Atma is perceived (by ignorance) as Jeeva, and the multifarious world. And commenting on this Sankara observes, 'म्वेन विगुद्विजमिमात्रमत्तद्वयकपेगानिश्चिन्ना रज्ज्वावप्राणाद्यन्तमात्रमेदैरात्मा विकल्पित इत्येष सर्वोपनिषदां मिद्धान्तः'. Just as Vacharambhanam is the favourite text of the advaitin, the rope-snake is his favourite illustration. What is this snake perceived in the dark? Is it real, unreal, or something of both? There are many differing views and they have all been set forth and refuted one by one by Jayatirtha in his Nyayasudha. The advaitin's view is that the snake is neither real nor unreal. It is what they call *sadasadvilakshana*, *anirvachaniya* (indescribable). Madhya says the snake is as unreal as unreal can be. The fact that the wayfarer is frightened does not make it real in any sense. Let us take another illustration which will make this clear. In Shakespeare's *Twelfth Night*, a young woman, Viola, puts on man's dress and passes off for a man. Everyone who comes into contact with her, the Duke, Olivia, Sir Toby, Sir Andrew, Malvolio, all take her to be a man. Olivia falls madly in love with her. All this in broad daylight, and all because of a doublet, a hose and a sword. Viola remained a woman. Was her manhood which made Olivia fall in love with her real or unreal or *sadasadvilakshana* or *anirvachaniya*? Can there be any doubt that Viola's manhood was wholly and entirely unreal? She herself says: "I am not what I am". Act III Scene i.

32. In his *Aitareya Bhasya* Sankara instances a more telling analogy. Says he, "यथा विज्ञानयान्मायावी निरुपादान आत्मानमेव आत्मान्तरत्वेनाकारेण गच्छन्तमिव निर्मिमीते, तथा सर्वज्ञो देवः सर्वशक्तिर्महामाय आत्मानमेवाऽन्मान्तरत्वेन जगद्गुण निर्मिमीत इति युक्ततरम् ॥". "As a clever juggler, without any material aid, creates from his own self another self which moves in the sky (midair),

so also the omniscient, all-powerful God, the great Magician, creates Himself as something other than Himself, which becomes the world". The juggler does not perform the rope trick for his own amusement. He does it to fill his belly and he wants an audience. Though he hypnotises his audience, he knows he is all the time standing on terra firma and has not disappeared in the sky. The omniscient God, according to this theory, has no audience, for it has still to come into being, and the only one then existing and who can be hypnotised is Himself. Why does He do it? The Sruti answers, it is His nature, His Svabhava. Sankara observes in his Mandooka Bhashya. "न हि रज्ज्वादनामविद्यात्मभावव्यतिरेकेण सर्पाद्याभासत्वे कारणं शक्यं वक्तुम्". The appearance of the snake in the rope cannot be attributed to any cause except avidya, nescience, which is innate. The old questions, where avidya resides, whom it affects, whether this avidya is distinct from Brahman, or part and parcel of Brahman, have to be faced. The problem becomes more complicated than clarified by the analogy.

33: It is quite easy to render lip service to the advaitic doctrine that one appears as many and all are really one. Try to imagine what this means. It means this, that in broad day-light, the rope without any excuse whatever sees itself as a snake, a stick and many other things besides, and these imaginings strut about in a world which is another big act of imagination, while all the time the rope is incapable of sight or thought. And the stick instructs the snake and both are disillusioned and the whole show disappears as when lights are put on in a cinema theatre. This is a faithful statement of Mayavada and by no means a caricature.

34. One fundamental objection to this theory is thus stated "न चात्मन्यनात्म-
भ्रमः कापि दृष्टः । आत्मन्यात्मभ्रम एवायं प्रपञ्च इति तैत्तिर्यके". "There is nowhere an illusion of the non-self in the (conscious) self. They say that this world is only an illusion of the non-self in the Self." When Viola put on man's garments, according to this theory, she must also think she is a man and fall in love with herself. Mayavada is the acme of self-deception. Sat alone existed before creation. Sat though omniscient, became many, not by dividing itself into parts as a nebula may break into a solar system, nor by undergoing any modification, but by an act of its own thought with the curious result that while it remained undeluded, its creation fell under illusion. Madhva observes that illusion is never self-caused. Bhramti requires an external agency. And then how can the,

knowledge of the real give you knowledge of the unreal? It is the other way about. It is only when you know that the thing before you is not a snake, that you know that it is a rope. One could go on indefinitely. So Madhva observes "तस्मात्केनापि मांगेण न विदत्तमनं भवेत्". The Vivarta doctrine cannot be established on any hypothesis whatever.

35 It is the aim of every philosopher to arrive at an ultimate philosophical oneness. Sankara achieves it by predicating the Nirguna Brahman as the ultimate Reality on the basis of Srutis like Ekameva Advitiyam | Sarvam Khalvidam Brahma, Tattvamasi, Aham Brahmasmi. To maintain the oneness he has to deny the reality of the world, which becomes an illusory superimposition on Brahman, and to assert the identity of the Jeeva with Brahman. Madhva is unable to reach this result on his interpretation of the Srutis. In his system there are three ultimate entities, Brahman, Jeevas and Prakriti or insentient primordial matter, the material cause of this world. He cautions us at the same time that there is one Supreme Reality only. His Dvaita has no place for two independent realities. There is only one Independent Reality and that is Vishnu. The rest, though real, are dependent on Him even for their very existence and hence for their being real at all. In the Bhagvata Tatparya we find "स्वातन्त्र्यमेव सर्वत्र विद्यमानस्य सत्यता । परात्मनः सदात्मित्वे पुण्यकृत्याः सदाऽस्मिन्नेति यस्तुतस्ते". 'Self-dependence, Independence, is the only Reality. This belongs to Vishnu. The Reality of the rest is continued existence in a stream, and this kind of reality is that of Jeeva and Prakriti'. Thus in the Sattatva (page 139). And on page 105 (Kumbakonam Edition) we find "पारमार्थ्येन नाम्नेन तदन्यत्रद्वयं यत्". 'Because the other than Brahman, that is the Jeevas and Prakriti, are wholly dependent on Him, they do not exist as Supreme Reality. Jeeva resembles Brahman in this that they are both Sat, Chit and Ananda. This inherent, inalienable sentience, knowledge, consciousness, even this is a gift. On page 130, we have "जबन्ध सत एव ज्ञानयोगात् न च पुरुषस्यैव तस्मिन्नेत ज्ञानमुत्पादयति". "The Jeeva of itself is incapable of knowledge. Brahman by His presence in the Jeeva brings about knowledge." My friend Dr. B. N. Krishnamurthy Sarma was so impressed by these and other passages of like import in Madhva's works that he thought Dvaita was a definitely misleading name for Madhva's system. He coined the term Svatantradvaita to represent this system. I do not think we need discard the time-honoured Dvaita, provided we remember what exactly it means. It does not predicate two or more independent entities at

any time or at any place There is one and only one Independent Reality and that is Vishnu. All other eternal, though real, owe their reality, even their existence to Him. In his Anuvyakhayana, Madhva states this categorically "स्वभाविविजीवकर्मणि द्रव्यं कालः श्रुतिः क्रियाः । यत्प्रसादादिमे सन्ति न सन्ति यदुपेक्षया । इति श्रुतेन सत्ताद्या अपि नारायणं विना । ". We shall now proceed to consider the second half of the sixth Adhyaya in which occurs the text Tattvamasi.

PART III

36. Uddalaka undertakes to teach Svetaketu in the opening mantras of the 8th Khanda, the true nature of deep sleep, of hunger and thirst, and the effects which flow from their satisfaction. He exhorts Svetaketu to seek the root of food, water and fire. The ultimate cause, he says, is Sat, and all these creatures have Sat as their cause, their home, and their support. If this is so, the question arises what is the relation between Sat and the creatures. The answer is the famous formula contained in the seventh mantra of this Khanda. "स य एषोऽणिमैत-
नात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यं स आत्मा तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति". According to Sankara the translation will be, "That Sat which is the subtle root, is the one in which all this has its self, and that is True and is the Atma and thou art That, Oh, Svetaketu". In other words, the Sat which is the root, the cause of the whole universe is no other than Svetaketu himself. But why does not Svetaketu realise this? Why is it necessary to teach him about himself? Sankara answers Avidya, beginningless but not without an end, prevents his realisation of his true being. In his commentary on the 14th Khanda, there is a fine piece of prose which one would like to quote in full if space permitted. He says there that the Samsarin, who undergoes thousands of ills and sorrows, meets at last with one who has realised Brahman, who takes pity on him and tells him, "Thou art not a Samsarin with the relation of son, father etc.". What then? "Thou art what is Sat" and so the Avidya which had bound his eyes is loosened, and like the man from Gandhara, he attains the Sat and is filled with peace. To learn the truth about one's self is the first step towards realisation.

37. Madhva differs from Sankara in the interpretation of everyone of the words in this mantra. Sa, Ya, are not pronouns but are names of the Lord. "सारत्वात्स इति प्रोक्तो ज्ञानत्वाद् य इतीरितः". Because He is the essence He is called Sa

and He is called *Yat* because He is knowledge, and so on. Madhva's reading is *Atattvamasi*, Thou art not That. The formula is repeated nine times, and every time a fresh illustration accompanies the statements. Sveta'etu again and again asks 'please instruct me more' without stating what doubt or difficulty assailed him. This is left to be guessed by the commentator from the illustration which follows. I do not propose to take the reader through every illustration nor is it really necessary. For even if one illustration is definitely in favour of *bheda*, then the reading must be *Atattvamasi*, but when all the illustrations are in favour of difference and not one in favour of identity, the reading cannot be *Tattvamasi*. When the reading might be either the one or the other, we can decide what Uddalaka meant to teach only from the illustrations he gives.

38. Madhva does not claim any originality for the reading *Atattvamasi*. This is found in the *Sama Samhita* which is a metrical commentary on the *Chandoggyopanishad*, and from which many quotations are made throughout the *Bhashya*. In the *Brihadaranyaka Bhashya* Madhva quotes the following interpretation of the mantra contained in *Brahmanda Purana*: "म आत्मा पूर्णगुणकः स सूक्ष्मः सर्वत्र सदा । सर्वोक्तस्तत्त्वस्यैव तर्जनीभिर्ब्रह्मं तदाऽस्युराः । विदुर्न खं तथा विद्वि श्वेत्सतो कदाचन"'. "He is called *Atma* because He is full of auspicious attributes. He is subtle and is always immanent everywhere. As He is the Highest, He is called *Satyam*. *Asuras* say He is not different from the *Jeeva*. *Svetaketu*, you should never think so". This quotation also supports the reading *Atattvamasi*. In the *Gita Tatparya* the following interpretation is quoted. The source is not indicated, but it must be from the *Paramopanishad*, from which many quotations occur in the *Tatvanirnaya* during the discussion on the sixth *Adhyaya* of the *Chandoggyopanishad*. "स सूक्ष्मो व्यापकः पूर्णस्तदीयमखिलं जगत् । तस्मात्तदीयम्वयमि नैव मोक्षमि कथञ्चन"'. "He is the subtle, all-pervading, full, and the whole world is His. Therefore you are also His and by no means are you He". It is quite obvious from these quotations that the alternative reading *Atattvamasi* (*naivasosi*) did not originate with Madhva. He may be said to be the discoverer of this reading, but certainly not the originator.

39. Madhva does not disregard the reading *Tattvamasi* altogether. In the *Prithagadhikarana* (vide Vol V page 531) we find this. "From the texts *Tattvamasi*, *Aham Brahmasmi* etc, there appears to be identity between the *Jeeva* and *Brahman*. From other texts like *Nityo Nityanam* and *Dva Suparna*, difference. Hence the

Sutra". He states further on, that knowledge, bliss, which are the attributes of Brahman are also the essence of the Jeeva and so the statement that they are identical. Madhva quotes from the Bhavishyat Parva: "Jeevas and Brahman are different, nevertheless, because of the Jeeva's essential nature being knowledge, in the Vedas. Jeeva is spoken of as Brahman". Under the Bheda Vyapadesath Sutra (vide page 108) Madhva says that the difference predicated is not opposed to the texts "Tattvamasi" "Aham Brahmasmi" and the rest, as Tat, Tvam, Asi are all names of Brahman. And he quotes an authority which says "Vishnu is the inner Governor of everything, and so He is known by all names. He is therefore known as Esha, Aham, Tvam, Asi and not because He is identical with everything". In his commentary on the Tatvodyota Jayatirtha goes even one step further. He says the formula is Tattvamasi and it was deliberately used in a figurative sense, like saying Devadatta is a lion. "इह हि महत्त्वादिगुणवन्तं स्वातन्त्र्येणात्मानं मत्वा स्वब्धं श्रुत्वा निमित्तीकृत्य स्वातन्त्र्याभिमानिनो जीवजातम्याहङ्कारशान्तये तत्त्वमसीत्युच्यते".॥ Svetaketu had become proud by thinking that all his great intellectual powers were due to his own efforts, and to remove his pride and through him the pride of all the Jeevas, their I-ness, who believe in their own independence, the text stated "Thou art That". Even Svetaketu, proud as he was, could not accept the statement literally, for it would be manifestly absurd. He could not be Omniscient, who had to learn the Vedas painfully over a period of 12 years. He could not be Almighty, who felt fatigued after the day's labours and had to seek repose at night. He could not be Brahman except in a metaphorical sense and he would enquire in what way the figure could apply to him. To put him on enquiry and make him realise his dependence on Brahman, his similarity and their ever-lasting association as ruler and ruled, it was necessary to use the metaphor. When he grasped its import he would become humble.

40. Sankara discounts this figurative interpretation of the text. He says that Sat has been described as one only without a second and Svetaketu has been taught that he is this Sat and there is no word like 'iti' which could lead to a figurative interpretation. The interpretation of Advitiyam has been dealt with already and need not be pursued again. Let us now look at the illustrations, which according to both the commentators elucidate the text.

41. A bird is tied to a perch by means of a string. It tries to fly away, but can only vainly flap its wings. Finding no other support, it comes back to the perch. The bird is the Jeeva and the perch is Brahman, called in the Sruti.

manus and *Prana* respectively. This cannot be an illustration to prove identity, for the bird and the perch do not become one. If the bird becomes the perch there would be no flying, or if the perch becomes the bird, there is no holding it back. This would be a beautiful illustration to prove the utter dependence of the Jeeva on Brahman, and the indissoluble bond that subsists between them. In the Kathopanishad there is a similar idea where Brahman is said to be the best and highest support (*alambanam*). A little child plays about and gets tired. It comes to the mother and rests on her lap and she rings it to sleep. Does the child become identical with the mother? A brood of chickens are pecking at grain. A kite appears in the sky. The mother hen clucks and the chickens rush to her and seek refuge under her protecting wings. Do they become one with the hen? The illustration in the Sruti of the bird and the perch is intended to show that the Jeeva reaches Brahman without knowing it in deep sleep, and consciously in Mukti, and yet remains different from and dependent on Brahman.

42. Another illustration is this. Bees collect the juices of various flowers and concoct them into honey. The juices have lost their identity and become one. And so do the Jeevas become one with Brahman? Now there is no honey until all the juices are brought together. It is the sum-total of all the juices. Each separate juice is not by itself honey. Let that be. But is it a fact that the juices have lost their identity or have they only forgotten it? If the bees in one hive collect juices from 20 different flowers and the bees in another hive collect only from 15, there is a difference in the taste between the honey in the one hive and that in the other. And this is because the juices retain their individuality. A doctor prescribes a mixture for a patient ill of fever, and who complains of severe headache. The different medicines do not know, when the patient swallows the mixture, that they come from this particular bottle or that. But they retain their individuality and their potency, for they produce the result which the doctor desires. Have the colours of the white light lost their individuality? Send it through a prism and their individuality which was latent becomes patent. So this illustration is also not intended to prove, even indirectly, the identity of Jeevatman and Brahman.

43. It may be objected, however, that the purpose of this illustration is not to establish the identity of Jeevatman and Paramatman, but it is only to explain why Jeevas which reach the Sat in deep sleep are not conscious of it. But what the Sruti says is that when the juices get mixed up in honey, because they have no

discrimination (vivekam), they do not realise from what trees they have come. Obviously if they had discrimination they would realise their source, and hence their difference amongst the juices inter se and their source. If the Jeevas were not ignorant, they would also realise the difference in sleep between themselves and the Sat into which they had entered. In Mukti, they are not ignorant and so should realise the difference better.

44. The next illustration is of the rivers entering the sea, and thereby losing their names and forms. These rivers then become identical with the sea. This illustration occurs in the Prasnopanishad and in the Atharvanopanishad. The words used are almost identical. What was the doubt felt by Svetaketu and how did this illustration solve it? Sankara states: "In this world a person who in his house awakens from sleep and goes to another village knows that he has come from his home. In the same way, why do not these creatures, who have come from Sat, know that they have come from there?" In other words, why do we not know on waking that we were in Sat in sleep, and that we have come back from there? The illustration speaks of the rivers flowing into the sea, and not of their coming out of it. If Sat is represented by the sea, and the Jeevas by the rivers, then the illustration speaks of their going into Sat and not of their emerging out of it. Vedesa Bhikshu points out that if this was Svetaketu's question the answer should have been different: "नयामतिताः समुद्रागतं न विदुरितोयवमागता इत्येव वक्तव्यत्वा पात्रेन नदीनां समुद्रगमनेः परस्परं ज्ञानस्य च कथनाद्ययोगात् ॥". Whatever the question may be, is there any indication in the answer that the Jeeva is identical with Brahman? Perhaps the illustration of the rivers getting into the sea and getting lost there is as near an illustration as can be to prove identity. The rivers lose their names Ganga and Godavari and their forms and their waters become one with the sea water. But do the waters become indistinguishable only or do they become identical with the sea? By the entrance of the river, the volume of the sea is increased, though in an inappreciable degree. Hence though the name Ganga may be lost, the water is there still. During high tide the process is reversed the sea flows into the river, and the river's level rises and its taste becomes saltish. Does anyone say the sea has become identical with the river and has lost its name and form? Let us take another illustration. If you throw a few grains of coloured rice into a big heap of white rice you can always pick out the coloured ones, but throw a few grains of white rice, you will not be able to pick them up again. Do the white grains become identical with the heap because we cannot

distinguish them? So Madhva says “न हि भिन्नानां नदीजलपरमाणूनां सामुद्राणुभिर्भेदं युज्यते । तथामति महाजनमसितो प्रनष्टानां द्विवीणां नदीकथं स्यात् । न च विद्युज्यते ॥” The fine particles of the river waters which are different from the fine particles of the sea water cannot become identical with them: for if this happened, then if 2 or 3 persons enter an assembly of many thousands, they should become identical with the members of the assembly. (They add to the assembly in however insignificant a way, but do not coalesce with any already in the assembly.) But this does not happen.

45. Another illustration is introduced thus by Sankara. “यदि कर्मजगतो मूलं कर्माच्चोऽपलभ्यत इत्येतद्दृष्टान्तेन मां भगवान् सूय एव विज्ञापयन्ति । तथा सोम्येति होवाच पिता ॥” “If Sat is the root cause the world, why is it not perceived? Please instruct me with a suitable illustration.” The father said, “I shall do so”. Upon this, Uddalaka asked his son to put a lump of salt into a vessel of water overnight, and in the morning asked him to bring that lump. He searched and could not find it in the water. The father then told him that the salt had become dissolved in the water and to assure him that it was not lost he asked him to taste it from the top, middle and the bottom, and the water tasted salt everywhere. The salt which could not be seen or touched could be tasted. Uddalaka then proceeded, according to Sankara, to tell his son that the Sat, though unperceivable by the senses, can be known by other means, even as the salt could be known by taste which could not be seen or touched.

46. Salt water and fresh water look alike both to the sight and to the touch, but they can be distinguished by taste. Salt pervades the water though it has become invisible. Does Sat pervade the world as salt pervades the water? Is the presence of the Sat felt in the Universe, because of this pervasion? According to the Advaitic theory Sat does not pervade the world but is the world. There is no such thing as water in which the salt can enter and becoming invisible can still exhibit its power. Salt enters something which is not salt, and confers on it a taste which it did not possess before its entry. Can we say that the rope is hidden in the snake and exhibits its power, though unseen? Is it in the power of the rope to frighten us? Or should we not rather say that the snake is hidden in the rope and exhibits its power though unseen? For it is clearly the fangs of the snake that frighten us and not the curvature of the rope. This illustration according to Madhva shows the immanence of Brahman and the manifestation of

His power in the world and particularly in the Jeeva which He pervades, though He is not perceived by our gross senses. He is in us and we in Him, but we are not one.

47. The next illustration is that of the blind-folded man of Gandhara, who has been left adrift in a lonely forest. He gropes about unable even to remove his bandage. A good man hears his cries, loosens his bandage and directs him to Gandhara. Proceeding slowly the man at last reaches his home. Brahman is in the innermost core of the Jeeva and though he perceives His power, he does not perceive Him. Our guru alone can direct us to find Him who is so near and so distant. This world has been compared to a choultry, to a forest, and so on. Our home is elsewhere. As we and our home are different, so is the Jeeva, which has come from Sat and to which it returns permanently in mukti, different from its home, the Brahman. A Hindustani poet has put the same idea in beautiful language.

"Safar bhar tu ai Khudavand
Mujh musafir ko sambhal
Mere pamv ko taqat baksh de
Ki na houn tabah hal
Aur jab pichla kuch ho chuka
Tujh par karun jab nigah
Tab main dil-o-jan se gaun
Ghar ko pauncha, Hamdullah".

"O Lord, throughout my journey through this world, help and sustain me, a traveller, so that I may not faint or falter, and when my journey is over and I see you face to face, then I shall sing with all my heart and soul, Glory be to the Lord God, I have reached my home". According to the Advaitic theory, the man and his home, Gandhara, must be one. It is only the snail that can say, 'I and my home are one' But then the snail never leaves its home nor is it carried into a forest nor does it require a guide or teacher to find its way home. The snail would be a better illustration than the person from Gandhara if identity was taught.

48. The last illustration, the reader will be glad that it is the last illustration, is introduced by Sankara thus: "यदि मरिष्यतो मुमुक्षुश्च नुल्या सत्सम्पत्तिस्तत्र विद्वान्सत्सम्पन्नो नावर्तत आवर्तते त्वविद्वान्निश्च कारण दृष्टान्तेन मूय एव सा भगवान्विज्ञापयत्विति । तथा सोम्येति होवाच"'. ("When the dying man and the seeker of freedom (mukti) both reach the

Sat, why does the knower not return while the ignorant returns? Please explain this by an illustration". The father said "I shall do so". The question itself supplies the answer. Svetaketu says the knower (vidvan) does not return and the ignorant person (avidvan) returns after attaining the Sat. The obvious answer to the question supposed to be asked is that knowledge and ignorance are responsible for this difference. But does the illustration make this out?

49. Uddalaka said that a man accused of theft is brought by the king's officers before the King. He pleads "not guilty" to the charge. The King orders that a heated hatchet should be brought. The accused is asked to grasp it. If he has committed theft, he is burnt; if he is innocent, he is not burnt and he is released. Madhva points out that the burning or not burning depends on whether the accused has committed or not committed theft, and not on whether he has spoken the truth or untruth. In our courts, when the accused pleads not guilty, and the magistrate finds that the prosecution has proved that the accused committed theft, the prisoner is punished for theft, and not for pleading 'not guilty'. The ordeal takes the place of indubitable evidence

50. What is the offence? Theft. Theft, of course, is taking something that is not yours without that person's permission. Sankara's definition of theft is on all fours with that in our Penal Code. Sankara does not make it very clear what he regards as the stolen article for he thinks that the burning depends not on the act of theft so much as on the falsehood of the plea. He says—"तत्राग्निमुह्यन्तस्तेषां न तु सत्याभिपन्धः ।" Undoubtedly truth-speaking is a great virtue, but the ordeal is to find out whether the accused is the thief and not whether he is a liar. The Sruti itself says, *Yadi tasya kartabhi-vati yadi tasya akarta bhavati*, different results follow from the commission or non-commission. Madhva says that this illustration is not intended to glorify truth or firmness of faith but is intended to show how a thief can be detected. According to him the article supposed to be stolen is Brahmanhood of Brahman. One who is not Brahman but still claims to be Brahman, has stolen Brahmanhood, and when he is accused, he maintains that what he has stolen is his own, and therefore he is not a thief. The heated axe burns him, not because he lies but because he has taken what is not his. Lying may aggravate the offence, but it is not the offence itself. Is a murderer who confesses his crime acquitted on the ground that he has spoken the truth? Moreover in the case supposed by Sankara,

the dying man is ignorant, avidvan, not a liar. One who knows he is Brahman and still says he is not, is a liar, but one who does not know he is Brahman though he may be, and says he is not, is not a liar but a deluded person. He is certainly not a thief. Cymbeline's little sons were kidnapped. They grew up as foresters. They did not know they were princes. If they said they were foresters, would they become liars or thieves? If Cloten claimed to be the King without any right to kingship, he would be a thief. The avidvan though neither a liar, nor a thief, is said to be burnt because of his ignorance. He returns to Samsara. *Mens rea* is an essential ingredient in our Criminal law. But in this unhappy illustration as understood by Sankata, no crime need be committed, no lie need be uttered, no criminal intention need be entertained: if the person is ignorant, that alone is sufficient to make him liable to punishment. As Madhva points out, if Brahmanhood is really our own property, if we throw it away, we may be called fools or ascetics, but not thieves. No one is punished for giving away his watch or throwing it away. Madhva concludes that there is not even one illustration in support of abheda, identity. So Uddalaka taught Svetaketu that he was not Brahman, and that he was essentially different from Him. The object of the illustrations is no doubt to clarify some aspect or other of the relation of the Jeeva and Brahman, but as the formula *Tattvamasi* is repeated every time, the illustrations must throw some light on the main theme, namely Identity, and this they do not. In so far as they throw any light, they show difference.

51. If the reading is *Atattvamasi*, no further question arises, the *Sruti* teaches *bheda* and nothing else. Even if the reading is *Tattvamasi*, context and the illustrations show that it means *tadiyosi*, *tadadheenosi*, *tadsadrisosi*, *tatprati-bimbosi*, *tena niyamyosi*, and so on. So Jayatirtha said *Tattvamasi* is pregnant with meaning, and suggests much more than the negative *Attatvamasi*. If Uddalaka wanted to propound *Advaita*, a past-master of illustrations as he was, he would certainly have instanced the rope-snake, shell-silver, man and mirror, the sun and his reflection, which are the favourites of later *Advaitins*. He never once mentions *Maya*.

52. The preamble to the *Sruti* may be taken as throwing some light on the exact scope of the teaching. Svetaketu, it is stated, returned home full of conceit and stubbornness. The father saw at once that there was a grave defect in the boy's education, which was the cause of his pride, and his pride could not be cured until this defect was corrected. Svetaketu had a keen intellect and

a retentive memory. He could recite the Vedas better than any body else and knew how every sacrifice was to be performed. He thought that what he had achieved was due to his own powers. He had not learnt that whatever excellence, whatever moral, intellectual, artistic or physical powers are found in a person, they are gifts, are due to the divine manifestation in man. Vide Gita X-41. Hiranyakasyapu was one of the proudest of men that ever lived. He had conquered the three worlds with the prowess of his own arm. He asks his young son, Prahlada, whence is his strength which makes him defy his orders. Prahlada replies: "न केवलं मे सत्तन्त्रं गजन्म वै वलं बलित्वां चापेक्षाम् । परायेऽमी स्थिरजन्मा ये ब्रह्मादयो येन वशे प्रणीताः ।" "Not only I but your Majesty also derive our strength from Him, Who gives strength to all other powerful beings, Who controls and keeps under His subjection, the great and the small, the sentient and the insentient, from the four-faced Brahma downwards". Hiranyakasyapu had become invincible by the boon of Brahma, and even this Brahma is controlled by the Lord and is dependent on Him. Svetaketu had never heard of this. It became necessary for Uddalaka to teach Svetaketu that, with all his pretensions, he was a very insignificant creature, that he had no excuse at all for his pride or for his stubbornness. How could he do this except by showing the glory of the Lord, Who unaided, by the mere fiat of His Will, created this vast Universe? Accordingly in the first half of this Adhyaya Uddalaka unfolds the story of creation. Prahlada too reminds Hiranyakasyapu: "स एव विश्वं परमं स्रष्टाः सृजन्त्यव्ययं गुणत्रयेण ।" "The same Lord the Highest, creates by His own powers this Universe, sustains it and destroys it and He is the lord of the three gunas". When we know that we are one small, tiny item in the creation we realise our littleness and bid good bye to our pride. Pride is the parent of desire (kama) and anger (krodha) and these are our great enemies, and so Uddalaka addressed himself to the task of removing his son's pride.

53. For a proud young man to be told that he is Brahman Himself the Brahman Who has created the world, would be adding fuel to the fire. Sankara does not explain how the teaching that the world is unreal, or that Svetaketu is identical with Sat, will cure the young man of his pride. And this was the main purpose of the teaching. Madhva says: "स्तब्धस्य परार्थोन्मत्तस्यैव स्तब्धतां निमित्तं कर्तव्यं श्रवणं चिन्त्यते".

54. If Uddalaka intended to teach identity, he would run counter to all the

approved texts. Sri Krishna states in the most emphatic way in Chapter XV of the Gita that Paramatma is higher and different from the Kshara (the perishable) and the Akshara (the imperishable). To Janamejaya's question whether there is only one purusha or many, Vaisampayana replied that (Naitadichchanti purusha mekam.) One purusha is not the approved opinion. Madhva quotes scores of texts which state unequivocally that the world is real (Visvam Satyam) and that difference is real (Satyam Bheda). When Vedic texts seem to conflict, the surface meaning should be set aside in favour of a more appropriate meaning. Not only are Vedic texts in conflict with the theory of identity, Badarayana too in the Brahma Sutras has definitely expressed himself against Abhedha. If Sankara, the avatara of Mahesvara, and Badarayana, the avatara of Vishnu, should differ, laments a writer, what can humble folk like us do? Sri Krishna says in Chapter XV of the Gita, that He is known by all the Vedas, that He knows the Vedas, and that He is the author of Vedanta, the Brahma Sutras, and immediately follows up this statement with a declaration of difference and His own pre-eminence. It would appear, therefore, that there is abundant authority for the reading Atattvamasi.

55. It may be argued that the difference spoken of in the other texts is in relation to the phenomenal world, that in Mukti, there is no difference at all and that Tattvamasi predicated identity in the final state of release. Madhva has quoted texts which can relate only to the state of Mukti, and even then muktas are shown as different and dependent on the Lord Who is their Governor (Muktas-yesanah). The description of Moksha in the 8th Adhyaya of the Upanishad recognises difference. If Abhedha was taught in the 6th Adhyaya how could the 8th Adhyaya teach Bheda? Instead of considering whether the Abhedha interpretation of the 6th Adhyaya is correct, Max-Muller thought that the 8th Adhyaya may be an interpolation, because the two are irreconcilable as understood by him. To tell a hungry, naked, weak, ignorant, miserable creature, that all his sorrows are unreal, that he is in fact the Creator of this vast world would be a grim mockery, had it not the support of great philosophers like Sankara. The common man's distrust of philosophy arises from this, that in philosophy no theory is too fantastic, too unrelated to the facts of life, but that some adherents can be found for it. The Buddhists say that Soonyam, Asat, was the primeval cause of creation. Sankara heaps ridicule upon the Asadvada of the Vainasikas, but even today Buddhists far out-number the Advaitins. The Sankhyas believe that the insentient Pradhana is the cause of the Universe. They too come in for castigation at

Sankara's hands. One thing seems to be clear that you can grow into any system of belief, but it is very difficult to grow out of it.

56. Men's minds too being so various, no single theory can command universal acceptance. But to those who accept the Vedas as infallible testimony, certain definite conclusions are possible. Madhva states them thus: "सर्वोत्तम सर्वदोषव्ययेन गुणैर्गुणैः पूर्णमन्यं समस्तम् । वैश्वानरात्तदयितुं प्रवृत्ताः सर्वे वेदा मुख्यतो नैव चान्यदिति महोपनिषदि । अतः सर्वांगमग्रेव सर्वस्माद्विज्ञानेन सर्वस्माद्विशिष्टत्वेन च विज्ञेयो भगवान्नामगण इति सिद्धम् ।" "All the Vedas proclaim that the Lord Narayana is the Highest Being, that He is full of all auspicious attributes, and entirely free from all faults and defects and that He is different from all the rest, chit as well as achit". From this it follows that we are all dependent on Him in Samsara and in Moksha, and by His grace alone, and grace at every step, we can attain our highest aim, salvation. Karma, Gnana, Bhakti are all essential, but Prasada, Grace, is the final cause of liberation. This Prasada can be secured, not by barter, but by the most disinterested Love, *nirvyaaja bhakthi*, by attuning ourselves more and more closely to the Divine. Oil and water do not mix. Milk and water mix but the mixture retains the colour of milk; but pure water mixed with pure water becomes like it, *tadrigeva bhavathi*. We are now even worse than oil, we do not vibrate with the Divine, we do not cooperate with It, we try to keep aloof from It: for the Divine life demands hardships and sacrifice. The man of Gandhara had to travel long and hard before he reached *svajanma bloomim, Bhagavantham*. We are all pilgrims on the same road. Sri Krishna says if you find the going hard, *Mamekam Saranam Vraja*. He will take us in hand and lead us surely and safely to the Sat Himself. Which is our Homeland. What *Saranagati* means, Madhva has explained at the end of Gita Tatparya, and I do not hesitate to quote it because it is a fitting exposition of this 6th Adhyaya and its implications. "सर्वोत्तमत्वविज्ञानपूर्वं तत्र मनः सदा । सर्वाधिक प्रेमयुक्तं सर्वस्यात्र समर्पणं । अव्यण्डा त्रिविधा पूजा दद्रुत्यैव स्वभावतः । रक्षतीत्येव विश्वासस्तदीयोऽहमिति स्मृतिः । शरणागतिर्या स्याद्विज्ञौ मोक्षफलप्रदेति महाविष्णुपुराणे ॥".

57. We have travelled a long way with the two great philosophers as our guides. Dogmatism would be foolish. No one debates about the truths of positive and experimental sciences. There can be no finality on metaphysical doctrines. They can not be verified. We can only examine them as humble students

without passion, pride or prejudice. The modern mind looks askance at what it regards as unprofitable discussion. It cannot bring itself to look upon any work, be it the Veda, the Bible or the Quran, as an infallible document or as a revelation from God. The discoveries of science form a body of solid truth, but they do not entirely satisfy the cravings of the soul. It still gropes after the unknown. The spirit cannot be silenced. The moral sense requires a sure foundation. His Holiness the Pope said recently that he was prepared to accept the geologists' computation of the age of the earth running into millions of years, but that does not rule out God. God cannot be abolished. He will not even permit Himself to be ignored. Nations as well as individuals will have sooner or later to turn to Him, if Dharma is to be once more established as our guide. The sakuni (hawk) may make a hundred attempts to fly away; it is all wasted effort, it must come back to the perch again. So each one of us can find rest and peace only in the Sat in Whom we have our being. Let us, each one, seek after the True, the Full, the Atma, the Antaratma. May He give us the strength and the wisdom to find Him!

“तस्मै नमो भगक्ते चिदचिदपरमायने ।

पुरुषोत्तमाय देवाय पूर्णानन्दैकरूपिणे ॥”.

December 1951 }
MADRAS }

C. R. Krishna Rao.

॥ ॐ ॥

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶೃಣುತಾಮಲಸತ್ಯವಚಃ ಪರಮಂ ಶಪಥೇರಿತಮುಚ್ಚಿತವಾಹುಯುಗಂ |

ನ ಹರೇಃ ಪರನೋ ನ ಹರೇಃ ಸದೃತಃ ಪರಮಃ ಸ ತು ಸರ್ವಚಿದಾತ್ಮಗಣಾತ್ ||

1. ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಲುಟ್ಟ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮನೆತ್ತಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ದುಃಖ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಸುಖವೇ ಇರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಬೇರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವು. ಅಂಕಹ ಜ್ಞಾನವು ವೇದಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಆ ವೇದಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣಗಳು, ಅಪೌರುಷೇಯಗಳು, ಅನಾದಿ ನಿತ್ಯಗಳು. ನಿರ್ಮಲಾರಗಳು ಸದಾ ಏಕಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸ್ವರವರ್ಣವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದವುಗಳೂ ಆಗಿವೆ.

2. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಫಲಗಳನ್ನೂ, ಆಯಾ ಯಜ್ಞವತೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಕಾಂಡವು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಕಾಂಡಕ್ಕಿಂತ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ವೇದಾಕ್ಷರಾಣಿ ಯಾವಂತಿ ಪಠಿತಾನಿ ದ್ವಿಜಾತಿಭಿಃ | ತಾವಂತಿ ಹರಿನಾಮಾನಿ, ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ, ವೇದೇ ರಾಮಾಯಣೇ ಚೈವ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ವೇದಭಾಗಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ.

3. ತ್ಯಕ್ತೃತ್ವಾಂ ತ್ರುತಿಷ್ಠು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತಾರ್ಥಾಗ ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥಾಗ ಆರಣ್ಯಕಾರ್ಥಾಗ, ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಆರಣ್ಯಕಾರ್ಥಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತು ಅಂದರೆ ರಹಸ್ಯವಾದ ಉಪದೇಶವು. ಈ ಭಾಂಡೋಗೋಪನಿಷತ್ತು ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ.

4. ವೇದಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಿದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಾಸ್ತೇ ನಿತ್ಯವಿನ್ಯತ್ಯಾಚ್ಛ್ರಯಶ್ಚಾಖಿಲೈಃ ತ್ರುತೇಃ | ಆಮಾ ಯೋಃನನ್ನಥಾಪಾತಾದೀಶಬುದ್ಧಿಸ್ತ್ರಿತಾಃ ಸದಾ || ಎಂದು ಮಹಾನಾರಾಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಇವೆಗಳಿಗೆ ವೇದ(ಸರ್ವವಾ ಇರತಕ್ಕದು), ಶ್ರುತಿ(ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟದು), ಆಮ್ನಾಯ(ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದು), ದೃಷ್ಟ(ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟದು), ಆಗಮ(ಪರಾಪರ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಂಥಾದ್ದು) ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ವೇದಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಮಾಡಿದ್ದೆಂದಾದರೆ ಮಾಡಿದವನ ಹೆಸರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಹೆಸರೇ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ವೇದಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲ. ಅನಾದಿನಿತ್ಯಗಳೇ, ಮತ್ತು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವ, ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾರಾಯಣಾವತಾರಭೂತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ವೇದವಾಸರೂ, ಇವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ, ಸ್ವತೀಕಾರರೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೂ ಶ್ರೀ ಕಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ, ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರೂ ಯಾರೂ ಕೂಡ ವೇದಗಳು ಪುರುಷರಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಪೌರುಷೇಯಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯಗಳು ಎಂದೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ.

5. ಅದಲ್ಲದೆ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯಗಳೆಂದು ವೇದಾದಿಗಳೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ತಸ್ಮೈ ಸೂನ-
ಮಭಿಧ್ಯವೇ | ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೬ ಅಧ್ಯಾ. ೫ ವರ್ಗ ೨೫), ನಿತ್ಯಯಾಽನಿ-
ತ್ಯಯಾ ಸೌಮಿ ಪರಮಾತ್ಮಾನಮಚ್ಚುತಂ, ನಿತ್ಯಯಾಽನಿತ್ಯಯಾ ಸೌಮಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಪರಮಂ
ಪದಂ, ವಾಗ್ವಾನ್ ನಿತ್ಯಾ ನ ಹ್ಯೇಷೋತ್ಪದ್ಯತೇ ಅಸ್ಯಾಂ ಹಿ ಶ್ರುತಿರವತಿಷ್ಯತೇ, ಶ್ರುತಿರ್ವಾವ
ನಿತ್ಯಾ ಅನಿತ್ಯಾ ವಾವ ಸ್ಥುತಯಃ (ಪೈಂಗಿಶ್ರುತಿಃ) ವಿಚ್ಛೇದಯಂ ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾಪಿಕಾ ಪರ-
ಮಾ ಶ್ರುತಿಃ | ಅನಾದಿನಿತ್ಯಾ (ಕಾತ್ಯಾಯನಶ್ರುತಿಃ), ಸಹಸ್ರಧಾ ಮಹಿನಾನಃ ಸಹಸ್ರಂ ಯಾವದ್
ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣುತಂ ತಾವತೀ ವಾಕ್ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೮ ಅಧ್ಯಾ. ೬ ವರ್ಗ ೧೭), ನಿತ್ಯಾ ವೇದಾಸ್ಸಮಸ್ತಾಶ್ಚ
ಶಾಶ್ವತಾ ವಿಷ್ಣುಬುದ್ಧಿಗಾಃ (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ), ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ ವಾಗುತ್ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವಯಂ
ಭುವಾ (ಸ್ಥುತಿಃ) ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹುಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯಗಳೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ವಾಗಲೀ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಲೀ ತಿಳಿಸಲಾರದು. ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೇ ತಿಳಿಸುವವುಗಳು ಅದುಕಾರಣ
ಎಲ್ಲಾ ವಾದಿಗಳೂ ಅಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಧರ್ಮಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆಂದಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.
ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತಃ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವೇದಗಳೇ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು—ನೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ
ನಾನುಮಾನಂ ವೇದಾ ಹ್ಯೇವೈನಂ ವೇದಯಂತಿ, ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ, ಔಪ-
ನಿಷದಃ ಪುರುಷಃ, ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ, ವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಹಮೇವ ವೇದ್ಯಃ
ನಾವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ದಂ ಬೃಹಂತಂ ಇದುಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸದಾಗಮಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ
ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವೇದಗಳ ವಿನಹ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲಸಾಧ್ಯವು.

7. ಅಂತಹ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ವಿಚಾರಶಾಸ್ತ್ರವು ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವು ಅದರಲ್ಲಿ
ಉಪನಿಷತ್ತುಸ್ಥಾನ, ಸೂತ್ರಪ್ರಸ್ಥಾನ, ಗೀತಾಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳು. ಉಪನಿಷತ್ತು
ಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಶೀಃ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾನುಸಾರೇಣ ವೇದಾದ್ಯಂ ಸರ್ವಮೇವ ಚ |
ಯೋಜ್ಯಂ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣಿ ದೈತ್ಯಮಾನಾರ್ಥತೋನೃಥಾ || ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ ಪ್ರಮಾಣ
ದಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು.

8. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಭಾಷೆಯು ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಮತಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಆಚಾರ್ಯರು
ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಬರೆದಿರುವರು. ಪರಂತು ಶ್ರೀಮದಾಚಾ-
ರ್ಯರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಮಾಡಿದ ಸೂತ್ರ, ಪುರಾಣ
ಗಳ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವೇದ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಸಮಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ
ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಬರೆದು ತನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನೂ, ಸಾಮಂಜಸ್ಯ
ವನ್ನೂ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನೂ ದೃಢಪಡಿಸಿರುವರು.

9 ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನೂ,
ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನೂ, ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಿರ್ಗುಣತ್ವ ನಿರಾಕಾರತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

10. ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೇ ಮಾಯಿಕ
ವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವಿಲ್ಲ, ಪರಂತು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವ
ರಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

11. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹಿಂದಿನ ೨೧ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯು, ಸರ್ವಾಂತರಂಗವಿಯು, ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಸ್ವಾಸ್ಥಿ ಸಂಹಾರಕರ್ತನು, ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಸಕಲಗುಣಪೂರ್ಣನು, ದೋಷಲೇಶರಹಿತನು, ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನು, ಸರ್ವಶಕ್ತನು, ಅನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಪೂಜಿಸ್ಸಾಧುವನು, ಸಮಾನಿಕನೂ ಉತ್ತಮನೂ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲದವನು, ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವು, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ, ನೀಚೋಚ್ಚಭಾವವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ರುವ್ರಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರ. ಶ್ರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುವಾನ ಅಗಮ, ಈ ಮೂರೇ ಪ್ರಮಾಣ ಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಖಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದದ ಅವಿಭಾವವೇ ಮೋಕ್ಷವು. ಪರಮಭಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮಗ್ರಹಾರಂ ಮೋಕ್ಷವು, ಶ್ರೀಮಯ್ಯ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷ ಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ನೇದ. ಸ್ತುತಿ, ಇತಿಹಾಸ. ಪುರಾಣ, ಸೂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಮುಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದುದು

12. ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ೫ ಅತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ, ಸೋಹಮಸ್ಮಿ, ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ, ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ, ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವೇ ವಾಕ್ಯಗಳು ಉಪ ನಿಷತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಸಾಧಕ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವು ಅಪಾತಜ ತೋರಿದಂತಿದ್ದರೂ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಂಭತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಸಮುಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಭೇದವೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕವೇದವಚನಗಳ. ಭೇದವನ್ನೇ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಕಲವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಭೇದವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಸಯುಜಾ ಸಖಿಯಾ ಯು ಅಷ್ಟ ೨ ಅರ್ಥ. ೩ ವರ್ಗ ೧೫ ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಹರೇರ್ಭೇದಂ ಸರ್ವ ಸ್ವಾಜ್ಞಾಪಯಂತಿ ಹಿ (ನಾರಾಯಣಶ್ರುತಿಃ) ಜೀವಸ್ಯ ಪರಮೈಕ್ಯಂ ತು ಬುದ್ಧಿಸಾರೂಪ್ಯ- ಮೋವ ತು | ಏಕಸ್ಥಾನನಿವಾಸೋ ವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ಥಾನಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಸಃ | ನ ಸ್ವರೂಪೈಕತಾ ತಸ್ಯ, ತಸ್ಮಾನ್ನ ಮುಕ್ತಾ ನ ಚ ಸಾ ನ ಕೃಪಿವ್ಯಷ್ಟವೈಭವಂ | ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ (ಪರಮಶ್ರುತಿಃ) ಜುಷ್ಕಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯಮೀಶಂ (ಅರ್ಥವಾಣ). ಸತ್ಯ ಅತ್ಮಾ ಸತ್ಯೋ ಜೀವಃ ಸತ್ಯಂ ಭಿದಾ ಸತ್ಯಂ ಭಿದಾ (ವೈರಿಶ್ರುತಿಃ). ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೧ ಸೂ. ೨೧), ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್ (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೫), ಸ್ಥಿತ್ಯದನಾಭ್ಯಾಂ ಚ (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೬), ಪೃಥ ಗುಪದೇಶಾತ್ ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೨ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೨೨), ಉತ್ಸವಾಃ ಪುರುಷಸ್ತ್ವನ್ಯಃ (ಗೀತಾ ಅ. ೧೫ ಶ್ಲೋ. ೧೭) ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದ ಸೂತ್ರ ಗೀತಾ ಮೊದಲಾದವಗಳಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ಭೇದವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಂ ಸತ್ಯಂ ಮುಘವಾನಾ ಯುಯೋರಿತ್ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೨ ಅರ್ಥ. ೭ ವ ೩). ಯಜ್ಞಿಕೇತ ಸತ್ಯಮಿತ್ರಸ್ತು ಮೋಘಂ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೮ ಅರ್ಥ. ೧ ವರ್ಗ ೨೭) ಪ್ರಪಾನ್ಯಸ್ಯ ಮಹ ತೋ ಮಹಾನಿ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೨ ಅರ್ಥ. ೬ ವರ್ಗ ೧೫), ಸತ್ಯಃ ಸೋ ಅಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ (ಋ.), ಸತ್ಯ ಮೋನಮನು ವಿಶ್ವೇ ಮದಂತಿ (ಋ. ಅಷ್ಟ. ೩ ಅರ್ಥ. ೫ ವರ್ಗ ೨೧), ಅನಾದ್ಯನಂತಂ ಜಗದೇತದೀ ದೃಕ್, ಅಭೈನವಾಗುಃ ಸತ್ಯಕರ್ಮೇತಿ, ಕವಿರ್ಮನೀಷೀ ಪರಿಭೂಃ (ಈಶಾವಾಸ್ಯ), ಸತ್ಯವ್ರತಂ ಸತ್ಯಪರಂ ತ್ರಿಸತ್ಯಂ (ಛಾ. ಸ್ಕಂಧ ೧೦) ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಒತ್ತುಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಜೀವೇಶ್ವರೈಕ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಪರೀವ್ಯಯೇ ಸರ್ವ ಏಕೀಭವಂತಿ, ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಏನಂಥ ಅವುಗಳಿಗೆ ದ್ವೈತಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವೇ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅದ್ವೈತಪರವಾಗಿ

అర్థ మాడలు సాధ్యమే ఇల్లు. అదకారణం టుపనిషత్తుಗಳು జీవబ్రహ్మభేదవన్నే స్పష్టంగా
 ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು అನంతా ವೈ ವೇదಾః ఎందిರುವಾಗ ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯ
 ಹೇಳುವಂತೆ ತೋರುವ ಕೆಲವೇ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಅತಿಸಾಹಸವೇ ಸರಿ
 ಎಕೆಂದರೆ—ತ್ಯಜೇದೇಕಂ ಕುಲಸ್ಯಾರ್ಥೇ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಾಮಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಕೆಲವೇ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ
 ನಿರವಕಾಶ (ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವಿಕೆ) ಗಳಾದ ಭೇದಪ ತಿಪಾದಕ
 ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಸಂಗತವಾದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಲೋಕನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧ. ಅದಕಾರಣ ಸ್ವಪಾತ
 ಬಿಟ್ಟು ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಸಕಲ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವೂ ಅವಿರುದ್ಧವೂ ಆದ ಅರ್ಥ
 ವನ್ನು ಹೇಳದೆ ಕೆಲವೇ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಅತತ್ವಾವೇದಕಗಳೆಂದಾಗಲೀ,
 ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆಂದಾಗಲೀ, ಅಪ ಮಾಣವೆಂದಾಗಲೀ ಅರ್ಥಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಅಯುಕ್ತವೇ. ಮತ್ತು
 ಸಂಹಿತಾಭಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕದಂತೆ ತೋರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ
 ಬಹುವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವ ಈ ಕೆಲವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ
 ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಜೀವರಿಗೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ
 ಭೇದವಿದೆ ಎಂದೇ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯವೆಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತು
 ಶ್ರೀ ಹರಿವರ್ಣೋತ್ತಮತ್ವ, ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದಾದಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಹೇಗೆಂದರೆ:—

13. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ೧ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ
 ಅದಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

14. ೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ವೀಢಸಾಮ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ, ೬ಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ
 ಆದ ಉದ್ವೀಢನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಪ್ರಣವದ ಉಪಾಸ
 ನೆಗೆ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲವನ್ನೂ, ಬಹುವೃತ್ತಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಉದ್ವೀಢನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ
 ಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದೂ, ಸರ್ವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೂ, ಶಲಾಂತಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಶಿಲಕ ಚಿಕಿತಾ
 ಯನನ ಪುತ್ರನಾದ ದಾಲ್ಕಿ, ಜಿಬಿಲನ ಪುತ್ರನಾದ ಪ್ರವಾಹಣ ಈ ಮೂವರು ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ
 ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿಯೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವರು.

15. ೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಐದು, ಏಳು ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿ ಸ್ತೂತಕಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು
 ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ, ಮಳೆ, ನೀರು, ಮತ್ತು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ, ಏಳು
 ವಿಧ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದೂ ಭಿನ್ನನೆಂದೂ ಮತ್ತು
 ರಥಂತರಾದಿ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯನೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ವಸ್ತಾದಿ
 ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಮೋಕ್ಷ ಫಲಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

16. ೫ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಸ್ತಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಉಪಾಸನೆಯಿಂ
 ದಲೇ ವಸ್ತಾದಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅಪಾರ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು,
 ಅಚಿಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

17. ೬ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ರೈಕ್ತಮನುನಿಗೆ
 ೪೦೦ ಸಂವರ್ಗ(ಪ್ರಾಣ) ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಹಾಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಜಿಬಾ
 ಲೆಯ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಹರಿದ್ರುಮತರ ಮಗನಾದ ಗೌತಮರು ಉಪನಯನಮಾಡಿ ೪೦೦ ಗೋ

ವ್ಯಕ್ತನು ಮೇಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಸತ್ಯಕಾಮರು ಗಂಭೀರಗೊಳ್ಳುವುಗಳು ಆಗುವ ಪರಿಯಂತ ಕಾಡಿ ನಲ್ಲಿಯೇ ಇಮ್ಮು ಮರಳಿರುವವರು ಪುನಃಭಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಣುರಾದ ವಾಯ್ವಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಕಡೆಮೆಕೊಂಡರೂ ಗುರುಗಳಾದ ಗೌತಮರಿಂದಲೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡರು. ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

18 ೭ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಸಾದವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆ, ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ, ಭೂಮವಾಗರ್ಗ, ಅರ್ಹರಾದಿ ವಾಗರ್ಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

19 ೮ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಾದ ಉಪಾಲ್ತಕರು ಮರಣವಾಗುವದಿಂದ ತನಗೆ ಸಮಾನಿಕರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಮಗನಾದ ಶ್ರೀತಕೇತುವಿಗೆ ಅಹಂಕಾರ ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂಭತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವವು ಸಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ, ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅಂಧತವನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು.

20 ೯ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಆತನು ಮೋಕ್ಷಾದಿರೂಪವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

21 ೧೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

22 ಆದಕಾರಣ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಇನ್ನು ಇತರ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತುಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ, ಜಗತ್ಸತ್ಯತ್ವ, ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದ, ಜೀವರೂಪಗಣ ತಾರತಮ್ಯ, ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಧಾರನು, ಆಶ್ರಯಭೂತನು. ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುತ್ತವೆ.

23 ಇಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಾದಿರೂಪ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಜೀವರು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬುದೇ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ತತ್ವವೂ ಸಂದೇಶವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಯ ಏತಸ್ತುರತಂತ್ರಂ ತು ಸರ್ವಮೇವ ಹರೇಶ್ವರಾ | ವತಮಿತ್ಯೇವ ಜಾನಾತಿ ಸಂಸಾರಾನ್ಮುಚ್ಯತೇ ಹಿ ಸಃ || ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ದರತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಂಸಾರಬದ್ಧರಾದ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಆತನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಸದಾ ಮನುಷ್ಯನ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರಬೇಕು.

24. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಧಿಯಂತಿರುವ ಈ ಭಾಂಡೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉತ್ತಮ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶ್ರೀಮನ್ನಿಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯ, ಇವುಗಳಿಗೆ ರಾಘವೇಂದ್ರಶೀರ್ಷಿಯ ಬೃಹಾರ್ಥ ವೇದೇಶೀಯ ಟೀಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತವರಿಯದವರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ತಿಳಿಗನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೆತ್ತನುಸಾರ ಅರ್ಥ ಬರೆದಿರುವೆನು. ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ನನ್ನಿಂದ ಈ ಜನತೋಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಈ ಮಧ್ವಮುನಿಸೇವಾಸಂಘಕ್ಕೆ ನಾನು ಚಿರಮಣಿಯಾಗಿರುವೆನು.

25. ಸಜ್ಜನರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮನನಮಾಡಿ ಅದರಿದುಂಟಾಗುವ ಶಾಸ್ತ್ರತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರೆ ಸಂಘದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವವು.

ಆನಂದತೀರ್ಥಮತಮುಜ್ಜಿತದೋಷಜಾತಂ ಸ್ವಾನಂದದಾಯಿ ಶಿಥಿಲೀಕೃತಮತ್ತಮಾಯಿ |
ಮಾನಾಘತೋಭಿ ಪುಮ ದುರ್ಜನಪುಂಜತೋಽಭೀರ್ಯೇನೇದೃಶೀ ಮತಿರಭೂ-

ತ್ಯವಿತೋಲ್ಲಸದ್ಭೂಃ ||

(ರುಗ್ಮಿಣೀಶವಿಜಯ ಸರ್ಗ ೨, ಶ್ಲೋಕ ೬೦)

ಮಹಾನಂದತೀರ್ಥಸ್ಯ ಯೇ ಭಾಷ್ಯಭಾವಂ ಮನೋವಾಗ್ವಿರಾವರ್ತಯಂತೇ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾ |
ಸುರಾದ್ಯಾ ನರಾಂತಾ ಮುಕ್ತುಂದಪ್ರಸಾದಾದಿಮಂ ಮೋಕ್ಷಮೇತೇ ಭಜಂತೇ ಸದೇತಿ ||

(ಮಧ್ವವಿಜಯ ಸರ್ಗ ೧೧, ಶ್ಲೋಕ ೭೭)

ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಪುನಸ್ಸತ್ಯಮುದ್ಭೂತ್ಯ ಭುಜಮುಜ್ಯತೇ |

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾತ್ಪರಂ ನಾಸ್ತಿ ನ ದೈವಂ ಕೇತವಾತ್ಪರಂ ||

ಆಚಾರ್ಯಃ ಪವನೋಽಸ್ಮಾಕಮಾಚಾರ್ಯಾಣೇ ಚ ಭಾರತೀ |

ದೇವೋ ನಾರಾಯಣಃ ಶ್ರೀಶಃ ದೇವೀ ಮಂಗಲದೇವತಾ ||

ಕರೋತು ಮಮ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಹರಿಹರಯಮುಖಾಭಿಧಃ |

ಗುರುಶ್ಚ ಮಧ್ವನಾಮಾ ಮೇ ವರದೋಽಸ್ತು ನಿರಂತರಂ ||

ಉಡುಪಿ,
ಖರ ಸಂ.ರದ ಮಾಘ ಶು. ೭ಯು ಸ್ವರವಾರ }
ತಾರೀಖು ೨-೨-1952

ಇತಿ ಸುಜನವಿಧೇಯ,
ಅಗ್ರಹಾರ ಸಾರಾಯಣಕಂತ್ರಿ.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನ ವಿಷಯಗಳು.

ಅಂಕರಾ.	ವಿಷಯಗಳು.	ಪುಟ.
	ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೧೩ ಖಂಡಗಳು.	೧-೫೭
1	ಉದ್ಧೀರ್ಧನನಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೨-೨೭ ೩೦
2	ಪ್ರಣವದ ಉಪಾಸನೆಯು	೨೮
3	ಶಿಲಕ ದಾಲ್ಕು ಪ್ರವಾಹಣ ಇವರ ವಾದಕಭೆಯು	೪೦
4	ಚಕ್ರಾಯಣನ ಮಗನಾದ ಉಷ್ಣಿಯ ಕಥೆಯು	೪೬
5	ಶೌನ್ದೀರ್ಧದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೫೨
	ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೨೬ ಖಂಡಗಳು.	೫೮-೧೧೮
1	ಸಾಮನನಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೫೮
2	ಮಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಐದು ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯು	೬೨
3	ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ " " "	೬೩
4	ಮಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ " " "	೬೪
5	ಮಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ " " "	೬೫
6	ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿರುವ " " "	೬೭
7	ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಐವು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಸಾಮನನಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೭೦
8	ಗಾಯತ್ರಿಸಾಮದಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಭಗವದ್‌ಉಪಾಸನೆಯು	೮೨
9	ರಥಂತರಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೮೩
10	ವಾಮದೇವಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೪
11	ಬೃಹತ್ಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೫
12	ವೈರೂಪಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೬
13	ವೈರಾಜಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೬
14	ಶಕ್ವರಿಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೭
15	ರೇವತಿಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೭
16	ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೮
17	ರಾಜನಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೯
18	ಸರ್ವಸಾಮದಿಂದ " " "	೮೯
19	ಸಾಮದ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು	೧೦೨
20	ವಸ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೧೧
	ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೧೯ ಖಂಡಗಳು.	೧೧೯-೧೯೦
1	ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆಯು	೧೧೯
2	ಮಳುಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ವಾಮದೇವೋಪಾಸನೆಯು	೧೩೩

ಜಂಜರಾ.

ವಿಷಯಗಳು.

ಪುಟ.

3	ರುದ್ರರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೩೫
4	ಅದಿತ್ಯರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೩೬
5	ಮರುತ್‌ಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೩೮
6	ಮುಜುಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ನಾರಾಯಣನ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೩೯
7	ಗಾಯತ್ರೀ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೪೩
8	ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ಉಪಾಸನೆಯು	೧೭೫

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೧೭ ಖಂಡಗಳು.

೧೯೧—೨೨೯

1	ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಕಥೆ—ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯು	೧೯೧
2	ಸತ್ಯಕಾಮನ ಕಥೆ—ವಾಸುದೇವಾದಿಗಳ ವಿದ್ಯೆಯು	೨೦೦
3	ಪರಾಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು	೨೧೦
4	ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯನ ಉಪದೇಶವು	೨೧೨
5	ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವು	೨೧೩
6	ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಆಹವರ್ಣಿಯಾಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವು	೨೧೪
7	ವ್ಯಾಹೃತಿಕೋಮವು	೨೨೫

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೨೪ ಖಂಡಗಳು.

೨೩೦—೨೭೩

1	ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವಿದ್ಯೆಯು	೨೩೦
2	ಶ್ವೇತಕೇತು ಪ್ರವಾಹಣರ ಸಂವಾದವು ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಧೂಮಮಾರ್ಗವು ಅರ್ಚಾರಾದಿ ಮಾರ್ಗವು	೨೪೧
3	ಪಾಚೀನಶಾಲ ಮೊದಲಾದ ಐವರ ಸಂವಾದವು, ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯು	೨೫೬
4	ಹೋಮಪ್ರಕಾರವು	೨೬೪

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೧೭ ಖಂಡಗಳು.

೨೭೪—೩೬೫

1	ತಂದೆಯಾದ ಉದ್ದಾಲಕರು ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಭೇದೋಪದೇಶವು	೨೭೪
2	ಭೇದೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಸೃಷ್ಟಿನಿರೂಪಣವು	೨೮೪

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೨೬ ಖಂಡಗಳು.

೩೬೬—೪೧೯

1	ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವು	೩೬೬
2	ಸನತ್ಕುಮಾರರು ನಾರದರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ತಾರತಮ್ಯೋಪದೇಶವು	೩೭೦
3	ಮುಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯು	೪೧೬

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧—೧೫ ಖಂಡಗಳು.

೪೨೦—೪೭೯

1	ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯು	೪೨೦
2	ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಯಾಗಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವುದು	೪೩೭
3	ಹೃದಯದಲ್ಲೊಳಗಿನ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯು	೪೪೦
4	ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನ ಉಪದೇಶವು	೪೪೨

ವೇಲಿಂದವೇಲೆ ನೋಡುವಾಗ ಅಭೇದಪರವಾಗಿ ತೋರುವ

ಪ್ರಧಾನ ವೇದವಚನಗಳು.

ಜಂಜರಾ.	ವೇದವಚನಗಳು.	ಪುಟ.
1	ಅನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೦
2	ಅಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೨
3	ಅಹನೇನೇದಃ ಸರ್ವಮಸಾನಿ	೨೩೮
4	ಆಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ	೧೮೫
5	ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೪
6	ಆತ್ಮವೇದಃ ಸರ್ವಂ	೪೧೨
7	ಆದಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೧೮೯
8	ಆದಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದೇತಃ	೧೮೭
9	ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೬
10	ಇಯಮೇವರ್ಗಗ್ನಿಃ ಸಾಮ	೩೨೨, ೩೩೩
11	ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮೈವಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ವಿದುಃ	೩೨೩
12	ಐತದಾತ್ಮಮಿದಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ	೩೧೪, ೩೨೩ ೩೨೫, ೩೨೭, ೩೨೯, ೩೩೧, ೩೩೩, ೩೩೫, ೩೩೭
13	ಓಂಕಾರ ಏನೇದಃ ಸರ್ವಂ	೧೦೮
14	ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಃ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಯದಿದಂಕಂಚ	೧೫೩
15	ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೭
16	ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೩
17	ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೮
18	ಸಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೬೮
19	ಪ್ರಾಣೋ ಹ ಸಿತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಭ್ರಾತಾ	೪೦೨
20	ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಇದಃ ಸರ್ವಂ ಯದಿದಂಕಂಚ	೧೭೨
21	ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಏಂ ಬ್ರಹ್ಮ	೨೧೧
22	ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೦
23	ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೩
24	ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇತ	೧೮೫
25	ಯ ಏವೋಂಕರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮಾ	೨೧೬
26	ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯೇನ ಮೃತ್ರಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್	೨೭೫
27	ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್	೨೭೬
28	ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯೇನ ನಖಸಿಕ್ಯಂಕನೇನ	೨೭೬
29	ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ	೨೭೪

ಜಂಜರಾ.

ವೇದವಚನಗಳು.

ಪುಟ.

30	ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತೈವ ಸತ್ಯಂ	೨೭೫
31	” ” ” ” ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ	೨೯೫, ೨೯೬
32	ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೦
33	ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೯
34	ಸ ಏವೇದ್ ಸರ್ವಂ	೪೦೦
35	ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೭೫
36	ಸದೇವ ಸೋಮೈದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ	೨೮೪, ೨೮೫
37	ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ	೧೬೭
38	ಸರ್ವಮಸ್ತೀತ್ಯುಪಾಸೀತ	೯೦
39	ಸರ್ವ್ ಹ ಛವತಿ	೮೯
40	ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ	೩೮೫
41	ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ ಸ ಏನಾಹಮಸ್ತಿ	೨೦೨, ೨೦೩, ೨೦೪

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಸಭಾಷ್ಯ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು

ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಓಂ || ಪೂರ್ಣಾನಂದಮಹಾವಿಬೋಧಮಖಿಲಂ ಸಂಭಾಸಯಂತಂ ರುಚಾ
ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಭುಮಿಶ್ವರಂ ಗುಣನಿಧಿಂ ದಿವ್ಯಾಕೃತಿಂ ಕೇಶವಂ |
ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತೋ ಹಿ ಸರ್ವಜಗತೋ ಜನ್ಮಾದಿದೋಷೋಚ್ಛೇತಂ
ನಿತ್ಯಂ ಪೂರ್ಣವಿಬೋಧಕವಗುರುಣೋಪಾಸ್ಯಂ ಭಜೇ ನಿತ್ಯದಾ ||
ವೇದಭೇದಸುಶಾಖೇತಂ ಬೋಧಾದಿಫಲಸಂಯುತಂ
ಭಜತಾಮಿಷ್ಠದಂ ವ್ಯಾಸಸುರದ್ವಮಮಹಂ ಭಜೇ ||
ಹೃತ್ತನೋನಾಶಕಂ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಭಯಾ ತತ್ತ್ವಭಾಸಕಂ |
ಫಲದಂ ಪೂರ್ಣಬೋಧಾಖ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿಮಹಂ ಭಜೇ ||
ಪ್ರಜಮ್ಯ ಚರಣೌ ವಾಣಿ ಯಾಚಯಾಮಿ ತವಾಸ್ಥಹಂ |
ಸನ್ನಿಧಿರ್ಮಮ ವಾಚ್ಯಸ್ತು ಮಾನಸೇ ಚ ನಿರಂತರಂ ||
ಪ್ರಜಮ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀದಯಿತಂ ಗುರೂಂಶ್ಚ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಸುಭಾಷಯಾರ್ಥಂ
ಲಿಖಾಮಿ ನಾರಾಯಣತಂತ್ರಿನಾಮಾ ಯಥಾಮತಿ ಶ್ರೀತಮರುತ್ತಸಾದಾತ್ ||

ಶ್ರೀಮದ್ವಸುಮುಕ್ತೀಮನುಷ್ಠಾಂತಗರ್ತರಾಮಕೃಷ್ಣವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಹರಮಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ || ಹರಿಃ ಓಂ ||

ಭಾಷ್ಯ || ಓಂ || ಅತ್ಯುದ್ರಿಕ್ತವಿದೋಷಸತ್ಸುಖಮಹಾಜ್ಞಾನೈಕತಾನಪ್ರಭಾಸರ್ವ-
ಪ್ರಾಭವಶಕ್ತಿಭೋಗಬಲಸತ್ಪಾರಾತ್ಮದಿವ್ಯಾಕೃತಿಂ | ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಾನನಿರೋಧನಿತ್ಯನಿಯತಿಜ್ಞಾ-
ನಪ್ರಕಾಶಾವೃತಿಭ್ರಾಂತಾಮೋಕ್ಷವಿಮೋಕ್ಷದಂ ಹರಿನುಜಂ ನಿತ್ಯಂ ಸದೋಪಾಸ್ಯಹೇ ||೧||

ಅರ್ಥ || ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ದೋಷವಿರಹಿತವೂ, ಅತ್ಯುತ್ತಮವೂ ಆದ
ಅನಂದವೂ, ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಇತರರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನವೂ,
ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ ವಿಶೇಷ ಕಾಂತಿಯೂ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಭುತ್ವ,
ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಭೋಗ, ಬಲ ಇವುಗಳು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳೇವೇ, ನಿರೋಧವೂ,
ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ, ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ಆದ ದೇಹ ಉಳ್ಳವನೂ, (ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ) ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ,
ಸಂಹಾರ, ಸಿಂಹದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಂಹ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆ, ಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಕಾಶ, ಅಜ್ಞಾನ, ಹೊರಗಿಹ
ಅಂಧಕಾರ, ಸಂಸಾರ, ಮೋಕ್ಷ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ದೋಷವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ

ಇಲ್ಲದವನೂ, ಸ್ವರೂಪನಾಶ, ದೇಹನಾಶ, ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಅಪೂರ್ಣತೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ನಾಶಗಳಿಲ್ಲದವನೂ, ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸದಾ ಸ್ವೀಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು.

ವಿಶೇಷಾಂಶ || (1) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧಗಳಾದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶಮದವಾದಿಸಂಪನ್ನರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಉಂಟಾಗಿದೆ (2) ಅದಕ್ಕೆ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಅದು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಾರದೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿದು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಎಣಿಸಿ ತನಗೆ ಯಾವ ವಿಘ್ನಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕಾರ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯೆಂಬ ಮಂಗಳವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವರು. || ೧ ||

ಪೀಠಿಕೆ—(1) ದೇವತೆ, ಋಷಿ, ಭಂದಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅರಿಷ್ಟವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭಂದಸ್ಸು ಇಲ್ಲ. (2) ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯ ಋಷಿಯು. (ಮೊದಲು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವನು) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವಳು. ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವತೆಯೂ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಹಯಗ್ರೀವಮುಖೋದ್ಗೀರ್ಣಗೀರ್ಭಿದೇವೀ ರಮಾಪತಿಂ | ಅಸ್ತು-
ವದ್ವಿಸ್ತೃತಗುಣಂ ಭೋಗಿಪ್ರಸ್ಮರಶಾಯಿನಂ || ೨ ||

ಅ || ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯು ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ವಚನಗಳಿಂದ ಬಹುಗುಣಗಳಿರುವನೂ, ಶೇಷನೆಂಬ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವವನೂ, (ಅಂದರೆ ಶೇಷಶಾಯಿಯೂ) ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಮಾಡಿದಳು. || ೨ ||

೧ನೇ ಖಂಡವು.

ಉಪನಿಷತ್ || ಹರಿಃ ಓಂ || ಆಪ್ತಾಯಂತು ಮಮಾಂಗಾನಿ ನಾಕ್ ಪ್ರಾಣಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಮಥೋ ಬಲಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಪನಿಷದಂ ನೂಹಂ ಬ್ರಹ್ಮನಿರಾಕುರ್ಯಾಂ ನೂ ನೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿರಾಕರೋದನಿರಾಕರಣಮಸ್ತ್ವನಿರಾಕರಣಂ ಮೇ ಅಸ್ತು ತದಾತ್ಮನಿ ನಿರತೇ ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಧರ್ಮಾಸ್ತೇ ಮಯಿ ಸಂತು ತೇ ಮಯಿ ಸಂತು || ಓಂ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ || ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಢಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ ತಸ್ಯೋಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ || ೧ ||

ಅ || ಉದ್ಗಾತನೆಂಬ ಪುತ್ರಿಜನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಓಂ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಓಂ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ, ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ

ದವನೂ ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವನೂ, ನಾಗವಿಲ್ಲದವನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ. ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನಾಮಾಡಬೇಕು (ಅಂದರೆ ಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.) ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವೇದಗಳು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಹೀಂ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ತುತೃವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಣವಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಯುಕ್ತವು.

ವಿ || (1) * ಉದ್ಧೀಧನೆಂಬ ಸಾಮಪ್ರತೀಪಾದ್ಯನೂ, ಹೀಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವಪ್ರತೀಪಾದ್ಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. (2) ದೇವ ಸವಿತಃ ಪ್ರಸುವ | ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರಸುವ | ಯಜ್ಞಪತಿಂ ಭಗಾಯ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಗೀತೆ ಅನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (3) ಗೀತೆ ಅನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ, ಬೇರೆ ಬಾಹ್ಯಕಾರರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಬರೆಯದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿನಾದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆ ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಅರ್ಥ ಬರೆಯಿರುವರು.

|| ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಹೀಮಿತಿನಾಮಕಮುಕ್ತರಂ ಸರ್ವಸನ್ನಿಹಿತತ್ವಾದೇತತ್ | ಉಚ್ಚತ್ವಾತ್ ಗೀತತ್ವಾತ್ಸರ್ವಸ್ಥಾನತ್ವಾಚ್ಚೋದ್ಧೀಧಂ ಭಗವಂತಮುಪಾಸೀತ || (೨) ಉಕ್ತಂ ಚ ಮಹಾಸಂಹಿತಾಯಾಂ | ಹಯಗ್ರೀವೋದ್ಧೀತವಾಕ್ಯೈ ರಮಾದೇವೀ ರಮಾಪತಿಂ | ಹೀಮಿತ್ಯೇತನ್ಮುಖೈರ್ದೇವಮಸ್ತು ವತ್ಸಾಮವೇದಗೈಃ || ಇತಿ || (೩) ಹೀಂನಾಮಾನಮುಪಾಸೀತ ತದರ್ಥಗುಣಪೂರ್ವಕಂ | ಹೀತತ್ವಾದವನಾನ್ಮಾನಾದಧಿಕೋಚ್ಚತ್ವಕಾರಣಾತ್ || ಅನಂದಾ ದೋಜಸಶ್ಚೈವ ಭರಣಾದೋಮುದಾಹೃತಃ | ಇತಿ ಸಮನ್ವಯೇ || (೪) ಹೀತಮಸ್ಮಿನ್ ಜಗತ್ಸರ್ವಮತ್ಯುಚ್ಚತ್ವಾಬಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ | ಇತ್ಯೋಮಿತಿ ಸದೋಪಾಸ್ಯಃ ಸೋಕ್ಷ್ಮಯಃ || (೫) ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ೧ ||

ಅ || (1) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೀಂ ಎಂದೂ, ಅಕ್ಷರನೆಂದೂ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಏತತ್ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಉತ್, ವೇದಗಳಿಂದ ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ರಿಂದ ಗೀ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಅಶ್ರಯನಾದುದರಿಂದ ಧ, ಹೀಗೆ ಉದ್ಧೀಧ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು (2) ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಮಹಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಹೀಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಂ ಎಂಬುದೇ ಮೊದಲಾಗಿಯುಳ್ಳ, ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಶೂರರಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯ(ವಗತು) ಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದಳು. (3) ಹೀಂ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥಭೂತಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೀಂ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಸರ್ವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು

* ಪ್ರಸುವ, ಪ್ರತಿಪಾದ, ಉದ್ಧೀಧ, ಉಪವ್ರವ, ನಿಧನ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನು ಅಂತಃಕರಣ.

ವವನು, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು. ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು, ಅನಂದಸ್ವರೂಪನು, ಕಾಂತಿಸ್ವರೂಪನು ಸರ್ವರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವವನು, ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಓಂ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಮನ್ವಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. (4) ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಆದಕಾರಣ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನು ಸದಾ ಓಂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. || ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಉಚ್ಚತ್ವಾದ್ಧೀಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಸ್ಥಾನಾದುದ್ಧೀಥ ಉಚ್ಚತೇ | ಓಮಿ-
ತ್ಯೇನಂ ಸಮುದ್ಧಿ(ಮಾದಿ)ತ್ಯ ಹ್ಯುದ್ಗಾತಾ ಗಾಯತಿ ಸ್ಫುಟಂ || (೨) ವಿಷ್ಣೋರೋಮಿತಿ
ನಾಮೋಽಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವುಧಿಕೋಚ್ಚತಾ | ಅಕಾರೇಣಾಧಿಕಂ ಪ್ರೋಕ್ತಮುಕಾರೇಣೋ-
ಚ್ಚಮುಚ್ಚತೇ || ತಥಾ ಮಿತಂ ಸರ್ವವೇದೈರ್ಮುಕಾರೇಣಾಭಿಧೀಯತೇ | ಅಧಿಕೋಚ್ಚಮಿತಿ
ಜ್ಞಾತನೋಮಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥ ಈರಿತಃ || ೧ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ಉದ್ಗಾತನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಓಂ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ತಷ್ಟವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುದು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಓಂ ಎಂಬ ನಾಮದ ಅರ್ಥವು. (ಇದು ಒಂಕಾರದ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ,) ಓಂ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ, ಅಕಾರದಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಕನೆಂದೂ, ಉಕಾರದಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದೂ, ಮಕಾರದಿಂದ ಹಾಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುದು ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ (ಅಂದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದೂ) ಹೀಗೆ ಓಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥವು. || ೧ || || ೨ ||

ಪೀ—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದು ತಿಳಿದರೇನೇ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ನೀಜೋಚ್ಚಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಪೃಥಿವೀ ರಸಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಆಪೋ ರಸೋ-
ಽಪಾನೋಷ್ಠಧಯೋ ರಸ ಓಷಧೀನಾಂ ಪುರುಷೋ ರಸಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ವಾ-
ಗ್ರಸೋ ವಾಚ ಋಗ್ರಸ ಋಚಃ ಸಾಮ ರಸಃ ಸಾಮ್ನ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋ ರಸಃ
ಸ ಏಷ ರಸಾನಾಂ ರಸತಮಃ ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥೋಽಷ್ಟವೋ ಯ ಉ-
ದ್ಗೀರ್ಥಃ || ೨ ||

ಅ || ಪಂಚಭೂತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಋಭ್ವಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಪೃಥಿವಿ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಧರಾದೀವಿಯು ಸರ್ವಗುಣಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದವಳು. ಆ ಧರಾದೀವಿಗಿಂತ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ವರುಣನಿಗಿಂತ ಪಕ್ಷಿಫಲಗಳುಳ್ಳ ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಪುಂಸ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸದಾಶಿವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಅವನಿಗಿಂತ ವಾಗಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಅವಳಿಗಿಂತ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ *ಸರಸ್ವತಿಯು

* ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಹಿತಮುಗವನು ಸಂಯೋಗವಿಶೇಷವಿರುವಾಗ ಅವಳು ಮುಗಭಿಮಾನಿಯು. ಅದಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಾಗಮಾನಿಯು. ಹೀಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಸರಸ್ವತಿಗೇನೇ ಉತ್ತಮತ್ವ ಅಥವಾತ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು

ಶ್ರೀಷ್ಠರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ಶ್ರೀಷ್ಠರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿಭರಿತರಾದ ಸಿಕ್ಕಿಂಡ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣರು ಶ್ರೀಷ್ಠರು. ಪೃಥಿವಿಗಿಂತ ಎಂಟನೆಯವನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಭರಿತರಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದ ಭವಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿಶ್ರೀಷ್ಠರು, ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರು ಅತಿಶಯ ಉತ್ತಮಗಳಾದ ನಿರವಧಿ ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳಿಲ್ಲದವರು.

ವಿ-(1) ನಾಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವಿದ್ದಂತೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸತಮಳಾದ (ಬ್ರಹ್ಮವೋಕ್ತಮಳಾದ) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಭಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮವನಿಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪರಾರ್ಥ: ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. (2) ವಿವಿಧ ಲೋಕದಲ್ಲೆ + ಪರಾರ್ಥ ಪರ್ಯಂತವೇ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೇಳಿದ್ದು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯವಸಾರವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಗೋಚರವು ಆಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪರಾರ್ಥ: ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. || ೨ ||

ಭಾ. || ೧) ತದೇತಕ್ಷರಮತ್ವಂ ತು ಯಥಾಕ್ರಮಮುದೀರ್ಯತೇ | ದೇವತಾಸು-
ಕ್ರಮಜ್ಞಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮತಾವಿದಃ | ಏಕಾಂತಿಸ್ತೇ ವಿಜ್ಞೇಯಾಃ || (೨) ಯಥಾ-
ಕ್ರಮಪರಾಸ್ತಥಾ | ಅಸ್ಮಾದಸಾವುಚ್ಯ ಇತಿ ಕ್ರಮಸ್ಯಾಂತಗತಂ ಹರಿಂ | ಏಕಮೇವ
ತು ಯೇ ವಿದ್ಯುಸ್ತೇ ಹ್ಯೇಕಾಂತಿನ ಈರಿತಾಃ || (೩) ಏವಂ ಯಥಾಕ್ರಮಜ್ಞಾರ್ಥ ಸದ್ವಿ-
ಕಾಂತಸರಾಯಣಾಃ | ಪ್ರವಿಂಶತಿ ಪರಂ ದೇವಂ ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಂ || (೪)
ಉಚ್ಯಕ್ರಮಾಂತಗತೇನ ಕುರ್ಯುಃ ಪೂಜಾಂ ಹರೇಃ ಸದಾ | ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದೇಃ ಕ್ರಮಶಃ
ಪೂಜಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಭಾಗವತಾ ಇತಿ | ಸ್ವತಂತ್ರಪೂಜ್ಯತಾಬುದ್ಧ್ಯಾ ನ ದದ್ಯುಃ ಕಿಂ ಚ
ಕಸ್ಯಚಿತ್ || ೧ ||

అ || (౧) విజ్ఞాన భూతానాం ఇత్యాదిగళించ దేవతేగళ తారతమ్య క్రమవస్థనుసరించికారద ఆధ్వణ్య లుక్తమోక్తమత్తనీందు దేవళుత్తదే. (విస్మయ సర్వోత్తమనీందే దేవలరీ సాళు. దేవతేగళ తారతమ్యవస్థ చిరీ దేవళువుదు? ఎందరి—) బ్రహ్మది దేవతేగళుల్లి సజ్జోగజ్ఞుభావవస్థు తిళిదు శ్రీకరియే సర్వోత్తమనీందు తిళివవరు విశాంతభక్తురు ఎన్నుకొళుత్తరీ (౨) తారతమ్య జ్ఞానవస్థ ముఖ్యతాత్తయగళిరదేవళాగళువుదరింద. ఇవసగింత ఇవను లుక్తమను ఎంబ తారతమ్య అంత్యవస్థ. ఇవను శ్రీకరియ బుట్టనీ ఎందు తిళియవవరు శ్రీ విశాంతిగళు ఎన్నుకొళుత్తరీ. (౩) బుగే తారతమ్యవస్థ తిళిదు సదా శ్రీకరియనీ ముఖ్యగా ఆక్రయిసికొండిరువవరు సర్వోత్తమనది సర్వోత్తమనది ఆద శ్రీనారాయణునను దొందుత్తరీ. (ఆందరి నోగజ్ఞక్తే దొంగుత్తరీ.) (౪) శ్రీకరియ లుక్తమరల్లి కరినీయవను (ఆందరి సర్వోత్తమను) ఎందు తిళిదు సదా శ్రీకరిగే భూజయను నూడదేళు. అస్త్యే నోదలూదవరు భగవద్భక్తురు ఎందు తిళిదుకొండు తారతమ్య క్రమ

೧೯೦೦ ದಶ ಶತಕಂ ಜೈವ ಸಹಸ್ರಮಾಯತಂ ಕಥಾಃ | ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಚ ನಿಮುತಂ ಜೈವ ಕೋಟಿರಮೂಢಮೇವ ಚ |
ವೃಂದಂ ಖರ್ವೇಣ ನಿಖಿವತ್ಯ ಶೇಖಃ | ಪದ್ಮಪ್ರಸಾರಣಃ | ಅಂತ್ಯಂ ಮಧ್ಯಂ ಸಾರಾಧಂ ಚ ವಕ್ತವ್ಯವ್ಯಾ ಯಥಾಕರಂ ||

[illegible]

ದಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಬಹುದು, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬಾರದು. (ಮತ್ತೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಿವಾರರು ಸೇವಕರು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು.) || ೧ ||

ಪೀ—ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಬಹುದೆಂದಾದರೆ—ವಿಪ್ರಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಟ್ ಶೂದ್ರನರ್ಣಭೇದೇನ ಸರ್ವತಃ | ಮನವೋ ಮಾನವಾಶ್ಚೈವ ಸಂಪೂಜ್ಯಾಃ ನೈವ ದೇವತಾಃ ಎಂಬ ವಚನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾ ಮನುಸಂಜ್ಞಾ ಯೇ (ಮನಸಾ ಜಾತಾಯೇ) ವರ್ಣಶ್ಚೇನೋದಿತಾಃ ಶ್ರುತೌ | ಮಾನವಾಖ್ಯಾಶ್ಚ ಮನಯಸ್ತಾನ್ಯಜಂತಿ ನ ಚೇತರಾನ್ || (೨) ಪಿತೃಶ್ಚೇನ ಗುರುಶ್ಚೇನ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಾಗವತತ್ವತಃ || (೩) ಅಪಭ್ರಷ್ಟಾ ಅದೇವಾಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾಖ್ಯಾಯುತಾ ಅಪಿ | ದೇವಸಂಜ್ಞಾಶ್ಚ ದೀನತ್ವಾತ್ಪೂಜಯೇಯುರ್ನ ತಾನ್ ಕ್ವಚಿತ್ || (೪) ಯದ್ಭಾಗವತಬುದ್ಧ್ಯೈವ ದತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ ಸುರಾಃ | ನೈದಿಕಾಃ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯುರಪಭ್ರಷ್ಟಾಸ್ತಥೇತರತ್ || (೫) ಯಥಾಕ್ರಮಪರಿಜ್ಞಾನಾದೇಕಾಂತಿತ್ವಾಚ್ಚ ಕೇವಲಂ | ಅಚ್ಛಿದ್ರತ್ವಾಚ್ಚ ನಿಯತೋ ಮೋಕ್ಷೋಽನ್ಯತ್ತು ವಿಡಂಬನಂ || ೨ ||

ಅ || (೧) ವೇದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ *ಮನುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ. ಅವರ ಪುತ್ರರಾದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಋಷಿಗಳು ಮಾನವರು ಎನ್ನಿ ಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಮನು ಮತ್ತು ಮನುಪುತ್ರರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಪಭ್ರಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (೨) (ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ನೈದಿಕಗಳೆಂದೂ, ಗುರುಗಳೆಂದೂ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವದ್ವಕ್ತರೆಂದೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (೩) (ನ ಚೇತರಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಅಪಭ್ರಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ (ಅಸುರಾದಿಗಳಿಗೆ) ಕ್ವಚಿತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರು ವಸ್ತುತಃ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲ. ಸರ್ವಥಾ ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವರಾದುದರಿಂದ ಅಸುರಾದಿಗಳಿಗೂ ದೇವ ಎಂಬ ನಾಮವಿದೆ. ಸರ್ವಥಾ ಅವರನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸಬಾರದು. (೪) (ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಸುರರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ನಾಮಗಳಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಭ್ಯಃ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಅಸುರರಿಗೂ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನವು ಆಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—) ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಭಗವದ್ವಕ್ತರು, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ಯಾಜ್ಞಕಾದಿಗಳು ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಪಭ್ರಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳು (ಅಸುರಾದಿಗಳು) ಆಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೫) (ಕೆಲವರಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಏಕಾಂತಿತ್ವ ಇವೆರಡಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯದಿರುವುದರಿಂದ

* ಮನವೋ ದೋಧವೈಶೇಷ್ಯಾದ್ದೇವಾಃ ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ ಸ್ವತಃ | ವಿಪ್ರಾದಿವರ್ಣಭೇದೇನ ಚಕ್ಷುರೋ ಬಹುಪೋಷಿತೇ | ಮರೀಚಾದ್ಯಾಶ್ಚ ತತ್ಪ್ರತ್ಯಾ ಮಾನವಾಃ ನಾಮತಃ ಸ್ವತಃ ||

|| ದೇವತಾಶ್ಚೇನ ಚೇಜ್ಯಃ ಸಃ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾ ಮನುನಾಮಾಕಾಃ | ವಕ್ತೃಶ್ಚೇನ ಪಿತೃಶ್ಚೇನ ಕಾರಿಶ್ಚೇನೈವ ಚಾದರಾತ್ || ಇಜ್ಯಂತೇ ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ನ ತು ದೇವತಯಾ ಕ್ವಚಿತ್ || ಅನನ್ಯಯಾಜಿನಸ್ತೇ ತು ತಸ್ಮಾತ್ಕಾರ್ತಯುಗಾಃ ||

|| ದೇವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಸುರಾದಿಗಳಿಗೂ ಇವೆ. ಅಪಕಾರಣ ಮನುಶಬ್ದವೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವು. ಅದಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವರು.

ಅವೆರಡು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದರೆ—) ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವದಾ ಇರತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯತೆ ಆಶ್ರಯನೆಂಬ ಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವೆರಡೂ ಸರ್ವದಾ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಮೊರೆಬಿಡಲಾರದು

|| ೨ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಇದ್ದು ಸರ್ವದಾ ವಿಶಾಂತಿವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಒಂದನ್ನು ಹೇಳಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ವಿಷ್ಣೌ ಭಕ್ತಿರ್ವಿಶೇಷೇಣ ಮೋಕ್ಷಾನಾಪ್ತೌ ಹಿ ಕಾರಣಂ | ತದ್ಭಕ್ತೇಷು ಕ್ರಮೇಣೈವ ರಮಾದ್ಯೇಷು ತ್ವನಂತರಂ || (೨) ತೃತೀಯಮಸಿ ವೈರಾಗ್ಯಂ ನ ಚಾ(ವಾ)-
ನ್ಯನ್ಮೋಕ್ಷಕಾರಣಂ || (೩) ಏತತ್ಸಾಧನತಾಹೇತೋತ್ತದನ್ಯದ್ಧಿ ವಿಧೀಯತೇ | ಅತೋ-
ನ್ಯತ್ಸ(ಸ)ರ್ವಕೃಚ್ಛಾಪಿ ಗಚ್ಛೇದೇವಾಧರಂ ತಮಃ || (೪) ಅಸ್ಥಿನ್ಯುನಿಸ್ಥಿತೋ ನಿತ್ಯಂ
ಮೋಕ್ಷೋವಾನ್ಮೋಜ್ಜ ಕೋಽಪಿ ಸರ್ವ || ೩ ||

ಅ || (೧) ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನಲ್ಲಿ ಪರಮಭಕ್ತಿಯು ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಂತರ ರಮಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವುದು. (೨) ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವುದು. ಆದರೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವು, ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೃತೀಯಂ ಅಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಇವು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. (೩) ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸುವವನಿಗೆ) ಯಾಗ, ತೀರ್ಥಸ್ನಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಅವಕಾಶವು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಂತಹ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವರೂ ಮೋಕ್ಷವು ಸರ್ವಥಾ ಲಭಿಸಲಾರದು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಧರವೆಂಬ ನಿತ್ಯ ನರಕವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. (೪) ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ಚಾನ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಸನಕಾದಿಗಳು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೇ ಹೊಂದಿರುವರು. || ೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಆತಸ್ತೇಷಾಂ ಕ್ರಮಂ ವಕ್ಷ್ಯೇ ದೇವತಾಂ ಯಃ ಶ್ರುತೌ ಶ್ರುತಃ | ಪೃಥಿವೀ ಸರ್ವಭೂತೇಭ್ಯಃ ಸದಾ ಸರ್ವಗುಣೈರ್ವರಾ || (೨) ರಸಃ ಸಾರೋ ವರಶ್ಚೇತಿ ರಬ್ಧ್ವಾ ಏಕಾರ್ಥನಾಚಿಕಾಃ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವರುಣಃ ಶ್ರೀಷ್ಠಸ್ತಸ್ಮಾದೋಷಭದೇವತಾ | ಸೋ-
ಮಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತು ಪುರುಷೋ ರುದ್ರೋ ಯಶ್ಚಾಂಸ್ಯದೇವತಾ || (೩) ತಸ್ಮಾತ್ಸರಸ್ವತೀ ವಾಗ್ನಿ ಶ್ರೀಷ್ಠಾಃ ಸ್ಯಾ ಯಕ್ಷ್ವರೂಪಿನೀ | ಸೈವ ಶ್ರೀಷ್ಠಾ ತತೋ ವಾಯುರ್ವರಿಷ್ಠಃ ಸಾಮನಾ-
ಮಕಃ | ಸಮತ್ವಾತ್ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಸಾಮ ಸಾಮ್ನಾಂ ಚ ದೇವತಾ || (೪) ತತಃ ಶ್ರೀಷ್ಠ-
ತನೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಶ್ರೀಷ್ಠಶ್ರೀಷ್ಠತಮಃ ಸದಾ | ಶ್ರೀಷ್ಠಾಚ್ಛ್ರೀಷ್ಠತಮಾಚ್ಛಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರಮೋ ವಿಭುಃ || ಪರನುರ್ಭಯುತತ್ವಾಚ್ಚ ಪರಾರ್ಥ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ | ಇತಿ ಸಾರ-
ನಿರ್ಣಯೇ || ೪ ||

ಅ || (೧) ದೇವತಾತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ಧರಾದೇವಿಗೆ ಸದಾ ಋಭ್ವಾದಿವೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತವೆ. (೨) ರಸಃ ಸಾರಃ ವರಃ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವೆಂಬ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಒಂದು ಅರ್ಥವು. ಧರಾದೇವಿಗಿಂತ ವರುಣನೂ, ವರುಣನಿಗಿಂತ ವಸಸ್ಪತಿಯಿಗಿಂತ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೂ, ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಪುರುಷರ ಪುಂಸ್ತ್ವಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯಾದ ಸದಾಶಿವನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು (೩) ಸದಾಶಿವನಿಗಿಂತ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗಿಂತ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ, ಅವಳಿಗಿಂತ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಅವಳಿಗಿಂತ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (೪) ಆ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಾಯ್ವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರೂ, ಅವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೂ. ಇವರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಉತ್ಪಮಳು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು. ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು; ಆದಕಾರಣ ಸರಾರ್ಥಃ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಾದಲ್ಲಿದೆ. || ೪ ||

ಪೀ - ಸರಾರ್ಥಃ ಶಬ್ದವನ್ನು ತಾನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅತಿಶಯೇನ ಪರಮರ್ಥಗುಣಃ ಪರಮಃ; ಪರಾರ್ಥಃ | ಉತ್ತಮೇ-
ಭ್ಯೋಃ ಸ್ವತಃ ಪರಮೋತ್ತಮೋತ್ತಮೋ ರಸಾನಾಂ ರಸತಮಃ ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥಃ | ರಸಾನಾಂ
ಸಕಾಶಾದಪಿ ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ (ರಮರ್ಥಃ) ರಸತಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || (೨) ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ
ಭೂತಾದಿಭ್ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವದಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ನ ಭವತಿ. ಕಿಂಕು ಮಹಾನ್ವಿಶೇಷ ಇತಿ ಜ್ಞಾಪ-
ಯಿತುಂ ರಸಾನಾಂ ರಸತಮ ಇತ್ಯಾದಿಬಹುವಿಶೇಷಣಂ || (೩) ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ
ರಸತ್ವಂ ತೇಭ್ಯೋ ವರುಣಸ್ಯ ರಸತರತ್ವಂ ಸೋಮಸ್ಯ ರಸತಮತ್ವಂ ರುದ್ರಸ್ಯ ಪರಮ (ಚ
ರಸ) ರಸತಮತ್ವಂ ವಾಚಃ ಪರಮಪರ (ಪರಮರ್ಥಃ) ರಸತಮತ್ವಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪರಮ-
ಪರಾ (ರ) ರ್ಥರಸತಮತ್ವಂ || (೪) ಅಯಂ ಕು ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಾಣಾದಪಿ ಪರಮಪರಾ (ರ)
ರ್ಥರಸತಮಮಾತ್ರೋನ ಭವತಿ | ಕಿಂಕು ಪ್ರಾಣಸ್ಯಾಪಿ ರಸಭೂತಾಯಾ ರಮಾಯಾ ಅಪಿ
ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ ರಸತಮಃ | ಅಸ್ಮಾದಪ್ಯತಿಶಯೇನ ಪರಮಿತ್ಯಸಂಖ್ಯಾಗೋಚರತ್ವೇನ
ಪರಾರ್ಥೇನ (ಧ್ಯೇನ) ಜ್ಞೇಯಂ ಹಿ ಪರಾರ್ಥಂ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ಸಮೃದ್ಧಿಯೇ ಗುಣವಾಗಿ
ಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಸರಾರ್ಥಃ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮರಿಂದಲೂ ಯಾರು ಅತ್ಯುತ್ತಮನೋ,
ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಯಾವನು ಉತ್ತಮನೋ, ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ರಸಾನಾಂ *ರಸತಮಃ
ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ
ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಉತ್ತಮರಿಗಿಂತಲೂ † ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ ರಸತಮನು, (ಹೀಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ
ವಾಗಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ) ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ

* ರಸಃ, ರಸತರಃ, ರಸತಮಃ, ಪರಮರಸತಮಃ ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ತರಗಳು

† ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮರ್ಥಃ, ಪರಮಪರರ್ಥಃ, ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ, ಪರಮಪರಾರ್ಥಃ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ತರಗಳು.

ಮೋಕ್ಷಮನು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಯುಕ್ತವು. (೨) ಭೂತಾಭಿಮಾನಿ ದೇವಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಅಲ್ಲ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಿಂದ ಮಹಾ ವಿಶೇಷವಿದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಸಾನಾಂ ರಸತಮಃ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಒಂದು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. (೩) ಈಗ ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸತಮಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಪರಾರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ— ಭೂತಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಭಿಮಾನಿಗೆ ರಸತ್ವ (ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ)ವು. ಪೃಥಿವಿಗಿಂತ ವರುಣನಿಗೆ ರಸತರತ್ವ (ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ)ವು. ವರುಣನಿಗಿಂತ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ರಸತಮತ್ವವು. ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ರುದ್ರನಿಗೆ ಪರಮ ರಸತಮತ್ವವು ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಸರಸ್ವತೀಗೆ ಪರಮಾರ್ಥ ರಸತಮತ್ವವು. ಸರಸ್ವತಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಪರಮಪರಾರ್ಥ ರಸತಮತ್ವವು. (೪) ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯಾದರೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮ ಪರಾರ್ಥ ರಸತಮ ಮತ್ತಾನು. ಆಗುವುದಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ, (ಪರಮಪರಾರ್ಥ ರಸತಮ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸತಮನು (ಪರಾರ್ಥ ರಸಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ತನಗಿಂತಲೂ (ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ) ಅತಿರಯನಾಗಿ ಉತ್ತಮನು, ಹೀಗೆ ಯಾವ * ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ವಿಷಯನಾಗದೆ ಪರಾರ್ಥ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ (ಯ) ತೀಯಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಾರ್ಥನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ

|| ೫ ||

ಭಾ. || (೧) ಋಗ್ರೂಪಾಯಾ ನಾಚಃ ಪೃಥಕ್ ಪರತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇಽಪಿ ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸತಮತ್ವಮೇವ | ನ ತು ಪರಮಪರಾರ್ಥಿ (ಧೃ)ರಸತ ಮತ್ವಮ್ || (೨) ಪರಸ್ವಾದಪಿ ಆ ಸಮಂತಾದ್ವದ್ಧಂ ಹಿ ಪರಾರ್ಥಂ | ತೇನೋತ್ತಮತ್ವೇನ- ಜ್ಞೇಯಂ ಪರಾರ್ಥಿ || (೩) ತೇನಾಸಂಖ್ಯಾಗೋಚರತ್ವೇನ ಜ್ಞೇಯಂ ಪರಾರ್ಥಂ ಪರಾ- ಧೋತ್ತಮಂ ಪರಾರ್ಥಿತೇನಾಸಂಖ್ಯಾಗೋಚರತ್ವೇನ ಜ್ಞೇಯಂ ಪರಾರ್ಥಮಿತ್ಯತಃ ಪರಾರ್ಥಿತ್ವಂ ತ್ರಿಯೋ ಭವತಿ | ತ್ರಿಯೋಽಪಿ ಪರಾರ್ಥೋ ಭಗವಾನ್ | ಆತೋ ರಸಾ- ನಾಂ ರಸತಮಃ ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥಃ || ೨ ||

|| ೬ ||

ಅ || (೧) ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ಮಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಭೂತಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸ ತಮತ್ವವೇ ಪರಮಪರಾರ್ಥರಸತಮತ್ವವಲ್ಲ. ಅದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ, (೨) ಉತ್ತಮನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ನಿಂದಲೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸಮುದ್ರಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪರಾರ್ಥಳು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೂ ಗಣನೆ ಮಾಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಗುಣಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನು ಪರಾರ್ಥನು. ಪರಾರ್ಥ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪರಾರ್ಥಿಯು ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (೩) ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಯಿಂದಲೂ ಎಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಾರ್ಥನು, ಆದಕಾರಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪರಾರ್ಥಿಯನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದಲೂ ಗಣನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಾರ್ಥನು. ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಸಾನಾಂ ರಸತಮಃ ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ

|| ೬ ||

ಶೀ - ನಿಜೋಚ್ಚ ಭಾವದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದುದರಿಂದ

* ಸರಸ್ವತಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಇಲ್ಲ ದಿರುವುದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸದೆ ಋಗಾದಿಗಳು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಉತ್ತಮ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಕತಮಾ ಕತಮಾ ಋಕ್ಕತಮತ್ಯತಮತ್ವಾಮು ಕತಮುಃ ಕತಮು ಉದ್ಗೀಥ ಇತಿ ವಿವೃಷ್ಟಂ ಭವತಿ ವಾಗೇವ ಋಕ್ ಪ್ರಾಣಿಃ ಸಾಮೋಮಿ-
ತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಃ || ೩ ||

ಅ || ಋಕ್, ಸಾಮ, ಉದ್ಗೀಥವೆಂದರೆ ಯಾವುವು? ಎಂದು *ವಿಚಾರವು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೇ ಪ್ರಾಣನಿಂದೊಡಗೂಡಿದವಳಾಗಿ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿ ಯಾಗಿ ಋಕ್ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾಳೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮಾಭಿ ಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾನೆ. ಓಂ ಎನ್ನು ಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಶ ರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಉದ್ಗೀಥನೆನ್ನು ಸುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಸೋಮವರುಣಯೋಶ್ಚಾಷಢ್ಯಬ್ದೇವತಾತ್ವೇನ ರುದ್ರಸ್ಯ ಚ ಲಿಂಗದೇವತಾತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ ಋಗಾದೀನಾಮೇವ ವಿಮರ್ಶಃ ತ್ರಿಯತೇ ಕತಮಾ ಕತ-
ಮರ್ಗಿತ್ಯಾದಿನಾ | ತಜ್ಞಾಂ ಸಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲತ್ವಾಚ್ಚ || (೨) ವಾಚರೈ ಸರಸ್ವತೀತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಾಗ್ಗುಚೋರೈಕ್ಯಾಚ್ಚ ನ ವಿಮರ್ಶಃ ಕೃತಃ || (೩) ವಿಶೇಷಾತ್ಪ್ರಾಣಸಂಯುಕ್ತಾ ವಾಗ್ಗಿತ್ಯಭಿಧೇಯತೇ | ಋ ಗತಾವಿತಿ ಧಾತೋರ್ಹಿ ಋಕ್ತ್ವಂ ಸರ್ಗಾಭಿಮಾನಿನೀ ||
(೪) ವಿಶೇಷಸಂಯೋಗೇನಾ ಯದಾ ಸೈವ ಸರಸ್ವತೀ | ತದಾಸ್ಯಾ ಅವರಾ ಸೈವ ಪ್ರಾಣ ಸಂಯೋಗಿನೀ ಮತಾ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪೃಥಿವಿಗೆ (ಪೃಥಿವೀ ದೇವತೆಯೆಂದೂ) ಚಂದ್ರನಿಗೆ ವನಸ್ಪತಿ ದೇವತೆಯೆಂದೂ, ವರುಣನಿಗೆ ಜಲದೇವತೆಯೆಂದೂ ರುದ್ರನಿಗೆ ಪುರುಷರ ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ದೇವತೆಯೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದು ದರಿಂದಲೂ ಋಗಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಫಲವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಕತಮಾ ಕತಮರ್ಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ ಋಗಾದಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೨) ವಾಗ್ಭಿಮಾನಿನಿಯು ಸರಸ್ವತಿಯು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ವಾಗೇವರ್ಕ್ ಎಂದು ವಾಕ್ ಋಕ್ಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ (ಋಕ್ ಯಾವುದೆಂದು ಋಗ್ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ವಾಕ್ ವಿಚಾರವೂ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ) ವಾಗ್ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. (೩) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದೊಡಗೂಡಿದಾಗ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಋಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು (ಋಕ್ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ—) ಋ ಗತಾ ಎಂಬ ಧಾತ್ವರ್ಥದಿಂದ ಋಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಋಕ್ತ್ವವು, ಗತತ್ವವು, ಸಂಯುಕ್ತ ತ್ವವು ಅಂದರೆ—ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಋಕ್ ಶಬ್ದದ^೧ ಅರ್ಥವು. (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದಲೂ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಋಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಸರಸ್ವತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಋಕ್ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾಳೆ. (೪) ವಾಗ್ಭಿಮಾನಿನಿ ಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವಿಶೇಷ ಸಂಯೋಗವು ಯಾವಾಗ ಇಲ್ಲವೋ ಆಗ ಅವಳು ಪ್ರಾಣನ ಸಂಯೋಗವಿಶೇಷವಿರುವ ಋಗ್ಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಗಿಂತ ಅಧಮಳೆನ್ನು ಸುತ್ತಾಳೆ. || ೧ ||

* ಋಗಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅತಿ ಲವಲವಿಕೆ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕತಮಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು.

ಪೀ—ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯೂ ಮಗಭಿಮಾನಿನಿಯೂ ಒಬ್ಬಳೇ ಎಂದಾದರೆ—ವಾಚಾ ಮಗ್ಯಸಃ ಎಂದು ವಾಕಿಸಿಂವ ಮುಕ್ ಶ್ರೇಷ್ಠವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡಲಾರದು. ಭೇದವಿದೆ ಎಂದಾದರೆ ವಾಗೇ-ವರ್ಕ್ ಎಂದು ಅಭೇದ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡಲಾರದು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣ(ಪ್ರಣ) ಯೋಗವಿಯೋಗಾಭ್ಯಾಂ ಸೈವೈಕಾಃ ಪಿ ವಿಭಿದ್ಯತೇ |
ವಾಗೇವಕ್ತ್ರಚ್ಚುತೌ ಪ್ರೋಕ್ತಾ || (೨) ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮೇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ | ಅಕ್ಷಯಾದ್ಧ
(ದ್ರ)ತಿರೂಪತ್ವಾದಕ್ಷೇಪು ರಮಣಾದಪಿ | ಅಕ್ಷರಂ ಭಗವಾನ್ನಿಷ್ಠಃ || (೩) ಓಮಿ(ಮ)ತ್ಕೃಚ್ಚ-
ತ್ವಹೇತುತಃ | ಇತಿರಬ್ಧೋನೃಪಾಭಾವವಿದ್ಯತ್ಪರ್ಥ ಉದಾಹೃತಃ || (೪) ವಿವಮಮೃಚ್ಚ
ವಿವಾಸೌ ಸರ್ವದೈತದ್ವದಿ ಸ್ಥಿತಃ (ತೇ) | ಉದ್ಗೀಯಮಾನ ಉದ್ಗೀಘೋ ಭಗ-
ವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ೩ ||

|| ೨ ||

ಅ || (೧) ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯೂ ಮಗಭಿಮಾನಿನಿಯೂ ಸರಸ್ವತಿಯೊಬ್ಬಳೇ ಆದುದರಿಂದ ವಾಗೇ
ವರ್ಕ್ ಎಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಒಬ್ಬಳೇ ಆದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ರಾಣನ
ಸಂಬಂಧ ವಿಕೇಷವಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲ ಇದರಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಚಾ ಮಗ್ಯಸಃ ಎಂದು
ಭೇದ ಹೇಳಿದ್ದು. (೨) ಪ್ರಾಣನು ಸಾಮ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಸುಖಸ್ವರೂಪ
ನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೇಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರನೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ವಿಷ್ಣುವು
ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಓಂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಓಮಿತಿ ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ ಇತಿರಬ್ಧವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ ಎಂಬ
ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವಥಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ
ಇಲ್ಲ. ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವವನು.) ಎಂದರ್ಥವು. (೪) ಓಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಸರ್ವವಾ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಪರ್ವ
ರಿಂದಲೂ ಗಾನವಾಗಲ್ಪಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಘನು || ೩ ||

ಪೀ—ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾಣರು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಮಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು
ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ವಾ ಏತನ್ನಿಥುನಂ ಯದ್ವಾಕ್ಚ ಪ್ರಾಣತ್ವ ಋಕ್ಚ ಸಾಮ ಚ
ತದೇತನ್ನಿಥುನಮೋಮಿತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ನಕ್ಷರೇ ಸಂಸ್ಥಜ್ಯತೇ || ೪ ||

ಅ || *ವಾಕ್ ಪ್ರಾಣರು, ಋಕ್ ಸಾಮರು, ಇವರು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದಂತರಿಗಳಾಗಿ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲ
ದೇನೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಂತರಿಗಳು ಓಂ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರನೆನ್ನಿಸಿ
ಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸವಿಸಾಪದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ವಿ || ಶೇಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
ಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ ಸರಸ್ವತೀ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗಾದರೂ
ಇತರರ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೇನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಆದಕಾರಣ ಸರಸ್ವತೀ
ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಇತರರಿಗಿಂತ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. || ೪ ||

* ಭಾರತೀ ಪ್ರಾಣರಿಗೇನೇ ಅವಸ್ಥಾ ಭೇದದಿಂದ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣ, ಋಕ್ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಉಕ್ತಿಯು.

ಖೀ—ಮೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ವಾಕ್ಪಾಣರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ಮಿಥುನೌ ಸಮಾಗಚ್ಛತ ಆಪಯತೋ ವೈತಾವ-
ನೋನ್ಯಸ್ಯ ಕಾಮಮಾಪಯಿತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ
ವಿದ್ವಾನಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸ್ತೇ || ೫ ||

ಅ || ವಾಕ್ಪಾಣಾದಿ ರೂಪರೂಪ ದಂಪತಿಗಳು ಯಾವಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ ಆಗ
ವಾಕ್ಪಾಣರು ತಾವು ಮಾತ್ರ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರಿಗೂ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವರು.
(ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಾಶರಹಿತನೂ ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರು
ವವನೂ ಆದ ಉದ್ಗೀಥನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಪಾಣರಿಗೆ
ಅಶ್ರಯನೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂದೂ ಆತನನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು
ತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಎಲ್ಲಾ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ. || ೫ ||

ಖೀ—ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಓಂ ಎಂಬ ನಾಮವಿದೆ, ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಓಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿ
ಯನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಈಗ ಯುಕ್ತ್ಯಂತರದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ವಾ ಏತದನುಜ್ಞಾಕ್ಷರಂ ಯದ್ಧಿ ಕಿಂಚಾನುಜಾನಾತ್ಯೋ-
ಮಿತ್ರೇವ ತದಾ ಹೈಷೋ ಏವ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾದನುಜ್ಞಾ ಸಮರ್ಥಯಿತಾ
ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಮು-
ಪಾಸ್ತೇ || ೬ ||

ಅ || ಓಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೇ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ನಾನು ಇದನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ತಾವು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ತಿಳಿದವನು ನೀನು ಮಾಡತಕ್ಕದನ್ನು
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಲಿ, ಎಂದು ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಓಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನೇ
ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಓಂ ಎಂಬ ಹೆಸರು. (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಓಂ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇಲ್ಲವಾ
ದರೆ ಹಾಗೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಓಂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೊಡದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು.) (ಓಂ
ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂದರ್ಥವು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಈಗ ಸರ್ವ
ಗುಣಸಂಪೂರ್ಣತ್ವವೂ ಓಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ಓಂ ಎಂಬ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡತಕ್ಕ
ಅಕ್ಷರವು ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣ
ಕರಿಸಲಿ, ಎಂದು ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿದವನು ಓಂ ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಓಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮೃದ್ಧಿ ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಓಂ ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ) (ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಎಂದು
ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಓಂ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಮುಕ್ತ
ನಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ || ೬ ||

ಭಾ. || (೧) ತಸ್ಮಾದೋಮಿತ್ಯನುಜ್ಞಾನಂ ಕೌರ್ವಂತ್ಯೇತೇ ಜನಾಃ ಸದಾ | ತ್ವದು-
ಕ್ತಂ ತತ್ರಥಾ ಕುರ್ಯಾದ್ಭಗವಾನೇವ ಕೇರವಃ | ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯತಃ ಶಬ್ದಃ ಪೃವೃತ್ತಃ ಸ

ಪುರಾತನೈಃ || (೨) ತದೇತದಚ್ಚೈಸ್ತು ಜನೈಃ ಸ್ವಾನುಜ್ಞೇತಿ ಪ್ರತೀ(ದೀ)ಯತೇ | ಓಮಿತ್ಯ-
ಯಂ ಪೂರ್ಣವಾಚೀ ಸಮೃದ್ಧಿಹ್ಯೋಮಿತಿರೀತಾ || (೩) ಸಮೃದ್ಧಸ್ತೇ ಹಿ ಕಾಮೋಯ-
ಮಿತ್ಯನುಜ್ಞಾಫವಾ ಭವೇತ್ | ಅತಃ ಸಮೃದ್ಧಿವಾಚೀ ಸ್ವಾದ್ವರೇರೋಂಶಬ್ಧ ಈರಿತಃ ||
(೪) ಇತಿ ವಾ ದೀಯತೇನುಜ್ಞಾ ಹರಿಶ್ವನ ಸಮೃದ್ಧಿದಃ || ೪, ೫, ೬ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಓಂ ಎಂಬ ನಾಮವು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ಅಭಿಷ್ಠಾರು ಸದಾ ಓಂ
ಎಂದು ಅನುಚ್ಛೇ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ನೀನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಹಾಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ
ಮಾಡುವನು. (ಅದಕಾರಣ ಓಂ ಶಬ್ದವು ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಓಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (೨) ಓಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಜ್ಞಜನರು ತಾವು
ಅನುಚ್ಛೇ ಕೊಡುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು. (೩) ಓಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ಣ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳು-
ತ್ತದೆ. ಸರ್ವಸಮೃದ್ಧಿಯು ಓಂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಈ ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅತಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಲಿ
ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಓಂಕಾರವು. ಅದಕಾರಣ ಓಂ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಗುಣ ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂಬ
ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೪) ಓಂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂದು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಗುಣಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಓಂಕಾರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆಕೊಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ—
ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿನಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ, ಎಂದು ಅನುಚ್ಛೇ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು
ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಗುಣಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. || ೬ ||

ಪೀ—ಸುಲಭದಿಂದ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ೬ನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅರ್ಥಹೇಳ
ಈಗ ೪ನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ವಾಕ್ಪಾಠೌ ದಂಪತೀ ಚಾಪಿ ಸಂಸ್ಪರ್ಶ್ಯತೇ ಜನಾರ್ದನೇ | ಮುಕ್ತೌ ತು
ತತ್ಪ್ರಸಾದೇನ ಸಂಸ್ಪರ್ಶ್ಯಂತೇ ತತಃ ಪರೇ | ತದ್ವಾದ್ವರೇಣೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸಂಸ್ಪ-
ರ್ಶ್ಯತೇ ಹರ್ | ೪ || || ೧ ||

ಅ || ಸರಸ್ವತೀ ಚತುರ್ಮುಖರೆಂಬ ದಂಪತಿಗಳು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ
ಗರುಡಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾಕ್ಪಾಠರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅವರ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ.
ಚತುರ್ಮುಖನು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ. || ೪ || || ೧ ||

ಪೀ—ಓಂ ಎಂಬುದು ಸಮಸ್ತ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತೇನೇಯಂ ತ್ರಯಿಾ ವಿದ್ಯಾ ವರ್ತತ ಓಮಿತ್ಯಾಶ್ರಾವಯತ್ಯೋ-
ಮಿತಿ ಶ್ಲಃಸತ್ಯೋಮಿತ್ಯುದ್ಗಾಯತ್ಯೇತಸ್ಯೈವಾಕ್ಷರಸ್ಯಾಪಚಿತ್ತ್ಯು ಮಹಿಮ್ನಾ
ರಸೇನ ತೇನೋಭೌ ಕುರುತೋ ಯಶ್ಚೈತದೇವಂ ವೇದ ಯಶ್ಚ ನ ವೇದ||೭||

ಅ || ಓಂಕಾರದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ, ಮುಗ್ಯಜುಸ್ವಾಮಿರೂಪನಾದ ವಿದ್ಯೆಯು
ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರವೇ * ಬುಗಾದಿ ವೇದವು ಓಂ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡೇ

* ವೇದಗಳನ್ನು ಪಠನಮಾಡುವುದರ ಮೊದಲು ಓಂ ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವರೂ ಉಚ್ಛರಿಸಬೇಕು.

ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರರಾಶಿಯು ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದವೂ ಕೂಡ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಷ್ಟರ್ಯುವು ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಶ್ವಮಂತ್ರವನ್ನೂ, ಜೋತನು ಶಂಕನ ಮಂತ್ರವನ್ನೂ, ಉದ್ಗಾತನು ಉದ್ಗಾತ ಮಂತ್ರವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಮತ್ತು ಸರ್ವವೇದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಭೂತನೆಂದು ಹೇಳಿ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕನೂ, ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಪೂರ್ಣನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದವರೂ ತಿಳಿಯದವರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಭಾ. || ತೇನೈವ ವಿಷ್ಣುನೇಯಂ ಚ ತ್ರಯೀ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ | ಹಿಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಹಿ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಸರ್ವೈರ್ಮುಂತ್ರೈಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ಹಿಂನಾಮಕಸ್ಯ ಪೂಜಾರ್ಥಂ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸದೈವ ಹಿ | ಮಹಿಮಾ ಸಾರಭೂತೇನ ವಿಷ್ಣುನಾ ಜ್ಞೋಜ್ಯ ಏವ ಚ || ಕುರುತುಃ ಕರ್ಮ || ೭ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಭೂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ವೇದತ್ರಯವು ಹೊರಟಿದೆ. (ಅಂದರೆ ಪ್ರಣವದ ಅರ್ಥವೇ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥವು.) ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರವೇ ಅಶ್ವವಣಿ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ವೇದಾರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಗುಣ ಪೂರ್ಣನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ತಿಳಿದವರೂ ತಿಳಿಯದವರೂ ಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

|| ೧ ||

ಸೀ.—ಎಲ್ಲಾ ಜನರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳದೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವಿನು ಕಾರಣವು? ಎಂದರೆ—

ಉ. || ನಾನಾ ತು ವಿದ್ಯಾ ಚಾವಿದ್ಯಾ ಚ ಯದೇವ ವಿದ್ಯಯಾ ಕರೋತಿ ಶ್ರದ್ಧಯೋಪನಿಷದಾ ತದೇವ ವೀರ್ಯವತ್ತರಂ ಭವತೀತಿ ಖಲ್ವೇತಸ್ಯೈವಾಕ್ಷರಸೋಪನಾಖ್ಯಾನಂ ಭವತಿ | ಅಥ ಯ ಏನಾಯಂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ತಮುದ್ವೇಷಮುಪಾಸೀತ ತಸ್ಯೇತರೈಃ ಪ್ರಾಣೈರುಪನಾಖ್ಯಾನಂ ಭವತಿ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೧ ||

|| ೮ ||

ಅ || ವಿದ್ಯೆ ಅವಿದ್ಯೆಗಳು ವಿಲಕ್ಷಣ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. (ಆದಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಿ ಅಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳುವುದು.) (ವಿದ್ಯಾಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಯಾವ ಕರ್ಮಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅದೇವೇ ಅನಂತ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಅದೇವೇ ಕರ್ಮ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೊದಲಿನದಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜಾಗ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯ ಫಲವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ.) ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅಕ್ಷರನನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸೇವಕತ್ವ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಿಕ್ಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಲೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಶ್ವಮಂತ್ರ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ನಾಸಿಕ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಮನು. || ೮ ||

ಭಾ. || (೧) ನಾಜ್ಞ ಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿರ್ಜ್ಞ ಸ್ಯ ಭವೇತ್ತು ಸಾ | ಸ್ವಯೋಗ್ಯಂ ತು ಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಯತ್ರ ಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ಸ್ತುತಂ || (೨) ಅಕ್ಷರಂ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣು ಸ್ತಸ್ಯೋಪಪ್ರಾಣವಾ ಸ್ತುತಃ | ಉಪನ್ಯಾಸ್ಯಾ ತು ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯೇತೇವಮಾಹ ಶ್ರುತಿಃ ಪರಾ || ಇತಿ ತಾರ್ಕಿಕಯೇ || (೩) ಸರಥಂ ಸರಮಾದುಚ್ಚಂ ಸರಾರ್ಥಂ ತು ತತೋಽಧಿಕಂ | ತತೋಽಧಿಕಂ ಪರಾರ್ಥಾಃ ಸ್ಯಾತ್ತರಾರ್ಥಮಿತಿ ತತ್ತರಂ || (೪) ಸರತಃ ಸರಮಾಚ್ಚೈವ ಪರಾರ್ಥೋನಾಯುರೀರಿತಃ | ಪರಾರ್ಥಿನೀ ಶ್ರೀರುದ್ರಿಷ್ಣಾ ಪರಾರ್ಥೋಭಗವಾನ್ ಹರಿಃ || ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ || ೮ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೩-೧ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಗೇನೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ ಅದು ಉಪನಿಷತ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಭಗವಂತನು ಅಕ್ಷರ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಓಂ ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದು. ಪ್ರಾಣವದ ಅರ್ಥವೇ ವೇದವು. ಹೀಗೆ ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಾರ್ಕಿಕಿಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. (೩) ಗರುಡಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಗ್ಭವಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ಮಗ್ಧವಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ವಾಯುವು, ಅವನಿಗಿಂತ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ, ಅವಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೂ ಉತ್ತಮನು. (೪) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪರಾರ್ಥನೆಂದೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪರಾರ್ಥಿನೀ ಎಂದೂ, ವಿಷ್ಣುವು ಪರಾರ್ಥನೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. || ೮ || || ೩-೧ || || ೧ ||

ಒಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨ನೇ ಖಂಡವು

ಶೀ - ಆ ಉದ್ದೀಥನಿಗೆ ವಾಯುದೇವರೇ ಮುಖ್ಯ ಸ್ತುತಿಯಾದುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ || ದೇವಾಸುರಾ ಹ ವೈ ಯತ್ರ ಸಂಯೇತಿರ ಉಭಯೇ ಪ್ರಾಜಾ-
ಹತ್ಯಾಸ್ತದ್ಧ ದೇವಾ ಉದ್ದೀಥಮಾಜಹ್ಮರನೇನೈನಾನಭಿಭವಿಷ್ಯಾಮು ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಕಶ್ಯಪಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸುರರು ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗದವರು ಯುದ್ಧಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧರಾದರು (ಅಸುರರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಧಿಕವಾದುದರಿಂದಲೂ ರುದ್ರದೇವರ ವರಬಲವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅಸುರರಿಂದ ಪರಾಜಯ ಹೊಂದಿದ) ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ದೀಥನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹಬಲದಿಂದ ಅಸುರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆವು, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಮಗೆ ಅಭೀಷ್ಟ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. || ೧ ||

ಹೀ—ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿ ಉದ್ಧೀಭೋಷಾಸನೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಸಮ್ಮಾನ್ಯವನ್ನು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನಾ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತೇ ಹ ನಾಸಿಕ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಮುದ್ಧೀಫಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಾಂ ಹಾಸುರಾಃ ಪಾಪನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಪಶ್ಯತಿ ಸುರಭಿ ಚ ದುರ್ಗಂಧಿ ಚ ಪಾಪನಾ ಹ್ಯೇಷ ವಿದ್ಧಃ || ೨ ||

ಅ || ದೇವತೆಗಳು ಮೂಗಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ ಮಗನಾದ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನಾಮಾಡಿದರು. ಉದ್ಧೀಭೋಷಾಸನೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಸಮ್ಮಾನ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆಂದು ಅಸುರರು ತಿಳಿದು ಉದ್ಧೀಭೋಷಾಸನೆಗೆ ಪ್ರತಿಮಾಭೂತನಾದ ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಪಾಪವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. (ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವಾಗೆ ಮಾಡಿದರು.) ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದುದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಮೂಗಿನಿಂದ ಜೀವನು ಸುಗಂಧವನ್ನೂ ದುರ್ಗಂಧವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ವಾಚಮುದ್ಧೀಫಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಾಂ ಹಾಸುರಾಃ ಪಾಪನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ವದತಿ ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ ಪಾಪನಾ ಹ್ಯೇಷಾ ವಿದ್ಧಾ || ೩ ||

ಅ || *ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಮೇಲೆ, ವಾಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಹ್ಮಿಯಲ್ಲಿ..... || ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಚಕ್ಷುರುದ್ಧೀಫಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಭಾಸುರಾಃ ಪಾಪನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಪಶ್ಯತಿ ದರ್ಶನೀಯಂ ಚಾದರ್ಶನೀಯಂ ಚ ಪಾಪನಾ ಹ್ಯೇತದ್ವಿದ್ಧಂ || ೪ ||

ಅ ||ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ.....ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದನ್ನೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗದಿರುವುದನ್ನೂ || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಶ್ರೋತ್ರಮುದ್ಧೀಫಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಭಾಸುರಾಃ ಪಾಪನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಶೃಣೋತಿ ಶ್ರವಣೀಯಂ ಚಾಶ್ರವಣೀಯಂ ಚ ಪಾಪನಾ ಹ್ಯೇತದ್ವಿದ್ಧಂ || ೫ ||

ಅ ||ತಿವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ..... || ೫ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಮನಃ ಉದ್ಧೀಫಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಭಾಸುರಾಃ ಪಾಪನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇ ಸಂಕಲ್ಪನೀಯಂ ಚಾಸಂಕಲ್ಪನೀಯಂ ಚ ಪಾಪನಾ ಹ್ಯೇತದ್ವಿದ್ಧಂ || ೬ ||

* ವಾಯುವಿನ ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು.

ಅ || ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರ. ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶೇಷ, ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಗರುಡ ಇವರಲ್ಲಿ..... || ೬ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಯ ಏವಾಯಂ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತಮುದ್ಗೀಢಮು-
ಪಾಸಾಂಚಕ್ರರೇ ತಸ್ಯ ಹಾಸುರಾ ಯತ್ಪಾ ವಿಧಧ್ವಸುರ್ಯಥಾಸ್ತಾನಮಾ-
ಖಣಮೃತ್ಯಾ ವಿಧ್ವಂಸೇತ್ಯೇವಂ || ೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಪಾಪಗ್ರಸ್ತರಾದ ಮೇಲೆ (ಅವರು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಯರಲ್ಲ. ಎಂದು ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸಿ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. (ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿಯು) ಸರ್ವಥಾ ಪುಡಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅರಕ್ಕನಾದ ಬಂಡೆಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೇಗೆ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಅಸುರರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ದೇವರನ್ನರಾಗಿ ಪುಡಿ ಹೋದರು. || ೭ ||

ಪೀ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಸ ಯಥಾಸ್ತಾನಮಾಖಣಮೃತ್ಯಾ ವಿಧ್ವಂಸತ ಏವಂ ಹೈವ ಸ
ವಿಧ್ವಂಸತೇ ಯ ಏವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕಾಮಯತೇ ಯಶ್ಚೈನಮಭಿದಾಸತಿ
ಸ ಏಷೋಽರಾಖಣಃ || ೮ ||

ಅ || ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಅಸುರರಮೂಹವು ದೇವಭೃತ್ಯನಾಗಿ ಪುಡಿಹೋದಂತೆಯೇ, ಪಾಪಗ್ರಸ್ತ ನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಮೆಯು ಎಂದು ಉಪಾಸನಾಮಾಡಿ ದವನಿಗೆ ಕೆಡಕು ಎಣಿಸುವವನೂ ಉಪಾಸಕನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಯಸುವವನೂ ನುಚ್ಚುನೂರಾಗಿ ಹೋಗು ತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಅಖಣಾತ್ಮ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪೀ - ಪ್ರಾಣಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ನೈವೈತೇನ ಸುರಭಿ ನ ದುರ್ಗಂಧಿ ವಿಜಾನಾತ್ಮಪಹತಪಾಪಾ
ಹ್ಯೇಷ ತೇನ ಯದಶ್ಚಾತಿ ಯತ್ಪಿಬತಿ ತೇನೇತರಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನವತ್ಯೇತಮು
ಏವಾಂತತೋ ವಿತ್ತ್ವೇತ್ಯಾಮತಿ ವ್ಯಾದದಾತ್ಯೇವಾಂತತ ಇತಿ || ೯ ||

ಅ || ಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸುಗಂಧ ದುರ್ಗಂಧ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಸುಗಂಧವಿರುವುದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಜ್ಞಾನಿಯು ಪಾಪಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರದಕ್ಷಿಣ ಯಾವುದನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೋ ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕಾರಣ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಾಯುವು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನೇ ಸರ್ವ ಜೀವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಮುಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನ ವನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವವನಾದ ದಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಅಧಿಕಾರಿಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೯ ||

ದೀ—ದೇವತೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದಲ್ಲ. ಋಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ಉದ್ಧೀರ್ಘನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ತಂತಮ್ಮ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹಾಂಗಿರಾ ಉದ್ಧೀರ್ಘಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರ ಏತಮು ಏವಾಂ-
ಗಿರಸಂ ಮನ್ಯಂತೇಽಂಗಾನಾಂ ಯದ್ರಸಸ್ತೇನ || ೧೦ ||

ಅ || ಅಂಗಿರಾ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೀರ್ಘನೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದನು. (ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು.) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು. ಅದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೇನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗಿರಾ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು. (ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಋಷಿಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ನಾಮಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದರು.) || ೧೦ ||

ದೀ—ಋಷಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿಯೇ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹ ಬೃಹಸ್ಪತಿರುದ್ಧೀರ್ಘಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರ ಏತಮು ಏನ
ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಮನ್ಯಂತೇ ನಾಗ್ನಿ ಬೃಹತೀ ತಸ್ಯಾ ಏಷ ಪತಿಸ್ತೇನ || ೧೧ ||

ಅ || ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೂ (ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೂ) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ವಾಗಭಿಮಾನಿಸಿರುವ ಸರಸ್ವತಿಯು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬೃಹತೀ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಪತಿಯಾದುದರಿಂದ ನಾಯುದೇವರಿಗೇನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. (ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಆಯಾಯ ನಾಮಗಳು.) || ೧೧ ||

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹಾಯಾಸ್ಯ ಉದ್ಧೀರ್ಘಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರ ಏತಮು ಏವಾ-
ಯಸ್ಯಂ ಮನ್ಯಂತ ಆಸ್ಯಾದ್ಯದಯತೇ ತೇನ || ೧೨ ||

ಅ || ಆಯಾಸ್ಯ ಋಷಿಯೂ.....ನಾಯುದೇವರು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಉಸಿರಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ನಾಯುವಿಗೆ ಆಯಾಸ್ಯ ನೆಂದು ಹೆಸರು. || ೧೨ ||

ಉ. || ತಂ ಹ ಬಕೋ ದಾಲೈಃಕೀ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಸ ಹ ನೈಮಿತೀ-
ಯಾನಾಮುದ್ಗಾತಾ ಬಭೂವ ಸ ಹ ಸ್ತೈಭ್ಯಃ ಕಾಮಾನಾಗಾಯತಿ || ೧೩ ||

ಅ || ವಲ್ಕರಮಗನಾದ ಬಕನೆಂಬ ಋಷಿಯು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ತಿಳಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಬಕನು ನೈಮಿಷ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಋಷಿಗಳ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತನೆಂಬ ಗಾನಮಾಡುವ ಪುತ್ರೀಜನು ಆದನು. ಆ ಬಕನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಋಷಿಗಳ ಅಭೀಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅವರು ತಂತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು

ವಿ || ಯಾಗಕ್ಕೆ ಒರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ವಾಯುದೇವರಿಗೇನೇ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರನ್ನೇ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವರು ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ವಾಯುವಿನ ಪ್ತಾ ನಭಳ್ಳವನನ್ನು ಉದ್ಘಾತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. || ೧೩ ||

ಉ. || ಆಗಾತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾ-
ನಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಮುಪಾಸ್ತ ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಂ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೩-೨ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹಿಮೆಯಿದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿದು ಉದ್ಗೀಘನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನೂ ಗಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಉದ್ಗೀಘೋಪಾಸನೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. || ೧೪ ||

ಭಾ. || (೧) ಉದ್ಗೀಘಾಖ್ಯಸ್ತ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಮಾ ವಾಯುರೇವ | ಅತಸ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಂ ತಸ್ಮಿಂಸ್ತತೋಃಪುತ್ರಮುಕ್ತೇನೋಪಾಸಿತ ಏವ ಭಗವಾನ್ ಸಮ್ಯಕ್ ಫಲಂ ದದಾತೀತಿ ದರ್ಶಯತಿ || (೨) ವಾಯೌ ಮುಖ್ಯಧಿಯೀತಿ ಚೇತಿ ಭಗವದ್ವಚನಂ || (೩) ಯಸ್ಯಾದ್ವಾಯೌ ಸ್ತುತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಾಯೋನುಗ್ರಹ್ಯತಯಾಂ-
ವಿಲಾತ್ | ಸ್ತಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತಯಾ ತಸ್ಯಾತ್ಪರಾಂ ತುಸ್ವಿಂ ಗಮಿಸ್ಯತಿ || (೪) ಅತೋ ವಿಚಾ-
ರ್ಯ ಸಕಲೈರ್ದೇವೈಃ ಪ್ರಾಣೇ ಜನಾರ್ದನಃ | ಉಪಾಸಿತೋ ದೈತ್ಯಜಯಕಾರಣಾತ್ ಪಾಪವರ್ಜಿತಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಉದ್ಗೀಘ ಎನ್ನುವಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ (ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ) ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಯು. ಅದಕಾರಣ ವಾಯುದೇವರು ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮರು, ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವು ಅತ್ಯುತ್ತಮನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೇನೇ ವಿಷ್ಣುವು ದೇಹದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು (ವೇದಪುರಾಣನು ದೇವನುಮಾ ಎಂಬ ಖಂಡದಿಂದ) ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಗಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವಾಯುವು *ಸರ್ವ ಜೀವೋತ್ತಮನು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ಭಗವದ್ವಚನವೂ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (೩) ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ— | ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ವಾಯುವು ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ವಾಯುವಿನಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯನು. ಅದಕಾರಣ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದರೇನೇ ವಿಷ್ಣುವು ಪರಮಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. (೪) ಅದಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳು ತಿಳಿದವರೇ ಅದರೂ ವಿಚಾರವಾಗಿ (ವಾಯುವು ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ದೈತ್ಯರನ್ನು ಗೆದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಪಾಪವಿಹಿದಿರುವ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. || ೧ ||

* (೧) ವಾಯುವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಾದುದರಿಂದ ವಾಯುವು ಸರ್ವ ಜೀವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪೂಜೆಯಾಗುವುದು (೨) ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮೋ ವಾಯುತಿತ್ತ್ವಾತ್ಪಾಪಂ ಪುನಃ ಪ್ರಿಯಮಸ್ತಿ ಪರೇ ಕಿಂಚಿತ್ತಥಾ ವಾಯೋ ಪರೇರ್ವಿದಃ ಎಂದು ಇದೆ

ಹೀ - ತಃ ಪಾಸುರಾಃ ಪಾಪಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ವಿವಿಧಃ ಸಂಬಂಧಃ ಮುಕ್ತ ಮೊದಲಾಗೊಂಡು ೫ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ನಾಯುಪುತ್ರಂ ಚ ನಾಸಿಕೈರ್ಮಗ್ನಿಂ ವಾಗಾತ್ಮಕಂ ತಥಾ | ಸೋಮಂ ಶ್ರೋತ್ರಾತ್ಮಕಂ ಚೈವ ಸೂರ್ಯಂ ಚಕ್ಷುಃಸ್ವರೂಪಿಣಂ || ರುದ್ರಂ ಮನಃಸ್ವರೂಪಂ ಚ ಶೇಷಂ ಚಾಹಂಸ್ವರೂಪಿಣಂ | ಚಿತ್ತಾತ್ಮಕಂ ಚ ಗರುಡಂ ಪಾಪೇನ ವಿವಿಧಃ ಸುರಾನ್ || (೨) ಅಸುರಾಸ್ತ್ವರ್ಯತೋ ವಿದ್ವಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ದೋಷಯೋಗಿನಃ || (೩) ಮುಖ್ಯವಾಯು ಯದಾ ದೇವಾಃ ಶರೀರಸ್ಥೇ ಚ ಸೂರ್ಯಗೇ | ವಿಷ್ಣು ಮುದ್ದೀಫನಾಮಾನಂ ತದಾ ತಂ ಚ ವಿವದ್ಭಸುಃ | ಯದಾ ವಿವದ್ಭಸುಃ ಪ್ರಾಣಂ ವಿಧ್ಯಪ್ರಾಪ್ತೇ ತದಾಃ ಸುರಾಃ || (೪) ಅಖಿ-
ನ್ಯಾಶ್ವಾನಮೇನಾಃಪ್ಯ ಲೋಷ್ಣೋ ವಿಧ್ಯಂಸತೇ ಯಥಾ | ಪ್ರತಿಮಾಂ ಪ್ರೇಯಸೀಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪ್ರಾಣಂ ತಥಾಃ ಸುರಾಃ || ೨ ||

ಅ || (೧) ದೇವತೆಗಳು ನಾಸಿಕೆ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ವೀಢನೆನ್ನಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪಾಪನೆ ಮಾಡಿದಾಗ) ಅಸುರರು ನಾಸಿಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ನಾಯುಪುತ್ರನಾದ ಪ್ರಾಣ, ವಚನಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಅಗ್ನಿ, ಕಿವಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಚಂದ್ರ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶೇಷ, ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಗರುಡ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (೨) (ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ನೋಭಯಂ ಜಿಘೃಷಿ ಇದು ಮೊದಲಾದ ೫ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಈ ದೇವತೆಗಳು ಪಾಪಸಂಬಂಧರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೋಷವುಳ್ಳವರು. (೩) ದೇವತೆಗಳು ಶರೀರ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಇವರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ವೀಢಾಪ್ತವಿಸುವವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದಾಗ ಅಸುರರು ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು ಆಗ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಅಸುರರು ನುಚ್ಚುನೂರಾದರು. (೪) ಹೇಗೆ ಮಧ್ವನ ಹೆಜ್ಜೆಯು ಮೊದಲ ಬಂದೆಕಲ್ಲಿಗೆ ತಗಲಿ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಸುರರು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಿಯನೂ ಪ್ರತಿಮಾಸ್ವನೀಯನೂ ಆದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಬೀಳಲಿ ಓಡಿದೋವರು. " "

ಭಾ. || (೧) ತಸ್ಮಾದಾದಿತ್ಯಸಂಸ್ಥೇ ನಾ ಶರೀರಸ್ಥೇಽಪಿ ಚಾ(ವಾಃ)ನಿಲೇ | ಬಲಜ್ಞಾ-
ತಾತ್ಮಕೇ ದಿವ್ಯಾಕೃತಿಮುಕ್ತುಜ್ಜ್ವಲಾತ್ಮನಿ | ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮಂ ವಿಷ್ಣು ಮುಪಾಸೀತ
ತತೋಧಿಕಂ || (೨) ಅಸ್ಮೋಪಾಸನಯಾ ದೇವಾಸ್ಸರ್ವೇ ಪಾಮಾನಿ ಭೇಜರೇ | ಇಂದ್ರೋ
ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಶಂಭುರಿತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಣಗಾ ಯತಃ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ನಾಮಶಬ್ದಾರ್ಥ ಮುಖ್ಯತೋ
ವಿಷ್ಣು ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ || ಇತಿ ಪ್ರಧ್ಯಾನೇ || ೩ ||

ಅ || (೧) ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅನ್ಯರೂ ಕೂಡ ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ, ಬಲಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ, ದಿವ್ಯಾಕಾರವುಳ್ಳ, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. (೨) ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ತಂತಮ್ಮ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರು ಇಂದ್ರ ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಶಂಭು ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಂಗಿರ ವಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ

ಉಪನಾಡಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ವಾಚಕಗಳು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೇಳತಕ್ಕವುಗಳು, ಎಂದು ಪ್ರಧಾನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. || ೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಉದ್ಧೀಘಾಖ್ಯಂ ಪರಂ ವಿಷ್ಣು ಮುಪಾಸ್ತಾನ್ಮಜಹ್ನುರಂಜಸಾ | ತಥಾಽಪಿ ಪ್ರಾಣ ಏವಾಸೌ ಪ್ರೀತಿಮಾಗಾದುಪಾಸಿತಃ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ವಿಧ್ವಸ್ತಾ ಯಥಾ ಸರ್ವೇಣಸುರಾಸ್ತಥಾ | ತದುಪಾಸಕಸ್ಯ ಯತ್ಪ್ರಾಪಿ ಪ್ರತೀಪಂ ದಾತುಮಿಚ್ಛತಿ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಏತಂ ವಿಧಿತ್ವಾ ಸಂಸಾರಾನ್ಮುಕ್ತಿಮೇಷ್ಯತೃಸಂಶಯಂ | ವಿಷ್ಣು ಮಹ್ಯಂತತೋ ವೇತ್ತಿ ಪ್ರಾಣವೇತ್ತಾ ಯತಃ ಸ್ಫುಟಂ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಯದ್ಯಪಿ ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಧೀಘನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭೀಷ್ಟಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. (ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಆದರೂ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀಹುಯು ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವನು. (೨) ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಸುರರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಸೋತು ಓಡಿಹೋದರೋ, ಪಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಿಗೆ ವಿಶೋಧವನ್ನು ಮಾಡಬಯಸಿದವನೂ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೩) ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಯೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿದು ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕೊನೆಗೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ || ೪ ||

ಭಾ. || (೧) ವೀತಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಮುದ್ರಿಷ್ಟೋ ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವಾತ್ಪು ಸರ್ವತಃ | ಆದದಾತ್ಯೇವ ತಂ ಪ್ರಾಣವೇತ್ತಾಂತೇ ತತ್ಪ್ರಸಾದತಃ || (೨) ಪ್ರಾಣಾತ್ಪರಂ ತು ಯೇ ವಿಷ್ಣುಂ ಜೀವಾಂಶ್ಚೈವಾವರಾಂಸ್ತತಃ | ಯೇ ವಿದುಸ್ತೇ ವಿದುಃ ಪ್ರಾಣಂ ನಾನ್ಯಥಾ ತು ಕಥಂಚನ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಪ್ರಾಣ ಉದ್ಧೀಘ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ನಾಮಬ್ರಹ್ಮಾದಿಕಾಸ್ತಥಾ | ಸಪ್ತಮೃರ್ಥಾಃ ಸಮುದ್ರಿಷ್ಟಾಃ ಸಪ್ತಸು ಪ್ರಥಮಾ ಯತಃ | ಪ್ರಾಣಮುದ್ಧೀಘಮಿತ್ಯಾದ್ಯಾ ದ್ವಿತೀಯಾ ಸಪ್ತಮಾ ಮತಾ || ಇತಿ ಚ || ೧....೧೪ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೩-೨ || || ೫ ||

ಅ || (೨) ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ವಿ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಪ್ರಾಣಜ್ಞಾನಿಯು ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಪ್ರಾಣನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಉತ್ಪನ್ನನೆಂದೂ ಜೀವರು ಅಧಮರೆಂದೂ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಧಮನೆಂದೂ ಜೀವರೆಂದುತ್ತಮನೆಂದೂ ತಿಳಿದವರೇ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ಇದು ಸರ್ವವಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಲಾರದು. (೩) ಪ್ರಾಣ ಉದ್ಧೀಘಃ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಃ ಇದುಮೊದಲಾದ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗಳೂ, ನಾಮಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುವಾಸೀತ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನಾಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗಳೂ ಸಪ್ತಮಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು. ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಏಳು ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಾಣಮುದ್ಧೀಘಂ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಂ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಸಪ್ತಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವಲ್ಲದೆ. || ೫ ||

೩ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥಾಧಿದೈವತಂ ಯ ಏನಾಸೌ ತಪತಿ ತಮುದ್ಗೀಘಮುಪಾ-
ಸೀತೋದ್ಯನ್ತಾ ಏಷ ಪ್ರಜಾಭ್ಯ ಉದ್ಗಾಯತ್ಯುದ್ಯಂಸ್ತನೋ ಭಯಮಪಹಂ-
ತ್ಯಪಹಂತಾ ಹ ವೈ ಉಭಯಸ್ಯ ತಮಸೋ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೧ ||

ಅ || ಅಥಾತ್ಮ (ದೇಹ) ದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಘೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ
ಅಧಿದೈವತ (ಅದಿತ್ಯ) ದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಘನ ಉಪಾಸನೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ
ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಯಾದ
ದೇಹು. ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಉದಯ ಅಸ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆತನು ಪ್ರಜೆಗಳ
ಗೋಸ್ಕರವೇ ಉದಯಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾಢಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಉದಯಿಸುವವನಾಗಿಯೇ ಒಳಗೂ
ಹೊರಗೂ ಇರುವತಮಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಅದರಿದುಂಬಾಗತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಭಯ
ವನ್ನೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ
ಅಜ್ಞಾನವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭಯಗಳು ನಾಶವಾಗುವುವು. || ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಅದಿತ್ಯಸಂಸ್ಥಿತೋ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತಪತಿ ನಾಪರಃ | ಪ್ರಕಾಶನಂ ಚ
ತಪನಂ ಕಾಷ್ಠವತ್ಸೂರ್ಯಗಂ ಭವೇತ್ || (೨) ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಗೋ ವಾಯುರುದ-
ಯಾಸ್ತಮಯೋಜ್ಜಿತಃ | ಅಪಿ ಪ್ರಜಾಭ್ಯ ಉದ್ಯಂಕ್ಷಿವೋದ್ಗಾಯತಿ ಜನಾರ್ದನಂ ||೧||೧||

ಅ || (೧) ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣನೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೇವಲ ಅದಿತ್ಯ
ನಲ್ಲ. ವಸ್ತುತಃ ಕಟ್ಟಿಗೆಯು ಸುಡುವುವಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಸುಡುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ
ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವೂ ಸುಡುವಿಕೆಯೂ ಇರುವುದು.
(೨) ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಯುವಿಗೆ ಉದಯ ಅಸ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆತನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೋ
ಸ್ಕರವೇ ಉದಯಾಸ್ತಮಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಸಮಾನ ಉ ಏನಾಯಂ ಚಾಸೌ ಜೋಷ್ಣೋಽಯಮು
ಷ್ಣೋಽಸೌ ಸ್ವರ ಇತೀಮಮಾಚಕ್ಷತೇ ಸ್ವರ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರ ಇತ್ಯಮುಂ
ತಸ್ಯಾದ್ವಾ ಏತಮಿಮಮಮುಂ ಜೋದ್ಗೀಘಮುಪಾಸೀತ || ೨ ||

ಅ || ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಔಷ್ಣ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿರ
ತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ, ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಸಮಾನವೇ. ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಯುವನ್ನು
ಪ್ರಾಣರು ಸ್ವರ; ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗೂ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ
ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಕೀರ್ಣಜ್ಞಾನವಿದ್ದು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾ
ಸ್ವರ; ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಉಷ್ಣತ್ವಾ
ದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತದೇಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿ
ನಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ಗೀಘತವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. || ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲಸ್ಥಶ್ಚ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗತಸ್ತಥಾ | ವಾಯುಸ್ಸಮಾನ
ಏವಾಯಮುತ್ಪ್ಲೇಃಸಾವನಿ ಚ ಸ್ಫುಟಂ || (೨) ತಸ್ಮಾದ್ವಿನ್ಯಮುಖ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿದ್ವೀಧಾ-
ಖ್ಯಂ ಜನಾರ್ದನಂ | ಉಪಾಸಿತ ನಿಮೋಕ್ಷಾಯ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಯೇ ತಥಾ || ಇತಿ||
(೩) ಕೇಶವಃ ಸ್ವಃ ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾದ್ರತೇರ್ಮಾರುತಃ ಸ್ವರಃ | ಶರೀರಸ್ಥಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಸ್ತಃ
ಪ್ರತಿಪತ್ಯಾ ಸಮಂತತಃ | ಮಾಂ ಪ್ರತೀತ್ಯತ ಏವಾಸೌ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ತರ ಉದಾಹೃತಃ ||೨||೧||

ಅ || (೧) ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿ
ನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೃಷ್ಟವು ತೋರಿಮದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾನರೇ. (೨) ಆದಕಾರೂ ಮೋಕ್ಷ
ಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಏಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೇಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿ
ನಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ವಿಗ್ಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು
ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಿರುವವನಾದುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸ್ವರಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯ
ನಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಮತಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಕಾಣುವುದ
ರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ತರಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ||೨||೧||

ಉ. || ಅಥ ಖಲು ವ್ಯಾನಮೇವೋದ್ಗೀಢಮುಪಾಸಿತ ಯದ್ವೈ
ಪ್ರಾಣಿತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಯದಪಾನಿತಿ ಸೋಽಪಾನೋಽಥ ಯಃ ಪ್ರಾಣಾಪಾ-
ನಯೋಃ ಸಂಧಿಃ ಸ ವ್ಯಾನೋ ಯೋ ವ್ಯಾನಃ ಸಾ ವಾಕ್ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನ-
ಪಾನನ್ನಾಚಮುಭಿವ್ಯಾಹರತಿ || ೩ ||

ಅ || ವ್ಯಾನ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೇ, ಉದ್ವಿಗ್ಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು. ಉಸಿರಾಟವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು ಪ್ರಾಣ (ಶೀತ)ನು ಮಲಾದಿಗಳನ್ನು ಶರೀರ
ದಿಂದ ಹೊರತಡಿಸುವವನು ಅಪಾನ (ಗರುಡ)ನು. ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನರನ್ನು ಕೂಡಿಸುವವನು ವ್ಯಾನನು.
ಇವನೇ ವಾಗ್ವಿದಿಯಲ್ಲಿರುವವನು. ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ಮಾತನಾಡಿಸುವವನು. ವ್ಯಾನ
ನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ವಾಗ್ವಿದಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನು, ಮತ್ತು ಶರೀರದೊಳಗೆ
ಇರುವವನು. ವ್ಯಾನನು ವಾಗ್ವಿದಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನ ವ್ಯಾಪಾರ
ವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಡೆದು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನರು
ಮಾತನಾಡಿಸುವವರಲ್ಲ. ವ್ಯಾನನೇ.) || ೩ ||

ಉ || ಯಾ ವಾಕ್ ಸರ್ವಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ನಾಚಮುಭಿವ್ಯಾ-
ಹರತಿ ಯತ್ ಋಕ್ವಾಮ ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ನಾಮ ಗಾಯತ್ರಿ ಯತ್ಸು-
ಮ ಸ ಉದ್ವಿಗ್ಧಸ್ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ನದ್ಗಾಯತ್ರಿ || ೪ ||

ಅ || ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ವಾಗ್ವಿದಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಗ್ವಿದಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ
ವ್ಯಾನನಿಗೆ ಋಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಋಕ್ಯಲ್ಲಿ ಇರುವವನು. ಋಕ್ಪ್ರವರ್ತಕನು. ಆ ವ್ಯಾನನಲ್ಲಿದ್ದ
ವಿಷ್ಣುವು ಋಕ್ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನಲ್ಲಿರುವವನು. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಾಣಾಪಾನರ ವ್ಯಾಪಾರ ತಡೆದು

ಪುಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪುಕ್ಕವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನಿಗೆ ಸಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನು, ಪುಕ್ಕವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನಲ್ಲಿವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಾಮಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನಲ್ಲಿರುವವನು ಸಾಮಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನು ಉದ್ಧೀಧ ಎಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿರುವವನು. ಉದ್ಧೀಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಉದ್ಧೀಧಪ್ರವರ್ತಕನು. ಸಾಮ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನಲ್ಲಿವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ಧೀಧಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಾನನನಲ್ಲಿರುವವನು. ವ್ಯಾನಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿವೇ ಉದ್ಧೀಧ ಎಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು. ವ್ಯಾನನು ಪ್ರಗಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದಪ್ರಯುಕ್ತ ವ್ಯಾನನಂಬ ಮುಖ್ಯ ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೀಧನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

|| ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣಾದ್ಯಾಸ್ತಿವಿಧಾಃ ಪಂಚ ಪ್ರಧಾನೋ ವಾಯುರೇವ ಚ | ಮುಖ್ಯ-
ಪಂಚಕರೂಪಸ್ತನ್ ಗರುಡೋ ಮಧ್ಯಪಂಚಕಃ || (೨) ಅವನುಃ ಪಂಚಕಸ್ತ್ವನ್ಯೇ ಪ್ರಾ-
ಣಾದ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯ ಸೂನವಃ || ಇತಿ ಶ್ರೇಧಾ ವಿಭಾಗೋಯಂ ವಿಭಾಗೋನ್ಯತ್ಯತುರ್ಭಗಕಃ |
ಪ್ರಾಣಾಪಾನೌ ಕೇಷವೀಂದ್ರೌ ತಥೋದಾನಸಮಾನಕೌ || ರುದ್ರೇಂದ್ರೌ ತತ್ರರಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ
ವಾಯುರ್ವ್ಯಾನ ಉದಾಹೃತಃ || (೩) ತಸ್ಮಿನ್ನುದ್ಧೀಧನಾಮಾನಮುಪಾಸೀತ ಹರಿಂ ಪರಂ |
ಯೋಸೌ ವ್ಯಾನಗತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ತ ವಾಗ್ಯಕ್ಸಾಮಗಃ ಸದಾ || ಉದ್ಧೀಧೇ ಚ ಸ ಏವೈಕಃ
ತಸ್ಮಾದ್ಭಾವಾದ್ಧಿ ತತ್ಕ್ರಿಯಾಃ | ಉದ್ಧೀಧನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ ಸ್ಥಿತೋ ವ್ಯಾನಾದಿಪಂ-
ಚಕಃ || ೩, ೪ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನಮೊದಲಾದ ಐವರು ಮೂರು ವಿಧ (೧) ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿನದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಐದು ರೂಪಗಳು, (೨) ಗರುಡನದ್ದು ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು ಅಮುಖ್ಯ ಐದು ರೂಪಗಳು. (೩) ನಿತ್ಯವಾದುದು ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಮಕ್ಕಳದ್ದು ಐದು ರೂಪ ಗಳು ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧ ನಾಲ್ಕನೇದು ಬೇರೆ ವಿಭಾಗವು. ಹೇಗೆಂದರೆ- ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನರೆಂದರೆ ಶೇಷ ಗರು ಡರು. ಉದಾನ ಸಮಾನರೆಂದರೆ ರುದ್ರ ಇಂದ್ರರು ಅವರೆಂದುತ್ತಮನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ವ್ಯಾನವಾಯುವು (೨) ವ್ಯಾನನಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೀಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವ್ಯಾನನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಕ್ ಪುಕ್ ಸಾಮ ಉದ್ಧೀಧಸಾಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲಡುವವನು, ಅವಕಾಶ ಅ ವ್ಯಾನನಿಂದಲೇ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ, ಪುಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಸಾಮಗಾನ. ಉದ್ಧಾನರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ ಉದ್ಧೀಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಾನ ಮತ್ತು ವಾಕ್, ಪುಕ್, ಸಾಮ ಉದ್ಧೀಧಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪಾಲ್ಕು ವ್ಯಾನರೂಪ ಹೀಗೆ ಐವರಲ್ಲಿ ಇರುವವನು. || ೩ || ೪ ||

|| ೧ ||

ಉ. || ಅತೋ ಯಾನ್ಯನ್ಯಾನಿ ವೀರ್ಯವಂತಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಯಥಾಗ್ನೇ-
ರ್ಮುಫನಮಾಚೇಃ ಸರಣಂ ದೃಢಸ್ಯ ಧನುಷ ಆಯಮನಮಪ್ರಾಣನ್ನಪಪಾ-
ನಂಸ್ತಾನಿ ಕರೋತ್ಯೇತಸ್ಯ ಹೇತೋರ್ವ್ಯಾನಮೇವೋದ್ಧೀಧಮುಪಾಸೀತ ||

ಅ || ಅರಣಿ (ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕಟ್ಟಿಗೆ) ಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಯುದ್ಧ ಕಾಗಿ ಕೋಗುವುದು, ದೃಢವಾದ ಧನುಷನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಧ್ಯ ಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಯೇ ವ್ಯಾನನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

(ಅದಕಾರಣ ವ್ಯಾಸನೇ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು.) ಇದುವ ರಿಂದ ವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

|| ೫ ||

ಭಾ. || (೧) ವೀರ್ಯವತ್ಯಮೃತೃತ್ವಾನ್ಮಾನ್ಯಾನ ಏವ ಹೃದಾಹೃತಃ || (೨) ತಸ್ಮಾದ್ವ್ಯಾನಗತಂ ವಿಷ್ಣುಮುಪಾಸೀತ್ಯೇವ ನಿತ್ಯಕಃ | ಯದ್ವ್ಯಾಪೇಕ್ಷೋ ಹಿ ಭಗವಾನ್ಸರ್ವ- ದಾ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಃ || ಅನೂನೋದ್ರಿಕ್ತಮಹಿಮೋ ನಿರ್ವಿರೇಷಃ ಸದೈವ ಚ | ತಥಾಸಿ ಕತ್ತ್ವಿಯಾಭೇದಾನ್ನಾನುರೂಪಾದಿಕಂ ಸೃಘ್ಣಕ್ | ಉಚ್ಯತೇ ಹೃಸ್ವಘ್ನಕ್ತ್ವೇಹಿ ಪೂರ್ಣೈ- ರ್ವರ್ಯೈಕಹೇತುತಃ || (೩) ಅಪೀತೇಷೋಽಪಿ ಭಗವಾನ್ ಸರ್ವಕೃತ್ಕಹೇತುತಃ | ವಿರೇಷ- ಹೇತುಕಂ ಸರ್ವಂ ಕರೋತ್ಯವಿಕೃತಃ ಸದಾ || ೫ ||

|| ೧ ||

ಅ || ೧ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿವ್ರತವುಳ್ಳ ವ್ಯಾಸನೇ ಪ್ರಬಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು. ಅದಕಾರಣ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿವ್ರ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (೨) ಯದ್ವ್ಯಾಪಿ ಭಗ ವಂತನು ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವನು. ಆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವದಾ ಪೂರ್ಣವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ವಿರೇಷವಿಲ್ಲದವನು. ಭಗವದ್ರೂಪ ಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಅವರವರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಕಾರಣ ಪೂರ್ಣವಾದ ಇವ್ವರ್ಯಾದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ನಾನು, ರೂಪ ಬೇದಲಾದುದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಇದೆ. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಮಹಿ ಮೆಯಾದಲಾದ ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ನಾನುರ್ಭವಿ ವಿರೇಷವದೆ. ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಿ ಎಂದು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಿಕೊಡದು. ಅದರೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರೇಷದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವರಲ್ಲದ್ದು ತಾನೇ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಉ. - ಉದ್ಧೀಘಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣವಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಅಥ ಖಿಲಾದ್ಧೀಘಾಕ್ಷರಾಣುಪಾಸೀತೋದ್ಧೀಘ ಇತಿ ಪ್ರಾಣ ಏವೋತ್ಪಾಣೇನ ಹೃತ್ತಿಷ್ಠತಿ ನಾಗ್ನಿರ್ವಾಚೋ ಹಿ ಗಿರ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇಽನ್ನಂ ಥನಃನೇ ಹೀದಂ ಸರ್ವಂ ಸ್ಥಿತಂ || ೬ ||

ಅ || ಉದ್ಧೀಘಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಜೀವತಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡ ಬೇಕು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಇಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾನೆ ಮಾತು ಗಳನ್ನು (ವಿದ್ವಾಂಸರು) ಗಿರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದಕಾರಣ ಪರಸ್ಥಿತಿಯು ಗಿರಿ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನ್ನಾಭಿ ಮಾನಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕಾರಣ ಅನ್ನಾಭಿ ಮಾನಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಥಂ ಎನ್ನು ಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೬ ||

ಉ || ದ್ವಾರೇವೋದಂತರಿಕ್ಷಂ ಗೀಃ ಪೃಥಿವೀ ಥಮಾದಿತ್ಯ ಏವೋ- ದ್ವಾಯುಗೀರಗ್ನಿ ಸ್ಥಂ ಸಾಮನೇದ ಏವೋದ್ಯಜುರ್ವೇದೋ ಗೀರ್ಯಗ್ನೇ- ದಸ್ಥಂ ದುಗ್ಧೇಽಶ್ವೈ ವಾಗ್ಗೋಹಂ ಯೋ ವಾಚೋ ದೋಹೋಽನ್ನವಾನನ್ಯಾ-

ದೋ ಭವತಿ ಯ ಏತಾನ್ಯೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಬುದ್ಧೀಥಾಕ್ಷರಾಣ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಉದ್ಧೀಥ
ಇತಿ || ೭ ||

ಅ || ದ್ವೈರೋಕಾಭಿಮಾನಿಯು ಉತ್ ಎಂದೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷಾಭಿಮಾನಿಯು ಗೀಃ ಎಂದೂ, ಸೃಷ್ಟಿ
ವ್ಯಭಿಮಾನಿಯು ಥಂ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಿಷ್ಟನೇ ಉತ್ ಎಂದೂ, ಭೂತವಾಯುವಿನ ಅಧಿ
ಪತಿಯು ಗೀಃ ಎಂದೂ, ಅಗ್ನಿಯು ಥಂ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮವೇದಾಭಿಮಾನಿಯೇ ಉತ್
ಎಂದೂ, ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯು ಗೀಃ ಎಂದೂ ಮುಗ್ಧೇದಾಭಿಮಾನಿಯು ಥಂ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸು
ತ್ತಾರೆ. ಉತ್ ಗೀಃ ಥಂ ಎಂಬ ಉದ್ಧೀಥಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗ
ಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಉದ್ಧೀಥನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೇದ ಮೊದ
ಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಉಪಾಸಕನು
ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವುಳ್ಳವನೂ, ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. || ೭ ||

ಶೀ-ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವುವು ಕಾರಣಗಳೋ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಥ ಖಲ್ವಾತೀಶ್ವನ್ಯದ್ವಿರುಪಸರಣಾನೀತ್ಯುಪಾಸೀತ ಯೇನ
ಸಾಮ್ನಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ಸಾಮೋಪಧಾವೇತ್ || ೮ ||

ಅ || ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಕಾರಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ
ಭಗವದ್ಭೂತಗಳ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಕಾಮಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದುದರಿಂದ ಉಪ
ಸರಣಗಳನ್ನು ಸುತ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪುರುಷನು ಯಾವ ಬೃಹದ್ಭೂತರ
ಮೊದಲಾದ ಸಾಮದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ
ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕು. || ೮ ||

ಉ. || ಯಸ್ಯಾವ್ಯಚಿ ತಾಮೃಚಂ ಯದಾಪೇಯಂ ತಮೃಷಿಂ ಯಾಂ
ದೇವತಾಮುಭಿಷ್ಠೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ತಾಂ ದೇವತಾಮುಪಧಾವೇತ್ || ೯ ||

ಅ || ಯಾವ ಮಕ್ಕನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವನೋ ಅಂತಹ ಮಕ್ಕನನ್ನು
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ಆ ಮಕ್ಕನಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು
ತಿಳಿದು ಆ ಮಕ್ಕನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು.) ಯಾವ ಮುಷಿಯು ಕಂಡ ಸಾಮಸ್ತೋತ್ರ
ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛವಾಗಿದೋ, ಆ ಮುಷಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು
ಆ ಮುಷಿಯು ಕಂಡ ಸಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಯಾವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸು
ತ್ತಾನೋ ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು. || ೯ ||

ಉ. || ಯೇನ ಭಂದಸಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ತಚ್ಚಂದ ಉಪಧಾವೇ-
ದೈನ ಸ್ತೋಮೇನ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಃ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ ಸ್ತೋಮಮುಪಧಾವೇತ್ ||

ಅ || ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಭಂದಸ್ತಿಸಂವ ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಭಂದೋಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಗುನ್ನು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಭಂದಸ್ತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಗಾನವಿಶೇಷ ದಿಂದ ಅಧವಾ ನಾಕೃಸಮೂಹದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವನು ಅವರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಸಾಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರವ್ಯತ್ ಮಂತ್ರದರ್ ಮೊದಲಾದ ಮುಗ್ಧೀಕೃತ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. || ೧೦ ||

ಉ. || ಯಾಂ ದಿಶಮಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ನಾತ್ಮಾಂ ದಿಶಮುಪಧಾವೇತ್ || ೧ ||

ಅ || ದಿಗ್ವಿವರ್ತಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು. || ೧೧ ||

ಸೀ—ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಕೂಡಬೆನ್ನು ತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಆತ್ಮಾನಮಂತತ ಉಪಸ್ಯತ್ಯ ಸ್ತುನೀತ ಕಾಮಂ ಧ್ಯಾಯನ್ನಪ್ರ-
ಮತ್ತೋಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯದಸ್ಯೈ ಸ ಕಾಮಃ ಸನ್ಮುಧೈತ ಯತ್ಕಾಮಃ ಸ್ತು-
ನೀತೇತಿ ಯತ್ಕಾಮಃ ಸ್ತುನೀತೇತಿ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೩-೩ || ೧೨ ||

ಅ || ಯಾವ ಕಾಮವನ್ನು ಬೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಪುರುಷನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವನೋ, ಆತನಿಗೆ ಆ ಕಾಮವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವನು ಅಲಸ್ಯವಿಷ್ಣು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು. || ೧೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಉದ್ಗೀಘಾಕ್ಷರಗಂ ಜೈವ ಪ್ರಾಣಾದಿಷು ಚ ಸಂಸ್ಥಿತಂ | ಆಶೀಸ್ಸಮ್ಯು-
ದ್ಧಿಹೇತುಷ್ಪೃಥಿಲೇಷು ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ | ಏಕಮೇವ ಹರಿಂ ವೇದ ಯಃ ಸ ಸರ್ವೇಷ್ವಮಾ-
ಪ್ನುಯಾತ್ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಉಚ್ಚಬ್ಧವಾಚ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಣಾದ್ಯಾ ವಾಗಾದ್ಯಾ ಗೀರಿತೀ-
ರಿತಾಃ | ಅನ್ನಾದ್ಯಾಸ್ತಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾಸ್ತೇಷೂದ್ಗೀರ್ಣೇ ಹರಿಃ ಸ್ಥಿತಃ || ಇತಿ ಚ || (೩)
ಆತ್ಮಾನಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಮಂತತಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವೇನ ಸರ್ವತ್ರೋಪಸ್ಯತ್ಯ || ೬, ೭, ೮,
೯, ೧೦, ೧೧, ೧೨ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೩-೩ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಉದ್ಗೀಘಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಆಶೀರ್ವಿದ್ಯವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಸಾಮ ದೇವತಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕವನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವನು ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೨) ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಉತ್ ಎಂದು, ವಾಗಾದಿಗಳು ಗೀ ಎಂದು, ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಛಂ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಘನೆಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇದ್ದಾನೆ. (೩) ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೊನೆಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಉಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು (ಮೋಕ್ಷವನ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) || ೬, ೭, ೮, ೯, ೧೦, ೧೧, ೧೨ || ೩-೩ || || ೧ ||

೪ನೇ ಓಂಕಾರವು

ಓಂ - ಶ್ರೀಶ್ರೀಧರ ವಿಶವೇಶವಂದ ಪ್ರಣವದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಧರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾ-
ಯತಿ ತಸ್ಯೋಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ || ೧ ||

ಅ || ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಉತ್ಪ್ರಾಪ್ತಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಓಂ ಎಂದು ಹೇಸು
ರುಳ್ಳವನೂ, ನಾರರಹಿತನೂ, ಆದ ಉದ್ಗೀಘನೆಗೊಂಡ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ವಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಓಂ
ಎಂದು ಹೇಸರುಳ್ಳವನೂ, ನಾರರಹಿತನೂ ಆದ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಓಂ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥಭೂತ
ನಾದ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಥೆಯನ್ನು
ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ || ೧ ||

ಉ. || ದೇವಾ ವೈ ಮೃತ್ಯೋರ್ಬಿಭೃತಸ್ತಯಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಾವಿಶಸ್ತೇ
ಭಂದೋಭಿರಾಚ್ಛಾದಯನ್ಯದೇಭಿರಾಚ್ಛಾದಯಸ್ತಚ್ಚಂದಸಾಂ ಭಂದಸ್ತ್ವಂ || ೨ ||

ಅ || ಸುತರಿಸುವುದರಿಂದ ಮೃತ್ಯು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ದುರ್ಗಾದೇವಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಹೆದರಿದವರಾಗಿ
ವೇದವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮರೆತೊಕ್ಕಿದರು. (ಅದರಿ ಪ್ರಣವ ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಬುಗಾದಿನೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ
ಮಾಡುತ್ತಾ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು) ಆ
ದೇವತೆಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ವಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು.
ವೇದಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದಗಳಿಗೆ ಭಂದಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು || ೨ ||

ಉ. || ತಾನು ತತ್ರ ಮೃತ್ಯುರ್ಯಥಾ ಮತ್ಸ್ಯಮುದಕೇ ಪರಿಪತ್ಯೇ-
ದೇವಂ ಪರ್ಯಪತ್ಯದೃಚಿ ಸಾಮ್ನಿ ಯಜುಷಿ ತೇನುವಿತ್ತೋರ್ಧ್ವಾ ಯುಚಃ
ಸಾನ್ಮೋ ಯಜುಷಃ ಸ್ವರನೇವ ಪ್ರಾವಿಶನ್ || ೩ ||

ಅ || ಪಕ್ಷಿವೇಶವು ನೀರಿನಲ್ಲಿವು ಮೀನನ್ನು ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ನೋಡಿದಂತೆಯೇ ಮಾರಕಳಾದ
ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಬುಕ್ ಸಾಮ ಯಜುರ್ವೇದವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಳು.
ಉತ್ತಮವಾದ ಆ ದೇವತೆಗಳು ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಹೆದರಿ
ದುಗಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ, ಸ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪ್ರಣವದಲ್ಲಿ
ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲವತಳ್ಳ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮರೆತೊಕ್ಕಿದರು. || ೩ ||

ಓಂ - ಇದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ -

ಉ. || ಯದಾ ನಾ ಯುಚಮಾಪ್ನೋತ್ಕೋಮಿತ್ಯೇನಾಭಿಸ್ವರತ್ಯೇವಂ
ಸಾನ್ಮೈವಂ ಯಜುರೇಷ ಉ ಸ್ವರೋ ಯದೇತದಕ್ಷರಮೇತದಮೃತಮಭ-
ಯಂ ತತ್ರನಿಶ್ಚ ದೇವಾ ಅನ್ಯತಾ ಅಭವನ್ || ೪ ||

ಅ || ಕೇವಲ ಸುಗಾಂಧಿಗಳಿಗೆ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈಗ ಸವರೂ ಸುಗ್ಗೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವಾಗ ಓಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಓಗೆ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡೇ ಪಾವನೇದವನ್ನೂ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನೂ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವರ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುವ ನಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸ್ವರ ಎಂಬ ಪ್ರಣವದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು ಭಯವಿಲ್ಲದವನು. ಭಜಕರಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಓಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರೂ ಭಯಂಕಿತರೂ ಆದರು. || ೪ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನತ್ತರಂ ಪ್ರಣಾತ್ಯೇತದೇವಾತ್ತರೇ ಸ್ವರಮನ್ಯತಮಭಯಂ ಪ್ರವಿಶತಿ ತತ್ಪವಿತ್ಯ ಯದಮೃತಾ ದೇವಾಸ್ತದಮೃತೋ ಭವತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೩-೪ || || ೫ ||

ಅ || ಈ ಅತ್ತರ ಎಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಣವದ ಅರ್ಥಭೂತನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರಣವದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವನು ಸ್ವರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಭಯಂಕಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತರಾದರು ಓಗೆಯೇ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ದೇವತೆಗಳೆನೆಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ || ೫ ||

ಭಾ. || (೧) ಸ್ವರತೇಸ್ತು ಸ್ವರೋ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವದ್ರತೇರ್ವಾಯುರುಚ್ಯತೇ | ವಾಯುಸ್ವರೇ ಸ್ವರಂ ವಿಷ್ಣು ಮೋಮಾಖ್ಯಂ ಸಮುಪಾಸಿರೇ | ದೇವಾಸ್ತೇನಾಮೃತಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಮುಕ್ತಾಖ್ಯಂ ಮೃತ್ಯುವರ್ಜಿತಾಃ || (೨) ಮಾರಣಾನ್ಮೃತ್ಯುರಿತ್ಯುಕ್ತಾ ದುರ್ಗಾ ತದ್ಭಯತಃ ಸುರಾಃ | ಓಮಿತ್ಯುಪಾಸ್ಯ ತಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಪರಮಾಮೃತಮಾಪಿರೇ || ಇತಿ ಸಂಧ್ಯಾನೇ || ಉಾಧ್ಯಾನ ಉತ್ತಮಾಃ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೩-೪ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಸ್ವರಮಣನಾದುದರಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವರ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವು ಸ್ವರ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಓಂ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ವರನಾಮಕ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಭಯವಿಲ್ಲದವರಾಗಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾ ವಿರ್ಭಾವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ (೨) ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸುವುದರಿಂದ ಮೃತ್ಯು ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದೇವತೆಗಳು ದುರ್ಗಾದೇವಿಗೆ ಹೆದರಿ ಓಂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಎಂದು ಸಂಧ್ಯಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಉತ್ತಮ ರಾದ ದೇವತೆಗಳು (ಮೃತ್ಯುವಿನ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತರಾದರು.) || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ೩-೪ || || ೧ ||

ನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೫ನೇ ಖಂಡವು

ಶೀ—ಎರಡನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೀರ್ಭೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂಬ ಫಲ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಧೀರ್ಭಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಯಃ ಪ್ರಣವಃ
ಸ ಉದ್ಧೀರ್ಭ ಇತ್ಯಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯ ಉದ್ಧೀರ್ಭ ಏಷ ಪ್ರಣವ ಓಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ
ಸ್ವರನ್ನೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉದ್ಧೀರ್ಭನೆನಿಸುವನು. ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು. ಸರ್ವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು, ಸರ್ವಾಶ್ರಯನು ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಣವ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ ಪ್ರಣವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವನು. ಪ್ರಣವ ಎಂಬ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿದ್ದವನೇ ಉದ್ಧೀರ್ಭ ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಉದ್ಧೀರ್ಭನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆದಿತ್ಯ ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಣವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಧೀರ್ಭನೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯು (ಇತರಜನರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು) ಓಂ ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಆದಿತ್ಯಸಂಸ್ಥಿತೋ ವಾಯುಃ ಪ್ರಣವಸ್ತದ್ಗತೋ ಹರಿಃ | ಪ್ರಕೃಷ್ಟ-
ತ್ವಾಚ್ಚ ನೇತೃತ್ವಾದ್ಗತೀತ್ವಾದಖಿಲಸ್ಯ ಚ || (೨) ಉದ್ಧೀರ್ಭ ಉಚ್ಚೈರ್ಗೇಯತ್ವಾತ್ಸ ಏವ
ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು ವಾಯುವು. ಆ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದಲೂ. ಸರ್ವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಣವ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉದ್ಧೀರ್ಭನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಶೀ—ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಒಬ್ಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಬಹು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಥೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏತಮು ಏವಾಹಮಭ್ಯಗಾಸಿಷಂ ತಸ್ಮಾನ್ನಮ ತ್ವಮೇಕೋಽ-
ಸೀತಿ ಹ ಕೌಷೀತಕಃ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ರತ್ನೀ೨ಸ್ತ್ವಂ ಪರ್ಯಾವರ್ತಯತಾ-
ದ್ಧಹವೋ ವೈ ತೇ ಭವಿಷ್ಯಂತೀತ್ಯಧಿದೈವತಂ || ೨ ||

ಅ || ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿರುವ, ಓಂ ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಧೀರ್ಭನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದೆನು. ಆದಕಾರಣ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ನನಗೆ ನಾಲ್ಕು ಒಬ್ಬ ಮಗನಾಗಿರುತ್ತಿ, ಎಂದು ಕೌಷೀತಕ ಎಂಬ ಮುನಿಯು ಮಗನಿಗೆ

ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ಮಗನೇ ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನಾಯುವಿನೋಳಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು. ಹೀಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸತಕ್ಕ ನಿನಗೆ ಬಹುಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವರು. ಕೊನೆಗೆ ಮೋಕ್ಷವೂ ಲಭಿಸುವುದು. ಎಂದು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದ್ವೀಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಪಾಸನೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

|| ೨ ||

ಉ. || ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಯ ಏನಾಯಂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ತಮುದ್ಧೀಫ-
ಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ ಸ್ವರನ್ನೇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಈಗ ವೇದವಲ್ಲದೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಉಪಾಸನೆಯ ಧರವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೋ ಅತನಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೀಘನಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವುದು. ಗಾನಾದಿವ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೀಗೆ ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೩ ||

ಉ. || ಏತಮು ಏನಾಹಮಭ್ಯಗಾಸಿಷಂ ತಸ್ಯಾನ್ನಮ ತ್ವಮೇಕೋಽ-
ಸೀತಿ ಹ ಕೌಷೀತಕಿಃ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ಪ್ರಾಣಾಂಶ್ಚ ಭೂಮಾನಮಭಿಗಾ-
ಯತಾದ್ಧಹವೋ ವೈ ತೇ ಭವಿಷ್ಯಂತೀತಿ || ೪ ||

ಅ || ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಾಣನೋ, ಆ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಧೀಘನಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನ ಎಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದನು, ಅದಕಾರಣ ನನಗೆ ನೀನೊಬ್ಬನು ಮಗನಾಗಿರುತ್ತಿ. ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಯು ಮಗನೊಡನೆ ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ಮಗನೇ ನಿನಗೆ ಬಹುಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಗುಣಭೂರ್ಗನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾನಮಾಡು ಎಂದನು.

|| ೪ ||

ಉ || ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಧೀಫಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಯಃ ಪ್ರಣವಃ ಸ
ಉದ್ಧೀಫ ಇತಿ ಹೋತ್ಯಷದನಾದ್ಭವಾಪಿ ದುರುದ್ಧೀತಮನುಸಮಾಹರತೀತ್ಯ-
ನುಸಮಾಹರತೀತಿ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ || ೫-೫ || || ೫ ||

ಅ || ಉದ್ಧೀಘನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರಣವ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಣವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವನೇ ಉದ್ಧೀಘನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಹೋತ್ಯಷದನ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವುದೇ ಪ್ರವಾದದಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕ ಸ್ವರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಉದ್ಗಾನವನ್ನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

|| ೫ ||

ಭಾ. || (೧) ಸ ಏವ ಪ್ರಾಣಗೋ ದೇಹೇ ಓಮಿತ್ಯೇವ ಸದಾ ಜಪನ್ | ಏತ್ಯೇಷ
ಭಗವಾನ್ನಿಷ್ಟು ಧ್ಯಾಯನ್ನೇಕಂ ತಮಕ್ಷರಂ | ಏಕಪುತ್ರೋ ಮುಕ್ತಿಮೇತಿ || (೨) ಧ್ಯಾಯ-
ನ್ಮಾಣೇಷು ರತ್ನಿಷು | ಬಹುಪುತ್ರೋ ವಿಮುಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ಸ್ಯಾದ್ಧ್ಯಾಯೇತ್ತಥಾ ಪರಂ || ಇತಿ
ಚ || (೩) ಪ್ರಾಣಸ್ಥಂ ಭೂಮಾನಮಭಿಗಾಯ ದುರುದ್ಧೀತಮನುಸಮಾಹರತಿ | ಅನುರೂಪ-
ಮೇವ ಕರೋತಿ | ಹೋತ್ಯಸದನಸ್ತಮಗ್ನಿಸ್ಥಂ ಭಗವಂತಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾ || (೪) ಅನ್ಯಥಾ

ಗಾಢಜಂ ದೋಷಮಗ್ನೌ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಹರಿಂ ಪರಂ | ಅಪಾಕರೋತಿ ತಸ್ಮಾತ್ತಂ ಧ್ಯಾಯೇ-
ದೇವಾಗ್ನಿಗಂ ಸದಾ || ಇತಿ ತ್ರೈವಿದ್ಯೇ || ೨.೩,೪,೫ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ || ೩-೫ ||

ಅ || (೧) ದೇವವಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ (ಪ್ರಣವ ಎಂದೂ ಉದ್ಧೀಘ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ) ಶ್ರೀಪರಿಯು (ಬೇರೆ ಜನರ ಶಿಕ್ಷಣಾಗಿ) ಓಂ ಎಂದೇ ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನನ್ನೇ ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಸಂತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಕರಹಿತವಾದ ಒಂದು ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನು ಒಬ್ಬ ಮಗನುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (೨) ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮುಖ್ಯವಾಯಿರೂಪಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನು ಒಂದು ಮಕ್ಕಳುಗಳೂಳ್ಳವನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಆದಕಾರಣ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯ, ಕಿರಣ, ದೇಹ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂಪಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಿಯೂ ಇವ್ವಾನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.) (೩) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡು. ಸ್ವರಾದಿಗಳಿಂದ ಗಾನವನ್ನು ಅನುರೂಪವನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ, ಹೋತೃ (ಹೋವಿ ಸುವವ) ಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಪ್ರತಿ ಕೂಲವ ಗದಿದ್ವಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೪) ವಿಪರೀತವಾದ (ಅಂದರೆ ಸ್ವರಾದಿಗಳಿಂದ) ಗಾನದಿಂದಂಟಾದ ದೋಷವನ್ನು ಅಗ್ನಾಂತರ್ಗತನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸದಾ ಅಗ್ನಾಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ತ್ರೈವಿದ್ಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲಿದೆ || ೨. ೩. ೪. ೫ || ೩-೫ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಝಕ್ ಸಾಮ ಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಿವಾರಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉದ್ಧೀಘನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಇಯಮೇವಗಗ್ನಿಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾವ್ಯಚ್ಛದ್ಯಾಥಃ
ಸಾಮ ತಸ್ಯಾವ್ಯಚ್ಛದ್ಯಾಥಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ಇಯಮೇವ ಸಾಗ್ನಿರಮಸ್ತ-
ತ್ಸಾಮ || ೧ ||

ಅ || ಮಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸರಸ್ವತಿಯು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವವಳು. ಸಾಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾಯುವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವವನು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸಾಮವು ಪೃಥ್ವ್ಯಾಂತರ್ಗತವಾದ ಮಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿವಹಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವವರಿಂದ ಮಕ್ಕನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಾಹ್ಯಸಾಮವು ಗಾನವಾಗಲಾರದೆ. (ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪುಕ್ ಸಾಮರೆನ್ನಿಸಿದ ಸರಸ್ವತಿ ವಾಯುಗಳು ಪೃಥ್ವ್ಯಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವ್ವಾನೆಂದು ಮಹಿಮೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈಗ ಸರಸ್ವತಿ ವಾಯು ಅಪ್ಪರೂಪ ಕೂಡಿಯೇ ಒಂದೇ ಶರೀರದಿಂದ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರರೂಪರಾಗಿ ಸಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮ ಎಂಬುದು ಸರಸ್ವತಿಭಾಗವು ಅಮ ಎಂಬುದು ವಾಯು

ಭಾಗವು, ಈ ಭಾಗವೂ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರಸ್ವತಿಯು ಸಾ ಎಂದೂ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು ಅನು ಎಂದೂ ಅನ್ವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಸಾಮ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಅಂತರಿಕ್ಷಮೇವಗರ್ಭಾಯುಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯ-
ಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇಂತರಿಕ್ಷಮೇವ ಸಾ
ನಾಯುರನುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೨ ||

ಅ || ಅಂತರಿಕ್ಷಂ=ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು. ವಾಯುಃ=ಭೂತ (ಬಾಹ್ಯ)
ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣನು..... || ೨ ||

ಉ. || ದ್ಯೌರೇವ ಯುಗಾದಿತ್ಯಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯಧ್ಯೂ-
ಧಃ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ದ್ಯೌರೇವ ಸಾ ಅದಿತ್ಯೋ-
ಮಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೩ ||

ಅ || ದ್ಯೌಃ=ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸರಸ್ವತಿಯು.....ಅದಿತ್ಯಃ=ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣನು.... || ೩ ||

ಉ. || ನಕ್ಷತ್ರಾಣೇವ ಯುಕ್ತಂದ್ರಮಾಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾಮು-
ಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ನಕ್ಷತ್ರಾಣೇವ
ಸಾ ಚಂದ್ರಮಾ ಅನುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೪ ||

ಅ || ನಕ್ಷತ್ರಾಣಃ=ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರಸ್ವತಿಯು. ಚಂದ್ರಮಾಃ=ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣನು.... || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಯುಗಥ ಯ-
ನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ತ-
ಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಧಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇಽಥ ಯದೇವೈತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ
ಸೈವ ಸಾಽಥ ಯನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತದನುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೫ ||

ಅ || ಸೂರ್ಯನ ಬಿಳಿಪು ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರಸ್ವತಿಯು ಋಕ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ ಸೂರ್ಯನ
ಅತಿಕಪ್ಪಾದ ನೀಲವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣನು ಸಾಮ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ..... || ೫ ||

ಪೀ—ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾಣರಿಂದಲೂ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಉದ್ದೀಧನೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯ ಏಷೋಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಯಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯ-
ತೇ ಹಿರಣ್ಯತ್ವತ್ರಹಿರಣ್ಯಕೇಶ ಅಪ್ರಣಪಾತ್ಸರ್ವ ಏವ ಸುವರ್ಣಃ || ೬ ||

ಅ || ಸೂರ್ಯಾಂತರತತ್ತ್ವ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಜ್ಞಾನವೃಕ್ಷಿಯಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಶ್ರೀಹರಿಯಂತೆಯೇ ಅವನ ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳೂ ಪೂರ್ಣ ಸುಖಸ್ವರೂಪಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೇವಲ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ಗಡ್ಡ ಬುಳ್ಳವನು. ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಕೂದಲು ಗಲಿಬಿವನು. ಏಗುರು ಅರಂಭಿ (ಅಥವಾ ಏಗುರುಪರ್ಯಂತ) ಎಲ್ಲಾ ಅವಯವವೂ ಪೂರ್ಣ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನು. || ೬ ||

ಉ. || ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಪ್ತಾಸಂ ಪುಂಡರೀಕಮೇವಮಕ್ಷಿಣೇ ತಸ್ಯೋ-
ದಿತಿನಾಮ ಸ ಏಷ ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಪ್ತಭ್ಯ ಉದಿತ ಉದೇತಿ ಹ ನೈ ಸರ್ವೇ-
ಭ್ಯಃ ಪಾಪ್ತಭ್ಯೋ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೭ ||

ಅ || ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ, ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯು ತ್ತಿರುವ ತಾವರಿಯ ಹಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ, (ಅಂದರೆ ಬಾಡದಿರುವ, ಕೆಂಪು ಕಮಲವುತ್ಪದಂತೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಇವೆ. (ಅಂದರೆ, ಕಮಲದಳವಂತೆಯೇ ವಿಶಾಲಗಳಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು.) ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯುಗಳೊಳಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಪುರುಷನು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನಾದುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ಪಾಪ ಪಂಚಕವಿಲ್ಲದವನಾದುದರಿಂದ) ಉತ್ ಎಂದು ಗೋಪ್ಯ ನಾಮಧೇಯವು. (ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲದವನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಎಂದು ತಿಳಿದವನು ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪ್ರಸಿದ್ಧ. || ೭ ||

ಉ. || ತಸ್ಯ ಯಕ್ತ ಸಾಮ ಚ ಗೇಷ್ಲಾ ತಸ್ಮಾದ್ಧೀಘಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವೇ-
ವೋದ್ಗಾತೈತಸ್ಯ ಹಿ ಗಾತಾ ಸ ಏಷ ಯೇ ಚಾಮುಷ್ಕಾತ್ಪರಾಂಚೋ ಲೋ-
ಕಾಸ್ತೇಷಾಂ ಚೇಷ್ಟೇ ದೇವಕಾಮಾನಾಂ ಚೇತ್ಯಧಿದೈವತಂ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ
ಖಂಡಃ || ೭-೬ || || ೮ ||

ಅ || ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬುಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ, ಸಾಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುವೂ (ಪುಗ್ವೇದ ಸಾಮವೇದಗಳಿಂದ) ಗಾಯನ ಮಾಡು ವರು ಸರಸ್ವತೀಪ್ರಾಣರು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಂತ ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉದ್ಧೀಘ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಸರಸ್ವತೀಪ್ರಾಣರು ಸರ್ವದಾ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಗಾನಮಾಡುವವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಉದ್ಧೀಘನೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕ ಗಳಿಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ

ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಓಗಿ ಋಕ್ ಸಾಮ ಋಗ್ವಿಧರ ಸ್ವರೂಪವು ಸೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು || ೮ ||

ಹೀ—(1) ಇಯಮೇವ ಋಕ್, ಅಗ್ನಿ, ಸಾಮ, (2) ಅಂತರಿಕ್ಷಮೇವ ಋಕ್, ವಾಯು, ಸಾಮ, (3) ದ್ಯೌರ್ಮೇವ ಋಕ್, ಅದಿತ್ಯ, ಸಾಮ, (4) ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯೇವ ಋಕ್, ಚಂದ್ರಮಾ, ಸಾಮ, (5) ಅಥ ಯಮೇತತ್ ಅದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಋಕ್, ಅಥ ಯನ್ನೀಲಂ ಪರಾ ಕೃತ್ವಂ ತತ್ಸಾಮ, ಎಂಬ ಐದು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :-

ಭಾ. || (೧) ಅಗ್ನೀರಸೂರ್ಯನೀಲೇಷು ವಾಯುಸ್ತು : ಸಾಮದೇವತಾ | ಉರ್ವಿ-
ವಿಯದ್ಭುಶುಕ್ಲೇಷು ಯುಗೇವೀಷ್ಠಾ ಸರಸ್ವತೀ || (೨) ಸೇತಿ ಭಾರ್ಯಾ ಹಿ ವಾಗ್ಗೇವೀ
ಪ್ರಾಣೋಮಃ ಪತಿರೀರಿತಃ | ಏವಂ ತೌ ಸಾಮನಾಮಾನಾವುಭಾವೇತಾವುದಾಹೃತೌ ||
(೩) ಅತೋ ಹಿ ಸಾಮವೇದೋಽಯಂ ಯುಕ್ತಾನುಕ್ತಕ ಕುರಿತಃ || (೪) ವಾಗಾದಿಷ್ಟೇವ-
ಮೇವೈತೌ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣೌ ಸರ್ವದಾ ಸ್ಥಿತೌ || (೫) ತಯೋರಂತಸ್ತೀತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಗಾರ್ಯಕೌ
ತಸ್ಯ ತಾವುಭೌ | ಯುಕ್ತಾನುಭ್ಯಾಂ ಸ ಉನ್ಮಾನಾ ಪಾಪೋದ್ಗಲ್ಬೋಚ್ಚ ಏವ ಚ ||
ಇತ್ಯಾದಿ ಸತ್ತತ್ವೇ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಸಾಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯಾದ ವಾಯುವು ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನೀಲ
(ಅತ್ಯಂತ ಕೃಷ್ಣ) ಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ ಯುಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಪೃಥಿವಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ,
ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಬೀಜಪ್ರಕಾರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾಳೆ (೨) ಇಯಮೇವ ಸಾ ಅಗ್ನಿ
ರಮಃ ತತ್ಸಾಮ ಇದುಮೊದಲಾದ ಐದು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿ
ಯಾದ ಪ್ರಾಣನ ಜೊಡೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಸಾ ಎಂಬೂ, ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನು ಅಮಃ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ ಓಗಿ ಈ ಭಾರತೀಪ್ರಾಣರಿಬ್ಬರು ಸಾಮ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.
(೩) (ತಸ್ಯಾದ್ವಿಜ್ಯಧ್ಯಾಧಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ಎಂಬೀ ಐದು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ—) ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯುಗೇವಕ್ಕೆ
ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಮವು ಯುಕ್ತನಕ್ಷತ್ರಮಾ
ಅಶ್ರಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಮವೇದವು ಉತ್ಪನ್ನವೆನಿಸುವುದು (೪) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ವಾಗೇವಮುಕ್
ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮ ಇದುಮೊದಲಾದ -ನೇ ಒಂದೆಡೆಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಓಗಿಯೇ ಭಾರತೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು ವಾಕ್, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಅತ್ಯ, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು, ಶುಕ್ಲ,
ನೀಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಇರುತ್ತಾರೆ (೫) (ಯಂ ವಿಷೋಽಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ | ಯಂ
ವಿಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣಿಂಽಂಬ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು, ಅದಿತ್ಯ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು,
ಇವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಭಾರತೀಯರೊಳಗೆ ಇರುವವನು (ತಸ್ಯಯುಕ್ತ ಸಾಮ ಚ ಗೇಷ್ಠಾ
ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ...) ಈ ಭಾರತೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಿಬ್ಬರು ಯುಗೇವ ಸಾಮವೇದಗಳಿಂದ
ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ (ತಸ್ಮೋದಿತಿಸಾಮಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ—) ಈ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಅದುವರಿಂದ ಉತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ,
ಇದುಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮೇಯವು ಸತ್ತತ್ವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ || ೧ ||

ಹೀ—ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಸ್ಯಾಸಂ ಪುಂಡರೀಕಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ ಯಜ್ಞಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾವ್ಯಚ್ಛ-
 ಧ್ಯಾಥಃ ಸಾಮ ತಸ್ಯಾವ್ಯಚ್ಛಧ್ಯಾಥಃ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ
 ಸಾ ಮನೋಽನುಸ್ತುತಾಮ || ೩ ||

ॐ || శనిమూర్తి సమర్పణము ద్వారా వినిపింపబడిన, వినిపింపబడిన వ్యాధిని నామ
సమర్పణము..... || ౩ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದೇತದಕ್ಷಂ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಯುಗಥ ಯನ್ನೀಲಂ
ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಛದ್ಯಧ್ವಂ ಸಾಮ ತಸ್ಯಾದ್ಯಚ್ಛ-
ದ್ಯಾದ್ಯಧ್ವಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ || ೪ ||

[illegible][illegible]

ಉ. || ಅಥ ಯದೇವೈತದಕ್ಷುಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಸಾಃಥ ಯನ್ನೀ-
ಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತದನುಸ್ತತ್ಪಾನಾಥ ಯ ನಿಷೋಂಕರಕ್ಷಿಣಃ ಪುರುಷೋ
ದೃಶ್ಯತೇ ಸೈವ ಋಕ್ತತ್ಪಾನು ತದುಕ್ತಂ ತದ್ಯಜುಸ್ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಸ್ಯೈತಸ್ಯ ತದೇವ
ರೂಪಂ ಯದನುಷ್ಯ ರೂಪಂ ಯಾನುಷ್ಯ ಗೇಷ್ಠಾ ತೌ ಗೇಷ್ಠಾ ಯ-
ನಾನು ತನಾಮು || ೫ ||

ಅ || ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರಸ್ವತೀ (ಭಾರತೀ) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಉದ್ವಿಗ್ಧತೆ-ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಹರಿ
ಯನ್ನು (ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಜ್ಞಾನವನ್ನಪ್ಪಿಯಿಂದ) ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ
ದರಿಂದ 'ಸುಹ್' ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದುವೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವ
ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನಾದುದರಿಂದ ಸಾಮ, ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ನಾದುದರಿಂದ
ಉಕ್ತಂ. ಯಾವ್ವಿಹರಿಂದ ಯಾಗಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಯಜುಃ, ಗುಣಪ್ರಭಾಣನಾದುದರಿಂದ
ಬ್ರಹ್ಮನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನೊಳಗಿರುವ ಭಾರತೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪವೇ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಭಾರತೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಯ ರೂಪವು.
ಸುಹ್ ಸಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಭಾರತೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವವರು. ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ
ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇದ್ದ ಉತ್ ಉದ್ವಿಗ್ಧತೆ ಎಂಬ ನಾಮಗಳೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಸಾಮ
ಧೇಯಗಳು.

ಉ. || ಸ ಏಷ ಚೈತಸ್ಯಾದರ್ವಾಂಚೋ ಲೋಕಾಸ್ತೇಷಾಂ ಚೇಷ್ಟೇ
ಮನುಷ್ಯಕಾಮಾನಾಂ ಚೇತಿ ತದ್ಯ ಇನೇ ವೀಣಾಯಾಂ ಗಾಯಂತೈತಂ ತೇ
ಗಾಯಂತಿ ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಧನಸನಯಃ || ೬ ||

ಅ || ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಕೆಳಗಿನದಾದ ಪಾತಾಳಾದಿ ಲೋಕ
ಗಳಿಗೂ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರು ಇಚ್ಛಿಸಿದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಡ
ಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವನೇ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಭಾರತೀಪ್ರಾಣರು ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವುದಲ್ಲ.
ಮತ್ತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗಾಯಕರಿಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ---) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ
ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗಾಯಕರು (ರಾಜಾದಿಗಳ
ಮುಂದುಗಡೆ) ನೀಗೆ ಬಾರಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆಯೆಂಬುದು ಕಡ್ಡೆ ನೋಳಿಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡಿ
ದಂತಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ರಾಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ
ಧನವನ್ನು ಗಾಯಕರು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಏವಂಚ ರಾಜನು ಗಾಯಕರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಮುರಿತೋಪಕವು
ರಾಜನೊಳಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. (ಇಲ್ಲಿವಾದರೆ ರಾಜಾದಿಗಳಿಗೆ
ಇಂತಂತ್ರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಧನವು ಲಭಿಸದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು.) || ೬ ||

ಬೀ-ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಾಮಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಧನ ಹೇಳು
ತಾ ರೀ--

ಉ. || ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನ್ನಾಮ ಗಾಯತ್ಯುಭೌ ಸಾಮ
ಗಾಯತಿ ಸೋಮುನ್ಯೈವ ಸ ಏಷ ಚಾಮುಷ್ಠಾತ್ಪರಾಂಚೋ ಲೋಕಾಸ್ತಾಽ-
ತ್ವಾಪ್ನೋತಿ ತದೇವ ಕಾಮಾಽಶ್ವ || ೭ ||

ಅ || ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಮಕರಾದ ಭಾರತೀಪ್ರಾಣರೊಳಗಿರುವ ಭಗವತ್
ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ವೇದದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಪ್ರಾಣರೊಳಗಿರುವ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಹಿಂದೆ
ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಸೂರ್ಯ, ಕಣ್ಣು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ
ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ಘಾತನು ಗಾನಮಾಡುವುದೆಂಬುದೂ ಭಗವತ್ತೀರಣೆ
ಯೆಂಬಲೇ. ಈತನೇ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಈ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕ
ದಿಂದ ಮೇಲಿನದಾದ ಸುರ್ಗಾದಿಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು
ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಾತರಿಂದ ಅವರವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು
ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿಗತಕ್ಕ ಅಭಿಷ್ಕಂಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ಘಾತನು ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಪರಲೋ
ಕಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆಂಬುದೂ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದ
ದಿಂದಲೇ. (ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ.) || ೭ ||

ಉ. || ಅಥಾನೇನ್ಯೈವ ಯೇ ಚೈತಸ್ಯಾದರ್ವಾಂಚೋ ಲೋಕಾಸ್ತಾಽಽ-
ತ್ವಾಪ್ನೋತಿ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಾಽಶ್ವ ತಸ್ಮಾದು ಹೈವಂವಿದುದ್ಧಾತಾ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೮ ||

ಉ. || ಕಂ ತೇ ಕಾಮಮಾಗಾಯಾನೀತ್ಯೇಷ ಹ್ಯೇವ ಕಾಮಗಾನಸ್ಯೇ-
ಷ್ಯೇ ಯ ಏವಂವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ ಗಾಯತಿ ಸಾಮ ಗಾಯತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತ-
ಮಃ ಪಿಂಡಃ || ೩-೭ ||

|| ೯ ||

ಅ || ಕಣ್ಣೆ ಗುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿವು, ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಭೋಲೋಕದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೋದುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಾನವು-ವ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ ಇಷ್ಟ ಗಾನ್ನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವವನಿಗೆ ಸಾಮಧ್ಯಾರ್ಥಿಯವಿರುವ ರಿಂದಲೇ ಓಗಿಗೆ ತಿಳಿದು ಗಾನಮಾಡುವವನು-ಎಲೊ ಯಜಮಾನನೇ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಇಷ್ಟವು ಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಜಮಾನನೊಡನೆ ಕೇಳಬೇಕು. ಓಗಿಗೆ ತಿಳಿದು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುವವನೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಾನದಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಿ || ಭಗವಂತನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುವವನು ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಣನು ಮನುಷ್ಯರು ಅಮುಖ್ಯರು ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಯುವೇವರಿಗೇನೇ ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯು. || ೧ || ೨ || ೩ || ೪ || ೫ || ೬ || ೭ || ೮ || ೯ ||

ಸೀ - ಚಕ್ಷುರೇವ ಯಕ್, ಆತ್ಮಾ ಸಾಮ, ಎಂಬುವವನೇ ಮಂತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕರವ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ

ಭಾ. || (೧) ಆತ್ಮಾ ಜೀವಃ | ಸರಸ್ವತೀ ಹಿ ಚಕ್ಷುಃಸ್ವಾ ಜೀವಸ್ತೋ ವಾಯುರೀ-
ರಿತಃ (ಶ್ವರಃ) || ವಿವಿತ್ವಾ ತಾವೃಭೌ ದೇವೌ ತದ್ಗಂ ಧ್ಯಾಯೇದ್ವರಿಂ ಸದಾ | ಇತಿ ಮಾನಸೇ ||
(೨) ದೃಶ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟ್ಯಾಯಃ ಸೂರ್ಯಃ ಚಕ್ಷುಃ ಪೈಕರಾಟ್ || (೩) ಯಜ್ಞಾ-
ಮಾ ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವಾತ್ ಸಾಮ ಸಿಕ್ಯಸಮತ್ವತಃ | ಉಕ್ತಮುತ್ಪಾಪಕತ್ವಾಚ್ಚ ಯಜು-
ರ್ಯಾಜ್ಯಸ್ವರೂಪತಃ || ಬ್ರಹ್ಮಾಸೌ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಾದೇವಂ ಸರ್ವಾಭಿಧಾನವಾನ್ |
ಇತಿ ಚ || (೪) ಯಥಾ ಬದರಿಕಾನಾಥೋ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಇತ್ಯಪಿ | ಆರ್ವಾ (ವ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ
ಪರಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ತದ್ವದಿಹೋಚ್ಯತೇ || ಸರ್ವನಾಥೋಽಪಿ ಭಗವಾನ್ ಸನ್ನಿಧಾನವಿಶೇ-
ಷತಃ | ಇತಿ ಚ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮, ೯ || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಪಿಂಡಃ || ೩-೭ ||

ಅ || (೧) ಆತ್ಮಾ ಜೀವನು ಅಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣನು. (ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ) ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಿಯಮಕಳಾಗಿರುವವನು ಸರಸ್ವತಿಯು. ಜೀವನಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾಗಿರುವವನು ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಣನು. ಆ ಜೀವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರೊಳಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸದಾ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಮಾನಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. (೨) ಸೂರ್ಯ, ಕಣ್ಣು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮನಷ್ಟೆ ಬಿಂಬಲೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲ) (೩) ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮನರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದೂ, ಸಿಕ್ಯವಲ್ಲದೂ ಸರ್ವಕಾರವಾಗಿ (ಎಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ) ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಮ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸತತ್ಯವಳಾದುದರಿಂದ ಉಕ್ತ ಎಂದೂ, ಯಾಗವೂ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಯಜು ಎಂದೂ, ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದೂ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಓಗಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ನಾಮಧೇಯಗಳೂ ಇವೆ (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿ

ಹೀ— ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಕಾ ಸಾವೋ ಗತಿರಿತಿ ಸ್ವರ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸ್ವರಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿ-
ರಿತಿ ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯನ್ಯಮಿತಿ ಹೋವಾಚಾ-
ನ್ಯಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಾಪ ಇತಿ ಹೋವಾಚ || ೩ ||

ಅ || ಕೆಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಸಮನಾಗಿ ಸುಡುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? (ಅಂದರೆ— ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಯಾವುದನ್ನು ಹೊಂದುವನು?*) (ಎಂದು ಶಿಲಕರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ) ಬಾಲ್ಯೈರು 'ಸ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ವರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನು' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. *ಸ್ವರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಆ ವರುಣನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? (ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ) ಉದಯನಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಕೆಳಗಿನವರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣನಿರಿಸಿಕೊಂಡ ದೇಹದಲ್ಲಿವೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಸೂರ್ಯನು. (ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವು) ಆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಕ್ರಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಆತನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. || ೩ ||

ಉ. || ಅಸಾಂ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಸೌ ಲೋಕ ಇತಿ ಹೋವಾಚಾಮುಷ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ನ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮತಿನಯೇದಿತಿ ಹೋವಾಚ ಸ್ವರ್ಗಂ ವಯಂ ಲೋಕಂ ಸಾಮಾಭಿಷಂಸ್ಥಾಪಯಾಮಃ ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ಥಾವಂ ಹಿ ಸಾಮೇತಿ || ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? ಮೃಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನು ಈ ರುದ್ರನಿಗೆ ಅತ್ರಯನು ಯಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಉತ್ತಮನು ಯಾರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಬಾಲ್ಯೈರು ಹೇಳಿದರು (ಬಾಲ್ಯೈರು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿಶೇಷವ್ಯಾಸವು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.) (ರುದ್ರನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಏಕೆ ತಿಳಿಯಕೂಡದೆಂದರೆ—) ಸಾಮವೇದವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ನಾವು ಸಾಮವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುವವು ಎಂದು ಬಾಲ್ಯೈರು ಹೇಳಿದರು. || ೪ ||

ಉ. || ತಂ ಹ ಶಿಲಕಃ ಕಾಲಾವತ್ಯಶ್ಚೈತಿತಾಯನಂ ಬಾಲ್ಯೈಮು-
ನಾಚಾಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ವೈ ಕಿಲ ತೇ ಬಾಲ್ಯೈ ಸಾಮ ಯಶ್ಚೇತರೈ ಬ್ರೂಯಾ-
ನ್ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತೇದಿತಿ || ೫ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡ ಶಿಲಕರು ಬಾಲ್ಯೈರ ಹತ್ತಿರ ಎಲೋ ಬಾಲ್ಯೈರೇ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ

* ಹೀಗೆಯೇ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಶ್ನಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೆಂದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರನು ಕೊನೆಯವನು ಅಲ್ಲ: (ಅಂದರೆ—ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುವರು ಅವಕಾಶವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ರುದ್ರನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ತಿರಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಬೀಳಲಿ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಹೇಳಿದರೆ—ನಿಮ್ಮ ತಿರಸ್ಕೃತಿಶ್ವಯವಾಗಿಯೂ ತುಂಡಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದೀತು. (ಅಂದರೆ ನನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಾನು ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.) ಎಂದು ತಿಲಕರು ಹೇಳಿದರು. || ೫ ||

ಹೀಗೆ ತಿಲಕರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದಾಲ್ಕಿರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಹಂತಾಹಮೇತದ್ಭಗವತೋ ನೇದಾನೀತಿ ವಿದ್ವೀತಿ ಹೋವಾಚಾ-
ಚಾಮುಷ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಯಂ ಲೋಕ ಇತಿ ಹೋವಾಚಾಸ್ಯ ಲೋ-
ಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಲೋಕಮತಿನಯೇದಿತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರತಿ-
ಷ್ಠಾಂ ನಯಂ ಲೋಕಂ ಸಾನಾಭಿಸಂಸ್ಥಾಪಯಾಮುಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಸಂಸ್ಥಾ-
ವಂ ಹಿ ಸಾಮೇತಿ || ೬ ||

ಅ || ಸಾಮಾನ್ಯ ರುದ್ರನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮಿಂದ ನಾನು ತಿಳಿಯುವೆನೆಂದು ದಾಲ್ಕಿರು ಹೇಳಿದರು ಆಗ ತಿಲಕರು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿ ಎಂದರು. ಆಗ ದಾಲ್ಕಿರು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ದೂರ? ಎಂದರೆ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದು ತಿಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ಯಾವೆಂದು ದಾಲ್ಕಿರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾದ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು, ಎಂದು ತಿಲಕರು ಹೇಳಿದರು || ೬ ||

ಉ. || ತಂ ಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈಬಿಲಿರುವಾಚಾಂತವದ್ವೈಕಿಲ ತೇ
ಶಾಲಾವತ್ಯ ಸಾನು ಯಸ್ತೇತರ್ಹಿ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತಿತಿ
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತೇದಿತಿ ಹಂತಾಹಮೇತದ್ಭಗವತೋ ನೇದಾನೀತಿ ವಿ-
ದ್ವೀತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೭-೮ || || ೭ ||

ಅ || ಆಗ ಪ್ರವಾಹಣರಾಜನು ಎಲೋ ತಿಲಕರೇ ನೀವು ಸಾನುದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನು ಚತುರ್ಮುಖನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿವಲೂ ಉತ್ತಮನಾದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಲಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ಆಗ ತಿಲಕರು ನಿನ್ನಿಂದ ನಾನು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ಪ್ರವಾಹಣರಾಜನು ಹೇಳಿದನು. || ೭-೮ || || ೮ ||

ಹೀಗೆ—ಕಾ ಸಾ ಮೋಗತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾನು, ಸ್ವರ, ಪ್ರಾಣ, ಅನ್ನ, ಅಹ್, ದ್ಯುಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

* 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ನಯಂ' : 'ಯಸ್ತೇತರ್ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ.

ಭಾ. || (೧) ಅಗ್ನಿ, ಸಾಮಾಭಿಮಾನೀ ಸ್ಯಾದ್ವರುಣಸ್ತು ಸ್ವರಾತ್ಮಕಃ | ಪ್ರಾಣಾನ-
ರಾಭಿಮಾನೀ ತು ಸೂರ್ಯ ಏವ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ || (೨) ಅಪ್ಪಾಭಿಮಾನೀ ದಕ್ಷಶ್ಚ ಶಕ್ತ-
ಸ್ತ್ವಬಿಭಿಮಾನನಾನ್ | ದ್ವಾ, (ದ್ಯು)ತ್ವಾತ್ಮಕಶ್ಚ ಪಿವಃ ಪೂರ್ವ, ಕ್ರಮೇಣೈವೋತ್ತರೋ-
ತ್ತರಾಃ || ಕ್ರಮೇಣ ಮೋಕ್ಷೇ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ಚ ಪೂರ್ವೇಷಾಮುತ್ತರೋತ್ತರಾಃ | ಇತಿ ನಿವೃ-
ತ್ತೇ || (೩) ಅಗ್ನೇರ್ವಾಗಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಸ್ವರಸ್ಯೋದಕಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ || (೪) ಅದಿತ್ಯ ಏವ
ಪ್ರಾಣೋನ್ಮಂ ವೈ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ || ಆಪ ನಿವೇಂದ್ರೋ ದ್ಯಾವಾನ್
ರುದ್ರಃ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಮಕ್ಕೂ, ವರುಣನು ಸ್ವರಕ್ಕೂ, ಸೂರ್ಯನು ಉಚ್ಚಾಸ್ತನಿತ್ಯಾದಿ ಎಂಬ
ಪ್ರಾಣಮಾಯವಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯು (೨) ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅನ್ನಕ್ಕೂ, ದೇವೇಂದ್ರನು ನೀರಿಗೂ,
ರುದ್ರನು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯು. ಕ್ರಮವಾಗಿಯೇ ಮೇಲುಮೇಲಿನವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಹೇಳಿದ
ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೊದಲುಮೊದಲು ಹೇಳಿದವರು ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೇಳಿದವರನ್ನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವರು
ಎಂದು ನಿವೃತ್ತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೩) (ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿ
ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಅಗ್ನಿಯು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ಸಾಮವೇದವು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವ
ಅಧೀನವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಆಕವಾ ಅಗ್ನಿಯು ವೇದವಚನ
ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ಸಾಮವು ವೇದವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮವೇದಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯು (ವರುಣನು
ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸ್ವರವು (ವರ್ಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ
ಪ್ಲಾನಿಯು) ಮುಖ ಮೊಳಗಿನ ತಾಲು (ದವುಡೆ) ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.
ನೀರಿಗೆ ನಿರಾಮಕನು ವರುಣನು. ಆದಕಾರಣ ವರುಣನು ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು. (೪) (ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ
ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಅನ್ನಶಬ್ದದಿಂದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವು
ಪ್ರಮಾಣವದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-) ಸೂರ್ಯನೇ ಪ್ರಾಣನೇನುತ್ಪಾದನೆ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅನ್ನ ಎನ್ನಿಸು
ತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ವೇದವು. (ಇಂದ್ರನು ನೀರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು. ರುದ್ರನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಎಂಬ
ವಲ್ಲಿಯೂ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಇಂದ್ರನು ನೀರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ರುದ್ರನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ
ಅಧಿಪತಿಯು, ಇಮಮೊದಲಾದ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ || ೧ ||

ಟೀ-ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಾನುರರೂ ಕೂಡ ನ ದೈವಂ ಕೇತವಾತ್ಪರಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಎನತು ಇನ್ನೂ
ಬೃಹು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವರು. ಆದಕಾರಣ ಬಾಲ್ಯ ಶಿಲಕರು ರುದ್ರಚತುರ್ಮುಖರೇ
ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂಬರೆ-

ಭಾ. || (೧) ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಸಂಪ್ರಾಪ್ತ್ಯ ಜಾನಂತೋಽಪಿ ಪರಂ ಹರಿಂ | ಬ್ರೂಯು-
ರ್ದೇವಾಶ್ಚ ಯಷಯಸ್ತದನ್ಯ ಸರಾತ್ಮಕಾಂ || ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕೇ || (೨) ಸ್ವರ್ಗಾಭಿ-
ಮಾನಿನಂ ರುದ್ರಂ ಪ್ರತಿ ಸಾಮಾಭಿಸಂಸ್ಥಾಪಯಾಮಃ | ತತ್ಪಾವಕಂ ಹಿ ಸಾಮ || (೩)
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಶತೇದಿತಿ ಯುಕ್ತತ್ವಿದ್ ಬ್ರೂಯಾಚ್ಛೇದ್ವಿಪತಿತ್ಯುತಿ | ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಹಿ
ಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮಾ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೩-೮ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ದೇವತೆಗಳೂ ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ
ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಕಟವುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವೋತ್ತಮ

ಲಿಂದು ಹೇಳುವರು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೨) ಸಾಮವೇದವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ
ಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಕಾರಣ ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. (೩) (ಯಸ್ತೇತರ್ಮ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಮೂರ್ಛಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ತುಂಡಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದು ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಯು ಹೇಳಿದರೆ ನಿಶ್ಚಯ
ವಾಗಿಯೂ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದು. ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ೨-೮

|| ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭ ||

|| ೨ ||

ಎಂತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೯ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಾಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ
ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಾಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯ-
ಸ್ತಂ ಯಂತ್ಯಾಕಾಶೋ ಹ್ಯೇವೈಭ್ಯೋ ಜ್ಯಾಯಾನಾಕಾಶಃ ಪರಾಯಣಂ ಸ
ಏಷ ಪರೋವರೀಯಾನುದ್ಧೀಃ ಸ ಏಷೋನಂತಃ || ೧ ||

ಅ || ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ಯಾರು? ಎಂದು ಶಿಲಕನು ಪ್ರಶ್ನೆ
ಮಾಡಿವಾಗ ಪ್ರವಾಹನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವು,
ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. (ಅದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆಂದರೆ ಅವನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ
ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ,
ಅತನೇ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಸರ್ವರಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಈತನು
ಉತ್ತಮೋತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವವನು. ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವನು. ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. || ೧ ||

ಪೀ—ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಪರೋವರೀಯೋ ಹಾಸ್ಯ ಭವತಿ ಪರೋವರೀಯಸೋ ಹ
ಲೋಕಾನ್ವಯತಿ ಉ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನ್ ಪರೋವರೀಯಾಂಸಮು
ದ್ಧೀಃ || ೨ ||

ಅ || ಆಕಾಶ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ
ಆಶ್ರಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನನ್ನು ಪರೋವರೀಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವವನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳಾದ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ—
ವೈಕುಂಠ ಅನಂತಾಸನ ಶ್ರೀಕವೀಶಗಳನ್ನು) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಪೀ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಥೆ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಂ ಹೈತಮಧಿಧನ್ವಾ ಶೌನಕ ಉದರಶಾಂಡಿಲ್ಯಾಯೋಕ್ತೋ-
ವಾಚ ಯಾವತ್ತ್ವ ಏನಂ ಪ್ರಜಾಯಾಮುದ್ಗೀಘಂ ನೇದಿಷ್ಯಂತೇ ಪರೋವ-
ರಿಯೋ ಹೈಭ್ಯಸ್ತಾವದಸ್ಯೀಲ್ಲೋಕೇ ಜೀವನಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ತಥಾ ಮುಷ್ಠೀ-
ಲ್ಲೋಕ ಇತಿ ಸ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ ಪರೋವರಿಯ ಏವ ಹಾ-
ಸ್ಯಾಸ್ಯೀಲ್ಲೋಕೇ ಜೀವನಂ ಭವತಿ ತಥಾ ಮುಷ್ಠೀಲ್ಲೋಕೇ ಲೋಕ ಇತಿ
ಲೋಕೇ ಲೋಕ ಇತಿ || ಇತಿ ನವಮಃ ಪಾಠಃ || ೩-೯ || || ೩ ||

ಅ || ಶೌನಕನ ಮಗನಾದ ಅಧಿಧನ್ವಾ ಎನ್ನುವ ಮುನಿಯು ಇಕಾಶ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿ
ಯನ್ನು ಉದರಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಎಂಬ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅಧಿಕಾರಿಜೀವರ
ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಘನನ್ನು ಶ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವವರಿಗೆ ದ್ವಾಪರಾದಿಯುಗಪರ್ಯಂತ ಈ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖಜೀವನವಾಗುವುದು. ಎಂದು
ಹೇಳಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಇಂತಹ ಫಲವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬುದ್ಧಿಧನನನ್ನು ವ್ಯಾಸಿಸುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ
ಜನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. || ೩-೯ || ೩ ||

ಪೀ-೯ನೇ ಪಾಠದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಭಾ. || (೧) ವಿಷ್ಣುರಾಕಾಶನಾಮಕಃ | ಆ ವೀಶ್ವತ್ವಾದ್ವರಿಯಾಂಶ್ಚ ಪರಮೋ ಹರಿ-
ರೇವ ಹಿ || ಇತಿ ಸತ್ತ್ವತ್ವೇ || (೨) ಶುಭಾಶುಭಾನಾಂ ದಾಹಾದೌ ಸಾಮ್ಯತ್ವಾನೂಗ್ನಿ-
ರೀರಿತಃ || (೩) ಸ್ತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಾಗರೇ ರಂತಾ ಮರುಣೋತಃ ಸ್ವರಃ ಸ್ಪೃತಃ | ಉದ-
ಯಾಜ್ಞಗತ್ವಣೇತ್ಯತ್ವಾತ್ ಸೂರ್ಯಃ ಪ್ರಾಣ ಉದಾಹೃತಃ || (೪) ಅತ್ರಾ ರುದ್ರಸ್ತದ್ವಿ-
ರೋಧಾದ್ವತ್ಸ್ಯಾದನ್ನನಾಮಕಃ || (೫) ಸ್ತೋ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವಪ್ರತಿವಾರ್ಯಯಸ್ತದ್ವೋ ಮುಕ್ತಾ
ಸದಾಶಿವಃ | ಅತಃ ಸ್ವರ್ಗೋ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ್ವಾದಸಾವಿತಿ ಚ ಕೀರ್ತಿತಃ || (೬) ಸರ್ವ
ದೇವಾಂಕರತ್ವಾತ್ಪ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾಯಂ ಸಮುದಾಹೃತಃ | ಲೋಕೋ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪತ್ವಾದೇ-
ತೇಷಾಂ ಪರಮೋ ಹರಿಃ || ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಆಕಾಶವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಪರೋವ
ರಿಯಾನ್=) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಎಂದು ಸತ್ತ್ವತ್ವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ.
(೨) (೬ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಃ ಸಾಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸಾಮವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ
ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಾಮ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ
ಎಂದರೆ-) ಶುಭ-ಮಂಗಳಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತು, ಕೆಟ್ಟವಸ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಖವುಪರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಸಮನಾ
ಗದಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಮವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) (೮ನೇ ಪಾಠದ ೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವರ ಪ್ರಾಣ
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸುಖರೂಪವಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ
ಶ್ರೇಷ್ಠಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ವರುಣನು ಸ್ವರ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನು
ಉದಯಿಸಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರಿಗೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.
(೪) ರುದ್ರನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂಕರಿಸುವವನು. ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು ರುದ್ರನಿಗೆ ವೀರೋಧಿಯು. ಅವರಿಬ್ಬರ

ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಅನ್ನ ಎಂದು ಹೆಸರು. (೫) (೮ನೇ ಖಂಡದ ೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಃ ಅಸೌ, ಲೋಕಃ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವಃ ಎನ್ನಿ ಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಅಸಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ವಃ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಯುವನ್ನು ಸದಾ ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸದಾಶಿವನು ಸ್ವರ್ಗಃ ಎಂದೂ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಸೌ ಎಂದೂ, ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಲೋಕಃ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿ ಸುತ್ತಾನೆ. (೬) (೭ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಯಂ, ಲೋಕಃ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಯಂ ಎಂದೂ, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಲೋಕಃ ಎಂದೂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಪರಿಯೇ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದಲ್ಲಿದೆ.

|| ೧ ||

ಹೀ—೮ನೇ ಖಂಡದ ೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಆ ಪಾಲನಾದಾಪ ಇಂದ್ರಃ || (೨) ಅಧಿಕಂ ವರೀಯಾನ್ ಪರೋವ-
ರೀಯಾನ್ | ತತ್ಪರೋ ವರೀಯೋಃ ಸ್ಯ ರಕ್ಷಕಂ ಭವತಿ || (೩) ಯಾವತ್ತಃ ದ್ವಾಪ-
ರಾದಿಪರ್ಯಂತಂ || ೧, ೨, ೩ || ಇತಿ ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೩-೯ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಪ್-ಇಂದ್ರನು. (೨) (೯ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಅತ್ಯಧಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಿಯು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. (೩) ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವತ್ತಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದ್ವಾಪರಾದಿಕಾಲಪರ್ಯಂತ ಎಂದರ್ಥವು || ೧, ೨, ೩ || ೩-೯ ||

|| ೩ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸಾಮದೊಳಗಣ ಪ್ರಸ್ತಾವ-ಪ್ರತಿಪಾದ-ಉದ್ದೇಶ ಎಂಬ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಲುಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಮಟಚೀಹತೇಷು ಕುರುಷ್ವಾಥಕ್ಯಾ ಸಹ ಜಾಯಯೋಷ್ಠ-
ಸ್ತಿರ್ಹ ಚಾಕ್ರಾಯಣ ಇಭ್ಯಗ್ರಾಮೇ ಪ್ರದ್ರಾಣಕ ಉನಾಸ ಸಹೇಭ್ಯಂ ಕು-
ಲ್ಯಾಪಾನ್ ಪಾದಂತಂ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ || ೧ ||

ಅ || ಹಕ್ಕಂ ಅಯನಂ ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಥಚಕ್ರದ ಸಮಾನದಲ್ಲಿರುವ ಚಕ್ರಾಯಣನ ಮಗನಾದ ಉಷ್ಣ ಎಂಬುವವನು ಕುರುದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕುರು ದೇಶವು ಕಲ್ಬಮಳೆಗಳಿಂದ ಪಾಕಾಗಿ (ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೆಯುಂಟಾಗಲು) ಯಾವನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಜೊತೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಮಹಾಭಿಕ್ಷಕನ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಪಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ

ಓಡುತ್ತಾ ಅವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಅಪ್ಪಾಧಿಯಾಗಿ ಸಂಕರಿಸುತ್ತಾ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕೆಟ್ಟ ಕಾಡು ಉದ್ಭವಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವ ಭವಿಕನೊಡನೆ ಬೇಡಿದನು. || ೧ ||

ಉ. || ತೇ ಹೋವಾಚ ನೇತೋನೈ ವಿದ್ಯಂತೇ ಯಚ್ಚ ಯೇ ಮ ಇನು ಉಪನಿಹಿತಾ ಇತ್ಯೇತೇಷಾಂ ನೇ ದೇಹೀತಿ ಹೋವಾಚ ತಾನಸ್ಯೈ ಪ್ರದದೌ ಹಂತಾನುಪಾನಮಿತ್ಯುಚ್ಚಿಷ್ಠಂ ವೈ ನೇ ಪೀತೇ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಹೋವಾಚ ನ ಸ್ವಿದೇತೇಪ್ಯುಚ್ಚಿಷ್ಠಾ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆ ಭವಿಕನು, (ಎಲೋ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೇ) ನನ್ನ ಸಮಾಧದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಇಷ್ಟು ಉದ್ದಿನ ರಾಶಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. (ಇವುಗಳು ತಿಂದುಳಿದವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯಗಳಲ್ಲ) ಎಂದು ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಆ ಭವಿಕನೊಡನೆ ನಿನಗೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠಗಳೇ ಆದ ಈ ಉದ್ಭವಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನನಗೆ ಕೊಡು, ಎಂದನು. ಆಗ ಭವಿಕನು ಆ ಕಾಡು ಉದ್ಭವಗಳನ್ನು ಉಪಸ್ಥಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಮೇಲೆ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠ (ಕೂಡಿದಳದ) ನೀರನ್ನು ಕುಡಿ, ಅಥವಾ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಹರ್ಮದ ಜೋಳಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿ ಎಂದನು. ಉಚ್ಚಿಷ್ಠನಾದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಚಾಕರಾಯನು ಈ ನೀರನ್ನು ನಾನು ಕುಡಿದರೆ ಎಂಜಲು ನೀರನ್ನೇ ನಾನು ಕುಡಿದಂತೆ ಆಗುವುದು. (ಅವಕಾರಣ ಕೂಡಿಯಲಾರೆ) ಎಂದನು. ಆಗ ಭವಿಕನು ಈ ಕಾಡು ಉದ್ಭವಗಳ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠಗಳನ್ನೇ ಏನು? (ಇವುಗಳು ಉಚ್ಚಿಷ್ಠಗಳೇ ಆಗಿವೆ) ಎಂದನು. || ೩ ||

ಉ. || ನ ವಾ ಅಜೇವಿಷ್ಯಮಿಮಾನಬಾದನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚ ಕಾಮೋ ಮ ಉದಪಾನಮಿತಿ ಸ ಹ ಬಾದಿತ್ವಾತಿರೇಷಾನ್ ಜಾಯಯಾ ಅಜಹಾರ ಸಾಗ್ರ ಏವ ಸುಭಿಕ್ಷಾ ಬಭೂವ ತಾನ್ವತಿಗೃಹ್ಯ ನಿದಧೌ || ೪ ||

ಅ || ಆಗ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯುನಿಯು ಹೇಳಿದನು (ಎಲೋ ಭವಿಕನೇ) ನನ್ನ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠಗಳಾದ ಕಾಡು ಉದ್ಭವಗಳನ್ನು ನಾನು ತಿನ್ನದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಥಾ ಬದುಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. (ಅವಕಾರಣ ಪ್ರಾಣ ಹೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಂದನು.) (ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಳೆ ಓರುವುದರಿಂದ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಗುವ ಕಾರಣ) ಜಲಪಾನವು ನನ್ನ ಪಚ್ಚೆಯ ಅಧೀನವು. (ವೃಥಾ ಎಂಜಲುನೀರನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ದೋಷವು ಒರುವುದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ನಾನು ಕುಡಿಯಲಾರೆ) ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಉದ್ಭವವು ಜಗಿದು ತಿಂದು ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕಂಡುಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಹೆಂಡತಿಯು ಗಂಡನು ಒರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಒಳ್ಳೇ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಹಸಿವೆ ಇಲ್ಲದವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಕಾರಣ ಆ ಕಾಡು ಉದ್ಭವಗಳನ್ನು ಗಂಡನ ಕೈಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿಟ್ಟಳು. || ೫ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಂಜಿಹಾನ ಉವಾಚ ಯದ್ಭತಾನ್ನಸ್ಯ ಲಭೇ-
ಮಹಿ ಲಭೇಮಹಿ ಧನಮಾತ್ರಾಃ ರಾಜಾಸೌ ಯಕ್ಷತೇ ಸ ಮಾ ಸರ್ವೇರಾ-
ತ್ರ್ವಿಚ್ಛೈರ್ವಣೇತೇತಿ || ೬ ||

ಅ || ಆ ಚಾಕ್ರಾಯಣ ಮುನಿಯು (ಆ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು) ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದೊಡನೆ (ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಆಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವ) ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. 'ನಿನ್ನೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅನ್ನವು ಸಿಗುವುದಾದರೆ (ಅದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಳೆ) ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸ್ಕೊಂಡು (ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸುಖಜೀವನ ಮಾಡಿಕೊಡು. ನಿನ್ನ ಮುಖ ಪರಿಹಾರವಾದೀತು.) ಆದಕಾರಣ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ಯಾಗ ಮಾಡುವನು. (ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಾಸು ಹೋಗುವೆನು.) ಆ ರಾಜನು ಎಲ್ಲಾ ಪುತ್ರಜರೆ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವನು, (ಆದಕಾರಣ ಯಾವುದಾದರೂ ಬುತ್ತಿಯು ಇದೆಯೋ?) ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. || ೪ ||

ಉ. || ತಂ ಜಾಯೋನಾಚ ಹಂತ ಪತ ಇನು ಏನ ಕುಲ್ಮಾಷಾ ಇತಿ ತಾನ್ ಖಾದಿತ್ಯಾಮುಂ ಯಜ್ಞಂ ವಿತತಮೇಯಾಯ ತತ್ತೋದ್ಗಾತ್ಮಾನಾ- ಸ್ತಾನೇ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾನುಪೋಪ ವಿವೇಶ ಸ ಹ ಪ್ರಸ್ತೋತಾರಮುವಾಚ || ೫ ||

ಅ || ಆಗ ಹೆಂಡತಿಯು ಎಲೋ ಪ್ರಿಯರೇ ನಿನ್ನೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಉದ್ದುಗಳೇ ಇವೆ. (ಅವುಗಳನ್ನೇ ಬುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಆಗ) ಉಪ್ಪಿಯು ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ರಾಜನ ಸಮ್ಮುಖವಾದ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತವ ಎಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ ಉದ್ಗಾತ್ಮಗಳ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿಯು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು: ಪ್ರಸ್ತೋತನ ಪತ್ತಿರ ಕೇಳಿದನು. || ೫ ||

ಉ. || ಪ್ರಸ್ತೋತರ್ಯಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಮುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ || ೬ ||

ಅ || ಎಲೋ ಪ್ರಸ್ತೋತನೇ ಯಾವ ವೇದವೆಯು: ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಸಾಮವಿಧಿಪದವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ವೇದವೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗಿದರೆ ನಿನ್ನ ಶಿರಸ್ಸು ತುಂಡಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದು, ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತೋತನಿಗೆ ಉಪ್ಪಿಯು ಹೇಳಿದನು. || ೬ ||

ಉ. || ಏನಮೇವೋದ್ಗಾತಾರಮುವಾಚೋದ್ಗಾತರ್ಯಾ ದೇವತೋ- ದ್ವೀಥಮುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿ- ಷ್ಯತೀತಿ || ೭ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ಗಾತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.....ಗಾನಮಾಡಿವರಿ..... || ೭ ||

ಉ. || ಏನಮೇವ ಪ್ರತಿಹರ್ತಾರಮುವಾಚ ಪ್ರತಿಹರ್ತರ್ಯಾ ದೇ- ವತಾ ಪ್ರತಿಹಾರಮುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಹರಿಷ್ಯಸಿ ಮೂ- ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ ತೇ ಹ ಸಮಾರತಾಸ್ತು ಸ್ಥೀಮಾಸಾಂಚಕ್ರಿರೇ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷನ ಹತ್ತಿರವೂ ಕೇಳಬೇಕು. ಸಾಮದ ಅಂಶವಾದ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬೇಳುವಿ.... ಹೀಗೆ ಚಾಕ್ರಾಯಣನಿಂದ ಬೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತಿಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಅವರು ತಂತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತರು. || ೮ ||

ಭಾ. || (೧) ಉಪಲಾ ಇಷ್ಟಕಾಃ ಸ್ಥೂಲಾ ಮಹಿಚೀತಿ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ | ಇತಿ ಶಬ್ದ-
ನಿರ್ಣಯೇ || (೨) ಆಸನ್ನಯಾವಪಾ ಯೋಷಿದಾಥ(ಬಿ)ಕೀತ್ಯಭಿಭೇದಯತೇ | ಇತಿ ಚ ||
(೩) ಪ್ರದ್ರವನ್ನನ್ನಪಾನಾರ್ಥಂ ಪ್ರದ್ರಾಣಕ ಇತಿರಿತಃ | ಇತಿ ಚ || ೧. ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೩-೧೦ ||

ಅ || (೧) ಮೊದಲ ಕಲ್ಪವರ್ಷಗಳು ಮಹಿಚೀ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯವಲ್ಲಿದೆ. (೨) ತೇರೂರು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಸಮಾರಂಧ ಸ್ಥೀಯ ಅಹಿಕೆ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ (೩) ಆಸನ್ನಪಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಓಡುವವನು ಪ್ರದ್ರಾಣಕನೆನಿಸುತ್ತಾಳೆ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮ || ೩-೧೦ ||

ಪತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಂ ಯಜಮಾನ ಉನಾಚ ಭಗವಂತಂ ನಾ ಅಹಂ
ವಿವಿಧಿಷಾಣೇತ್ಯುಷ್ಪತ್ತಿರಸ್ಥಿ ಚಾಕ್ರಾಯಣ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ಸ ಹೋನಾಚ
ಭಗವಂತಂ ನಾ ಅಹಮೇಭಿಃ ಸರ್ವೈರಾರ್ತ್ವಿಜೈಃ ಪರ್ಯೇಷಿಷಂ ಭಗವ-
ತೋ ನಾ ಅಹಮವಿತ್ತಾನ್ಯಾನವ್ಯಪಿ ಭಗವಾಂಸ್ತೇವ ಮೇ ಸರ್ವೈರಾರ್ತ್ವಿ-
ಜೈರಿತಿ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ರಾಜನು ಉಪಸ್ಥಿತನನ್ನು ಕೂರಿತು
ಪೂಜ್ಯರಾದ ನೀವು ಯಾವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಂದನು. ಅಗ ಮುನಿಯು ಉಪಸ್ಥಿತನೆಂದು
ನನ್ನ ಹೆಸರು ನಾನು ಚಾಕ್ರಾಯಣನ ಮಗವಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದನು. ಅಗ ರಾಜನು, 'ಎಲೋ ಮುನಿಗಳೇ
ತಮ್ಮಂತಹವರನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಗುಪ್ತಿಜರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಹುಡುಕುತ್ತಿವೆನು. ನೀವು ಬಿರು
ವುದು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬೇರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು. ಈಗ ತತ್ತ್ವ
ವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ನೀವು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ಗುಪ್ತಿಜರ
ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು || ೧ ||

ಉ. || ತಥೇತ್ಯಥ ತರ್ಹೇತ ಏವ ಸಮತಿಸ್ಪಷ್ಟಾಸ್ತುನಂತಾಂ ಯಾ-
ವತ್ತೇಭ್ಯೋ ಧನಂ ದದ್ಯಾಸ್ತಾವನ್ನಮ ದದ್ಯಾ ಇತಿ ತಥೇತಿ ಹ ಯಜಮಾನ
ಉನಾಚ || ೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ ಮುನಿಯು ನಾನೇ ಎಲ್ಲಾ ಮುನಿಗಳ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ದ್ರೋಣವು ಬರುವುದು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾದರೆ ಹಣವು ನನಗೆ ಸಿಗಲಾರದು, ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸಿ) ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮರಳಿ ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ರಾಜನೇ ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ನೀನು ಮೊದಲು ಯಾವ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೀಯೋ, ಅವರವರೇ ಆಯಾಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀನು ಅವರಿಗಿಂತ ಒಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡುತ್ತೀಯೋ, ಅಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ನನಗೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಯಜಮಾನನು ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗಲಿ, ಅಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹ-ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅಪರಾಧವೂ ಇಲ್ಲದೆಯಾಯಿತೆಂದು ಸಂತೋಷವುಂಟಾದಿತು.

|| ೨ ||

ಸೀ - ಆಗ ಮುನಿಗಳರು ತಮಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲವು ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಉಪಸ್ಥಿತಿಗಳ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರಸ್ತೋತೋಪಸಸಾದ ಪ್ರಸ್ತೋತರ್ಯಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಮುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮಾ ಭಗವಾನವೋಚತ್ಪತಮಾ ಸಾ ದೇವತೇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಚಾಕ್ರಾಯಣ ರಾಜ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮಗತಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತೋತನು ಚಾಕ್ರಾಯಣರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೇಳಿದನು ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನೀವು ಮೊದಲು ನನ್ನೊಡನೆ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಸಾಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಆ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರೆ ಅರಿವು ಬಂದೊ ಹೇಳಿರುವಿರಿ. ನಾನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ತಾವೇ ಇದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಸಾಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು ಯಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತೋತನು ಕೇಳಿದನು.

|| ೩ ||

ಉ. || ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಪ್ರಾಣಮೇವಾಭಿಸಂವಿತಂತಿ ಪ್ರಾಣಮುಭ್ಯುಜ್ಜಿಹತೇ ಸೈಸಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಮುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯೋ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಪತಿಷ್ಯತಘೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ || ೪ ||

ಅ || ಆಗ ಉಪಸ್ಥಿತಮುನಿಯು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಹೆಸರಲ್ಲ, ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಸಾಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದನು. (ಪ್ರಾಣಸ್ಥ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಸ್ತಾವ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದರೆ--) ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರೂ ಮುಪ್ಪಿ (ಗಾಧನದಿ) ಪ್ರಳಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಂತಗತ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಕ್ಷಯಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಸ್ಥ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. (ಇವರಿಂದ ಪ್ರಸೂಯಂತೇ ಅನೇನ ಪ್ರಸ್ತಾವಾ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು, ಎಂದರ್ಥವು.) ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಮಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡತಕ್ಕವನು. ಅದಕಾರಣ ಅವನೇ ಪ್ರಸ್ತಾವ ದೇವತೆಯು. ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಾಕ್ಷರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮತಿನಂತೆ ನನ್ನ

ಶಿರಸ್ಸು ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. (ನೀನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಅಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವೆ.) ಎಂದು ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಮುದ್ಗಾ ತೋಪಸಸಾದೋದ್ಗಾ ತರ್ಯಾ ದೇವತೋ-
ದ್ಗೀಠಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ಮದ್ಗಾ ಸ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಸತಿ-
ಷ್ಯತೀತಿ ಮೂ ಭಗವಾನವೋಚತ್ಯತಮಾ ಸಾ ದೇವತೇತ್ಯಾದಿತ್ಯ ಇತಿ ಹೋ-
ನಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಾದಿತ್ಯಮುಚ್ಚೈಃ ಸಂತಂ ಗಾ-
ಯಂತಿ ಸೈಷಾ ದೇವತೋದ್ಗೀಠಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ಮದಗಾ-
ಸ್ಯೋ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಸತಿಷ್ಯತ್ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ || ೫ ||

ಅ || ಪ್ರಸ್ತಾವದೇವತೆಯು ಸರ್ವಾಯಾಜ ಮೇಲೆ.....ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಅದಿತ್ಯನನ್ನಿಕ್ಕೊಂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು.....(ಅದಿತ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ಗೀಠ ಎಂಬ ನಾನುಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಅವನೇ ಗಾನದೇವತೆಯು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಗಾನಮಾಡುವವರಿಲ್ಲದೂ ಅದಿತ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಇವರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾದೇಗ್ಯ ಗಾನಕ್ಕೂ ವಿಷಯನಾದವರಿಂದ ಗಾನದೇವತೆಯೆಂದೂತ್ತವಾಯಿತು.)... || ೫ ||

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರತಿಹತೋಪಸಸಾದ ಪ್ರತಿಹರ್ತರ್ಯಾ ದೇವತಾ
ಪ್ರತಿಹಾರಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ಪ್ರತಿಹರಿಷ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ
ವಿಸತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮೂ ಭಗವಾನವೋಚತ್ಯತಮಾ ಸಾ ದೇವತೇತ್ಯನ್ವಮಿತಿ ಹೋ-
ನಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ವಮೇವ ಪ್ರತಿಹರಮಾಣಾನಿ
ಜೀವಂತಿ ಸೈಷಾ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಹಾರಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್
ಪ್ರತ್ಯಹರಿಷ್ಯೋ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಸತಿಷ್ಯತ್ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ ತಥೋ-
ಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಪುಂಡಃ || ೬-೧೧ || || ೬ ||

ಅ ||ತನ್ನವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನ್ನ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು.....(ಅನ್ನ ದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಹಾರದೇವತೆಯು. ಭೋಜನವೆಂಬ ಪ್ರತಿಹಾರಕಪಾರ್ಥವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾದೇಗ್ಯ ಅನ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡು (ಅವರೇ-ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡೇ) ಒಂದುಕೂತ್ತಾರೆ..... || ೬ || || ೬ ||

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣಸ್ಥವಿಷ್ಣುನಾ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಸೂಯಂತೇ ಯತಸ್ತತ್ಕಃ | ಪ್ರಸ್ತಾವ-
ದೇವತಾ ಸ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ತಾವಸ್ತು ಜಙಿಯತಃ || (೨) ಅದಿತ್ಯಸಂಸ್ಥಿತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಯತ್ಸದಾ
ಸರ್ವಗೀತಭುಕ್ | ರಾಜಾದೌ ಗೀತಮಪ್ಯಚ್ಛೈರ್ಭುಂಕ್ತೇ ಗಾನಸ್ಯ ದೇವತಾ | ಉದ್ಗೀಠ
ದೇವತಾ ತಸ್ಯಾತ್ಮ ಏವ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || (೩) ಅನ್ನಸ್ಯೇನೈವ ಜೀವಂತಿ ಭೂತಾನ್ಯೇ-
ತಾನಿ ವಿಷ್ಣುನಾ | ಪ್ರತಿಹಾರದೇವತಾಂಕೇ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಓ ಭೋಜನಂ || ಇತಿ ಚ ||
ಉಚ್ಚೈಸ್ಸಂತಮುತ್ತಮಂ ಸಂತಂ || ೧,೨,೩,೪,೫,೬ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಪುಂಡಃ || ೬-೧೧ ||

ಅ || (೧) ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಸರ್ವರೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅದಕಾರಣ ಆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂದರೆ-ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವಿಕೆ. (೨) ಸೂರ್ಯನೊಳಗಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸದಾ ಎಲ್ಲಾ ಜನರು ಗಾಢಮಾಡುವಾಗ ಆ ಗಾಢರಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು. ಅದ್ದರಿಂದ ರಾಜಾದಿಗಳ ಮುಂದುಗಡೆ ಗಾಯನಮಾಡುವುದನ್ನು ಇವನೇ ಅನುಭವಿಸುವವನು. ಅದಕಾರಣ ಗಾಢಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ಧಿಘ ಎಂಬ ಸಾಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು (೩) ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರೂ ಅನ್ನದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾರಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಪ್ರತಿಪಾರ:-ಭೋಜನವು. (ಉಪಪದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು.) (೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ) ಉಚ್ಚೈಶ್ವತಃ-ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ (ಗಾಢ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬ ||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಉದ್ಧಿಘನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಪಂಪಪಂಪಾರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿರಯ ಅನಂದವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನಪಾನ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಧಿಘನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಅಥಾತಃ ಶೌವ ಉದ್ಧಿಘಸ್ತದ್ಧ ಬಕೋ ದಾಲ್ಘ್ಯೋ ಗ್ಲಾವೋ
ವಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮುದ್ವಾಪ್ರಾಜ ತಸ್ಮೈ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ ಪ್ರಾದುರ್ಬ-
ಭೂವ ತಮನ್ಯೇ ಶ್ವಾನ ಉಪಸಮೇತ್ಯೋಚುರನ್ನಂ ನೋ ಭಗವಾನಾಗಾ-
ಯತ್ಪತನಾಯಾಮವಾ ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಉದ್ಧಿಘೋಪಾಸನೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಶೌವ (ನಾಯಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ನಾಯಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು) ಉದ್ಧಿಘವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಒಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ದಲ್ಲರ ಮಗನಾದ ಒಕನೆಂಬ ಮುನಿಯನ್ನು ಮಿತ್ರಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕರದಾಗ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುವುದರಿಂದ ಆತನು ಗ್ಲಾವ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮಿತ್ರಾದೇವಿಯು ಕರದಕಾರಣ ಮೈತ್ರೇಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆಗ ಒಕಮುನಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಯುದೇವರು ತಾನು ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ನಾಯಿಯ ರೂಪವುಳ್ಳ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಒಕಮುನಿಯೂ ನಾಯಿಯ ರೂಪವುಳ್ಳ ವಾಯು ದೇವರ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಮಗೆ ಅನ್ನವು ಸಿಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉದ್ಧಿಘೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಪದೇಪಿಸಿ. ನಾಥ ಅಕವವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವೆವು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಬೀ - ಪೂರ್ಣಮಾದಿನ ಶೌವೋದ್ಭವದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಆತನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ತ್ತರಲಿ -

ಉ. || ತಾನಾ' ಹೋವಾಚೇ ಹೈವ ಮಾ ಪ್ರಾತರೂಪಸಮಾಯಾತೇತಿ
ತದ್ಧ ಬಕೋ ದಾಲೋಗ್ನೀ ಗ್ಲಾವೋ ವಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಪ್ರತಿಪಾಲಯಾಂಚ-
ಕಾರ ತೇ ಹ ಯಥೈವೇದಂ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನೇನ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾಃ ಸ್ತರ-
ಬ್ಧಾಃ ಸರ್ಪಂತೀತ್ಯೇವಮಾಸಕೃಪುಸ್ತೇ ಹ ಸಮುಪವಿತ್ಯ ಹಿಂಚಕ್ರುರೋಽಮ-
ದಾಽಮೋಂಽ ಪಿಬಾ ಮೋಂಽ ದೇವೋ ವರುಣಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಸವಿತಾಽನ್ನ-
ಮಿಹಾಽಹರದನ್ನ ಪತೇನ್ನ ಮಿಹಾಽಹರಾಹರೋಮಿತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ
ಪಂದಃ || ೩-೧೨ ||

|| ೨ ||

ಅ || ನಾಯು. ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡ ವಾಯುವೇವರು ಅಂತಹ ರೂಪವುಳ್ಳ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ
ಅನ್ನಿಗೇಸೇ ನಾಳೆಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸನ್ಮ ಸಮಿಸುತ್ತ ಬನ್ನಿರಿ. ಎಂಬ ಹೇಳುವರು ಆ ವಾಗ್ಧವನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಕ
ಮನಿಯು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಆ ವಾಯುವೇವರನ್ನು ನಿರಾಶ್ರಿತನು ತ್ತವನು. ಹೇಗೆ ಒತ್ತಿಹವನು ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರ
ದಿಂದ ಬುಕ್ಕವರು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವಾಗ ಆಶೀರ್ವದಿಂದ ಬುಕ್ಕನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕಡೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು
ಇರುವೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯಂತೆ ಹೋಗುವದೋ ಪಾಗಿಯೇ ಎಂಬ. ನಾಯುಯು ದೇವತೆಯು ಬಾಯಿಯಿಂದ
ರನ್ನೋವು ನಾಯು ಬಾಲವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಾಯು ರೂಪದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು
ಹಿಂದಿನದಿನ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಾಯು ರೂಪದ ದೇವತೆಗಳು ಹಿಂದಿನ
ದಿನ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದರು (ಆವರು ಬಂದೊಡನೆ ಆ ವಾಯುವೇವರು ಹಿಮದಾಮು ಇವನೊಬ್ಬರ
ಮಂತ್ರವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರು) ಆಗ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು
ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತ ವಿಷ್ಣು ಇವರನ್ನು ದ್ವೀಶಿಸಿ ಹಿಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು ಹಿಂಕಾರ ಮಾಡಿ
ಎಲೋ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಾವು ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನು ವೆವು
ನೀರು ಕುಡಿಯುವೆವು ಸರ್ಪಜನು ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಹಿಂ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವನು. ಶ್ರೀತಾದಿಗುಣ
ವಿಶಿಷ್ಟನು, ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲರ್ಹನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು. ಅಂತಹ
ವಾಯುವೂ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡಲಿ, (ಹೀಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ -) ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ವಾಯುವೇ, ವಾಯುಂತರ್ಗತ ವಿಷ್ಣುವೇ
ನಮಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡು, ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನು ಜಪಿಸಿದರು. (ಆ ಮೇಲೆ ಅಭಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಕೊಂಡಿದರು.)

|| ೩-೧೨ ||

|| ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ಬಲ್ಯಪ್ರೋ ಬಕೋ ಮಿತ್ರಯಾ ಪುತ್ರಾರ್ಥಂ (ಭರ್ತ) ಸ್ತೀಕೃತೋ
ಗ್ಲಾ(ಗ್ರಾ)ವಪತ್ಸುಸ್ಥೀಂ ಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್ತಯಾ ಗ್ಲಾವೇಷ್ಟುಕ್ತೋ ಗ್ಲಾವನಾಮಕೋ ಜಾತಃ |
ಆತ ಉಭಯಭಾಂಸ್ಯ ನಿರ್ದೇಶೋ ಭವೋತ್ಕರ್ಥಃ || (೨) ಪ್ರಸಾದಾರ್ಥಂ ಬಕಸ್ಯಾಪಿ
ನಾಯುನೋಕ್ತಃ ಶ್ವರೂಪಿಣಾ | ಶೌವೋದ್ಭವ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ಶ್ವರೂ-
ಪಿಣಾಂ || (೩) ಉಪಾಸಿತಃ ಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ಶೌವೋದ್ಭವೇನ ಕೇರವಃ | ಸರ್ವಾಭೀ-

ಸ್ವಂ ದದಾತೀತಿ ಪ್ರಾಕರಿತ್ಯಾಹ ಮಾರುತಃ || (೪) ಓಮದಾಮಾದಿಕಂ ಮಂತ್ರಂ ನಾಯು
 ಲೋಕ್ತಂ ತು ದೇವತಾಃ | ನಾಯುಸ್ಥವಿಷ್ಣು ಮುದ್ರಿತ್ಯ ಹಿಂಕೃತ್ಯ ಪ್ರಾಪುರೇಪ್ತಿಕಂ || (೫)
 ದೇವೋ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ನಾಯುಶ್ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್ ಕ್ರಮೇಣ ತು | ವರುಣೌ ವರಣೇಯತ್ವಾತ್
 ಸವಿತಾರೌ ಪ್ರಸೂತತಃ | ಪ್ರಜಾಸಾಂ ಚ ಪತೀ ತದ್ವತ್ ಕ್ರಮಾದೇವ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತೌ || ಇತಿ
 ಚ || ೧, ೨ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೨-೧೨ ||

ಅ || (೧) ದಲನ ಮಗನಾದ ಬಕಮುನಿಯು ಮಿತ್ರಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾಗಬೇಕೆಂಬ
 ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಕಾರಣ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಎನ್ನಿಸುವವನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಕರೆದರೂ ಕಲ್ಲಿ
 ನಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಮಿತ್ರಾದೇವಿಯು ಗ್ಲಾನ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಗ್ಲಾನ ಎಂದು
 ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಅದಕಾರಣ ಈ ಬಕಮುನಿಯನ್ನು (1) ಬಕಾವಾಲ್ಯಃ (2) ಗ್ಲಾನಃ ಮೈತ್ರೇಯಃ,
 ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳುವರು. (೨) ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ,
 ಬಕಮುನಿಗೂ, ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಯುದೇವರು ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೇಳಿದ
 ಉದ್ದೇಶವು ಶೌರ್ವೇದೀಭವ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (೩) (ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪ
 ದೇಶಿಸದೆ ಈ ಸ್ವಲ್ಪಕ್ಕೆ ನಾಳೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬನ್ನಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ—) ಪೂರ್ವಮಾದಿನ
 ಶೌರ್ವೇದೀಭವದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಘ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು
 ಕೊಡುವ ಕಾರಣ ನಾಯುದೇವರು ನಾಳೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬನ್ನಿರಿ ಎಂದರು. (೪) ಆ ದೇವತೆಗಳು ನಾಯು
 ದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಓಮದಾಮ ಇದುವೆಂದಲಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ
 ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದೇಶಿಸಿ ಹಿಂ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಂತಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. (೫) ವಿಷ್ಣು ನಾಯು
 ಇಲ್ಲದೂ ನಿಕೃಮದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದುದರಿಂದ ದೇವ ಎಂದೂ, ಭಕ್ತರಿಂದ ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ
 ವರುಣ ಎಂದೂ, ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸವಿತಾ, ಎಂದೂ, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ
 ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. || ೧-೨ ||

|| ೨-೧೨ || ೧೨ ||

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೩ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀಗೆ-ಸಾಮದೊಳಗಣ ಉಪಾಸನೆಯು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮದೊಳಗಣ ಹಾವ್
 ಇಮದೊಡಲಾದ ೧೩ ಸ್ತೋತ್ರಾಕ್ಷರ (ಗಾನಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುವುದು. ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ
 ದಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಆಯಂ ನಾನ ಲೋಕೋ ಹಾವುಕಾರೋ ನಾಯುಹಾರಯಿ-
 ಕಾರತ್ವಂ ದ್ರಮಾ ಅಥಕಾರ ಆತ್ಮೇಹಕಾರೋಽಗ್ನಿರೀಕಾರಃ || ೧ ||

* ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಪರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಬೆಳೆದದ್ದು ತಿಳಿದವನು ನಾಯುದೇವರು ವಿಷ್ಣು ವಿನಕ ದೇವತೆ
 ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರೋಹಣಮಾರ್ಗದ ಸರ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನು

అ || భూలోకకే అభిమానినియద ధరాదేవియు * హావు ఎందు కరియల్పడుత్తాళిందు
లుపాసనే మాడదేకు. ముష్టి వాయువు హాయికారనేందొ, జంద్రను అభకారనేందొ,
విష్ణువు ఇకకారనేందొ, అగ్ని యు ఈకారనేందొ జేళల్పడుత్తానే || ౧ ||

భా. || (౧) హరియతేః త్రాగ్నియోత్పాదితావృకారస్త్వయం తతః || (౨)
హేత్యాత్మయవదాయాతి హేతివా సుఖిశ్చత్తతః | తాయీకారస్తతే వాయుః ||
(౩) అభేత్కృతమనంతరం | అనంతయోత్పకారస్య సూర్యోజ్యంద్రస్త(స్త)భే-
రితః || (౪) సర్వసామీప్యతే విష్ణురిహేతి కభితస్తదా || (౫) ఇంద్రవాదగ్నిరీ-
కారః || ౧ ||

అ || (౧) భూమియల్లి అగ్ని జేకత్త నేదలదాదుమ జేమిపల్లడువుదరింద భూలోకకే
అభిమానినియద ధరాదేవియు హావ్ ఎన్ని సుత్తాళి. హావ్ ఎందు కరియల్పడువుదరింద
హావుకారః ఎందు లుపాసనే మాడదేకు (౨) ముష్టిప్రాణను అత్కాత్మయకరనాగి బరు
వుదరింద అభవా భక్తిరిగి సుఖమన్ను ఓమాడువుదరింద హాయికారః ఎన్ని సుత్తానే. (౩)
జంద్రప్రకారపు సూర్యప్రకారమింద అనంతరదాద్రయయత్త అందరి సూర్యప్రకారమన్ను
ప్రకారమివాద కారణ జంద్రను అభకారః ఎన్ని సుత్తానే. (౪) వ్యాప్తనాద నారాయణను
సర్వర సమీపదల్లిదుదరింద ఇకకారః ఎన్ని సుత్తానే (౫) అగ్ని యు యానాగలొ ప్రకాశి
కొండింపుదరింద ఈకారః ఎన్ని సుత్తానే || ౧ ||

బా. || ఆదిత్య లూకారో నివత ఏకారో విభేదేవా ఔహో-
యికారః ప్రజాపతిహింకారః ప్రాణః స్వరోజ్యంద్రం యాయా వాక్
విరాట్ || ౨ ||

అ || సూర్యును లూకారనేందొ నివననిశువ ఇంద్రను ఏకారనేందొ, ఎల్లా దేవత
గళుః ఔహోయికారనేందొ, బ్రహ్మను హింకారనేందొ, రిరిరదల్లిచ్చ ముష్టిప్రాణను స్వర
నేందొ, అన్నాభిమానినియద శరస్వతీయు యాయా ఎందొ, వజ్రనగళిగిల్లా అభిమానిని
యద లక్ష్మీదేవియు విరాట్ ఎందొ లుపాసనే మాడదేకు || ౨ ||

భా. || (౧) లూకారస్త్వయం లుస్త్వితః | నికరామాత్మయంత్యేనమితిం-
ద్రో నివతః స్త్వితః | వికేత్యేకార ఏవాహ || (౨) ఔహోయికాత్మలిపాస్సరాః |
లుజ్జేత్వాద్విష్ణురుః ప్రోక్తో హరియంత్యేస్త్వితేః లిపాః | ముక్తావౌహో-
యినస్తస్మాత్సర్వ(వే)దేవాః ప్రకీర్తితాః || (౩) హింతి నిర్ణయ లుద్విశ్నో నిర్ణ-
యజ్ఞానతః సదా | బ్రహ్మ హింకార ఇత్కేత్యే వాయుః ప్రాణః రిరిరగః |
స్వే విష్ణో రమయంత్యేనం జీవం తస్మాత్ స్వరః స్త్వితః || (౪) యయిర్నిత్యకే-

* హావుకారస్తేభాక్తరపు సభంకర సామవర్ణియొ, హాయికార నేదలదాద స్వోభాక్తరగళు వాదుజేత
నేదలదాద సామగళ్యంబొ ప్రసిద్ధ గళాగిర

ವಾರ್ಯುಸ್ತದ್ಗಾ ಯಾಯಾ ಸರಸ್ವತೀ | ಸೈವಾನ್ನದೇವತಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಯಾತ್ರಾ ಪ್ರಾ-
ಣೇನ ನೀಯತೇ || (೫) ಸರ್ವವಾಗಾತ್ಮಿಕಾ ಯಾ ತು ಶ್ರೀರ್ವಿಶೇಷೇಣ ರಾಜನಾತ್ |
ವಿರಾಡುಕ್ತಾ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಸುಡುವ ಕಾರಣ ಸೂರ್ಯನು ಉದಾರ: ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ವೇದಕೆ
ಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುವುದರಿಂದ ದೇವೇಂದ್ರನು ನಿಹವ ಎನ್ನಿಸು-
ತ್ತಾನೆ. ಅತನು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿಕಾರ: ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮ
ನಾದುದರಿಂದ ಉ: ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಮೋಕ್ಷವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉ: ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಪ್ತೋಬಿಸ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೩) ಹಿ ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಚಯವು.
ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವವಾ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರ: ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ರೇರದಲ್ಲಿದ್ದ
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಜೀವನಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ:
ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಾದ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಾರಣಾ ಅನ್ನ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ
ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅಭಿವಾಸಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಎಷ್ಟು ಕೊತ್ತಿಗೂ ಸಂಚರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಯಯಿ
ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ ಅಧೀನಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾಯಾ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವ
ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಯಾಯಾ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (೫) ಎಲ್ಲಾ
ವಚನಗಳಿಗೆ ನಿದಾನಕಳಾದ ಲಿಕ್ಯದೇವಿಯು ಎಲ್ಲರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ
ವಿರಾಡ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. || ೨ ||

ಉ. || ಅನಿರುಕ್ತಸ್ತತ್ರಯೋದಶಸ್ತೋಭಃ ಸಂಚರೋ ಹುಷ್ಕಾರೋದ-
ಗ್ಗೇಸ್ಮೈ ವಾಗ್ಗೋಹಂ ಯೋ ವಾಚೋ ದೋಹೋನ್ನವಾನನ್ನಾದೋ ಭ-
ವತಿ ಯ ಏತಾಮೇವ ಸಾಮ್ನಾಮುಪನಿಷದಂ ವೇದೋಪನಿಷದಂ ವೇದ ||
|| ೩ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಮಂಡಃ || ೩-೧೩ || ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋ
ಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ತೃತೀಯೋಧ್ಯಾಯಃ || ೩ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಅನಿರುಕ್ತನೆಂದೂ ಸರ್ವತ್ರ
ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಚರನೆಂದೂ ಹೆಸರುಳ್ಳ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ನಾರಾಯಣನು ೧೩ನೇ ಸ್ತೋಭವಾದ
ಹುಷ್ಕಾರನೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸಾಮದ ವಕದೇಶಗಳಾದ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ,
ಅತನಿಗೆ ಅಂತಹ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವೇದ ವೊದಲಾದವುಗಳ ಹತನದಿಂಬಾದ ಫಲವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.
ಅಥವಾ ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತಹ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ವೇದಾದಿಗಳ ಪಾರಾಯಣಾದಿ
ಗಳಿಂದಲಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಉಪಾಸಕನು ಯಥೇಚ್ಛ ಅನ್ನವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ನ
ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾನೆ. || ೩-೧೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಅನಿರುಕ್ತಸ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತೋ ನಾರಾಯಣಸ್ತು ಯಃ | ಅಹೂತ ಏವ
ಪಾತೀತಿ ಹುಷ್ಕಾರ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ | ಹುಚಿತ್ಯಾಕ್ರಿಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ಹುಷ್ಕಾರಸ್ತು ಜನಾ-
ರ್ದನಃ || (೨) ಅನಿರುಕ್ತಸ್ತು ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ಪರಮಃ ಪುರುಷೋ ಹರಿಃ | ಇತಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇ ||

ಸಮ್ಯಕ್ ಚರತೀತಿ ಸ ಏವ ಸಂಚರತಿ || ೩ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಕಃ ಪಿಂಡಃ || ೩-೧೩ || ೧ ||

ಅ || (೧) ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಸಾರಾಯಣನು ಅನಿರುಕ್ತನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿವರೇನೇ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಶುಭ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಜನಾರ್ದನನು ಶುಭ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶುಭಕಾರ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ (೨) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶ್ರೀಶರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶೇಷವಾಘವಾಮದಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಅನಿರುಕ್ತ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಶರಿಯೇ ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಚರತಿ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಓಗೇ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) || ೩-೧೩ ||

ಹದಿಮೂರನೇ ಪಿಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಚಾಂದೋಗ್ಯ-
ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ತೃತೀಯೋಧ್ಯಾಯಃ || ೩ ||

ಓಗೇ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ಮೂವನ ಶ್ರೀಮತ್
ಚಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಅತೀಷಗುಣಪೂರ್ಣಾಯ ದೋಷದೂರಾಯ ನಿಶ್ಚಿನೇ |
ನಮಃ ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿನಾಥಾಯ ಭಕ್ತಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದಾಯಿನೇ ||

|| ಓಂ ||೩|| ಓಂ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಓಂ || ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿಸ್ವರೂಪೇಣ ಹಿಂಕಾರಾದ್ಯಭಿಧಂ ಪರಂ |

ಸಮಸ್ತಸಾಮಗಂ ವಂದೇ ಸಾಮನಾಮಾನಮೀಶ್ವರಂ ||

೧ನೇ ಪಂಡವ

ಪೀ-ಉದ್ಧೀಭವೆಂಬ ಸಾಮದ ಸ್ತೋತ್ರಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಇದು, ವಿಳಾಸಿಗಳಿಗೂ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಓಂ || ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಖಲು ಸಾಮ್ನ ಉಪಾಸನಃ ಸಾಧು ಯತಃ
ಖಲು ಸಾಧು ತತ್ಸಾಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಯದಸಾಧು ತದಸಾಮೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣನೂ ಸಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ, ಸಾಮವೆಂದವಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸಾಮವು ಸಾಧುವಾದ ಕಾರಣ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. (ಸಾಮವು ಸಾಧುವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-) ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗವಾದುದು ಸಾಧು. ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮ. (ಸಾರತ್ವೇನ ಧಾರ್ಯಂ ಸಾಧು. ಸಾರತ್ವೇನ ಮೇಯಂ ಸಾಮ) ಓಗೆ ಸಾಧು ಸಾಮ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವು, ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದು ಸಾಧು ಅಲ್ಲವೋ ಅದು ಸಾಮವಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ತದುತಾಪ್ಯಾಹುಃ ಸಾನ್ಮೈನಮುಪಾಗಾದಿತಿ ಸಾಧುಃ ಸೈನಮು-
ಪಾಗಾದಿತ್ಯೇವ ತದಾಹುರಸಃ ಸ್ವೈನಮುಪಾಗಾದಿತ್ಯಸಾಧುಃ ಸೈನಮುಪಾಗಾ-
ದಿತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ || ೨ ||

ಅ || ಸಾಧು ಸಾಮ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಸಾಮ ದಿಂದ (ಅನ್ಯರಿಗೆ ಬೇಸರ ಹುಟ್ಟದಂತೆ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ರಾಜ, ಗುರು ಮೊದಲಾದವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದನು, ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಸಾಧುವಾಗಿ ಹೋದನು ಎಂದೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಸಾಮ (ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅತನನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧುವಾಗಿ ಹೋದನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು ಅಥವಾ ಸಾಮ್ನಾ ವಿನಮುಪಾಗಾತ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವು ಹೇಳುವುದನ್ನೇ ಸಾಧುನಾ ವಿನಮುಪಾಗಾತ್ ಎಂಬುದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಸಾಮ್ನಾ ವಿನಮುಪಾಗಾತ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವು ಹೇಳುವುದನ್ನೇ ಅಸಾಧುನಾ ವಿನಮುಪಾಗಾತ್ ಎಂಬುದು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ || ೨ ||

ಪೀ-೨ ವೃದ್ಧರೂ ಸ್ವಕರ್ತೃಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ. ತಮಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ವೃದ್ಧರ ಸಮ್ಮತಿಯಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಅಥೋತಾಸ್ಯಾಹುಃ ಸಾಮ ನೋ ಬತೇತಿ ಯತ್ಸಾಧು ಭವತಿ
ಸಾಧು ಬತೇತ್ಯೇವ ತದಾಹುರಸಾಮ ನೋ ಬತೇತಿ ಯದಸಾಧು ಭವತ್ಯ-
ಸಾಧು ಬತೇತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ || ೩ ||

ಅ || ಸಾಧು:ವಾದುದೇ ನಮಗೆ ಸಾಮವು. ತರ್ಹ, ಓಗೇ ಒಂದಿನ ವೃದ್ಧರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಅಸಾಧು ವಾದುದು ಅಸಾಮವು, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ || ೩ ||

ಓಗೇ ಸಾಧು ಎಂದು ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಸಾಮ ಎಂಬ ನಾಮವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇದೆ, ಎಂದು ಶ್ರೀಹರಿ
ಯನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಧರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನ್ನಾಧು ಸಾನೇತ್ಯುಸಾಸ್ತೇಭ್ಯಾಶೋ
ಹ ಯದೇನಃ ಸಾಧವೋ ಧರ್ಮಾ ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುರುಪ ಚ ನಮೇಯುಃ ||
ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಪಂಡ: || ೪-೧ ||

ಅ || ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸಾಧು ಸಾಮ ರಬ್ಬಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಸಾಧು ಸಾಮವು ಎಂದು
ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಶ್ರೀಭ್ರವಾಗಿ ಸಾಧು (ಯೋಗ) ಧರ್ಮಗಳು ಒದುತ್ತವೆ.
ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲಿ ಸ್ವಿರಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಶೋಕವಲ್ಲದೂ ಸ್ವಿರಗಳಾಗಿ ಭೋಗ್ಯಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ.
|| ೪ ||

ಭಾ. || ಹರಿಃ ಒಂ || (೧) ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಸಾಧುತ್ವಾತ್ಸಾಮನಾಮೋ ವಿ-
ಶ್ವೋರುಪಾಸನಂ ಸಾಧು || (೨) ಸಾರತ್ಯೇನ ಮೇಯಂ ಸಾಮ | ಸಾರತ್ಯೇನ ಧಾರ್ಯಂ
ಸಾಧ್ವಿತ್ಯೇಕ ಏವಾರ್ಥಃ || (೩) ಸಾಧುತ್ವಾತ್ಸಾಮನಾಮಾನಂ ಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ತಿತಃ |
ಸಮಸ್ತಂ ಯ ಉಪಾಸೀತ ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಂ || ಸರ್ವಸಾಮ್ನಾಂ ದೇವತೇತಿ
ಸ ಮುಕ್ತಃ ಸಾಧುಧರ್ಮಭಾಳ್ | ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ
ಪ್ರಥಮಃ ಪಂಡ: || ೪-೧ ||

ಅ || (೧) ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಸಮಸ್ತ ಸಾಮ,
ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ, ಅವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆಯು ಶ್ರೀಪ್ರವೃತ್ತ (೨) ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು
ತಿಳಿಯಲಿಗನು ಸಾಮನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನು ಸಾಧು. ಓಗೇ ಸಾಮ
ಸಾಧುರಬ್ಬಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವು (೩) ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತನೆನಿಸಿ
ಕೊಂಡವನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಮೇತೆಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ
ಸಾಮನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನೂ, ದೋಷವಿಲ್ಲದವನೂ ಅದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನು
ಸಾಧು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಮುಕ್ತನಾಗುವನು, ಎಂಬ. ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.
|| ೧, ೨, ೩, ೪ || ೪-೧ ||

೨ನೇ ಬಿಂಡವು

ಉ || ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಧ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು
ಬೇಕುತೋರಿ-

ಉ || ಲೋಕೇಷು ಸಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರೋಗ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋಂತರಿಕ್ಷಮುದ್ದೀಪ ಆದಿತ್ಯಃ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ದ್ಯೌರ್ನಿಧನುತೂರ್ಧ್ವೇಷು || ೧ ||

ಅ || ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಲೋಕಗಳುಳ್ಳವನೂ ಹಿಂಕಾರ ಮೊದಲಾದ
ಇದು ವಿಧ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೂ ಸಾಮನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.
(ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (1) ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ
ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು.
ಹಿಂಕಾರವೆಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. (2) ಸರ್ಪವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂದು
ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಭವಗವತಾರನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು
ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು (3) ಕರೀರವೊಳಗೆ ಸರ್ಪವನು ನೋಡುವುದರಿಂದ
ಅಂತರಿಕ್ಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣನು ಪ್ರಣವವಿಂದ ಗಾಸಮಾದಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ
ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಉದ್ಧೀಧನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು.
ಉದ್ಧೀಧನೆಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. (4) ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ
ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಆಯಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರೇರಿಸಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಹಾರನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಪ್ರತಿಹಾರವೆಂಬ ಸಾಮದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವವನು.
(5) ಶ್ರೀಡೆಗೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ದ್ಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು
ಸಂಹಾರಕನಾದುದರಿಂದ ನಿಧನನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ನಿಧನವೆಂಬ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನು.
ಹೀಗೆ ಮೇಲುಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿಗಳು ಹಿಂಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗಳಿಂದ
ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಉ || ಅಥಾವೃತ್ತೇಷು ದ್ಯೌರ್ಹಿಂಕಾರ ಆದಿತ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋಂತರಿಕ್ಷಮುದ್ದೀಪೋಗ್ಯಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪೃಥಿವೀ ನಿಧನಂ || ೨ ||

ಅ || ಈಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಪೃಥಿವೀ
ಪರ್ಯಂತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ಲೋಕಗಳು ಹಿಂಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವುಗಳೆಂದು
ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಹಿಂಕಾರನುಳ್ಳ
ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಸ್ತಾವನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿವ ನಾರಾಯಣನು ಉದ್ಧೀಧನು. ಅಗ್ನಿ
ಯಲ್ಲಿವ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರತಿಹಾರನು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿವ ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಿಧನನು

ವಿ || (1) ಮೊದಲು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು
ಹೇಳಿದೆ ಈಗ ಸಂಕರ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಿರುದ್ಧ

: ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾ. || (೧) ತೇ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಫು ಸದಾ ತನ್ನಾಮಾನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ | ಪೃಥಿವೀತ್ಯಾದಿ-
 ರಬ್ಜಾರ್ಥಾಸ್ತೇ ಹಿ ಮುಖ್ಯತ ಈರಿತಾಃ || ತತ್ಸಂಬಂಧಾತ್ಪದಾರ್ಥತ್ವಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇರಮು-
 ಖ್ಯತಃ | ಪ್ರಥನಾರ್ಥೇನ ಸಸ್ಯಾದೇಃ ಪೃಥಿವೀತ್ವಮುದಾಹೃತಂ || (೨) ಅಗ್ನಿತ್ವಮದನಾ-
 ಚ್ಚೈವ ಹ್ಯಂತರೀಕ್ಷಣಂಪೀಗತಃ | ಅಭಾವಾದ್ಭವಧಾನಸ್ಯ ತ್ವಂತರಿಕ್ಷಮಿತಿರ್ಯತೇ ||
 ಅದಾನಾದಾಯುಷಶ್ಚೈವ (ಪಾಂ ಚೈವ) ಸ ಅದಿತ್ಯ ಉದೀರಿತಃ | ದ್ಯೌಃ ಕ್ರೀಡಾಕಾರಣತ್ವಾ-
 ಚ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಹಿ ಸರೇ ಹರೌ || ಇತಿ ಚ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸದಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಕಗಳಾಗಿರು-
 ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು.
 ಅವಕಾರಣ ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿಗಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಥಿವೀ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.
 ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು. ಪ್ರವೃತ್ತಿ
 ಎಂದರೆ—ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ. (೨) ತ್ರೀಪರಿಯು ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಾದುದರಿಂದ
 ಅಗ್ನಿಯೆಂದೂ, ಶರೀರಮೊಳಗೆ ಇನ್ನು ತಡೆಯಲ್ಪಡದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡುವುದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷನೆಂದೂ,
 ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ, ನೀರನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೆಂದೂ, ಕ್ರೀಡೆಗೆ ಕಾರಣನಾದುದ
 ರಿಂದ ದ್ಯೌಃ ಎಂದೂ ಅನ್ನು ಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ತ್ರೀಪರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಗಳು || ೨ ||

ಭಾ. || ಪಂಚಾತ್ಮಕಂ ಯೋ ಲೋಕೇಫು ಸದೋಪಾಸ್ತೇ ಹರಿಂ ಪರಂ | ಉ-
 ಧ್ವಾರ್ಥಾಃ ಸಂಸ್ಥಿತಾಸ್ತಸ್ಯ ಪಂಚೈವ ದರಮೂರ್ತಯಃ || ಮೋಕ್ಷಾದಿಕಮುಛೇತ್ಸಂ ಯತಃ
 ಕಲ್ಪಂತೇಃ ಸ್ಯ ಸದೈವ ಹಿ | ಇತಿ ಚ || ೧, ೨, ೩ || ೪-೨ || || ೩ ||

ಅ || ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ತ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು-
 ವವರಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಐದು
 ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಅಪೇಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡು-
 ತವೆ || ೧, ೨, ೩ || || ೪-೨ || || ೩ ||

ನಿರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೩ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪವುಳ್ಳ ತ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೆ
 ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಲೋಕವು ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಮಳೆಯು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೃಷ್ಟಿ (ಮಳೆ)
 ಯಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳಿರುವ ತ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ವೃಷ್ಟೌ ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಪುರೋವಾತೋ
 ಹಂಕಾರೋ ಮೇಘೋ ಜಾಯತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷತಿ ಸ ಉದ್ಗೀಘೋ
 ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ || ೧ ||

ಅ || ಸಾಮದತ್ತಿ ಸ್ತುತಿಸ್ವಲ್ಪದತಕ್ಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು: ಪುರೋವಾಹ(ಮಳೆ ಒರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಗಾಳಿ)ದಲ್ಲಿವು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಹಿಂಕಾರನು. ಮೇಘಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಸ್ತಾವನು ಮಳೆಯು ಧಾರೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಾರಾಯಣನು ಉದ್ಧಿಭನು. ಬಿಂಕು ಸಿಡಿಲುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರತಿಪಾಕನು. || ೧ ||

ಉ. || ಉದ್ಗ್ರಹಾತಿ ತನ್ನಿಧನಂ ವರ್ಷತಿ ಹಾಸ್ಯೈ ವರ್ಷಯತಿ ಹಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನ್ ವೃಷ್ಣೈ ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೪-೩ || || ೨ ||

ಅ || ಮಳೆಯು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಿಧನನು. ಹೀಗೆ ಸಾಮದತ್ತಿ ಸ್ತುತಿಸ್ವಲ್ಪದತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿವಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಸುರಿಸುವನು. || ೩ ||

ಭಾ. || ಪಂಚರೂಪಂ ತು ಯೋ ವಿಷ್ಣುಂ ಪುರೋ ವಾತಾದಿಭು ಸ್ಥಿತಂ | ಉಪಾಸ್ತೇ ವೃಷ್ಟಿರಸ್ಯೈ ಸ್ಯಾದ್ವರ್ಷಯತ್ಯಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿಗಾನ್ || ಸರ್ವಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಭಗವಾನ್ ಪಂಚರೂಪೀ ಜನಾರ್ದನಃ | ಇತಿ ಚ || ೧, ೨ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೪-೩ || || ೧ ||

ಅ || ಪುರೋವಾಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಐದು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. || ೩ ||

ಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೪ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ವೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮೇಳೆಯಿಂದಲೇ ನೀರು ಅಗುವುದರಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ

ಉ. || ಸರ್ವಾಸ್ತಪ್ನು ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಮೇಘೋ ಯತ್ನಂಪ್ಲವತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಯದ್ವರ್ಷತಿ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಯಾಃ ಪ್ರಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಂದಂತೇ ಸ ಉದ್ಧಿಭೋ ಯಾಃ ಪ್ರತೀಚ್ಯಃ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸಮುದ್ರೋ ನಿಧನಂ || ೧ ||

ಅ || ನೀರಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಐದು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ, ಐದು ವಿಧ ಸಾಮದತ್ತಿ ಸ್ತುತಿಸ್ವಲ್ಪದತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಸಂಚರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೇಘದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಹಿಂಕಾರನು. ಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಸ್ತಾವನು. ಸ್ಥಾನಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ

ಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನಾರಾಯಣನು ಉದ್ಧೀಘನು. ಪದುಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರತಿಪಾದನು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಿಧನನು.

ಉ. || ನ ಹಾಪ್ತು ಪ್ರೈತ್ಯಪ್ತುಮಾನ್ಯವತಿ ಯ ಏತದೇವಂದಿದ್ವಾನ್
ಸರ್ವಾಸ್ತಪ್ತು ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೨-೪ || || ೪ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು: ಓದಿ ತೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ, ಗುಣಗಳನ್ನು ವನೆಯು ತಿಳಿದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಲಾರನು. ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಏಷ್ಯುವಿನ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹವು ವಸಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೪-೪ || || ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ಅಪ್ತು ಪಂಚವಿಧೋಪಾಸೀ ಯೋ ನಾರಾಯಣವಾನ್ ಭವೇತ್ | ನ ಚಾಸ್ಯ ಮೃತಿರಪ್ತು ಸ್ಯಾದಪ್ತುಷ್ಠದ್ವಗವಾನ್ಪರಿಃ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಅಪ್ತು ಸ್ಥಿತನಾರಾಯಣವಾನ್ಮುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪಃ ಸೂತ ಇತ್ಯಪ್ತುರ್ಭಗವಾನ್ | ದೀರ್ಘಲೋಕೇನಾಪ್ತುಮಾನಿತಿ ವಾ || ೧, ೨ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೪-೪ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಅನುಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ ಈತನಿಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮರಣವಾಗಲಾರದು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಪ್ತುಮಾನ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣನ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹ ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ನೀರನ್ನು ಸ್ಪೃಶಿಸಿದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಪ್ತುಃ=ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು. ಅಪ್ತುಃ ಎಂಬುದಲ್ಲದ ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬಂದು ಅಪ್ತುಮಾನ್ ಎಂದಾಗಿದೆ || ೧-೨ || ೪-೪ || || ೧ ||

ನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಚಿನ್ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಯತುಷು ಕಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ವಸಂತೋ ಹಿಂಕಾರೋ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷಾ ಉದ್ಧೀಘಃ ಶರತ್ಪತಿಹಾರೋ ಹೇಮಂತೋ ನಿಧನಂ || ೧ ||

ಅ || ಐದು ಯತುಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಯತು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಐದು ಸಾಮಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆವಗಡಬೇಕು. ವಸಂತಯತುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಸಂತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪ್ರಭುಮ್ನನು ಹಿಂಕಾರನು. ಗ್ರೀಷ್ಮಯತುವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಸ್ತಾವನು. ವರ್ಷ ಯತುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವರ್ಷ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ನಾರಾಯಣನು

ಹೇಮಂತಯತುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ಐದು ಯತುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿತ್ತು.

ಉದ್ವಿಗ್ನನು, ರರವ್ಯಕುವಿನಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕ ರರತ್ ಎಂಬ ಜೀವರುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರತಿಪಾತನು. ಜೀವಂತ ಉದ್ವಿಗ್ನನಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕ ಜೀವಂತ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಿಧನನು

|| ೧ ||

ಉ. || ಕಲ್ಪಂತೇ ಹಾಸ್ಯಾ ಯತನ ಯತುನಾನ್ಯನತಿ ಯ ಏತದೇ-
ನಂವಿದ್ವಾನ್ಯತುಷು ಸಂಚವಿಧೇ ಸಾನೋಸಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ಸಂಚನು: ಖಂಡಃ ||
|| ೪ || || ೨ ||

ಅ || ಲೋಕೋತ್ತಮತೋಽಪಿ, ಉತುಗಳಲ್ಲಿ ಏವ: ರೂಪಗಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ ವನಿಗೆ ಉತುಗಳಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕ ಏವ: ರೂಪಗಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಉತುಗಳಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕ ವಿದ್ಯಾಪುರಸ್ಕೃತರತ್ತಾನೆ || ೪-೨ || || ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ಹೇಮಂತಕಿರಿಯೋರೈಕ್ಯೇನ ಸಂಚತ್ಯಂ || (೨) ಯತುನಾನ್ಯನಮ್ನ-
ತುಗಮ್ಯತುತ್ವಾದ್ಯತುನಾಮಕಂ | ಇತ್ಯುಸಾಸೀತ ಯೋ ವಿಧ್ಯಂ ಸಂಚಾತ್ಯಾ ನಮಮುಷ್ಯ
ಹಿ || ಮೋಕ್ಷಾದೀನಾಂ ಕಲ್ಪತೇ ಚಾಸ್ಯ ಯತುಸಂಸ್ಥೋ ಜನಾರ್ದನಃ | ರಕ್ತೃತ್ವಾತ್ತೇನ
ತದ್ವ್ಯಾಂತ್ಯ ಸದೈವ ಸ್ಯಾದುಪಾಸಕಃ || ಇತಿ ಚ || (೩) ವಾಸಸ್ಯ ಸುಖಕಾರಿತ್ವಾದ್ಯಸಂತಃ
ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ನೀರಾದೇರ್ಗರಣಾದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ವರ್ಷಣಾದ್ವರ್ಷ ಉಚ್ಯತೇ || ಶಂ
ರಾತೀತಿ ರರಕ್ತೋಕ್ತೋಃ ಹೇಮಂತೋಃ ಹಿಮಕಾರಣಾತ್ || ಇತಿ ಚ || ೧, ೨ || ಇತಿ
ಸಂಚನು: ಖಂಡಃ || ೪-೨ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಜೀವಂತಕುತಃ, ಏತಿರೂಪಗಳಿಗೆ ರಕ್ತವನ್ನು ಹಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಏವ: ಉತುಗಳೆಂದು
ಜೀವವು. (೨) ವಸಂತಾದಿ ಉತುಗಳಿಗೆ ಉತುತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವುಗಳ
ಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿತಿಪಲ್ಲಟವನವನಾದುದರಿಂದ ಉತು ಎಂಬ ಜೀವರುಳ್ಳ, ಉತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಏವ: ರೂಪಗಳ್ಳ
ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಉತುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೋಕ್ಷ ಮೊದ
ಲಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಉತುಗಳಲ್ಲಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಆ
ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ರಕ್ತವಲ್ಲಡುವುದರಿಂದ ಉತುನಾನ್ಯ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ
ಸುಖಮ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಸಂತನೆಂದೂ, ನೀರು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಒಣಗಿಸುವುದರಿಂದ ದ್ರೀಷ್ಯ
ನೆಂದೂ ಮಳೆಸುರಿಸುವುದರಿಂದ ವರ್ಷನೆಂದೂ, ಸುಖಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ರರತ್ ಎಂದೂ, ಶ್ರೀತ್ವ
ವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಹೇಮಂತನೆಂದೂ ಅನ್ವಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧-೨ || || ೨ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಆರು ಉತುಗಳು ಸಮ್ಯವುಗಳಾದರೆ ಪಶುಗಳೂ ಸುಖಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ
ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಪಶುಷು ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತಾಜಾ ಹಿಂಕಾರೋಽ
ವಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಗಾವ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಽಶ್ವಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪುರುಷೋ
ನಿಧನಂ ಭವಂತಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಶವಃ ಪಶುಮಾನ್ಯತತಿ || ೧ ||

ಅ || ಇವ ವಿಧ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಏವ ಸಾಮಗಳಿಂದ ವರ್ಗಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಇವು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ
ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಅಡುಗಳು ಹಿಂಕಾರವು, ಕುರಿಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಗೋವುಗಳು
ಉದ್ಗೀರ್ಥವು, ಕುದುರೆಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು, * ಪುರುಷನ ನಿಧನನು

ಉ. || ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನ್ ಪಶುಷು ಪಂಚವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀ
|| ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ || ೪-೬ || || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಶುಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೂರ್ಣ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ || ೬ || ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ಪಾಲನಾತ್ಪ್ರಮಿಕಾರಿ(ರೂಪ)ತ್ವಾತ್ಪುರುಷಾನಾ ಜನಾರ್ದನಃ | ಮುಕ್ತ-
ಸ್ತದ್ವಾನ್ಯವತ್ಯೇವ ಪಶುಷೂಪಾಸಕೋ ಹರೇಃ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಯಜ್ಞೇನಾಂಚನ
ಹೇತುತ್ವಾದವಸ್ತೋ ಭಗವಾನಜಃ | ಅವಿಸ್ತಸ್ತವಿರೇವೋಕ್ತ ಉರ್ಣಯಾಬೀತತೋ-
ವನಾತ್ || ಗೌಶ್ಚ ಸದ್ಗತೀಹೇತುತ್ವಾದ್ಗೋಃ ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ಅಶ್ವಶ್ಚೈವಾ-
ಮಗಂತ್ಯತ್ವಾತ್ಪುರುಷಃ ಪೂರ್ತಿಹೇತುತಃ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಭವಂತಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಶವಃ ಇತಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಶವಃ ಏವ | ಅಜಾ ಇತ್ಯಾದಿಬಹುವಚನಂ ಬಹುರೂಪತ್ವಾದ್ಭಗವತಃ || ೧, ೨ ||
ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ || ೪-೬ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನೂ ಆದುದರಿಂದ ಪಶು ಎನ್ನುವ
ತ್ವಾನೆ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಾಸನೆಮಾಡುವನು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯನಾಗಿ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೨) ಯಾಗದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ
ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಜಃ ಎಂದೂ, ಕಂಬಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ
ಶೈತ್ಯದಿಂದ ಸರ್ಪರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕಾರಣ ಕುರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಿಃ ಎಂದೂ, ಸದ್ಗತಿಗೆ
ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ಗೋವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗೌಃ ಎಂದೂ, ಶಿಫ್ಟ ಗಮನರಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ
ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಶ್ವಃ ಎಂದೂ ಇತ್ಯಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ
ರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪುರುಷನೆಂದೂ ಅನ್ಯ ಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಭವಂತಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಶವಃ ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ಪಶುಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೪) (ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಆದುದರಿಂದ ಅಜಾಃ ಮೊದಲಾದ ಬಹು
ವಚನವು ಹೀಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ-) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನಂತಾನಂತರೂಪಗಳು ಇದ್ದಕಾರಣ ಅಜಾಃ
ಅವಯುಃ ಮೊದಲಾದ ಬಹುವಚನವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. || ೧, ೨ || ೪-೬ || || ೧ ||

ಆರಣ್ಯ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

* ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಸೇರದೆ ಇದ್ದಕಾರಣ ಪಶುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಏಕವಚನವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕೂಡುತ್ತ
ದೆಂದರೆ... ಯಾಗ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನನ್ನೂ ಪಶುವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋ ಏಕವಚನಂ ಎಂದು ಹೇಳುವರು

ಪ್ರಮಾಣದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಾರೋಪರೀಯಕನೆನ್ನಿ ಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳು. ಅವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳೂ ಯಃ ಸಾಗಲೂ ಸಮಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳು. (೨) ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆಂದೂ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ ಎಂದೂ, ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಃ ಎಂದೂ, ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರನೆಂದೂ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮನಃ ಎಂದೂ ಒಬ್ಬನೇ ಐದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೩) ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಅಜೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಉಪಾಸಕನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ || ೪-೨ || ೧ ||

ಏಕನೇ ಒಂದವು ಮುಗಿಯಿತು

ಅನೇ ಒಂದವು

ಉ. || ಅಥ ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ ವಾಚಿ ಸಪ್ತವಿಧಃ ಸಾವೋಪಾಸೀತ ಯತ್ಕಿಂ ಚ ವಾಚೋ ಹುಮಿತಿ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಯತ್ಕ್ಷೇತಿ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಯದೇತಿ ಸ ಆದಿಃ || ೧ ||

ಅ || ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ಏಳು ವಿಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಏಳು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಸನೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಏಳು ವಿಧ ಶಬ್ದಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಏಳು ರೂಪಗಳು; ಏಳು ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವದೃಷ್ಟನ್ನು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹುಂಕಾರವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಸುದೇವನು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. ಕಲ್ಪದ ಆದಿಗೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಆದಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ದಿ ಎಂಬ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವರಾಹರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಆಕಾರ ಇದ್ದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು.

ವಿ || (1) ಹುಂ ಎಂಬುದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಶಬ್ದವು ಇರುವ ವಾಕ್ಯದ ತನಕ ಹಿಂಕಾರಾರ್ಥನಾದ ಪ್ರದೃಷ್ಟನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (2) ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಅ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಪರ್ಯಂತ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಸ್ತಾವಾರ್ಥನಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದೆಯೂ ಅಫಪ್ರಾಯ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೧ ||

ಉ. || ಯದುದಿತಿ ಸ ಉದ್ಗ್ರೇಥೋ ಯತ್ಪ್ರತೀತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಯದುಪೇತಿ ಸ ಉಪದ್ರವೋ ಯನ್ನೀತಿ ತನ್ನಿಧನಂ || ೨ ||

ಅ || ಸಾರಾಯಣನು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಉತ್ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಅನಿರುದ್ರನು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ದುಷ್ಪರಿಗೆ ಕೆಡಕುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಉಪದ್ರವನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಉಪದ್ರವ ಎಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ನರಸಿಂಹನು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಉಪ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ವಿಧವೆ ಎಂಬ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಬುಡದಲ್ಲಿ ವಿ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಉ. || ದ ಗ್ನೇಃಸ್ಮೈ ನಾಗ್ನೋಹಂ ಯೋ ನಾಚೋ ದೋಹೋಃ-
 ಸ್ನಾನಾನನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನ್ ನಾಚಿ ಸಪ್ತವಿಧಃ
 ಸಾನೋಪಾಶ್ತೇ || ಇತ್ಯಪ್ಪಮುಃ ಖಂಡಃ || ೪-೮ || ೩ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಎಳು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಳು
 ವಿಧ ಸಾನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನಿಗೆ ವಾಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಶಂಕರನು ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರು
 ಸಾರ್ಥಗೋನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಉಪಾಸಕನು ಯಥೇಚ್ಛ ಅಸ್ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಅಸ್ತವನ್ನು ಪಡೋಗಿ
 ಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಸೀ - ಹುಂಕಾರ, ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರತಿಪಾದ, ನಿರ್ಧನ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಐದು ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿ
 ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದಿ, ಉಪದ್ರವ, ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಎರಡು ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿ
 ಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಭಾ. || (೧) ಆದಿ. ಕಲ್ಪಾದಿಹೇತುತ್ವಾತ್ ಕ್ರೋಡಾತ್ಮಾ ಕೇರವಃ ಸ್ವಯಂ |
 ದುಷ್ಪೋಷದ್ರವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾರಸಿಂಹ ಉಪದ್ರವಃ || ಇತಿ ಚ | (೨) ಹುಂಕಾರಸಹಿತೇ
 ವಾಕ್ಯೇ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಸ್ತು ಸದಾ ಸ್ತುತಃ | ಆಕಾರಯುಕ್ತೇ ವಾರಾಹೋ ನಾಸುದೇವಃ ಪ್ರಸಂ-
 ಯುತೇ || ನಾರಾಯಣಸ್ತು ಛೋದ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರತಿಯುಕ್ತೇಽನಿರುದ್ಧಕಃ | ಉಪಯುಕ್ತೇ ನೃಸಿಂ-
 ಹರೈ ನಿತಿ ಸಂಕರ್ಷಣಸ್ತಥಾ || (೩) ಅಭಾವೇ ಯಾವದೇಕೇ ಸ್ಯುಪ್ತಾವತ್ತದ್ವೈವತಂ
 ಸ್ಮೃತಂ || (೪) ಏನಂ ಸ್ವಸ್ತನಿಧಂ ನಿಷ್ಕುಂ ಯ ಉಪಾಶ್ತೇ ಸದಾ ವಿಭುಂ (ಪರಂ) |
 ವಾಚ್ಛಾಮಾ ಭಗವಾಂಸ್ತಸ್ಯ ಭವೇತ್ ಸರ್ವಾರ್ಥದೋಹಕೃತ್ || ಇತಿ ಚ || ೧, ೨, ೩ ||
 ಇತ್ಯಪ್ಪಮುಃ ಖಂಡಃ || ೪-೮ || ೧ ||

ಅ || (೧) ವರಾಹರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಶಂಕರನು ಕಲ್ಪಾದಿಗೇ ಕಾರಣವಾಗುವರಿಂದ ಆದಿ. ಎಂಬ
 ನರಸಿಂಹನು ಮರ್ಜನಿಗೆ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ವ ವಕರ್ಷವನಾಮದಿಂದ ಉಪದ್ರವನೆಂದೂ ಎನ್ನ
 ತಾನೆ. (೨) ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಹುಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ವರಾಹರೂಪಿ ಶ್ರೀಶಂಕರನು
 ಆಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ನಾಸುದೇವನು ಪ್ರಶ್ನವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾರಾ
 ಯಣನು ಉತ್ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರತಿ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನರ
 ಸಿಂಹನು ಉಪ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಿ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮರ್ಜ
 ಸ್ಮೃತನು (೩) (ಹುಂಕಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲವಾದರೆ ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೇವತೆಯೆಂದರೆ -) ವಾಕ್ಯದ
 ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹುಂಕಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಂಕಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲವಾದರೆ
 ಅವು ಸಿಗುವದರ್ಥಂಕವಿರುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವೇ ದೇವತೆಯೆಂದ. ಇಷ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೪) ಹೀಗೆ ಎಳು
 ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ವಿಸ್ತುವನ್ನು ವಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ವಾಕ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಭಗವಂತನು ಮೋಕ್ಷ ಮೊವ
 ರಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. || ೧, ೨, ೩ || ೪-೮ || ೧ ||

ನಂಟಿಗೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೯ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಳಾ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಸಾಮಾನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನು ತಾ.

ಉ. || ಅಥ ಬಿಲ್ವಮುಮಾದಿತ್ಯ ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾನೋಪಾಸೀತ ಸರ್ವದಾ ಸಮಸ್ತೇನ ಸಾಮ ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಮಾಂ ಪ್ರತೀತಿ ಸರ್ವೇಣ ಸಮಸ್ತೇನ ಸಾಮ || ೧ ||

ಅ || ಅದಿತ್ಯನೋಳಿಗಿರುವ, ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ, ವಿಳಾವಿಧ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಪಲ್ಲಡತತ್ತ್ವ, ವಿಳಾ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿವ್ವ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಒಂದೇ ರೀತಿ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು * ಒಂದೇ ರೀತಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹೀ—ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆಶ್ರಯನೆಂದುಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನಿಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ವಾಯತ್ತಾನೀತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ಪ್ರಸ್ಯ ಯತ್ಪುರೋದಯಾತ್ ಸ ಹಿಂಕಾರಸ್ತದಸ್ಯ ಪುಶ್ವೋನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಯಾತ್ರೇ ಹಿಂಕಾರವಾಂತಿ ಹಿಂಕಾರಭಾಜಿನೋ ಹೈತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ || ೨ ||

ಅ || ಅವಿತ ನೋಳಿಗಿರುವ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಳಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಗಳನ್ನು ವೊದಲುಗೊಂಡು ಪಶು ಪಕ್ಷಾದಿ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಅವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಹಿವ್ ಎಂಬ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲಡತತ್ತ್ವ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನನು, ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉದಯಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿರತತ್ತ್ವವನು (ಸೂರ್ಯೋ ದಯಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು) ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿರತತ್ತ್ವ ಹಿಂಕಾರ ನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನರೂಪವನ್ನು ಪಶುಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಹಿಂಕಾರಾರ್ಥನಾದ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನನು ತತ್ತ್ವ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಮಧೇನು ಮೊದಲಾದ ಪಶುಗಳು ಹಿವ್ ಎಂದು ಕಬ್ಬಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈಗಿನ ಪಶುಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕಬ್ಬಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ತಥನೋದಿತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಸ್ತದಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಯಾತ್ರೇ ಪ್ರಸ್ತುತಿಕಾಮಾಃ ಪ್ರಶ್ನಸಾಕಾಮಾಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಾಜಿನೋ ಹೈತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ || ೩ ||

ಅ || ಪ್ರಸ್ತಾವನೆನಿಸಿದ ವಾಸುದೇವನು ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಯಾ ಮಕನು ಸೂರ್ಯನೋಳಿಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎನಿಸಿದ ವಾಸುದೇವರೂಪವನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು

* ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸರ್ವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಂಡಲ ವಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಗೂ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು ಒಂದೇ ರೀತಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವನಾದ ಕಾರಣ ಸರ್ವ ಸಮಾನ, ಸಾಮಾನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಶ್ರಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯರು ಸೂರ್ಯನೊಳಗಣ ಸಾಮಾನೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾದ
'ವಾಸುದೇವನೊಬ್ಬ ಪ್ರಾಣವೆಂಬುದನ್ನು ಅಶ್ರಮಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಜನರು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸು
ವವರೂ, ಜೊಳವವರೂ, ಅಗುತ್ವಾರೆ

|| ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಕಂಠವನೇಲಾಯೋಽಸ್ಯ ಅದಿಸ್ತದಸ್ಯ ವಯೋಽಸ್ಯನ್ವಾ-
ಯತ್ತಾಸಿ ತಸ್ಯಾತ್ತಾನ್ಯಂತರಿಕ್ಷೇನಾರಂಬಕಾನ್ಯಾದಾಯೋತ್ಕಾನ್ಯಂ ಪರಿಪತಂ-
ತ್ಯಾದಿಭಾಜಿನಿ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮುಃ || ೪ ||

ಅ || ಅದಿ ಎಂದಿರುವ ಮಾರ್ಗವು ಸಂಕಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಕಪ (6 ಭೂಗಣಿಯಿಂದ
12ರ ಸುಮಾರು) ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇವಕಿಯಾದ ಅದಿಸ್ತದಸ್ಯ ಶ್ರೀಪರಮ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಪತ್ತೆಗಳು
ಅಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪತ್ತೆಗಳು ಸಾಮಾನೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಅಶ್ರಮಿಸಿದಕಾರಣ ಅಂದರೆ
ಮಾರ್ಗವು ಎಲ್ಲಾ ಪತ್ತೆಗಳಿಗೂ ಅಶ್ರಮವಾದುದರಿಂದಲೇ ವರಾಹವನ್ನು ಅಶ್ರಮಿಸಿದ ಪತ್ತೆಗಳು
ಅಕಾಶವಲ್ಲಿ ಅಭಾಸವಾದುದು. ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಂಕಪ ಸಂಕಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

|| ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಕಂಠಪ್ರತಿ ಮಧ್ಯಂದಿನೇ ಸ ಉದ್ವಿಗ್ಧಪದಸ್ಯ ದೇನಾ
ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಯಾತ್ತೇ ಸತ್ತಮಾಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಾನಾಮುದ್ವಿಗ್ಧಭಾಜಿನೋ
ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮುಃ || ೫ ||

ಅ || ಅದಿ ಎಂದಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮವರಾಹ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ (12-1೪ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು) ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಸಂಕಪವು. ಅಶ್ರಮವು. ಸಂಕಪವು. ಅಶ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಗಳು ಸಾಮಾ
ನೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮ ವರಾಹವರಾಹವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಗುಡ್ಡದಿಂದಲೂ ಮನೆ ಮೂಡದ
ರಿಂದಲೇ ಮುಖ ಗಂಧಮಾಡಿಗಳಂತೆ ಉದ್ವಿಗ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

|| ೫ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಂ ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್ಪ್ರಾಣಪರಾಹ್ಮಾತ್ ಪ್ರತಿ-
ಹಾರಪದಸ್ಯ ಗರ್ಭಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಯಾತ್ತೇ ಪ್ರತಿಹೃತಾ ನಾವಪದ್ಯಂತೇ
ಪ್ರತಿಹಾರಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮುಃ || ೬ ||

ಅ || ಪ್ರತಿಹಾರನೀಕರಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಮೇಲೆ ಅಪರಾಹ್ನ (1೪-೨೪ ಭೂಗಣಿಯಿಂದ
೨೪ರ ಸುಮಾರು) ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕವು. ಶ್ರೀಪರಮ ಅನಿರುದ್ಧನೊಬ್ಬರೂ ರೂಪವನ್ನು ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಪ್ರಾಣಗಳು
ಅಶ್ರಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಹಾರನೊಬ್ಬ ಅನಿರುದ್ಧವತಾರವನ್ನು ಅಶ್ರಮಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಗರ್ಭದೊಳ
ಗಣ ಜೀವರು ತಂದೆಯ ಶರೀರದಿಂದ ತಾಯಿಯ ಶರೀರದೊಳಗೆ ತರುತ್ತಿರುವ (ಪರೀರದೊಳಗೆ) ನಾಶ
ಹೊಂದದೆ ಬಿಳಿಯುವರು.

|| ೬ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಂ ಮಪರಾಹ್ಮಾತ್ಪ್ರಾಣಪರಮಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಪದ್ರ-
ವಪದಸ್ಯಾರಣ್ಯಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಯಾತ್ತೇ ಪುರುಷಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಪ್ತೇ ಶ್ವಭ್ರ-
ಮಿತ್ಯುಪದ್ರವಂತ್ಯುಪದ್ರವಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮುಃ || ೭ ||

|| ೭ ||

* ವಾಸುದೇವನು ಶ್ವಭ್ರಮತಃ ಅನಂತರವಿರುವನು. ಶ್ವಭ್ರಮೆಗೆ ದೇವತೆಯು.

ಅ || ಉಪವೃತ್ತವೆನಿಸಿದ ನರಸಿಂಹನು ಅಪರಾಧಕ್ಕೀಡಾದ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಮಾನಕ್ಕೀಡ (24—30 ಪುಟಗಳಿಗಿಂತ) ಮೊದಲಿನಕಾಲಕ್ಕೆ (ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ) ನಿದ್ರಾಮುಳನು ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ತ್ರೀಶರಯ ನರಸಿಂಹರೊಡನವನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ತ್ರೀಶರಯ ಉಪವೃತ್ತವೆನಿಸಿದ ನರಸಿಂಹಾದತಾರವು ಮೃಗ ಗಳನ್ನು ಕಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅರಣ್ಯ (ಗಿಡಗಳಲ್ಲವೆಂಬ) ವತ್ಸುಗುಡೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾ ಇರುತ್ತವೆ. ಅ ಅವತಾರವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವರಿಂದಲೇ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದು ಹೆದರಿವಾಗ ಅರಣ್ಯಗುಡೆ ಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನರಸಿಂಹನು ರಕ್ಷಕನೆಂದು ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಗುಡೆಗಳ, ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಾಡುತ್ತ ವೇರ, ಕೊಂದ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಿಡ್ಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ || ||

೨. || ಅಥ ಯತ್ಪಥಮಾಪ್ತಮಿತೇ ತಪ್ಪಿಧನಂ ತದಸ್ಯ ಪಿತರೋಽನ್ತಾ-
ಯತ್ಪಾಪತತ್ಪಾಪ್ತಪ್ಪಿದಧತಿ ನಿಧನಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ ಏವಂ ವಿಲ್ಪ-
ಮುಮಾದಿತ್ಯ ಸಪ್ತವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀ || ಇತಿ ನವಮಃ ಪಿಂಡಃ || ೪-೯ ||

— 5 —

[illegible]

— १०० —

ಭಾ. || (೧) ಅದಿತ್ಯಸ್ಥಂ ಪರಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಧ್ಯಾಯೇದಾದಿತ್ಯನಾಮಕಂ | ಸಪ್ತರೂಪಂ
ಸಾಮ ಚಾ(ಸಮಶ್ಚಾ)ಸೌ ಸರ್ವದಾ ಸಮರೂಪತಃ || ಸರ್ವೇಷಾಂ ಮಾಂ ಪ್ರತಿತ್ಯೇವ
ದೃಷ್ಟಿಸಾಮ್ಯಾಚ್ಚ ಸಾಮ ಸಃ | ದೃಷ್ಟಿಸಾಮ್ಯಂ ಮಂಡಲಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಸ್ತಸ್ಯ ಚ ಕಾರಣಂ ||
(೨) ತಸ್ಮಿನ್ನಿಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯೇವಾತ್ರಿತಾನಿ ಹಿ | ಉದಯಾತ್ಪೂರ್ವಮೇವಾಸೌ
ಭವೇತ್ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕಃ | ಪಶ್ಚಾಧಾರಸ್ತದಾತ್ಮಾಸೌ || (೩) ನಾಸುದೇವಸ್ತಥೋದಯೇ |
ಅತ್ರಯಶ್ಚ ನೃಣಾಂ ತತ್ರ || (೪) ವರಾಹಃ ಸಂಗವೇ ತು ಸಃ | ತತ್ರ ಪಕ್ಷ್ಮಾಶ್ರಯೋ
ವಿಷ್ಣುಃ || (೫) ತಥಾ ನಾರಾಯಣಾಭಿಧಃ | ಮಧ್ಯಂದಿನೇ ಸ ಅಧಾರೋ ದೇವಾನಾಂ ಚ
|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಿರುವ, ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ, ಎಳುರೂಪಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಏಕರೀತಿಯಾದ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ನನಗೆ ಅಭಿಮಾನವಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಒಂದೇರೀತಿ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಾಮಾನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಇದುವೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ-) ಸರ್ವರಿಗೂ ಒಂದೇರೀತಿ ಕಾಣುವುದು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು. ಹಾಗೆ ತೋರಲಿಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾರಣನು. (೨) (-ನೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಣೆಗಳುತ್ತಾರೆ-) ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿ

ತಪ್ಪಾತ್ಪಾಸ್ತಂಕರಿತ್ವೇ ಚತ್ಯಾಧಿಗತ ಅರ್ಥ ಜೇಷ್ಠತ್ವಾತ್ (೧) ಮರ ಪನ. ಎಂಬ ಪತ್ಯಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥಯು
ಉಪಕಾರಣ ನವೀಕರಣಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪತ್ಯಗಳು ಭೂಮಿ ನೋವಲಾದ ಅಧಾರವಿಲ್ಲದೇನೇ
ಅಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾರುತ್ತವೆ (೨) ಇದೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತಪ್ಪಾತ್ತೇ ಸತ್ತವನಾ? ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ
ಜೇಷ್ಠತ್ವಾತ್—(೩) ಅಧೀಭವನಿ ನ ಸಾರಾಯಣನು ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದನು
ಮಂವಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಬುನಿಗಂಭರ್ವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಬೇರೆ ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿಗಳು
ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಅಗುತ್ತದೆ
(ಜೇಷ್ಠವೆಂಬ ಅರ ದೋಷಗಳು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ನಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಗುಣಗಳು, ಸಾರಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು
ಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವ) ಸಾರಾಯಣನು ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದ

೩--೭ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾತ್ತೇ ಪ್ರತಿಹೃತಾ ನಾವಸದ್ಯಂತೇ ಎಂ ನಾಕ್ಯವ ಅರ್ಥ

ಭಾ. || (೧) ಅನಿರುದ್ಧಾಶ್ರಯತ್ವಾದ್ಭಾರ್ವಣಾಂ ಸಿತುಃ ಶರೀರಾದನ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಹೃತಾ
ಅಪಿ ನವಿನಶ್ಯಂತಿ | ವರ್ಧಂತೇ ಚ ತತ್ತ್ವೈವ | ಅನ್ಯದ್ವಿ ಭುಕ್ತಂ ಜೀರ್ಯತ ಏವ | ಧಾತಾ
ಗರ್ಭಂ ದಧಾತು ತೇ | ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ || (೨) ಧಾತಾ ಹಿ ಭಗವಾನನಿರುದ್ಧಃ || (೩) ವಿಷ್ಣು-
ಸ್ತ್ವಾಪ್ನಾ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಧಾತಾ ಇತಿ ಚತುರ್ಮೂರ್ತಯೋ ಹ್ಯುಚ್ಯಂತೇ || (೪) ಯೋನಿ-
ಕ್ಷಸ್ತ್ರಿವಾರ್ಸುರೇವಾದ್ರೂಪಂ ಸಂಕರ್ಷಣಾದ್ಭವೇತ್ | ಅಸೇಕಕರ್ಮ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದನಿ-
ರುದ್ಧಾಚ್ಚ ಧಾರಣಂ || ಇತಿ ಚ || (೫) ಪ್ಯಾಪ್ತವಿಘ್ನಾಪ್ನಾಪ್ತವಿಘ್ನಾ ತ್ವೇಷಾತ್
ವಿಹೀಯತಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಪ್ರಜಾಪಾತಾನ್ನಿಷೇಷಃ ಪಾತನಂ ತತಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ತು
ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಃ || (೬) ಧಾತಾ ಧಾರಣಕರ್ಮತಃ | ಅನಿರುದ್ಧ ಇತಿ ಸ್ತೋತ್ರಃ | ಕೃಷ್ಣ ರಾಮೌ
ತಥಾಂಶಿ ನೌ || ಇತಿ ಚ ||

ಅ || (೧) ಗಮ್ಯದ್ವಿಧಂ ಜೀವರು ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವವರಿಂದ ತಂದೆನು ಶರೀರವಿಂ
ತಾಯಿಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆರೂ ನಾಶವೆಂದದೆ ತಾಯಿಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.
(ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಜೀವರು ತಾಯಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ನಾಶ ಹೊಂದದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು ಏಕೆ
ಅಗಲಾರಮೆ? ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಏಕೆ ಅನ್ವೇಷಿಸುವರೆ?) ತಾಯಿಯು ಒಂದ,
ತಾಯಿಯ ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ ಅನ್ಯ ಮೊದಲಾದುದು ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನುಭವವಿದ್ದವು.
(ತಾಯಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಜೀವರು ನಾಶವೆಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೆನ್ನುವುದಾದರೆ
ತಾಯಿಯ ಶರೀರದೊಳಗಣ ಅನ್ಯ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿ
ಸಿತ್ಯವೂ ಭೋಜನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದೀತು.) (೨) (ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಜೀವರು
ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಏಕೆ ಒಡಂಬಡಬೇಕೆಂದರೆ—) ಧಾತಾ-ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಂಪೂರ್ಣ
ನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು (ಪ್ರಿಯತಮ) ನಿನ್ನ ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಜೀವನನ್ನು ಧರಿಸಲಿ, ಬೆಳೆಯಿಸಲಿ, ಎಂಬ
ಮೊದಲನೆಯ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣವು. (೩) ವಿಷ್ಣುಯೋಗಿನಿಂ ಕಲ್ಪಯತು ತ್ವಷ್ಟಾ
ರೂಪಾಣಿ ಸಂತತು | ಅಸಿಂಹತು ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಧಾತಾ ಗರ್ಭಂ ದಧಾತು ತೇ || ಎಂಬ ನೇದದಲ್ಲಿ

ಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅರಣ್ಯ, ಗೊಳಗಿಂದ ತಮಗೆ ಅಕ್ಷರೆಯಾಗುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಬಿಡಬೇಕಾದುದು. (೨) ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಇತರರಿಗೂ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. (೩) ಸತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣವು ಅರ್ಥವು. ಅದಕ್ಕಾರಣ ಅವರಿಗೆ ಅಕ್ಷರಣ ಕೂಡ ಬಿಡಬೇಕಾದುದು. (೪) ಸತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣವು ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಏನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಬೇಕಾದುದು ಮರಣಹೊಂದಿರುವ ತಂದೆತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಮೊದಲಿತು. (೫) (ಪುಟ ೬೬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇತರಮೂರ್ತೀನಾಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೂ ಸರ್ವಗುಣ ಭೂತಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಗುಣ ವಿವರಣೆ ನಾಮವಿವರಣೆ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಾಮವು. (೬) (ಬೇರೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಂದು ನಾಮಕ್ಕೆ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ನಾಮವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳಿಗೆ ನಾರಾಯಣ ನಾಮವು ಸಾಮಾನ್ಯವು ಎಂದರೆ—) ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ನಾಮವು ಅರ್ಥವಾದ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವು. ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿ ತಿಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿ ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳಿಗೆ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ನಾಮವು ಸಾಮಾನ್ಯವು ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವು. (೭) ಬೇರೆತೆಗಳು ಇಂತಹ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾರಾಯಣವನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮುನೀಂದ್ರವಾದಿಗಳಿಂದ ತಪ್ಪುಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀಠ- ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಳ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮಾನನನು. ತನ್ನಿಂದ ತಿಳಿದುಸಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೃದ್ವಿಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತರೋತ್ತಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಖಲ್ವಾತ್ಮಸಮ್ಮಿತಮತಿರ್ಯುತ್ಯು ಸಪ್ತವಿಧಃ ಸಾಮೋಪಾ-
ಸಿತ ಹಿಂಕಾರ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಂ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಂ ತತ್ಪ್ರಮಂ || ೧ ||

ಅ || ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಸಮಾನವೇ ಆದ ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ವಾಮದೇವ ಮರಾಃ, ನಾರಾಯಣ, ಅಭಿರುದ್ರ, ನರಸಿಂಹ, ಸಂಕರ್ಷಣ ಹೀಗೆ ಏಳು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ವಿಷ್ಣು ಸಾಮಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದ ಒಳ ಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳಾಗಿವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಹಿಂಕಾರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ, ಅನಂದ, ಒಲ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ, ಅನಂದ, ಒಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಹಿಂಕಾರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ವಾರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇದಕ್ಕಾರಣ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಸಮಾನಗಳೇ. (ಈ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ವಾಮದೇವ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳ, ಸಮಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ) || ೧ ||

ಉ. || ಆದಿರಿತಿ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಂ ಪ್ರತಿಹಾರ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಂ ತತ ಇಹೈಕಂ ತತ್ಸಮಂ || ೨ ||

ಅ || ಆದಿ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಪ್ರತಿಹಾರ ಎಂಬುದು ಸಾಲ್ವ ಅಕ್ಷರ. ಅದಿ ಎಂಬ ಮಾತನಾಡುವುದು ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳಾದ ರೂಪ ಪ್ರತಿಹಾರ ಎಂಬ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾತನಾಡುವ ಸಾಲ್ವ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇವುಕಾರಣ ಆ ಪ್ರತಿಹಾರ ನಾಮದಿಂದ ಪ್ರ ಎಂಬ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಅದಿ ಎಂಬ ಮಾತನಾಡುವ ಸೇರಿಕೆ ಬೇಕು. ಆದಕಾರಣ ಎರಡು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾದ ಮೂರುಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಆಗುವವು. ತ್ರೀಪದಿಯು ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಆನಂದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮಾನ. (ಅಮಕಾರಣ ಮಾತನಾಡುವುದು ರೂಪಗಳೆರಡೂ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದಬಲಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳು ಆಗವೆ.)

ಉ. || ಉದ್ವೀಘ ಇತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಮುಪದ್ರವ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಂ ತ್ರಿಭಿಃ ಸಮಂ ಭವತ್ಯಕ್ಷರಮತಿಶಿಷ್ಯತೇ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ತತ್ಸಮಂ || ೩ ||

ಅ || ಉದ್ವೀಘ ಎಂಬುದು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಉಪದ್ರವ ಎಂಬುದು ಸಾಲ್ವ ಅಕ್ಷರಗಳು. ಇವು ಮೂರು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳು. ಅಮಕಾರಣ ಉಂಟಾದ ಉಪದ್ರವವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾತನಾಡುವುದು ಸೇರಿಕೆ ರೂಪಗಳೂ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದ ಬಲಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳು. ಉಪದ್ರವ ಎಂಬುದು ಎಂಬುದೊಂದು ಅಕ್ಷರವು ಹೆಚ್ಚು ಇದೆ. ಅದು ಪ್ರಾರಾಬ್ದಿಯಾದ ಮಾತನಾಡುವ ಎಂಬ ಎಂಬುದೇ ರೂಪದ ಮಾತನಾಡುವ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಅಕ್ಷರ ವಿಸ್ತಾರ ಬೇಕು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಜ್ಞಾನ ಆನಂದ ಬಲಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳು ಆಗವೆ.

ಉ. || ನಿಭನಮತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ತತ್ಸಮೇವ ಭವತಿ ತಾಸಿ ಯ ನೈತಾಸಿ ದ್ವಾವಿಂಶತಿರಕ್ಷರಾಣಿ || ೪ ||

ಅ || ನಿಭನವೆಂಬುದು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವು ನಿಭನವೆನಿಸಿದ ಸಂಕರಗುಣವೂ ಅದು ಮಾತನಾಡುವುದು ಬೇರೆ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವು. (೨೪. ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ತ್ರೀಪದಿಯು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿದ್ದು ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳುತ್ತಾರವೆ.) ತ್ರೀಪದಿಯು ಎಳು ರೂಪಗಳು ಒಂದೊಂದು ಮೂರು ನಿಭನಾಗಿ ಇವು ಎಷ್ಟು ಸೇರಿ (೨೪) ಇವು ತ್ರ್ಯಾಂವು. ಪ್ರಾರಾಬ್ದಿಯಾದ ತ್ರೀಪದಿಯಾದುದು. (೨೪. ಒಂದು.) ಹೀಗೆ ಇವು ತ್ರೀಪದಿ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು. ಒಂಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಅಕ್ಷರಗಳು (೨೫) ಇವು ತ್ರೀಪದಿ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ನಿ || ಕೇಶವಾದಿ ೨೩. ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ೨೪. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇಶವಾದಿಗಳು ೨೫ ಮಾತನಾಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು. ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಇವರು ಇವು. ಉತ್ತರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು. ಪರಮಾರಾಮ ಮೊದಲಾದವರು ಸಾಲ್ವರು. ಶ್ವಘೋಷ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗ ಸೂರ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು.

ಪೀ-೨೦. ೨-ನೇ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಧರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏಕವಿಂಶತ್ಯಾದಿತ್ಯಮಾಪ್ನೋತ್ಯೇಕವಿಂಶೋ ವಾ ಇತೋಽಸಾ-
ನಾದಿತ್ಯೋ ದ್ವಾವಿಂಶೇನ ಪರಮಾದಿತ್ಯಾಜ್ಞಯತಿ ತನ್ನಾಕಂ ತದ್ವಿಶೋಕಂ || ೫ ||

ಅ || ನಂ ಎಂಬ ೨೦ನೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಕಲ್ಪಿ ಸಂಕರ್ಮಣ ರೂಪವನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ ಮದಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಕಲ್ಪಿ ಸಂಕರ್ಮಣ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೨೦ನೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಕಲ್ಪಿಯೇ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಿರುವವನು. ಆತನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನು. ಆ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಸಾರೂಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಕಲ್ಪಿಯು ಜೀವಶರೀರದ ಹಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇತವನನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಶಾನಿಯವನು. (ಶ್ವೇರಾಚ್ಚಿರಾಯ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮೇ ಎಂಬ ೨೦ನೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶ್ವೇರಾಚ್ಚಿರಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ರೂಪದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಶ್ರೀಶರಮುಪ್ಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲರುವ ಶ್ರೀತದೀಪವಕ್ಷಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಸಾವಿರಾಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಲಭಿಸಾನು. ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ೨೦ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ೨೦ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಆಯಾಯ ರೂಪಗಳ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಅಂದರೆ ಸಾರೂಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಆ ೨೦ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಆ ೨೦ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಭಜಕರ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸತಕ್ಕವುಗಳು.

ಪೀ-ಎಳು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಆಪ್ತೋತೀಹಾದಿತಸ್ಯ ಜಯಂ ಪರೋ ಹಾಸ್ಯಾದಿತ್ಯಜಯಾಜ್ಞ-
ಯೋ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ಯಾನಾತ್ಮಕಮ್ನಿತಮತಿವೃತ್ತ್ಯುಪಶ್ಚವಿಧ್ವಂಸ-
ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೪. ೧೦ || ೬ ||

ಅ || ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮಾನಗಳಾದ, ಮರಣವಿಲ್ಲದ ಏಳು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಾರ್ಗವ (ಪರಶುರಾಮ) ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ) ಪರಶುರಾಮಾದಿಗಳ ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನೂ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಕಲ್ಪಿಸಂಕರ್ಮಣ ರೂಪದ ಸಾವಿರಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆ ಅದಿತ್ಯನೆಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದುದರಿಂದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಉಪಾಸಕನು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪ ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ೪-೧೦ || ೬ ||

ಪೀ-೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಯಸ್ಯಾನ್ಯಃ ಸದೃಶೋ ನಾಸ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಾಣಿ ಸಮಾನಿ ಚ | ಸ ಆತ್ಮಸ-
ಮಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ || (೨) ಅತಿಮೃತ್ಯುರಮೃತ್ಯುತಃ | ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿಸ್ವರೂಪೇಣ ಸ ವಿಷ್ಣುಃ
ಸಪ್ತಧಾ ಸ್ಥಿತಃ || (೩) ಸಮಾನಿ ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಜ್ಞಾನಾನಂದಬಲೈಸ್ತಥಾ | ಜ್ಞಾನಾದಿ-
ತ್ರಯಮಾಚೀನಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಾಣ್ಯಪಿ ಸರ್ವತಃ | ಹಿಂಕಾರಾದೀನಿ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ
ಸರ್ವತಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಬೇರರಿಗೆ ಸದೃಶರೂಪವು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲವೋ, ಯಾರ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿಲ್ಲವೋ (ಅಂದರೆ-೨೦ನೇ ಭಗವದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಗುಣಗಳಿರುವಿಕೆ.)

ಭೋಃ || (೨) ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದ್ಯಾಸ್ತು ಚತ್ವಾರೋ ದ್ವಿಪಕ್ಷಾಸ್ತೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ | ತ್ರಿವಸ್ಥಿರಃ
ಕೇಶವಾದ್ಯಾಃ || (೩) ವಸಂತಾದಿಪು ಪಂಚಮಃ | ರೂಪದ್ವಯಂ ತು ಸ್ಪಷ್ಟಸ್ಯ ಸ್ಥಿತಂ ಮು-
ತ್ಯಾದಿಸಂಚಕಂ | ತ್ವತೀಯಂ ಪೃಥಿವೀಸಂಸ್ಥಂ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಾಬ್ಜಮೇವ ತತ್ | ಅಂತ-
ರಿಕ್ಷದ್ಯುಸೂರ್ಯೇಷು ಸಪ್ತಮಸ್ಯ ತ್ರಿಧಾತನುಃ | ರಾಮಃ ಕೃಷ್ಣಃ ಕಲ್ಪಿರಿತಿ ತಜ್ಞಾನ್ಮನಾ.
ತಾನೈವಾಪ್ಯ ಚ | ದ್ವಾವಿಂಶೇನ ಪಯೋಬ್ಧಿಸ್ತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಕೇ ರೂಪಮಕ್ಷರಂ || (೪) ಏತ-
ದ್ವಾವಿಂಶಕಂ ರೂಪಂ ನಾಕಂ ಚಾಸುಖವರ್ಜನಾತ್ | ಪೂರ್ಣಾನಂದಸ್ವರೂಪತತ್ತ್ವದ್ವಿ-
ಲೋಕಂ ಲೋಕನಾರನಾತ್ || ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಆ ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರಃ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ರೂಪಗಳಿಗನುವು. (ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ಸ್ವರೂಪೇಣ
ಸ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಪ್ತಧಾಸ್ಥಿತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ೭ ರೂಪಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು (೨೬) ರೂಪ
ಗಳೆಂಬುವುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆಂದರೆ— ಆ ವಿಳಾ ರೂಪಗಳು ಒಂದೊಂದು ಮೂರು ಮೂರು ರೂಪ
ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀರಸಮುದ್ರತಾಯೋಬ್ಬನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಪರಿಗೆ ೨೬ ರೂಪಗಳು. (೨) ಆ ೨೬
ರೂಪಗಳಿಗೆ ಏನು ಹೆಸರು? ಅವುಗಳು ಎತ್ತಿರುತ್ತವೆಂದರೆ— ದ್ವಾದಶ ಮಾಸಾಃ ಪಂಚರ್ತವಃ ತ್ರಯ
ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ಅಸಾವಾದಿತ್ಯ ಏಕವಿಂಶಃ ಎಂಬ ಸೇವಮನ್ವಸೂರಿತಿ ಭಗವದ್ಗೋತಿಗಳನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ— ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ವಾಸುದೇವ, ವರಾಹ, ನಾರಾಯಣರೆಂಬ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರಿಯೊಬ್ಬರೂ
ಮೂರುಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಕೇಶವ ಮೊದಲಾದ ೧೨ ನಾಮಗಳನ್ನಳವರಾಗಿ ೧೨ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಅಧಿ
ಪತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (೩) ಆಸ್ತಿರವನ ಮೂರು ರೂಪಗಳು. ಸರಸಂಹನ ಎರಡು ರೂಪಗಳೂ ಹೀಗೆ
೧೨ ಭಗವದ್ಗೋತಿಗಳು. ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಐದು ರೂಪಗಳಾಗಿ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಋತು
ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸರಸಂಹನ ಪರಮಾಮು ಎಂಬ ಮೂರನೇ ರೂಪವು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ
ಪೃಥಿವಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. (೪) ಏಕೇ ಸಂಕರ್ಷಣನು ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಕಲ್ಪಿ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪದಿಂದ
ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗ ಸೂರ್ಯಾದಿ ನಿರ್ಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಯಾಯ ಭಗವದ್ಗೋತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡು ಅಯಾಯ ರೂಪಗಳ ಸಾವಿರಾಪ್ತವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ೨೬ನೇ ರೂಪವಸ್ತುನದಿಂದ
(ಯಾವಚ್ಛೇತಂ ನ ಗಚ್ಛತಿ ಯೋಗೀ ತಾವನ್ನ ಮುಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇಮಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ)
ಸರ್ವರೂ ಶ್ರೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ಗೋಪವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. (೫) (೧)ನೇ
ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನಾಕಂ ತದ್ವಿಲೋಕಂ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ೨೬ ಭಗವದ್ಗೋತಿಗಳೂ
ಸ್ವಲ್ಪ ದುಃಖವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದುದರಿಂದಲೂ ನಾಕಂ ಎಂದೂ
ಭಕ್ತರ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಲೋಕಂ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆ
ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

|| ೩ ||

ಹೀ ೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ೧ ಆಶ್ವೇತೀಹಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಜಯಂ ೨ ಪರೋ ಹಾಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ
ಎಂಬ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಪ್ತೋತಿಹಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಜಯಂ | ಇಹ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಪು ಸ್ಥಿತಭಗವ-
ತ್ಪ್ರಾಪ್ತವಸ್ತಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಏವ ಪ್ರಾಪ್ಯಕೇ | ಐಕ್ಯಾತ್ || (೨) ಪರೋ ಹಾಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಜಯಾ-
ಜ್ಞಯೋ ಭವತಿ | ಅದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯನಾನ್ನೋ ಭಗವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಪರೋ ಜಯಃ ರೂ-
ಪಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಿರಸಿ ಭವತಿ || (೩) ಸ್ವರೂಪಮೇಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ತು ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವ

ಕ್ರಮವರಾಹ, ವಾಮನವರಾಹ, ಶ್ರೀಧರವರಾಹ. (4) ಶ್ವೇತೇಶ್ವರನಾರಾಯಣ, ಸದ್ವಿನಾಭನಾರಾಯಣ, ವಾಮೋದರನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚೈತ್ರ ಮೊದಲಾದ ೧೨ ಮಾಸಗಳಿಗೆ ಅಧಿಸೂಚನೆಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (5) ಪ್ರತಿಪದ ಉಪದ್ರವ ನಿಧನ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧ, ನರಸಿಂಹ, ಸಂಕರ್ಷಣರು ಮತ್ಸ್ಯರೂಪವನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿ ಕಲ್ಪಪರ್ಯಂತ ಒಂಭತ್ತು ರೂಪಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಮೂರು ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನುಳ್ಳವರಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೩೦ ಒಂಬತ್ತನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿ ೨೦ ಎಂಬ ಸರ್ವಾಂತ ಒಂಭತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಮತ್ಸ್ಯಾನಿರುದ್ಧ, ಕೂರ್ಮಾನಿರುದ್ಧ, ವರಾಹಾನಿರುದ್ಧ, ನರಸಿಂಹನರಸಿಂಹ, ವಾಮನನರಸಿಂಹ, ಭಾಗವನರಸಿಂಹ. ರಾಮಸಂಕರ್ಷಣ, ಕೃಷ್ಣಸಂಕರ್ಷಣ, ಕಲ್ಪಸಂಕರ್ಷಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಐದು ಸುತಗಳು ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಕ್ಷ, ಮೃ, ವಾಯು ಇವರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ೧೨ ತಿಂಗಳು ೫ ಸುತಗಳು ೫ ಶೋಕಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ (೬೦) ಇವತ್ತನ್ನು ಅಧಿತ್ಯನು ಅಗ್ನೇಯವನು. ಮುಂಚುಮುಂಚು ೨೦ನೇವತ್ತು. ಆ ಶ್ವೇತಾಬಿಶಾಯಿ ದಾದಾ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಆತನ ಶೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆಯೇ ಆದಾಯ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಗಳನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಆದಾಯ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಗಳ ಸಾರಾಸ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೧೧ ||

ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಶೀ-ಮೊದಲು ಭಾವಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುವ ಮುಂಚೆ, ಏಳು ವಿಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವರು. ಈಗ ಸಾಮವಿಶೇಷಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಗಾಯತ್ರ ಸಾವದಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಮನೋ ಹಿಂಕಾರೋ ವಾಕ್ರ ಸ್ತವಶ್ಚ ಕ್ಷುರುದ್ಧೀಘಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪ್ರಾಣೋ ನಿಧನಮೇತದ್ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಃ ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ಪ್ರಾಣೇ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ವೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಮಹಾಮನಾಃ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಜ್ಞತಂ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ ||

|| ೪-೧೧ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಹೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಯತ್ನವು ಮನಃ ಎನಿಸುವನು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವನು. ಪ್ರಸ್ತಾವ ನೆನಿಸಿದ ಪಾಸುದೇವನು ವಾಕ್ ಎನಿಸುವನು, ವಾಗ್ವಿದಿಯದ್ದಲ್ಲಿರುವನು. ಉದ್ದೀಘನೆನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನು, ಅಕ್ಷು ಎನಿಸುವನು, ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಇರುವನು. ಪ್ರತಿಪದನೆನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಶ್ರೋತ್ರ ದಲ್ಲಿರುವನು. ಶ್ರೋತ್ರನೆನಿಸುವನು ನಿಧನನೆನಿಸಿದ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಾಣ ನಲ್ಲಿರುವನು. ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವಸ್ತಾಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳ ಗಣ ವಿಷ್ಣುರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ತಿಳಿದವನು

ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಂದುತ್ತಾನೆ. ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿ ಬಾಳುವನು. ಒಳ್ಳೆ ಮಕ್ಕಳುಳ್ಳವನೂ ಬಹುಸತ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳವನೂ, ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಗಾಯತ್ರಿಸಾಮಾನ್ಯಾನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತವುನಶ್ಚು ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಶ್ಯಕವು.

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣಸಂಸ್ಥೇ ಹೃದೌ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಗಾಯತ್ರಂ ಸಾಮ ಸರ್ವದಾ | ತದ್ವಾ-
ಚಕಂ ನಿಯಮ್ಯಂ ಚೇತ್ಯತಃ ಪ್ರೋಕ್ತಮಿತಿರ್ಯತೇ || (೨) ಪ್ರಾಣಸ್ತವಿಷ್ಟೋಃ ಸಾಮಿ-
ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರತ್ಯಮೇತದಿತಿರ್ಯತೇ | ಕೃಚಿನ್ನಿದೇವಸಾಮಿಸ್ಯಾವಿಷ್ಟೋರೇತದಿತಿರ್ಯತೇ ||
ಇತಿ ಚ || (೩) ಪ್ರಾಣಸ್ತವಿಷ್ಟುಲಾಲ್ಯತ್ವಾತ್ಪ್ರಾಣೇತ್ಯೇನಾಭಿಧೀಯತೇ | ಮೋಕ್ಷಸ್ತು
ಸರ್ವಮಾಯುಃ ಸ್ಯಾನ್ನಿತ್ಯತ್ವಾಚ್ಚೈತ್ಯನುಸ್ತವಿತಾ || ಇತಿ ಚ || || ೧ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ
ಖಂಡಃ || || ೪-೧೧ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವು ಸರ್ವದಾ ಸಂಪದವಾಗಿವೆ. ಅ ಸಾಮವು ಶ್ರೀಹೃದಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅ ಶ್ರೀಹೃದಯ. ಅದರ ಸಮೀಪವು. ಅದರ ರೂಪ ಪ್ರೋಕ್ತ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹೃದಯ ಮನೋ ಹಿಂಕಾರ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾಪನ ಲ್ಲಿಷ್ಟವರಿಂದ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾರಣ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವನ್ನು ವಿತತ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಾಕ್ಯ ವೆನಿಸಿ. ಇಂಥ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬುದು. ಪೋಷಕವೆಂಬ ಸುವಿದ್ಯೆತತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿತತ್ ಎಂಬುದು. ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಇಂಥ ವಿಷ್ಣು. ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬುದು. ಅದನ್ನು ಲೋಕವು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾಣೀ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಇದರ ಮೂಲ ಲೋಕವು. ಲೋಕ ಸಾಮವನ್ನು ಹೇಳುವನು.

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ -ರಥಂತರ ಸಾಮವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತ ಶ್ರೀಹೃದಯ. ಲೋಕವೆಂಬುದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಉ. || ಅಭಿಮಂಥತಿ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಧೂಮೋ ಜಾಯತೇ ಸ ಪ್ರ-
ಸ್ತಾವೋ ಜ್ವಲತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಧೋಽಂಗಾರಾ ಭವಂತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರ ಉಪಶಾ-
ಮ್ಯತಿ ತನ್ನಿಧನಃ ಸ್ತುತಾಮ್ಯತಿ ತನ್ನಿಧನಮೇತದ್ರಥಂತರಮಗ್ನೌ ಪ್ರೋತ್ಸು||೧||

ಅ || ಪ್ರವೃತ್ತವು ಅರಣಿಮಂಥನವನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಪುಟ್ಟತಕ್ಕ ಕೂಗಿಗೆ ಅಧಿ ಸತಿಯು. ಸಾರಾಯಣವು ಅಗ್ನಿಹೋತೆಗೆ ಅಧಿಸತಿಯು. ಅನಿರವ್ಯಯ. ಬೆಂಕಿಗೆ ಅಧಿಸತಿಯು. ಸಂಕ ಸ್ಥಾನವು ಉಳಿದ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವರ ಸಾಕಕ್ಕೂ ಅಧಿಸತಿಯು. ಅಗ್ನಿಯೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹೃದಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ರಥಂತರವು. ಅಗ್ನಿಯೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹೃದಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅ ಶ್ರೀಹೃದ ಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವು.

ಉ. || ಸ ಯ ನಿವಮೇತದ್ರಫ. ತರಮಗ್ನಾ ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮನ-
ರ್ಚಸ್ತುನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಸರ್ವ ಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ
ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ನೀತ್ಯಾ ನ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಗ್ನಿಮಾಚಾಮೇನ್ನ ನಿರ್ಷೀವೇತ್ತ-
ದ್ವ್ರತಂ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೪-೧೨ ||

ಅ || ಓಂವೇದೋದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದವನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನ್ವೃತದಿಂದ ಅಪವ್ಯದ್ಧನಾದ
ಸ್ವರೂಪ ತೇಜಸ್ವ್ಯಕವನು (ಅಂದರೆ - ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ತೇಜಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದವನು) ಯಥಾಸ್ಥ ಅನ್ವೃತನು
ಜ್ಞಾನವನು ಆಗುತ್ತಾನೆ ಅಗ್ನಿಯು ಇದ್ದಿರಿಸ್ತದ್ದು ಆತನು ಮಹಾಡಬಾರದು ಬಾಣ್ಣ ಬಾರದು.
ಕಡವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. || ೧೨ ||

ಭಾ. || ಮಂಥನಾದಿಸ್ಥಿತಂ ಯಸ್ತು ತನ್ನಾನಾಸಂ ಹರಿಃ ಪರಂ | ತತ್ತತ್ಪ್ರಿಯೈಕ-
ಬೇತುತ್ವಾದ್ಯೋಗ್ಯ ಧ್ಯಾಯೇಜ್ಞನಾರ್ದನಂ || ರಘಂತರಾಪ್ರಯಂ ಪಂಚರೂಪಂ ಸ ತೇ
ವಿಮುಚ್ಯತೇ | ಇತಿ ಚ || ೧, ೨ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೪-೧೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಯು ಮಂಥನ, ಪ್ರಾತ್ನಾರ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತೀರಲಾದುದರಿಂದ ಮಂಥನಾದಿ
ಗರ್ವಿತತತ್ವ, ಅಯುಯ ಕೆಸರುಳ್ಳ ರಘಂತರವಾಗುತ್ತೆ ಅತ್ರಯನಾದ ಜಮ ರೂಪಗುಣ ಶ್ರೀಹರಿ
ಪದವು ಅಗ್ನಿಯು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ || ೧ || ೨ ||

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೭ನೇ ಖಂಡವು

ಸೀ- ವಾಮದೇವ ಸಾಮದ್ವರತಕ್ತ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಉಪಮಂತ್ರಯತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಜ್ಞಪಮತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾ-
ನಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಸಹ ಶೇತೇ ಸ ಉದ್ಗೇಥಃ ಪ್ರತಿಪ್ರೀ ಸಹ ಶೇತೇ ಸ ಪ್ರತೀಹಾರಃ
ಕಾಲಂ ಗಚ್ಛತಿ ತನ್ನಿಧನಂ ಪಾರಂ ಗಚ್ಛತಿ ತನ್ನಿಧನಮೇತದ್ವಾನುದೇವ್ಯಂ ಮಿ-
ಥುನೇ ಪ್ರೋತಃ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಯುಕ್ತವು ಹೊಡತಿಯೊಡನೆ ಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಂಭಾಷಣದಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಮ
ದೇವನು ಅವರಿಂಬಾಗುವ ಸುಖಾನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ, ನಾರಾಯಣನು ಹೊಡತಿಯೊಡಗೂಡಿ ಒಂದೇ
ಪಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಯನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಿರುದ್ಧನು ಹೊಡತಿಯೊಡನೆ ಸಂಭೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ,
ಸಂಕರ್ಷಣನು ಸಂಭೋಗ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ವಾಮದೇವಸಾಮವು
ವಿವಿಧವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವ್ಯವಾದೇವ್ಯಂ ಮಿಥುನೇ ಪ್ರೋತಂ ವೇದ
ಮಿಥುನೀಭವತಿ ಮಿಥುನಾಸ್ತಿಭುನಾತ್ ಚಾಯತೇ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋ-
ಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ ಸಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾಸ್ತಿತ್ಯಾ ಸ ಕಾಂಚನ
ಸರಿಹರೇತ್ತ್ವದ್ವತಂ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೧೩ || || ೩ ||

ಅ || ಈಗ ತಿಳಿದವನು ಮಿಥುನನುಕೊಂಡ ಪ್ರಕಾರವುಂಟು ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆ
ಮಿಥುನವು (ಮಾತೆಗಿರುವ ತನ್ನ) ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯು ಅನುಗ್ರಹವಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತನಾಗುತ್ತಾನೆ.
(ತಂದೆ ಅಂದಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯವನು ತನ್ನ) ಅತ್ಯುನ್ನತನು ಕರ್ಮವಿರುವ ಅನೇಕ
ಕೇಡಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಾತಿಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು ಬಿಡಬಾರದು. || ೪-೧೩ ||

ಭಾ. || ಮಿಥುನವು ಸಂಚರಿಸುವ ಧ್ಯಾತ್ವೇನ ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ | ಅತ್ಯಾಗೀ ಚ
ಸ್ವಭಾರ್ಯಾಣಾಂ ಮುಚ್ಯತೇ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ || ಇತಿ || ಮಿಥುನೇ ನಮಃ || ಮಿಥುನಂ
ಭಗವಾನ್ || ೧. ೩ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೧೩ || || ೧ ||

ಅ || ಮಿಥುನವು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನುಕೊಂಡ ಪ್ರಕಾರವುಂಟು ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆ
ಮಿಥುನವು (ಮಾತೆಗಿರುವ ತನ್ನ) ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯು ಅನುಗ್ರಹವಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತನಾಗುತ್ತಾನೆ.
(ತಂದೆ ಅಂದಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯವನು ತನ್ನ) ಅತ್ಯುನ್ನತನು ಕರ್ಮವಿರುವ ಅನೇಕ
ಕೇಡಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಾತಿಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು ಬಿಡಬಾರದು. || ೪-೧೩ ||

ಪದ್ಮಿನೀರಸೇ ಪುಂಡ್ರವ ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಪುಂಡ್ರ

ಪೀ || ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವಾದಿ ಸರ್ವಸುಖವಾತ್ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟು || ಸಂಪದವುಳ್ಳವನು ||

ಉ. || ಉದ್ಯಮಿಂಕಾರ ಉದಿತಃ ಪ್ರಕೃತವೋ ಮಧ್ಯಮಿನ ಉದ್ಯ-
ಮೋಽಪರಾಹ್ನಃ ಸ್ತುತಿಹಾರೋಽಶ್ತಂ ಯಸ್ತಿ ಭವಮೇತದ್ವ್ಯವಾದೇತ್ಯೇ ಪ್ರೋ-
ತಂ ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವ್ಯವಾದೇತ್ಯೇ ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ತೇಜಸ್ವಿನ್ವಾದೋ
ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ ಸಶುಭಿರ್ಭವತಿ
ಮಹಾಸ್ತಿತ್ಯಾ ತಪಂತಂ ನ ನಿಂದೇತ್ತ್ವದ್ವತಂ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ
ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೧೪ || || ೧ ||

ಅ || ಉದ್ಯಮವು ಮಿಥುನನುಕೊಂಡ ಪ್ರಕಾರವುಂಟು ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆ
ಉದ್ಯಮವು (ಮಾತೆಗಿರುವ ತನ್ನ) ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯು ಅನುಗ್ರಹವಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತನಾಗುತ್ತಾನೆ.
(ತಂದೆ ಅಂದಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯವನು ತನ್ನ) ಅತ್ಯುನ್ನತನು ಕರ್ಮವಿರುವ ಅನೇಕ
ಕೇಡಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಾತಿಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು ಬಿಡಬಾರದು. || ೪-೧೪ ||

ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಮಹಾ ಕೀರ್ತಿ ಪಾಲಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಸುಡತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸಿಂಧಿಸಬಾರದು..... ೪-೧೦ || ೧ ||

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೫ನೇ ಖಂಡವು

೬೬ - ಶೈಲಾಪಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಅಭ್ರಾಣಿ ಸಂಪ್ಲವಂತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ನೋಘೋ ಜಾಯತೇ
ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷತಿ ಸ ಉದ್ಗ್ರೇಥೋ ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ಸ ಪ್ರತಿ-
ಹಾರ ಉದ್ಗ್ರಹಾತಿ ತನ್ನಿಧನಮೇತದ್ವೈರಾಜಪಂ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ಪ್ರೋತಃ
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈರಾಜಪಂ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಶ್ಚ ಸು-
ರೂಪಾಕ್ಷಶ್ಚ ಪಶೂನವರುಂಧೇ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್
ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾಸ್ವೀತ್ಯಾ ವರ್ಷಂತಂ ನ ನಿಂದೇತ್ತದ್ವೈತಂ
ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೪-೧೫ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಸ್ತಾವನು ಅತಿಶ್ವೇತ ಮೇಘಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ, ವಾಸುದೇವನು ಮಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ
ಮೇಘಕ್ಕೂ, ನಾರಾಯಣನು ಮಳೆಗೂ ಅನಿರೂಪನು ಮಿಂಚುಕೊಡಲುಗಳಿಗೂ, ಸಂಕರ್ಮಾಣನು ಮಳೆಯ
ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯು. ಈ ಶೈಲಾಪಸಾಮಾನ್ಯ ಪರ್ಜನ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ಅಧೀನವಾಗಿದೆ.....ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಅದು, ಕೂಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಗೋವು ಮೊದಲಾದವು
ಗಳನ್ನೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮಳೆ ಕುಂಠಿಸುವ ಮೇಘವನ್ನು ಸಿಂಧಿಸಬಾರದು || ೪-೧೫ ||

ಹದಿನೈದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೬ನೇ ಖಂಡವು

೬೭ - ಶೈಲಾಪಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ವಸಂತೋ ಹಿಂಕಾರೋ ಗ್ರೀಷ್ಮಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷಾ ಉ-
ದ್ಗ್ರೇಥಃ ಶರತ್ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಹೇಮಂತೋ ನಿಧನಮೇತದ್ವೈರಾಜಮೃತುಷು
ಪ್ರೋತಃ ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈರಾಜಮೃತುಷು ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ವಿರಾ-
ಜತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತ್ವರ್ಚಸೇನ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋ-

ಗ್ನೀನತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತಾಃ ಸುತಾನ್
ನಿಂದೇತ್ತದ್ಭ್ರತಂ || ಇತಿ ಶೋಡಶಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೧೬ || || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಮೃಷ್ಯ ನು ವಸಂತಃ ಕೃಷಿಗಃ, ವಾಕದೇವನು, ಪ್ರೀತ್ಯನುಕುಲಿಗಃ, ಪಾರಾಯಣನು, ವರ್ಷಾಂತರವಿಗಃ, ಅನಿರುದ್ಧನು, ಕರ್ಮತಃವಿಗಃ, ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಶೇಷೇತ ಲತಾವಿಗಃ ಅಧಿಪತಿಯು, ಈ ಪ್ರೇಮಾಪಾದವು ಲತಾಗಂಧರತಕ್ಕ ಕುತುಬೇವದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕೃತಿಪುತ್ರವೆ..... ಹೀಗೆ ೨೬ನು ಉಪಾಸನಮಾಡುವವನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಶುಕುಲಾಪಿ ಉಪಾಸನವನ್ನು ನಂದಿಸ

ಹದಿನೇನೇ ಪುಂಡ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಪುಂಡ್ರವು

ಓ—ಶಕ್ತಿಯೇ ಏನು, ಪುನಃ ಪುನಃ ಶಕ್ತಿಯು ಧರ್ಮವು, ಉಪಾಸನೇ ಕೀರ್ತನಾ—

ಉ. || ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರೋಽಂತರಿಕ್ಷಂ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ದ್ವೈರುದ್ಧೀಭೋ
ದಿಶಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸಮುದ್ರೋ ನಿಧನಮೇತಾಃ ಶಕ್ತಯೋ ಲೋಕೇಷು
ಪ್ರೋತಾಃ ಸ ಯ ಏವಮೇತಾಃ ಶಕ್ತಯೋ ಲೋಕೇಷು ಪ್ರೋತಾ ವೇದ
ಲೋಕೀಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀನತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ
ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತಾಃ ಸುತಾನ್ ನಿಂದೇತ್ ತದ್ಭ್ರತಮ್ ||
ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೧೭ || || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಮೃಷ್ಯ ನು, ಪೃಥಿವಿಗಃ, ವಾಕದೇವನು, ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಕ್ಕೂ, ಪಾರಾಯಣನು, ಪ್ರಸಂ
ಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅನಿರುದ್ಧನು, ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ, ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯು, ಶಕ್ತಿಯೇ ಏನು
ಲೋಕವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕೂಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ೨೭ನು ಉಪಾಸನವನ್ನು ನಂದಿಸಬಾರದು

ಹದಿನೇನೇನೇ ಪುಂಡ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೮ನೇ ಪುಂಡ್ರವು

ಓ—ಶೇಷತೀತಾಮದೀಶ ಕೃತಿಪುತ್ರ ಧರ್ಮವು, ಉಪಾಸನವನ್ನು ಕೀರ್ತನಾ—

ಉ. || ಅಜಾ ಹಿಂಕಾರೋಽವಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಗಾನ ಉದ್ಧೀಭೋ
ಶಕ್ತಾ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪುರುಷೋ ನಿಧನಮೇತಾ ರೇವತ್ಯಃ ಪಶುಷು ಪ್ರೋತಾಃ

ಸಯಂ ಏವಮೇತಾ ರೇವತ್ಯಾ ಪಶುಷು ಪ್ರೋತಾ ವೇದ ಪಶುಮಾನ್ಭವತಿ ಸರ್ವ
ಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ವೀ-
ತ್ಯಾ ಪಶೂನ್ಸ ನಿಂದೇತ್ತದ್ವ್ರತಂ || ಇತ್ಯಪ್ನಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೪-೧೮ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಅತುಗಳಗೂ, ವಾಸುದೇವನು ಕುರಿಗಳಗೂ, ನೇರಾಯಣನು ಗೋವುಗಳಗೂ,
ಅನಿರುದ್ಧನು ಕುದುರೆಗಳಗೂ, ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪುರುಷನಗೂ ಅನಿಸುವನು. ಶೇಷವೇನಾದವು ಪಶು
ಮಾಂಸದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ..... || ೪-೧೮ ||

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ - ಯಜ್ಞಯಜ್ಞಯ ಸಾವದಿವ ಸ್ತುತಿಸ್ತುತಕೃತ್ ಪ್ರೀತಯಾ ಮಹಾಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು
ತಪ್ಪದೆ..

ಉ. || ಲೋಮ ಹಿಂಕಾರಸ್ತುಕ್ತಸ್ತಾನೋ ಮಾಂಸಮುದ್ವಿಘೋಸ್ಯ
ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಮಜ್ಜಾ ನಿಧನಮೇತದ್ಯಜ್ಜಾಯಜ್ಜೀಯಮಂಗೇಷು ಪ್ರೋತಃ
ಸಯಂ ಏವಮೇತದ್ಯಜ್ಜಾಯಜ್ಜೀಯಮಂಗೇಷು ಪ್ರೋತಃ ವೇದಾಂಗೀ
ಭವತಿ ನಾಂಗೇನ ನಿಹೂಚ್ಯತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ಮ-
ಹಾನ್ವಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ವೀತ್ಯಾ ಸಂವತ್ಸರಂ ಮಜ್ಜೋ
ನಾಶ್ವೀಯಾತ್ತದ್ವ್ರತಂ ಮಜ್ಜಾ ನಾಶ್ವೀಯಾದಿತಿ ವಾ || ಇತ್ಯೇಕೋನವಿಂಶಃ
ಖಂಡಃ || ೧-೧೯ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು (ದುರ್ಜನರನ್ನು) ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಲೋಮನೆನಿಸುವನು. ಲೋಮ
ಗಳಲ್ಲಿರುವವನು. ವಾಸುದೇವನು ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದುದರಿಂದ ತ್ವಕ್ (ಚರ್ಮ) ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು,
ತೈಗೋದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನು. ಸಾರಾಯಣನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಮಾಂಸನೆನಿಸುವನು, ಮಾಂಸ
ದಲ್ಲಿರುವವನು. ಅನಿರುದ್ಧನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಸ್ಥಿ ಎನಿಸುವನು. ಎಲುವಿನಲ್ಲಿರು
ವವನು. ಸಂಕರ್ಷಣನು ಮದವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಮಜ್ಜಾ ಎನಿಸುವನು. ಮಜ್ಜಾದಲ್ಲಿರುವವನು.
ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಯ ಸಾವುವು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ವೇಷವ ಅವಯವಭೂತವಾದ ಅಂಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ
ಅಂಗವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಂಡು ಇದೆ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ದೃಢಾಂಗನಾಗುತ್ತಾನೆ.
ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ 'ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಕುಟಿಲನಾದ ಅಂಗಗಳ್ಳವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ
ಕೈಕಾಲುಗಳ್ಳದವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಆವಾಸಮಾಡುವವನು
ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತ ಮದೋನ್ಮತ್ತನಾಗಿ ಉಣ್ಣಬಾರದು. (ಮದಿತವನ್ನು ಣ್ಣವಾಗಲೂ ಮದೋನ್ಮತ್ತ
ನಾಗಿ ಇರಕೂಡದು.) ಮದವನ್ನು ಟುಮಾಡುವ ವಗಂಸವಶೇಷವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಣ್ಣಬಾರದು.
|| ೧-೧೯ ||

|| ೧ ||

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೦ನೇ ಖಂಡವು

ಸೀ- ವಾಚನವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿಪ್ರಾಶಸ್ತಿಕ ಪ್ರೀತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಗ್ನಿಹಿಂಕಾರೋ ವಾಯುಃ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಅದಿತ್ಯ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋ
ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಪ್ರತಿಹಾರಶ್ಚಂದ್ರನಾ ನಿಧನಮೇತದ್ರಾಜನಂ ದೇವತಾಸು ಪ್ರೋ-
ಕ್ಷಿಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ರಾಜನಂ ದೇವತಾಸು ಪ್ರೋಕ್ಷಂ ವೇದೈತಾಸಾಮೇವ
ನೇವತಾನಾಃ ಸಲೋಕತಾಃ ಸಾಸ್ಥೀತಾಃ ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಗಚ್ಛತಿ ಸರ್ವಮಾ-
ನುರೀತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್ವಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ವೀತ್ಯಾ
ಪ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಸಂದೇಶ್ಚದ್ವೈತಂ || ಇತಿ ವಿಂಶಿ ಖಂಡಃ || ೪-೨೦ || || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಸ್ತಾವನು ಸರ್ವವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವನು ಅಗ್ನಿಹಿಂಕಾರವನು, ಅಗ್ನಿಹಿಂಕಾರವನು, ಉದ್ಗೀರ್ಣವನು, ಸರ್ವವನ್ನಾವರಿಸುವವನು ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಸೆಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವನು ಉದ್ಗೀರ್ಣವನು, ವಾಯು ಏವು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವವನು, ಸಾಯುಜ್ಯವು ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು, ನಿಧನವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನವ ಅಸಿರವನು, ನಕ್ಷತ್ರ ಏನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವವನು, ಸಾಸ್ಥೀತನು, ಪರಮಸಂಪನ್ನನು ಉಪಾಸನೆಯ ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವವನು, ವಾಚನವನ್ನು ಬೇರತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆ, ಎವನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವನು, ವೇದೋಕ್ತ (ಸಮಾನಲೋಕವೆಂಬ ವೇದೋಕ್ತವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ) ಅವಿಗಿತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇದೋಕ್ತವನ್ನೂ ಅವಿಗಿತಲೂ ಶ್ರೀಹೃದು ಸಾಯುಜ್ಯ, ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸಿದ ಸರಸ್ವತೀ ವೇದೋಕ್ತವನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ..... (ಪ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸನ್ನಿಧಾನವು ಹೆಚ್ಚು ಇವುಕಾರಣ ಅವರನ್ನು ಸಂಜ್ಞಿಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಜ್ಞಿಸುವವೇ ಆಗುವವರಾದ, ಪ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಸಂಜ್ಞಿಸುವವರು || ೧-೨೦ ||

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೧ನೇ ಖಂಡವು

ಸೀ- ಸರ್ವ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿಪ್ರಾಶಸ್ತಿಕ ಪ್ರೀತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ತ್ರಯೀವಿದ್ಯಾ ಹಿಂಕಾರಸ್ತಯ ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾ-
ವೋಗ್ಗಿರ್ವಾಯುರಾದಿತ್ಯಃ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ವಯಾಃ ಸಿ ಮರೀ-
ಚಯಃ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸರ್ಪಾ ಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿತರಶ್ಚನ್ನಿಧನಮೇತತ್ಪಾನು
ಸರ್ವಸ್ಥಿನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸ ಯ ಏವಮೇತತ್ಪಾನು ಸರ್ವಸ್ಥಿನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸ ವೇದ
ಸರ್ವಃ ಹ ಭವತಿ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಮೃಷ್ಟಂ ನು ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದುದರಿಂದ ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾ ಎಂದು. ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. ಮೂರು ಮೂರು ವೇದವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ನಾಮವೇವನು ಪ್ರಕಾರರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಲೋಕವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ನಾರಾಯಣನು ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಅದಿತ್ಯರಲ್ಲಿರುವವನು. ಅನಿರುದ್ಧನು ವಕ್ರತ್ರಗಗಳಿಗೂ, ಪುಕ್ತಿಗಳಿಗೂ, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯು ಸಂಕರ್ಮಣನು. ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸರ್ವನೆಂದೂ, ಸರ್ವತನನ್ನು ಎತ್ತಿದ ಕಾರಣ ಗಂಧರ್ವನೆಂದೂ ಸೃಷ್ಟಿಸತ್ಕವನಾದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೆಂದೂ ಅನ್ವ ಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸರ್ವ ಎಂಬ ಸಾಮವು, ಆ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಸರ್ವಗುಣಭಾರ್ಗವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ ಆ ಸಾಮವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಗುಣಭಾರ್ಗವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಉ || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಯಾನಿ ಸಂಚರಾ ತ್ರೀಣಿ ತ್ರೀಣಿ ತೇಭ್ಯೋ ನ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರಮನ್ಯದಸ್ತಿ ಯಸ್ತದ್ವೇದ ಸ ವೇದ ಸರ್ವಃ ಸರ್ವಾ ದಿಶೋ ಬಲಿಮಸ್ಮೈ ಹರಂತಿ ಸರ್ವಮಸ್ಮಿತ್ಯುಪಾಸೀತ ತದ್ವ್ರತಂ ತದ್ವ್ರತಂ || ಇತಿ ಏಕವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೪-೨೧ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಪ್ರಮೃಷ್ಟಂ ಮೊದಲಾದ ನಮು ಭಗವದ್ಭೂತಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ದ್ರವ್ಯವು, ಯಜುರ್ವೇದವು, ಸಾಮವೇದಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ ಆ ಭಗವದ್ಭೂತಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಇನ್ನೊಂದೂ ಇಲ್ಲ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಎಳೆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಭಾರ್ಗವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸರ್ವ ಎಂಬ ಸಾಮವನ್ನು ವಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಮರ್ಜನರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಭಗವದ್ವ್ರತವನ್ನು ಸರ್ವಗುಣಭಾರ್ಗವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸೀ-ಉದ್ಯನ್ ಹಿಂಕಾರಃ ಇಮಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಖಂಡಗಳೊಂಕೂ ಸ ಯ ಏವಮೇತ ದ್ವೈಹದಾವಿತ್ಯೇ ಪ್ರೋತಂ ನೇದ ಇಮಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಫಲವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಅದಿತುನಾಮ್ನಿ ಸಂಚಾತ್ಯನ್ಯಭಿಧ್ಯಾತೇ ಜನಾರ್ದನೇ | ಜರ್ಜನ್ಯನಾಮ್ನಿ ಚರ್ತ್ವಾಖ್ಯೇ ಲೋಕಾಖ್ಯೇ ಪರುಸಂಜ್ಞಕೇ || ಅಂಗಾ(ಶಾ)ಖ್ಯೇ ದೇವಕಾಖ್ಯೇ ಚ ಸರ್ವಾಖ್ಯೇ ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ | ಬೃಹದಾದ್ಯಂ ಚ ಯೋ ನೇದ ಮುಚ್ಯತೇ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ || (೨) ಸಮುದ್ರೇಕಾತ್ಸಮುದ್ರಸ್ತು ದೇಶನಾಧಿಶ ಉಚ್ಯತೇ || (೩) ಲೋಕಪತ್ನಾಲ್ಲೋಮ ಚ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರೋರೂಪಸ್ತನ್ಮಗುಚ್ಯತೇ | ಮಾದನಾತ್ಸಾರರೂಪತ್ವಾನ್ಮಾಂಸೋಸ್ಥಿ ಕ್ವಾಸನಾತ್ ಸ್ಥಿರಂ | ಮದಸ್ಯ ಜನನಾನ್ಮಜ್ಜಾ ಸೋಂಗಳಮಂತಿಗತತ್ವತಃ || (೪) ನಾಯುರ್ಜ್ಞಾನಾತ್ರಥಾ-ಯುಷ್ಮಾನ್ಮತ್ಸಕ್ತಂ ಚ ಸ್ವತಂತ್ರತಃ | ಚಂದ್ರಮಾ, ಸುರಮಾನಂದಾತ್ || (೫) ತ್ರೈವಿ-ದ್ಯೋ ಜ್ಞಾನರೂಪತಃ | ವಯಾಂಸಿ ವ್ಯಯನಾಚ್ಚೈವ ವೀತ್ಯಾಕಾರಸ್ತಥೋಚ್ಯತೇ || ತತ್ರಾ-ಯನಾದ್ಯಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಮುರೀಚಿರ್ಮಿತರುಕ್ತತಃ | ಸರ್ಪಃ ಸರ್ಪಣಹೇತುತ್ವಾತ್

ಗಂಧರ್ವೋ ಗೋಧರತ್ತತಃ || ಪಿತಾ ಸ ಸೃಷ್ಟಿಹೇತುತ್ವಾತ್ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವತಃ ||
ಏತೈರ್ನಾಮಭಿರುದ್ಧಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ಸುರುಷೋತ್ತಮಃ || ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || (೧) (1) ಅದಿತ್ಯನೊಸಿದ, ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಮೊವಲಾದ ಐದು ಭಗವದ್ಗುರುಗಳನ್ನೂ (2) ಪರ್ಮಾನ್ಯನೊಸಿದ ಪರ್ಮಾನ್ಯನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿಗಳನ್ನೂ, (3) ಪುರುಷನೊಸಿದ ಪುರುಷನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿರೂಪಗಳನ್ನೂ, (4) ಪ್ರಕಾಶಪುರುಷನಾದುದರಿಂದ ಲೋಕನೊಸಿದ ಲೋಕನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನೂ (5) ಪಶುವೊಸಿದ ಪಶುಗಳೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನೂ (6) ಅಂಗನೊಸಿದ ಅಂಗಗಳೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ರೂಪಗಳನ್ನೂ (7) ದೇವತೆಗಳೊಳಗಣ ದೇವತೆ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ರೂಪಗಳನ್ನೂ, (8) ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯೋಳಗಣ ಸರ್ವಗುಣಭೂತನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಮೊವಲಾದ ಐದು ಭಗವದ್ಗುರುಗಳನ್ನೂ - ಬ್ರಹ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಮ್, ನೈರೂಪಸಾಮ ಮೊವಲಾದ ಎಂಟು ಸಾಮಗರ್ವ ಶೋಭಾಶ್ವತೇ ಅ ಭಗವದ್ಗುರುಗಳ ಅಭಿನವದ್ವಿವಿಂಶತಿಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ - ಸಂಪ್ರೀತಿಯು, 10 (17ನೇ ಪಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮುದ್ರ, ದಿಶಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ೨೦ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಪ್ರೀತಿಯು ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧನಾದ ಕಾರಣ ಸರ್ವಗುಣಭೂತನಾದುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರನೆಂದೂ (ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಸರ್ವಜ್ಞತನಾಗಿ) ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ದಿಶಃ ಎಂದೂ ಅನುವುತ್ತಾನೆ (2) (10ನೇ ಪಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಲೋಮ ಮೊವಲಾದ ೨೦ ಗಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರೀತಿಯು ಪರ್ಮಾನ್ಯರನ್ನು ನಾರ್ತಕೀಶವುಪ್ರದೇಶದ ಲೋಮನೆಂದೂ, ಪ್ರಕಾಶಪುರುಷನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶ ಎಂದೂ, ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಷ್ಣಪುರುಷನಾದುದರಿಂದ ಮೂರ್ತಿಸಂದೂ, ಪುರುಷಾಕ್ಷರತತ್ವಕೋಟಿಪ್ರದೇಶದ ಅಕ್ಷು ಎಂದೂ, ಪರ್ಮವಸ್ತುವು ಮೂವುವುದರಿಂದ ಮೂರು ಎಂದೂ ಸರ್ವ ಸಮೂಹವಸ್ತುವು ಧರಣಿ ಅಥವಾ ಸರ್ವಜನಪದಗಳಲ್ಲಿ ಧರಣಿ ಅಂಗವೆಂದೂ ಅಕ್ಷು ಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (3) (20ನೇ ಪಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಯು ಮೊವಲಾದ ೨೦ ಗಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರೀತಿಯು ಪುಷ್ಪಪುರುಷನು ಪರ್ಮಪ್ರವಸ್ತು ಕೊಡುವವನು, ಅನುಕಾರಣ ವಾಯುವೆಂದೂ, ಪ್ರವರ್ಗಗಳಿಗೆ ನಿಯಮವಾದುದು ಪ್ರೀತಿಯು ಪ್ರೀತಿಯೆ ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಜರೆ ಪ್ರೀತಿಯೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತನೆಂದೂ ಪುನಃ ನಮಸ್ಕರಣಮಾದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರಮಾ ಎಂದೂ ಅಕ್ಷು ಸುತ್ತಾನೆ (4) (21ನೇ ಪಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈವಿಷ್ಯ ಮೊವಲಾದ ೨೦ ಗಳ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರೀತಿಯು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾದುದರಿಂದ (ಅಂಜರೆ ತಿಳಿದುಬಿಡುವುದರಿಂದ) ಕ್ರೈವಿಷ್ಯನೆಂದೂ ವಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಣವು ಸಂಪದವಾದುದರಿಂದ ವಯು ಎಂದೂ ವೇದವೊಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕಾಶನಿಷ್ಠವಾದುದು ಮುಚ್ಚಿವೆಂದೂ, ಸಮಾಪ್ತ ಸಂಪದವಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವನೆಂದೂ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೂಮಾವನಾದುದರಿಂದ ಗಂಧರ್ವನೆಂದೂ, ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಪಿತಾ ಎಂದೂ, ಗುಣಭೂತನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಂ ಎಂದೂ ಹೀಗೆ ಈ ಐದುಗಳಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯುತ್ತಾನೆ

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

భా. || (౧) యాద్యధ్యేవోన్మతియోగ్యా తస్మా సర్వాత్మనాంయతి |
 సర్వభావస్తు విజ్ఞేయో నతు సర్వస్వరూపతా || ఇతి ష || నచ సర్వస్వరూపతా
 పురుషార్థః | నారకత్వాదేరసి పూర్వే || (౨) న తాథాంతరకల్పనా
 యుక్తా | ప్రమాణాభావాత్ || (౩) ఆసనాన్మితరూపత్వాదస్మిత్తుక్తః పరో
 హరిః | తం సర్వ ఇక్ష్వాహసిక పురుషతా సర్వతా స్వతా || ఇతి ష || (౪) సర్వ-

ಮಸ್ತೀಶ್ಚುತ್ರಮಪುರುಷಶ್ಚೇತೇಭ್ಯೋ ನ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರಮನ್ಯದಸ್ತೀತಿ ಚ್ಛಾಯಃ ಪರಶ್ಚಾಪ್ತಾ
ವ್ಯರ್ಥಾ | ಅನ್ಯಸ್ಯ ನಾಭಾವಾತ್ || (೫) ಅತಸ್ತತೋನ್ಯದಸ್ತೀತಿ ಸಿದ್ಧಂ | ಅತಸ್ತತೋನ್ಯ
ಸ್ಯ ಪರಮಜ್ಞಾಯ ಏವ ನಾಸ್ತಿ | ಜ್ಞಾಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಿದ್ಯತೇ | ಪರಮಜ್ಞಾಯಸ್ತು ಭಗ-
ವಾನೇವ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಎಂತಹ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೋಗ್ಯವೋ; ಅಂತಹ
(ತನಗೆ ಬೋಗ್ಯಗರ್ವ) ಗುಣಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಸರ್ವಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಾಸಕನು ಸರ್ವವಸ್ತು
ಗಳ ಸ್ವರೂಪನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸರ್ವಥಾ ಅಯುಕ್ತವು. (ಏಕೆಂದರೆ) ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ
ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಯಾದೂ ಅನೇಕ್ಷಿಸಲಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ನರಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖವನ್ನನುಭವಿ
ಸುತ್ತಿರುವ ಮರ್ಜಾವಿಯು ಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಬೇಕಾದೀತು. (೨) (ನರಕಾದಿಗಳು; ಭ್ರಾಂತಿಕಲ್ಪಿತಗಳಾಗಿ
ಸತ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ನರಕದಲ್ಲಿ ಮುಖಿಸುತ್ತಿರುವ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪನು ಸರವೇಕಾವೀತೆಂಬ ಮೋಷವು
ಬರಲಾರದೆಂದರೆ) ನರಕಾದಿಗಳು ಭ್ರಾಂತಿಕಲ್ಪಿತ (ಅಸತ್) ಗಳೆಂಬ ವಿಷಯವು ಪ್ರಮಾಣವೇ
ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೋಷವು ಒಂದೇ ಒಂದಾದ್ದು. ಅಮಕಾರಣ ನಾವು ಹೇಳಿದ
ಅರ್ಥ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. (೩) (ಸರ್ವಮಸ್ತೀಶ್ಚುಪಾಸೀತ
ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡ
ಬೇಕೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಂ ಹು ಭವತಿ ಎಂಬ ಫಲವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ
ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಮಸ್ತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಹಾಗೆ ಅರ್ಥವಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಮರ್ಜನರನ್ನು
ನಿಂಕರಿಸಿದುದರಿಂದಲೂ, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಸ್ತಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.
೪ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸರ್ವತ್ವವೆಂದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು
(ಏಕವಿಧ ಅಸ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವ್ಯತ್ಯಸನ್ನು ಸರ್ವಂ ಗುಣಪೂರ್ಣವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು
ಎಂದರ್ಥವು) (೫) (ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯೆಯು (ಸುಳ್ಳು, ಪ್ರತ್ಯ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ) ಎಂದು
ಹೇಳಿದರೆ ಬಾಧಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) (ಸರ್ವಜಗತ್ತೂ ಮಿಥ್ಯೆಯು) ಮತ್ತು ಸರ್ವಮಸ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿ
ಎಂಬುದು ಉತ್ತಮಸ್ವರೂಪವು ಎಂದಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ೨೦ನೇ ಮಂಡವಲ್ಲಿ ತೇಭ್ಯೋ ನ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರ
ಮನ್ಯದಸ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರಂ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯರ್ಥಗಳಾಗುವವು. (ಏಕೆಂದರೆ—
ಸರ್ವಮಸ್ತಿ ಎಂಬುದು ಉತ್ತಮಪುರುಷವಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ) ಬೇರೆ
ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ (ತೇಭ್ಯಃ ಅನ್ಯತ್ ನಾಸ್ತಿ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥ
ವನ್ನು ಹೇಳುವ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರ ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯರ್ಥಗಳಾಗುವವು.) ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾಯಃ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಷ್ಠ
ನಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕೆನ್ನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಮಕಾರಣ ಭಗವದ್ವಾಸ
ಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿವಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. (೫) (ಹಾಗಾದರೆ ದ್ವೈತಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾಯಃ
ಪರ ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವು
ದೆಂದರೆ) ಅದ್ವೈತಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಯಃ ಪರ ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯರ್ಥಗಳೇ. ದ್ವೈತಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾ
ಗುವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಋಗಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ
ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಜ್ಞಾಯಃ ಎನಿಸುವಳು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರ
ಜ್ಞಾಯಃ ಎನ್ನಿಸುವನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತನಾದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲವೇ
ಇಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಪರಂ ಜ್ಞಾಯಃ ಎಂಬುದು ಎರಡೂ ಅವಶ್ಯಕವು. || ೩ ||

ಹೀ—ಜಡತ್ವಪಂಚವು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದ. ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ೨೦ನೇ ಮಂಡ
ದಲ್ಲಿನ ಸರ್ವಮಸ್ತೀಶ್ಚುಪಾಸೀತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಜೈತನ್ಯನು

ಕೂಡಬಹುದು. ಸಭಾಧಿಕವಾಗಿ ಜೀವನ: ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಮಾನವರೂ ಔಪಾಧಿಕ ಭೇದವನು ಇಂ
 ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಅತ್ಯಾಧಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಬಹುದು. ಎಂದರೆ— ಔಪಾಧಿಕಭೇದವನ್ನು
 ಒಡಂಬಟ್ಟರೂ ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವದ್ದುಕಾರಣ ಉಪಾಧಿಯು ಅತ್ಯಾಧಿಕವನ್ನು ತಂದು
 ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಂ— ಔಪಾಧಿಕಭೇದವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಉಪಾಧಿಯು ಜೀವನಿಗೆ ಅತ್ಯಾಧಿಕವೆ ಎನ್ನುವ
 ಮಾದರಿ ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಭೇದವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸ್ವಭಾವಾಧಿಯು ಅತ್ಯಾಧಿಕವೆ ಎಂಬ ತೋರ್ಪು
 ಡಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಉಪಾಧಿಯಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮುಖ ನೋವಲಾದ ಮೋಷಗಳು ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ
 ಬರುವವು. (ಉಪಾಧಿಯು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆಂದರೆ, ಉಪಾಧಿಸಂಬಂಧವು ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯದ
 ರವ್ಯಯನ ಸಮಾನವೇ. (೨) (ಕನ್ನಡಿಗೆ ಮುಖಸಂಬಂಧವಿನ ಕೂ ಅದು ಪ್ರತಿಮುಖವದ್ದೆಯೇ
 ಮಾರಿಸಾಧಿಕವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಖವದ್ದೆ ತೋರಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡಿಯು ಕಾರ್ಯವು
 ಪ್ರತಿಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಾಗಿ ಬಿಂಬವದ್ದೆ ಕಾಣಲಾರದು. ಅಂತೆಯೇ ಮನಸ್ಸು ನೋವಲಾದ ಉಪಾ
 ಧಿಯು ಕಾರ್ಯವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೋರಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ತೋರಲಾರದು. ಎಂದರೆ—) ಉಪಾಧಿ
 ಸಂಬಂಧವು ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿಯೆ ಅತ್ಯಾಧಿಕವಾಗಿ ಜೀವಭಾಗವದ್ದೆಯೂ, ಜೀವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಅಂಕವನ್ನು
 ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಂದು ವಿಶೇಷ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ— ಉಪಾಧಿಯು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ
 ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಆಯುಮಸೌ ಆಯು-ಪ್ರತ್ಯಯ ಜೀವನು. ಅಸೌ-ಪ್ರತ್ಯಯವಾಗದ ಪ್ರತ್ಯಯ,
 ಹೀಗೆ ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಭೇದವನ್ನು ಒಡಂಬಡಲೇಬೇಕು: ಉಪಾಧಿಯು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ನನ
 ಭೇದವು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕಾರಣ ಸ್ವತಃ ಭೇದವಿದ್ದ ವಸ್ತುವಿಗೆನೇ; ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವುಂಟಾ
 ಗುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ—ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲ ನೋವಲು ಇದ್ದ ಭೇದವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದ್ದರೆ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು
 ಮಾಡುವುದು.)

೨೨೩

ಉಪಾಧಿಯು, ಕನ್ನಡಿಯು ಮಕ್ಕನನ್ನು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಇಡುವುದು. ಕುದು ಕೆಂಪುವಾಸುಕವು ತನ್ನ ಸವಿಕಳ
 ಕಟ್ಟಿಕವನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಇದ್ದರಿಗೆ ಇಟ್ಟು
 ಕೊಂಡಾಗ ನಮಗೆ ಕನ್ನಡಿಯು ಕಾಣಿಸುವುದು ಇನ್ನು ಮುಖವೇ ಬಿಂಬವು. ಕನ್ನಡಿಯು ಉಪಾಧಿಯು ಪ್ರತಿಮುಖವು ಪ್ರತಿ
 ಬಿಂಬವು (ನೇಳು) ಕನ್ನಡಿಯು, ಬಿಂಬದಂತೆಯೆವನು. ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆಯೆವನು. ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಕೆಂಪು
 ಇಂದಿಯಾದಿಗಳ. ಉಪಾಧಿಗಳು. ಬಿಂಬವು ಒಂದೆಯಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಯು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸು
 ವುದು. ಅದಂತೆ ಬುದ್ದಿ ಮನಸ್ಸು ನೋವಲಾದ ಉಪಾಧಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ಪ್ರತ್ಯಯ ಅನೇಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸು
 ವುದು ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವನಗಳೇ ಅತ್ಯಾಧಿಕವು. ಎಂದರೆ ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಭೇದವಿದ್ದಕಾರಣ ಇಬ್ಬರಿಗೂ
 ಅತ್ಯಾಧಿಕವು ಇರಬೇಕು.

ಉಪಾಧಿಸಂಬಂಧವು ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗುವ ಉಪಾಧಿಯು ಜೀವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು
 ಮಾಡುತ್ತದೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಬೇಕುವವನು ಹತ್ತಿರ, ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ (೧) ಸತ್ಯವೋ, (೨)
 ಭೇದವೋ, ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕು (೧) ಸತ್ಯವೆನ್ನಕೂಡದು ಆಯುಮಸೌ ಇತ್ಯಾದಿ ಭೇದವು ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯವನು ಸಿದ್ಧ
 ಮಾಡುವುದು ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಭೇದವು ಎಂದರೆ—ಭೇದವು ಔಪಾಧಿಕವೋ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೋ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದೂ ಬೇರೆ
 ಕೂಡದು ಬೇರೆದರೆ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಔಪಾಧಿಕವೆಂದರೆ ಅತ್ಯಾಧಿಕವಾದ ಮೋಷಗಳು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ
 ವಿಶೇಷವನ್ನು ಒಗ್ಗಲೇಬೇಕು

ಜೀವಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಮುಖಪ್ರತಿಮುಖಗಳಾಗಲೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಭೇದವು ಇರುವುದಾದರೆ ಉಪಾಧಿಯು ವ್ಯರ್ಥವಾಗು
 ತಿತ್ತು. ಉಪಾಧಿಯು ಅಲ್ಲದೆ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಾ-ಭೇದಮಾಡುವಾಧಿಯು ಸ್ವತಃ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವ ಆಕಾಶ
 ದಲ್ಲಿ ಭೇದಾಕಾಶ, ಮಹಾಕಾಶ ಎಂದು ಭೇದವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಎಂದರೆ—ಆಕಾಶದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದಾಕಾಶ ಮಹಾ
 ಕಾಶ ಎಂದು ಭೇದಾಕಾಶ ಇಲ್ಲದೆ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆಂಬುದು ಅಲ್ಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇದ್ದ ಭೇದವನ್ನೇ ಆಕಾಶದಿ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವಲ್ಲವು ಒಲ್ಲವೇ? ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಭೇದ ತಿಳಿಸುವುದೇ ಬೇಕು
 ಕೃತವಾಗಿದೆ

ವಿರುವವು ಅನರ್ಥ, ಅನರ್ಥವಿಲ್ಲವು ನಿರ್ಭಯ, ಓಗಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂದರೆ—) ನಿರ್ದಾ, ನಿರ್ದಾ ಕಲ್ಪದ ಅರ್ಥವು ಅನರ್ಥವಲ್ಲವು ಅನರ್ಥ ಎಂಬ ರಹಸ್ಯದಿಂದ ದೇವಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವು. ಅದು ಕಾರಣ ಭೇದವು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪೀ—ಭೇದವು ಸತ್ಯವಾಗಲಿ, ಅದರ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯ (ಅದರ ಸದವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೋರುವ ಭೇದವು.) ಸಾರವಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯವಾದುದೇ ನಿರ್ಭಯ ನಿರೋಧಿಯು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯವು ನಿರ್ಭಯವಾಗಬಹುದು, ಎಂದರೆ—ಭೇದವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವು ಎಂದು ಹೇಳುವವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಭೇದವು ಇಲ್ಲ, ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು (೧) ಇದೇಯೋ, (೨) ಇಲ್ಲವೋ, (೩) ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ

ಭಾ. || (೧) ನಚ ಕದಾಚಿತ್ಕಸ್ಯಾಪಿ (ಜ್ಞಸ್ಯ) ನಾಸಿದ್ವಿಶ್ವ ಭವಿಸ್ಯತೀತಿ ಬುದ್ಧ್ಯಭಾ-
ವೇ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಸತ್ಯಮಿತ್ಯಾತ್ಮಾನ್ಯಾಕಂ ವಿರೋಧಃ | ತದ್ವಾನೇ ಚ ನ ರೂಪಾದ್ವಿಶೇಷಃ ||
(೨) ಸತ್ಯಮೇನಮನು ವಿಶ್ವೇ ಮದಂತೀತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಸತ್ಯೋ ಭೇದಃ || (೩) ಪ್ರಪಂ-
ಚೋ ಯದಿ ವಿದ್ಯೇತ ನಿವರ್ತೇತ ನ ಸಂಶಯಃ | ಮಾಯಾಮಾತ್ರ ಮಿದಂ ದ್ವೈತಮದ್ವೈತಂ
ಪರಮಾರ್ಥತಃ || ವಿಕಲ್ಪೋ ವಿನಿವರ್ತೇತ ಕಲ್ಪಿತೋ ಯದಿ ಕೇನಚಿತ್ | ಉಪವೇಶಾ-
ದಯಂ ವಾದೋ ಜ್ಞಾತೇ ದ್ವೈತಂ ನ ವಿದ್ಯತೇ (ಮಂ. ಉ. ೩ ಮಂ. ೧, ೧೦) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರು-
ತೇಶ್ಚ | ಪ್ರಪಂಚೋ ಭೇದಃ ಯದಿ ವಿದ್ಯೇತ ಭವೇತ ಉಕ್ತದ್ವೈತ ತರ್ಹಿ ನಿವರ್ತೇತ |
ಅತೋ ನ ಜೀವೇಶ್ವರಾದಿಭೇದ ಉಕ್ತದ್ವೈತಃ | ಕಿಂಕು ನಿತ್ಯ ಏವ | ಅತೋ ಮಾಯಯಾ
ಭಗವತ್ ಜ್ಞಾನೇ ನ ಮಾತಂ ರತಂ ಚ ಮಾತ್ರಂ ಭಗವಾನ್ವಾ ನಾತಿ ರಮತೇ ಚಾಸ್ತಿಸ್ತೇದ ಇತಿ |
ತಚ್ಚ ಭಗವದ್ರೂಪಮದ್ವೈತಂ ಪರಮಾರ್ಥೋ ಭಗವಾಂಸ್ತದ್ವೈತೋಪಾಪ್ತವ್ಯತಮಂ | ಯದ-
ದ್ವೈತಂ ನಾಮೋಚ್ಯತೇ ತತ್ಪರಮಾರ್ಥಭಗವದಪೇಕ್ಷಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಗತಭೇದೋ ಭಗ-
ವತಿ ನಾಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಂ | ನಚ ಕಲ್ಪನಾಮಾತ್ರೋ ಭೇದಃ | ಯದಿ ಕೇನಚಿತ್ಕಲ್ಪಿತೋ ವಿಕ-
ಲ್ಪಸ್ತಥಾಃಪಿ ನಿವರ್ತೇತ | ತಸ್ಮಾದುಪವೇಶಾದಯಮೇವ ವಾದಃ | ಕೇನಾಪಿ ತತ್ತ್ವಸಾದೇ-
ನ(ದಂ) ವಿನಾ ವಿಜ್ಞಾತತ್ವಾದಜ್ಞಾತೋ ಭಗವಾಂಸ್ತದ್ವೈತೋ ಭೇದೋ ನ ವಿದ್ಯತ ಇತಿ ||

|| ೮ ||

ಅ || (೧) ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಭೇದವು ಹಿಂದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಈಗ ಇಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಇರ
ಲಾರದು, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು, ಇಲ್ಲವಾದರೆ—ಅಂತಹುದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತು
ನಮಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ (೧) (ಅಂತಹ ಬುದ್ಧಿಯು ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ—) ಅಂತಹ
ಬುದ್ಧಿಯು ಇದ್ದರೆ ತನ್ನ (ಅಸತ್ಯ)ದಿಂದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. (ಅಂತಹ ಅಸತ್ಯೇ
ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯವು.) (೨) (ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಎಲ್ಲಾ ವೇದಕಗಳೂ ಗುಣಾರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಇದು
ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಿಂದ ಭೇದವು ಸತ್ಯವೇ. (೩) (ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾದ
ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) (೧) ಪ್ರಪಂಚಃ (೨) ವಿಕಲ್ಪಃ ಎಂಬ ಎರಡು ವೇದಗಳಿಂದ ಭೇದವು
ಸತ್ಯವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ—(೧) ಪ್ರಪಂಚಃ ಭೇದವು ಯದಿ ವಿದ್ಯೇತ ಹುಟ್ಟುವದಾದರೆ,
ನಾರನಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಾಕನಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಇದಕಾರಣ ಜೀವ ಈಶ್ವರಾದಿಗಳ ಭೇದವು

ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚಭೇದವ್ಯಾಪ್ತವು ಪ್ರತಿವಿಸ್ತೃತವೆ. ಅದರೂ ಇದು ಭೇದವೂ ಉತ್ಪತ್ತಿವೂ ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚಭೇದವು ಪ್ರತಿವಿಸ್ತೃತವೆ (೨) ಭೇದವು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಎಂದಾದರೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಸಾಕಬೇಕೆಂಬಿತು. ಸಾಕಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಭೇದವು ಎಲ್ಲೆಯೂ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. (೩) (ಮಾಯಾಮಾತ್ರಮಿದಂ ದ್ವೈತಂ ಎಂಬುದು. ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂಬ ಹೇಳುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಎಷ್ಟು ವಿನ ವಿಲೇವಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಇದು ಭೇದವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಪ್ರತಿವಿಸ್ತೃತವಾಗಿರುವ ಸರ್ವಧಾ ಭ್ರಮೆಯು ಆಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಷ್ಟು ವಿನ ಹೇಗೂ ಭ್ರಮೆಯು ಹುಟ್ಟಲಾರದು. ಎಷ್ಟು ಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರತಿವಿಸ್ತೃತವಾದ ಕಾರಣ ಅದು ಭ್ರಮೆಯೆಂದು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದು. (೪) (ಅದ್ವೈತಂ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುವುದಾರೆ -) ಜಡವಿರಕ್ತವೂ ಜೀವರಿಗೂ ಇವು ಭೇದವಂತೆ ಸರ್ವಸ್ವತಃತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಕರಿಯ. ಅವತಾರ ಮೇವಾದಿ ಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲ. (೫) (ಪಂಚಭೇದವು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಬಾಧಕವಾದ ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪಂಚಭೇದವೂ ಕಲ್ಪಿತವು, ವಾಸ್ತವವಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಏಕೆ ಸಾಕಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಉಪಸಂಹಾರ (ಕೊನೆ) ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂದೇ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವಾಗೆ ತೋರುವ ಉಪಕ್ರಮ (ಬಿಡವು) ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂತ ಭವಿಸ್ವತ್, ವರ್ತಮಾನ ಶಬ್ದಗಳೂ, ತ್ರಿಕಾಲ (ಭೂತಭವಿಸ್ವತ್ವವಾನು) ಅತೀತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಹಿಂಕಾರವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಕರಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಅಜ್ಞಾತನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಕರಿಯಲ್ಲಿ (ತನ್ನ ಗುಣ ಅವತರವಾದಿಗಳಿಂದ) ಹೇಗೂ ಭೇದವು ಇಲ್ಲ. ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕವಲ್ಲದೆ.

೯

ಹೀ ಪ್ರಪಂಚೋ ಯದಿ ವಿದ್ಯೇತ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗಲೇ ಉಕ್ತವಿರುವುದರ್ಥವೆನ್ನು

ಭಾ. || (೧) ವಿದಿಃ ಕಾದಾಚಿತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪಲಾಭ ಇತಿ ಚ ಧಾತುಃ | ಭಿದ್ಯೇತೇತಿವದ್ವಿದ್ಯೇತೇತಿಶಬ್ದಃ | ಸರಮಾರ್ಥತ ಇತಿ ವಿಶ್ವತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ರಿತಿವತ್ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥೇ | ಸರಮಾರ್ಥೇ ದ್ವೈತಾಭಾವ ಏವೇತರ್ಥಃ | ಸರಮಾರ್ಥಃ ಸರಮಾತ್ಮಾ ದ್ವೈತ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾರ್ಥೋ ನಾ || (೨) ನಹಿ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ನಿವರ್ತತ ಇತಿ ನಿಯಮಃ | ಉತ್ಪದ್ಯಮಾನಂ ಹಿ ಪ್ರಾಯೋ ನಿವರ್ತತೇ | ಜೀವೇಶ್ವರಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಕಂ ಬಹುಲಂ ಹಿ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ನ ನಿವರ್ತತೇ || (೩) ನಚ ಕಲ್ಪಿತೋ ವಿಕಲ್ಪ ಇತಿ ಸಕ್ಷೇ ಕಲ್ಪಿತೋ ಯದೀತಿ ಯದಿರಬ್ಧೋ (ನಚ ನಿವರ್ತೇತ ನ ಸಂಶಯಃ | ವಿಕಲ್ಪೋ ವಿನಿವರ್ತೇತ ಕಲ್ಪಿತೋ ಯದೀತ್ಯಾದಿನಾ ನಿಷ್ಪಾಪಾದನರೂಪಃ ಶಬ್ದೋ) ಯುಜ್ಯತೇ | ಕಲ್ಪಿತತ್ವಂ ಚೇಚ್ಛುಕೇರಭಿಪ್ರಾಯಃ ಅವಿದ್ಯಮಾನೋಽಯಂ ಪ್ರಪಂಚೋ ವಿನಿವರ್ತತೇ ಕಲ್ಪಿತೋ ವಿಕಲ್ಪೋ ನಿವರ್ತತ ಇತ್ಯೇವ ಶಬ್ದಃ ಸ್ಯಾತ್ | ನ ಹು ನಿವರ್ತೇತೇತಿ | ಅತಃ ಸತ್ಯತಾಪರ(ವಿಷಯ)ಮಿದಂ ವಾಕ್ಯಂ ಭೇದಸ್ಯ | ಅಸತ್ಯವುಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ತೇ ಜಗದಾಹುರನೀಶ್ವರಂ | ಏತಾಂ ದೃಷ್ಟಿಮವಸ್ಥಭ್ಯ ನಷ್ಟಾತ್ಮಾನೋಽಲ್ಪಬುದ್ಧಯಃ || ಇತಿ ನಿಂದನಾಚ್ಛ || (೪) ವಿದ್ಯಾಂತೋ ಭಿದಾಬೋಧಃ | ಜುಷ್ಪಂ ಯದಾ ಸತ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಮಿಶರಮಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿಭೇದಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರವಂಸನಾಚ್ಛ | ಅತೋಽಸನಾನ್ವಿತತ್ವಾಚ್ಛಾಸ್ತೀತಿ ಭಗವತ್ಸಾಮ್ಯವೈತತ್ || ಇತ್ಯೇಕವಿಂಶಃ ಪಂಡಿ || ೪-೧೪, ೧೫, ೧೬, ೧೭, ೧೮, ೧೯, ೨೦, ೨೧ ||

|| ೧೦ ||

ಅ || (೧) ವಿವರಣೆ. ಏಕೆ ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಇವಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಎಂಬರ್ಥವು. ಬಿದ್ದೇತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏಕಿಭಾತವಾಗಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯಭಾವವೆಂಬರ್ಥವಿದ್ದಂತೆಯೇ. ಬಿದ್ದೇತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಸೇಕೆ ಮೂತ್ರ ಇರುವ ಸ್ವರೂಪವು ಸ್ವಯಂವಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥವು. ಬಿದ್ದೇತ ಚಕ್ರವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಕೂಡಾ ಪ್ರಕೃತಿಯವು ಸ್ವಮುಖವಾಗಿ. ಅಂದರೆ-ಎಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಗೋಳವನು. ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ. ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಎಂಬ ಕೂಡಾ ಪ್ರಕೃತಿಯವು ಸ್ವಮುಖವಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಕುರಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆ; ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಕ್ಯ. ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲವವನು. ಎಂದು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವಲ್ಲವೆ. (೨) (ಬಿದ್ದೇತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯಾಗಿ ಸತ್ತಾ ಇರುವುದು. ಎಂದು ಒಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಏಕೆ ಹೊಂದುವುದು. ಏಕತ್ತಿ ಪ್ರಾಣಿವ್ಯಾಧಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲವೆ. ಸೇಕಾ ಕೂಡಾ ಇದು ಎಂದು -) ಇದ್ದುದೇ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಮೆಂದು ಹೇಳಿದುದು. ಸಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಾಣಿವ್ಯಾಧಿವು ಸಾಕಪಡುವುದು. ಜೀವ ಅಪ್ರಕೃತವು ಕೂಡವೆಂಬುದು. ಇದ್ದುದೇ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಮೆಂಬುದಾಗಿಲ್ಲವು. (೩) ಭೇದವು (ಅಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಹೇಳಲ್ಪ) ಮೂತ್ರ ವಸ್ತುತಃ ಇಲ್ಲ. ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಲ್ಪಿತೋ ಯದಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಯದಿ ಕಲ್ಪವು ಕೂಡವೆಂಬುದು. ಅಗತ್ಯ ಮೊದಲಾದುದು. ಕಲ್ಪಿತವು ವಿಭಿನ್ನವು. ವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು (೧) ಪ್ರಕಂಪಿತೋ ಯದಿ ಬಿದ್ದೇತ ಅಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಂಪಿತ ಅಪ್ರಾಣಿಗೆ ಕಾಣಾತ್ಮವೆ ವಸ್ತುತಃ ಇಲ್ಲ. ಅದು ನಿವರ್ತಕತೇ ಮುಂದೆ ಸಾಕಪಡುವುದು. (೨) ಅಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕೂಡವು ಯಾವುದು. ವಿವರಣೆ. ಸಾಕಪಡುವುದು. ಎಂದು ಕಲ್ಪವು ಈ ಎರಡು ಸಾಕಪಡುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರಾಣವು. ನಿವರ್ತಕತೆ ಎಂಬ. ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಯದಿ - ಮೊದಲಾದ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಧಿಗಳು. ಬೀಜ ಇವು ಅಪ್ರಾಣ. ಕೂಡವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಪಂಚಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೩) (ಮತ್ತಾ ಪಂಚಭೇದವು. ಎಂಬುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ತೋರಿಸಿ) ಅವರೂ. ಅಗತ್ಯ ಸ್ವೇಂದೂ. ಪ್ಲವನದಿಂದ ಪಾಠಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು, ಸಮವು ಕಲ್ಪವಿರುವುದೆಂದೂ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಹದ್ದು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸುಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪಾಳೆಮಾಡಿಕೊಂಡವರು. ಅಲ್ಲದೇ ಯಾವುದು. ಎಂದು ಭಗವದೀಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವರೂ. ಮೂಡಿಸಿರುವರು. (೩) (೧) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು. ಸೇವ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಭಕ್ತನು. ಎಂದು ಭೇದವು ಸಮವೆಂದಿದ್ದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. (೨) ಜೀವಾಧಿಗಳಿಂದ ಭಕ್ತನು. ಸರ್ವರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನು. ಸರ್ವಸಿಯಗತವನು. ಅವ ಶ್ರೀಕುರಿಯ ಮುನೀಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ; ಅಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸಮವು. ಪ್ರಕಂಪನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವ. ಪಾರಣ ದಾಕ್ಷರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣವು ಸಮವಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿ ಎಂಬುದು ಶ್ರೀಕುರಿಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದೇ.

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಯದಿ ಕಲ್ಪವು ವಸ್ತುತಃ ಅಪ್ರಾಣತಃ. ಚ ಸಂಪರ್ಯಾ. ಅವಸ್ತು ಕಲ್ಪವು ಕಲ್ಪತಃ. ಚ ತೀರ್ಥತಃ. ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಯದಿ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಕ್ರಿಯವಿರುವುದು. ಅಪ್ರಾಣತೆಯಿರುವುದು. ಸ್ವತಃ ಸ್ವವಿರುವುದು. ಎಂಬರ್ಥವು. ಬಿದ್ದೇತ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿದ್ದೇತ. ಎಂದೂ ನಿವರ್ತಕತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿವರ್ತಕತೆ. ಎಂದೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದಿಗಳೆಂದೇ. ಎಂದೂ ಪ್ರಕಂಪಿತ. ಅಗತ್ಯ ಕಲ್ಪವಿರುವುದು. ಅಪ್ರಾಣತೆಯನ್ನು. ಅಪ್ರಾಣತೆಯು ಹೀಗೆ ಇದೆ. ಅವರೂ ಸಾಕಪಡುವುದು. ಸಮವಿಲ್ಲ. (೩) ಭೇದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವರಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀಕುರಿಯು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು. ಎಂಬುದೇ ಅವರೊಂದೇ ಸಾಕಪಡುವುದು. ಎಂಬರ್ಥವು. ಅವರೊಂದೇ ಸಮವಿಲ್ಲವೆಂದೆಂಬುದು. ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದಲೂ ಅವರೊಂದೇ ಸಮವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇದೆ.

ಶ್ರೀನೇ ಛಿಂಡಸ್ತ

ಪೀ—ಓಂ ಸಾಮನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು, ಈ ಸಾಮವ ಗಾನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ವಿನದಿ ಸಾಮೋ ವ್ಯಕೇ ಪಶವ್ಯಮಿತ್ಯಗ್ನೇರುದ್ಗೀರ್ಣೋನಿರು-
ಕ್ತಃ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ನಿರುಕ್ತಃ ಸೋಮಸ್ಯ ಮೃದು ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಾಯೋಃ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ
ಬಲವದಿಂದ್ರಸ್ಯ ಕ್ರೌಂಚಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇರಪಧ್ವಾಂತಂ ವರುಣಸ್ಯ ತಾನ್ಸರ್ವಾ-
ನೇವೋಪಸೇನೇತ ವಾರುಣಂ ತ್ವೇವ ವರ್ಜಯೇತ್ || ೧ ||

ಅ || ಸಾಮನೇನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳದ್ದು (ಒಂದೂ ಕಾಲು ವರ್ಷದ ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆಯೇ, ಅಥವಾ ಮೇಘದ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ವರವಿರುವ ಗಾನವು) ಅಂತಹ ಸ್ವರದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. (ಅಂತಹ ಸ್ವರವೇ ಶ್ರೀಕ್ಷಿವಾದ ಕಾರಣ ಅಂತಹ ಸ್ವರದಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವವು ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು) ಅಂತಹ ಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ್ವರದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿಯ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ದನದ ಸ್ವರದಂತೆ ಚತುರ್ಮುಖನ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ಅಸದೃಶವು. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆ ಗಂಭೀರವು. ಇಂದ್ರನ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ಘಂಟೆಯ ಸ್ವರದಂತಿರುವುದು ವಾಯುವೇವರ ಗಾನವನ್ನು ಮೃದುವಾದ ಮೇಘದ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಮನೋಹರವು. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷದ ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆಯೇ ಗಂಭೀರವು ಇಂದ್ರದೇವರ ಧ್ವನಿಯು ದೊಡ್ಡ ಮೇಘದ ಗರ್ಜನೆಯಂತೆ. ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಗಾಯನವು ಕ್ರೌಂಚ (ಕೊಕ್ಕರೆ) ಪಕ್ಷಿಯ ಸ್ವರದಂತೆಯೇ. ವರುಣನ ಸ್ವರವು ಒಡೆದುಹೋದ ಕಂಟೆಯಹಾತ್ರದ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಮಾನವು (ಅಂದರೆ ಅಪ ಸ್ವರವು). ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವರಗಳಿಂದಲೂ ಗಾಯನ ಮಾಡಬೇಕು ವರುಣನದ್ದಾದ ಅಪಸ್ವರವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ಹಾಗೆ ಗಾನ ಮಾಡಬಾರದು.) ||೧||

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವದಾ ಸಮತ್ವಾತ್ಸಾಮ ಭಗವಾನ್ | ತಸ್ಯೋದ್ಗಾನಪ್ರಕಾರೋ
ವಿನದಿ ವ್ಯಪಭಸ್ವರ(ನ)ವನ್ನೇಘನರ್ಧನವದ್ವಾ | ತದೇವ ವ್ಯಕೇ | ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾತ್ ||
(೨) ವಿಶ್ಲೋಃ ಸ್ವರೋ ವ್ಯಪಭವನ್ನೇಘನಾದವದೇವ ವಾ | ಸ್ತ್ರೀಪಶುಸ್ವರವದ್ವಹ್ನೇರ್ಗಂ-
ಭೀರೋನುಪಮೋ ವಿಭೋಃ || ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಥ ಸೋಮಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವೃಂಟಾನಿನಾದವತ್ |
ಮೃದುಮೇಘಸ್ವರೋ ವಾಯೋರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಸ್ತನಯಿತ್ವವತ್ | ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ಕ್ರೌಂಚವಚ್ಚ
ವರುಣಸ್ಯ ಶು ವಿಸ್ತರಃ || (೩) ಏಕಸ್ಯ ಪಾದವರ್ಷಸ್ಯ ಸ್ವರೋ ವಿಶ್ಲೋರುದಾಹುತಃ |
ವಾಯೋರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತು ತದಂತರಾ || ಇತಿ ಚ || ಗಾಯೇದೇತೈಃ ಸ್ವರೈ-
ಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯಥಾಶಕ್ತಿ ನ ವಿಸ್ತರಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವದಾ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಿರುವವನಾದುದರಿಂದ ಸಾಮನೇನಿಸುತ್ತಾನೆ.
೨ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ಉತ್ತಮ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಹದಿನೈದು ತಿಂಗಳಿನ ಗುಡ್ಡದ ಧ್ವನಿಯಂತೆ,
ಅಥವಾ ಮೇಘದ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರವನ್ನೇ

ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರವು ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆ. ಅಥವಾ ಮೇಘವೃಷ್ಟಿಯಂತೆ. ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವರವು ಹೆಣ್ಣುಕರುವಿನ ಸ್ವರದಂತೆ ಗಂಭೀರವು. ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಚತುರ್ಮುಖನ ಸ್ವರವು ಗಂಭೀರವು. ಚಂದ್ರನ ಸ್ವರವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಂಜಿಯ ವೃನ್ವಿಯಂತೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಮೃದುವಾದ ಮೇಘವೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ನಾಯುವಿನ ಸ್ವರವು. ಮೊಡ್ಡಸಿಡಿನ ವೃನ್ವಿಯಂತೆ ಇಂದ್ರನ ವೃನ್ವಿಯು ಕ್ರೌಂಹ (ಕೊಕ್ಕರೆ ಜಾತಿಯ) ಸಕ್ಕಿಯ ಸ್ವರದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವತ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಾನವು ವರುಣನ ಗಾನವು ಅಶ್ವಸ್ವರವು. (೩) (ವಿಷ್ಣು ನಾಯು ಬ್ರಹ್ಮ ಈ ಮೂವರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ್ಯಾಸ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-) ಒಂದುವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳಾದ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನ ಗುಡ್ಡದ ವೃನ್ವಿಯಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರವು. ವಾಯುದೇವರ ಸ್ವರವು ಇಪ್ಪತ್ತು ವಯಸ್ಸಿನ ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆ. ಚತುರ್ಮುಖನ ಗಾನವು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಎತ್ತಿನ ಸ್ವರದಂತೆ. ಅದುಕಾರಣ ತಮ್ಮ ರಕ್ತೃಸುಕಾರ ಈ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಗಾಯನಮಾಡಬೇಕು. ಅಶ್ವಸ್ವರದಿಂದ ಗಾಯನ ಮಾಡಬಾರದು. (೧೦)

ಸೀ - ಗಾಯನಮಾಡುವಾಗ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಉ. || ಅಮೃತತ್ವಂ ದೇವೇಭ್ಯ ಆಗಾಯಾನೀತ್ಯಾಗಾಯೇತ್ ಸ್ವಧಾಂ
ಪಿತೃಭ್ಯ ಆಶಾಂ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯ ಕ್ಷೋದಕಂ ಪಶುಭ್ಯಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ
ಯಜಮಾನಾಯಾನ್ನಮಾತ್ಮನ ಆಗಾಯಾನೀತ್ಯೇತಾಸಿ ಮನಸಾ ಧ್ಯಾಯನ್ನ
ಪ್ರನುತ್ವಃ ಸ್ತುವೀತ || ೨ ||

ಅ || ಒಂದು ತರ. ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿತ್ತು ಆತನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಗಾಯನದಿಂದ ಸುಧಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾದು. ಗಾಯನಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆಯವರು. ಉದಾಹರಣೆಗಳಾದರೆ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದೊಳಗೂ ವಾಯುದೇವರು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಗಾಯನದಿಂದ ಸುಧಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. (ಒಂದೊಂದು ವಾದಿಯೂ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಅಥವಾ ನಾನು, ದೇವತೆಗಳ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಉದ್ಘಾತನು ಗಾಯನಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಭಾಗವು ಸಿಗಿ, ಲೋಕಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಇಷ್ಟವು ಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪಶುಗಳಿಗೆ ತುಟ್ಟ ಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ತನಗೆ ತಂದರೆ ಪ್ರಾಣನೋಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಗಾಯನಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಗಾಯನಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರವಗವವಿವೆ ಜಾಗರೂಕನು. ಮನುಷ್ಯನು ಕೂಡಿದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ವೋತ್ತಮ ಮಾಡಬೇಕು. (೧೧)

ಭಾ. || (೧) ಅಧಿಕಾರಿ ಸದೌದ್ಧಾತ್ರೇ ಮುಖ್ಯತಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಯತ್ | ಅತೋ ಮೋಕ್ಷಾದಿದಾನೇ ಸ ದೇವಾದೀಶಾಂ ಕ್ಷಮೋ ಭವೇತ್ || ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಸ ದದಾತೀಹ ಮದ್ವೈದಿಸ್ಥ ಇತಿ ಸ್ವ್ವತಃ | ಕಾರ್ಯಾ ಹಿ ನಾನ್ಯಥಾ ಕುರ್ಯಾದವಮಂಶಾನ್ಯಥಾ ಭವೇತ್ || (೨) ದೇವಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷದಾನಾದೌ ನ ಹಿ ಮಾನುಷ ಕರ್ತೃಃ | ಅತಃ ಪ್ರಾಣೇ ಹೃದಿಸ್ತೋ ಮೇ ದದಾತೀತಿ ಸ್ವ್ವತಿರ್ಭವೇತ್ || (೩) ಸಂಕಲ್ಪೋಕ್ತಾದಿಕರ್ತಾ ಚ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಯತಃ ಸದಾ | ಆಗಾಯಾನೀತಿ ಯುಜ್ಯೇತ ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮುಖ್ಯತಃ || (೪) ಆತ್ಮೇತಿ

ಭಗವಾನ್ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಥಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ತಸ್ಮಾ ಅನ್ತಂ ಹೃಥ್ವತಸ್ತು ಪ್ರಾಣಸ್ಯಾನ್ತ-
ಭುಜರ್ಭವೇತ್ || (೫) ಪ್ರಾಣಸ್ಯಾಪ್ಯಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಮುಖ್ಯಮೇವ ಫಲಂ ಯತಃ | ದೇ-
ವಾಂತರ್ಭಾವತೋ ವಿಷ್ಣೋರ್ನಾಮೃತತ್ವಂ ಕ್ವ ಚಾದಿಮತ್ || ೬ ||

೧ || (೧) ವಾಯುದೇವರೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ಭಾತನ ಗಾನ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಅಮಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ವಾಯುದೇವರೇ ಶಕ್ತರು. ವಾಯುದೇವರಲ್ಲದ ಉದ್ಭಾತಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದೊಳಗಣ ವಾಯುದೇವರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸ್ಮರಣೆಯು ಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸಬಾರದು. ಮಾಡಿದರೆ ಅವನಗನಮಾಡಿವನನಾಗುವನು. (೨) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅಮಕಾರಣ ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. (೩) ಸದಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನ. ವಚನ. ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ವಾಯುದೇವ ಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಆಗಾಯಾನಿ ಎಂಬುದು ಕೊಡುತ್ತದೆ. (೪) ಪ್ರಾಣನೋಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಆತ್ಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನ್ವಕ್ಷಾಗ್ನಿ ಗಾಯನ ಮಾಡಬೇಕು. (ತನಗಾಗಿಯೇ ಅನ್ವದ ಉದಿಶ್ಯ ಸಾಮಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಅರ್ಪವ ಎಕೆ ಅಗಲಾರದೆವರೆ—) ಪ್ರಾಣನೋಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಭೋಜನವು ಆದಾಗ ಅರ್ಭಾತ್ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಭೋಜನವು ಆಗಿಯೇ ಆಗುವುದು (ಅಮಕಾರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ) (೫) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಯನಮಾಡುವಾಗ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಫಲವ (ಪಾಗಾದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಕೊಡ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಾಯುದೇವರು ಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಏನು? ಎಂದರೆ, ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಯೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವು ಆದುದು. ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾರವಾಗುವುದು ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಂತಗಳು (ಬುಡಕೊನೆಗಳು) ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪೀ—ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಉಷ್ಣಾಕ್ಷರ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಸರ್ವ ಉಷ್ಣಾಣಃ ಪ್ರಜಾಪ-
ತೇರಾತ್ಮನಃ ಸರ್ವೇ ಸ್ವರ್ಶಾ ಮೃತ್ಯೋರಾತ್ಮನಸ್ತಂ ಯದಿ ಸ್ವರೇಷೂಪಾ-
ಲಭೇತೇಂದ್ರಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಂ ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿವಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯೇನಂ
ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೩ ||

೧ || ಆಕಾರ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೨೭ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ, ಆ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಇರುವನು. ಉಷ್ಣ (ಉ. ಷ. ಸ. ಹ.) ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವಾಮಿಯು. ಸ್ವರ (ಕ ಆ ಉಂ ಛಿಃ ಏ ಷರ್ಯಂತಃ) ಅಕ್ಷರಗಳು ರುದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರತಿಮೆ (ಸ್ಥಾನ)ಗಳು. ಉದ್ಭಾತಃ ತಸ್ತೀವಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸಂಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೂ ಆತನನ್ನು ಆಸುರಸ್ವಭಾವದವನು ಯಜಮಾನರೂ ಸ್ವರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದರೆ ಆ ಆಸುರನೊಡನೆ ನಾನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಮರೆ ಕೊಳ್ಳುವನು, (ಆತನ ಆನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.) ಅಮಕಾರಣ ಆ ಪ್ರಾಣನು ನಿನಗೆ ಶತ್ರುತ್ವರಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪಿಸುವನು. ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

|| ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದ್ಯೇನಮಾತ್ಮಸೂಪಭೇತ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಶರಣಂ
ಪ್ರಪನ್ನೋಭೂನಂ ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿಪೇಕ್ಷ್ಯತೀತೇನಂ ಬ್ರೂಯಾದಥ ಯದ್ಯೇ-
ನಂ ಸ್ವರೇಷೂಪಾಲಭೇತ ಮೃತ್ಯುಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಭೂನಂ ಸ ತ್ವಾ
ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ್ಯತೀತೇನಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಯದ್ಯ (೨) ಸ. ಸ. ತ) ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು, ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆಯುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮರೆತೊಡಿಸುವುದು, ಅತನು
ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆತೊಡಿಸುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. (೨) ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಂದಿ-
ಸಿದರೆ..... (೩) ಶರಣಂ ಸ. ಶರಣಂ) ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಶುದ್ಧವು ನಿನ್ನನ್ನು
ಕಟ್ಟುವುದು. ಇವುಗಳೇ || ೪ ||

ಹೀ ಸ್ವರಾನ್ವಿತವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ

ಉ || ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಘೋಷನಂತೋ ಬಲನಂತೋ ವಕ್ತವ್ಯಾ
ಇಂದ್ರೇ ಬಲಂ ದದಾನೀತಿ ಸರ್ವ ಉಪಾಸೋಗ್ರಸ್ತಾನಿರಸ್ತಾ ನಿವೃತ್ತಾ
ವಕ್ತವ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತೇರಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿದದಾನೀತಿ ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಲೇಖನಾನ-
ಭಿವೃತ್ತಾ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಮೃತ್ಯೋರಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಹರಾಣೀತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾವಿಂಶಃ
ಖಂಡಃ || ೪ || ೨೩ || || ೫ ||

ಅ || (೧) ಸ್ವರಾನ್ವಿತವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದಿ ಅಕ್ಷರ-
ವಲಂ ಶಬ್ದವು ವಕ್ತವ್ಯವಾದಿ ಉಪಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ವವೇ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ನಿವೃತ್ತ
ವಲಂ ವಲಂವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಪಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಕ್ಷರವು ತೋರಿಸುವುದನ್ನು ಪೂರ್ವವು ಪಟ್ಟಿ-
ಯಾದುದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತವಾದ ಮೊಟ್ಟವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಉಪಾಯವು. (೨) ನಿವೃತ್ತವಾಗಲಿ
ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗಲಿ ನಿವೃತ್ತವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದಿ ಉಪಾಯವರ್ಣ-
ಗಳನ್ನು ಮುಖವಾಗಿ ತೋರಿಸುವುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿವರವನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು. ಮೂರನೆಯ-
ಸ್ವರವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಶುದ್ಧವು ಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಕ್ತವಾದವುಗಳನ್ನು ಮೂರು
ತೀತೇನಂ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದಿ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೂರು ಅಕ್ಷರವು ಉಪಾಯವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು
ಅಕ್ಷರವು ಉಪಾಯವಾಗಿ ಬಾಧಕ ಉಪಾಯವೆಂದಿರಬಹುದು. ಉಪಾಯವು ಮುಕ್ತವಾದಿ
ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೊಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೋಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೆಂದಾದರೆ ತನ್ನ ಸಮಯವು ವಕ್ತವ್ಯ
ವಾಯುವು ಮೋಗುವುದು. ಹೀಗೆಯೆಂದಾದರೆ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. || ೫ ||

ಹೀ-೫ನೇ ವ. ಶುದ್ಧವಾದ ಇಂದ್ರೇ ಬಲಂ ದದಾನೀತಿ ಸರ್ವ ಉಪಾಸೋಗ್ರಸ್ತಾನ್ವಿತವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ

ಭಾ. || (೧) ಇಂದ್ರೇ ಬಲಂ ದದಾನೀತಿ ಸ್ವರಾನ್ವಿತವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷರವು || ಸಮಸ್ತವು ಉಪಾಯವಾದಿ ಇಂದ್ರೇ ಬಲಂ

ಪ್ರಜಾಪತೇಃ | ವಿಷ್ಣೋಃ | ಸ್ವಾತ್ಮಾನಮೇವಾಹಮರ್ಪಯೇ ಮೃತ್ಯುವರ್ಜಿತಾನ್ | ನೋ-
ಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾಸ್ತರಿಷ್ಠಾಮೀತೇವಂ ಸ ಪ್ರಾಣ ಏವ ತು || (೨) ಕುರ್ಯಾದನ್ಯಸ್ತು ಮತ್ಸ್ಮ-
ಸ್ತು ಪ್ರಾಣ ಏವೇದಧಃ ಕ್ಷಮಃ | ಕರೋತೀತಿ ಸ್ಮರೇನ್ನಿತ್ಯಂ ನಾನ್ಯಥಾ ತು ಕಥಂಚನ |
ದೇನಾವನುಂತಾ ಹಿ ತನೋ ಯಾತ್ಯಸಂಶಯತೋ ಯತಃ || (೩) ಅತ ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಜಾ-
ಪಾಹ್ಯಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಮೃತ್ಯುಂ ಚ ಸರ್ವದಾ | ಶರಣಂ ಗತೋಹಮಿತಿ ಚ ಧ್ಯಾಯೇತ್ಸ-
ರ್ವತ್ರ ಸರ್ವದಾ || (೪) ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಂದ್ರನಾಮಾ ತು ನಾಯುಃ ಸ್ವರಪತಿಃ ಸದಾ |
ಉಪಾಧಿಸ್ತು ಭಗವಾನ್ನಿಷ್ಣುರೇವ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಮೃತ್ಯುನಾಮಾ ತು ಸಂಹಾರಾದ್ರುದ್ರಃ
ಸ್ವರ್ಭಾಧಿಸಃ ಸ್ಮೃತಃ || ಮಾನುಷಾಣಾಂ ತು ಶರಣಮಿತರೇಷಾಂ ತು ನಾಯುತಃ | ನಾ-
ಯೋಸ್ತು ಬಲದಾನಾದ್ಯಂ ನೋಕ್ಷದಾನಾದಿಕಂ ಹರೇಃ || (೫) ಯಸ್ಮಾದ್ವಾಯುಪದೇ-
ಯೋಗ್ಯಾ ಬಲವಸ್ತಿಂದ್ರನಾಮಕಾಃ | ಅತ ಇಂದ್ರೇ ದದಾನೀತಿ ಸ್ಮೃತಿಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ
ಯುದ್ಯತೇ || ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಒಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಒ೦ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು
ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಸಾಮ. ಒಪ್ಪುವಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆಂದು
ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಅತೀತಭೃನಾಗದಂತೆಯೂ ಅತಿವಿಲಂಬನಾಗದಂತೆಯೂ ಶ. ಹ. ಸ. ದ. ಎಂದು ಉಪ್ಪು
ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ನೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದವರನ್ನು ವಾರಾಪ್ತವಾದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು-
ತ್ತೇನೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಕಕಾರವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಮ. ಸರ್ವತ್ರ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ವಿಸರವಿಸರನಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸ-
ಬೇಕು. ಒ೦ಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಅಂದರೆ ನೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಅವನೇ ಕೊಡು-
ತ್ತಾನೆ. ೨) ಉಪಾಧಿಯ ಇನ್ನೊ೦ದನ್ನಾದರೆ ತನ್ನ ಸ್ವರವೇವೋಗ್ಯ ವುಪ್ಪುಪ್ರಾಣನೇ ಒ೦ಗೆ
ನೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂದು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅವನೂನ ವಗಡಿ-
ದವನು ನಿತ್ಯಯವಾಗಿಯೂ ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಕುತ್ತಾನೆ. ಅಮಕಾರಣ ಇವಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸ-
ಬಾರದು. ೩) ಅದಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂದ್ರ. ನಾಯು) ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾನಾಡತ ವಿಷ್ಣು. ರುದ್ರ. ಇವರನ್ನು
ಸರ್ವದಾ ಮರೆತೊಕ್ಕಿರಿಸಲು, ಎಂದು ಸದಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ೪) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಮಹ-
ದ್ವಿಶ್ವರೂಪವಿದ್ದು ದಿಂದ ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡು. ಸ್ವರ್ಭಾಧಿಸತಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾನಾಡತಕ್ಕೆ
ವಿಷ್ಣುವು ಉಪ್ಪುವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ರುದ್ರನು ಸಂಹರಿಸುವವನಾದುದಿಂದ ಮೃತ್ಯು ಎಂದು ಜನ-
ರುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಭಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ನಾಯುವಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿನವರಿಗೆ ವಾಯಾದಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ
ಜಾಗುವುದು ವಾಯುತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಯುವಿಗೆ ಬಲಾದಿಗಳನ್ನೂ ನೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನೂ
ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ೫) ವಾಯುಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದವರು ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡವು ಒಂದುಮಂದಿ. ಅದು
ಕಾರಣ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಡುವುದೆಂಬದ್ದು ಇಂದ್ರಕುಟದಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು
ಯುಕ್ತವು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ || ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವೋಪದ್ರವಕರ್ತೃಣಾಮಸುರಾಣಾಂ ಕುಬುದ್ಧಿನಾಂ | ಉಪಾ-
ಲಂಭೇತ್ಯತೇ ಯುಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣುಸ್ತ್ವಾಂ ಪ್ರತಿಪೇಕ್ಷತಿ | ರುದ್ರಸ್ತ್ವಾಂ ಧಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯಾಧಿನಾನ್ಯಥಾ
ತು ಕಥಂಚನ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಮೃತ್ಯೋಸ್ಸಕಾರಾದಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಹರಾರೀತಿ | ಬ್ರಹ್ಮಾ
ಪ್ರಜಾಪತೀತಿ ವಿಷ್ಣುರಸ್ಯಂ ಪ್ರಬೋಧಯನ್ || (೩) ತ(ಅ)ಥೇಂದ್ರನಾಮಾ ನಾಯುಶ್ಚ

ಪರೇಶಾನ ಬೋಧಕೋ ಯದಾ || ಇತಿ ಚ || ಬೃಹದಯತಿ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾತಿ ಇದಂ ರಾತೀತಿ
 ವ್ಯಕ್ತಪ್ರತಿಭಿಃ || ಇತಿ ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೪-೨೨ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ತಪ್ತವ್ರತ ಪುರಾಧಿಗಳನ್ನು ಸಂಭವಾಗಿ ಹೇಳುವರೂ ಕೆಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಕರವೆಂದ ನಂಬಿ
 ಸುಲಂಕವ ಮುಖ್ಯಾದಿಗಳಾದ ಅಪುರಂ, ನಿಂದಿಸಲಿ, ವಿಷ್ಣುವು ನಿನಗೆ ಕಿತ್ತಿರುವನು. ರುದ್ರನು ನಿನ್ನನ್ನು
 ಸುಡುವನು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಬೇಕು. (೨) ರುದ್ರನೆಂದ ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯರನ್ನು ಮರಣರಹಿತ
 ರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇತರರಿಗೆ ಸ್ವಾಸವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಉಸ್ಮಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮಾ
 ಪ್ರಜಾಪತಿ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವ, ಸ್ವರ
 ವಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನಾಯವ್ಯು ಇಂದ್ರನೆನಿಸುವನು. ಶ್ರೇಣಿಯು ಭಕ್ತರನ್ನು ಬೋಗ್ಯತನುವಾರ ಗುಣಗಳಿಂದ
 ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವವರಿಂದ ಪ್ರಹ್ಲನೆಂದೂ, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಎಂದೂ
 ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಯವ್ಯು ಇಹವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನೆಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇತ್ಯಕ್ಷರದನೇ ಬಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಮೂರನೇ ಪುಂಡ್ರ

ಪೀ-ಕಾಮುನಿವ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಇಂತಿ ಮಾಡುವವನೇ ಸ್ವರ್ಗಗೋಸ್ವರಗಳು ಮುಗಿದವು
 ಹೇಳಬೇ. ಇತರರ ಬಗ್ಗೆಗೆ ಯಾವ ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲ.

ಉ || ತ್ರಯೋ ಭರ್ತಾ ಸ್ವಂಧಾ ಯಜ್ಞೋಽಧ್ಯಯಾನಂ ದಾನಮಿತಿ
 ಪ್ರಥಮಸ್ತಪನವ ದ್ವಿತೀಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯಚಾರ್ಯಕುಲನಾಸೀ ತೃತೀ-
 ಯೋಽತ್ಯಂತಮಾತ್ಮಾನಮಾಚಾರ್ಯಕುಲೇನಿಸಾದಯನ್ನರ್ವ ಏತೇ ಪುಣ್ಯ-
 ಲೋಕಾ ಭವಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥೋಽಮೃತತ್ವಮೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಭರ್ತಾ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳು (ಮೂರು ಪಾತಕಗಳು) ಇದ್ದು, ಅವುಗಳ
 ದಾನ ಮುಂದುಮು ಬಂದವೇ ಸ್ವಂಧಾ ಭಾಗವು. ಕೃತ್ಯ, ಚಾಂಪ್ರಾಪಣ, ಕಂಪ್ರಾಪಣ. ಮೊದ
 ಲಾದುದು ತಪಸ್ಸು ಎರಡನೇ ಸ್ವಂಧವು. ನೈವಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಮರಣದಮುಕ್ತ ಗುರುಕುಲ
 ವಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು ಮೂರನೇ ಸ್ವಂಧವು. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿದ್ದೂ ಪುಣ್ಯವೆಂದ ಸಿಗುವ
 ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.

ಏ || (1) ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯು ಯಜ್ಞ ಅಥವಾ ದಾನಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರ ಲೋಕವನ್ನೂ ಮತಿಗಳು
 ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯಲೋಕವನ್ನೂ, ನಾನಶ್ರಸ್ತಾಶ್ರಮಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಇವರು ಮುಕ್ತ ಲೋಕವನ್ನೂ,
 ಇವರೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾದವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಪೀ-ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೋಕ್ಷಾದೇಶ್ವರಗಳು ಜಲಿತಕ್ಕ ಮಂತ್ರವು ಒಳಾರವೇ ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ
 ನಡೆದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಪ್ರಜಾಪತಿಲೋಕಾನಭ್ಯತಪತ್ರೇಭ್ಯೋಽಭಿತಪ್ರೇಭ್ಯ ಸ್ತುಯಿ-
ವಿದ್ಯಾ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವತ್ತಾನುಭ್ಯತಪತ್ರಸ್ಯಾ ಅಭಿತಪ್ರಾಯಾ ಏತಾನ್ಯಕ್ತರಾಣಿ
ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವಂತ ಭೂರ್ಭುವಃಸ್ವರಿತಿ ತಾನ್ಯಭ್ಯತಪತ್ರೇಭ್ಯೋಽಭಿತಪ್ರೇಭ್ಯ ಹಿಂ-
ಕಾರಃ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವತ್ತದ್ವಥಾ ಶಂಕುನಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಪರ್ಣಾಣಿ ಸಂತ್ಯಜ್ಞಾನ್ಯೇ-
ವಮೇತೇನೋಂಕಾರೇಣ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್ ಸಂತ್ಯಜ್ಞೋಂಕಾರ ಏವೇದಃಸರ್ವ
ನೋಂಕಾರ ಏವೇದಃ ಸರ್ವಂ || ಇತಿ ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಪುಂಡಃ || ೨೩ || ೪-೨ ||

ಅ || ವಿಷ್ಣುವು ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳನ್ನು ಕಂಡನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಯಾವುದೆಂದು ನೋಡಿ-
ವನು. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮೊದಲಾದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಶ್ರೀಮದಯು-
ಕ್ತವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶವಾಗಿ ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಮೂರು. ಅಕ್ಷರಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳೆಂದು
ತಿಳಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾರ ಉಕಾರ ಮಕಾರಗಳಿಂ- ಮೂರು. ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದೊಡಗೂಡಿ ಹಿಂ
ಎಂಬ ಪ್ರಣವವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ತಿಳಿದನು. (ಅಕಾರವು ಭೂ ಎಂಬುದರ ಸಾರ. ಉಕಾರವು ಭುವ
ಎಂಬುದರ ಸಾರ. ಮಕಾರವು ಸ್ವ ಎಂಬುದರ ಸಾರವು) (ಹಿಂಕಾರವು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ
ನ್ಯಾಪ್ತಾಂತ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ—) ಮೊದಲಾದ ಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೇ ಹಿಂ ಎಂಬ
ಪ್ರಣವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. (ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳೂ ಪ್ರಣವವ
ನ್ಯಾಪ್ತವು. ಅರ್ಥ) ಗಳು. ಅದುಕಾರಣ ಹಿಂಕಾರವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಹಿಂಕಾರವು ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣ ಎಂಬ
ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು
ಹಿಂಕಾರವು || ೨೩ ||

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವಧರ್ಮೈಃ ಪುಣ್ಯಲೋಕೇಃ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದ್ವಿಮುಚ್ಯತೇ || (೨)
ಹಿಂಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞೋ ನಾನು ಸರ್ವವಾಗಾತ್ಮಕಶ್ಚ ಸಃ | ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ್ಯಾನ್ಯಾಖ್ಯಾ-
ನತ್ಯಾತ್ಮವರ್ವನಾಚಾಂ ಸರ್ವವಾಗಾತ್ಮತಾ ಭವೇತ್ || (೩) ಇದಂ ತು ಪ್ರಸ್ತುತತ್ವಾತ್ಸ
ಸರ್ವಂ ಚಾಪ್ಯರ್ಥಪೂರ್ಣತಃ | ಸರ್ವರಬ್ಧಾಸ್ತಿತತ್ವಾಚ್ಚ ನ ಲಿಂಗವೃತ್ತಯೋ ಭವೇತ್ |
ಅಭಿಕ್ಯಂ ಚೈವ ಸರ್ವತ್ವಂ ಪ್ರಸ್ತುತಂ ತದ್ಭೇದಿತಿ ತತ್ || ಇತಿ ಚ || (೪) ಅಕಾರಾದ್ಯಾಃ
ಕೃಮೇಣೈವ ಭೂರಾದೇಃ ಸಾರರೂಪಿಣಃ | ಅಸ್ಮಾದಯಂ ಸಾರ ಇತಿ ಜ್ಞಾನಮೇವಾಭಿತಾ-
ಸತಂ | ಸಂಪ್ರಸ್ರಾವತ್ವ ತದ್ವೈಶ್ವಿಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಮಸ್ಯ ಹಿ || (೫) ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನೋಪಿ
ಭಗವಾತ್ ಕ್ರೀಡಯಾಂಚೀಕ್ತೃಪದ್ಯದಾ | ತದಾಃಭಿತಾಪರಬೋದಯಂ ವರ್ತತೇ ಪರ-
ಮಾತ್ಮನಿ || ಇತಿ ಚ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಎಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಮಿಗಳ ಧರ್ಮಚರಣೆಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕವು
ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವು ಆಗಿಯೇ ಆಗುವುದು. (ಅದುಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ-
ಜ್ಞಾನಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕಗಳು ಮಾತ್ರ. ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆನೇ
ಮೋಕ್ಷವು, ಎಂದು ಹರಹು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು.) (೨) (ಹಿಂಕಾರ ಎವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಹಿಂಕಾರವು ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರು. ಮೊದ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ
ವಚನಗಳೂ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾಗುವುದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರವು ಮೊದ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಚನರೂಪವು.
(೩) ಹಿಂಕಾರವನ್ನೇ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬಲ್ಲಿವು ಇದಂ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸರ್ವ ಎಂಬ

ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆ (ಸತ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--). ಮಾರ್ಗಾಂತರವಾದ ಯೋಗವು ಸತ್ಯಾಸಿಗಳಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾಂತೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು
 ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅವರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. (ಅಂಥವರು ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದಿಗೆ
 ನೇರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.) ೩೧ ೨೩ ೩೪-೨೩

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೇ ಮಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೪ನೇ ಮಂಡವು

ಶ್ರೀ:- ಹಿಂದೆ ನಾನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಮೋಕ್ಷ
 ಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಒರತಕ್ಕ ವಿಶ್ವದಿಗಳ ಪರಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಸ್ತಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ
 ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕಛೇಯ ರೂಪದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಉ. || ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಯ ದ್ವೈತೋಪಾಂ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನೇ ರು-
 ದ್ರಾಣಾಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಸವನಮಾದಿತ್ಯಾಣಾಂ ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ದೇವಾಣಾಂ
 ಚ ಕೃತೀಯ ಸವನಂಕ್ವ ತರ್ಹಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಇತಿ ಸ ಯಶ್ಚನ್ನ
 ವಿದ್ಯಾತ್ಯಥಂ ಕುರ್ಯಾದಥ ವಿದ್ವಾನ್ಯರ್ಯಾತ್ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಾತಃಸವನಕ್ಕೆ ಮಹಿಗಳು ಅಧಿಪತಿಗಳೆಂದಾದರೆ (ಪ್ರಾತಃಸವನಾಧಿಪತಿಗಳೇ ಭೂಲೋ-
 ಕಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವರರಿಂದ) ಭೂಲೋಕಕ್ಕೂ ಮಹಿಗಳೇ ಅಧಿಪತಿಗಳು. (ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವ-
 ನಾಧಿಪತಿಗಳೇ ಅಂತರಕ್ಷತ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವರರಿಂದ) ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನಕ್ಕೆ ರುದ್ರರು ಅಧಿ-
 ಪತಿಗಳೆಂದಾದರೆ ಅಂತರಕ್ಷತ್ರ ಲೋಕಕ್ಕೂ ರುದ್ರರೇ ಅಧಿಪತಿಗಳು. (ಕೃತೀಯ ಸವನಾಧಿಪತಿಗಳೇ
 ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವರರಿಂದ) ಕೃತೀಯ ಸವನಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳು ವಶೀಷೇವರ್ತಿಗಳೂ ಅಧಿ-
 ಪತಿಗಳೆಂದಾದರೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೂ ಅವರೇ ಅಧಿಪತಿಗಳು ಎಂದಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ (ವಸ್ತಾದಿಗಳು
 ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವರರಿಂದ) ಜ್ಞಾನಿ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯಜ-
 ಮಾನನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲೋಕವು? ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದರು.
 ಆಗ ಭೂಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ವಸ್ತಾದಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಲೋಕವ್ಯಾಪ್ತರ ನೊದ-
 ಲಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಯಜ-
 ಮಾನನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--). ಲೋಕವ್ಯಾಪ್ತಾದಿ ಮಂತ್ರ-
 ಗಳಿಂದ ವಸ್ತಾದಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಯಾ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಲೋಕವ್ಯಾಪ್ತಿ
 ಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು (ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು) ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಯಾನು? ಅದು
 ಕಾರಣ ಹೊಂದತಕ್ಕ ಫಲದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು
 ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ತಿಳಿದವನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಕರ್ಮ ಮಾಡ-
 ಬೇಕು.

ಅ. ೩ ಪುರಾ ಪ್ರಾಕರಮನಾಕಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘೋನ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ-
 ಸ್ಯೋಪಜ್ಞಃ ಉಪನಿತ್ಯ ಸ ನಾಕವತಿ ಸಾಮಾಭಿಗಾಯತಿ ಲೋಕದ್ವಾರ-
 ಮಪಾನಾನ್ಯಾದೃ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ವಯತಿ ರಾ ಆ ಆ ಆ ಮುಂ ಆ ಆ ಆ ಜ್ಯಾ
 ೩ ಯೋ ೩ ಆ ಆ ಆ ಆ ಆತ್ಮಥ ಜುಯೋತಿ ನಮೋಗ್ನಯೇ ಪೃಥಿವೀತ್ತಿಃ
 ಲೋಕತ್ತಿಃ ಲೋಕಂ ಮೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವಿಂಶೈಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ
 ಲೋಕ ಏತಾಸ್ಯೈತ್ಯ ಯಜಮಾನಃ ಪರಸ್ತಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹಾಪಜಹಿ
 ಪರಿಭೂಮಿತ್ಯುಕ್ತೈಶ್ಚ ತತ್ತ್ವೈ ವಸವಾ ಪ್ರಾತಸ್ತವನಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಯತ್ಯಂತಿ ||
 ಇತಿ ಪಿತುರ್ವಿಂಶಿ ಮಂಡ || ೪-೨೪ ||

ಅ. ೩ ಯಜಮಾನಃ ಸ್ವಾಹಾಪಜಹವಾ ಪಶ್ಯಂತು ಪ್ರಾತಸ್ತವನಸ್ಯಂತ ಪಿತುಃ
 ಸಾಹಾಪಶ್ಯಂತು ಪಿತುಃಪ್ರಾತಸ್ತವನಮುಪಯುಕ್ತೈಶ್ಚ ತತ್ತ್ವೈ ವಸವಾ ಪ್ರಾತಸ್ತವನಸ್ಯ
 ಪರಿಭೂಮಿತ್ಯುಕ್ತೈಶ್ಚ ತತ್ತ್ವೈ ವಸವಾ ಪ್ರಾತಸ್ತವನಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಯತ್ಯಂತಿ ||
 ಇತಿ ಪಿತುರ್ವಿಂಶಿ ಮಂಡ || ೪-೨೪ ||

೨೫ನೇ ಮಂಡನ

ಉ. || ಪುರಾ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ ಸವನಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘನೇನಾಗ್ನಿ-
 ದ್ರಿಯಸ್ಯೋದಹ್ಮುಖ ಉಪವಿತ್ಯ ಸ ಲೋದ್ರಕ ಸಾನುಾಭಿಗಾಯತಿ ಲೋಕ-
 ದ್ವಾರನುಪಾನಾಣೋಽ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ನಯಂ ನಿರಾ ಆ ಆ ಆ ಆ ಹುಂ ಆ
 ಆ ಆಚ್ಯಾಯೋಽಆ ಆ ಇತ್ಯಥ ಜುಹೋತಿ ನನೋ ನಾಯವೇಂತರಿಕ್ಷಕ್ರಿತೇ
 ಲೋಕಕ್ರಿತೇ ಲೋಕಂ ಮೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವಿಂದ್ಯೇಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ
 ಲೋಕ ನಿತ್ಯಾತ್ಮತ್ರ ಯಜಮಾನಃ ಪರಸ್ತಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹಾಪಜಹಿ
 ಪರಿಘಮಿಹ್ಯಕ್ತೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ ತಸ್ಯ ರುದ್ರಾ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ ಸವನಃ ಸಂಪ್ರ-
 ಯಚ್ಛಂತಿ || ಇತಿ ಸಂಚವಿಂಶಃ ಮಂಡಃ || ೪-೨೫ ||

ಅ || ಯಜಮಾನಃ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ ಸವನವನ್ನು ಪಕ್ವಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೆಲಗಲು ಅಗ್ನಿದ್ರಿಯ
 ಎಂಬ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯ ಕಪಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೧.ತಗ್ಗಿದುದಿನಾಂ ೪.ಅತುಕೋಡು ರುದ್ರವೇಶಗಣ ರುದ್ರ
 ನೆಲೆಸಿದ ತ್ರೀಪದಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪೇಳುವ ವೈವ್ರವಾಮನನ್ನು ಗಾಯನಮಾಡಬೇಕು. ನಿರೋ
 ದ್ರೀಪದಿಯೇ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕವನ್ನು ಜೊಂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಲೋಕದ ಅವರಣವನ್ನು ತೆರೆ ಆ ದ್ವಾರ
 ದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಕೃತಾಂಗವಾದವನಾಗಿ ನಿಲ್ಲನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ, ಸಾಮ
 ಗಾಢಾನಂತರ ಜೋವಿಸಬೇಕು. ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಅನಾದಿ
 ಪರಿಧವನ್ನು ಜೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಮುಪಸರ್ಗರಕ್ಕ ತ್ರೀಪದಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.
 (ಹೋಮ ಮಂತ್ರವು) ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಮಾದ ನಾಯವಿನಲ್ಲಿ ಅತರ್ಗತನಾದ ತ್ರೀಪದಿಗೆ
 ನಮಸ್ಕಾರವು. ನನಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವು, ಕೊಡು. ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪರಿಘ
 ವನ್ನು ಸಾಕಗೊಳಿಸು- ಸಳಿ..... ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕವನ್ನು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸಂಪಾ
 ದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಆದೇಲಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ರುದ್ರರವರಕ್ಕ ರುದ್ರರೊಡನೆ ಕೊಂಡ ಭಗವಮ್ಮ,ಕಗಳು
 ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವನ್ನು ಅವರವರಕ್ಕ ಭೋಗವಿಶೇಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ || ೪-೨೫ ||

ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೇ ಮಂಡನ ಮುಗಿಯಿತು.

೨೬ನೇ ಮಂಡನ

ಉ. || ಪುರಾ ತ್ಯತೀಯಸವನಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘನೇನಾಹವನೀಯ-
 ಸ್ಯೋದಹ್ಮುಖ ಉಪವಿತ್ಯ ಸ ಆದಿತ್ಯಃ ಸ ನೈಶ್ವದೇವಃ ಸಾನುಾಭಿಗಾಯತಿ
 ಲೋಕದ್ವಾರನುಪಾನಾಣೋಽ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ನಯಃ ಸ್ವಾರಾ ಆ ಆ ಆ ಆ
 ಹುಂ ಆ ಆ ಆಚ್ಯಾಯೋಽಆ ಆ ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯನುಥ ನೈಶ್ವದೇವಂ ಲೋಕ-
 ದ್ವಾರನುಪಾನಾಣೋಽ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ನಯಃ ಸಾನುಾ ಆ ಆ ಆ ಆಹುಂ

ಅ ಅ ಅಚ್ಯುತೋಽಪಿ ಅ ಅ ಅಚ್ಯುತ ಜುಹೋತಿ ನಮಃ ಅದಿತ್ಯೇಭ್ಯಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇ-
ಭ್ಯಶ್ಚ ದೇವೇಭ್ಯೋ ದಿವಿಪ್ರದೇವ್ಯೋ ಲೋಕಕ್ರಿಮ್ಯೋ ಲೋಕಂ ಮೇ ಯಜ
ಮಾಸಾಯ ಪಿಂಡಕ್ಕೆಷು ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಸತಾತ್ಯಕ್ತ ಯಜ-
ಮಾನಃ ಪರಶ್ಚಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹ್ಯಾಪಹತಪರಿಭಾಸುಕ್ಯುಕ್ತೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ ತ-
ಸ್ಮಾ ಅದಿತ್ಯಾಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇ ಚ ದೇವಾತ್ಮತೀಯಸವನಃ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛಂತ್ರೇಷು
ಪ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ದೇವ ಯ ಸವಂ ವೇದ ಯ ಸವಂ ವೇದ ||
ಇತಿ ಪದ್ಮೋಪನಿಷತ್ || ೪೨ || ಇತಿ ಶ್ರೀಮಾತ್ಪಾಂಜೋಗೋಪನಿಷದಿ
ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೪ ||

|| ೧ ||

ಅ ಅ ಅಚ್ಯುತಃ | ನಮಃ | ಅದಿತ್ಯೇಭ್ಯಾಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇಭ್ಯಾಶ್ಚ ದೇವೇಭ್ಯಾಶ್ಚ ದಿವಿಪ್ರದೇವ್ಯೋ ಲೋಕಕ್ರಿಮ್ಯೋ ಲೋಕಂ ಮೇ ಯಜ ಮಾಸಾಯ ಪಿಂಡಕ್ಕೆಷು ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಸತಾತ್ಯಕ್ತ ಯಜಮಾನಃ ಪರಶ್ಚಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹ್ಯಾಪಹತಪರಿಭಾಸುಕ್ಯುಕ್ತೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ ತಸ್ಮಾ ಅದಿತ್ಯಾಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇ ಚ ದೇವಾತ್ಮತೀಯಸವನಃ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛಂತ್ರೇಷು ಪ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ದೇವ ಯ ಸವಂ ವೇದ ಯ ಸವಂ ವೇದ || ಇತಿ ಪದ್ಮೋಪನಿಷತ್ || ೪೨ || ಇತಿ ಶ್ರೀಮಾತ್ಪಾಂಜೋಗೋಪನಿಷದಿ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೪ ||

ಪಿಂಡೋಪನಿಷತ್ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೪ ||

ಭಾ. || (೧) ನಮಃಪ್ರಾಪಿತೀಯೀಷು ವಿಶ್ವೇಷು ಸ್ಥಿತಮೀಶ್ವರಃ | ತಸ್ಮಾ ಮಾನಂ
ಹರಿಂ ಮುಕ್ತೈರೋಕೇವ್ಯಾರಾದಿಭಿಃ ಪ್ರಭುಃ || ಪ್ರಾರ್ಥಯಿತ್ವಾ ದಿನಃ ಕೃಷ್ಣೋ ಜ್ಞೋಃ
ನೋಕ್ಷಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್ಪಥಾ | ಯಜಮಾನೋ ನಾಶ್ಯಥಾ ತಃ ಲೋಕೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ
ವರಃ || (೨) ರಾಜನಃ ಸ್ತುತೀವಿಲೋಕೇ ರಾಜ್ಯನಿತ್ಯುಚ್ಛತೇ ಬುಧೈಃ | ನಿರಾಜ್ಯಮಂಕ-
ರಿಕ್ಷೇ ಕುಸ್ತಾರಾಜ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಗಗಂ ಭವೇತ್ || (೩) ವಿಶೇಷು ನೋಕೇಷ್ವಲಬಿ ಭವೇನ್ಮಾನು-
ಷಾಣಾಂ ವಿಶೇಷಿಣಾಂ || (೪) ಶ್ರೀತದ್ವೀಪಂ ತಥಾ ಗತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿಷ್ಣುಂ ಚ ತೇ ತತಃ |
ಅನುಷ್ಠಾತಾಃ ಪ್ರಮೋದಂತೇ ನಿರ್ಮಲಾಸ್ತು ಭವಾದಿಹುಃ || ಇತಿ ಚ || (೫) ಯೋ ದೇವಾ-
ಣಾಂ ನಾಮುಥಾ ನಕ ಸವೇತಿ ಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯ ಭವಂತಃ ಪಿಪ ವಸ್ತಾದಿನಾಮಾನಿ || (೬) ಶ್ರೀನಿ-
ವಾಸ್ತು ಮಾಃ ಕೋಮುಸಾಃ ಪೂತಮಾಸಾ ಮುಚ್ಯೇರಿಷ್ಯಾಃ ಸ್ವರ್ಗಗತಿಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಂತೀ |
ಇತಿ ನಚರಾತ್ಮ ಭವಮಾಸೇವ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ||

|| ೧ ||

(Faint, illegible markings)

ಕೂಲಿಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿದವರ ಪಟ್ಟಿ

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

[illegible]

ಶಾ. || ೬೦ || ಅಸೌ ನಾ ಜನಿತೋ ದೇವನುಥಾ ತಸ್ಯ ವ್ಯಾಧೇವ ತಿರ
ಶ್ವೀನವಂತೋಽಂತೇ ಕ್ರಮಪೂಜೋ ಮರೀಚಮಃ ಪುತ್ರಾಃ || ೬೧ ||

[illegible]

ಭಾ. || ೧೦ || (೧) ಯು ಆದಿತ್ಯಗತೋ ವಿಶ್ವಃ ಸ ಸುವ ಮಧುನಾಮುಕಃ | ಮದ-
ಧಿಮಗಾಛತಿ ಪೋತೇತ್ತೋ ಮದಃ ಸುಖಮಿಹೋಚ್ಛತೇ || (೨) ಆ ಇತ್ಯಾಧಿಕಮುದ್ರಿಷ್ಟಂ
ಮಜ್ಜಾನ್ಯತತರುಚ್ಯತೇ | ತದ್ವಶ್ಚ ತರುದ್ರಿಷ್ಟಾ ಕೇನಾನುಭವ ಕುರಿತಃ || (೩) ಅಧಿ-
ಕೋನುಭವೋ ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯಾದ್ವಿಪ್ರಿತಾವತಿ | ಸೋಮಂ ಮದ ಇತಿ ಪೋಕ್ತಃ |
ಸರ್ವಂ ಹಿ ಸುಖಸಾಧನಂ || ತತ್ಪ್ರಸೋಗ ಮಧುನಾಮಾ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಯೋಜಿತಯಾ-
ರ್ಥಕಃ | ದೇನಾನಾಮುಪಜೀವ್ಯತ್ಯಾತ್ಮ ದೇವಮಧುನಾಮುಕಃ || (೪) ಆದಿತ್ಯಾದಾ (ಚ್ಛಾ)
ತತಶ್ಚಾಚ್ಛಾ ನತೂಸತ್ತತ್ಪಥಾ | ಆದಿತ್ಯ ಇತಿ ಸಂಪೋಕ್ತಃ || (೫) ಸುಸಿದ್ಧ ಮಧುವಚ್ಛಿ-
ಸಃ | ತಿರೋವಂತಾದಿಸಂಯುಕ್ತೋ ಮಧುನಾಮ್ನಿ ಚ ಮಧುಸಂಹಿತಾ || ಪ್ರಕಾಶಾದಿಗುಣೈಃ

[illegible][illegible]

1. *Chlorophyll a*
 2. *Chlorophyll b*
 3. *Chlorophyll c*
 4. *Chlorophyll d*
 5. *Chlorophyll e*
 6. *Chlorophyll f*
 7. *Chlorophyll g*
 8. *Chlorophyll h*
 9. *Chlorophyll i*
 10. *Chlorophyll j*
 11. *Chlorophyll k*
 12. *Chlorophyll l*
 13. *Chlorophyll m*
 14. *Chlorophyll n*
 15. *Chlorophyll o*
 16. *Chlorophyll p*
 17. *Chlorophyll q*
 18. *Chlorophyll r*
 19. *Chlorophyll s*
 20. *Chlorophyll t*
 21. *Chlorophyll u*
 22. *Chlorophyll v*
 23. *Chlorophyll w*
 24. *Chlorophyll x*
 25. *Chlorophyll y*
 26. *Chlorophyll z*
 27. *Chlorophyll aa*
 28. *Chlorophyll ab*
 29. *Chlorophyll ac*
 30. *Chlorophyll ad*
 31. *Chlorophyll ae*
 32. *Chlorophyll af*
 33. *Chlorophyll ag*
 34. *Chlorophyll ah*
 35. *Chlorophyll ai*
 36. *Chlorophyll aj*
 37. *Chlorophyll ak*
 38. *Chlorophyll al*
 39. *Chlorophyll am*
 40. *Chlorophyll an*
 41. *Chlorophyll ao*
 42. *Chlorophyll ap*
 43. *Chlorophyll aq*
 44. *Chlorophyll ar*
 45. *Chlorophyll as*
 46. *Chlorophyll at*
 47. *Chlorophyll au*
 48. *Chlorophyll av*
 49. *Chlorophyll aw*
 50. *Chlorophyll ax*
 51. *Chlorophyll ay*
 52. *Chlorophyll az*
 53. *Chlorophyll aza*
 54. *Chlorophyll abz*
 55. *Chlorophyll aca*
 56. *Chlorophyll acb*
 57. *Chlorophyll acc*
 58. *Chlorophyll acd*
 59. *Chlorophyll ace*
 60. *Chlorophyll acf*
 61. *Chlorophyll acg*
 62. *Chlorophyll ach*
 63. *Chlorophyll aci*
 64. *Chlorophyll acj*
 65. *Chlorophyll ack*
 66. *Chlorophyll acl*
 67. *Chlorophyll acm*
 68. *Chlorophyll acn*
 69. *Chlorophyll aco*
 70. *Chlorophyll acp*
 71. *Chlorophyll acq*
 72. *Chlorophyll acr*
 73. *Chlorophyll acs*
 74. *Chlorophyll act*
 75. *Chlorophyll acu*
 76. *Chlorophyll acv*
 77. *Chlorophyll acw*
 78. *Chlorophyll acx*
 79. *Chlorophyll acy*
 80. *Chlorophyll acz*
 81. *Chlorophyll azaa*
 82. *Chlorophyll abzab*
 83. *Chlorophyll acaab*
 84. *Chlorophyll acbab*
 85. *Chlorophyll accab*
 86. *Chlorophyll acdab*
 87. *Chlorophyll aceab*
 88. *Chlorophyll acfab*
 89. *Chlorophyll acgab*
 90. *Chlorophyll achab*
 91. *Chlorophyll aciab*
 92. *Chlorophyll acjab*
 93. *Chlorophyll ackab*
 94. *Chlorophyll aclab*
 95. *Chlorophyll acmab*
 96. *Chlorophyll acnab*
 97. *Chlorophyll acoab*
 98. *Chlorophyll acpab*
 99. *Chlorophyll acqab*
 100. *Chlorophyll acrab*
 101. *Chlorophyll acsab*
 102. *Chlorophyll actab*
 103. *Chlorophyll acub*
 104. *Chlorophyll acvab*
 105. *Chlorophyll acwab*
 106. *Chlorophyll acxab*
 107. *Chlorophyll acyab*
 108. *Chlorophyll aczab*
 109. *Chlorophyll azaab*
 110. *Chlorophyll abzab*
 111. *Chlorophyll acaab*
 112. *Chlorophyll acbab*
 113. *Chlorophyll accab*
 114. *Chlorophyll acdab*
 115. *Chlorophyll aceab*
 116. *Chlorophyll acfab*
 117. *Chlorophyll acgab*
 118. *Chlorophyll achab*
 119. *Chlorophyll aciab*
 120. *Chlorophyll acjab*
 121. *Chlorophyll ackab*
 122. *Chlorophyll aclab*
 123. *Chlorophyll acmab*
 124. *Chlorophyll acnab*
 125. *Chlorophyll acoab*
 126. *Chlorophyll acpab*
 127. *Chlorophyll acqab*
 128. *Chlorophyll acrab*
 129. *Chlorophyll acsab*
 130. *Chlorophyll actab*
 131. *Chlorophyll acub*
 132. *Chlorophyll acvab*
 133. *Chlorophyll acwab*
 134. *Chlorophyll acxab*
 135. *Chlorophyll acyab*
 136. *Chlorophyll aczab*
 137. *Chlorophyll azaab*
 138. *Chlorophyll abzab*
 139. *Chlorophyll acaab*
 140. *Chlorophyll acbab*
 141. *Chlorophyll accab*
 142. *Chlorophyll acdab*
 143. *Chlorophyll aceab*
 144. *Chlorophyll acfab*
 145. *Chlorophyll acgab*
 146. *Chlorophyll achab*
 147. *Chlorophyll aciab*
 148. *Chlorophyll acjab*
 149. *Chlorophyll ackab*
 150. *Chlorophyll aclab*
 151. *Chlorophyll acmab*
 152. *Chlorophyll acnab*
 153. *Chlorophyll acoab*
 154. *Chlorophyll acpab*
 155. *Chlorophyll acqab*
 156. *Chlorophyll acrab*
 157. *Chlorophyll acsab*
 158. *Chlorophyll actab*
 159. *Chlorophyll acub*
 160. *Chlorophyll acvab*
 161. *Chlorophyll acwab*
 162. *Chlorophyll acxab*
 163. *Chlorophyll acyab*
 164. *Chlorophyll aczab*
 165. *Chlorophyll azaab*
 166. *Chlorophyll abzab*
 167. *Chlorophyll acaab*
 168. *Chlorophyll acbab*
 169. *Chlorophyll accab*
 170. *Chlorophyll acdab*
 171. *Chlorophyll aceab*
 172. *Chlorophyll acfab*
 173. *Chlorophyll acgab*
 174. *Chlorophyll achab*
 175. *Chlorophyll aciab*
 176. *Chlorophyll acjab*
 177. *Chlorophyll ackab*
 178. *Chlorophyll aclab*
 179. *Chlorophyll acmab*
 180. *Chlorophyll acnab*
 181. *Chlorophyll acoab*
 182. *Chlorophyll acpab*
 183. *Chlorophyll acqab*
 184. *Chlorophyll acrab*
 185. *Chlorophyll acsab*
 186. *Chlorophyll actab*
 187. *Chlorophyll acub*
 188. *Chlorophyll acvab*
 189. *Chlorophyll acwab*
 190. *Chlorophyll acxab*
 191. *Chlorophyll acyab*
 192. *Chlorophyll aczab*
 193. *Chlorophyll azaab*
 194. *Chlorophyll abzab*
 195. *Chlorophyll acaab*
 196. *Chlorophyll acbab*
 197. *Chlorophyll accab*
 198. *Chlorophyll acdab*
 199. *Chlorophyll aceab*
 200. *Chlorophyll acfab*
 201. *Chlorophyll ac*

[illegible]

ಉ. || ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಽತ್ರಯತ್ತದ್ವಾ ನಿತದ್ವದೇತದಾ-
ದಿತ್ಯಸ್ಯ ಕೃತ್ವತಿ ರೂಪಂ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೫-೨ || ೨ ||

ಅ || ಸಂಕರ್ಷಣವು, ಕೂಡುವಿಕೆ ಕೊಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಸಂಕರ್ಷಣವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಸಂಕರ್ಷಣವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು.

ನವನೀ ಪುಂಡ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು.

೩ನೇ ಪುಂಡ್ರ

ಉ. || ಅಥ ಯೇಷ್ಯ ಪ್ರತ್ಯುಚೋ ರತ್ನಯಸ್ತಾ ನಿಗಾತ್ಯ ಪ್ರತೀ-
ಚೋ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಮಧುಕೃತಃ ಸಾಮವೇದ ಏನ ಸ್ತುತ್ವಂ-
ತಾ ಅನ್ಯತಾ ಆಸಃ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಮಾಣವು, ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು.

ಉ. || ತಾನಿ ವಾ ನಿತಾನಿ ಸಾಮಾನ್ಯೇತಃ ಸಾಮವೇದಮುಭೃತಕಃ-
ಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯತಶ್ಚೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ವಾದ್ಯಃ ರಸೋಽ-
ಜಾಯತ || ೨ ||

ಅ || ಸಾಮವೇದವನ್ನು, ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು.

ಉ. || ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಽತ್ರಯತ್ತದ್ವಾ ನಿತದ್ವದೇತದಾ-
ದಿತ್ಯಸ್ಯ ಕೃತ್ವತಿ ರೂಪಂ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಪುಂಡ್ರಃ || ೫-೩ || ೩ ||

ಅ || ಪ್ರಮಾಣವು, ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು. ಕೂಡುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ, ಕಡೆಗಣಿಸುವಿಕೆ ಇವೆವೆವೆವು.

ನವನೀ ಪುಂಡ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು.

[illegible][illegible][illegible]

ವಿಃ ಲೋಕವಾದ ಜೀವತನು ಮುಕ್ತ (ವಿಶ್ವ) ವಸ್ತು ಶ್ವೇತಸುಮನಃ ಲೋಕವಾದ
ವಿಶ್ವವು ಮಹಾ ಸುಖವಾದವು. ಇವು ವರುಣೇನ ಮುಖೇನ ಎಂಬ ಲೋಕವಾಗಿಗೇ ಬೇರೆ
ಲೋಕವಾಗಿತ ಮುಖ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಅದ ಕಾರಣ ವರುಣನಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವನ್ನು ಇಷ್ಟ
ಕೇಳಿ ಬೇಕೆಂಬ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಇಷ್ಟ ಕೇಳಿ ಕೊಡುವರು. (೧೩)

ಪೀ - ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸ ಏವ ವ ಧುಕ್ತತಃ ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾ-

ಭಾ. || (೧) ಇತಿಹಾ ಸಪುರಾಣಾಣಾಂ ಸೋಮಾದ್ಯಾ ಅಭಿಮಾನಿನಃ | ಅಥರ್ವಾಂ-
ಗಿರಸಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತಥರ್ವಾಂಗಿರಸಾಮಾಣಃ || ಅಥರಂ ವರ್ತಮೀಯುಸ್ತೇ ವೃಷ್ಟಿಮಂಗ-
ರಸಾಸ್ತಥಾ | ಮನಸ್ತಾತ್ಮಾ ಇರೂಪತ್ವಾದಥರ್ವಾಂಗಿರಸಸ್ತತಃ || (೨) ಗುಹ್ಯಾದೇತಾ
ಬ್ರಹ್ಮಪದೇ ಯೇ ಯೋಗ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ | ಸರ್ವಗುಹ್ಯೋಪದೇಷ್ವಾರಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ
ಗುರವೋ ಓ ತೇ || (೩) ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸರ್ವವೇದಾಣಾಂ ನಾಮಾನಂತತ್ವತಃ ಸ್ವತಂ ||
(೪) ಋಗ್ವೇದಾದೀಂಸ್ತು ತೇ ವೇದಾ ಅಗ್ನಾದ್ಯಾ ಸಂವ್ಯಚಾರಯನ್ | ಮಧುಬ್ರಹ್ಮ-
ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವತ್ವತೇ ನೈ ಮಧುಕ್ತತಃ ಸ್ವತಃ || ಜ್ಞಾನಪೋಸಕರತ್ವಾತ್ಪ್ರ ವೇದಾಃ ಸ್ವಸ್ವಾ-
ಭಿಧಾಃ ಸ್ವತಃ | ಅಸ್ಮತ್ ಮಧುಕ್ತತ್ವೋಪಾಸ್ತಿತ್ವತ್ವಾದನ್ಯತ್ವಾತ್ಪ್ರ ತಾಃ || ವೇದವಾಚಿಃ
ಸುರೈಃ ಪೇಯಾ ಭೋಗ್ಯತ್ವಾದಾಸ ಈರಿತಾಃ | ವೇದವಾಸಂ ನಿಬಾರಪ್ತ ಶ್ರವಣಂ ಪಾಠ
ಏವ ಚ || (೫) ವೇದೈರ್ವಿಚಾರಿತೇಷ್ಯತ್ವ ವೇದೇಭ್ಯೋ ವ್ಯಕ್ತತಾಂ ಗತಃ | ಜ್ಞಾನಾನಂದ-
ಸ್ವರೂಪತ್ವಾದ್ಯರಸ್ತೇಜಸ್ವರೂಪತಃ || ಇಂದ್ರಿಯಂ ಸರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದ್ವೀರ್ಯರೂಪತ್ವ
ಸರ್ವದಾ | ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹರಕ್ತಿತ್ವಾದನ್ಯಾದ್ಯೋ ಬಲರೂಪತಃ | ರಸನಾಮಾ ಚ ಭಗ-
ವಾನ್ ||

ಅ || (೧) ಇತಿಹಾ ಸ ಪುರಾಣಗಣಿ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಗಣಿ ಸೋಮಾದಿಗಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು
ಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಇತಿಹಾ ಸ ಪುರಾಣ ಎಂದೂ ಹೆಸರು ವರು.
(ಕರ್ಮಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಾಗಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅ ಬ್ರಹ್ಮವು ಮುಕ್ತವನ್ನು ತ್ತಾರೆ-) ಅವರು ಮನಸ್ಸನ್ನು
ಕೇಳಿಗೆ ಸುಖವುಪರಿಂದ ಅಥರ್ವಾ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳಿಗೂ ವಿಜಯವಾಗುವ ಕಾರಣ
ಅಂಗಿರಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಮರಾರಣ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಮತ್ತೆ ಸೂಾಮನು
ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಮಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದಿ ಮರುತಗಳೂ ಪುರಾಣವಾದಿವಿಸುವರು ಇಂದ್ರಿ
ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಅಂಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗಾಣಾಂ ರಣಾ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (೨) (೧) ಎಂದವರಿದ್ದ
ಗುಹ್ಯಾ ಏವಾದೇತಾಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಮುಖಗಂ. ಲಮುಖಿಗಳೆಂಬಿಗೆ
ಗುರುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗೋಪ್ಯವಾದುದನ್ನು ಲಪಹಿಸಿತಕ್ಕುವರು. ಅದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವದನೆಗೆ
ಯೋಗ್ಯವಾದ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವೇದವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳೂ ಗುಹ್ಯಾದೇಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (೩)
(ಬ್ರಹ್ಮವು ಪುಷ್ಪಂ ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಅನಂತಾ ನೈ ವೇದಾಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
ವೇದಗಳ ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳ ರಾಶಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು (೪) (೧) ಎಂದ
ವರಿದ್ದ ಏತಾ ಮಚಃ ಏತಮ್ಭೋದಮುಭ್ಯತಪನ್ ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಅಗ್ನಿ
ಮತ್ತು ಅವನ ಅಧಿನಯದ ವಸ್ತುಗಳು ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವರು. ಅವನ ಮಧು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ
ವಿಶ್ವವನ್ನು ಶ್ವೇತಸುಮನಂ ಮುಧುಕ್ತತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ ವೇದಗಳು ಪಾಸವನ್ನು ಪಡೆಗೊಳ

ಗೌರಿಯು ಅವಳಿಗೆ ಈ ಕೃಪೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ (೨) (೨ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಳ ಜೀವಾತ್ಮನೆ) ಮಾರ್ಗಮಾಡುವ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೆ ಧಾರವ ಕಿರಣ ಗೌರಿಯು ಇರುವ ಮೂಲದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹಾಕಿರುವ ವರ್ಣರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಸಲ್ಲಕುವ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ತಾನು ಕವಲವಿರುವವನಾದರೂ ಮಹತ್ವದ ಕಿರಣಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಕವಲವೃತ್ತಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ. (೩) (೨ನೇ ಪಾಠದ ೪ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಾ ಬಿಡೀ ರಸಾಭಾಸನಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವಳ ಜೀವಾತ್ಮನೆ) ಹೀಗೆ ನ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಮಹಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಎಲ್ಲಾ ಮೇಲೆ ಗೌರಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಅಮೃತಾಕ್ಷರ ರಸಾಭಾಸ ರಸತಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮೇಲೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಮೂಲವನ್ನು ಅಮೃತಾಕ್ಷರ ಅಮೃತಾಭಾಸ ಅಮೃತ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೨೨೩

೨೩-ಈ ಕವಳ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣನು ಮೇಲೆಗಳು ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮನೊಳಗಾದ ಅಭಿವಿಧ (ಇದು ಮಹಾ ರಸಾಭಾಸವಾಗಿದೆ) ಅಥವಾ ಮೇಲೆಗಿರುವವರು ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾ. || (೧) ನ ಚಾಚೇತನಮಾತ್ರಮುಪಾಸಿತಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದಾನರಕ್ತಂ || (೨) ಜ್ಞೇಷ್ಠಾಯ ಪುತ್ರಾಯ ಪಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾದಿತಿ ವಾಕ್ಯವೇವಾಪ್ತವನಗಮ್ಯತೇ || (೩) ಯ ವಿಶಾಮೇವಂ ಪ್ರಹೋಷನಿಷ್ಠವಂ ಮೇವೇತಿ ಚ | ಕಥಂ ಚಾಚೇತನೋಪಾಸನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಪದಪ್ರದಂ ಭವತಿ || (೪) ನ ವೈ ಕತ್ರ ನ ನಿಷ್ಕೇಚೋ ನಿಂದಿಯಾಯ ಕಮಾಚನ || (೫) ಸಕೃದ್ವಿನಾ ಹೈವಾಸ್ಮೈ ಭವತೀತ್ಯಾದಿ ಚ ಮುಕ್ತಸ್ಯೈವ ಮುಖ್ಯೋ ಯುಜ್ಯತೇ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯ ವಸ್ತುವಿರುವದಿಗಾಗಿ ಪದವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇನು ಮೇಲೆಗಿರುತ್ತದೆ | ಇಂತಹ ವಿಶ್ವವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಭಿವಿಧದ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವು ಇಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಅದು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿರುವವನು ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು (ಮೂಲದ ಪದವಿಗಳನ್ನು) ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನು. (ಇದೇಕಾರಣ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಇಬ್ಬರಿಂದಲೂ) (೨) (ಕೊನೆಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ಎಂದು ಮೇಲೆ ಪದವ್ಯಾಪ್ತ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅಭಿವಿಧವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ -) ಹೀಗೆಯೂ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅಭಿವಿಧವನ್ನು ನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (೩) (ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲಂ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೇಲೆಯೇ ಈ ವಿಶ್ವಯು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ, ಎಂದರೆ - ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೇಲೆ ಪದವಿ ಕೊಡುವು ಇನ್ನೊಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮೇಲೆಗಿರುತ್ತದೆ -) ಈ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆಂದು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ (ಇಂತಹ ಮುಕ್ತವಾಗುತ್ತಾನೆ) ಅಭಿವಿಧೋಪಾಸನೆಯಿಂದ (ಸಾಧ್ಯವಾಗುವು ಮೈಕೋ ಭೂತ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳತಕ್ಕ) ಸರಮಾ ಪುಣ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಪದವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಗೂ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರಂಭ. (೪) (ಮತ್ತೆ ಹಿಂದೆ ಮೇಲೆಗಿಟ್ಟ ಸಮ್ಯಕ್ವಾಗಿ ಮೇಲೆಗಿಟ್ಟ ನ ವೈ ಕತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ಷೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅಮೃತಾಕ್ಷರ ಹಿಂದಿನ ವಿಶ್ವಯುಳ್ಳಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೇಲ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ -) ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ಮೋಕ್ಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ (ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಇರುವಂತೆ) ಉಪಯೋಗವಾಗುವು ಮೋಕ್ಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ. (ಎಲೋ ಮೇಲೆಗಿರುವಾ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಸಾದ

[illegible]

五、一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、一百。

ಭಾ. ೩ (೧) ರಾಜ್ಯವು ಇಂದ್ರಿಯಂ ವಿರ್ಯಮಾತ್ಮಾ ದೃಢತವಂ ಚ ಭಗವಂತಂ
ವಿಶಾ ಕಶ್ಚ ಮುಖ್ಯತೋ ಮುಖ್ಯತೇ || (೨) ತಸ್ಯ ಸಾಮಾ ಮಹದ್ಭಕ್ತಃ | ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮ ಸಮ-
ಗ್ರಸ್ತು ವಿರ್ಯಾತ್ಮ ಯತಃ ಕ್ರಿಯಾಃ | ಆತ್ಮ ಸವಿಜ್ಞಾ ಪ್ರವೈರಾಗ್ಯಯೋಶ್ಚೈವ ಪಕ್ಷಾಂ ಭಗ-
ವಂತಕಾಃ || ರಸೋ ವೈ ಸಃ || (೩) ಮಹಾತ್ಮಕಂ ಪಕ್ಷಾಂ ಗವಿಗ್ರಹಂ ಪರಂ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಂ
ಪ್ರಹ್ಮ ಸರಃ ಪರಃ ಸ್ವರೂಪಃ | ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮರಾಗ್ಯಯತೋವಿಶೋಭವಿರ್ಯಾಕ್ರಿಯಾ ಪು-
ರ್ಣಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ || ಅಹಂ ತತ್ತೇಜೋ ರಕ್ತಿಸ್ತಾ ರಾಯಣಂ ಪುರುಷಂ ಜಾತಮಗ್ರತಃ
ಇತ್ಯಾದಿಃ || (೪) ಭೈರವಃ ಸದಾ ಸಂತುಮಂದಲಮುಪವತಿಃ ಸಾರಾಯಣ ಇತಿ ||
ಸ ಚಾಚೇತಸ್ಯೈಂದ್ರಿಯಾದಿವಿವಿಕ್ತಂ ಮುಖ್ಯತೇ | ಇತ್ಯಾತ್ಮತೋ ಭಗವಾನ್ಯೈಂದ್ರಿಯಾ-
ತ್ಮತೋ ಭಗವಾನ್ ರಕ್ತಾತ್ಮತೋ ಭಗವಾನ್ | ಇತಿ ಚ ಪ್ರತಿತಿ || (೫) ಸಿಂ ಸರ್ವ-
ವೇದಾಂತಪ್ರತ್ಯಯಂ ವೇದವಗಾಪ್ಯಪಿತೀಷಾದಿತಿ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ ಭಗವತಃ
ಕುತ್ವಂ ಭಗವತಾ ||

[illegible]

ಕಾ. || ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಮಿದಮ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ||
ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವತ್ಯುಕ್ತಃ ||

1. 1950年10月1日，中华人民共和国成立，标志着中国历史的新纪元。
 2. 1954年9月，第一届全国人民代表大会第一次会议在北京召开，通过了《中华人民共和国宪法》。
 3. 1956年，中国完成了对农业、手工业和资本主义工商业的社会主义改造，确立了社会主义制度。
 4. 1958年，中国掀起了“大跃进”运动，旨在通过群众运动的方式，实现工农业生产的飞跃。
 5. 1960年，中国经历了严重的自然灾害，国民经济陷入困境。
 6. 1966年，文化大革命爆发，给中国社会带来了深重的灾难。
 7. 1976年，文化大革命结束，中国进入了新的历史时期。
 8. 1978年，十一届三中全会召开，中国开始实行改革开放政策，走上了中国特色社会主义道路。
 9. 1982年，中国通过了现行的《中华人民共和国宪法》。
 10. 1989年，中国发生了六四事件，这是中国现代史上一个重要的转折点。
 11. 1992年，邓小平南方谈话，进一步推动了改革开放的深入进行。
 12. 1997年，香港回归祖国，这是中国恢复对香港行使主权的重要标志。
 13. 1999年，澳门回归祖国，标志着中国完成了对两个特别行政区的恢复行使主权。
 14. 2001年，中国加入世界贸易组织，标志着中国对外开放进入了一个新的阶段。
 15. 2008年，北京成功举办奥运会，向世界展示了中国的发展成就。
 16. 2012年，党的十八大召开，提出了科学发展观，强调以人为本，全面协调可持续发展。
 17. 2013年，中国提出“一带一路”倡议，旨在促进沿线国家的经济合作和共同发展。
 18. 2017年，党的十九大召开，提出了新时代中国特色社会主义思想，明确了新时代中国特色社会主义发展的战略安排。
 19. 2020年，中国取得了抗击新冠肺炎疫情的重大胜利，彰显了中国特色社会主义制度的优越性。
 20. 2022年，中国举办了冬奥会，再次向世界展示了中国的综合国力和国际影响力。

[illegible]

1. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。

1. 凡在中华人民共和国境内工作的外国人，其工资、薪金所得，应当依照本法的规定缴纳个人所得税。
 2. 外国人在中国境内无住所又不居住或者无住所而在一个纳税年度内在中国境内连续或累计居住不超过一百八十三天的，其所取得的来源于中国境内的所得和来源于境外但在我国负有纳税义务的收入，应当按照本法的规定缴纳个人所得税。
 3. 在中国境内有住所，或者无住所而在一个纳税年度内在中国境内连续或累计居住超过一百八十三天的外国人，其从中国境内和境外取得的所得，依照本法的规定缴纳个人所得税。

ಉ. || ಸ ಯ ಏಕದೇವಮುಪ್ಪತಃ ಪೇದ ವಸೂಪಾದೇಗ್ವೇಕೋ
ಭೂತ್ಯಾಗ್ನಿಷ್ಟವ ಮುಪೇಷ್ಟದೇವಾಮೃತಃ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೃಪ್ಪತಿ ಸ ಏಕದೇವ
ರೂಪಮಭಿಕಂಠಿತಕ್ರೇತಸ್ಯಾದ್ಯುಪಾಧಾದೇಕ || ೨ ||

[illegible][illegible]

೉. || ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯ ಪುರಸ್ತಾದುದೇತಾ ಪಶ್ಚಾದಸ್ತನೇತಾ
ವಸುನಾಮೇವ ತಾವದಾಧಿಪತ್ಯಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪಯೇತತಾ || ಇತಿ ಪಶ್ಯ
ಖಂಡಃ || ೬ ||

ಕಾಪ್ಯೇಣ ಮುಖೇನ ಪ್ರಹೃಣಾ ಮುಖೇನ ಮುಖಾಂಜ್ಞಾಂ ತತ್ಕಾಲೇ ಮುಖ್ಯಾತ್ಮನು ಸೇವಮ್ || ೧ ||
 (ಮುಖಾಂಜ್ಞ ಮುಖಾ ಮುಖಾಂಜ್ಞಾಂ ತತ್ಕಾಲೇನ ಸಾಧ್ಯವೇನ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಂಪನ್ನಃ) ಮತ್ತೆ ಮೋಕ್ಷ
 ರಹಿತವಾಗಿ ಕೂಡ ಕಾಯಾಂತರವೇ (ಮುಖೇನ ಚತುರ್ದಶಾಂಜ್ಞಾಂ) ಕರ್ಮದಾ ರುದ್ರಾಂಜ್ಞಾ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ
 ಇದೆ. ೧೩ || ತತ್ಕಾಲೇನ ಸೇವಮ್ || ೧ ||

ಜನಕೀ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೨ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಕೃತೀಯಮನ್ಯುತಂ ತದಾದಿತ್ಯಾ ಉಪಜೀವಂತಿ
 ವರುಣೇನ ಮುಖೇನ ನ ನೈ ದೇವಾ ಅತ್ಯಂತಿ ನ ಸಿಬಂತ್ಯೇತದೇವಾನ್ಯುತಂ
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

|| ತ ನಿಕದೇವ ರೂಪಮುಭಿಸಂವಿತಂತ್ಯೇತಸ್ಯಾದ್ರೂಪಾದುದಂತಿ || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಯಾ ನಿಕದೇವಮನ್ಯುತಂ ನೇದ್ಯಾದಿತ್ಯಾನಾಮೇನ್ನೇಕೋ
 ಭೂತ್ವಾ ವರುಣೇನ್ನೇನ ಮುಖೇನ್ನೇತದೇವಾನ್ಯುತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ ಸ ನಿಕ-
 ದೇವ ರೂಪಮುಭಿಸಂವಿತಂತ್ಯೇತಸ್ಯಾದ್ರೂಪಾದುದೇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಕೂರನೇ ಪ್ರಮುಖವಾದವನು ಕೂರನು ವರುಣನ ಕುಟುಂಬ-
 ಕವಾಗಿ ಅಪ್ರಯವಾಸ ಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬರುವದೇನೋಯಿತು. || ೧ ||

ಹೀ--ಕೇವಲಾ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಒಂದೇನು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಾನವೆಂದೊಂದಿಗೂ ಕೂಡುವುದು. ಮೇರು-
 ಕರ್ವತದ ಕಡೆದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿವರವಿ ಅಸ್ತಮಾನ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಕೋರುತ್ತಾನೆ ಕೂಡುವುದುಮಾತ್ರ
 ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೇರುಕರ್ವತದ ಮಾಯಾಭಂಗವಿಂಪ ಪೂರ್ವದೇಶವಾದ ಮೇರುಕರ್ವತದ ಅಂತ್ಯ-
 ಭಾಗದ ವರೆಗೆ ಒಂದಾಗಿ ಮೇರುಕರ್ವತದ ಒಡಗೂಡಾಗದಿದ್ದ ಜನರಿಗೆ ಕಡು ಮೂಢತನಕ್ಕಾಗಲು
 ಉಪಯೋಗವಾದ ಮೇರುಕರ್ವತವೇ ಅಷ್ಟು ಮೇರುಕರ್ವತವೇ ಅದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಪತಿಗಳು ರುದ್ರರ ಮೇರು-
 ಕಾಲಗಳಿಗಿಂತ ಅರ್ಧದೇಶ ಕಾಲಗಳು ಅದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಗೆ ಭೀಷ್ಮಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಸ ಯಾನದಾದಿತ್ಯೋ ದಕ್ಷಿಣತ ಉದೇಶೋತ್ತರತೋತ್ತ-
 ನೇತಾ ದ್ವಿಸ್ತಾವತ್ಪ್ರತ್ಯಾದುದೇತಾ ಪುರಸ್ತಾದತ್ತಮೇತಾಽದಿತ್ಯಾನಾಮೇವ
 ತಾನದಾಭಿಸತ್ಯಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೫-೮ ||
 || ೯ ||

ಅ || ಕಡೆದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುಮೇರುಕರ್ವತಗಳಿದ್ದ ಅಸ್ತಮಾನ ಹೊಂದು-
 ತಾನೋ ಅಷ್ಟು ಮೇರುಕರ್ವತಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳು ಅಧಿಪತಿಗಳು. ಅರ್ಧವಾಕ್ಯಗಿಂತ (ಅಂದರೆ 10 ಭಾಗಗಿಂತ)

ಕೋನುತ್ಪತ್ತಿಃ ಸುಖಸಮಾಸದ ಪೂರ್ವ ನಿಶ್ಚಿನಿಶ್ಚಯದಾಗಿ ಎತನಕ ಕೇವಲ ಭಾವಗಳ್ಲಿ ನಮದು
ಅವಮಾನಗಳು ಅಗೋಚರವೆಂಬುದು.

೨. ಭತ್ತಗೇ ಬಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಬಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಪಂಚಮನುಮೃತಂ ತತ್ಸಾಧ್ಯಾ ಉಪಜೀವಂತಿ ಬ್ರ-
ಹ್ಮಣಾ ಮುಖೇನ ನ ನೈ ದೇವಾ ಅಶ್ವಂತಿ ನ ಪಿಬಂತ್ಯೇತದೇನಾಮೃತಂ
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

ಉ. || ತ ನಿಕದೇನ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತ್ಯೇತಸ್ಯಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯಂತಿ ||
|| ೨ ||

ಉ. || ಸ ಯ ನಿಕದೇನಮನುಮೃತಂ ನೇದ ಸಾಧ್ಯಾನಾಮೇವೈಕೋ
ಭೂತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೈವ ಮುಖೇನೈತದೇನಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ ಸ ನಿಕ-
ದೇನ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತ್ಯೇತಸ್ಯಾದ್ರೂಪಾದುದೇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಎರನೆಯದಾದ ಶ್ರೀಸಾರಾಂಬಾಸಹಸ್ರವ್ಯಾ ಕಾವ್ಯವಿಧಿಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮವನವಿಧಿ ಬೋಗ್ಯ
ವಾದ ಮಜುಗಳಿಲ್ಲ.....ಗಮನ, ಕೇವ, ಪೌರಣಿಕ, ಸಾರವ್ಯಾ ಸರಸ್ವತಿದೇವ, ಚತುರ್ಮುಖ್ಯಾತ್ಮಾ
ನಿಂದ ನಿಶ್ಚಯವಿಡುವುದೇನಿರುವುದಾಗಿ.

ಹೀ-ಮರುತ್ಗಳೂ ಭೋಗಿಸತಕ್ಕ ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗಿಂತ ಸಾಧ್ಯವು ಅರ್ಥಮೀಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಅದಿ
ನತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯಾನದಾದಿತ್ಯ ಉತ್ತರತ ಉದೇತಾ ದಕ್ಷಿಣತೋಸ್ತಮೇತಾ
ದ್ವಿಸ್ತಾನದೂರ್ಧ್ವ ಉದೇತಾಃರ್ನಾಹಸ್ತಮೇತಾ ಸಾಧ್ಯಾನಾಮೇವ ತಾವ-
ದಾಧಿಪತ್ಯಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಬಂಡಃ || ೧೦ || ೪ ||

ಅ || ಮೇರುಪರ್ವತದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಗ್ನೇಯ: ಭೂವಾಭಾಗವಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಅಲ್ಲಿ ಉದಯ
ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ತಗ್ಗು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಪರ್ವತದ ಮೇಲುಭಾಗದಿಂದ
ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಆ ದೇಶವನಿಗೆ ಮೇಲುಭಾಗವಲ್ಲ ಸೂರ್ಯೋದಯವು. ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ
ವಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಾನವು. ಮರುತ್ಗಳೂ ಭೋಗಿಸುವ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಿಗಿಂತ (3 ಭಾಗ 45 ವಿಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ)
ಅರ್ಧ ದೇಶಕಾಲಗಳನ್ನು (1 ಭಾಗ 52 ವಿಭಾಗ) ಸಾಧ್ಯವು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀ-೯ನೇ ಬಂಡದ ಚತುರ್ಥಮನುಮೃತಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಅಪರಾಧಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ, ಹೊತ್ತು, ಹೂವುಹೂವು ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋದಯ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನಗಳ, ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದಂತೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅಮುಕ್ತವು, ಅಮುಕಾರಣ ಅಮುಕ್ತಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ—) ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಾನ ಮೊದಲ ಶ್ರುತಿ

ದಿ || ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಮಾನ ಪರ್ಮಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ವಸ್ತಿಗೊಂಡ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೋದಾಗ ಅಸ್ತಮಾನಪರ್ಮಾಣವಲ್ಲವಾಗಿ ಅವರ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ, ಉಪಯುಕ್ತವಾದಂತೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬೀಳಿತು. ಅವರಿಗೆ ಅಸ್ತಮಾನವಾದ ಉತ್ತರದೇಶ ದ್ವಾರದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ ಅಸ್ತಮಾನ ಪರ್ಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಬೀಳಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಮೋದಾಗ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಸಮಾನವಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಉಪಯುಕ್ತವೆಂದು ಅವರಿಗೆಯೇ ಸೂರ್ಯನು ಮುಖವಾಗಿ ಮೋದಾಗ ಸೂರವಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಅಸ್ತಮಾನ ಪರ್ಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಬೀಳಿತು. (೨೨)

ಓ...ತತಃ ಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥಯಾಮಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಧಾ. || (೧) ತತ್ಸಪ್ತಧರ್ಷಕಾಲೇನ ಕೋಶೋತ್ತರಾದುದಿತಸ್ತಥಾ | ಅಸ್ತಂ ವಸ್ತಿಗೋ-
ತೋ ಯಾತಿ ಸ ಕಾಲೋ ಮೂರುತಃ ಸ್ವತಃ || (೨) ಉದೇಕ್ಷ್ಯ (ಕ್ಷೀಂ) ದ್ರವ್ಯರೇ ಮೋ-
ಕ್ಷ್ಯಮವಾಗುಂಧಯಪರ್ವತಃ | ಅಸ್ತಮೇತಿ ತದರ್ಥೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ತಸ್ಯ ಪತಿಃ ಸ್ವತಃ ||
(೩) ಏಕತ್ರೀಂಶಮ್ ಭುಜಿಕಾಃ ಸಾಧಿಕಾ ವಸುಧೇವತಾಃ | ತದರ್ಥಾ ರುದ್ರದೈವತ್ಯಾಸ್ತತ
ಅದಿತ್ಯದೈವತಾಃ | ತದರ್ಥಾ ಮೂರುತಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಾಸ್ತದರ್ಥಾ ದೇವತಸ್ತಥಾ || ಇತಿ ಚ ||
(೪) ಲೋಮೋ ದ್ವಿಗುಣೋಭೂತೋ ವಸುಕಾಲೋ ಯಾನಾಂ ಸ್ತಾನಾಸ್ತಮೇತಿ ದ್ವಿಸ್ತಾನತಃ
ಅರ್ಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || (೫) ಬ್ರಾಹ್ಮೀ (ಮೋಕ್ಷ) ಮುಮೂರ್ತ ಇತ್ಯುಪಾಕಾಲಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ |
ಲೋಮೋ ಕಾಲ ಇತಿ ಪೂರ್ವರಾತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ಸಾರ್ಧರಾತ್ರಸ್ಯ || ೬ || ಸೌಮ್ಯಃ ಕಾಲ
ಇತಿ ಅಪರರಾತ್ರಸ್ಯ | ಸೌಮ್ಯಕಾಲಶ್ಚ ತಸ್ಯ ಸ್ವಾಲ್ಮೇ ವೀತಮುಕ್ತದೈವತಃ || (೭) ಮೂರುತ-
ಕಾಲಾದ್ವಾಯುರ್ಭವಾತಿ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಅದಿತ್ಯಕಾಲ (ಪ್ರಾಚ್ಯವಾಕ್ಯದಂತೆ ಮೇಲಿನಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿತು) ನಾಟಕ ಮೇಲೆ ಅದಿತ್ಯ ಕಾಲದ ಅರ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕೋಶ ವಸ್ತಿಗೊಂಡಿತ್ತು ಅಸ್ತಮಾನ ಮೊದಲುಶ್ರುತಿ ಅ ಕಾಲಕ್ಕೆ 3 ಭಾಗಗಳಾದ 45 ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅವರಿಗೆ 32½ ಭಾಗಗಳು ಮೇಲೆ 3 ಭಾಗ ಗಳಾದ 45 ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ (26 ಭಾಗಗಳಿಗೆ 15 ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ) ಪಶ್ಚಿಮದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂರುತ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿತು. (೨) (೧೦ನೇ ಬಂಡವ ತ ಯಾವುದಾದಿತ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮುಕ್ತಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಇಂದ್ರಪುರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದಿತ್ಯ ಎತ್ತರ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉಪಯುಕ್ತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರುತಕಾಲದ ಅರ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರುತಕಾಲ 3-45. ಅವರ ಅರ್ಧ 1-52½ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಾನ ಮೊದಲುಶ್ರುತಿ ಅ ಮುಮೂರ್ತ ದೇವಕಾಲಗಳ ಅರ್ಧ ದೇವಕಾಲಗಳಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮುಖದ ಅಧಿಪತಿಯು. (೩) (ಪ್ರಾಚ್ಯದಂತೆ—ತನು ರಾತ್ರಿಗೆ ೬೫ ೧೦ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ—

ಅರ್ಧ ೩ ಭಾಗಗಳಿಗೆ

(1) 30 — 0 ಮೂರುತ

(2) 15 — 0 ಮೂರುತ

- (3) 7 -- 30 ಅಧಿಕೃತಾಲ
(4) 3 -- 45 ಮಾರುತಕಾಲ
(5) 1 -- 52 ಬ್ರಾಹ್ಮಕಾಲ

58--71

ಓಗೇವಸ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದರೂ 1 ಭವಿಷ್ಯಯೂ 52 ಭವಿಷ್ಯಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಂ
ಯುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವಶ್ಯಾಗಿ ಕಾಲವಿಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--)

ಫಲಗಿ ಫಲಗಿ

ಫಲಗಿ	31	-	15 ಕ್ಕೆ	ಮರುತಕಾಲ	ಮರುಕಾಲ
ಅವರ ಅರ್ಧ ರಾತ್ರಿ	15	--	37 ಗೆ	ಋತುಕಾಲ	ಋತುಕಾಲ
ಅವರ ಅರ್ಧ	7	--	30 ಕ್ಕೆ	ಅಧಿಕೃತಕಾಲ	ಅಧಿಕೃತಕಾಲ
ಅವರ ಅರ್ಧ	3	--	45 ಕ್ಕೆ	ಮರುತಕಾಲ	ಮರುತಕಾಲ

ಅವರ ಅರ್ಧ 1--52 ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಮುಖಗಳು ಅಧಿಕೃತಕಾಲಗಳು ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಕಾಲವು
ಎಲ್ಲರೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತಕಾಲಗಳು (1) (2) (3) (4) (5) ಈ ಸಾಲ್ಕು ಖಂಡ
ಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿರುವುದು ದ್ವಿಪ್ರಾಪ್ತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ 1 ರಾತ್ರಿ ಕಾಲವು ಇಮ್ಮಡಿ
ಯಾವುದು ಮರುತಕಾಲವು. ಮರುಕಾಲಕ್ಕೆ 1 ರಾತ್ರಿ ಕಾಲವು ಅರ್ಧವು (2) (ಫಲಗಿ ಮೇವಲಾದ
ಕಾಲವಿವೇಕಗಳಿಗೆ ವಸ್ತಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಕ್ರೈಶ್ಚಿಯನ್ ಮತದ ಸುಪರಿಸಿ ಯುಕ್ತಿ
ಗೊಂದಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--) ಬ್ರಾಹ್ಮೇ ಮುಹೂರ್ತೇ ಚೋತ್ತಾಯ ಎಂಬ ಸ್ವತಿಯುಳ್ಳ ಉಪ್ಪು
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನ ದೇವತೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಋತುಕಾಲ
ದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವುದೆಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಾಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ (ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ಮುಂದೆ ಮೇಲಿನ ಒಂದು
ಗಾಂವು ಅಧಿಕೃತಕಾಲದ ದೇವತೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆದು ಅಧಿಕೃತಕಾಲವು) ೩) (ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ಮು
ಸಾಮಾನ್ಯಕಾಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಕ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಕ್ರೈಶ್ಚಿಯನ್ ಮತದ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದೆಂದು
ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಗೆ ೧4 ಭವಿಷ್ಯ, 22 ಭವಿಷ್ಯಯು ಮೇಲಿನ, 3 ಭವಿಷ್ಯ 45 ಭವಿಷ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯಕಾಲ
ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಶ್ಚಿಯನ್ ಮತವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. (4) (ಋತುಕಾಲದ ದೇವತೆಯಾಗಲಿ, ಮರುತಕಾ
ಲದ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಗೆಂದರೆ--) ಅದೇ ಮರುತಕಾಲ ಕಾಲವು ಅಗಲುವುದೆಂದು ಗಾಂವು ಮೇಲೆ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. (ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮರುತಕಾಲವೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ)

ನೀ - ಅಗ್ನಿಯು ಮರುತಕಾಲದ ದೇವತೆಗಳೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಭಾ. || (೧) ಅಗ್ನೇಯಕಾಲವಾದೇವಾನ್ವಿ ಸೈಕಫಲಿಕಂ ಹೋಮಕರ್ಮಗಂ ವಿಶೇ-
ಷತಃ ಪ್ರವರ್ತಕಂ || (೨) ಅಹಃ ಸರ್ವಂ (ಸರ್ವ)ವಸೂನಾಂ ಕು ಪರೇಷಾಂ ರಾತ್ರಿರೇವ
ಚ | ಪ್ರದತ್ತಾ ವಿಷ್ಣುನಾ ಪೂರ್ವಂ ಪಾಲಮಿತ್ಯಬ್ರುವನ್ನರೇ || ಪುನರ್ವಿಶೇಷತೋ ದತ್ತಂ
ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮರುತಾಂ ತಥಾ | ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಕೃತಿಯಂ ಚಾಪ್ಯಾಧಿತ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರದತ್ತ-
ನಾನ್ || ವಿಷ್ಣೇಷಾಮಸಿ ದೇವಾಣಾಂ ಸಾಮಾನ್ಯಾದ್ವಸುನಾಮಹಃ | ಇತಿ ಚ || (೩)
ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರಾದ್ಯಾಸ್ತು ದ್ವಯೋರ್ವೈಯೋಃ | ವಸವಸ್ತು ದ್ವಯೇತಾಃ
ಸಾಮಾನ್ಯಾನ್ ವಿಶೇಷತಃ || ಇತಿ ಚ || (೪) ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಕೃತಿಯೇ ಚ ರುದ್ರಾದೇರಾ-
ಜ್ಯಮಿತ್ಯತೇ | ತದ್ವೈಕತ್ವಾದ್ವಸೂನಾಂ ಕು ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ (ರೋ) ವಿಶೇಷತಃ || (೫)
ತತ್ರಾಪಿ ನಾಯುಧನತ್ವಮಗ್ನಾದೀನಾಂ ಪ್ರಕೀರ್ತಕಂ || ೪ ||

ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೧೦. ೧) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೧೧. ೧) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೧೨. ೧) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೧೩. ೧) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೧೪. ೧) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

೨೨. ೧ || ಅಯಂ ವಾಚ ಸ ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||
ಯೋಗೀಯಃ ಸಂತಪ್ತಃ ಪುರುಷಃ ||

[illegible][illegible][illegible]

第一、在政治上，要坚决拥护党的领导，拥护社会主义制度，拥护党的路线、方针、政策，在思想上、政治上、行动上同党中央保持高度一致。

ಅಂ || ಅಥ ಯೋಗಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತ್ಯುತ್ಪಾದಿ ಸೇವಕಾಽನಾ ನಾ ವಾಚಾ ನಿಜ-
ಶ್ಚೈವೇತದ್ಧ್ವಂಸಮಾನುಷಾನ್ಯಭಾವಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯುತ್ಪಾದಿ-
ವೇದಾ ಭವತಿ ಯಾ ಯಾ ಮೇವ

1. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 2. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 3. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 4. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 5. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 6. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 7. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 8. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 9. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。
 10. 凡在本行存款，利息按日计算，按月结息。

[illegible]

ಅ ೨ ಸ್ವಾಮಿವಾ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಪುನಃ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾನವಾದುದು
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು. ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.

ಅ ೨ ಅಥ ಯೋಗವ್ಯಾಪ್ತಃ ಸತ್ಯಃ ಸ ಧರ್ಮಃ ಸ ದಾರ್ಶನಃ ಸ
ಅಕಾಶಶಬ್ದೇತದೇವತಾ ಮಹಶ್ವೇತುನಾಸಿತೌದ್ರಃ ಮಹಶ್ವಾನ್ ಭವತಿ
ಯ ಏನಂ ವೇದ || ೨ ||

ಅ ೨ ಸ್ವಾಮಿವಾ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಪುನಃ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾನವಾದುದು
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು. ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.
ಮನೆಯು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು ಅದರೇ ಮನೆಯಾದುದು.

ಅ ೨ ಕೇ ವಾ ಸತ್ಯಃ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಃ ಸ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷಾಸ್ಯ ಕುಲೇ ನಿಲೇನ ಜಾಯತೇ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರ್ಗಃ
ಲೋಕಃ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷ || ೨ ||

ಅ ೨ ಕೇ ವಾ ಸತ್ಯಃ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಃ ಸ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷಾಸ್ಯ ಕುಲೇ ನಿಲೇನ ಜಾಯತೇ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರ್ಗಃ
ಲೋಕಃ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷ || ೨ ||

ಅ ೨ ಕೇ ವಾ ಸತ್ಯಃ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಃ ಸ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷಾಸ್ಯ ಕುಲೇ ನಿಲೇನ ಜಾಯತೇ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರ್ಗಃ
ಲೋಕಃ ಯಃ ನಿಶಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವೇಷ || ೨ ||

ಅ ೨ ಅಥ ಯದತಃ ಪರೋ ದಿವ್ಯೋ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಶ್ವತಃ ವಿಶ್ವತಃ
ಪ್ರಸೇಷಂ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರಸೇಷಪ್ರಸತ್ತಮಃ ಪೂತ್ತಮಃ ಪೂ ಲೋಕೇಷ್ಯದಂ
ನಾನ ತದ್ವದಿವಮಸ್ತಿತ್ವಂ ತಪ್ತುರುಷೇ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಸ್ಯೈವಂ ದೃಷ್ಟಿ || ೨ ||

೨ ಸಹಸ್ರೀ ಅಧ್ಯಾಯ ೨೨೨ ಸಹಸ್ರೀ ಅಧ್ಯಾಯ ೨೨೨ ಸಹಸ್ರೀ ಅಧ್ಯಾಯ ೨೨೨

[illegible][illegible][illegible]

2

1. 凡在本行开立存款账户的客户，均可向本行申请开立定期存款账户。
 2. 定期存款账户的开立，须由客户填写《定期存款开户申请书》，并提供有效身份证件。
 3. 本行定期存款账户分为整存整付、零存整付、整存零付、零存零付四种类型。
 4. 定期存款的期限分为三个月、六个月、九个月、十二个月、十八个月、二十四个月、三十六个月、四十八个月、六十个月、七十二个月、八十四个月、九十六个月、一百零八个月、一百二十个月。
 5. 定期存款的利率按中国人民银行规定的利率执行，具体利率以本行公示为准。
 6. 定期存款账户的开立，须由客户本人或授权代理人办理，不得代办。
 7. 定期存款账户的开立，须由客户本人或授权代理人填写《定期存款开户申请书》，并提供有效身份证件。
 8. 定期存款账户的开立，须由客户本人或授权代理人填写《定期存款开户申请书》，并提供有效身份证件。
 9. 定期存款账户的开立，须由客户本人或授权代理人填写《定期存款开户申请书》，并提供有效身份证件。
 10. 定期存款账户的开立，须由客户本人或授权代理人填写《定期存款开户申请书》，并提供有效身份证件。

ಉ. || ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರೋ ಭಾರಜಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ
 ಆಕಾಶ ಆತ್ಮ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವರಸಃ ಸರ್ವ-
 ಮಿದಮಭ್ಯಾತ್ಮೋನಾಕೃನಾದರಃ || ೨ ||

ಅ || ಪ್ರಾಣ ಪ್ರಾಣವುಳ್ಳವನು ಬಲಾತ್ಕೃತ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು. ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನು. ಸತ್ಯ
 ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವನು. ಚಿತ್ತಾಂಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ಮೃತ್ಯುನು. ಅವರಮಿಗೆ ನಿಯಮ. ಕರ್ಮ
 ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು ಸರ್ವ ಸ್ವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಿರುವವನು. ಸರ್ವ ಸಂಸಾರಿ
 ಸ್ವರೂಪನು. ಸರ್ವ ಶುಭರಸಸ್ವರೂಪನು. ಸರ್ವ ಸ್ವ ಬಗ್ಗೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಿರುವವನು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಂತೆ
 ಆರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಮಾತನ್ನಾಡದಿರುವವನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಕೊಂಗೊಂಡಿರುವವನು.

ಪೀ - ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಅಣುರೂಪಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಮೊಟ್ಟ ರೂಪವಿರುವ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿ
 ಅಣುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಉ. || ಏಷ ಮು ಆತ್ಮಾಂತರ್ಹೃದಯೇಽಗ್ರೇಯಾನ್ ಪ್ರೇಹೇರ್ವಾ
 ಯನಾದ್ವಾ ಸರ್ವಪಾದ್ವಾ ಶ್ಯಾಮಾಕಾದ್ವಾ ಶ್ಯಾಮಾಕತಂಡುಲಾದ್ವೈಷ ಮಃ
 ಆತ್ಮಾಂತರ್ಹೃದಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಜ್ಯಾಯಾನಂತರಿಕ್ಷಾಜ್ಯಾ-
 ಯಾನ್ ದಿವ್ಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನೇಭ್ಯೋ ಲೋಕೇಭ್ಯಃ || ೩ ||

ಅ || ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಏತ್ಯು ಅವನು ಯಾವ (ಲೋಕ) ಇವನು (ಏತ್ಯು)
 ನಾನಿವೆ ಶ್ಯಾಮೆ. ಅಕ್ಕಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಾಂತ ಅಣುರೂಪ. ಆತ್ಮಾನು ಆತ್ಮಾಂತ ಅಣುರೂಪವಾಗಿದ್ದಾನೆ.
 ಭೂಲೋಕವಿಂದಲೂ. ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವಿಂದಲೂ. ಸುಗಂಧವಲೂ. ಈ ಲೋಕವಿಂದಲೂ ಅತಿ
 ಸೂಲಿಸುವವನು. ಮೊಡ್ಡ ಪರಮಾತ್ಮನು.

ಪೀ - ಒಬ್ಬನನ್ನೇ ಅಣುತ್ವಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳ. ಲೋಕವು ಸ್ವಯಂವಿರುವ ವಿರುದ್ಧಗಳಂತೆ ತೋರಿರುವ
 ಶ್ರೀಕವಿಗೆ ಅಣುತ್ವ ಇತ್ಯಯಾವಿದುವರೂ ಸರ್ವಗುಣಗಳೆಂಬುದು ಪ್ರಮಾಣವಾದುದು. ಎನ್ನು
 ತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವರಸಃ ಸರ್ವ-
 ಮಿದಮಭ್ಯಾತ್ಮೋನಾಕೃನಾದರ ಏಷ ಮು ಆತ್ಮಾಂತರ್ಹೃದಯ ಏತದ್ವೈ-
 ಹ್ಮತಮಿತಃ ಪ್ರೇತ್ಯಾಭಿಸಂಭವಿತಾಸ್ತೀತಿ ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದದ್ಭಾ ನ ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ-
 ಸ್ತೀತಿ ಹ ಸ್ಯಾಹ ಶಾಂಡಿಲ್ಯಃ ಶಾಂಡಿಲ್ಯಃ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಪಂಡಃ ||
 || ೫-೧೪ || || ೪ ||

ಅ || ಸ್ತ.....ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಣಶರೀರವುಳ್ಳವನು. ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣ
 ಗಳುಳ್ಳವನು. ಸರ್ವ ಗುಣಗಳಿರುವವನು..... ಮಹಾಕಾಂತರ ನನ್ನಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಲ್ಪಡುವ
 ಮಿದಮತಿ ಆತ್ಮ

ಭಗವದ್ಭಕ್ತನನ್ನು ನಾನು ಹೊಂದುವವನಾಗುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಿದೆಯೋ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಸಂವೇದವಿಲ್ಲವೋ, ಆತನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಂಡಿಲ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮಹಿಳೆಗಳು ಹೇಳಿರುವರು (ಇದೊಂದು ಮೇಲನನ್ನ ಎಂಬ ಮೂತು ಶಾಂಡಿಲ್ಯರೆಂದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) || ೧೭ ||

ಪೀ—ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವು ಹೇಗೆಂದರೆ—ತಜ್ಞಾಭಾಸಿತಿ ತಜ್ಞಃ | ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು (ತಜ್ಞಃ) ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯ ಹೊಂದತಕ್ಕದ್ದು (ಅಸಿತಿಃ) ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೇಷ್ಠ (ವ್ಯಾಪಾರ) ಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಾಗಿಯೇ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರುವುದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲ, ವಿಷ್ಣುವು. ಈ ರೀತಿ ಪರಮ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದು ಯುಕ್ತವು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧವೂ ಅದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಇದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತಿಸಾಮೀಪ್ಯಾತ್ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವತಃ | ತಜ್ಞ ಬ್ರಹ್ಮಜಲಾನ್ಯಾಕ್ಷಾದ್ಯೋಽಸೌ ವಿಷ್ಣುರ್ಜಲೇನಿತಿ || (೨) ಅನೀದವಾತಮಿತಿ ಯಂ ವೇದವಾಗವದತ್ ಸ್ಫುಟಂ | ಆಪ್ರಕೇತೇ ತು ಸಲಿಲೇ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾರಾಯಣೋಽಪಿ ಸಃ || (೩) ಕೃತುಸ್ತು ನಿಶ್ಚಿತಂ ಜ್ಞಾನಂ ತದ್ವರಃ ಪುರುಷೋ ಮೃತಃ | ತಸ್ಮಾದ್ವಿನಿಶ್ಚಿತಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕುರ್ಯಾದ್ವಿಷ್ಣೋ ಮಹಾಗುಣೇ || (೪) ಮಹಾಜ್ಞಾನಾತ್ಕೃತತ್ವಾತ್ಪ್ರೋಕ್ತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಮನೋಮಯಃ | ಯತಃಸ್ಮಾದ್ಬಲರವೀರೋಽವಾತಕಃ ಪ್ರಾಣರವೀರಕಃ || (೫) ಆ ಸಮಂತಾತ್ಮಕಾರಾತ್ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಪ್ರಾಕೃತೀತತಃ | ಸರ್ವಗಂಧಾದಿರೂಪತ್ವ ಭೋಕ್ತಾ ಚೈಷಾಂ ಸದೈವ ಹಿ | ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಕೃದ್ವಾತಿ ತಮೇವ ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ || ಇತಿ ಸದ್ಗುಣೇ || (೬) ಏಕತ್ರ ಸರ್ವಗಂಧಾದಿನಾ ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕಸರ್ವಗಂಧಾದಿರೂಪತ್ವಮುಚ್ಯತೇ | ಅನ್ಯತ್ರ ತದ್ಭೋಕ್ತೃತ್ವಂ || || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಪಿಂಡಃ || ೫-೧೪ || || ೧ ||

ಅ || (೧) (೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವರ ಹೃದಯದೊಳಗಿದ್ದು ಒಂದು ಅತಿಸಾಮೀಪ್ಯವಿದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದಂ ಎಂದೂ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಅಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಖ್ಯನಾಗಿ ಪ್ರಲಯಜಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಜಲಾನ್ ಎಂಬ ಅಸಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—(ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಇತಿ ನೀದವಾತಂ ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೋ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು. ಏಕೆಂದರೆ—ಅಸಮಿತವಾದ ಅಗಾಧವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪವಾದ ಪ್ರಲಯಜಲದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿರುವವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.) (ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮಾಣಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ವಿಷ್ಣುವು ನಾರಾಯಣ

ಅನೀದವಾತಂ ಸ್ವಭಯಾ ತದೇಕಂ ತಸ್ಮಾದ್ವಿಶ್ವೇಷು ಪರಃ ಕಿಂಚನಾಸಿ | ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ವಾಯುವಿನ ಸಹಾಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಖವಾಗಿಯೇ ಜೇಷ್ಠಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು | ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಆವನಿಂದ ಬೇರೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ | ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಗಮಿತ ಜಲರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಆವರಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಅಪೋ ನಾರಾ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಅಪೋ ನೈ ನರಸೂನವಃ | ಅಯನಂ ತಸ್ಯ ತಾ ಪೂರ್ವಂ ತೇನ ನಾರಾಯಣಃ ಸ್ಯುತಃ | ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಿಂದ ನಾರಾಯಣನೆಂದರೆ ಪ್ರಲಯ ಜಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವವನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು

ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿಂಪರಿಣಿತವಾದ್ದು. ಅದಕ್ಕಾರಣ ಕರ್ಮವಾದವಿಷಯವನ್ನನುವಾದ ಅದಿಕಾರಿಯು ಜ್ಞಾನವಸ್ತುವಾದವರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಬೇಳೆದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಹುಸನೆಮಾಡಬೇಕು. (೧) ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಭಾವವೇ ಮತ್ತೆಗಾಳಿ ಪುಲಕನ ಜ್ಞಾನವಾದ ಅದೀನವಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ - ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವಿರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) ಇದಕ್ಕಾರಣ ಮಹಾಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ಅದಿಕಾರಿಯು ಸ್ವಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ ಬಹು ಕೊಂದುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಮೋಕ್ಷಕಾರುನಾರ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬಹುಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಬಹುಸನೆ ಮಾಡುವವರೆ ಸ್ವಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಿಗಲಾರದು.) (೨) ಅದೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ವಿಷ್ಣುವು ಪುಣ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಮಹೋದಯವೆಂದೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವ್ಯವಸಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಶರೀರವೆಂದೂ ಅರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಇಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಕಾರವೆಂದೂ ಅರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಧಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವು, ಸರ್ವವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವವು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನವಿರುವವು ಆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಏನು ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (೧) - ಸ್ತ್ರೀ ಮಂತ್ರವಲ್ಲದ ಸರ್ವ ಗೊಂದಲವಾದುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬಹುಸನಾತ್ಮಕನಾದ ಸರ್ವ ಗೊಂದಲವರೂಪವೆಂದೂ, ಸ್ತ್ರೀ ಮಂತ್ರವಲ್ಲದ ಸರ್ವ ಗೊಂದಲವಾದುದು ಗೊಂದಲಗೊಂಡಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದೆಂದೂ ಅರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) -

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಅಂಕವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೫ನೇ ಅಂಕವು

ಸೀ - ನಿಭೋಗ ಲೋಕೇಭೋಗ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಹೇಳುವ ಸರೂಪ. ಆಕಾರವಂತೆಯೇ ಶರೀರವಿರುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಶರೀರವಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವಾಯುದೇವರನ್ನು ಶುಚ್ಛಿ ಸತ್ಯ ಬಾಹು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ವಸೆದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಅಂತರಿಕ್ಷೋದರಃ ಕೋಶೋ ಭೂಮಿಬುಧೋ ನ ಜೀರ್ಯತಿ
ದಿಶೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ಸ್ತುತಯೋ ದ್ವಾರಸ್ಯೋತ್ತರಂ ಬಿಲಂ ಸ ಏಷ ಕೋಶೋ ವಸು-
ಧಾನತ್ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಮಿದಂ ಶ್ರೀತಂ || ೧ ||

ಅ || ಅಂದ ಇಷ್ಟಾಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಕೊಂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕೊಬ್ಬೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕವುಳ್ಳವನು. ವಾದಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯುಳ್ಳವನು. ಸಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿಯೂ ಮುಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿವನು ಇವನು ಜಾಲಲ್ಯ ತೋಳುಗಳು ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಿಳ್ ಎಂಬ ಕೆಸರಗಳಿವುಳ್ಳವು, ದಿಕ್ಕನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ. (ಅಂದರೆ - ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಿವೆ.) ತಿರಸ್ಸಿನ ವಿವರದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಲೋಕವಿದೆ ಆ ಆ ಕೋಶವೆಂದೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನು. ಕೋಶವೆಂದೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಸೀ - ತೋಳುಗಳು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೋಳು ಯಾವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿತು. ಹೆಸರೇನು? ಅಯುಧವು ಮಾಡುವೆಂದರೆ -

ಉ. || ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಚೀ ದಿಕ್ ಜುಹೂರ್ನಾಮ ಸಹಮಾನಾ ನಾಮ
ದಕ್ಷಿಣಾ ರಾಜ್ಞೀ ನಾಮ ಪ್ರತಿಚೀ ಸುಭೂತಾ ನಾನೋದೀಚೀ ತಾಸಾಂ
ನಾಯುರ್ವತ್ಸಃ ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ನಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಂ ವೇದ ನ
ಪುತ್ರರೋದ್ ರೋದಿತಿ ಸೋಹಮೇತಮೇವಂ ನಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಂ
ವೇದ ಮಾ ಪುತ್ರರೋದ್ ರುದಂ || ೨ ||

ಅ || ಕೇವಲವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸ್ವರ್ಗದಿಕ್ಕೆಗೆ ಅತ್ರಯವಾದ ಪ್ರಾಚೀ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ವರ್ಗ
ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಲಬಾಗದ ಮೇಲಿನ ತೋಳು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟಿ
ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಉಣ್ಣುವುದು ಇವುಗಳಿಂದ ಜುಹೂಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಚಕ್ರಾಯುಧ
ದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ—ಶತ್ರು
ಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಚಕ್ರವುಳ್ಳ ತೋಳು) ಜುಹೂಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ,
ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅತ್ರಯವಾದ ಒಲಬಾಗದ ಕೆಳಗಿನ ತೋಳು ವೇದಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯು ಅಭಿಮಾನಿ
ಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಂಖದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಹಮಾನ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ
ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅತ್ರಯವಾದ ಎಡಗೈಯ ಮೇಲಿನ ತೋಳು ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಗವಾರಿಸು ಅಯುಧ
ದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಬೈತ್ಸರ ರಕ್ತದಿಂದ ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಞೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ
ಗದೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಞೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅತ್ರಯವಾದ
ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಡಗೈಯ ಕೆಳಗಿನ ತೋಳು ಇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭೂತ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ
ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಅತ್ರಯವಾದ ಸದ್ವ (ಕಮಲ)ದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸುಭೂತಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.
ವಿಕ್ ಅಂವು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅತ್ರಯಗಳಾದ ತೋಳುಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ
ರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯವಾಣನು ಮಗನು. (ಅಂದರೆ—ಜುಹೂದಿಂದ ಧರ್ಮ ಸಹಮಾನದಿಂದ ಜ್ಞಾನ,
ರಾಜ್ಞಿಯಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯ, ಸುಭೂತದಿಂದ ಇಶ್ವರ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿದೆಯು ತೀರ್ಥಯೇತು) ಇವನ್ನು ತಿಳಿ
ವವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಓಗಿಗೆ ಧರ್ಮಾದಿರೂಪನಾದ ಮುಖ್ಯವಾಣನು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಗನೆಂದು
ತಿಳಿದವನು ಮಗನಾಗಿ ಅಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಮುಕ್ತನೇ ಅಗುತ್ತಾನೆ) (ಓಗಿಗೆ ತಿಳಿದು ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಿ
ವವರು ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದಾರೇನು? ಎಂದರೆ—) ನಾನು ಮುಖ್ಯವಾಣನು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿ
ವಿರುವುದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಳಲಿಲ್ಲ. (ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜರಾಮರಣವಿತ್ತರೂ
ಮುಕ್ತಳೇ ಆಗಿರುವೆನೆಂದು) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮಾತು.

ಉ. || ಅರಿಷ್ಟಂ ಕೋಶಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಸಮುನಾಸಮುನಾ ಸ್ವಾ-
ಣಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಸಮುನಾಸಮುನಾ ಭೂಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಸಮುನಾ-
ಸಮುನಾ ಭುವಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಸಮುನಾಸಮುನಾ ಸ್ವಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮು-
ನಾಸಮುನಾಸಮುನಾ || ೩ ||

ಅ || ವಿವಾರವಿತ್ತಿರುವ, ಸರಮಾನಂದ ಇಚ್ಛಾ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಒಳಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು
ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವನು. (ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು
ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಸುದೇವನನ್ನು, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸು
ವುದರಿಂದ ಭೂಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಪಣನನ್ನು, ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಭುವಃ ಎನಿಸಿ

ಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅನಂಗವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅನಿರುದ್ಧನ ಒಳಿದುಳ್ಳ ಸೇವಕನು

ಓ-ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಇಮಂನೊಬಲಾದ ಸಾಲ್ಕು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ವೇದವೇ ವಿವರಿಸಿದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ || ಸ ಯದವೋಚಂ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಣೋವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ತಮೇವ ತತಾ ಪತ್ನಿ || ೪ ||

ಅ || ಈ ಸಾನು ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಎಂದು ಎಂದು ಹೇಳುವವನೋ ಅದೂ, ಗುಣಪುಷ್ಕರ್ಣಿ ಗಾಢ ಮತ್ಸ್ಯಾವ್ಯವತಾರ ಸಮುದಾಯವೂ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ ವಾಸುದೇವನೇ ಅದುಕಾರಣ ಎಲೋ ಭಕ್ತರೇ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲವಿರುವ ವಾಸುದೇವನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡವರಿಗೆ ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವೇನಿತ್ತು ಹೇಳುವಳು.

ಉ. || ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಭೂತ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತಿ ಪೃಥಿವೀಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇಂತರಿಕ್ಷಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ದಿವಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ತದವೋಚಂ || ೫ ||

ಅ || ಪೃಥುವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಭೂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಮಣನನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ರು. ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಂತರಿಕ್ಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡ, ಮೃಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಮೃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಮಣನನ್ನೇ ಹೇಳುವೆನು ಅದುಕಾರಣ ನೀವೂ ಕೂಡ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಮಣನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡುಮರಿ.

ಉ. || ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಭುವಃ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯಗ್ನಿಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ವಾಯುಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಅದಿತ್ಯಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ತದವೋಚಂ || ೬ ||

ಅ || ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಭುವಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದುದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ, ಬೀಸುವುದು ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಇವುಗಳಿಂದ ವಾಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ, ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ನಾನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ. ಅದುಕಾರಣ ನೀವು ಕೂಡ ಅಗ್ನಾದಿ ವೈವರ್ತಗಳೊಳಗಣ ಅಗ್ನಾದಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ಹೊಂದುವರಿ.

ಉ. || ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಸ್ವಃ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯುಗ್ಗೈದಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಯಜುರ್ವೇದಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಸಾನುವೇದಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ತದವೋಚಂ ತದವೋಚಂ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೫-೧೫ ||

ಮಹಾಬಾಹುರ್ವಿರಾಂ ವತ್ಸಸ್ತತಃ ಸ್ತುತಃ || (೪) ಭರ್ವಜ್ಞಾನಾದಿರೋಪೇಣ ವಿಷ್ಣೋ-
ರ್ಬಾಹುಚತುಷ್ಪಯಾತ್ | ಜಾತಂ ನಾಯುಂ ವಿದಿತ್ವೈವ ಸ್ತುತೋ ಭೂತ್ಯಾ ನ ರೋದತಿ |
ನ ಜಾಯತೇ ನ ಸ್ತ್ರಿಯತೇ ಮುಕ್ತೋ ಭೂತ್ಯಾ ಸುಖೇ ಭವೇತ್ || (೫) ನಾಯುಂ ಹರೇಃ
ಸುತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ನಾಹಂ ಪ್ರತುತಯಾರುಹಂ | ಹರೇಃ ಪ್ರಸಾದಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಜರಾ ಚಾ-
ಮರಾ ಹೃದಂ | ಅನಾದಿಕಾಲಸಂಬಂಧಾದಿಹೃದಾಚ ಪು(೨)ರಾ ರಮಾ || ೩ ||

ಅ || ೧ || ಶ್ರೀಹರಿಯ ನೇಲಿನ ಎಡತೋಳು ಸ್ಥಿರವು. ಎತ್ತಗೆ ಅತ್ತಯವು ಕೋಟಿಸುತ್ತುರವು
ಗವಯಿವೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರದುಕ್ತ ರಾಂ ಎನಿಸುತ್ತದೆ || (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅತ್ತವಿತ್ತಿಗೆ ಅತ್ತವ ಮಾಡ
ಎಡಕ್ಕೆ ಬಿಡು. ಕೆಳಗ ಕೋಳು ತಾಳಿಗೆ ಅಧಾರವಾದ ಸಮಸ್ತ ವಾದ್ಯವರಿಂದ ಸ್ತುತಿಸು ಎನಿಸುತ್ತದೆ
|| (೩) ಆ ಕೋಟಿಯು ಭರ್ವಜ್ಞಾನಗಣವು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವು
ವಿಷ್ಣುವು ದುಃಖವಿವರಣೆಯ ವಿಶ್ವವತ್ಸ ಎನಿಸುತ್ತದೆ || (೪) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನು ನಾಲ್ಕು ಕೋಟಿ
ಗಣಗಳ ಸರ್ವಜ್ಞನು ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಾರ್ಪಣದವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವು ತಿಳಿದವನು
ಮಗನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಜನನಮರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಹೋದುವುದು ಹಳ್ಳ || (೫) ಮುಖ್ಯ
ಸ್ಥಾನವು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತುತನೆಂದು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಳವಡಿಸಿದವನು ನಾನು ಸ್ತುತಿಯಾಗಿ
ನಾರುಗಲ್ಪಿಸಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನುಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಸದಾ ಜನಮರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೋಟಿ ರಮಾಕು ಎನಿಸು ಹೇಳುವುದು ||

ಪ್ರೀತಿಯು ಮಿತ್ರನ ಅರ್ಥವೇನಿತ್ತು ||

ಭಾ || (೧) ಅವಿನಶ್ವಂ ಪರಾನಂದಕಾಮಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಸದಾ ಹೃದಂ | ಪ್ರಪದ್ಯೇ ತತಃ -
ಸಾದೇನ ಕೇವಲಂ ನಾತ್ಮಕತ್ತಿತಃ | ಪ್ರಾಣಂ ಸರ್ವಪ್ರಣೇತಾರಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಕೇರವಂ ಸದಾ ||
(೨) ಪ್ರಭೂತಂ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾತ್ಮಕಂ ಹರೇಃ | ಮತ್ಸ್ಯಾದ್ಯಂ ತತ್
ಪ್ರಾಣ ಏವ ವಿಷ್ಣುರ್ನಾಸ್ತತ್ರ ಸಂರಯಃ || (೩) ತಸ್ಯಾನ್ಯತ್ಸ್ಯಾದಿರೂಪಂ ತಂ ವಿಷ್ಣು-
ಮೇವ ಪ್ರಪದ್ಯಥ | ಹೇ ಜನಾ ಇತ್ಯವೋಚತ್ಸಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರತಿ | ಪ್ರಾ-
ಣನಾಮಾ ನಾಸುದೇವೋ ಮೋಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾನ್ಪ್ರಾಣಯೇದ್ಯತಃ || (೪) ಸಂಕರ್ಷ-
ಣಸ್ತು ಭೂರ್ನಾಮಾ ಭೂಷಯೇಜ್ಞಾನತೋ ಯತಃ | ಸ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾಂ ಸೃಷ್ಟಿವೀನಾಮಾ
ಸ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಥಯೇದ್ಯತಃ || ಅಂತರಿಂಕ್ಷೇಂತರಿಕ್ಷಾಬ್ಜೋ ಯತಃ ಸಾಧ್ಯಂತರೀಕ್ಷತೇ |
ದಿವಿ ದ್ಯುನಾಮಾ ಸ ವಿಭುಃ ಸರ್ವಕ್ರೀಡಾಕರತ್ವತಃ || (೫) ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಶ್ಚ ಭುವೋನಾಮಾ
ಸೃಷ್ಟ್ಯಾ ಯದ್ಭಾವಯೇಜ್ಜಗತ್ | ಸೋಗ್ನಿನಾಮಾ ಪರೋ ವಹ್ನಾವತ್ತಿ ಸರ್ವಂ ಯತೋಃ
ಹುತಂ || ನಾಯುನಾಮಾ ಸ ನಾಯುಸ್ತೋ ವಾತ್ಸಾಯುಶ್ಚ ಯತೋಃ ಸ್ಯ ತತ್ | ಅದಿ-
ತ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಸ ಅದಿತ್ಯೇ ಅದದಾತ್ಯಾಯುರಸ್ಯ ಯತ್ || ಸ್ವರ್ನಾಮಾ ತ್ವ(ಹೃ)ನಿರುದ್ಧೋಽಸೌ
ಪರಾನಂದಪ್ರದತ್ವತಃ | ಋಗ್ವೇದಾಪ್ತಿಃ ಸ ಋಗ್ವೇದೇ ಜ್ಞಾನಂ ವೇದಯತೇ ಯತಃ ||
ಯಜುರ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದೇ ಯಜ್ಞಂ ವೇದಯತೇ ಯತಃ | ಸಾಮವೇದಃ ಸಾಮ-
ವೇದೇ ಸಾಮ್ಯಂ ವೇದಯತೇ ಹೃಯಂ || (೬) ಏವಂ ಚತುರ್ವಿಧಂ ತತ್ತ್ವಂ ತದವೋಚ-
ಮಹಂ ಹರೇಃ | ಇತ್ಯುವಾಚೇಂದಿರಾ ದೇವೀ ಸ್ತುವಂತೀ ಪರಮಂ ಹರಿಂ ಇತಿ || ಚ ||

ಪುಣ್ಯೋಗೋಚ್ಯತೇ ಸ್ತ್ರೀ (ಶ್ರೀಶ್ವ) ಚ ಪುಂವಚ್ಛುಸಾ ರಕ್ತಿಮತೀ ಯದಿ ಇತಿ ಚ ||
|| ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಪಾಂಠಾ || ೪-೧೫ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ನಾನು ನಾಕವಿಷ್ಣುವನೂ ಲಿಪ್ಯ ಪ್ಪವಾಪ ಅನಂದ ಇತ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು
ವಿನ ಸಮೂಪದ್ರಿಯೇ ಸದಾ ನಾನು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸೇರಿದವನು ನನ್ನ ರಕ್ತಿ
ಯಿಂದಲೂ. (೨) ಸಮಾಧಿಗೂ ಶ್ರೇಯಕನಾದ ಶೇಖರನ ಲಲಿತಯುಕ್ತವೇ ಯಾವಾಗಲೂ ನಾನು ಸೇರಿದವನು..
(೩) ೧೪ನೇ ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಅವತಾರರೂಪಗಳೂ ಪ್ರಾಣನೀನಿದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಈ ನಿಜಮದ್ವೈ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. (೩) ಈ ಉದಾ
ಸನೆಗೆ ಇಂತಹ ಮಹಾಫಲವಿದು. ಪರಿಂದ ಎಲೋ! ಪಕ್ಷರೇ ಸೇವ ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ
ಈ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಕೊಂಡವಿರಿ. ನಮು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಎಲಾ ಪುರುಗಳೇ ಹೇಳುವಳು. ನಾನು
ವೇವನು ಭಕ್ತರನ್ನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೀನುತಾನು. (೪) ೧೪ನೇ ಮಂತ್ರವ
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸಂಕರ್ಮಾಣನು ಪಕ್ಷರಾಗಿ ಪುನರವನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಭೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಆತನು ಪೃಥ್ವಿಯುಪ್ಪದ್ದು ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಪೃಥ್ವೀ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತರ್ದ
ದ್ವಂದ್ವನನಾಗಿ ಜೆನ್ನುಗಿ ಕ್ಷಮಯಮೊಳಗಿತ್ತು ಮೋಡುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ದವನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕ
ವಲ್ಲದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾಹುತ್ವಿರುವುದರಿಂದ ಮೃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೫) ೧೫ನೇ
ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸ್ವಮೃನ್ನುನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಭುವು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ
ಆತನು ಅಗ್ನಿ ಬಿಟ್ಟು ಜೋನಿಸಿಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ತನ್ನ ವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ
ಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆಮಕಾರಣ ಮಾಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನಾಗಿ ಮಾಯು
ಎನಿಸುವಾನೆ. ಆತನು ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನಾಗಿ
ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲದ್ದವಾನೆ. (೬) ೧೬ನೇ ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅನಿರುದ್ಧನು ಕುಕ್ಷ್ಯಪ್ಪವಾದ ಅನಂದ
ವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸ್ತನು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಜ್ವಾಲವನ್ನು ಕುಕ್ಷ್ಯಸುವುದರಿಂದ ಲಗ್ನೇವನಿಸಿ
ಕೊಂಡದ್ದನು. ಲಗ್ನೇವದುದ್ದರಂತಕ್ಕವನು ಜಾಗರಿತವನನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜುರ್ವೇದವನಿಸಿ
ಕೊಂಡದ್ದನು. ಯಜುರ್ವೇದವಲ್ಲಿರದವನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ರೂಪಗಳಿಗೆ ನಾಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡ
ವುದರಿಂದ ನಾಮವೇದವನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನಾಗಿ ನಾಮವೇದವಲ್ಲಿರುವನು. (೭) ೧೭ನೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು
ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರ
ವೆನೆಂದು ಹೇಳುವಳು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪುರುಷರಂತೆ ರಕ್ತಿಯುಪ್ಪದೆ ಅವರು ಪುಣ್ಯಂಗೆ ಕಟ್ಟಿದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡು
ತ್ತಾರೆ. ಆದವಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪುರುಷರಂತೆ ರಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳಾದುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಂಗೆ ಕಟ್ಟಿದಿಂದ
ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ೪-೧೫

ಹದಿನೇದನೇ ಪಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಪಂಡವು

ಪೀ—ಅನೇಕ ಉದಾಸನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಮುಂದೆಯೂ ಹೇಳುವರು ಅವುಗಳನ್ನು
ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಯುಷ್ಯವು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಮೇಹವಲ್ಲಿ ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳು ಬಂದರೆ ಅನಾಥ್ಯವು. ಅದು
ಕಾರಣ ಆಯುಷ್ಯವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ರೋಗಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪುರುಷ
ಯಜ್ಞವ ಉದಾಸನೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಪುರುಷೋ ನಾನ ಯಜ್ಞಸ್ತಸ್ಯ ಯಾಸಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷಾಣಿ
ತತ್ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಕೃತಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾತಃ-
ಸವನಂ ತದಸ್ಯ ವಸವೋನ್ಮಾಯತಾಃ ಪ್ರಾಣಾನಾನ ವಸನ ಏತೇ ಹೀದಃ
ಸರ್ವಂ ನಾಸಯಂತಿ || ೧ ||

ಅ || ಅಧಿಕಾರಿ ಜೀವನಂ, ನಾನು ವಿಷ್ಣುತ್ವವೆನಿಸಿ ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿವನು, ಎಂದು ಬೋಧನೆ ಮಾಡ
ಬೇಕು. ಪುರುಷನು ಯಜ್ಞನಾದರೆ ಸವನಗಳು, ಯಜ್ಞವೆನಿಸಿ- (ಪುರುಷನು ಅಯುಷ್ಯವು ಮೃತ್ಯುವು
ಮೊದಲಿನ ಇಹಪ್ರಾಪ್ತಿ ವರ್ಷಗಳು, ೨೪ ವರ್ಷವು, ಇಹಪ್ರಾಪ್ತಿ ವರ್ಷಗಳು, ಮೃತ ಸವನವು
ಅಗ್ನಿವೃದ್ಧಿ ಹೇಗೆಂದರೆ-) ಗಾಯತ್ರೀ ಇಹಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಹಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಗಾಯತ್ರಂ ಗಾಯತ್ರೀ
ಛಂದಸ್ಸು, ಮಂತ್ರದಿಂದೊಡಗೂಡಿವು. (ಅಂತಃ ೨೪ ವರ್ಷಗಳು, ಅಯುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮೃತ ಸವನವು
ಜನಿಸತಕ್ಕ ಗಾಯತ್ರೀ, ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸವನಗಳಾದುದರಿಂದ ಮೃತ ಸವನವೆಂಬ ಹೇಳುವು.)
(ಅದರ ಬೇವಣಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ೨- ವರ್ಷವೆಂಬ ಮೃತ ಸವನಕ್ಕೆ ವರ್ಷಗಳು ಬೆವಣಿಗಳು.
(ಇದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೈತ್ತಿರಿಯ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಸುಮದ್ಗಾಸ್ಯ ಸೋಮಾದೇವತೀತಿ ಮಂತ್ರವಿವಾ
ಪ್ರಾತಃಸವನಸ್ಯ ಗಾಯತ್ರಭಂದಸಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.) ಇದರಿಂದ ವಸುಮದ್ಗಾಸ್ಯ ಮೃತಃ
ಸವನವೆಂಬ ೨ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿವಾಸಿ ಬೇವಣಿಗಳು ವಾಸನೋಪಪದವಿಂದ ಪುರುಷಯಜ್ಞ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಗಳು ವಸುಗಳನ್ನು ತ್ತಾರೆ. (ಪ್ರಾಣಗಳು ಬೇವಣಿವೃದ್ಧಿವೆನಿಸಿ ಅಭಿಪ್ರಾಪ್ತಿ ತ್ತಾರೆವರೆ
ಬರುವುದು.

ಪೀ-ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಕರಾದ ವಸುಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಒರತಕ್ಕೆ ವಿಧ್ಯುಗಂಧವು ಸಂಭವಿಸಿ
ಮಾಡುವುದಿನ ಸವನವರ್ಯಂತ ಅಯುಷ್ಯ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹವಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ನಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಪೇತ್ ಬ್ರೂಯಾತ್ತಾಣಾ
ವಸವ ಇದಂ ಮೇ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃಸವನಮನು ಸಂತನುತೇತಿ
ಮೂಹಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ವಸೂನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋಽಪಿಲೋಪ್ಸೀಯೇತ್ಯು-
ದ್ಭಾವ ತತ ಏತ್ಯಗದೋ ಹ ಭವತಿ || ೨ ||

ಅ || ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ ಯಜ್ಞರೂಪನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಾತಃಸವನವೆಂಬ ೨೪
ವರ್ಷವು ಮಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಾಧಿಗಳು ನೀಡಿಸಿ ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅಗಲ ಪುರುಷನು (ತನ್ನನ್ನು
ಯಜ್ಞನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾ ವಸುಗಳನ್ನು) ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಎಲೋ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿವಾಸಿಗಳಾದ ವಸು
ಗಳೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾತಃಸವನವೆಂಬ ಪ್ರಥಮ ಮಯ್ಯನ್ನು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನ ಪರ್ಯಂತ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಹೋಗಿರಿ (ಅಂದರೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವೆನಿಸಿದ ಅಯುಷ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಸಿರಿ). ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿವಾಸಿ
ಗಳಾದ ವಸುಗಳಾದ ನೀವು ಪ್ರಾತಃಸವನಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಭಗವಂತನ ಯಜ್ಞರೂಪನಾದ
ನಾನು ನಾಶಹೊಂದಿದವನಾಗಬಾರದು; ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದರಿಂದ ಪ್ರಾರಾಧಿ
ಗಳು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ರೋಗವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಉ. || ಅಥ ಯಾಸಿ ಚತುಶ್ಚತಾರಿಂಶದ್ವರ್ಷಾಣಿ ತನ್ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ-

ಸವನಂ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಷ್ಪತ್ ತ್ರಿಷ್ಪತ್ಯಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ
ಸವನಂ ತದಸ್ಯ ರುದ್ರಾ ಅನ್ವಾಯತಾಃ ಪ್ರಾಣಾ ನಾನ ರುದ್ರಾ ಏತೇ
ಹೀದ್ವ ಸರ್ವಾ ರೋದಯಂತಿ || ೩ ||

ಅ || ೩ ನೇಲೆ ನಲ್ವತ್ತನಲ್ವ ವರ್ಷಗಳು ಮುಗ್ಯಂದಿನ ಸವನವು. ತ್ರಿಷ್ಪತ್ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ೪೦ ಅಕ್ಷರಗಳು. ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನಕ್ಕೆ ತ್ರಿಷ್ಪತ್ ಭಂದಸ್ಸುಳ್ಳ ರುದ್ರಾ ಇರುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ರುದ್ರರು ದೇವತೆಗಳು. ರುದ್ರನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಬಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮರು ಗೊಪ್ಪದರಿಂದ ರುದ್ರರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೩ ||

ಉ. || ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಪೇತ್ ಬ್ರೂಯಾತ್ತಾಣಾ
ರುದ್ರಾ ಇದಂ ಮೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಃ ಸವನಂ ತೃತೀಯಂ ಸವನಮನುಸಂತ-
ನುತೇತಿ ನ್ಯೂಹಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋ ವಿಲೋ-
ಸ್ಥೀಯೇತ್ಯುದ್ಧೈವ ತತ ಏತ್ಯಗದೋ ಹ ಭವತಿ || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯಾನ್ಯಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶದ್ವರ್ಷಾಣಿ ತತ್ತೃತೀಯಸವನ-
ಮಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ಜಗತಿ ಜಾಗತಂ ತೃತೀಯಸವನಂ ತದಸ್ಯಾ-
ದಿತ್ಯಾ ಅನ್ವಾಯತಾಃ ಪ್ರಾಣಾ ನಾನ ಆದಿತ್ಯಾ ಏತೇ ಹೀದ್ವ ಸರ್ವಮಾದ-
ದತೇ || ೫ ||

ಅ || ೪ರ ಮೇಲೆ ೪೦ ವರ್ಷಗಳು ತೃತೀಯ ಸವನವು. ಜಗತಿ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ೪೦ ಅಕ್ಷರಗಳು. ತೃತೀಯ ಸವನಕ್ಕೆ ಜಗತಿ ಭಂದಸ್ಸುಳ್ಳ ರುದ್ರಾ ೪೦ ವರ್ಷವಾದ ವಿಷಯಗಳ ಸಮೂಹ ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ಆದಿತ್ಯರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಉ. || ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಪೇತ್ ಬ್ರೂಯಾತ್ತಾಣಾ
ಆದಿತ್ಯಾ ಇದಂ ಮೇ ತೃತೀಯಸವನಮಾಯುರನುಸಂತನುತೇತಿ ನ್ಯೂಹಂ
ಪ್ರಾಣಾನಾಮಾದಿತ್ಯಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋ ವಿಲೋಸ್ಥೀಯೇತ್ಯುದ್ಧೈವ
ತತ ಏತ್ಯಗದೋ ಹೈವ ಭವತಿ || ೬ ||

ಅ || ೬ರ ಮೇಲೆ ೪೦ ವರ್ಷವು ತೃತೀಯ ಸವನವು. ಅಷ್ಟರ ಪರ್ಯಂತ ಅಂದರೆ ೧೨೦ ವರ್ಷ-
ಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿರಿ. ಪೂರ್ಣಮುಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಗೊಳಿಸಿರಿ. || ೬ ||

ಸೀ—ಜೀವನು ತನ್ನನ್ನು ಯಜ್ಞನೆಂದ. ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಸಿರ್ವಿಧ ವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಯುಷ್ಯ-
ವನ್ನು ಕೊಂದಿರುತ್ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏತದ್ಧ ಸ್ಯ ವೈ ತದ್ವಿದ್ಯಾನಾಹ ಮಹಿದಾಸ ಏತರೇಯಃ | ಸ ಕಿಂ
ಮ ಏತದುಪತಪಸಿ ಯೋನಿಕಮನೇನ ನ ಪ್ರೇಷ್ಯಾವಿಗಾತಿ ಸಹ ಪೋಡತಂ
ವರ್ಷತತಮಜೇನತ್ನಹ ಪೋಡತಂ ವರ್ಷತತಂ ಜೀವತಿ ಯ ಏನಂ ವೇದ||
ಇತಿ ಪೋಡತಃ ಖಂಡಃ || ೫ || ೧೬ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಈ ಪುರುಷಯಜ್ಞಪ್ರಕಾರವನ್ನು ವಸ್ತುವಿಗಿನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಿವೆ ಆದಾಯ ವಯಸ್ಸಿನ್ನು
ಏತಕ್ಕೇ ರೋಗಸಂಪಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದು ತಿಳಿದ ಇತರಾದೇವಿಯ ಮಗವಾದ ಮಹಿದಾಸನನ್ನು ವ
ದ್ಯಾನೋದ್ದೇಶಿಸಿಯು, ಏತೋ ರೋಗವೇ ವಿದ್ಯಾನೋದ್ದೇಶವು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾನೋದ್ದೇಶವು
ಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾನೋದ್ದೇಶವು ನಾನು ನೀನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಈ ಮಹಿದಾಸನ ಕಾಯವೇನು. ನೀನಿಗೆ ವರ್ಷ
ವಾಗಿ ಲ್ಲವು ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಹೀಗೆ ನಿನ್ನಯವುಳ್ಳ ಆ ಮಹಿದಾಸನ ಕಾಯವೇನು. ವರ್ಷ
ವಿವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ಪುರುಷಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು
ಕೂಡ ಈ ನಿನ್ನಯವಿಂದ ೧೦೬ ವರ್ಷ ವಿವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವೇವೆಯು ಹೇಳುವಳು.

ಹೀಗೆ ಮಹಿದಾಸನ ಪ್ರವರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ನಿಷ್ಕಪೂಜಾರ್ಥಯಜ್ಞೋದ್ಯಮಿತ್ಯುಪಾಸನಮಾದರಾತ್ | ಕುರ್ವೀತ
ಪುರುಷೋ ನಿತ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಯತ್ಪೋಡಲೋತ್ತರಂ | ಶತಮಾಯುಸ್ತತ್ಪವನತ್ರಯಮಿರಿತ-
ಮುತ್ತಮಂ || (೨) ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ತು ಯತ್ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಾತಃಸವನಮೇವ ತತ್ || (೩)
ಪ್ರಾರ್ಥಯಿತ್ವಾ ವಸನಂಸ್ತದ್ಧಂ ಪುನಾನ್ಮೃತ್ಯುಮಪಾನುದೇಹ್ || (೪) ಮಧ್ಯೇ ಚತು-
ಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ಸಂಧ್ಯಮಂ ಸವನಂ ಸ್ತೃತಂ || (೫) ರುದ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥನೇನಾತ್ರ ಪುನಾ-
ನ್ಮೃತ್ಯುಮಪಾನುದೇಹ್ || (೬) ತತೋಽಪ್ಪಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ತು (ತತ್ತ್ವ) ತೀಯಂ ಸವನಂ
ಸ್ತೃತಂ (ಮ) ತಂ | ಅದಿತ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥನೇನ ತದ್ಧಂ ಮೃತ್ಯುಮಪಾನುದೇಹ್ || ಇತಿ
ಸರ್ವಯಜ್ಞಃ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) (೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಜೀವರು ನಿತ್ಯವಯೋ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾನು
ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಯಜ್ಞ ನೆಸಿಸಿದವನೆಂದು ಉಪಾಸನಮಾಡಬೇಕು. ಪುರುಷನಿಗೆ ಅಗತಕ್ಕ *ನೂರ
ಪದಿನಾರು (೧೦೬) ವರ್ಷವು ಮೂರು ಸವನಗಳನ್ನು ತ್ತವೆ. ಈ ಸವನವು ತ್ರಿಪವನ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ಮೂರು ಸವನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಮವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದು, ಅದುಕಾರಣ
ಆ ಸವನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (೨) ವೇದವಲಿನ್ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಅಂಶವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಅಯುಷ್ಯವು
ಪ್ರಾತಃಸವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೩) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ವಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೪) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರಾತಃ
ಸವನದ್ದು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು (೨೪) ತ್ಯತೀಯಸವನದು ನಲ್ವತ್ತೆಂಟು (೪೮) ಈ ವರ್ಷರೂಪ ಅಯುಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಲ್ವತ್ತನಾಲ್ಕು (೪೪) ವರ್ಷ ಅಯುಷ್ಯವು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೫) (೪ನೇ ಮಂತ್ರದ
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಜೀವರು ರುದ್ರರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ

* ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯ ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೂರನೇದಿಂದ ಅಥವಾ ದ್ವಾಪರಾದಿ ಯುಗದಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದ ೧೦೬ ವರ್ಷ
ಅಯುಷ್ಯವು

ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೨) ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಬೇರೆಯಾಗಿ. (೩) ಇದರ ಮೇಲಿನ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿ. (೪) ವರ್ಣ
 ಅಯುಷ್ಯವು ಕೃತಿಯ ಸವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೫) ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ—ಅವಿಶ್ವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು
 ಅಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ಶೋಗ, ಮೃತ್ಯುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಂದು ಸರ್ವಾಯುಷ್ಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ.

ನೀ—(೧) ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಹಿದಾಸನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವತಾರನೆಂದಾದರೆ ೧೧೭ ವರ್ಷಪರ್ಯಂತ
 ಜೀವಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಅಶ್ವಾಯುಷ್ಯವು ಶೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಿಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿ
 ಕೊಂಡನೆಂಬುದೂ ಕೂಡಲಾರದು. (೨) ಹಾಗೆಯೇ ಮೇಲಿನ ಒಂದವಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಶ್ರೀಹರಿಯ
 ಅವತಾರನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವಾಸೇಷಿ ಯುದ್ಧದವನಾದನೆಂಬುದೂ ಕೂಡಲಾರದು. ಅದಕಾರಣ
 ಮಹಿದಾಸ ಕೃಷ್ಣರೆಂದರೆ ಯಾವನು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಮಹಿದಾಸೋನ್ಯಃ ಕೃಷ್ಣರಾಸ್ತು ನಿವ | (೨) ಮಹಿದಾಸಸ್ತ್ವೈತ-
 ರೇಯಃ ಕೃಷ್ಣೋನೋ ದೇವಕೀಸುತಃ | ಕಸಿಲರ್ದ್ವ ದ್ವಿತೀಯೋನ್ಯಸ್ತಯ ಏತೇ | (೩)
 ಪುರಾ ನರಾಃ(ತನಾಃ) | ಸಂಗತೋಚ್ಚೈಸ್ತಪಸ್ತೇಪ್ರಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ | ಮಾತುಃ
 ಸ್ವಸ್ಯ ಚ ನಾಮೈಕಂ ವಿಷ್ಣುನಾ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಹ್ಯುಭಾ | ಸ್ವಾತ್ಮಶಿಷ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಾಂ ನಾಮೈಕಂ
 ಕಸಿಲಸ್ತಥಾ | ಏವಮೇವ ಚ ಸೇದೋಕ್ತಾ ಭವೇಮೇತಿ ತ್ವಂದ್ರಿತಾಃ | ತಾನ್ವರಾನ್
 ಶ್ವದದೌ ತೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ | ತಸ್ಮಾತ್ತನ್ನಾ ಮಿನರ್ಯಾ ಸಂಸ್ತಯಸ್ತೇ ಮು-
 ನಯೋಽಸಿ ಹಿ | (೪) ಮಹಿದಾಸಸ್ತ್ವೈತರೇಯೋ ಬಹ್ವೈಯೋಪನಿಷದ್ಧತಃ | ಸಾಕ್ಷಾತ್
 ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುಸ್ತನ್ನಾಮೈಕೋ ಮುನಿರ್ಹ್ಯಭೂತ್ | (೫) ಕೃಷ್ಣಸ್ತು ನಾಸುದೇವಾಪ್ಯಃ
 ಪರಮಾತ್ಮೈವ ಕೇವಲಃ | ತನ್ನಾಮ ದೇವಕೀಪುತ್ರಸ್ತನ್ನೋಪ್ಯಭವದಂಜನಾ | (೬)
 ಕಸಿಲೋ ನಾಸುದೇವಾಪ್ಯಃ ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ | ತನ್ನಾಮಾ ಕಸಿಲೋ-
 ನ್ಯಸ್ತು ಶಿಷ್ಯನಾಮ್ನಾ ಸಹಾಭವತ್ | (೭) ಸ ಷೋಡಶಶತಂ ಜೀವಿ ಮಹಿದಾಸೋಪರ-
 ಸ್ತ್ವಸಿ | ಘೋರಶಿಷ್ಯಸ್ತಥಾ ಕೃಷ್ಣಃ ಕಸಿಲರ್ದ್ವ ಕುಕಾಸ್ತಕೃತ್ | ತ್ರಯ ಏತೇ ವರಂ
 ಪ್ರಾಪ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ | ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಪ್ರಮುಮುದುಸ್ತನ್ನಾಮಾನರ್ದ್ವ ತೇ-
 ಭವನ್ || ಇತಿ ಕಾಲಕೀರ್ಯೇ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭ || ಇತಿ ಷೋಡಶಃ ಖಂಡಃ ||
 || ೧೭ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಹಿದಾಸನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರನಾದ ಮಹಿದಾಸನಿಂತಲೂ,
 ಮೇಲಿನ ಒಂದವಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಕೃಷ್ಣನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಂತಲೂ ಬೇರೆ
 (ಅದಕಾರಣ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ಸಂಗತವೇ ಆಗಿದೆ) (೨) (ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರ
 ದಿಂದ ಬೇರೆ ಮಹಿದಾಸ ಕೃಷ್ಣರು ಇವರಿ ಕೂಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವಿರುವುದ
 ರಿಂದ ಕೂಡಲಾರದೆಂದರೆ—) ಇತರಾದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ಮಹಿದಾಸನೂ ದೇವಕೀಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣನೂ
 ಕಸಿಲನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರದಿಂದ ಬೇರೆಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮೂವರೂ ಜೀವರು. (೩)
 (ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ—ಮಹಿದಾಸನು ಇತರಾದೇವಿಯ ಮಗನೆಂದೂ ಕೃಷ್ಣನು
 ದೇವಕೀಪುತ್ರನೆಂದೂ ಕಸಿಲನಿಗೆ ಆಸುರಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿಷ್ಯರು ಇದ್ದಾರೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ ಅವುಗಳು
 ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರರಾದ ಮಹಿದಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿ
 ದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಯುಕ್ತ
 ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವತಾರರೆಂದೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ—) ನೊದಲು ಈ ಮೂವರು ಮನುಷ್ಯರು ಕೂಡಿ

ತ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಸದೈತಾಪ್ರತಮಸ್ಯ ಚ್ಯುತಮಸಿ ಪ್ರಾಣಶಃಸಿತಮಸೀತಿ ತತ್ರೈ-
ತೇ ದ್ವೇ ಗುಚೌ ಭವತಃ || ೬ ||

ಅ || ಅಂಗಿರಸಿಯ ಮಗನಾದ ಘೋರನೆನ್ನುವ ಗುಪಿಯು. ಹಿಂದಿನ ಮಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ ಪುರುಷಯಜ್ಞ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ದೇವಕೇ ಎಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಮಗನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚವತಾರನೃಪ ಕೃಷ್ಣನೆನ್ನುವ ಮುನಿಗೆ ಹೇಳಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ವೇದಲಾದ ದೀಕ್ಷಾದಿಗಳುಳ್ಳವನಾದನು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾದನು. (ಅಂಗಿರಸರ ಪುತ್ರರಾದ ಘೋರಯುಷಿ ಗಂ. ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಮುನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ -) ತನ್ನನ್ನು ಆಯುರ್ಯಜ್ಞನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸತಕ್ಕ ಪುರುಷನು ಅವಶ್ಯ ಧರೂಪನಾದ ಪ್ರಾಣ ಹೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. (ಅ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ನಾಶವಾದವನಾಗಿರುತ್ತಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳಿರುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ.) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಿ, ಎಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ಯಜ್ಞಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಭಗವಂತನ ಸಾಮೀಪ್ಯರೂಪ ವೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಭಗವದನುಪದೇಶದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು. ಅದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಎಂಬಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎರಡು ಉಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ || ೬ ||

ಮೇಲೆ ಅಂಗಿರಸನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || (೧) ಆದಿತ್ಯತ್ವಸ್ಯ ರೇತಸಃ (೨) ಉದ್ವಯಂ ತಮಸಸ್ಪರಿ ಜ್ಯೋ-
ತಿಷ್ಠತ್ಯಂತ ಉತ್ತರಂ ಸ್ತಃ ಪಶ್ಯಂತ ಉತ್ತರಂ ದೇವಂ ದೇವತ್ರಾ ಸೂರ್ಯಮ-
ಗನ್ತ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತಮಮಿತಿ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತಮಮಿತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೮-೧೭ || || ೭ ||

ಅ || (೧) ಆದಿತ್ಯಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ರೇತಸೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠತ್ಯಂತಿ ವಾಸರಂ | ಪರೋ ಯದಿಧ್ಯತೇ
ದಿನಾ || ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ದ್ವೈಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ವೈಕುಂಠ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೋ. ಅಂತಹ ಅನಾದಿಯಾದ ಸುಖಸ್ವರೂಪ
ನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದ
ದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನೋಡುತ್ತಾರೆ (೨) ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ
ನಾವು ಅಜ್ಞಾನಾದ್ವನರ್ಥಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಲ್ಲದವರಾಗಿರು
ತ್ತೇವೆ | ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆದಿದೇವನಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಉತ್
ಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ ನಾಸುದೇವನನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇವೆ || ೭ ||

ಭಾ. || (೧) ಸ್ವರೂಪಭೂತಯಜ್ಞಸ್ಯ ಕ್ಷುತಿಪಾಸಾರತಿಪ್ರಥಾ | ದೀಕ್ಷಾ || (೨)
ಭೋಜನಪಾನೇ ಚ ರತಿರ್ದೋಷಸದಃ ಸ್ವತಃ || (೩) ವೈವಾಯುಹಾಸಭಕ್ಷಾಸ್ತು ಸ್ತುತ-
(೪) ರಸ್ತಾತ್ಮಕಾಃ ಸ್ವತಃ || (೫) ತಪೋದಾನಾರ್ಜವಾಹಿಂಸಾಃ ಸತ್ಯಮಪ್ಯಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ||

(೫) ಸೋಷ್ಯತ್ಯಸೋಷ್ಯೇತಿ ತತೋ ಯಜ್ಞವತ್ಪುತ್ರಜನ್ಮನಿ | ಆಹುರ್ವಿ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಃ ಪ್ರ-
ಸವಃ ಪ್ರಥಮಾ ಪಿತುಃ | ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಂ ತು ಮರಣಂ || (೬) ತದಾ ಧ್ಯಾಯೇತ್ತಯಂ
ಪುಮಾನ್ | ಭಗವನ್ನಪ್ರಯೋಸಿ ತ್ವಮಚ್ಯುತೋಸಿ ಗುಣೈಃ ಸದಾ || ಪ್ರಾಣಾಚ್ಚ ಸುಖಿ-
(೭) ತೋ ನಿತ್ಯಮಾಧಿಕೇನೇತಿ ಚಿಂತಯೇತ್ | ಇತಿ ಸತ್ತತ್ತೇ || ೧ ||

ಅ || (೧) (೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಹಸಿವು, ಪಾನೀಚ್ಛೆ, ಅತ್ಯಸ್ತಿ ಇವುಗಳು ವೀಕ್ರಿಯು. (೨) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ—) ಭೋಜನ, ಪಾನ, ತ್ಯಸ್ತಿ ಇವುಗಳು ಉಪಸತ್ (ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತಗಳಾದ ಯಜಮಾನನ ವ್ಯಾವಾಹರಿಕೀಶಗಳೂ, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. (೩) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ—) ಸಂಭೋಗ, ಸಸುವದು, ಬೆಣ್ಣೆ ಇವುಗಳು ನಾಮಗಾನ ಮಂತ್ರ ರೂಪಗಳು. (೪) (೪ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ—) ಪುರುಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸು, ದಾನ, ಮನಸ್ಸು, ನೈವಲಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದು ಅಹಿಂಸೆ ಯಥಾಗಮ್ಯ ಇವುಗಳು ವಕ್ರತೆಯು. (೫) (೫ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ—) ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಜೈತ್ರನು ಸೋಮಲಿತೆಯನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ಒಡೆದುಕೊಂಡು ಸಿಂಹವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಂಗೆ ಸಮಾನವಾದಾಗ ಯಜಮಾನನ ಹೆಂಡತಿಯು ಮಗುವನ್ನು ಹಿರುವಂತೆ ಆ ಮೇಲೆ ಹೆತ್ತಳೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸೋಷ್ಯತಿ ಅಸೋಷ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವೇ. ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಮರಳಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಯಜಮಾನನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಪುತ್ರನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು. (ಅಂದರೆ—) ಆತ್ಮಾನ್ಯ ಪ್ರಪುನಾಮಾಸಿ ಒಂದು ಮೊದಲಿನ ಪುತ್ರನ ಮೇಲಾದ ತಂದೆಯ ದೇಹದ ಅಂಶವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯು. ತಂದೆಯು ಪುನಃ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಆತ್ಮನು (೬) ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ಮರಣವೇ, ಯಜನ ಮುಗಿದಮೇರೆ ಮೂಡತಕ್ಕ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸವು. (೭) ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞರೂಪನಾದ ಪುರುಷನು ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ—(೧) ದೇವಂತಸೇ ನಾರಕಿತನಾಗಿರತ್ತಿ, (೨) ಸದಾ ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗುಣ್ಯವನಾಗಿರತ್ತಿ. (೩) ಸದಾ ಮುಕ್ತವಾಣಿಗೀತರೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಸುಖವುಂಟನಾಗಿರುತ್ತಿ ಎಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ಸತ್ತತ್ತೆ ಮೊದಲ ಮಂತ್ರವು.

ಶೀ—ಓಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರೋಕ್ತವಾದವು ಎಂಬುದು ತಪ್ಪು. ವಾಗುತ್ಪತ್ತಿಯು ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದುದು. ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ || (೧) ಅದಿತ್ತಸ್ಥಾದೇವ ತನ ಸಾದಾದೇವ | ಪ್ರತ್ಯಸ್ತ ಪುರಾತನಸ್ಯಾನಾದೇ-
ರ್ಭಗವತೋ ರೇತಸೋ ರತಿರೂಪಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ | ಪ್ರ) ಪುತ್ಯಂತಿ | ನಾಸೇನ ರಮಯತೀತಿ
ವಾಸರಂ || (೨) ದಿವಃ ಪರತೋ ನೈಕುಂತೀ ಯದಿದ್ವ್ಯತೇ | ಯದ್ವತಮಮೇವ ಸರ್ವದಾ |
ಅಥ ಯದತಃ ಪರ (ಪರೋ ದಿವಃ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚ || (೩) ನ ಚಾದಿತ್ಯಮುಂಡಲಂ ದಿವಃ
ಪರತಃ || (೪) ಉತ್ತರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪುತ್ಯಂತಃ ಸ್ವರಾನಂದರೂಪಂ ಪರಿಸ್ಪರ್ಶಂತೋ ವಯಂ
ತಮಸ ಉದಗನ್ತ | ಉತ್ತರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪುತ್ಯಂತಸ್ತದೇವೋತ್ತರಂ ಸ್ಪರ್ಶ ಪುತ್ಯಂತಃ | ದ್ವಿ-
ರುಕ್ತಿಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಾರ್ಥ || (೫) ಉದಾಖ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ತಮಂ ತಮಸಃ ಸಕಾರಾ-
ದಗನ್ತ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸ್ತೋತೃರ್ಭಃ | ತಸ್ಯೋದಿತಿನಾಮೇತಿ ಪ್ರಕೇ || (೬) ದೇವತ್ರಾ ದೇವಂ
ದೇವನಿಷಯೇಸಿ ದೇವಂ ದೇವಾನಾಂ (ಅಪಿ) ದೇವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸೂರಿಣಿಃ ಪ್ರಾಪ್ಯತ್ಯಾತ್
ಸೂರ್ಯಂ || (೭) ರತಿರೂಪಂ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರನಾದೇಃ ಕೀರನಸ್ಯ ಯತ್ | ತತ ಸಾದೇನ

ಪರ್ಮಾಣಿ ದೃಢಿ ನಾಸಾದ್ರತಿಪ್ರದಂ || ಯತ್ಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವ(ತ್ವ)ದಾ ಭಾತಿ ವೈಕುಂಠೇ
ಪರತೋ ದಿವಃ | ತದುದಾಖ್ಯಂ ಪ್ರಪಶ್ಯಂತೋ ನಿರ್ಗತ್ಯ ತಮಸೋ ವಂಸುಂ || ಜ್ಯೋತಿ-
ರಾನಂದಸಮ್ರೂಪಮುತ್ಪನ್ನೋತ್ತಮಸೂತ್ರಮಂ | ದೇವಾನಾಂ ದೈವತಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೂರಿ-
ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಪರಂ ಪದಂ || ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸ್ಮ ನಾಸುದೇವಾಖ್ಯಮಿತಿ ಮಂತ್ರದ್ವಗಬ್ರವೀತ್ |
ಇತಿ ನಾರಾಯಣೇಯೇ || ೧,೨,೩,೪,೫,೬,೭ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ ||೫-೧೭|| ೨ ||

೨ || (೧) ಅದಿತ್ಯಾರ್ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಮ ಸ್ವರಾತನನಾದ ಅನಾದಿಯಾದ, ವಿಕಾಸ-
ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಪವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಿಗಳೂ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಸ-
ಮಾಡಿ ಸುಖಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ನಾಸರನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಮೃಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲೆ ಇರುವ ವೈಕುಂಠ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದು ಅಥ ಯದತಃ ಪರೇ, ಮೃಲೋಕಕ್ಕಿಂತ
ಮೇಲೆ ಇರುವವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೩) ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲವು (ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿವೆ) ಇದ್ದು ಅದು
ಮೃಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. (೪) (ಎರಡನೇ) ಹುಕ್ಕಿನ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- (೧) ಎಂದಿ
ಹೇಳಿದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮನಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವನ್ನು ನೋಡುವ, ಪೂಜಿಸಿ ಅನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ
ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ಆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ನಾವು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿಸಿ
ಉತ್ತಮನಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಅನಂದರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವುದು. ಈ ಪ್ರಮೇಯವು
ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕನೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು. (೫) (ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಧ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಮಾರ್ಗದೀಪಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಉತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವನ್ನು ಹೊಂದಿರು
ತ್ತೇನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಎಂದು ವೇದವು (೬) ದೇವತಾದೇವಂ-ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವನು ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೂರ್ಯನಿಸುವನು. (೭) ಅನಾದಿಯಾದ ಕೇಶವನ
ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ಉತ್ತಮನಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.
ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಅಂತಹನು
ಮೃಲೋಕದಿಂದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಿಡು
ಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಉತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ನಾವು, ಪ್ರಕಾಶ ಅನಂದ, ಸತ್
ಸ್ವರೂಪನೂ, ಉತ್ತಮೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಅವ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿರು
ತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಬುಡಿಯು ಹೇಳಿರುವನು, ಎಂದು ನಾರಾಯಣೇಯ ಗ್ರಂಥ
ದಲ್ಲಿದೆ. || ೫-೧೭ ||

|| ೨ ||

ಹದಿನೇಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೮ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಅಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪುರುಷನ ಅಯುಷ್ಯವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ
ವೃದ್ಧಿಯೂ ಅಭಿವ್ಯವಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಅವರ ಫಲವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತೇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮಥಾಧಿದೈವತಮಾ-
ಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಭಯಮಾದಿಷ್ಟಂ ಭವತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚಾಧಿದೈವತಂ ಚ ||೧||

ಅ || ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ಮನಃ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಾರಾಯಣನನ್ನು ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ) ದೇವವರ್ಗರತಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯು
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡು-
ತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಾರಾಯಣನನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ
ನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವತ ಈ ಎರಡು ಉಪಾಸನೆಗಳು ಹೇಳ-
ಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾರಾಯಣನೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವನಾಗಿ ಮನಃ ಆಕಾಶ ಎಂದು ಹೆಸ-
ರುಳ್ಳವನು. ಅದುಕಾರಣ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮನಃ ಆಕಾಶ ಎನ್ನುವ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ
ಆಕಾಶಃ ಬ್ರಹ್ಮ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವತ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ
ಆಯಿತು. || ೧ ||

ಉ. || ತದೇತಚ್ಚತುಷ್ಪಾದ್ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಕ್ಪಾದಃ ಸ್ವಾಣಃ ಸಾದಶ್ಚಕ್ಷು-
ಷ್ಪಾದಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಸಾದ ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮಥಾಧಿದೈವತಮಗ್ನಿಃ ಸಾದೋ ವಾ-
ಯುಃ ಸಾದ ಆದಿತ್ಯಃ ಸಾದೋ ದಿಶಃ ಸಾದ ಇತ್ಯುಭಯನೇವಾದಿಷ್ಟಂ
ಭವತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚಾಧಿದೈವತಂ ಚ || ೨ ||

ಅ || ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾರಾಯಣನು ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಸಾಲ್ಕು ರೂಪ
ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವನು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) (1) ಮಾತನಾಡುವ
ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾಗ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ
ಸಾರಾಯಣನ ಒಂದು ಅಂಶನು. (ಅವತಾರನು) (2) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ
ನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾಣ (ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ) ದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಒಂದು ರೂಪನು. (3) ಸರ್ವವನ್ನು
ನೋಡುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಷ್ಯನು ಒಂದು ರೂಪನು. (4) ಸರ್ವ
ವನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೋತ್ರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನು ಒಂದು ರೂಪನು ಹೀಗೆ
ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ತ್ರೀಪದಿಯ ಸಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅಧಿ-
ದೈವತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ತ್ರೀಪದಿಯ ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತೇನೆ (1) ಸರ್ವ
ಭಕ್ಷಕನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ
ವಾಸುದೇವನು ಒಂದು ರೂಪನು. (2) ಜ್ಞಾನವನ್ನರೂಪವೂ ಅಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಆದುದರಿಂದ
ವಾಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಒಂದು ರೂಪನು. (3) ಅಯುಷ್ಯವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಪ್ರಯುಷ್ಯನು ಒಂದು ರೂಪನು.
(4) ಭರ್ಮಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದಿಶ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದಿಶ್ಚಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನು
ಒಂದಂಶನು. (ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪಗಳೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮೊದಲಿನ
ಸಾಲ್ಕು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಾಲ್ಕು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—)
ಅಗ್ನಿಃ ಸಾದಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಾಲ್ಕು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳೂ, ಅಧಿ-
ದೈವತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಾಲ್ಕು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳೂ ಎರಡೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು. || ೨ ||

ಹೀ—ಅಭ್ಯಾಸ್ಯ ಅಧಿದೈವತಗಳನ್ನರತಕ್ಕ ರೂಪಗುಣಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ವಾಗೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಸಾದಃ ಸೋಽಗ್ನಿನಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೩ ||

ಅ || ವಾಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ್ಲಿ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದ್ವೈರತಕ್ಕ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ ಸೂರ್ಯನೇ ಅಂಶ (ಅವತಾರ) ಸಾದ ವಾಸುದೇವನೇ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯದ್ವೈರತಕ್ಕ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನಾದ ವಾಸುದೇವನೆಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ ದುಷ್ಟರನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ, ಯಶಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನ, ಸುಖವ್ಯಯವಮಾಡ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ವೇದಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬರುವ ಕೀರ್ತಿಯಿರತಕ್ಕ ತಪ್ಪುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪವೂ ಅಲ್ಲಾ ಸಾಧಿಗಳಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಪ್ರಾಣ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಸಾದಃ ಸ ನಾಯುನಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೪ ||

ಅ || ದ್ರೋಣನಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಭೃಗುಸಂದ್ರಿಯದ್ವೈರತಕ್ಕ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ ಸೂರ್ಯನೇ ರೂಪನು ಆ ಸಂಕರ್ಷಣನು ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಷಣನೆನ್ನುವ ಜ್ಯೋತಿಃ ರೂಪವೆಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ... ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಕೀರ್ತಿ... ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಾ ಸಾಧಿಗಳಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಚಕ್ಷುರೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಸಾದಃ ಸ ಆದಿತ್ಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೫ ||

ಅ || ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಚಕ್ಷುರನಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಆದಿತ್ಯನಿರಿಸಿದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.....

ಉ. || ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಸಾದಃ ಸ ದಿಗ್ವಿಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಪತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ಇತ್ಯಷ್ಟಾದಶಃ ಖಂಡಃ || || ೫-೧೪ || ೬ ||

ಅ || ಶ್ರೋತ್ರನಿರಿಸಿದ ಶ್ರೋತ್ರದೊಳಗಣ ಅನುಬಂಧನು ವಿಶ್ವ ಎನಿಸಿದ ದಿಕ್ಕುಗಳೊಳಗಣ ಅನುಬಂಧನೆಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.....

ಭಾ. || (೧) ಮನಃಸಂಸ್ಕೃತು ಯೋ ದೇವಃ ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ | ಸ ಏವಾಕಾಶಸಂಸ್ಕೃತು ಮನಃಕಾಶನಾಮಕಃ | ಮನನಾನ್ಮನ ಆಕಾಶ ಆ ಸಮಂತಾತ್ಮಕಾ-

ಶನಾತ್ || (೨) ವಾಸುದೇವಾದಿಭೇದೇನ ಸ ವಾಗಾದಿಭು ಸಂಸ್ಥಿತಃ | ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಭು ಚ ತನ್ನಾಮಾ ವಾಗಾದಿಭುಃ ಸ ಏವ ತು | ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಭ್ಯಃ ಸಹ್ಯವೇಶೋ ಭಾತಿ ದುಷ್ಟಾಂಸ್ತ-
ಪತ್ಯಥ || (೩) ಏವಂ ವಿದ್ವಾಂಸ್ತಮಿರೇಶಂ ಯಶೋಜ್ಞಾನಸುಖಾತ್ಮತಾಂ | ಕೀರ್ತಿಂ ಚ
ಬ್ರಹ್ಮಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ(ಫ್ಯ) ವರತಾಂ ಮುಕ್ತಿಗಾಮಿನಿ || ಪ್ರಾಪ್ಯ ಭಾತಿ ತಪತ್ಯದ್ವಾ ಸ್ವಾಜ್ಞಾ-
ನಾದಿಕಮೇವ ಚ | ಇತಿ ಚ || ೧,೨,೩,೪,೫,೬ || ಇತ್ಯಷ್ಟಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೫-೧೮ || ೧ ||

ಅ || ೧ (೧ನೇ ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ಮನಃ ಎನಿಸಿದ
ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಾರಾಯಣನು, ಬೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಅಕಾರನಿಸುವನು.
(೨) (೨ನೇ ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ರೂಪ
ಗಳಿಂದ ವಾಗಾದಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನೇ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಮ
ಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಮಕ್ಕರನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾನೆ. (೩) (ಫಲ ಹೇಳುವ ನಾಲ್ಕು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳ ಅರ್ಧ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಜಾ
ಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ನಿಜಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಾಮಾನ್ಯ
ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಳಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹುರಸ್ಸು ಜ್ಞಾನ ಸುಖ ಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ
ಮೋಕ್ಷವರ್ಧ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದುಕೊಂಡೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು.
(೫-೧೮)

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ ಕೀರ್ತ್ಯಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವ ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ಭಾವನೆಯನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಆದಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದೇಶಸ್ತಸ್ಯೋಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಸದೇವೇದ-
ಮಗ್ರ ಅಸೀತ್ತತ್ಸದಾಸೀತ್ತತ್ಸಮಭವತ್ತದಾಂಡಂ ನಿರವತರ್ಕತ ತತ್ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ
ಮಾತ್ರಾನುಶಯತ ತನ್ನಿರಭಿದ್ಯತ ತೇ ಅಂಡಕಪಾಲೇ ರಜತಂ ಚ ಸುನರ್ಣಂ
ಚಾಭವತಾಂ || ೧ ||

ಅ || ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡ
ಬೇಕು ಎಂದುಪದೇಶವು. (ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಎಕೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ—)
ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕೀರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಫಲವು ಸಿಗುವುದ
ರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜಗತ್ತು
ಪುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದಲೂ ಹೊಂದಲ್ಪಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅಸತ್
ಎನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನು ಇದ್ದನು ಅಸತ್ ಎನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡು
ವುದರಿಂದ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ವಾಸುದೇವನು ಆದನು. (ಹೀಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಮಾಯಾ ಎನಿಸಿ

ಕೊಂಡಳು.) ಆ ವಾಸುದೇವನು ಮೂಯೆಯಿಂದ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದನು ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ಮಹತ್ವತ್ವವೊಂದಲಾದುದೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಸರ್ವಂತ್ರವಾದುದ್ದೊಳೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ಅಂದವು ಸಂವತ್ಸರಸರ್ವಂತ್ರ ಎರಡು ಕಪಾಲಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯದೆ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನದ್ದು ಕೆಳಗಿನದ್ದು ಎಂದು ಎರಡು ಕಪಾಲಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಸರ್ವ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಗಳಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಮೇಲಿನ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಕಪಾಲಗಳು ಕೆಳಗಿನದ್ದು ರಜತ (ಬೆಳ್ಳಿ) ಮಯವಾಗಿಯೂ ಮೇಲಿನದ್ದು ಸುವರ್ಣ (ಚಿನ್ನ) ಮಯವಾಗಿಯೂ ಆದವು. || ೧ ||

ಉ. || ತದ್ಯದ್ರಜತಂ ಸೇಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಯತ್ಸುವರ್ಣಂ ಸಾ ದ್ಯೌ-
ರ್ಯಜ್ಜರಾಯು ತೇ ಪರ್ವತಾ ಯದುಲ್ಬಂ ಸ ಮೇಘೋ ನೀಹಾರೋ ಯಾ
ಧಮನಯಸ್ತಾ ನದ್ಯೋ ಯದ್ವಾಸ್ತೇಯಮುದಕಃ ಸ ಸಮುದ್ರಃ || ೨ ||

ಅ || ರಜತಮಯವಾದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕಪಾಲವು ಪೃಥಿವಿಯು. ಅಂದರೆ—ರಜತ ಮಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ *ಅತಲಾದಿ ವಿಳು ಲೋಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಸುವರ್ಣಮಯ ವಾದ ಮೇಲುಭಾಗದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕಪಾಲವು ಮೈಲೋಕವು. ಅಂದರೆ—ಸುವರ್ಣ ಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಭೂರಾದಿಲೋಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ದಾದ, ಗರ್ಭದ (ಜರಾಯು-) ದೊಡ್ಡ ಮುಸುಕು, ಅದೇ ಸರ್ವತಗಳು. (ಬಾಲ್ಯ-) ಚಿಕ್ಕದಾದ ಗರ್ಭದೊಳಗಣ ಮುಸುಕು, ಅದ ನೋಡ ಮತ್ತ ಮಂಜುಗಳು. (ನಾಡೀ-) ನರಗಳು ನದಿಗಳು. ವಸ್ತಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ನಾಭಿ (ಹೊಕ್ಕಳು) ಯ ಕೇಶೋತ್ತಿಯ ನೀರು. ಸಮುದ್ರವು.

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ತದಜಾಯತ ಸೋಽಸಾನಾದಿತ್ಯ ಸ್ತಂ ಜಾಯಮಾನಂ
ಭೋಷಾ ಉಲಾಲವೋನೂದತಿಷ್ಠಂತ್ಯನ್ತರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ
ಕಾಮಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯೋದಯಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಂ ಪ್ರತಿಭೋಷಾ ಉಲಾ-
ಲವೋನೂತಿಷ್ಠಂತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ || ೩ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ಯ (ಸೂರ್ಯ)ನು ಹುಟ್ಟಿದನು ಅದಿತ್ಯನೆಂದಿವ ಜೀವನಿಗೆ ಖಿಯಾಮಕನಾದ. ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲದೊಳಗಣ ಅದಿತ್ಯನೆಂದಿವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ಅದಿತ್ಯನೆಂದಿವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಕಟ ಜಾಗುವ ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳ ಆ ದೊಡ್ಡ ವ್ರತಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಅಂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದವು. ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧಾರ್ಕತ ಪುಷ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವೇದಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಆ ರೀತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಈಗಿನ ಜೀವರೂ ಅದಿತ್ಯನ ಉದಯ ಆಶ್ರಮಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವೇದಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಗಂಧಾರ್ಕತ ಮೊದಲಾದ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಆರ್ಘ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

|| ೩ ||

* (1) ಅತಲ ದಿಶಲ ಸುತಲ ತಲಾತಲ ದಸಾತಲ ಮಹಾತಲ ಪಾತಲ, ಹೀಗೆ ಕೆಳಗಿನ ೭ ಲೋಕಗಳು

(2) ಭೂ ಭುವಾ ಸುಮಾ ಮಹಾ ಜಗದ್ ತಪಃ ಸತ್ಯಂ ಎಂದು ಮೇಲಿನ ೭ ಲೋಕಗಳು.

ಪೀ—ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಧರ್ಮ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಉ. || ಸ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಾದಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತೃಪಾಶ್ವೇಭ್ಯಾ-
ತೋ ಹ ಯದೇನಃ ಸಾಧವೋ ಘೋಷಾ ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುರುಪ ಚ ನಿ-
ಮ್ರೇಡೇರನ್ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ || ಇತ್ಯೇಕೋನನಿಕಃ ಖಂಡಃ || ೫-೧೯ || ಇತಿ
ಶ್ರೀಮಾತ್ಪಾದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಪಂಚಮೋಧ್ಯಾಯಃ || ೫ || || ೪ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದು ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕಾಣನ ಮಾಡುವವನಿಗೆ
ಪ್ರಸಕ್ತಗೃಹದ ವೇದವ್ಯುನಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. (ವೇದಾರ್ಥಗರ್ಭವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.)
ಮತ್ತ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇದಾರ್ಥಯನದಿಂದಂಟಾದ ಪೂರ್ಣ ಫಲವು ವನಾಗುತ್ತಾನೆ || ೫-೧೯ || ೫ ||

ಪೀ—ನೀ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇತದೇನೇದಮಗ್ರು ಅಸೀತ್ ಎಂದು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ. || (೧) ಆಗಮ್ಯತ್ವಾದಸನ್ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾರಾಯಣಾಭಿಧಂ | ಪ್ರಲಯೇ
ವಾಸುದೇನಾಖ್ಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಸದಭವದ್ವಿದಾಂ || (೨) ತತಃ ಕೃತ್ಯಾ ಸಮಭವತ್ತತ ಅಂಡ-
ಮಜಾಯತ | ತಸ್ಮಿನ್ನಾದಿತ್ಯನಾಮಾಸಾವಭವತ್ಯುರ್ಯಮಂಡಲೇ | ನಿಯಂತ್ಯೇವ ಚ
ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || (೩) ತಸ್ಮಾದಾದಿತ್ಯನಾಮಾನಮಾದಿತ್ಯಸ್ಯಂ
ಜನಾರ್ದನಂ | ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸೀತ ಪರಮಂ ಸರ್ವವೇದಜ್ಞತಾ ತತಃ || ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವೇ ||
(೪) ಉಲಾಲವ ಉರೂರವಃ | ಆತಿಮಹಾಂತೋ ಗಾಯತ್ರಾದಿಘೋಷಾಃ ಉಪ ಚ
ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ | ಮುಕ್ತೇ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ವಸೇಯುಃ || (೫) ಸೂರ್ಯಬಿಂಬಸ್ಥಿತೇ ವಿಷ್ಣೋ
ಜಾಯಮಾನೇ ಪರಾತ್ಮನಿ | ಗಾಯತ್ರೀಪೂರ್ವಕ್ಕೆರ್ವೇದೈರ್ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾಸ್ತಮುಪಸ್ಥಿತಾಃ ||
ಉಪತಿಪ್ತಂತ್ಯತೋ ನಿತ್ಯಂ ಗಾಯತ್ರಾದಿಭಿರಂಜನಾ | ತದ್ವಿದ್ಯಾನ್ಮುಕ್ತ ಆವಾಗೋ
ವೇದಾನಾಂ ಸರ್ವದಾ ಭವೇತ್ || ಇತಿ ಚ || ೧,೨,೩,೪ || ಇತ್ಯೇಕೋನನಿಕಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೫-೧೯ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಯಾರಿಂವಲೂ ಹೊಂದಲ್ಪಡದಿರು-
ವುದರಿಂದ ಅಸತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ನಾರಾಯಣನ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಸತ್
ಎನಿಸಿದ ವಾಸುದೇವನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು. (೨) ವಾಸುದೇವನು ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪಳಾದ ಮಾಯೆಯಿಂದ
ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದನು. ಸಂಭೋಗಾನಂತರದಲ್ಲಿ "ತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜ್ಞಾದಿಗಳಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಹುಟ್ಟಿತು.
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಮಕನೂ ಅದಿತ್ಯ
ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕಟನಾದನು. (೩)ನೇ
ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಜೀವತೆಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಪುರುಷೋ
ತ್ತಮನಾದ ಭಗವಂತನೇ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದವನು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲ || (೪) ಆದಕಾರಣ ಅದಿತ್ಯ
ನೊಳಗಣ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ

* ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದೆ ಸತ್ತರೂಪವೋಗುಗಳೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತತ್ವ, ಅದರಿಂದ ನೈಕಾರಿಕ ತೇಜಸ ತಾಮಸ
ವೆಂಬ ಅನಂಕಾರತತ್ತ್ವ ಅದರಿಂದ ದೈವದೇವ, ಮುಪ್ಪು, ದಶೇಂದ್ರಿಯ, ಆಕಾಶ,ವಾಯು, ತೇಜಸ್ಸು, ಜಲ, ಸೃಷ್ಟಿದೀ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ನಿಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. (೪) ಉಲೂ ಲವಃಉತ್ಕೃಷ್ಣವಾದ ಧ್ವನಿಯು ಅತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳ ಧ್ವನಿಗಳು ಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿ ಮುಕ್ತನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. (೫) ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕಟ ಸಾಗಲು ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ವೇದಕೆಗಳು ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ಅದುಕಾರಣ ಅಗ್ನಿನವರೂ ಕೂಡ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವದಾ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವರು ಆಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. || ೧, ೨, ೪ || ೫-೧೯ ||

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂಡೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೫ ||

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಛಾಂಡೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. || ೫ ||

ಸುಖಮುಖಗುಣಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವದೋಷಾತೀರ್ಣಂ
ಶ್ರುತಿಮತರಿತಿಮದ್ವಿಗಮ್ಯಮಾದ್ಯಾದಿಸದ್ವಿಃ |
ನಿಖಿಲನಿಗಮವೇದ್ಯಂ ನಿರ್ಜರಾರಾಧ್ಯಮಾದ್ಯಂ
ನವನಲಿನಸುನೇತ್ರಂ ನೌಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಳತ್ತಂ ||

ಯೋಗಂಕಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಕರ್ತಾ ಸ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಭುಃ |
ಪ್ರೀತೋಽಸ್ತುನೇನ ಮಧ್ವೇತೋ ರೂಪ್ಯಪೀತಗತೋ ಹರಿಃ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಆ ರ ಸೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಅಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಯುಂ ಚ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸುಖಾಧಿಕಂ |
ವಾಸುದೇವಾದಿರೂಪಂ ಚ ವಾಮನಂ ಚಾನಿತಂ ಭಜೇ ||
ಭಾರತೀಶ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ರಾಮಪ್ರಿಯ ನಮೋಸ್ತು ತೇ |
ನಮಶ್ವೇ ದೌಪದೀಕಾಂತ ವ್ಯಾಸಶಿಷ್ಯ ನಮೋಸ್ತು ತೇ ||

೧ನೇ ಖಂಡವು

ಶ್ರೀ-ಐವನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಧ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರು
ವರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ಸಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಂವರ್ಗವಿಧ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡ.
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಹಿಂ || ಜಾನಶ್ರುತಿಹಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯೋ ಬಹು
ದಾಯಿಾ ಬಹುಪಾ(ವಾ)ಕ್ಯ ಅಸ ಸ ಹ ಸರ್ವತ ಅವಸಥಾನೋ ಮಾಪಯಾಂ-
ಚಕ್ರೇ ಸರ್ವತ ಏವ ಮೇತ್ಸ್ಯಂತೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೊಡುವವನೂ, ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ
ವಾನಮಾಡುವವನೂ ಒಹುವಾನದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವವನೂ ಅಥವಾ ಬಹುಕಾಸ್ತ ಕ್ರಮವಾದಿ
ದವನೂ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ನಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬಹುವಿಧ ಸಾಕಮಾಡಿಸುವವನೂ ಇಂತಹ ಪುತ್ರಾ
ಯಣನ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಜನಶ್ರುತನ ಮಗನಾದ ಜಾನಶ್ರುತಿ ಎಂಬ ರಾಜನು *ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ
ವೆಂಬ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದನು, ಆ ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ಜನರು ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬಂದು ನನ್ನ ಅನ್ನವನ್ನು
ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವರೆಂಬ ಒದ್ದಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅನ್ನಭಕ್ತಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ
ದನು. || ೧ ||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಹೃಸಾ ನಿಶಾಯಾಮತಿಪೇತುಸ್ತದ್ಭೈವತಿ ಹೃಸೋ
ಹೃಸಮಭ್ಯವಾದ ಹೋ ಹೋಯಿ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಜಾನಶ್ರುತೇಃ ಪೌ-
ತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಂ ದಿನಾ ಜ್ಯೋತಿರಾತತಂ ತನ್ನಾ ಪ್ರಸಾಂಕ್ಷೀಸ್ತತ್ತ್ವಾ ಮಾ
ಪ್ರಥಾಂಕ್ಷೀರಿತಿ || ೨ ||

* ಅಸ್ತಿ ಗೋದಾವರೀತೀಶ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕಂ ಮಹತ್ ಕತ್ರ ಜಾನಶ್ರುತಿಹಃವಾ ಮೇದಿನೀದಕ್ಷಿಣೋಃ
ಭವತ್ ಎಂದು ಪ್ರವಚಿಸಿ

ಅ || ರಾಜನು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತಿರಲು ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಬಹು ಎತ್ತರವಾದ ಉಷ್ಣರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಂಜದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಜಾನಪ್ರಾಣಿರಾಜನ ಮೇಲೆ ಉಭಾಗದಲ್ಲಿ † ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗಲೇ ಒಂದಾನೊಂದು ಹಂಸವು ‡ ಮುಂದೆ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಹಂಸದೊಡನೆ ಹೇಳಿತು. ಎಲೋ ಹಂಸವೇ ಮಂದಾಕ್ಷವೇ (ಅತ್ಯಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಯೇ) ಪೌತ್ರಾಯಣನ * ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ತೇಜಸ್ಸುಮುದಾಯವು ದ್ಯುಲೋಕಪರ್ಯಂತ ಸರ್ವದಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ನೀನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.) (ಆ ತೇಜಸ್ಸು ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ದಾಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗತಕ್ಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ. ಅಂದರೆ—ಜಾನಪ್ರಾಣಿಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಿತು

|| ೨ ||

ಉ. || ತನು ಹ ಪರಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಕಮ್ಪರ ಏನಮೇತತ್ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ವಾ ನಮಿವ ರೈಕ್ಷಮಾತ್ಘೇತಿ ಯೋ ನು ಕಘಃ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಹಿಂದಿನ ಹಂಸದ ಹತ್ತಿರ ಮುಂದೆ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಹಂಸವು ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿತು. ಎಲೋ ಹಂಸವೇ ಎತ್ತರವಾದ ಉಷ್ಣರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಎಂತಹ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದು, ನಿರ್ಮಾಪ್ತನಾದ ಎರಡು ರಕಟೆ (ಒಂದಿ ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ರೈಕ್ಷ ನೆನ್ನಂಜಂತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕೊಂಗಳತ್ತಿ. (ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ರೈಕ್ಷನೇ ಯೋಗ್ಯನು. ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಅಂತಹ ಮಹಿಮೆಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.) ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದಿನ ಹಂಸವು. ನೀನು ಹೇಳಿದ ರೈಕ್ಷನು ಯಾರು? ಎಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು? ಎಂದು ಕೇಳಿತು.

|| ೩ ||

ಉ. || ಯಥಾಕೃತಾಯ ವಿಜಿತಾಯಾಧರೇಯಾಃ ಸಂಯಂತ್ಯೇವಮೇ-
ನೌ ಸರ್ವಂ ತದಭಿಸಮೇತಿ ಯತ್ಕಿಂ ಚ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಧು ಕುರ್ವಂತಿ ಯಸ್ತು-
ದ್ವೇದ ಯತ್ಸ ನೇದ ಸ ಮಯೈತದುತ್ತ ಇತಿ || ೪ ||

ಅ || ಆಗ ಮುಂದಿನ ಹಂಸವು ಉತ್ತರ ಹೇಳಿತು. ಹೇಗೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೃತಯುಗವನ್ನು ಗೆದ್ದವನಿಗೆ ತ್ರೇತಾದಿ ಯುಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳು ಪೂರ್ಣಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅದಿಲ್ಲವೂ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ರೈಕ್ಷರಿಗೇನೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಯಾರು ವಿನೇನು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅದಿಲ್ಲವನ್ನು ರೈಕ್ಷರು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ರೈಕ್ಷರ ಮಹಿಮೆಯು ಈ ರೀತಿ ಇರುವುದೆಂದು ಹಂಸವು ಹೇಳಿತು.

ವಿ || ಸಮಸ್ತ ವಿಭ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸತಕ್ಕ ರೈಕ್ಷರು ಅವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ನಿರ್ದಿಘ್ನವಾಗಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಅವರ ಫಲವು ರೈಕ್ಷರಿಗೇನೇ ಬರುವುದು. || ೪ ||

† ತತೋಽಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗೇಣ ಯೂಥಾನಾಂ ಸಕ್ಷಸಂಹಿತಾ || ಮೃಣಾಲಪಂಚವೋ ದೇವಿದೇವಸಂಸಾ ವಿರ್ಗತಾಃ ||
‡ ಕ್ಷರಯಾ ಗಚ್ಛತಾಂ ತೇಪಾಮನ್ಯೋನ್ಯಂ ಮರ್ಮಭಾಷಿತಾಂ | ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಪ್ರಮುಖಾಃ ದ್ವಿತ್ಯಾಃ ಪುರಸ್ತಾ-
ನ್ನಿರ್ಯಯುರ್ಜವಾತ್ ||

* ಯಸ್ಯ ದೀಪಾದ್ವರೇ ಧೂಮೈಃ ಸ್ವಾಮಿಣಃ ಕಲ್ಪತಾವಿನಃ | ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವು

† ಹಂಸಾ ಹಸಿತ್ವಾ ಸಾವಜ್ಞ ಮೂರ್ತುರ್ವಚನಮುಚ್ಯತೇ || ಎಂದು

ಉ. || ತದು ಹ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣ ಉಪಶುಕ್ರಾವ ಸಹ ಸಂ-
ಜಿತಾನ ಏವ ಕ್ಷತ್ರಾರಮುವಾಚಾಂಗಾರೇ ಹ ಸಯುಗ್ಧಾನಮಿವ ರೈಕ್ಷಮಾ-
ತ್ಯೇತಿ ಯೋ ನು ಕಥನ ಸಯುಗ್ಧಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ || ೫ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಇರುವ ಹಂಸವು ಹೇಳುವ ತನ್ನ ಸುವೆ, ರೈಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶ ಮೂಲಕಗಳನ್ನು
ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಕೇಳಿದನು. ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಹಂಸವು ಹೇಳಿದ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ
ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದನು. ಎಲೋ! ಪ್ರಿಯನಾದ ಸಾರಥಿಯೇ! ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು
ಕರತರಬೇಕು * ಏಕೆಂದರೆ ಹಂಸವು ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಹೋಗಲೇಯದೆ ನನ್ನನ್ನು ಸಂವಸಿಯದೆ, ಎಂದು ಸಾರಥಿ
ಬಿಡದನೆ ಹೇಳಿದನು.

ವಿ || ಎಲೋ! ಸಾರಥಿಯೇ! ಸೀನ, ರೈಕ್ಷಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಕಲವು ಹಂಸವುಗಳು ಆಕಾರವು ಬಾರುತ್ತಿವೆವು. ಆಗ
ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಹಂಸದ ಹತ್ತಿರ ಎಲೋ! ಅಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಹಂಸವೇ ಬಾನವ್ಯಯ ಪ್ರಕಾರವು ದ್ಯು-
ಲೋಕಮಯಕಂಠ ನ್ಯಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ವಾಚಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದೆ. ವಾಚಿಸಿ ಅತನ
ತೇಜಸ್ಸು ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಡುವುದು. ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯ ಹಂಸವು ಹೇಳಿದಾಗ ಮುಂದಿನ ಹಂಸವು ರೈಕ್ಷಮಾನ-
ಗಳಂತೆ ಯಾರನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿ? ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿದ. ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿತು.
ಹೀಗೆ ಹಂಸದಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯ ಹತ್ತಿರ ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ
ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದನು.

ಹೀಗೆ—ಆಗ ಎರಡು ಬಂಡಿಗಳೆಂಬೊಡಗೂಡಿದ ರೈಕ್ಷರು ಹೇಗೆ ಇರುವವರೇ ಎಂದು ಸಾರಥಿಯು
ಕೇಳಿದಾಗ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹಂಸವು ಹೇಳಿದಂತೆ ರೈಕ್ಷರ ಅಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಉ. || ಯಥಾಕೃತಾಯ ವಿಜಿತಾಯಾಧರೇಯಾಃ ಸಂಯಂತ್ಯೇವಮೇ-
ನಃ ಸರ್ವಂ ತದಭಿಸಮೇತಿ ಯತ್ಕಿಂಚ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಧ ಕುರ್ವಂತಿ ಯಸ್ತ-
ದ್ಭೇದ ಯತ್ಸ ವೇದ ಸ ಮಯೈತದುಕ್ತ ಇತಿ || ೬ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಕ್ಷತ್ರಾಸ್ತಿಸ್ಯ ನಾಪಿಂದಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯಾಂ ತಃ ಸ
ಹೋನಾಚ ಯತ್ರಾರೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾನ್ವೇಷಣಾ ತದೇನಮೃಚ್ಯೇತಿ || ೭ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾರಥಿಯು ಎಲ್ಲಾಕಡೆ ಹುಡುಕಿ ರೈಕ್ಷರ. ಸುಗಂಧವೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾ ತಿರುಗಿ ಬಂದನು ಮರಳಿ ರಾಜನು ಸಾರಥಿಯೊಡನೆ ಎಲೋ! ಸಾರಥಿಯೇ! ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ
ದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಹುಡುಕು. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು || ೬ ||

ಉ. || ಸೋಧಸ್ಯಾಚ್ಚಕಟಸ್ಯ ಪಾಮಾನಂ ಕಷಮಾಣಮುಪೋಪವಿ-

* ತತಃ ಸಾರಥಿಮಾಹೂಯ ಭೂಪಾಲೋ ವಿಸ್ಮಯಾಕ್ರಮಃ | ಸಂದಿವೇಶ ಮಹಾತ್ಮಾ ಸ ರೈಕ್ಷ ಅನೀಯ-
ತಾಮಿತಿ |

* ಇನೇ ಮಂತ್ರದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವು

ನೇತ ತಃ ಪಾಭ್ಯುನಾದ ತ್ವಂ ನು ಭಗವಃ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತ್ಯಹಃ ಹ್ಯರಾಃ
ಇತಿ ಪ್ರತಿ ಹ ಜಜ್ಞೇ ಸಹ ವ್ರತ್ತಾನ್ವಿಷ್ಯಾವಿದಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ || ಇತಿ
ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡ ಸಾರಥಿಯು (ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ತೀರ್ಥ
ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಎಲ್ಲೆಯೂ ಅವರನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ರಾಜದ್ವಾರದಲ್ಲಿ)
ಬಂದಿಯ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿ ತೊರಿಸುತ್ತಿರುವ ರೈಕ್ಷರನ್ನು ನೋಡಿ (ರಾಜನು ಹೇಳುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಇವರೇ
ರೈಕ್ಷರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ) ಅವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಸಾರ
ಥಿಯು ರೈಕ್ಷರೊಡನೆ ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನೀವು ಒಂದಿಗಿಳಿದೊಡಗೂಡಿದ ರೈಕ್ಷರರು ಜಗಿತುತೀರೋ
ಎನು ಎಂದನು. ಆಗ ರೈಕ್ಷರು ಎಲೋ ಸುಮುಖನೇ ನಾನು ರೈಕ್ಷನೆಂದು ಹೃದಿಸ್ತನು. ಎಂದನು (ಎಕೆ
ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನೆಂದರೆ ನಾವು ಕೃತಕೃತರು. ಸೇವಕನಾದ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಬೇಕು. ಎಂದನು) ಹೀಗೆ
ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ರೈಕ್ಷರನ್ನು ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡು ಬಂದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ವ್ರತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು.

ಭಾ. || (೧)ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಮಂದಾಕ್ಷ || (೨)ಯಥಾ ಕೃತೇ ಜಿತೇ ತ್ರೀತಾರಿದಯಫಲಂ ಚ
ತಸ್ಯೈ ಭವತಿ ಏವಮನ್ಯೇಷಾಂ ಪುಣ್ಯಫಲಂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ತಸ್ಯೈ ಭವತಿ || (೩) ಆರೇ ಅಂಗ
ಇಷ್ಟ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷೋ ಜ್ಞಾತವ್ಯಃ | ಅಹಂ ಹ್ಯರಾಃ ಇತಿ ಪುತಿ ಪಾಮಕಷಣಭಾ-
ವೇನ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧ ||

ಅ || (೧) ಒಂದನೇ ಮಂತ್ರವಲ್ಲದ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನೆಂದರೆ ಮಂದವ್ಯಾಸವೇ. (೨) (೩ನೇ ಮಂತ್ರವ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಕೃತಯುಗವನ್ನು ಗೆದ್ದರೆ ತ್ರೀತಾರದ ಯುಗಗಳನ್ನು
ಗೆದ್ದಂತೆಯೇ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ಫಲವು ಮುಖ್ಯ
ವಾಗಿ ಸರ್ವಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿಸೇ ಒರುತ್ತದೆ. (ಯಂಗಳೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಉಸಿಗಳೂ
ಎಲ್ಲರೂ ಜಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಮಾಡಿದ ಅನ್ನದಾನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಒಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಸರಸ ಅರ್ಥ
ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಕೂಡಲಾರವು. ಎಂದಕ್ಷನಾಯಿತು) (೩) ಎಲೋ ಪ್ರಿಯ
ನಾದ ಸಾರಥಿಯೇ ಒಂದಿಗಿಳಿದೊಡಗೂಡಿದ ರೈಕ್ಷರನ್ನು ಅವರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುದೇಕು. (೪) (೮ನೇ
ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಹಂ ಹ್ಯರಾಃ ಎಂಬ ೨ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ತೊರಿಸಿಕೊಂಡೇ
ಇರುವನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮ || ೬-೧ ||

ಒಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ರೋಪವಿತ್ಯ ತಂ ರೈಕ್ಷಂ ಪ್ರತ್ಯಭ್ಯುನಾದ ವ್ರತ್ತಾ ಹೇ ಭಗವಂಸ್ತಮೇವ ಕಿಂ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ ||
ಎಂದು ಗೀತಾಮಹಾತ್ಮ್ಯವಲ್ಲದೆ.

* ಜಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ವಿವರ ಹೋದರೆ ನಾನು ಮುಟ್ಟಿ ಹೋಗುವಿ, ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಎಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮಂದಾಕ್ಷ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದು ಹೀಗೆ ಗೀತಾ ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಂ
ಪುರತಃ ತೇನ ಪುಂಸಂ ನ ಪಶ್ಯಥ | ಜಾನಪ್ರಾಪ್ತೇ ಮಹಿಭುರ್ತುಃ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತೀಶಿ ಸುಖಿಂ ||

೧. ಪ್ರಸ್ತ ದೀರ್ಘ ಪುಕ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ ಸ್ತರವು. ೨. ಪ್ರಕೃ. ೩. ದೀರ್ಘ. ೪. ಉ-ಪುಕವು ಅತಿ ದೀರ್ಘ
ಸಂದ

ತನೇ ಮಂಜನ್ತ

ಉ. || ತದು ಹ ಜಾನಕ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಷಟ್ ಶತಾನಿ ಗವಾಂ
ನಿಷ್ಕಮಶ್ವತರೀರಥಂ ತದಾದಾಯ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮೇ ತೃಹಾಭ್ಯುನಾದ || ೧ ||

ಅ || ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷರ ವ್ಯತ್ಯಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೇ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿದ ಜನರು ತನ ಮಗನಾದ ಜಾನಕ್ರುತಿ ರಾಜನು ಆರುನೂರು (೬೦೦) ಗೋವುಗಳನ್ನು ಮುತ್ತಿನ
ಸರವನ್ನು ಅಶ್ವತರಿ (ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಕತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳು ಅತಿ ಬೇಗವಾದ ಓಡುವವು
ಗಳು.) ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ರಥವನ್ನು ಗುರುವಕ್ರಿಯಾಗಿ ಓಡಿಸಿಕೊಂಡ. ರೈಕ್ಷರ ಪುತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದನು.
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಉ. || ರೈಕ್ಷೇಮಾನಿ ಷಟ್ಶತಾನಿ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಯಮಶ್ವತ-
ರೀರಥೋ ನು ಮು ಏತಾಂ ಭಗವೋ ದೇವತಾಂ ಶಾಧಿ ಯಾಂ ದೇವತಾ-
ಮುಪಾಸ್ವ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ರೈಕ್ಷರೇ ೬೦೦ ಗೋವುಗಳೂ ಈ ಮುತ್ತಿನ ಸರವು ಈ ಅಶ್ವತರೀರಥವು ಇವುಗಳ
ಇವು ನಿಮಗೆ ಗುರುವಕ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ಇವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ
ಸೀಮೆ ಬಾಹ್ಯವಾದುದು ದೇವತೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ. ಎಂದನು.

ಉ. || ತನು ಹ ಪರಃ ಪ್ರಶುನಾಚಾಹಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ ತನ್ವನ
ಸಹ ಗೋಭಿರಸ್ವಿತಿ ತದು ಹ ಪುನರೇವ ಜಾನಕ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ
ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಂ ನಿಷ್ಕಮಶ್ವತರೀರಥಂ ದುಹಿತರಂ ತದಾದಾಯ ಪ್ರತಿಚ-
ಕ್ರಮೇ || ೩ ||

ಅ || ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. (ತನವು ಅರನ್ನಾರ
ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲಾದ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಶೂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲೋ ಪೌತ್ರಾಯಣನೇ ಮುತ್ತಿನ
ಸರ, ಒಂದಿ ಗೋವುಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ನಿಮಗೇನೇ ಇವೆ. ಎಂದನು ರೈಕ್ಷರು ಓಗಿಗೆ ಅರನ್ನಾರನಾದ
ರಿಂದಲೇ ಪೌತ್ರಾಯಣನು (ಅಕ್ಕಲ ಭಸವನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದ ರೈಕ್ಷರಿಗೆ ಕೋಪವೇನು. ತೀರ ಮನ
ಶುಭಗಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಸಹಸ್ರ (೧೦೦೦) ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ಮುತ್ತಿನ ಸರವನ್ನೂ ಅಶ್ವತರೀರಥವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು
ಕೊಂಡು (ಮುಷಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಡುವಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ) ಮಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು
ಹೋದನು.

ಉ. || ತೃಹಾಭ್ಯುನಾದ ರೈಕ್ಷೇದೃಃ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋ-
ಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇಯಂ ಜಾಯಾಸಯಂ ಗ್ರಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಸ್ತೇನ್ವೇವ
ಮಾ ಭಗವಃ ಶಾಧೀತಿ || ೪ ||

ಅ || ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರೈಕ್ಕರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಎಲೋ ರೈಕ್ಕರೇ ಈ ಸಪ್ತಗೋವುಗಳೂ, ಈ ಮುತ್ತಿನ ಸರವೂ, ಅಶ್ವತರೀರಥವೂ, ನಿಮಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದ ನನ್ನ ಮಗಳೂ, ನೀವು ಇರುವ ಗ್ರಾಮವೂ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಮಗೆ ದತ್ತೇಯಾಗಿ ಇರಲಿ, ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನೀವು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ.

ಉ. || ತಸ್ಯಾ ಹ ಮುಖಮುಪೋದ್ಭುನ್ವನ್ನವಾಚಾಜಹಾರೇನಾಃ ಶೂದ್ರಾನೇನೈನ ಮುಖೇನಾಲಾಪಯಿಷ್ಯಥಾ ೩ ಇತಿ ತೇ ಹೈತೇ ರೈಕ್ಷಪರ್ಣಾನಾನು ಮಹಾವೃಷೇಷಂ ಯತ್ರಾಸ್ಯಾ ಉವಾಸ ತಸ್ಮೈ ಹೋನಾಚ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೬-೨ ||

|| ೫ ||

ಅ || ರೈಕ್ಕರು ರಾಜನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಈ ಗುರುವಕ್ಷಣಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಕರು ರಾಜನೊಡನೆ ಎಲೋ ರಾಜನೇ ಗುರುಗಳ ಶುಕ್ರಾದೇಯಿಲ್ಲದೆ ಮುತ್ತಿನ ಸರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಿ, ಎಂದನು (ಅಥವಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ರೈಕ್ಕರು ಮುಖವನ್ನು ಮೂರ್ಛಿತವಾದಂತಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ರಾಜನ ಮಗಳ ಮುಖವನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಕೋಪಗೊಂಡವನಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ರಾಜನೇ ಈ ಗುರುವಕ್ಷಣಿಯನ್ನು ವಾಪಾಸು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ನಿಂತ್ರನಾದ ನನಗೆ ಇವರಿಂದ ಪ್ರಬೋಜನವಿಲ್ಲ ಸೇವೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೇ ನನಗೆ ಬೇಕಾದವು. ಅವನನ್ನು ತರಲ್ಪಿ ಸೇವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಗಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ತಂದು ಮಾತನಾಡಿಸುವಿ. ಎಂದನು.) ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೊಡನೆ ರಾಜನು ರಾಸಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ರೈಕ್ಕರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ರೈಕ್ಕರು ರಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ರೈಕ್ಕರು ಅನಾಸಮಾಡತಕ್ಕ (ರಾಜನು ಕೊಟ್ಟ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರನ್ನು ನೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ) ಯಾವ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಕರು ರಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾಸಮಾಡಿರುವರೋ ಅಂತಹ ರಾಜನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಕಾರ್ತಿಕ ಎಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಾವೃಷದೇವಗಳಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಕಪರ್ಣಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಾದ ಗ್ರಾಮಗಳು ದತ್ತೇಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ರೈಕ್ಕರು ರಾಜನಿಗೆ ಸಂವರ್ಗ ವಿಷ್ಣಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

ಛಾ. || ಶುಚಾ ದ್ರವಣಾಚ್ಛಾಧ್ರಃ | ರಾಚಾ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕಾಚ್ಛಾಧ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ | ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯಾಮನಾಪ್ಯಾಸ್ಯಾತ್ವರಂ ಧರ್ಮಮನಾಪ್ತವಾನೋ || ಇತಿ ಪಾದ್ಯೇ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೬-೨ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಹಂಸವು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಂಟಾದ ಶೋಕದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಶೂದ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಯಮುತ್ಪತ್ತರೀರಥಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರಾಜನೇ. ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಮಹಾಶೋಕದಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನಾದುದರಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಮುನಿಯಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ರಾಜನು ರೈಕ್ಕರಿಂದ ಸಂವರ್ಗ (ಪ್ರಾಣ) ವಿಷ್ಣುಯನ್ನು ಕಲಿತು ಮಹಾಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಪಾದ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ.

|| ೧-೫ ||

ಎರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

* ತತೋ ವಿಶೋಕ್ತ ತತ್ಪರಗಂ ರೈಕ್ಕೋ ರಾಜ್ಞೇ ಚುಕೋಪ ಹ | ರೇ ಶೂದ್ರ ಮಾಮಕಂ ವೃತ್ತಂ ನ ಜಾನಾಸಿ ದುರಿತ್ವದ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

೩ನೇ ಪಿಂಡವು

ಪೀ-ಶೈಕ್ಷರು ಹೇಳಿದ ಸಂವರ್ಗವಿಧಿಯನ್ನೂ, ಸಂವರ್ಗಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲು ದೇವ
ಪುರುಷನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ-

ಉ. || ವಾಯುರ್ವಾ ನ ಸಂವರ್ಗೋ ಯದಾ ನಾ ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ
ಅಗ್ನಿರುದ್ವಾಯತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯೇತಿ ಯದಾ ಸೂರ್ಯೋಽಸ್ತಮೇತಿ ವಾ-
ಯುಮೇವಾಪ್ಯೇತಿ ಯದಾ ಚಂದ್ರೋಽಸ್ತಮೇತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯೇತಿ ||೧||

ಅ || ಮುಖ್ಯವಾಯುವೇ ಸಂಸರಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಪ್ರಲಯ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಶಾಂಕನಾಗಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಲಯಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ಅಸ್ತ
ಮಾನಹೊಂದಿಯೂ ಕೂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ೧

ಉ. || ಯದಾಽಪ ಉಚ್ಯುಷ್ಯಂತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪಿಯಂತಿ ವಾಯು-
ರ್ಹೈವೈತಾನ್ಸರ್ವಾನ ಸಂವೃಂಕ್ತ ಇತ್ಯಧಿದೈವತಂ || ೨ ||

ಅ || ಜಲಗಳು ಒಣಗಿದಾಗ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಶಾಂಕನಾಗಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಲಯ
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಸರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅಧಿ
ದೈವತದಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸಿದ ವಾಯುವಿನ ರೂಪವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೨

ಉ. || ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ ಸಂವರ್ಗಃ ಸ ಯದಾ ಸ್ವಪಿತಿ
ಪ್ರಾಣಮೇವ ನಾಗಪ್ಯೇತಿ ಪ್ರಾಣಃ ಚಕ್ಷುಃ ಪ್ರಾಣಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರಾಣಂ
ಮನಃ ಪ್ರಾಣೋ ಹೈವೈತಾನ್ಸರ್ವಾನ ಸಂವೃಂಕ್ತ ಇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ಗಸ್ವರೂಪವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು
ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು, ಜೀವನನ್ನು ಮಲಗುವವನು ಎಂದಾದ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೆ
ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿವೆ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಇವ
ರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸಂಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ೩

ಪೀ-ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ

ಉ. || ತೌ ನಾ ಏತೌ ದ್ವೌ ಸಂವರ್ಗೌ ನಾಯುರೇವ ದೇವೇಷು
ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇಷು || ೪ ||

ಅ || ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಯುವೇ ಎಂದಾದ ಇಂದ್ರನು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನೇ. ಹೀಗೆ ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸಿದವರು. ೪

ಪೀ-ಮುಖ್ಯವಾಯುವೇ ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸಿದವನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಓದಿದ ಈ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ-

ಉ. || ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ಕಾಕ್ಷ-
ಸೇನಿಂ ಪರಿವಿಷ್ಯಮಾಗೌ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ ತಸ್ಯಾ ಉ ಹ ನ ದದತುಃ ||
|| ೫ ||

ಅ || ಕಸಿಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೌನಕನ ಮಗನಾದ ಶೌನಕನೂ, ಕಕ್ಷಸೇನನ ಮಗನಾದ ಅಭಿ-
ಪ್ರತಾರಿಯು, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ) ಬಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವರೊಡನೆ ಒಬ್ಬನೊಬ್ಬ
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಿದನು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಆತನಿಗೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅಶ್ವರ್ಯ. || ೫ ||

ಉ. || ಸ ಹೋವಾಚ ಮಹಾತ್ಮನಶ್ಚತುರೋ ದೇವ ಏಕಃ ಕಃ ಸೋ
ಜಗಾರ ಭುವನಸ್ಯ ಗೋಪಾಸ್ತಂ ಕಾಪೇಯ ನಾಭಿಪತ್ಯಂತಿ ಮರ್ತ್ಯಾ ಅಭಿ-
ಪ್ರತಾರಿನ್ ಬಹುಧಾ ವಸಂತಂ ಯಸ್ಮೈ ವಾ ಏತದನ್ನಂ ತಸ್ಯಾ ಏತನ್ನ ದತ್ತ-
ಮಿತಿ || ೬ ||

ಅ || ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಅವರೊಡನೆ ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ಕಾಪೇಯನೇ. ಎಲೋ ಅಭಿ-
ಪ್ರತಾರಿಯೇ, ಯಾವನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೋ. ಒಬ್ಬ ದೇವನು ಅಧಿದೈವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು
ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಅಭ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ನುಂಗಿರುವನೋ, ಮನುಷ್ಯ
ರಲ್ಲಿ ಒಹುರೂಪದಿಂದ ಆವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವವನನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, (ಅವನು
ಯಾರು? ಅವನ ಹೆಸರೇನು? ಆತನ ಮಹಿಮೆಯೇನು? ಅವನನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆ. ನೀವು
ತಿಳಿದಿವರಿ ಹೇಳಿರಿ. ಅಮಕಾರಣ) ನಗುವ ದೇವತೆಯಿದ್ದು ಅನ್ನವೇ ಅದನ್ನೇ ಆ ದೇವತೆಗೆ ನೀವು
ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಕೊಡಿರಿ. || ೬ ||

ಉ. || ತದು ಹ ಶೌನಕಃ ಕಾಪೇಯಃ ಪ್ರತಿಮನ್ಶಾನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ
ಆತ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಜನಿತಾ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಹಿರಣ್ಯದಂಷ್ಟೋ ಬಭಸೋಽನ
ಸೂರಿನೋಹಂತಮಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಮಾಹುರನದ್ಯಮಾನೋ ಯದನನ್ನಮ-
ತ್ತೀತಿ ವೈ ನಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್ಸಿದಮುಪಾಸ್ಮಹೇ ದತ್ತಾಸ್ಮೈ ಭಿಕ್ಷಾಮಿತಿ || ೭ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಕಸಿಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೌನಕನು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು
ಹೇಳುವುದೇ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ತಿಳಿದನು. ತಿಳಿದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೇ
ಏಕನು ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಯು ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಪ್ರದೇಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕನು, ಸರ್ವಭಕ್ಷ
ಕನು, ಅಂತಹವು ಸರ್ವರಿಗೆ ಜೀವಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಅವನೊಂ ಎನಿಸಿದ
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು
ಎಷ್ಟುವತ್ತು ಹೊರತು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಬಲಕ್ಕನು, ತಾನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯ
ವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಸಂಹರಿಸುವವನು, ಹೀಗೆ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾಸನಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಾಯು
ದೇವತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಎಲೋ ಭಿಕ್ಷುರೇ ಭಿಕ್ಷೆ
ಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ, ಎಂದು ಕಾಪೇಯನು ಹೇಳಿದನು. || ೭ ||

ಉ. || ತಸ್ಮಾ ಉ ಹ ದದುಸ್ತೇ ವಾ ಏತೇ ಸಂಚಾನ್ಯೇ ಪಂಚಾನ್ಯೇ
ದಶ ಸಂತಶ್ಚತ್ವೃತಂ ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷುನ್ನಮೇವ ದಶಕೃತಃ ಸೈಷಾ
ವಿರಾಡನ್ನಾದೀ ತಯೇದೇ ಸರ್ವಂ ದೃಷ್ಟ್ವ ಸರ್ವಮಸ್ಯೇದಂ ದೃಷ್ಟಂ ಭವ-
ತ್ಯನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ
ಖಂಡಃ || ೬-೩ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಅಗ ಕೆಲವು ಒಡಿಸುವವರು ಆ ಬ್ರಹ್ಮತಾರಿಗೆ ಅಗಲೇ ಭಿಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟರು. (ಹೀಗಾದರೆ
ಪ್ರಾಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮವೆನಿಸಿ ಸರ್ವಸಂಪಾದಕನೋ, ಏನು? ಎಂದರೆ—ರೈಕ್ಷರು ಅಲ್ಲಿವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—)
ಅಭಿವೈವದ್ಧಿ ಆಗ್ನಾ ದಿಗಲು ನಾಲ್ಕರು, ಮುಖ್ಯವಾಯು ಹೀಗೆ ಇವರು, ಹಾಗೆಯೇ ಅಭ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ
ವಾಗಾದಿಗಳು ನಾಲ್ಕರು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹೀಗೆ ಇವರು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಮಂದಿಯೂ ಇತ್ತು ದೇವತೆ
ಗಳು ಕೃತಂ (ಪೂರ್ಣವಾದ ಅನ್ನವು) ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕೃತಯುಗವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದು
ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.) ಆಗ್ನಾ ದಿಗಳು ಅಭಿವೈವ ಅಭ್ಯಾತ್ಮ
ಭೇದದಿಂದ ಎಂಬ ಮಂದಿಯಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಯು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಇವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಹತ್ತು ಮಂದಿ
ಯಾಗುವುದರಿಂದ, ಹತ್ತು ದಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾದ ಅನ್ನ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.
(ಈ ದೇವತೆಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಅನ್ನವೆಂದರೆ—) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವಾನ್ನಕ್ಕೂ ದೇವತೆಯಾದವನು ವಿಶೇಷ
ವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವವನ್ನು ತಿನ್ನುವವನು. (ಅವನಿಗೆ ಸರ್ವವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ
ಎಂದರೆ ಸರ್ವವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತೂ
ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟದೆ. (ಅದುಕಾರಣ ಅವನು ಸರ್ವಜ್ಞನೇ.) (ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಅವಕ್ಕೆ
ಅನುಗುಣವಾದ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ತಾನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ
ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನ್ನ ನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಯಥೇಕ್ಷ ಭೋಗ್ಯವನ್ನು
ನುಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಅನುಸಕ್ತನು ಸುಖೋಗ್ಯವಾದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೬-೩ ||

ಪೀ—ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಜಡವಾಯುವು ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸಿ
ಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಲೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ. || (೧) ಸಂವೃಂಕ್ತಃ ಸರ್ವದೇವಾನ್ಯದ್ವಾಯುಃ ಸಂವರ್ಗ ಕಾರಿತಿ | ಮಹಿ
ನ್ಯಾಸ್ಯ ಮಹಾನೇಷ ಯದನದ್ಯೋತಿ ದೇವತಾಃ || ಇತಿ ಪ್ರಭಂಜಿನೀ || (೨) ದಶೇತಿ
ವೈ ಸರ್ವಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಕೃತಸ್ಯ ಚ ಪೂರ್ಣಾತ್ಮಕತ್ವಾದಭ್ಯಾತ್ಮಾಧಿದೈವತಭೇದೇನ ಸಂಚ
ದೇವತಾ ದಶಭೂತಾಃ ಕೃತಂ || (೩) ತಸ್ಮಾದ್ವಾಯುನಾ ಸಹ ದಶಸಂಖ್ಯಾಪೂರಣಾತ್
ಸರ್ವದಿಕ್ಷು ಸ್ಥಿತಾ ದೇವತಾ ವಾಯುನಾ ಸಹಾನ್ನಮೇವ || (೪) ಅನ್ನಾದೀ ದೇವತಾ
ವಿರಾಡ್ಭಿಕ್ಷುರೇವ || (೫) ಅನದ್ಯಮಾನ ಇತ್ಯನ್ವೇರನದ್ಯಮಾನಃ || (೬) ವಾಯುಸ್ತು ಸರ್ವ
ದೇವಾತ್ತಾ ವಾಯೋರತ್ತಾ ಜನಾರ್ದನಃ | ನ ತಸ್ಯ ಕಸ್ತಿದತ್ತಾಸ್ತಿ ಸ ವಿರಾಡಧಿರಾಜನಾತ್
ಇತಿ ಚ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭, ೮ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೬-೩ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ವಾಯುವು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂವರ್ಗನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.
(೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಾಂತಮಸ್ಯ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ವಿಷ್ಣು

ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡದಿರುವವನು. ತಾನು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು. ಅದುಕಾರಣ ವಾಯುವಿನ ಮಹಿಮೆಯು ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಪ್ರಭಂಜನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೨) ಉನೇ ಮಂತ ದಲ್ಲಿದ್ದ ದಶ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ () ದಶ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ವವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ಣಮಿಹೋಚ್ಛತೇ ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಿಂದ ಸರ್ವವೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣವು. ಅಂತೂ ದಶ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ೧೪ ಹತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ಣರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೃತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ--) ಕೃತಯುಗವ ಪೂರ್ಣ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದಾದುದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವತ ಎಂಬ ಭೇದದಿಂದ ಇದು ದೇವತೆಗಳು ಹತ್ತು ಮಂದಿಯಾಗಿ ಕೃತಂ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ (೨) ಅಭ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವತ ಎಂಬ ಭೇದದಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಮುಖ್ಯವಾಯುರೂಪ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂಪ, ಈ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಹತ್ತು ಮಂದಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹತ್ತುದೇವತೆಗಳು ಅನ್ಯ ವೆಂದೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೪) (ಹೀಗಾದರೆ—ಸೈಷಾ ವಿರಾಡನ್ನಾದೀ ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಅನ್ನವನ್ನು ಣುವವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಎಂದರೆ—) ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಅನ್ನ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಯುವೇ ಅನ್ನನೂ ಅನ್ನಾದಿಯೂ ಅಂದರೆ—ಅನ್ನಲ್ಪಡುವ ಅನ್ನವು ತಿನ್ನುವ ಜೀವನು ಅಗಲಾರನು. ಅದುಕಾರಣ ಅನ್ನಾದಿ ದೇವತೆಯು (೧೦ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. (೫) (ವಿಷ್ಣುವು ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವವನೆಂದಾಗಿರಿಸಿ ವಾಯುವು ಅನ್ನ ಸಂದಂಗಳಿರಿಸಿದರೆ ಅನದ್ಯಮಾನಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ವಿರುದ್ಧವಾಯಿತೆಂದರೆ—) ವಿಷ್ಣು ವಿನಹ ಇತರರಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡದಿರುವವನು, ಎಂದರ್ಥವು. (೬) (ಯದನನ್ನಮತ್ತಿ ಎಂದು ವಾಯುದೇವರು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನ್ನರಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ—) ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವರು ವಾಯುದೇವರು. ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಂಹಾರಕನು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ವಿರಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧. ೨. ೩. ೪. ೫. ೬. ೭ || ೬ - ೫ ||

ಮೂರನೇ ಪಂಚವು ಮುಗಿಯಿತು.

೪ನೇ ಪಂಚವು

ಹೀ—ಪರಾಪರವಿಷಯಕ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವೇ ಅದ ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಸಾಲ್ಕು ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿಗಳ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಅಥವಾ ಮೊದಲು ಚತುಷ್ಟಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಸಾಲ್ಕು ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿಗಳ ವಿದ್ಯೆ ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಾಸುದೇವಾದ ಸಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಥೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಅರು ಪಂಚಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಹ ಜಾಬಾಲೋ ಜಬಾಲಾಂ ನೂತರಮಾನಂ-
ತ್ರಯಾಂಚಕ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಭನತಿ ವಿನತ್ಯಾಮಿ ಕಿಂಗೋತ್ಕ್ರೂಣ್ವಹ-
ನುಸ್ತೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಜಬಾಲಯ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಜಬಾಲೆಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದನು. ತಾಯಿಯೇ ನಾನು ವೇದಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ (ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ) ಅರ್ಚಾರ್ಥ ಸಮಾಪದವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು. (ತನಗೆ ಈ ತನಕ ಉಪನಯನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗೋತ್ರ ನಿರ್ಣಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಅರ್ಚಾರ್ಥ ಉಪನಯನವಾಗಬಾರದು. ಅದುಕಾರಣ) ನನ್ನ ಗೋತ್ರವು ಯಾವುದು? ಎಂದನು. || ೧ ||

ಉ. || ಸಾ ಹೈನಮುನಾಚ ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ತಾತ ಯದ್ಗೋತ್ರ-
ಸ್ವಮಸಿ ಬಹ್ವಹಂ ಚರಂತಿ ಪರಿಚಾರಿಣೀ ಯೌವನೇ ತ್ವಾಮಲಭೇ ಸಾಹ-
ಮೇತನ್ನ ವೇದ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ವಮಸಿ ಜಬಾಲಾ ತು ನಾಮಾಹಮಸ್ಮಿ
ಸತ್ಯಕಾಮೋ ನಾನು ತ್ವಮಸಿ ಸ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾಬಾಲೋಬ್ರವೀಥಾ
ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆಗ ತಾಯಿಯು. ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಮಗನೇ ನನ್ನ ಗೋತ್ರವು ಯಾವುದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯಲಾರಿ (ಎಕೆಂದರೆ) ನಾನು ವೈಷ್ಣವನು ನೆನಪಿಲ್ಲ. ಬಹು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯುಷ್ಮಾದ್ವೇದವೂ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಯೌವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆನು. ಅದುಕಾರಣ ವಿಲಾಸ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ ನನ್ನ ಗೋತ್ರವು ಯಾವುದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯಲಾರಿ. ಜಬಾಲಾ ಎಂದು ನನ್ನ ಹೆಸರು. ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂದು ನನ್ನ ಹೆಸರು. ಆದಪ್ರಯುಕ್ತ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂದು ನನ್ನ ಹೆಸರು. ಜಬಾಲೆಯು ಮಗನು ಎಂದೇ ಹೇಳು. ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಹಾರಿದ್ರಮತಂ ಗೌತಮಮೇತೋನಾಚ ಬ್ರಹ್ಮ-
ಚರ್ಯಂ ಭಗವತಿ ವತ್ಸ್ಯಾಮ್ಯಪೇಯಾಂ ಭಗವಂತಮಿತಿ || ೩ ||

ಅ || ಸತ್ಯಕಾಮನು. ಪರಿದ್ರಮತ್ ಮುನೀಶ ಮಗನಾದ ಗೌತಮಮುನಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗುವೆನೆಂದನು. || ೩ ||

ಉ. || ತತಃ ಹೋನಾಚ ಕಿಂಗೋತ್ರೋ ನು ಸೋಮ್ಯಾಸೀತಿ ಸ ಹೋ-
ನಾಚ ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಭೋ ಯದ್ಗೋತ್ರೋಹಮಸ್ಮ್ಯಪ್ಯಚ್ಛಂ ಮಾತ-
ರತಿ ಸಾ ಮಾ ಪ್ರತ್ಯಬ್ರವೀದ್ಬಹ್ವಹಂ ಚರಂತಿ ಪರಿಚಾರಿಣೀ ಯೌವನೇ ತ್ವಾ-
ಮಲಭೇ ಸಾಹಮೇತನ್ನ ವೇದ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ವಮಸಿ ಜಬಾಲಾ ತು ನಾ-
ಮಾಹಮಸ್ಮಿ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ನಾನು ತ್ವಮಸೀತಿ ಸೋಹಂ ಸತ್ಯಕಾಮೋ
ಜಾಬಾಲೋಽಸ್ಮಿ ಭೋ ಇತಿ || ೪ ||

ಅ || ಸತ್ಯಕಾಮನು ಪತ್ತಿರ ಗೌತಮರು ಎಲೋ ಸುಮನಸೇ ನನ್ನ ಗೋತ್ರವು ಯಾವುದು? ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಸತ್ಯಕಾಮನು. ನನ್ನ ಗೋತ್ರವು ಯಾವುದು. ನಾನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯು ಪತ್ತಿರ ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು. ನಾನು ತಿಳಿಯಲಾರಿ ವೈಷ್ಣವನು ನನ-

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಪಟ್ಟವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಐಹಿಕ ಫಲ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಆತನು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. [೬-೫] || ೨ ||

ಇದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಗ್ನಿಷ್ಟೇ ಸಾದಂ ವಕ್ತೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ಲೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿಪ್ರ-
ಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿಸಾಯಂ ಬಭೂವುಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿಮುಪಸಮಾ-
ಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುದ್ಧ ಸಮಿಧಮಾಧಾಯ ಪಶ್ಯಾದಗ್ನೇಃ ಪ್ರಾಜುಪೋಪ-
ವಿನೇಶ || ೧ ||

ಅ || ವ್ಯವಭಾಷವುರಾದ ವಾಯುದೇವರು ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ, ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಕರ್ಷಣವೆಂಬ ಒಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳುವನು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದರು ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮರುದಿನಸ (ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ) ಗೋವುಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯ ಇದಿರು ಒಯ್ಯುತ್ತಾ ಇದ್ದನು. ಅವುಗಳು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯ ಇದಿರು ನಿಂತವು. ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲವಾಯಿತೋ ಅಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸವಿಧ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಇದಿರು ಮೂಡುಮುಖ ನಾಗಿ ಮುಪಭವ ಉಪದೇಶದಂತೆ ದೇವರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು. || ೧ ||

ಉ. || ತಮಗ್ನಿರಭ್ಯವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಾ ೩ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿ-
ಶುಕ್ರಾವ || ೨ ||

ಅ || ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ಎಂದನು. ಸತ್ಯಕಾಮನು ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೇ ಭಗವನ್ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. || ೨ ||

ಉ. || ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಸಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ
ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ಪೃಥಿವೀ ಕಲಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಕಲಾ ದ್ಯೌಃ ಕಲಾ
ಸಮುದ್ರಃ ಕಲೈಷ ನೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಯಲಃ ಸಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋನಂತ-
ವಾನ್ಯಾಮು || ೩ ||

ಅ || ಸುಮುಖನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಂಶನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳಿವೆ, ಎಂದು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಳಿದನು. ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪೃಥಿವಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾಗಿ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕರ್ಷಣ ವಾಸುದೇವ ರೂಪವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಂಶಭೂತನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನ ವೊಂದರಿನ ರೂಪವು.

ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಂತರಿಕ್ಷನಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಷಣ ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪವು ಎರಡನೇ ರೂಪವು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ದ್ಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಷಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರೂಪವು ಮೂರನೇ ರೂಪವು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮುದ್ರನಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಕರ್ಷಣಾನಿರುದ್ಧ ರೂಪವು ನಾಲ್ಕನೇ ರೂಪವು ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಂಶನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣ ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳು. ವಾಸುದೇವನು ಮೊದಲಾದ ಅನಂತವಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉ. || ಸ ಯ ಏತನೇವಂವಿದ್ವಾಽಶ್ಚ ತುಷ್ಕಲಂ ಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತವಾನಿತ್ಯುಸಾಸ್ತೇಽನಂತವಾನಸ್ತಿಸ್ತೋತೇ ಭವತ್ಯನಂತವತೋ ಹ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ ಯ ಏತನೇವಂವಿದ್ವಾಽಶ್ಚ ತುಷ್ಕಲಂ ಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತವಾನಿತ್ಯುಸಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ಪುಷ್ಕಲಂ ಪುಂಡ್ರಂ || ೬-೬ || || ೪ ||

ಅ || ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನಂತವಾನ್ ಎಂದು ಉಳಿಸುವ ಮೊದಲಾದವನು ನಾಲ್ಕು ರೂಪವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುಲಸ್ಯಾದಿ ದ್ಯುಲೋಕವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದವನು ನಾಲ್ಕು ರೂಪವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅರಣ್ಯ ಪುಂಡ್ರವು ಮುಗಿಯಿತು.

೭ನೇ ಪುಂಡ್ರವು

ಉ. || ಹೃಷಸ್ತೇ ಪಾದಂ ವಕ್ರೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ವೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿಪ್ರ ಸ್ಯಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿಸಾಯಂ ಬಭೂವುಶ್ಚ ತ್ರಾಗ್ನಿಮುಪಸಮಾ ಧಾಯ ಗಾ ಉಪರೋಧ್ಯ ಸಮಿಧಮಾಧಾಯ ಪಶ್ವಾದಗೇಃ ಪ್ರಾಜುಪೋಸು ವಿನೇಶ || ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ ದೇವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ. ಎಲೋ ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ನಿನಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂಬ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಸತ್ಯ ಕಾಮನು ಮರುದಿನ...

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹೃಷ ಉಪನಿಶತ್ಯಾಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಾಽ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ || ೨ ||

ಅ || ಹಂಸರೂಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸತ್ಯಕಾಮನ ಹೀಗೆ ಒಂದು... || ೨ ||

ಉ. || ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಪಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ
ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚಾಗ್ನಿಃ ಕಲಾ ಸೂರ್ಯಃ ಕಲಾ ಚಂದ್ರಃ ಕಲಾ
ವಿದ್ಯುತ್ಕಲ್ಪಿಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಟುಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾ-
ನ್ಮಾನು || ೩ ||

ಅ || ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ
ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಂಸದ ಹತ್ತಿರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದನು. ಆಗ ಹಂಸರೂಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು. ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಂಶಭೂತನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಯೊಳಗಣ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿದ
ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ವಾಸುದೇವರೂಪವು ಒಂದನೇ ರೂಪವು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೊಳ
ಗಣ ಸೂರ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪವು ಎರಡನೇ ರೂಪವು. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕ
ನಾಗಿ ಚಂದ್ರನೊಳಗಣ ಚಂದ್ರನೆನಿಸಿದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರೂಪವು ಮೂರನೇ ರೂಪವು ಮಿಂಚಿಗೆ
ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಮಿಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿರುದ್ಧ ರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪ
ನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ನಾಲ್ಕನೇ ರೂಪವು.....೩ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾನ್ ಎಂದು
ಹೆಸರು. || ೩ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಟುಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ
ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠತೋ
ಹ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಟುಲಂ ಪಾದಂ
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಖಂಡಃ ||೬-೭|| ೪ ||

ಅ || ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು
ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.....
ಮತ್ತು ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೬-೭ || || ೪ ||

ಏಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಏನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಮದ್ಗುಪ್ತೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ವೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿಪ್ರ-
ಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿಪಾಯಂ ಬಭೂವುಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿಮುಪಸ-
ಮಾಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುದ್ಧ ಸಮಿಧಮಾಧಾಯ ಪಶ್ವಾದಗ್ನೀಃ ಪ್ರಾಜುಪೋ-
ಪವಿನೇಶ || ೧ ||

ಅ || ಒಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ
ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ವಾಸುದೇವನಾದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ನಿನಗೆ ವರು

ಇನು ನಿರುಣಾಗಮಃ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಈ ಶರಣದ ಅನುಭವ ರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ
ನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋಗುವ. ಸತ್ಯಕಾಮನು.....

ಉ. || ತಂ ಮದ್ಗುರುಪನಿಪತ್ಯಭ್ಯುವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಾ ಇತಿ ಭಗವ
ಇತಿ ಪ್ರತಿಶುಕ್ರಾವ || ೨ ||

ಅ || ಮದ್ಗುರುಪನಿಪತ್ಯಭ್ಯುವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದ.....

ಉ. || ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಸಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ
ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ಸ್ವಾಣಃ ಕಲಾ ಚಕ್ಷುಃ ಕಲಾ ಶ್ರೋತ್ರಂ
ಕಲಾ ಮನಃ ಕಚ್ಚಿಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಟಲಃ ಸಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಯತ
ನವಾನ್ಮಾನು || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿ ನೆನಪಿಸಿ
ಹೇಳಿದನು. ಹೇಳಬೇಕೆಂದ ಸ್ವಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪ
ನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಪ್ರಿಯದೋಷಗಳ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ.
ಅನಿರುದ್ಧನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಬಂದನೇ ರೂಪವು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ
ದೋಷಗಳ ಚಕ್ಷುರೆನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಎರಡನೇ ರೂಪವು ಶ್ರೋತ್ರದೋಷಗಳ ಶ್ರೋತ್ರ
ನೆನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಮೂರನೇ ರೂಪವು ಮನಸ್ಸಿನೋಷಗಳ ಮನು ಎನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧ
ನಿರುದ್ಧನು. ನಾಲ್ಕನೇ ರೂಪವು ಬೇರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು. ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳ
ಳಿಕವನು ಎಲ್ಲರೂ ಆಶ್ರಯಿ ಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಆಯತನವಾನ್ ಎಂದ ಹೆಸರು.

ಉ || ಸ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಟಲಂ ಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ
ಆಯತನವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತ ಆಯತನವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತ್ಯಾಯತನವ-
ತೋ ಹ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಟಲಂ ಸಾದಂ
ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಯತನವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ || ಇತ್ಯಪ್ಪಮುಃ ಬಂದಃ || ೪ ||

ಅ || ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ವಂದೆವ. ೩ನೇ. ೪ನೇ ಸಾಸನೆ
ಮಾಡುವವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಅವಾಸಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಬೋಧ್ಯವಾದ ಮನಯುಳ್ಳವನಾಗು
ತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮ ಅವಾಸಸ್ಥಾನವುಳ್ಳ ನೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೪ ||

೯ನೇ ಬಂಧವು

ಉ. || ಪ್ರಾಪ್ತ ಹಾಚಾರ್ಯ ಕುಲಂ ತಮಾಚಾರ್ಯೋಽಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯ-
ಕಾಮಾ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ || ೧ ||

ಅ || ೮ ಮೇಲೆ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ತೊರಟ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಅಚಾರ್ಯರ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಬಂದ ಸತ್ಯಕಾಮನನ್ನು ಅಚಾರ್ಯರಾದ ಗೌತಮರು ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಆಗ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಪೂಜ್ಯರೇ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. || ೧ ||

ಉ. || ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿನ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಭಾಸಿ ಕೋ ನು ತ್ವಾನುತರಾಸೇ-
ತ್ಯನ್ಯೇ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಭಗವಾಂಸ್ತ್ವೇವ ಮೇ ಕಾಮೇ
ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಸತ್ಯಕಾಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿ. ನಿನಗೆ ಯಾರು ಉಪ ದೇಶಿಸಿರುವರು, ಎಂದು ಗೌತಮರು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು, ಎಂದನು. (ಪ್ರಾಗಾದರೆ ನಾನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಅಂಶವು ಇಲ್ಲವೇನು? ಎಂದರೆ—) ನನ್ನ ಅರ್ಥಶ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಉಪದೇಶಿಸದೇಕೆಂದನು. || ೨ ||

ಉ. || ಶ್ರುತಃ ಹ್ಯೇವ ಮೇ ಭಗವದ್ಭುಶೇಭ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಾಽಧ್ಯೇವ
ವಿದ್ಯಾ ವಿದಿತಾ ಸಾಧಿಷ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಯತೀತಿ ತಸ್ಯೈ ಹೈತದೇವೋನಾಚಾತ್ರ ಹ
ನ ಕಿಂಚನ ವೀಯಾಯೇತಿ ವೀಯಾಯೇತಿ || ಇತಿ ನವಮಃ ಬಂಧಃ || ೬-೯ ||

ಅ || ಯದ್ವಾ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ತಿಳಿದಿರು ತ್ತೇನೆ. ಅದರೂ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವೇ ನನ್ನ ಶುಭಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಎಕೆಂದರೆ—ಅಚಾರ್ಯರ ಉಪ ದೇಶದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದ ವಿದ್ಯೆಯು ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಮ್ಮಂತಹವರು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿರುತ್ತೇನೆ (ಅದುಕಾರಣ ನಾನು ತಮ್ಮನ್ನೇ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪರಂತು ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವರುಣರು ದಯೆಯಿಂದ ತಾವಾಗಿಯೇ ಬಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವರು ಉಪದೇ ಶಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ನೀವೇ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು.) ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾದ ಗೌತಮರು ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದುದನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು (ಪೂಜ್ಯರೇ ತಮ್ಮನ್ನೇ ಗುರುಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ. ತಮಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕೇಳಿದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಅಪರಾಧವು ಉಂಟಾಯಿತೇನು? ಎಂದರೆ—) ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದ ತತ್ತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಹಾನಿಯೂ ನಿನಗೆ ಆಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಗುರುಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಡ ದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಅಪರಾಧವೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. || ೬-೯ || || ೨ ||

ಭಾ. || (೧) ವಾಯುರ್ವ್ಯಫಭರೂಪಃ ಸನ್ನಗ್ನಿಹಂಸತ್ವತುರ್ಮುಖಃ | ಮದ್ಗುರೂ-
ಪಶ್ಚ ವರುಣಃ ಸತ್ಯಕಾಮಾಯ ಹೋಚಿರೇ || (೨) ಪ್ರಕಾರಾನಂತಕೇಚೋವತ್ಸ್ಪಾನವತ್

ಸಂಜ್ಞಿಕಾ ಹರೇಃ | ನಾಸುದೇವಾದಿಕಾ ಮೂರ್ತಿಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಚತುರಾತ್ಮನಃ | ದಿಗಾ-
ದಿಘ ಸ್ಥಿತಾಸ್ತೇಷಾಮಧಿಪಾತ್ಯ ತದಾಖ್ಯಕಾಃ || (೩) ಸಾಚಾರ್ಯಬುದ್ಧ್ಯಾ ಶೈರುಕ್ತಮ-
ತೋಃಸುಜ್ಞಾಂ ಗುರೋರಗಾತ್ || (೪) ಉತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ ಸಾಮಾನ್ಯಾ-
ರ್ಯತಃ ಕೃತಿತ್ | ಇಚ್ಛೇದಸುಜ್ಞಾಂ ರುತ್ವಾಽಪಿ ಸಾಸುಜ್ಞಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯೇತ್ತತಃ || (೫)
ಯಪಿಘ್ಯಸ್ತುತ್ತಮಾ ದೇವಾ ದೇವೇಭ್ಯೋ ವಾಯುರುತ್ತಮಃ | ವಾಯೋಽಪ್ಯ ಭಗವಾನ್
ವಿಷ್ಣುರ್ನ ತಸ್ಯಾದುತ್ತಮೋ ಗುರುಃ || ಇತ್ಯಾಚಾರ್ಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ || (೬) ಅತ್ರ ಹ
ನ ಕಿಂಚನ ವೀಯಾಯ ದೇವೇಭ್ಯಃ ಶ್ರುತ್ಯಾ ನ ಚ ತೇ ಕಾಚಿದ್ವಾ ನಿರಭವದಿತ್ಯರ್ಥಃ ||
೬-೫, ೬, ೭, ೮, ೯ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಎತ್ತಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದ ವಾಯುವು, ಅಗ್ನಿಯೂ, ಹಂಸರೂಪವನ್ನು
ತಾಳಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ನಿರುಕಾಗೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದ ಪರಗುಣ ಈ ಮೂವರೂ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. (೨) ಪ್ರಕಾರವಾನ್, ಅನಂತವಾನ್ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವಾನ್ ಆಯಂ
ತನವಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಆ ದಿಕ್ಪುಗಳಿಗೆ ಅನಿವರ್ತಕವಾಗಿರು
ವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಚೀದಿಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳೂಳ್ಳ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳೂಳ್ಳ ತ್ರಿ
ಪರಿಯ ನಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. (೩)
ಪೂರ್ವಸ್ಯಾದುತ್ತಮೋ ಲಬ್ಧಃ ಸ್ವಯಮೇವ ಗುರುರ್ಯದಿ | ಗೃಹ್ಣೀಯಾದವಿಚಾರೇಣ ಎಂ
ದವನು ಇವಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರು ಸಿದ್ಧಿಪರ ಸರ್ವಚಾರವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಗುರುಗಳನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕ
ರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವ್ಯವಭಾಸಿಗಳು ಗುರುಗಳೆಂದೇ ಅಗಿದ್ದರಿತವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸತ್ಯ
ಕಾಮನು ಮರಳಿ ಗೌತಮರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದು ಎಕೆ? ಎಂದರೆ-(ವ್ಯವಭಾಸಿಗಳೂ ಯದ್ವಚ್ಛೇ ಯಿಂದ ಉಪ
ದೇಶ ಮಾಡಿದವರು, ಸತ್ಯಕಾಮನು ಅವರನ್ನು ಗುರುಗಳನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಿ, ಆದುದರಿಂದಲೇ) ವ್ಯವಭಾಸಿ
ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರು ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಪೂರ್ವಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಾವು
ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವವರಿಂದ ಒಂದಿ ಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಿ, ಅದಕಾರಣ ಗುರುಗಳಾದ ಗೌತಮರಲ್ಲಿ
ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರ ಮುಂದಿಂದ ಕೇಳಿದುದರಿಂದ ದೋಷವು ಒರಬಾರದೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಅನುಚ್ಛ
ಪಡೆವನು. (೪) (ಸತ್ಯಕಾಮನು ವಾಯ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಅಚಾರ್ಯರೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಗೌತಮ
ರಿಂದ ಅನುಚ್ಛ ಪಡೆದನೆಂದು ಎಕೆ ಅಗಲಾರದೆಂದರೆ-) ಉತ್ತಮಗುರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಮಗುರು
ಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಚ್ಛ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಉತ್ತಮಗುರುಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ
ಗೌತಮರಿಂದ ಅನುಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸದೆ ಇರಬೇಕಿತ್ತು. (ಸಮಾನಿಕವಾದ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಓದಿನವರ ಅನುಚ್ಛೆಯು ಬೇಕು) (೫) (ಸತ್ಯಕಾಮನು ವಾಯ್ವಾ
ದಿಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದರೂ ಮರಳಿ ಗೌತಮರ ಅನುಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದರಿಂದ ಗೌತಮರು ವಾಯ್ವಾದಿ
ಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರೆಂದು ಎಕೆ ಅಗಲಾರದೆಂದರೆ-) ಮುಷಿಗಳಿಗಿಂತ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತಮರು, ಅವರಿಗಿಂತ
ವಾಯುವು ಉತ್ತಮನು ವಾಯುವಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣುವು ಉತ್ತಮನು, ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಗುರುವು
ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಅಚಾರ್ಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ. (೬) (೯ನೇ ಖಂಡದ ೩ನೇ ಮಂತ್ರವಲ್ಲಿದ್ದ ಅತ್ರ ಹ ನ
ಕಿಂಚನ ವೀಯಾಯ ಎಂಬುದು ಅನುಚ್ಛೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ವಚನಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ವಾಯು
ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಅಪರಾಧವೂ ಉಂಟಾಗ
ಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದೋಷವೂ ಒರಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಗೌತಮರು ಹೇಳಿದರು ಎಂದರ್ಥವು || ೬-೫, ೬, ೭, ೮, ೯ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಪರಾಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಹೋಗತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಉಪಕೋಸಲೋ ಹ ವೈ ಕಾಮಲಾಯನಃ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾ-
ಬಾಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮುನಾಃ ತಸ್ಯ ಹ ದ್ವಾದಶ ವರ್ಷಾಣ್ಯಗ್ನೀವ್ರರಿಚಚಾರ
ಸ ಹ ಸ್ಮಾ ಅನ್ಯಾನಂತೇನಾಸಿನಃ ಸಮಾವರ್ತಯಂತು ಹ ಸ್ತೈವ ನ ಸಮಾ-
ವರ್ತಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ಕಾಮಲನ ಮಗನಾದ ಉಪಕೋಸಲನನ್ನು ವವನು ಜಬಾಲೆಯ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮ
ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ (ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ವ್ರತವಿಶೇಷ)ಕ್ಕಾಗಿ ಆವಾಸ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಆ ಸತ್ಯಕಾಮರ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಆಹವರ್ಣಿಯ ಅನ್ಯಾಪಾರ್ಯಪಚನ
ಎಂಬ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸತ್ಯಕಾಮರು ಬೇರೆ ಶಿಷ್ಯ
ರಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿ ಅವರವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡುವವರಾಗಿ ಉಪಕೋಸಲ
ನೊಬ್ಬನಿಗೇನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡವರ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವು ಅತ್ಯಾ
ಕ್ಷರ್ಯಕರವು. || ೧ ||

ಉ. || ತಂ ಜಾಯೋನಾಚ ತಪ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಕುಶಲಮಗ್ನೀನ್
ಪರಿಚಚಾರೀನ್ಮಾ ತ್ವಾಗ್ನಯಃ ಪರಿಪ್ರವೋಚನ್ ಪ್ರಬ್ರೂಹ್ಯಸ್ಮಾ ಇತಿ ತಸ್ಮೈ
ಹಾಪ್ರೋಚ್ಛೈವ ಪ್ರವಾಸಾಂಚಕ್ರೇ || ೨ ||

ಅ || ಗಂಡನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯು ಹೇಳಿದಳು. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಬಹುಕ್ಲೇಶದಿಂದ
ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಜಾಣತನದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. (ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಜಾಣತನದಿಂದ ಸೇವಿಸಿರುವನು.
ಅದರೂ ನೀವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ.) ನಮ್ಮ ಅಗ್ನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ
ಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ಅಗ್ನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇವನಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸು ಎಂದು
ನಿಮಗೆ ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಇವನಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯು ಹೇಳಿ
ದಳು. ಹೀಗೆ ಹೆಂಡತಿಯು ಹೇಳಿದಾಗ್ಯೂ ಸತ್ಯಕಾಮರು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸ
ದೇನೆ ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು. || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಹ ವ್ಯಾಧಿನಾಸ್ತನತಿತುಂ ದಧ್ರೇ ತಮಾಚಾರ್ಯ ಜಾಯೋ-
ನಾಚ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್ಶಾನಂ ಕಿಂ ನು ನಾಶ್ನಾಸೀತಿ ಸ ಹೋನಾಚ ಬಹವ ಇ-
ಮೇಸ್ತಿಸ್ವರುಷೇ ಕಾಮಾ ನಾನಾತ್ಮಯಾ ವ್ಯಾಧಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಪೂರ್ಣೋಸ್ತಿ
ನಾತಿಷ್ಠಾನ್ವಿತಿ || ೩ ||

ಅ || ಉಪಕೋಸಲನು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿಂದ ಅನಶನ ವ್ರತಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು.
ಆಗ ಗುರುಗಳ ಹೆಂಡತಿಯು ಉಪಕೋಸಲನೇ ಉಣ್ಣು. ಏಕೆ ಉಣ್ಣುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದಳು. ಆಗ ಉಪ

ಕೋಸಲನು ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಬಹು ಇಷ್ಟಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಿಗದಿರುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಅದುಕಾರಣ ಉಣ್ಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತನು. || ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಹಾಗೆಯೇ ಸಮೂಹದಿರೇ ತಪೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಶುಶಲಂ ನಃ ಪರಿಚಚಾರೀದ್ಧಂತಾಸ್ತೈ ಪ್ರಬ್ರವಾಮೇತಿ ತಸ್ಯ ಹೋಚುಃ || ೪ ||

ಅ || ಗುರುಗಳು ಹೊರಟುಹೋದ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಗುರುಗಳು ಉಪದೇಶ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಗಾಹಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕೃತಿಯಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡರು. ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೇವಿಸಿರುವನು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೇಳುವ. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಮ ಕುಂಡಗಳಿಂದ ಮೂರು ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

ಉ. || ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ವಿಜಾನಾಮ್ಯಹಂ ಯತ್ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ಚ ನ ವಿಜಾನಾಮೀತಿ ತೇ ಹೋಚುರ್ಯದ್ವಾವ ಕಂ ತದೇನ ಖಂ ಯದೇನ ಖಂ ತದೇನ ಕಮಿತಿ ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಹಾಸ್ಯೈ ತದಾಕಾಶಂ ಚೋಚುಃ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ ||೫||

ಅ || ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನು. (ಕಂ-) ಪ್ರಾಣವಿಕವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸುಖರೂಪನು ವಿದ್ವಂವೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. (ಖಂ) ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಬಲ ರೂಪನು ವಿದ್ವಂವೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಎಂದು ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಉಪಕೋಸಲನು ಹೇಳಿದನು. ಪ್ರಾಣನೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಯುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಣನು ಅಪರ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ನಾನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆ. ಪರಂತು ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವಿವಂತೆಯೇ ಕ ಬಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವೋ ಅಭೇದವೋ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಎಂದನು ಆಗ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಕ ಖ ಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂದರು. ಕ ಎನಿಸುವುದೇ ಖ ಎನಿಸುವುದು. ಖ ಎನಿಸುವುದೇ ಕ ಎನಿಸುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. (ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದಲೇ ಅನಂದ ರೂಪನು ಜ್ಞಾನಬಲರೂಪನು. ಎಂದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತ.) ಹೀಗೆ ಆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಬ್ಬ ಕೂಡಿ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ, ಕಂ ಖಂ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಕಾಶನೆನಿಸಿದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಎಂದು ವೇದಪುರುಷನ ಮಾತು. || ೩-೧೦ ||

ಹೀ-ಗನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಬಲರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಮಾನಂದರೂಪಂ ಖಂ ಜ್ಞಾನರೂಪಂ || (೨) ಅಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವೋ ಬಲದೇವತಾ | ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕಂ ಪೂರ್ಣಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಃ || (೩) ನೈಜಾನಂದಬಲೋದ್ರೇಕಃ ಕ-

ಮಿತ್ಯುಕ್ತೋ ಮನೀಸಿಭಿಃ | ಬಲಜ್ಞಾನಸಮಾಹಾರಃ ಪೂರ್ಣಃ ಖಮಿತಿ ಶಬ್ದಿತಿಃ || (೪)
ತದಾತ್ಮಕಃ ಪರೋ ವಿಷ್ಣುರಾಕಾರ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ | ಏವಂ ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಧಾತುಕಾಲೋ ಬ್ರ-
ಹ್ಮಣೇ ದೈ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ || ಇತಿ ಚ || (೫) ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸ್ಯ ನಾಯುರರ್ಥಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ |
ಕವಿಯೋರ್ಭಿನ್ನಾರ್ಥತ್ವಶಂಕಯಾ ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ಚ ನ ವಿಜಾನಾಮೀತ್ಯಾಹ | ಆತ
ವಿವೇಕಾಭಿಪ್ರಾಯೋಣ ಯದ್ವಾ ನ ಕಂ ತದೇವ ಖಂ ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಮಿತ್ಯಾ-
ಚುಃ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೦ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಒಲರೂಪನಾದ ಮುಕ್ತುವಾಯುವು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಕಂ=ಅನಂದ
ರೂಪನು ಖಂ=ಬಲಜ್ಞಾನರೂಪನು. (೨) (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸಾಕ್ಷಾತ್
ಒಲವೇವತಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಜ್ಞಾನಬಲರೂಪ
ನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹರಿಯು (೩) ಪೂರ್ಣನವಾಗದಿರುವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅನಂದ
ಒಲಗಳು ಕಂ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ಣವಾದ ಬಲಜ್ಞಾನ ಸಮಾಹವು ಖಂ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೪) ಜ್ಞಾನಾ
ನಂದಾದಿಪರೂಪನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣನು ಅಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಆಕಾಶನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ (೫) ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತುವಾಯು
ನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಕಕಾರ ಖಕಾರಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಸಂದೇಹಪಟ್ಟು ಕ ಮತ್ತು
೬ ಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕ ಖ ಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವಿಂವ ಕಕಾರವೇ ಖಕಾರವು ಖಕಾರವೇ ಕಕಾರವು. ಎಂದರು. || ೬-೧೦ || || ೧ ||

ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀಗೆ-ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಹೇಳಿದ ಪರಾಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಈಗ
ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹ ಪತ್ಯೋನುಶಕಾಶ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿರನ್ನಮಾದಿತ್ಯ
ಇತಿ ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃತ್ಯತೇ ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏನಾಹಮು-
ಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಉಪಕೋಶಲನಿಗೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯನೆಂಬ
ಅಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು,
ಪೃಥಿವಿಯೊಳಗಣನು. ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಅಂಗನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಅಂಗಗಳೊಳಗ
ಣನು ಸರ್ವಸಂಹಾರಕನಾದುದರಿಂದ ಅನ್ನನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಅನ್ನದೊಳಗಣನು. ಸರ್ವದಾ ಆದಿರೂಪ
ನಾದುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದವನು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣನು ಹೀಗೆ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ
ಪಾಲೃ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. (ಸ್ಥಾನಭೇದದಿಂದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು
ತಿಳಿಯಕೂಡದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-) ಪೃಥಿವೀ ಅಗ್ನಿ ಅನ್ನ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾದ ಗುಣವು

ಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಮೇ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಬೆಡಲ್ಪಡದಿರುವುದರಿಂದ ಆತನು ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯನೊಳಗಣನು. ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಣನೇ ನನ್ನೊಳಗಣನು. (ಅಂದರೆ - ಗಾರ್ಹಪತ್ಯನೊಳಗಣನು) (ಇಂದ್ರಾರ್ಪನರು, ವಿಮರಧರ್ಮರಾಜರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಜೀವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲ)

ಉ. || ಸ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ
ಲೋಕೇಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರಪುರುಷಾಃ
ಕ್ಷೀಯಂತ ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮೋಽಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ
ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೧ || ೨ ||

ಅ || ಪೃಥ್ವ್ಯಾನ್ನಾದಿಗಳೊಳಗಣನೇ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯನೊಳಗಣನು. ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಪಾಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಪೂರ್ಣಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಾನೆ. ಉಪಾಸಕನ ಭೈತ್ಯರು ನಾಶಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವದಾ ಭೈತ್ಯರುಳ್ಳವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರಕ್ಷಿಸುವೆವು. ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದರು. || ೬-೧೧ || ೨ ||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಮನ್ನಾಹಾರ್ಯ ಪಚನೋಽನುಶಶಾಸ್ತ್ರಾಪೋ ದಿರೋ
ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಚಂದ್ರಮಾ ಇತಿ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ
ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯು ಚರುವನ್ನು ೨ ಕಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯ ಪಚನನೊಳಗೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಚರುವು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಆತನು ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಜಲಗಳೊಳಗಣನೂ, ಅಭಿಷ್ಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ೬೮ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ದಿಕ್ಕುಗಳೊಳಗಣನೂ, ಬೇರೆಯವರ ವಶನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರನೊಳಗಣನೂ, ನಕ್ಷತ್ರನೊಳಗಣನೂ, ಅನಂದರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರನೊಳಗಣನೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾದವನೇ ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯ ಪಚನನೊಳಗಣನು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ
ಲೋಕೇಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರಪುರುಷಾಃ
ಕ್ಷೀಯಂತ ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮೋಽಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ
ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೨ || ೨ ||

ಅ || ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ || ೧-೧೨ ||

|| ೨ ||

ಹನ್ನೆರದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯೋನುಶರಾಸ ಪ್ರಾಣ ಆಕಾಶೋ
ದ್ಯೌರ್ವಿದ್ಯಾದಿತಿ ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಹಮಸ್ಮಿ
ಸ ಏನಾಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ಅದವನೀಯನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಬಲರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ
ನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣನೂ, ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದರಿಂದ
ಆಕಾಶನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶನೊಳಗಣನೂ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದುದರಿಂದ ದ್ಯೌಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು
ದೃಶ್ಯಲೋಕದೊಳಗಣನೂ, ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುದೊಳಗಣನೂ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನು. ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೊಳಗಣನೇ ಅದವನೀಯಾಗಿ ಗಳೊಳಗಣನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ..... || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ
ಲೋಕೇಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರಪುರುಷಾಃ
ಕ್ರೀಯಂತ ಉಪನಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮೋಽಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ ಯ
ಏತಮೇವಂವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೩ || ೨ ||

ಅ || (ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ.) || ೧-೧೨ ||

|| ೩ ||

ಹದಿನೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಮೂರು ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದುದನ್ನು
ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಬೇರೆ ಪರತತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ತೇ ಹೋಚುರುಪಕೋಸಶೈಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇಽಸ್ಮದ್ವಿದ್ಯಾಽತ್ಯ-
ವಿದ್ಯಾ ಚಾಚಾರ್ಯ ಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತೇತ್ಯಾಜಗಾನು ಹಾಸ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಸ್ತು-
ನಾಚಾರ್ಯೋಽಭ್ಯವಾದೋಪಕೋಸಲಾ ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಯೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಎಲೋ
ಉಪಕೋಸಲನೇ ನಿನ್ನಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿದ್ಯೆಯೂ, ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪ

ವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅತ್ಯವಿದ್ಯೆಯೂ ಉಪದೇಶವಲ್ಲ. (ಈ ವಿಧಿಯನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದ್ದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳುವುದು ಅನುಕಾರಣ ಅರ್ಥಾರ್ಥದೇ ನಿನಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಲ್ಲದುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನನ್ನೂ, ಅತನನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಾಯಭೂತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸುವರು, ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗಳ ಹೇಳಿದರು ಅರ್ಥಾರ್ಥದ ಬಂದರು ಅವರು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಎಂದು ಕೇಳಿದರು.

೩ - ೧

ಉ. || ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ ಇವ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಮುಖಂ ಭಾತಿ ಕೋ ನು ತ್ವಾನುಶಶಾಸೇತಿ ಕೋ ನು ಮಾನುಶಿಷ್ಯಾದ್ಯೋ ಇತೀಹಾನೇವ ನಿಹ್ನುತ ಇಮೇ ನೂನಮಿದೃಶಾ ಅನ್ಯಾದೃಶಾ ಇತೀಹಾಗ್ನೀನಭ್ಯಾದೇ ಕಿಂ ನು ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇನೋಚನ್ನತಿ || ೩ ||

ಅ || ಉಪದೇಶಿಸಲು ಪೂಜ್ಯರೆಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅಗ ಸತ್ಯಕಾಮರು ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯ ಮುಖವಂತೆ ಅತಿ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಕೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿನಗೆ ಯಾರು ಉಪದೇಶಿಸುವರು ದೇವತೆಗಳೋ? ದೇವತೆಯವರೋ? ಎಂದರು. ಅಗ ಉಪದೇಶಿಸುವು, ಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ಮನುಷ್ಯನಾಗಲಿ ಅಮರನಾಗಲಿ ಯಾವನು. ಉಪದೇಶಿಸಿಯಾಗನೆ? ಯಾರೂ ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕೋಪದ್ರವ್ಯ ಮನುಷ್ಯರೂ, ಪಾತಾಳ ಲೋಕದವರೂ ಅವರೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿ ಯನ್ನು ತಿಳಿದು (ಅವನನ್ನು ಮರೆ) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಿಂದ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅಕ್ಕರೆ ಮತ್ತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಅವಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳೇನೋ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವರು. (ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ) ಅಗ್ನಿ ಯ ಕಿಡಿಯಂತೆ ದ್ವಲಿಸುವ ಅಣ್ಣ, ವೃಕ್ಷ, ಕೈಕಾಲು ವೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಗುರುಗಳ ಸಮಾಸವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಗಳು ತನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವರು, ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಅಗ ಅರ್ಥಾರ್ಥದ ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಗಳು, ಎನು ಉಪದೇಶಿಸುವರು, ಎಂದರು.

ಉ. || ಇದಮಿತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಲೋಕಾನ್ಯಾವ ಕಿಲ ಸೋಮ್ಯ ತೇನೋಚನ್ನಹಂ ತು ತೇ ತದ್ವತ್ಯಾ ಮಿ ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಲ ಅಶೋ ನ ಸ್ಲಿಷ್ಯಂತ ಏವಮೇವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ ನ ಸ್ಲಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋನಾಚ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಪಂಡ || ೩-೧೪ || ೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿದೇವತೆಗಳು ಇದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವರೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದನು. ಅಂದರೆ-ಅಗ್ನಿದೇವತೆಗಳು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದನು. ಅಗ ಸತ್ಯಕಾಮರು ಎಲೋ ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಗಳು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ. (ಪರಂತು ಆ ಮೂಲಗಳನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಅದು ನಿನಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ನನಗೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಾಯಭೂತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಹೇಳುವೆನೆಂದರು. ಹೇಗೆ ಶಾವರಿಯ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೂ, ಅಂತೆಯೇ

ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗೆ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ—ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಾಪಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಾನು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವೆ ನೆಂದು ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಉಪಶೋಕನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ ಎಂದಾಗ ಗುರು ಗಳಾದ ಸತ್ಯಕಾಮರು ಉಪಶೋಕನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. || ೬-೧೪ ||

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಪಂಚವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೫ನೇ ಪಂಚವು

ಶೀ—ಗುರುಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ

ಉ. || ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋನಾಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ಧ್ರೃತ್ಯೈತಸ್ಥಿನ್ನ ಕಿಂಚನ ಸ್ಥಿತ್ಯತಿ ತದ್ಯ- ದೃಶ್ಯಸ್ಥಿನ್ ಸರ್ವಿವೋದಕಂ ನಾ ಸಿಂಚತಿ ವತ್ಸುನೀ ಏವ ಗಚ್ಛತಿ || ೧ ||

ಅ || ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಆರು ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಯಾವನು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಈತನು ಪೂರ್ಣ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮ ನೆನಿಸಿದ ವಾಮನನು, ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ಪುರುಷನು ಸ್ವತಃ ಏವ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತನು. ಸ್ವತಃ ಭಯವಿಲ್ಲದವನು. ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು, ಅಸಂಗನು. ಅಂದರೆ—ಯಾವುದರ ಸಂಗವೂ ಇಲ್ಲದವನೋ, ಕಣ್ಣು ಅಸಂಗನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಯಾವನಾದರೂ ತುಪ್ಪ, ನೀರು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಪಾಕಿದರೆ—ಅದು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮೇಲುಕೆಳಗಿನ ರಿಪ್ಪೆಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಹೋಗುತ್ತವೆ || ೧ ||

ಶೀ—ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ಥಾನರಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸ್ವರೂಪರಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏತಃ ಸಂಯದ್ವಾನು ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಃ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾ- ಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯಂತಿ ಸರ್ವಾಣೈನಂ ನಾಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯಂತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೨ ||

ಅ || ಎಲ್ಲಾ ಮಂಗಳಗಳು ಅಥವಾ ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ವಾಮನನನ್ನೇ ಹೊಂದಿರು ವುದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಯದ್ವಾನುಮನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು ವವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮಂಗಳಗಳೂ ಸೌಂದರ್ಯಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. || ೨ ||

ಉ. || ಏಷ ಉ ಏವ ವಾನುನೀರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೩ ||

ಅ || ಚಕ್ಷುರ್ದೋಷಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಧಾನರಾದ ಶ್ರೀಯರ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ನಾಮನಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಓಗೇ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವನು ಈ ಲೋಕ ದಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಶ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಉ. || ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮುನೀರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೪ ||

ಅ || ಚಕ್ಷುರ್ದೋಷಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಕಾಂತಿಪ್ರಧಾನರಾದ ಪುರುಷರ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ನಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾಮುನಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸಮಸ್ತ ಪುರುಷರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು) ಓಗೇ ತಿಳಿದವನು ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ || ೪ ||

ಪೀ-ಕಣ್ಣಿನೋಷಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಮನಿಸಿದೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದು ಅವನ ಸದ್ಗತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಥ ಯದು ಚೈವಾನ್ಮಿಂಚೈವ್ಯಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯದು ಚ ನಾಚೀ-
ಷಮೇವಾಭಿಸಂಭವಂತ್ಯಚೀಷೋಽಹರಹ್ಯ ಅಪೂರ್ಯಮಾಣಸತ್ವಮಾಪೂ-
ರ್ಯಮಾಣಸತ್ವಾದ್ಯಾನ್ ಪದುದಬ್ಜೀತಿ ಮಾಸಾಸ್ತಾನ್ ಮಾಸೇಭ್ಯಸ್ತಂವ-
ತ್ಪರಃ ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತ್ಯಮಾದಿತ್ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸಂ ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯು-
ತಂ ತತ್ಪರುಷೋ ಮಾನವಃ || ೫ ||

ಅ || ಕಣ್ಣಿನೋಷಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನಿಹಿಯು ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲು ವನಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಹನ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವರೂ ಮಾಡದವರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳು (ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಾದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ವೇದದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದವರಾಗಿ) ಅರ್ಚಿ ಎನ್ನುವ ಬಿಗಿಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಿಂತು ಗೃಹಜನ್ಮವರಾಗಿ) ಅ ಅರ್ಚಿಲೋಕದಿಂದ (ಅತಿಮಾನವ ಎನ್ನುವ ಮಾಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ) ಅಹರಭಿಮಾನಿವೇದತಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಶುಕ್ಲವತ್ಸರವಾದ ವೇದತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಾಯಣಾಭಿಮಾನಿ ವೇದತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿ ವೇದತಾ ಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ (ತಪೋಲೋಕ, ವರುಣಲೋಕ, ಪ್ರಭಾಕತಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ) ಅದಿತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೂ, ಆ ಲೋಕದಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಚಂದ್ರ, ಪುನರೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ) ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಎನ್ನುವ ಮಾರ್ಗವು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತೀಯತೆಯಾದ ಮಾಯುವಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ || ೫ ||

ಉ. || ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತ್ಕೇಷ ದೇವಸಫೋ ಬ್ರಹ್ಮಪಥ ಏತೇನ ಖಲು ಪ್ರತಿಪದ್ಯಮಾನಾ ಇಮಂ ಮಾನವಮಾನತರ್ಕಂ ನಾನತರ್ಕತೇ ನಾನತರ್ಕಂತೇ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಪಾಂಡಃ || ೬-೧೫ || || ೬ ||

ಅ || ಮುಖ್ಯವಾಯುವೇವರು ಕಣ್ಣಿನೋಷಗಣ ಪುರುಷಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು (ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬವನ್ನು)ಅಹರ ಬ್ರಹ್ಮನ (ಪಶುಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನ) ಸಮೀಪಕ್ಕೂ, ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೂ

ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡುತ್ತಾರೆ. * ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗವು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಚನಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮುನುಷ್ಯರು ಎಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಜನನಮರಣಾದಿರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಅವರು ಮುಕ್ತರೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. || ೬ ||

ಖೀ-೧೧ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪೃಥುತ್ವಾತ್ಪೃಥಿವೀ ವಿಷ್ಣುರಗ್ನಿಶ್ವಾಪ್ಯಂಗನೇಕೃತಃ | ಅನ್ನಮತ್ತೈತ್ಯ-
ತೋ ನಿತ್ಯಮಾದಿತ್ಯಾದಿರೂಪತಃ || (೨) ಆಪ ಆಪಾಲನಾಚ್ಚೈವ ದೇಶನಾದ್ಧಿಶ ಏವ ಚ |
ಆನನ್ಯರಾಜೋ ನಕ್ಷತ್ರಮಾನಂದತ್ವಾಚ್ಚ ಚಂದ್ರಮಾಃ || (೩) ಪ್ರಾಣೋಸೌ ಬಲರೂಪ-
ತ್ವಾದಾಕಾರಃ ಪೂರ್ತಿಹೇತುತಃ | ದ್ಯೌಃ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪತ್ವಾದ್ವೇದನಾದ್ವಿದ್ಯುದೇವ ಚ ||
(೪) ಯಸ್ಮಿನ್ಯಸೋಮವಿದ್ಯುತ್ಸು ತತ್ತನ್ನಾಮಾ ಹರಿಃ ಪರಃ | ಅಹೇಯತ್ವಾದಹಂ-
ನಾಮಾ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಸಂಸ್ಥಿತಃ || ಇತಿ ತತ್ತ್ವಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧ ||

ಅ || (೧) ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎಂದೂ, ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅಪ್ರ-
ಧಾನವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಾದುದರಿಂದ ಅನ್ನನೆಂದೂ,
ಕಾರಣರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕವನಾದುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆಂದೂ ಅನಿಸು-
ತ್ತಾನೆ. (೨) (೧೧ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಆಪಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಿನ್ನಾಗಿ
ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಆಪಃ ಎಂದೂ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ದಿಶಃ ಎಂದೂ,
ತನಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಿಯಮಕನ್ನಿಡುವುದರಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರನೆಂದೂ, ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ
ಚಂದ್ರನೆಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) (೧೨ನೇ ಖಂಡದ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬಲರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆಂದೂ, ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು
ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆಂದೂ, ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನಾದುದ-
ರಿಂದ ದ್ಯೌಃ ಎಂದೂ, ಜ್ಞಾನದಾಯಕನಾದುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) (೧೧ನೇ
ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ, ೧೨ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ, ೧೩ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ
ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಐಕ್ಯವು
ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಪರಮ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮಂಜು
ಇವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ
ಯಾರಿಂದಲೂ ಬಿಡಲ್ಪಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅಹಂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನೆ,
ಎಂದು ತತ್ತ್ವಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. || ೧ ||

* (೧) ಪ್ರತೀಕಂ ದೇಹ ಉದ್ವಿಷ್ಟಃ ಯೇಷಾಂ ತತ್ತ್ವವ ದರ್ಶನಂ | ನ ತು ವ್ಯಾಪ್ತತಯಾ ಕ್ವಾಪಿ ಪ್ರತೀಕಾ-
ಲಂಬನಾಸ್ತು ತೇ || ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇಹ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡವರು
ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು. (೨) ಅಪ್ರತೀಕಾ ದೇವತಾಸ್ತು ಋಷೀಣಾಂ ಶತಮೇವ ಚ | ರಾಜ್ಞಾಂ ಚ ಶತಮುದ್ವಿಷ್ಟಂ
ಗಂಧರ್ವಾಣಾಂ ಶತಂ ಪಶುಃ | ಏತೇಽಧಿಕಾರಿಣೋ ವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶನೇಽನ್ಯೇ ನ ತು ಕ್ವಚಿತ್ || ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
ದೇವತೆಗಳು, ೧೦೦ ಋಷಿಗಳು, ೧೦೦ ರಾಜರು, ೧೦೦ ಗಂಧರ್ವರು ಇವರು ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು
ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಭಗವದ್ಭಾವವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು ದೇವ ಯಾರೂ ವ್ಯಾಪ್ತ ಭಗವದ್ವಿಷ್ಣೋ
ಪಾಸನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲ. (೩) ಸಪ್ರತೀಕಾತ್ಮತುರ್ಯುತಮಪ್ರತೀಕಾಃ ಪರಮಿಹೈತೇ ಗಚ್ಛಂತಿ ಎಂದು ವೇದವು.

ಇದ್ದುದಿಲ್ಲವೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸೋತವನು ಎಂಬ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ಗಳೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪಕ್ಕ ಹೇಳಿದರೆ—ಧರ್ಮ ವಿಧರ, ಇಂದ್ರ ಅರ್ಜುನ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಪಕ್ಕವೆಂದು ಶಂಕಾ ಬರುವದು. ಅವರನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ ಏವಾಹವನು ಎಂಬ ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಈ ಭಗವದ್ವ್ರತಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲವೂ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಪಕ್ಕವು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ ಏವಾಹವನು ಎಂಬ ಹೇಳಿದ್ದು.

(೪) (ಹಾಗಾದರೆ—ಸ ಏವಾಹವನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದ ಪೂರ್ವಾಭೇದವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಸೋತವನು ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದರೆ—) ಆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸೋತವನು ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ವಾಕ್ಯವು ಸೊರಟಿದೆ (೫) ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಯಲ್ಲಿ ಅಹಂ ವೇದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಇವೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವ ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಹಂ ಅಸ್ತಿ ವೇದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಜೀವರಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅದುಕಾರಣ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಹಂ ಅಸ್ತಿ ವೇದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜೀವರೊಳಗಣ ಭಗವದ್ವ್ರತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. (ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಕೂಡದಿರುವ ಸ್ವ ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೬) (೧೦ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಎಂಬ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ೧೧ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿರನ್ನಮಾದಿತ್ಯಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಮೇಲಿನ ೧೦ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉಪಕೋಸಲೇಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇಸ್ಯದ್ವಿದ್ಯಾ ಚಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಚ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ೧೦ನೇದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು, ಎರಡನೇದ್ದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯೇ ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಹಂ ವೇದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಸ್ಯದ್ವಿದ್ಯಾ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿವಿದ್ಯೆಯು ಅನ್ವರ್ಥವು. ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಂದರ್ಥವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಅಸ್ಯದ್ವಿದ್ಯಾ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಅಸ್ಯತ್ವಾರಬ್ಧದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು, ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರನೊತ್ತನು. ಹೀಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಮೂರು ಅಗ್ನಿ ವೇದಗಳೂ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವತತೇ ಸಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವೇದಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಗ್ನಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವೇದಕ್ಷ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಕಾರಣ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರನಾದ ಅಗ್ನಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ವೇದಕ್ಷವೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.

|| ೨ ||

ಹೀ—ಅವತತೇ ಸಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ನಾಸ್ಯಾಪರಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಮುಕ್ತರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ನಾಸ್ಯಾಪರಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಭೃತ್ಯನಾನೇವ ಭವತಿ | ಲೋಕೀ ಭಗವದ್ಲೋಕೀ ಭವತಿ || (೨) ಇಹ ಚ ಅವ ಚ ಇಹಾವೇ | ಇಹೇತಿ ಮನುಷ್ಯಲೋಕ- ಸ್ಯಾ ಉಚ್ಯಂತೇ ಅವೇತಿ ಪಾತಾಲಸ್ಯಾಃ | ಮಾನುಷಾಸುರೌ ಭಗವಂತಂ ನಿಹ್ತುತ ಏವ ನ ವಕ್ತುಂ ಸಮರ್ಥೌ | ಆತೋ ದೇನಾ ಏವ ಮಾನುಸುರಕಾಸುರಿತ್ಯರ್ಥಃ || (೩) ಈದೃಶಾ ಇತಿ ವರ್ಣತೋ ಜ್ಞಾಲಾವರ್ಣಾ ಇತಿ | ಅನ್ಯಾದೃಶಾರ್ಥ ಕರಕಿರಶ್ಚರಣಾದಿಮಂತಃ || (೪)

ಚಂದ್ರಾದಿಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯತಾತ್ | ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ ಏಕ ಏವೇತಿ ಶ್ರುತೇಃ
ವಿಶ್ವೋರೇವ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯಃ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಏವೇ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಾರ ಶಬ್ದವಾಗಿ ಮೂಡುವವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಭೃತ್ಯಜನರು
ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಸರ್ವದಾ ಭೃತ್ಯರುಳ್ಳವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಸಂಸಾರಿಯೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭೃತ್ಯ
ರಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಅಮಕಾರಣ ಮುಕ್ತಪರಮೇಶ್ವರ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.) ಲೋಕೀವೈಕುಂಠ
ಲೋಕವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ (೨) (೧೦ನೇ ಪಂಥದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇತಾನೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಇತ ಚ ಅವ ಚ ಇತಾನೇ ಎಂಬ ವಿಧಿವಿಧಿ. ಇತ ಎಂಬುವುದರಿಂದ
ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು, ಅವ ಎಂಬುದರಿಂದ ಪಾಶಾಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳುವೆವು. (ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮನುಷ್ಯರು, ಮೃತ್ಯು ಆಕಾರರು ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು
ಅವಲಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರು ತಾವು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಮೇಯವು
ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾರರು. ಅಸುರರು, ಸ್ವಭಾವತಃ ವಿಸರೀತ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವು
ರಾದುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಷಣಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾರರು. ಅದು
ಕಾರಣ ಭಗವತ್ಪರೂಷವನ್ನು ಹೇಳಲಕ್ಕೆ ಶಕ್ತರಲ್ಲ. ವೇದವೆತಿಳಿದು ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿಯಿರುವವರು. (೩)
(೧೦ನೇ ಪಂಥದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈದೃಶಾ, ಅನೃಶಾ, ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಈದೃಶಾ-ಕದಗೆ ಕಾಣಿಸ
ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವುದಾದ ಜಡಾದ್ವಿಯಂತೆ ಬೃಹಿಸುವ ಒಣ್ಣುವುಳ್ಳವಳು. ಅನೃ
ಶಾ-ಜಡಾದ್ವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದವರು. ಕೈ, ಶರಸ್ಸು, ಕಾಲ, ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವರು (೪)
(೧೦ನೇ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವ್ಯಗ್ನೀ ಇಮಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಇರುತ್ತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ
ಯಂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) (ಇಲ್ಲಿ ವೇದವೆತಿಳಿದು ಹೇಳುವ ಚಂದ್ರ, ಅದಿತ್ಯ, ವಿಷ್ಣುತ್ ಶಬ್ದಗಳು ಇದ್ದುದ
ರಿಂದ) ಅಗ್ನಿ ಸ್ವರ್ಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯತೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ. ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ
ಏಕ ಏವ ಎಂಬ ವೇದದಿಂದ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿ
ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ ಆ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾಯ ವೇದವೆತಿಳಿದ ವ್ಯವಹಾರವು. ಏವೇತಿ
ವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳಿವೆ ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಆತನಿಗೇನೇ
ಪ್ರಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳು.

ಪೀ - ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ಮುಖವಾರವದಿಂದಲೂ ೧೦ನೇ ಪಂಥದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏತಸ್ಮಿನ್ನ
ಕಂಚನ ಶಿಷ್ಯತಿ ಎಂಬ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅಸಂಗನು ವಿಷ್ಣುವೇ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಅಮಕಾರಣ ಯದ್ಯಪ್ಯಸ್ಮಿನ್
ಸರ್ವರ್ವಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ವ ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವೆಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಸಂಗಭಗವತ್ಸ್ಪಾನತ್ವಾಚ್ಚಕ್ಷುಸ್ತೋಃ ಸಂಗತ್ಯಮುಚ್ಯತೇ || (೨) ಯ-
ತ್ಸ್ಪಾನತ್ವಾದಿದಂ ಚಕ್ಷುರಸಂಗಂ ಸರ್ವವಸ್ತುಭು | ತಸ್ಯೈ ನಮೋ ಭಗವತೇ ನಾಮನಾ-
ಯ ಸರಾತ್ಯನೇ || ಇತಿ ಚ ಮಹಾಕೌಮೇ || (೩) ಇಮಂ ಮಾನವಮಾವರ್ತಂ ನಾವ-
ರ್ತಂಕೇ | ಮಾನವಾ ಯತ್ರಾವರ್ತಂಕೇ ಸ ಮಾನವಾವರ್ತಃ | ತಂ ಮಾನವಾವರ್ತಂ
ಪ್ರತಿ ನಾವರ್ತಂಕೇ || (೪) ಚಕ್ಷುಸ್ಸಂ ಮಾನನಂ ವೇದ ಸ ಪುನರ್ನೈವ ಜಾಯತೇ |
ಮುಕ್ತೋ ದುಸ್ತರಸಂಸಾರಾದ್ಭ್ರಾಮನಂ ಪ್ರಾಪ್ನುತೇಚಿರಾತ್ || ಇತಿ ಚ || ಇತಿ ಪಂಚ-
ದಶಃ ಪಾಠಃ || ೬-೧೫ || || ೪ ||

ಅ || (೧) ಕಣ್ಣು ಅಸಂಗನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದೂ ಅಸಂಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ— ಈ ಕಣ್ಣು ಯಾವ ವಾಮನನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಾಮನನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು, ಎಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಮದಲ್ಲಿ (೩) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಮಂ ಮಾನವಮಾವರ್ತಂ ನಾವರ್ತಂತೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮನುಷ್ಯರು ಜನನಮರಣಾದಿರೂಪವಾದ ಯಾವ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೋ ಅದು ವಾಮನವರ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (೪) ಜಕ್ಕಪ್ಪರೊಳಗಣ ವಾಮನನನ್ನು ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸುವವನು ತಿರುಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಭಯಂಕರವಾದ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ವಾಮನರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸವಿಸ್ತವದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. || ೬—೧೫ ||

|| ೧ ||

ಹದಿನೈದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ವಾಯುವಾರ್ವ ಸಂವರ್ಗಃ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈಗ ಇನ್ನೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏಷ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞೋ ಯೋನಯಂ ಪವತ ಏಷ ಯನ್ನಿದಂ ಸರ್ವಂ ಪುನಾತಿ ಯದೇಷ ಯನ್ನಿದಂ ಸರ್ವಂ ಪುನಾತಿ ತಸ್ಮಾದೇಷ ಏವ ಯಜ್ಞಸ್ತಸ್ಯ ಮನಶ್ಚ ವಾಕ್ಯ ವರ್ತನೀ || ೧ ||

ಅ || ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿ ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು. (ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಈ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಇವನೇ ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿದವನು. (ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ವಾಯುವಿನ ಪಾದಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುದೇವರ ಎರಡು ಪಾದಗಳು ಭುತ್ವಿಜರ ಮನಸ್ಸು ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಪಾದವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಎಡಪಾದವು ವಾಗ್ಗಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. || ೧ ||

ಪೀ—ಆ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರು ಯಾರೆಂದರೆ—

ಉ. || ತಯೋರನ್ಯತರಾಂ ಮನಸಾ ಸ್ತಸ್ಯರೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಾಚಾ ಹೋತಾಽಧ್ಯಯೇರುದ್ಗಾತಾನ್ಯತರಾಂ ಸ (ಅಥ)ಯತ್ತೋಪಾಕೃತೇ ಪ್ರಾತರನುವಾಕೇ ಪುರಾ ಪರಿಧಾನೀಯಾ ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನೈಹವದತಿ || ೨ ||

ಉ. || ಅನ್ಯತರಾಮೇವ ವರ್ತನೀಃ ಸಂಸ್ಕರ್ವಂತಿ ಹೀಯತೇನ್ಯತರಾ ಸ ಯಥೈಕಪಾದ್ವೈಜನ್ಯಧೋ ನೈಕೇನ ಚಕ್ರೇಣ ವರ್ತಮಾನೋ ರಿಷ್ಯ-

ತೈವಮಸ್ಯ ಯಜ್ಞೋ ರಿಷ್ಯತಿ ಯಜ್ಞಃ ರಿಷ್ಯಂತಂ ಯಜಮಾನೋ ನು
ರಿಷ್ಯತಿ ಸ ಇಷ್ಟಾ ಸಾಸೀಯಾನಾ ಭನತಿ || ೩ ||

ಅ || ಆ ವಾದಗಳ ಮಧ್ಯವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಒಲವಾಗುವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಯತ್ತಿಜನು
ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರವಾದ ಮೌನದಿಂದಲೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೋತೃ, ಅಧ್ಯಯನ್, ಉದ್ಯಾತ್ಮಗಳೆಂಬ
ಮೂರು ಯತ್ತಿಜರಲ್ಲಿ ಹೋತೃವು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣದಿಂದ, ಅಧ್ಯಯನ್ವು ಹೋಮ ನೋಡಲಾದ ಕರ್ಮ
ದಿಂದ, ಉದ್ಯಾತನು ಸಾಮಗಾನದಿಂದ, ಓ ಗೆ ಈ ಮೂವರು ವಾಗ್ವಿದ್ಯಾದರ್ಶರತಕ್ಕ ಎತವಾದವನ್ನು
ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಯತ್ತಿಜನಿಗೆ ಮೌನವು ಯಾವಾಗಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಹೋವಲಿ ಅನಿಷ್ಟವೇನು?
ಎಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಯತ್ತಿಜನು ಮೌನ ಪ್ರಕಟದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ
ಪ್ರಾತರನಮಾಕವಾದ ಕಷ್ಟವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾಗವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಗೊಳಿಸುವ ಅಂತಿಮ
ವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಜಪಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೋಡಲು ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಓ ಹೋತೃ ನೋಡಲಾದ ಮೂವರು
ಯತ್ತಿಜರ, ವಾಗ್ವಿದ್ಯಾದರ್ಶರತಕ್ಕ ಎತವಾದವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಲವಾದ ಮೌನವಾದ
ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದಯುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಒಲವಾದವು ಸಾಕು ಬಿಡು. ಯಜ್ಞದ ಪಾದವು
ಪಾಳೆಮದರಿಮೆಯಾದ ಅನರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯವ್ಯಾಂಕಗೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ಎಂಬಿವಾರಿನ
ಮನುಷ್ಯನು ಹೋಗುವಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಸಾರಣೋಮತ್ತಾನೋ, ಎಂದೇ ಹಕ್ಕಿವಿರುವ ರಥವು ಎತವು ಬಿಳು
ತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಯಜಮಾನನ ಯಾಗವೂ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದನ್ನು ಸರಿಗೆ ಯಜಮಾನನೂ
ಸಾಕಣೋಮತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ಯಜಮಾನನು ಯಾಗಮಾಡಿ ಸಾಸಿಪ್ಪನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ರೋಪಾಕೃತೇ ಪ್ರಾತರನುನಾಕೇನ ಪುರಾ ಪರಿಭಾ-
ನೀಯಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವ್ಯಪವದತ್ಯುಭೇ ಏವ ನರ್ತನೀ ಸ್ತಸ್ಮಿನ್ವಂತಿ ನ ಬೀ-
ಯತೇನೃತರಾ || ೪ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಯತ್ತಿಜನು ಮೌನ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅನರ್ಥವಿದ್ದ ಕ್ಷಯಕ್ತ ಪ್ರಾತರನಮಾಕವು
ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾಗವು ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೋಡಲು ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರೆ
ಯತ್ತಿಜರು ಎರಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ||

ಓ - ಆದರಿಂದಂಥಾಗತಕ್ಕ ಪುನಃಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯವ್ಯಾಂಕ ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಉ. || ಸ ಯಥೋಭಯಪಾದ್ಯ ಜನ್ರಥೋ ವೋಭಾಭ್ಯಾಂ ಚಕ್ರಾ-
ಭ್ಯಾಂ ನರ್ತಮಾನಃ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತೈವಮಸ್ಯ ಯಜ್ಞಃ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ಯಜ್ಞಂ
ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠಂತಂ ಯಜಮಾನೋ ನು ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ಸ ಇಷ್ಟಾ ಶ್ರೀಯಾನ್ಭನತಿ||
ಇತಿ ಷೋಡಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೬ || || ೫ ||

ಅ || ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅರ್ಧಯಾನಗಿರುತ್ತಾನೋ,
ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ರಥವು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈತನ ಯಜ್ಞವು
ಚಸ್ಸಾಗಿ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಯಾಗವನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಯಜಮಾನನೂ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ
ಎಂದೇ ಯಜಮಾನನು ಯಾಗಮಾಡಿ ಶ್ರೀಯಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೬-೧೬ || || ೫ ||

ಭಾ. || (೧) ಯಜ್ಞಾಭಿಮಾನೀ ಯಜ್ಞಾಬೋ ವಾಯುರ್ಯಜ್ಞೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ |
 ಜ್ಞಶುದ್ಧಭಾವ ಇತ್ಯಸ್ಮಾದ್ವತ್ಸಯಂ ಪಾವಯೇದ್ಯತಃ | ಅತೋ ವಾಯುರ್ಯಜ್ಞನಾಮಾ||
 (೨) ತತ್ಪಾದಾ ನಾಬ್ಜನಸ್ತಿತ್ | ದಕ್ಷಿಣೋಃ ಸ್ಯ ಮನಸ್ಸಂಸ್ಥೋ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೀ ಕ್ತಸ್ಯ ಪೂಜಕಃ |
 ಹೋತ್ರಾದ್ಯಾ ನಾಚಿ ಸಂಸ್ಥಸ್ಯ ನಾಮಪಾದಸ್ಯ ಪೂಜಕಾಃ || (೩) ತಸ್ಮಾತ್ಪಾತರನೂನಾಕ
 ಪರಿಧಾನ್ಯೋರ್ಯದಂತರಾ | ಬ್ರಹ್ಮಾ ಚೇದುತ್ಸೃಜೇದ್ವಾಚಂ ಯಜ್ಞಪಾಲ್ಲೋಪಕೃದ್ಧ-
 ವೇತ್ || (೪) ನಾಬ್ಜನಪಾದಯಜ್ಞಾಖ್ಯಪ್ರತಿಮೋ ವಾಯುರೀರಿತಃ | ಧ್ಯಾಯನ್ವಾಯುಂ
 ಹರಿಂ ಚೈವ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮುನಿರ್ಭವೇತ್ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ಇತಿ ಷೋಡಶಃ
 ಖಂಡಃ || ೬-೧೬ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಈ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತ
 ನಾಗಿ ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು. (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಜ್ಞ
 ಶುದ್ಧಭಾವೇ ಎಂಬ ಧಾತುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಜ್ಞ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವುದು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸು
 ವುದು ಎಂದರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ವಾಯುವು ಸಂಚರಿಸುವವನಾಗಿಯೇ ಸರ್ವ
 ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. (೨) ಯಜ್ಞನೆನಿಸಿದ ವಾಯುವಿನ ಪಾದ
 ಗಳು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಪಾದವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದು. ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ
 ನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೋತ್ರ, ಅಧ್ವರ್ಯು, ಉದ್ಗಾತೃಗಳು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ
 ಎಡಪಾದವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (೩) ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಮೌನವ್ರತದಿಂದಲೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕಾದ
 ಕಾರಣ ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕರ್ಮ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ
 ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಯಜ್ಞದ ಪಾದವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಕೆಡಿಸು
 ತ್ತಾನೆ.) (೪) (ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ ಪಾದವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಯಜ್ಞಪಾದವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದು
 ಹೇಳಿದುದು ಅಸಂಗತವೆಂದರೆ) ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಋತ್ವಿಜರ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸುಗಳು
 ಪಾದಗಳು. (ಅಂದರೆ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಗಳು.) ಯಜ್ಞವು ಪ್ರತಿಮೆಯು. (ಪ್ರತಿಮೆಯ
 ಸ್ಥಾನವಾದ ಯಜ್ಞಪಾದಕ್ಕೆ ನಾಶವೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದ ದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ
 ಪಾದಕ್ಕೆ ಲೋಪವೆಂದು ಅಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಗವು. (ಅಂದರೆ—ಯಜ್ಞಪಾದವು ಕೆಟ್ಟುಹೋದಪ್ರಯುಕ್ತ
 ಯಜ್ಞಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ ಪಾದವು ನಾಶಹೊಂದಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು.) ಅದಕಾರಣ
 ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೂ, ಅವನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ಧ್ಯಾನಿಸುವವನಾಗಿಯೇ
 ಮೌನಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಮಾತಾಡಬಾರದು. || ೬-೧೬ ||

|| ೧ ||

ಹದಿನಾರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ ಮೌನಮಾಡಬೇಕು ಇದುವೊದಲಾದ ನಿಯಮಗಳು ಜಾಗ್ರತಿ
 ಯಜ್ಞದ ಕೆಟ್ಟುಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಯ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಹೃತಿ
 ಹೋದವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಲೋಕಾನಭ್ಯತಪತ್ರೇಷಾಂ ತಪ್ಯಮಾನಾನಾಃ ರಸಾ-
ನ್ತಾವೃಹದಗ್ನಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವಾಯುಮಂತರಿಕ್ಷಾದಾದಿತ್ಯಂ ದಿನಃ || ೧ ||

ಅ || ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪೃಥಿವೀ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮ್ಹಂ ಎಂಬ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಈ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. (ಯಾವ ಯಾವ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡನೋ -) ಭೂಮಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ವಾಯುವನ್ನೂ ಮೃಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಅದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ತಿಳಿದನು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಏತಾಸ್ತಿಸ್ತ್ರೋ ದೇವತಾ ಅಭ್ಯತಪತ್ತಾಸಾಂ ತಪ್ಯಮಾನಾ-
ನಾಃ ರಸಾನ್ತಾವೃಹದಗ್ನೇರ್ಯಾ ಚೋ ವಾಯೋರ್ಯಜೂಃಷಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾ-
ದಿತ್ಯಾತ್ || ೨ ||

ಅ || ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಅಗ್ನಾದಿ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಶ್ರೇಣಿಂವರೆ - ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಯಗ್ನೇರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ, ನಾಸಿಕ್ಯವಾಯುವಿಗಿಂತ ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನೂ, ಅದಿತ್ಯನಿಗಿಂತ ವಾಯುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಏತಾಂ ತ್ರಯಿಣಾಂ ವಿದ್ಯಾಮಭ್ಯತಪತ್ತಸ್ಯಾಸ್ತಪ್ಯಮಾನಾಯಾ
ರಸಾನ್ತಾವೃಹದಗ್ನಿರಿತ್ಯಗೇಷ್ಟೋ ಭುವ ಇತಿ ಯಜುರ್ಭ್ಯಃ ಸ್ವರಿತಿ ಸಾಮಭ್ಯಃ || ೩ ||

ಅ || ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಇತರರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಯಗ್ನೇರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತ ಭೂಃ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವರಾಹನನ್ನೂ, ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಭುವಃ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವರಾಹನನ್ನೂ, ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಸ್ವಃ ಎನಿಸಿದ ಕಸಿಲನನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿದನು. (ಈ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ.) || ೩ ||

ಉ. || ತದ್ಯದ್ಯಕ್ತೋ ರಿಸ್ಯೇದ್ಯೋ ಸ್ವಾರ್ಹೇತಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ರೇ ಜುಹು-
ಯಾದ್ಯಚಾನೇವ ತದ್ರಸೇನರ್ಚಾಂ ವೀರ್ಯೇಣಾರ್ಚಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟ
(ಪ್ರಿ)ಃ ಸಂದಧಾತಿ || ೪ ||

ಅ || ವ್ಯಾಕೃತಿಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಾದ ಕಾರಣ, ಯಗ್ನೇರ್ಯವನ್ನು ಜಪಿಸಿದಿರುವುದು, ಮೌನವನ್ನು ವಹಿದಿರುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಕೈಪಿಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಸುತ್ತಿವನು ಭೂಃ ಎನಿಸಿದ ವರಾಹರೂಪಿತ್ರಿಪರಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಮಂತ್ರದಿಂದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಮಿಸಬೇಕು. (ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು.) ಬೀಗೆ ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು

ಹೇಳಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದರೆ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಂದರೆ—
ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತ ಬಲವುಳ್ಳ ವರಾಹರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು
ಜಪಿಸದಿರುವುದರಿಂದಂತಾದ ವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಋತ್ವಿಜರೆಲ್ಲರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.)

|| ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಯಜುಷ್ಞೋ ರಿಷ್ಯೇದ್ಭುವಃ ಸ್ವಾಹೇತಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಾ
ಜುಹುಯಾದ್ಯಜುಷಾಮೇವ ತದ್ರಸೇನ ಯಜುಷಾಂ ವೀರ್ಯೇಣ ಯಜು-
ಷಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟ(ಷ್ಟಿ)೨ ಸಂದಧಾತಿ

|| ೫ ||

ಅ ||*ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಜಪಿಸದಿರುವುದರಿಂದಂತಾದ ವೈಗುಣ್ಯವು
ಬಂದರೆ ಭುವಃ ಎನಿಸಿದ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಭುವಃ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ
ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಹೆಚ್ಚು ಬಲವುಳ್ಳ ನರ
ಸಿಂಹನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ.....

|| ೫ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಸಾಮತೋ ರಿಷ್ಯೇತ್ ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಾಹವನೀಯೇ
ಜುಹುಯಾತ್ಸಾಮಾನೇವ ತದ್ರಸೇನ ಸಾಮ್ನಾಂ ವೀರ್ಯೇಣ ಸಾಮ್ನಾಂ
ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿ(ಷ್ಟಿ)ಷ್ಟ೨ ಸಂದಧಾತಿ

|| ೬ ||

ಅ || ಸಾಮವೇದವನ್ನು ಜಪಿಸದಿರುವುದರಿಂದಂತಾದ ವೈಗುಣ್ಯವು ಬಂದರೆ—ಸ್ವಃ ಎನಿಸಿದ ನರ
ಸಿಂಹನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಸಾಮ
ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುದೇವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಬಲವುಳ್ಳ ಕಪಿಲರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ.....

|| ೬ ||

ಸೀ—ಋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಜಪಿಸದಿರುವುದರಿಂದಂತಾದ ವೈಗುಣ್ಯಪರಿಹಾರವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ಯಥಾ ಲವಣೇನ ಸುವರ್ಣ೨ ಸಂದಧಾತ್ಸುವರ್ಣೇನ ರಜ-
ತ೨ ರಜತೇನ ತ್ರಪು ತ್ರಪುಣಾ ಸೀಸ೨ ಸೀಸೇನ ಲೋಹಂ ಲೋಹೇನ ದಾರು
ದಾರು ಚರ್ಮಣಾ

||-೭ ||

ಉ. || ಏವನೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಾಸಾಂ ದೇವತಾನಾಮಸ್ಯಾಶ್ವ-
ಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾ ವೀರ್ಯೇಣ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟ(ಷ್ಟಿ)೨ ಸಂದಧಾತಿ ಭೇಷ-
ಜಕ್ಕತೋ ಹ ವಾ ಏಷ ಯಜ್ಞೋ ಯತ್ರೈವಂವಿದ್ವಿಹ್ಮಾ ಭವತಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಚಳಿವಾರನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡಾದ ಸುವರ್ಣ (ಚಿನ್ನ)ಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟು ಟಂ
(ಕಂ) ಕಣಕಾರ (ಉಪ್ಪು) ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಒಯಿದು ಭಂಗಾರವನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ
• ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಪಣೆ

ದಂತೆಯೇ, ತುಂಡಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ (ತೃಪ್ತಃ) ತುಂಡಾದ ತವರವನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿ ಕರಗಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ, ತುಂಡಾದ ಸೀಸವನ್ನು ತವರ ಕರಗಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ ತುಂಡಾದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಸೀಸ ಕರಗಿಸಿ ಒಯಿದು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ, ತುಂಡಾದ ಮರವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ, ಮತ್ತು ಮರವನ್ನು ಚರ್ಮದ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಯಿಂದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದಂತೆಯೇ. ಒಳಗೆಯೇ ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳೂ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ, ಮೂರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಭೂ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎನಿಸಿದ ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ, ಕಪಿಲ ಎಂಬ ಭಗವದ್ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಜ್ಞವ ಜೈಗುಣ್ಯ (ಕರ್ಮಲೋಪಪ್ರಯುಕ್ತ ಲೋಪ) ಕಳೆದು ಕರ್ಮ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ವೈಗುಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದ ಹಾವಳಿ ನಾಶವಾದುದಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬರಿಹಾರದಿದೆ. ಎಂಬ. ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಜನಾಗುತ್ತಾನೋ ಈ ಯಜ್ಞವು ರೋಗಿಯನ್ನು ನಿವೃತ್ತನಾದ ವೈದ್ಯನು ಒಳ್ಳೆ ಮದ್ದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿರೋಗಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತರೂಪ ವ್ಯಾಕೃತಿ ಹೋಮದಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಏಷ ಹ ವಾ ಉದಕ್ತವಗೋ ಯಜ್ಞೋ ಯತ್ರೈವಂವಿದ್ಧ-
ಹ್ಮಾ ಭವತ್ಯೇವಂವಿದುಃ ಹ ವಾ ಏಷಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮನುಗಾಥಾ ಯತೋ
ಯತ ಆನರ್ತತೇ ತತ್ಪದಚ್ಚತಿ || ೯ ||

ಅ || ಹಾಗೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞವು ಮೇಲಿನ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದು. (ಒಳಗೆ ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದಿನ ಗಾಢ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನರಿತ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಜನನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಗಾಢೆಯಿದೆ ಯಜಮಾನನು ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಹೊಂದಲು ರಕ್ಷಣಾದ ಯಾವಯಾವ ಪುಣ್ಯಲೋಕದಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಕಾರಣ ಬಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೋ, ಅದಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವ ಒಳಗೆ ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಜನಿಂದ ಭಗವದ್ಗುರುನಾದ ಯಜಮಾನನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಮಾನವೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವೈಕರ್ತೃಕೃರೂನಶ್ಚಾಭಿರಕ್ಷತೈವಂವಿದ್ಧ-
ಹ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಃ ಸರ್ವಾಃ ಪೃಥ್ವಿಜೋಽಭಿರಕ್ಷತಿ ತಸಾ-
ದೇವಂವಿದಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಕುರ್ವೀತ ನಾನೇವಂವಿದಂ ನಾನೇವಂವಿದಂ ||
ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೭ || || ೧೦ ||
ಇತಿ ಶ್ರೀಮಾಘಾಂಧೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಪೃಷ್ಠೋಪಧ್ಯಾಯಃ || ೬ ||

ಅ || ಮೌನವ್ರತದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿಜನೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನೇ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬುದ್ಧಿಜರನ್ನು ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಮೋಹಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಹೋಮವಗಡಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಂದರೆ ಒಳಗೆ ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ಯಜಮಾನನನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಬುದ್ಧಿಜರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕಾರಣ ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಯಜ್ಞವನ್ನು

ಸರಿಪಡಿಸತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯಿರುವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾದಿ ಗಳನ್ನ ರಿಯದಿರುವನನ್ನ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಕೂಡದು. || ೬-೧೬ || || ೧೦ ||

ಪೀ-೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಟ್ಟು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಗ್ನಿನಾರ್ಸಿಕ್ಕವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯೋ ಲೋಕರಸಾಸ್ತಯಃ || (೨) ಅಗ್ನೇ ರಸಸ್ತು ಋಗ್ವೇದಮಾನೀ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ | ನಾಸಿಕ್ಕವಾಯೋಸ್ತು ರಸೋ ಯಜುರ್ವೇದಾತ್ಮಕೋ ಹರಃ | ಸಾಮವೇದಾಭಿಮಾನೀ ತು ವಾಯುಃ ಸೂರ್ಯರಸಃ ಸ್ಥೂತಃ || (೩) ವರಾಹಸಿಂಹಕಪಿಲಾಸ್ತೇಷಾಂ ಭೂರಾದಿನಾಮಕಾಃ || (೪) ವ್ಯಾಹೃತಿ-ಭಿಷ್ತಕೋ ಜುಹ್ವನ್ ಬ್ರಹ್ಮೈವಂವಿದ್ವಿರಿಷ್ಟಿತಃ | ಸರ್ವಾನ್ಸ ಋತ್ವಿಜೋ ರಕ್ಷೇದ್ಬ್ರಹ್ಮೈವಂವಿತ್ತಕೋ ಭವೇತ್ || ಇತಿ ಚ || ೧ ||

ಅ || ೧) ಅಗ್ನಿಯು, ನಾಸಿಕ್ಕವಾಯುವು, ಸೂರ್ಯನು ಇವರು ಮೂವರು ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (೨) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಃ ಋಚಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ನಾಸಿಕ್ಕವಾಯುವಿಗಿಂತ ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಷ್ಠಿಪ್ರಾಣನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (೩) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಭೂರಿತ್ಯುಗ್ಮಾಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ, ಕಪಿಲರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (೪) (೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಭೂಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಂದ ಹೋಮಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಯಜ್ಞಭೂಂಕದಿಂದಂಟಾದ ಅರಿಷ್ಟವನ್ನು ಕಳೆದು ಎಲ್ಲಾ ಋತ್ವಿಜರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನಾಗಬೇಕು. || ೧ ||

ಪೀ-೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉದಕ್ತವಣಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಉದಕ್ತವಣ ಉರ್ಧ್ವಪ್ರವಣಃ ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಾನುಸಾರೀ | ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದುರಿಷ್ಟಾಃ ಯತೋಯತಃ ಸ್ಥಾನಾದಾವರ್ತತೇ ತತ್ತತ್ಪ್ಲಾನಮೇವಂವಿದಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಗಚ್ಛತಿ || (೨) ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೈವೈಕರ್ತ್ವಿಕೈರೂನ್ಯತ್ಯಗನ್ ಯಜಮಾನಾದೀನಭಿ-ರಕ್ಷತಿ || (೩) ಅತ್ಯಾ ಅಶುಜ್ಞಾನೀ | ವಾ ಗತಿಗಂಧನಯೋರಿತಿ ಧಾತೋಃ | ಗತಿಶಬ್ದಶ್ಚಾ-ವಗತೌ ಭವತಿ | ದೀರ್ಘಬಿಂದುವಿಸರ್ಗಾದೀನಾಂ ಲೋಪೋ ವೇತಿ ಸೂತ್ರಾದಾಶು ವೈ ನಾತ್ಯಾ || ೧,೨,೩,೪,೫,೬,೭,೮, ೯,೧೦ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ || ೬-೧೭ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ಉದಕ್ತವಣ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಯಜ್ಞದ ಭೂಂಕದಿಂದ ಯಾವಯಾವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೋ, ಆಯಾಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಭೂಂಕವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. (೨) (೧೦ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಋತ್ವಿಜನೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವ ಯಜ

ಎಂಬ ಧಾತುನ್ಯಾಯವಿಂದ ಅತ್ಯಾ ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಗತಿಯೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಗತಿ ಶಬ್ದವು ಅವಗತಿ-ತಿಳಿಮತವಾಗಿ ವಿಕೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿವೆ. (ಅಂತೂ ಅಶೇಷೀಭವದ್ದು, ವಾತೀತಿಯು ತಾನೆ ಅಮಕಾರಣ ಅಶುವಾ ಎಂದಾಗಬೇಕೆತ್ತು. ಅಶ್ವಾ ಎಂಬ ಪೇಗಾಯಿತೆಂದರೆ—) ದೀರ್ಘ-ಬಿಂದುವಿಸರ್ಗಾದೀನಾಂ ಲೋಪೋ ವಾ ಎಂಬ ಕೂತ್ರದಿಂದ, ಅಂದರೆ ದೀರ್ಘ, ಅಪಸ್ವಾರ-ವಿಸರ್ಗ, ಸ್ವರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಲೋಪವೂ ಅಗುವದು ಎಂಬ ಕೂತ್ರದಿಂದ ಅಶು ಎಂಬದಿದ್ದ ಅ ಕಾರಕ್ಕೂ ಉ ಕಾರಕ್ಕೂ ಲೋಪವು. ಅಶ್ ವಾ ಅಶ್ವ ಎಂದಾಯಿತು. ೧೭-೧೮ || ೧೨ ||

ಹದಿನೇಳನೇ ಮಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

ಗತಿ ಶ್ರೀಮದಾಸಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಚಾಂದೋಗ್ಯ-
ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತೋಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಂಶುಃ || ೬ ||

ಓಗೇ ಶ್ರೀಮದಾಸಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶ್ರೀ ಚಾಂದೋಗ್ಯ-
ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿದುದು.

ರಮಾನಾಥಾಯ ಹರಯೇ ಪೂರ್ಣಾನಂದಕವೀರಿಣೇ |
ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪೂರ್ಣಾಯ ಸರ್ವಯಜ್ಞಭುಜೇ ನಮಃ ||
ದುರಂತದುರ್ಮತಧ್ವಂಸಕೃನ್ನೃಧೃಘಾಸ್ವರಃ |
ಬಳಿತ್ತೇತ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತೋಕ್ತಗುಣಃ ಪ್ರೀತೋಽಸು ಮೇ ಸದಾ ||

|| ೧೬ || ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಎಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ದೇವೋತ್ತಮಾಯ ಪ್ರಾಣಾಯ ಪಂಚರೂಪಾಯ ವಿಷ್ಣುನೇ |
ವೈಶ್ವಾನರಾಯ ದೇವಾಯ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಸದಾ ||

೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ವೇದಬಾದವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವನೆಂದೂ
ಯಜ್ಞವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವನೆಂದೂ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಅದು
ಕಾರಣ ಆ ಮೋಕ್ಷವೇಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಸಾದವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. ॥ ಓಂ ॥ ಯೋ ಹ ವೈ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಚ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಚ ವೇದ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ
ಹ ವೈ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಭವತಿ ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ || ೧ ||

ಅ ॥ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು
ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ಯೇಷ್ಠನು, ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮನು, ಎಂಥ ಯಾವ
ಅಧಿಕಾರಿಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಮಾನಿಕರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. ॥ ಯೋ ಹ ವೈ ವಸಿಷ್ಠಂ ವೇದ ವಸಿಷ್ಠೋ ಹ ಸ್ವಾನಾಂ ಭವತಿ
ವಾಗ್ವಾವ ವಸಿಷ್ಠಃ || ೨ ||

ಅ ॥ ವಾಗ್ವಿದಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಹ್ನಿಯು ಸರ್ವಾಪದದಲ್ಲಿ ಅವಾಸ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತ
ಮನು. ಆತನನ್ನು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ವಾಸಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ
ಆತನು ಸ್ವಕೀಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾಗುತ್ತಾನೆ || ೨ ||

ಉ ॥ ಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ವೇದ ಪ್ರತಿ ಹ ತಿಷ್ಠತ್ಯಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋ-
ಕೇನುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ ಚಕ್ಷುರ್ವಾವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಃ || ೩ ||

ಅ ॥ ಚಕ್ಷುರಿದಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನು ಸ್ಥಿತಿ (ಇರುವಿಕೆ) ಗೆ ಕಾರಣವಾದ
ಇಂದ್ರಿಯದೇವತೆಯು. ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ
ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಇರಬೇ
ಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಉ. || ಯೋ ಹ ವೈ ಸಂಪದಂ ವೇದ ಸಃ ಹಾಸ್ಯ ಕಾಮಾಃ ಸಂಪ್ರ-
ಪದ್ಯಂತೇ ದೈನಾತ್ಮ ಮಾನುಷಾತ್ಮ ಶ್ವೇತಂ ನಾನ ಸಂಪತ್ || ೪ ||

ಅ || ಶ್ವೇತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶಂಭುನು ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಹಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿ-
ಮಾನಿಯು. ಯಾವ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಶಂಭುನನ್ನು ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಹಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯನ್ನಾಗಿ
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅತನಿಗೆ ದೈವಕಾಮ್ಯಗಳೂ ಮಾನುಷ ಕಾಮ್ಯಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಐಹಿಕಾ
ಮುಕ್ತಿ ಕವಿವಿಲ ಸಂದತ್ತುಗಳೂ ಒದಗುತ್ತವೆ) || ೪ ||

ಉ. || ಯೋ ಹ ನಾ ಆಯತನಂ ವೇದಾಯತನಃ ಹ ಸ್ವಾನಾಂ ಭವತಿ
ಮನೋ ಹ ನಾ ಆಯತನಂ || ೫ ||

ಅ || ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶಂಭುನು. (ಆಯತನಂ) ಗೃಹ ಪ್ರಾಪ್ತ ವೇದವಾದ ಆಯ-
ತನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಹಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಯಾವನು ಶಂಭುನನ್ನು ಹೀಗೆ ಆಯತನವನ್ನಾಗಿ
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅತನು ತಮ್ಮವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸುಂದರಗಳಾದ ಮಂದಿರಾದಿಗಳ
ಕಲ್ಪವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. || ೫ ||

ಹೀ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಿವಿಲ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಂಹಾರಕನಾದುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ
ಆತಿಜೀವ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಹವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಃ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೋದಿರೇಹಃ ಶ್ರೇಯಾ-
ನಸ್ಯಹಃ ಶ್ರೇಯಾನಸ್ಥಿತಿ || ೬ ||

ಅ || ನಾಗಾದಿ ಹಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ನಾನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ನಾನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು
ಕಮ್ಮತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಮಾಡಿಕೊಂಡರು. || ೬ ||

ಉ. || ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಪಿತರನೇತೋಚುರ್ಭಗವನ್
ಕೋ ನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿ ತಾನೋವಾಚ ಯಸ್ಮಿನ್ನ ಉತ್ಪಾತ್ರಂತೇ ಇದಂ ಶರೀರಂ
ಸಾಪಿಷ್ಯತರಮಿವ ದೃಶ್ಯೇತ ಸ ನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿ || ೭ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ವಿವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ನಾಗಾದಿ ಹಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಜ್ರ
ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಹಂದಿರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಎರೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಯಾರು ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೊರಟುಹೋದೊಡನೆ ಈ
ನನ್ನ ಶರೀರವು ಹೊದಂತೆ ತಾಳುವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೋ ಅತನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಹಂದ್ರಿ-
ಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. || ೭ ||

ಹೀ-ಆಗ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವಿರುವ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆದರೂ
ಶರೀರವು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹೊರಟುಹೋದೊಡನೆ ಶರೀರವು ಬಿದ್ದಿತೆನ್ನು ತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಸಾ ಹ ವಾಗುಚ್ಚಕ್ರಾಮ ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇ-
ತ್ಯೋನಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ನುಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾಕಲಾ ಅವದಂತಃ
ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಸತ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ ಶ್ರೋತ್ರೇಣ ಧ್ಯಾಯಂ-
ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ ವಾಕ್ || ೮ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಗಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅದರೂ ಶರೀರವು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಆ
ಅಗ್ನಿಯು ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತ ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿ ಆವಾಸಮಾಡಿ ತಿರುಗಿಬಂದು ನಾನಿಲ್ಲದೆ ನೀವು ಜೀವಿಸ
ಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತರಾಗಿರುವಿರಿ, ಎಂದು ಶರೀರದೊಳಗಣ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ಶರೀರ
ದೊಳಗಣ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೂಕರು ಮಾತನಾಡದಿದ್ದರೂ
ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ಅಂದರೆ—ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಕಿವಿಯಿಂದ
ಕೇಳುತ್ತಾ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, ಹೇಗೆ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವಿಸಿದೆವು, ಎಂದರು.
ಆಗ ಆ ಅಗ್ನಿಯು (ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು.
|| ೮ ||

ಉ. || ಚಕ್ಷುರ್ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇತ್ಯೋ-
ನಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ನುಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾಂಧಾ ಅಸತ್ಯಂತಃ ಪ್ರಾ-
ಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದಂತೋ ನಾಚಾ ಸತ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಧ್ಯಾಯಂ-
ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ ಚಕ್ಷುಃ || ೯ ||

ಅ || * ಹೀಗೆಯೇ ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿಯೂ ಕುರುಡರು ನೋಡದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಜೀವಿ
ಸುತ್ತಾ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ..... || ೯ ||

ಉ. || ಶ್ರೋತ್ರಂ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇ-
ತ್ಯೋನಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ನುಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾ ಬಧಿರಾ ಅಶೃ-
ಣ್ವಂತಃ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದಂತೋ ನಾಚಾ ಸತ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಧ್ಯಾಯಂ-
ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ ಶ್ರೋತ್ರಂ || ೧೦ ||

ಅ || ಶ್ರೋತ್ರಾಭಿಮಾನಿಯು.....ಕಿವುಡರು ಕೇಳದಿದ್ದರೂ..... || ೧೦ ||

ಉ. || ಮನೋ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇ-
ತ್ಯೋನಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ನುಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾ ಬಾಲಾ ಅನುನಸಃ
ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದಂತೋ ನಾಚಾ ಸತ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ
ಶ್ರೋತ್ರೇಣೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ ಮನಃ || ೧೧ ||

* ೯-೧೦-೧೧ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ.

ಅ || ಮನೋಭವಾನಿಯು.....ಅದು ತಿಂಗಳನ್ನೊಳಗಿನ ಬಾಲಕನು, ಪ್ರಾಣನು. ವಿನಯ ಬಿಡು ಮನೋಭವಾನಿಗಳಾದ ವಪ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಣಿಬಿಟ್ಟು ಹವ ಮನಸ್ಸು ಕಟ್ಟುವವರಾದರೂ.... ||೧೦||

ಉ. || ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣ ಉಚ್ಚಕ್ರಮಿಷನ್ಯ ಯಥಾ ಸುಹಯಃ ಪಟ್ಟೇ ಶರಂಕೂನ್ಯಂ ಬಿದೇದೇವಮಿತರಾನ್ತಾಣಾನ್ಯಮುಪದತ್ಯ ಹಾಭಿಸಮೇತ್ಯೋಚುರ್ಭಗವನ್ನೇಧಿ ತ್ವಂ ನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋಽಸಿ ನೋಕ್ರವಿಾರಿತಿ || ೧೧ ||

ಅ || ಮೃದುವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನು ಒತ್ತನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಹೊರಡಲಿಟ್ಟು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಳಿ ಶೋಕನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆ ಕಾಮದೆಯು ಆತಿ ವೇಗದಿಂದ ಬರುವ ಕಾಮದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿತ್ತು ಹಗಕ್ಕೆ ಅದ್ವಯಗಳಾದ ಕಿಲುಗಳನ್ನು (ಕುಮರಿಯು ಕಾಣಿಸುವುದು ಹೊದೆಯಬ್ಬಿ ಬಿಡುತ್ತಾ) ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೋ ಬೇರೆಯೇ ಬೇರೆ ಕಾದಿಯಾಳು ಮಾನವೇವರೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅ ವೇಗದಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೊರಬಿಡು. (ಆಗ ಆ ವೇದಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಾನಗಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಕ್ಕರಾಳು, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಎಲೋ ಮುಖ್ಯವೇ ಉಪ ಕಾರಿರವರು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾಗಿರಿ ನಮ್ಮ ಮಹತ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೊರೆಯ ಹೋಗದೇವರಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು || ೧೧ ||

ಶೀ ವಾಗ್ವಾಪಿ ಉಚ್ಚರಣ ಸನಗಿ ಭೂವಮಾಡಿರಿ. ಎಂದನು. ಆಗ ವೇದಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿ ಬಾಗ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನು ಹೆತ್ತ ಗುಣಗಳಿರುವವನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಂ ನಾಗುವಾಚ ಯದಹಂ ವಸಿಷ್ಠಾಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತದ್ವಸಿ-
ಷ್ಠೋಽಸೀತ್ಕಥ ಹೈನಂ ಚಕ್ಷುರುನಾಚ ಯದಹಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತತ್ಪ್ರತಿ-
ಷ್ಠೋಽಸೀತಿ || ೧೨ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ನಾಗಭವಾನಿಯಾದ ಅನಿಯು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು. ಎಲೋ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನೇ ನಾನು ವಾಸವಾದುವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂಬುದು ನೀವೇ ಸದ್ವೃತ್ತಿಮ್ನ ನನ್ನ ಉತ್ತಮತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಯಮಕರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ. ಆ ಮೇಲೆ ಚಕ್ಷುರಭವಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನು ನಾನು ಸರ್ವರ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನವು, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. || ೧೨ ||

ಉ. || ಅಥ ಹೈನಃ ಶ್ರೋತ್ರಮುನಾಚ ಯದಹಂ ಸಂಪದಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತತ್ಸಂಪದಸೀತ್ಕಥ ಹೈನಂ ಮನ ಉನಾಚ ಯದಹಮಾಯತನಮಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತದಾಯತನಮಸೀತಿ || ೧೩ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ಶ್ರೋತ್ರಾಭವಾನಿಯಾದ ಅನಿಯು ಹೇಳಿದನು. ನಾನು ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ನೆಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನವು.....ಆ ಮೇಲೆ ಮನೋಭವಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನು ನಾನು ಸರ್ವರಿಗೆ ಅಶ್ರಯನೆಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನವೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು

ವಿ || ನಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಪ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಗುಣ ಗಳಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯಗಳು ಮೃದುವಾದವರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ

ಅಮುಖ್ಯಗಳು. ಧಿಮ್ಮ ಅಧೀನಗಳು, ಹೀಗೆ ವಹ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೊಡನೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಸಿಕೊಂಡರು.

|| ೧೪ ||

ಸೀ—ವಾಗಾದಿಗಳ್ಳರತಕ್ಕ ಉತ್ತಮತ್ವ ಮೊದಲಾದುದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನವೆಂಬಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ನ ವೈ ವಾಚೋ ನ ಚಕ್ಷುಷಿ ನ ಶ್ರೋತ್ರಾಣಿ ನ ಮನಾಂಸೀ-
ತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಪ್ರಾಣಾ ಇತ್ಯೇವಾಚಕ್ಷತೇ ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೇವೈತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ
ಭವತಿ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೭-೧ ||

|| ೧೫ ||

ಅ || ವಾಕ್ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಶ್ರೋತ್ರ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಇಂದ್ರ, ಬುದ್ಧರು ವಾಗಾದಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಂದರೆ—ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಅಗ್ನಾದಿಗಳು ಯಾರ ಅಧೀನ ದಲ್ಲಿವೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆಯೆಂದರೆ—) ವಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಪ್ರಾಣ ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಅದುಕಾರಣ ವಾಗಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಣ, ಎಂದೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ—ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣನು ನಿಯಾಮಕನು. ಪ್ರಾಣನು ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಅವರವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ಆಗುತ್ತಾನೆ || ೭-೧ ||

|| ೧೫ ||

ಸೀ—ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈ ಖಂಡದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಹಿಂ || (೧) ಯಃ ಶ್ರೀಷ್ಠಂಜ್ಯೇಷ್ಠಮುಲಿದೇವಾನಾಂ ವಾಯುಮಂಜಸಾ |
ವೇದ ಸ ಸ್ತಸಮಾನಾನಾಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ರೀಷ್ಠೋ ವಿಮುಕ್ತಿಗಃ || (೨) ಸಮೀಪೇ ವಸತಾಂ
ಶ್ರೀಷ್ಠೋ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯೈವ ವೇದನಾತ್ || (೩) ಏಕಸ್ಥಾನೇ ಸ್ಥಿತಿತ್ತು ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಜ್ಞಸ್ಯ
ಚೇಚ್ಛತಃ || (೪) ಸಂಪದ್ವೇಶ್ತಃ ಸಂಪದಃ ಸ್ಯುಃ || (೫) ಗೃಹಂ ಚಾಯತನಂ ವಿದಃ |
ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಶ್ರೀಷ್ಠಃ

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ಯೇಷ್ಠನು ಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಚಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಮಾನಿಕರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (೨) ಯೋ ಹ ವೈ ವಸಿಷ್ಠಂ ಎಂಬ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿಯು ವಾಸಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುವವನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಆವಾಸಮಾಡುವ ಸಮಾನಿಕರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೩) (ಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಎಂಬ ೩ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣನು, ಎಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. (ಅದುಕಾರಣ ಒಬ್ಬನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಕಪರಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರು ತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಇಷ್ಟಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಸ್ವೀಚ್ಛಾನುಸಾರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬಹುದು) (೪) (ಸ ಯೋ ಹ ವೈ ಸಂಪದಂ ಎಂಬ ೪ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೋತ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಐಹಿಕಾಮುಕ್ತಿಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. (೫) ಯೋ ಹವಾ

[illegible]

(ಎಕೆಂದರೆ -) ಆಶುತಿಂಗಳುಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾಗದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತವಾದುದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸ್ಮರಣೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಮೊದಲು ಅನುಭೂತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ಮರಣೆಯು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು.) (೪)(ಪ್ರಾಣನು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಸಾರ ವಾಡುತ್ತಾನೆಂಬುವುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ-) ಮೋಕ್ಷಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಕೃತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಾಸಾರ ಗಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನವು ಬರು ತ್ತದೆ. (೫) (ಮೋಕ್ಷಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದಾದರೆ, ಸಂಸಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತವಾದುದು ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಲ್ಪಡದೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂದರೆ-) ಮೋಕ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಾಸಾರಗಳಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಸಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ಮೃತಿಯು ಆತನಿಗೆ ಬರುವುದು. (೬) ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅನುಗ್ರಹ ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ವಶನಾಗುತ್ತಾನೆ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಅಧೀನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. || ೨-೧ ||

|| ೨ ||

ಒಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು. *

೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳೇ ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದಾದರೆ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರಿ, ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹೇಳಿದನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ಮೇಽನ್ನಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಯತ್ಕಿಂಚಿದಿದ-
ಮಾಶ್ವಭ್ಯ ಆಶಕುನಿಭ್ಯ ಇತಿ ಹೋಚುಸ್ತದ್ವಾ ಏತದನಸ್ಯಾನ್ನಮನೋ ಹ ವೈ
ನಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿದಿ ಕಿಂಚಿನಾನ್ನಂ ಭವತೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ನನಗೆ ಯಾವುದು ಅನ್ನವಾಗುವುದು? ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ದೇವತೆ ಗಳು ಎಲೋ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಜೀವವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಜೀವರನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ನಾಯ ಹಕ್ಕಿಪರ್ಯಂತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯಾವ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೋ, ಅದಿಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ ಅನ್ನವು. ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. (ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವರು. ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಮೊದಲೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತಿನ್ನ ತಕ್ಕ ಅನ್ನವಿಲ್ಲವೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅನ್ನವೇ. (ಹೇಗೆಂದರೆ -) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವನು. (ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ-)

೨. (೧) ಪ್ರಾಣವು ಕವಾಃಭೋಕ್ತನೊಡನೆ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಅನ್ನವಾಗದಿರುವುದು ಬಾಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಅನ್ನವೇ ಆಗುವುದು.

ಉ. || ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ನುಃ ವಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯತಿತ್ಯಾಪ ಇತಿ ಹೋ-
ಚುಸ್ತಸ್ಯಾದ್ವಾ ನಿತದತಿತ್ಯಂತಃ ಪುರಸ್ತಾಚ್ಚೋಪರಿಷ್ಠಾಚ್ಚಾದ್ವಿಃ ಪರಿದಧತಿ
ಲಂಛುಕೋ ಹ ವಾಸೋ ಭವತ್ಯನಗೋ ಹ ಭವತಿ || ೨ ||

ಅ || ೨ ನೋಲಿ ಮುಖಪ್ರಾಣವು ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರವು ಬಾಧವೆಂಬ ಮಾರ್ಗ ಕೇಳಿದನು. ಅಗ ವೇವತೇಗ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ. ಏನು ಬಂದಿ ವಸ್ತ್ರವು. ಏನು ಕೇಳಿದರು. (೨) ವಿಷಯ ವಸ್ತ್ರವು ಒಳಗೆ ಅಚಾರವು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ನೀರು ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರವಾದುದರಿಂದಲೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಹಾಕುವ ವಿಷಯವಾಗ ಕ್ಷೋತ್ರವು ಪ್ರಾಣವು. ಉಪವಾಹವಾದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೂ ಮೇಲೆಯೂ ನಿಲಿಸಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣೋಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಅಪೋಕನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಮುಖಪ್ರಾಣವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರವು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಭೋಜನಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೂ ಮೇಲೆಯೂ ಅಪೋಕನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅನ್ನವನ್ನಾಕಮಾಗಿ ಅಪೋಕನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು ದಿವ್ಯವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ನನ್ನ (೨) ತಲೆಯವನು ಗೊತ್ತಾದೆ. ಅಂದರೆ - ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ದಿವ್ಯ ವಸ್ತ್ರಗಳಾದ ಅಲಂಕಾರ ನಾಗುತ್ತಾರೆ.)

ಸೀ - ಈ ಪ್ರಾಣವಿಷಯವು ಕುರಿತು ಬಂದ ಒಂದು ಮುಖಪ್ರಾಣವು

ಉ. || ತದ್ಭೃತತ್ವತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾಬಾಲೋ ಗೋಕ್ರುತಯೇ ವೈಯಾ-
ಘ್ರಪದ್ಯಾಯೋಕ್ತೋ ವಾಚ ಯದ್ರಪೇತಚ್ಚುಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಣವೇ ಬ್ರೂಯಾ
ಜ್ಞಾಯೇರನ್ನೇವಾಸ್ಥಿಂಚ್ಚಾಪಾ ಪ್ರರೋಹೇಯುಃ ಪಲಾಶಾನೀತಿ || ೩ ||

ಅ || ಈ ಪ್ರಾಣವಿಷಯವನ್ನು ಜಾಲಾಲಿಯ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ವ್ಯಾಘ್ರಪಾತ್ ಎಂಬವನ ಮಗನಾದ ಗೋಕ್ರುತಿ ಎಂಬವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಪ್ರಾಣವಿದ್ದಾಗ ಯೋಗ ನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಜನ್ಮಾಂತರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಸ್ವಾಣ (ವ್ಯಕ್ತಿ) ಭಾವವನ್ನು ತೊಂದಿದರೆ ಅಂತಹ ಒಣಗಿದ ಸ್ವಾಣವಿಗೂ ಈ ಪ್ರಾಣವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಗ್ಯನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ಆ ಒಣಗಿದ್ದ ಸ್ವಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಗೆಲುತ್ತದೆ. ಕುಟ್ಮುತವೆ ಎಲೆಗಳ. ಬೆಳೆಯುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಸೀ - ತನ್ನಿಗೆ ಐತಿಹ ಪಾರತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವ ಸಿಗಬೇಕೆಂದ. ಇಷ್ಟವಾದವನು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೇ ಮೇವತೆ ಯಾಗಿ ಉಳಿ ಕೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ...

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಮಹಜ್ಜಿಗಮಿಷ್ಠೇದಮಾಸಾಸ್ಯಾಯಾಂ ದೀಕ್ರಿತ್ವಾ

* ಅಮೃತೋಪಸ್ತರಣಮಸಿ ಎಲೋ ನೀರಿ ನೀರು ಹಾಕುವ ವಸ್ತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಒಳಗೆ ಭೋಜನದ ಅನಿಯದ್ದಿ ಅಪೋ ಕನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. ಆ ನೀರಿ ಪ್ರಾಣವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅನ್ನವು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅವರ ನೀರಿ ಕಾಡುವುದು ಕೊನೆಗೆ ಅಮೃತವಿಧಾನಮಸಿ ಎಲೋ ನೀರಿ ನೀರು ಮಂತ್ರವು ಬದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.

ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ರಾತ್ರೌ ಸರ್ವಾಷ್ಟಧಸ್ಯ ಮಂಥಂ ದಧಿಮಧುನೋರುಪ-
ಮಥ್ಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮಂಥೇ
ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ || ೪ ||

ಅ || ಐಹಿಕ ಪಾರತ್ರಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುವವನು ಅವಿಮಲಾಸ್ಯಾ ದಿನ ದೀಕ್ಷೆಗೆ
ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅಂದರೆ—ಪಕ್ಷಪರ್ಯಂತ ಪ್ರೇರವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮರಳಿ ಪೂರ್ಣಮಾದಿನ ರಾತ್ರಿ
ಯಲ್ಲಿ ವ್ರಿಹಿ (ಬತ್ತ) ಯವ ಮೊದಲಾದ ಪುತ್ರ್ ಧಾನ್ಯಗಳ ಜಲಕು, ಉಮಿ ತೊಡು ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ
ಮಾಡಿದ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಮಸುರು ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳಿಂದ ಕಲಸಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ
ಮಂತ್ರದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡವನ್ನು ಹೋಮಿಸಿ ಸೂವ
(ಪ್ರವ್ರವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಧನ)ದಲ್ಲಿ ಸಂಬದ್ಧವಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹೋಮಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡದಲ್ಲಿ
ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎರೆಯಬೇಕು. || ೪ ||

ಉ. || ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮಂಥೇ ಸಂಪಾ-
ತಮವನಯೇತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮಂಥೇ ಸಂ-
ಪಾತಮವನಯೇತ್ಸಂಪದೇ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮಂಥೇ ಸಂಪಾ-
ತಮವನಯೇದಾಯತನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮಂಥೇ
ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ || ೫ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸ್ವಾಹಾ, ಸಂಪದೇ ಸ್ವಾಹಾ, ಆಯ
ತನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ||೫||

ಪೀ—ಹೋಮಮಾಡಿ ಉಳಿದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡವನ್ನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಪ್ರತಿಷ್ಠಪ್ಪಾಂಜಲೌ ಮಂಥಮಾಧಾಯ ಜಪತ್ಯವೋನಾ-
ಮಾಸ್ಯಮಾಹಿ ತೇ ಸರ್ವಮಿದೃ ಸ ಹಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ರಾಜಾಂಧಿಪತಿಃ ಸ
ಮಾ ಜ್ಯೈಷ್ಯಂ ಶ್ರೈಷ್ಯಂ ರಾಜ್ಯಮಾಧಿಪತ್ಯಂ ಗಮಯತ್ಯ(ತ್ವ)ಹಮೇವೇದೃ
ಸರ್ವಮಸಾನೀತಿ || ೬ ||

ಅ || ಹೋಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹೋಮಿಸಿ ಉಳಿದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ
ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಜ್ಞ ದೇವತೆಯಾದ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಎಲೋ ಮಂಥಾಭಿ
ಮಾನಿಷಾದ ಪ್ರಾಣನೇ ನಿನಗೆ ಅವನೇನು ಹೆಸರು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀನೇ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಿನ್ನಿಂದೊ
ಡಗೂಡಿ ನಿನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದುಕಾರಣ ಮಂಥಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು
ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ಯೇಷ್ಠನು, ಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವವನು, ಹೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವವನು,
ಆ ದೇವತೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಸಮಾನೀಕರಿಸಿಂತ ಜ್ಯೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಲಿ, ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಲಿ. ನಾನು ಸ್ವಯೋಗ್ಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಜಪಿಸಬೇಕು. || ೬ ||

ಸೀ - ಹೀಗೆ ಜಮಿತಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಭಕ್ತಿಸಮೀಕಿತವಾಗಿ -

ಉ. || ಅಥ ಖಲ್ವೇತಯಚಾರ್ಫ ಸಚ್ಚ ಅಚಾನುತಿ ತತ್ಪನಿತುರ್ವಗೇ-
ಮಹ ಇತ್ಯಾಚಾನುತಿ ನಯಂ ದೇವಸ್ಯ ಭೋಜನಮಿತ್ಯಾಚಾನುತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ
ಸರ್ವಧಾತಮಮಿತ್ಯಾಚಾನುತಿ ತುರಂ ಭಗಸ್ಯ ಧೀಮಹೀತಿ ಸರ್ವಂ ಪಿಬತಿ ||

|| ೭ ||

ಅ || ಪ್ರಾಣಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೊಂದಿದಾಡಿದ ಉಳಿದ ಮಂತ್ರ (ಒಟ್ಟಿನ ಹಿಂದೆ)
ವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸುಕ್ತಿಸಿಂಹ ಒಂದೊಂದು ಕಾಲವನ್ನು ತಿನ್ನ ಹೇಳು.
ತತ್ಪನಿತುರ್ವಗೇಮಹೇ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಒಂದು ಮಾದಿದಿದ ಒಂದನೇ ಕವನವನ್ನು, ನಯಂ
ದೇವಸ್ಯ ಭೋಜನಂ ಎಂಬ ಮಾದಿದಿದ ಎರಡನೇ ಕವನವನ್ನು, ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸರ್ವಧಾತಮಂ ಎಂಬ
ಮಾದಿದಿದ ಮೂರನೇ ಕವನವನ್ನು ತುರಂ ಭಗಸ್ಯ ಧೀಮಹೀತಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೇ ಮಾದಿದಿದ ನಾಲ್ಕನೇ
ಮಾಡಿದಾಡಿದ ಭಕ್ತಿಸಮೀಕಿತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಐದಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿ-
ಂದ ನಾಲ್ಕು ಭೋಜನವನ್ನೂ, ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ, ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಅಶ್ವರ್ಯ
ವೆಂದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭೃತ್ಯನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆ
ಗಳೂ ಅಪ್ಪನವನ್ನಾಗಿ ಭಾಸಿಸುವುದು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವು.

ಉ. || ನಿರ್ಗಂಜ್ಯ ಕ್ಷಂ ಸಂ ಚಮಸಂ ನಾ ಸುಶ್ವಾದಗ್ನೀಃ ಸಂನಿತತಿ ಚರ್ಮಣಿ
ನಾ ಸ್ಥಂಥಿಲೇ ನಾ ನಾಚಂಯುನೋಽಪ್ರಸಾಹಃ ಸ ಯದಿ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಪಶ್ಯೇತ್
ಸಮೃದ್ಧಂ ಕರ್ಮೇತಿ ನಿದ್ರಾತ್ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಕಾಂಕ್ಷೆ, ಕಂಡಿಯು ಸಾತ್ಯ, ಮಯವಾದ ಅಥವಾ ಅತ್ತಿಮರವಾದ ಮಂಥಸಾತ್ಯವನ್ನು
ಕೊಳೆದಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಯು ಕೂಡಾಳಾದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜನವಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಘ್ರ(ಕುಲಿ)ತರ್ಮಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಂಥಿಲದಲ್ಲಿ
(ಕೇವಲ ಭೋಮಿಯಲ್ಲಿ) ಮೌನಿಯಾಗಿ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸಂಸರ್ಗವಿಟ್ಟು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಯಜಮಾನನು ನಿದ್ರಿಸಿ
ಬೇಕು. ಆ ಯಜಮಾನನು ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತೈವೆಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ತನ್ನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಫಲನಾಯಕ
ನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಸೀ - ಸ್ವಪ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತೈವೆಯರನ್ನು ನೋಡುವುದು ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು
ತನ್ನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ - ಯದಾ ಕರ್ಮಸು ಕಾಮೋಷು ಸ್ತ್ರಿಯಾಃ
ಸ್ವಪ್ನೇಽಭಿಪಶ್ಯತಿ | ಸಮೃದ್ಧಿಂ ತತ್ರ ಜಾನೀಯಾತ್ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಪ್ನನಿದರ್ಶನೇ
ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಪ್ನನಿದರ್ಶನ ಇತಿ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೭-೨ || || ೯ ||

ಅ || ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಶ್ಲೋಕವು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡು-
ವಾಗ ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಂತಹ ಸ್ವಪ್ನ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿ

ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು. || ೬-೨ ||

ಹೀಗೆ—೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಕ್ಷೇಷು ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ಸ್ಥಿತತ್ವಾದನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ || (೨) ಪ್ರಾಣವಿಜ್ಞಾನ-
ಯೋಗ್ಯಸ್ತು ರುದ್ರೋ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಸ್ವೃತಃ | ತಸ್ಮಾತ್ಸ ಸರ್ವಭೋಕ್ತಾ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರದನ್ಯೇಷಾಂ
ಸ್ವಯೋಗ್ಯತಃ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಸಿದ್ಧಮೇವಾನನ್ದವಸ್ತ್ರಾದ್ಯಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯತಸ್ಸದಾ |
ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಸಮರ್ಪಯೇದ್ವಿಷ್ಣೌ ಯಥಾ ಪ್ರಾಣೇ ಸುರಾಃ ಪುರಾ || ಇತಿ ಕರ್ಮಾನುಪೂ-
ರ್ವಾಂ || (೪) ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವಸ್ತ್ರಬುದ್ಧ್ಯಾ ತು ಭೋಜನೋಭಯತಃ ಪಿಬನ್ | ಸ್ವರ್ಗೇ
ಮುಕ್ತೌ ತಥಾ ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರಲಾಭೇ ಭವತ್ಕಲಂ || ಇತಿ ಪ್ರಭಂಜನೇ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರತಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ ಇವರಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ
ಇದ್ದು ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿದಿ ಕಂಚನಾನನ್ನಂ
ಭವತಿ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರುದ್ರನೇ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಯೋ-
ಗ್ಯನು ಅದುಕಾರಣ ಅವನೇ ಸರ್ವಭೋಕ್ತನು. ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸರ್ವ
ಭೋಕ್ತೃತ್ವವು (೩) (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನೂ ವಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳು ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು
ಹೇಳಿದುದು ಮೊದಲು ಇದ್ದುದನ್ನೇ ಕೊಡುವುದೋ, ಮೊದಲು ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದನ್ನು
ಕೊಡುವುದೋ, ಮೊದಲು ಇದ್ದದನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಕೆಂದರೆ—) ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಮೊದಲು
ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂಬುದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ—ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ದೇವತೆಗಳ
ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದ, ಅನ್ನ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಎಂದರೆ—) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ
ಮೊದಲೇ ಆತನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ನವಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ
ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೋ. ಹಾಗೆಯೇ ದೇವತೆಗಳೂ ಮೊದಲೇ ಆತನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ನವಸ್ತ್ರ
ಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಾನುಪೂರ್ವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ (೪) ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ
ಲಂಘುಕೋ ಹ ವಾಸಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ವಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ-
ಯಿಂದ ಭೋಜನದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆಪೋಶನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿಯೂ ದಿವ್ಯವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಪ್ರಭಂಜನವೆಂಬ
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. || ೧ ||

ಹೀಗೆ—ಯದ್ಯಪ್ಯೇತತ್ ಕುಷ್ಠಾಯ ಸ್ಥಾಣವೇ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಸ್ಥಾಣೋರಪಿ ಹಿ ತಚ್ಚ್ಛ್ರೇತಃ | ಪ-
ಲಾಶಾದ್ಯಂ ಭವೇದತ್ರ ಪರತೋ ಮುಕ್ತಿರೇವ ಚ || ವಿಷ್ಣೋರ್ಜ್ಞಾನಮನುಪ್ರಾಪ್ಯ ಭವೇ-
ಷ್ಠಾಸ್ತತ್ರ ಸಂತಯಃ | ಇತಿ ಪ್ರಾಣಸಂಹಿತಾಯಾಂ || (೨) ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಶ್ರೇಷ್ಠಾದಿಕ್ಕೈರ್ಮುಕ್ತಾ
ಪ್ರಾಣಾಯಾತ್ರ ಪರತ್ರ ಚ | ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಸಮಾನೇಭ್ಯಾ ಭವೇನ್ನಾತ್ರ ವಿಚಾರಣಾ ||

ಇತಿ ಚ || (೩) ಸವಿತುರ್ಜಗತ್ಪ್ರಸವಿತುರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಕಾಶಾದ್ಭಯಂ ಭೋಜನಂ ರಕ್ಷಾಂ ಸರ್ವಭೋಗಾಂಶ್ಚ ವ್ಯಗ್ರೇಮಃಪೇ | ಭಗವ್ಯ ಸಮಗ್ರೈಶ್ಚರ್ಯಾದಿಸರ್ವಗುಣಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ | ಪುರುಷಂ ಪುರುಷಂ ನಾಮಯಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸರ್ವಭಾಷ್ಯಣಾಂ ಉತ್ತಮಂ ಚ ಧೀಮಹಿ || (೪) ಸಾರಾಯಣೀಯಂ ತಂ ನಾಮಯಂ ಚಿಂತಯಿಷ್ಯೋತ್ತಮೋತ್ತಮಂ | ಜಗತ್ಪ್ರಸವಿತುರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಕಾಶಾದ್ಭೋಗಮಾಪ್ನುಮಃ || ಇತಿ ಚ || ೧....೯ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಮಂಡ || ೨-೨ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು. ಜನ್ಮಾಂತರದ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವಸ್ತು ಹೊಂದಿದರೆ--ಅಂತಹ ಮರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರೆ ಅ ಮರಣಕ್ಕೆ ಮೇಲೆವೊಬ್ಬರಿ ಎಲೆ ನೊಂದಲಾವುದುಗಳು ತುಂಬುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ (ವ್ಯಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (೨) (೩) ೪ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಷ್ಯಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--(೧) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಪ್ರೇಷ್ಯಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಯಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮೋಮನಾದಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೊಂದು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನಕರಣಿತ ದ್ವೇಷನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. (೨) (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳಿ ಯಾಗುವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ತತ್ಪವಿತುಃ ಎಂಬ ಸವಿತುಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಸವಿತುಃ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ. ನಾವು ಭೋಜನಂ ರಕ್ಷಾಯನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುವೆವು. ಭಗವ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಸರ್ವಗುಣ ಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಕ್ತನಾದ ಮುಖ್ಯನಾಮಯವನ್ನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿ ಯೂ, ಸರ್ವಜಗದ್ವಾರಕರಾದ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನನ್ನಾಗಿಯೂ ಭ್ಯಾಸಿಸುವೆವು. (ಅಮಕಾರಣ ಪ್ರಾಣವಿಗೂ ಅದಿತ್ಯನಿಗೂ ಏಳುವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಾಣನೇ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಯಾಗುವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಾವಿತ್ತು (ಸೂರ್ಯನ) ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು. (೪) (ಪರರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವೇ ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ--ಈ ಮಕ್ಕನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಿ ದೃಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ--) ಶ್ರೀನಾಮಯಜನ ಭಕ್ತನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ ಭ್ಯಾಸಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ನಿಜಲಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವೆವು. || ೨-೨ ||

ಎರಡನೇ ಮಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೩ನೇ ಮಂಡವು

ಶ್ರೀ ಮಂದಿರ ಮಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಈಗ ಮೈರಾಗ್ಯವು ಕುಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಘನಂ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಅರ್ಚಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣವಕಥೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

* ಸ್ವಾಧರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವರಣದ ವ್ಯಕ್ತಜೀವನೂ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಈ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯು ಕೇಳಿದರೆ ನೋಡುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆನ್ನಬಹುದು ಅಧಿಕಾರಿ ಜಂಗಮಜೀವನು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ನೋಡು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸುಕರಾಂ ಸಿದ್ಧಿ ಸುತದೇ

† ಭೂಜ ಪಾಲನಾಭ್ಯವಹಾರಯೋಃ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಪ್ರಾಪ್ತವಿರುವ ಈ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳ. ಸ್ವಾತ್ಮವೇ

ಉ. || ಶ್ರೇತಕೇತುಹಾರುಣೇಯಃ ಪಂಚಾಲಾನಾಃ ಸಮಿತೀ-
ಯಾಯ ತಃ ಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈಬಿಲಿರುವಾಚ ಕುಮಾರಾಃ ನು ತ್ವಾತಿಷ್ಠ-
ಪ್ರಿತೇತ್ಯನು ಹಿ ಭಗವ ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಅರುಣೇಯ ಮಗನಾದ ಶ್ರೇತಕೇತು ಎಂಬವನು (ತಂದೆಯವರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಪಂಚಾಲ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯ ಸಭೆಗೆ ಹೋದನು. ಆಗ ಜಿಬಿಲನ ಮಗನಾದ ಪ್ರವಾಹಣ ರಾಜನು ಶ್ರೇತಕೇತುವಿಗೆ ಎಲೋ ಕುಮಾರನೇ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ನಿನಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವನೋ ಏನು? ಎಂದು (ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಕುಮಾರನು ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ ತಂದೆಯವರು ನನಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವರು, ಎಂದನು. || ೧ ||

ಹೀ—ಆಗ ಪ್ರವಾಹಣರಾಜನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಉ. || ನೇತ್ಯ ಯದಿತೋಽಧಿಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಯಂತೀತಿ ನ ಭಗವ ಇತಿ
ನೇತ್ಯ ಯಥಾ ಪುನರಾವರ್ತಂತಾಃ ಇತಿ ನ ಭಗವ ಇತಿ ನೇತ್ಯ ಪಥೋದೇ-
ವಯಾನಸ್ಯ ಪಿತೃಯಾಣಸ್ಯ ಚ ವ್ಯಾವರ್ತನಾಃ ಇತಿ ನ ಭಗವ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || (1) ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಲೋಕಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಕ್ಕಾಗಲೀ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕಾಗಲೀ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದು ಪ್ರವಾಹಣರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೇತಕೇತು ರಾಜನೇ ನಾನು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದನು. (2) ಮರಳಿ ರಾಜನು ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಬರುತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. (ಅಂದರೆ—ಹೋದ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ತಿರುಗಿಬರುವುದೋ, ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೋ ಎಂದನು.) ಶ್ರೇತಕೇತುವು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದನು. (3) ಮರಳಿ ಪ್ರವಾಹಣರಾಜನು ಮೂರನೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ದೇವಯಾನ (ಅಹರಾದಿಮಾರ್ಗ) ಪಿತೃಯಾನ (ಛೂಮಾದಿಮಾರ್ಗ) ಗಳೆಂಬ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತವೋ ಆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದನು. ಅಥವಾ ದೇವಯಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಪಿತೃಯಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಾಧನವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದನು. ಶ್ರೇತಕೇತುವು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದನು. ||೨||

ಹೀ—ನಾಲ್ಕನೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಉ. || ನೇತ್ಯ ಯಥಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತಾಃ ಇತಿ ನ
ಭಗವ ಇತಿ ನೇತ್ಯ ಯಥಾ ಪಂಚಮ್ಯಾಮಾಹುತಾವಾಪಃ ಪುರುಷವಚಸೋ
ಭವಂತೀತಿ ನೈವ ಭಗವ ಇತಿ || ೩ ||

ಅ || ಛೂಲೋಕದಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವರಿಂದ ಪರಲೋಕವು ಕುಂಬಿರಲು ಕಾರಣವೇನು? ಅದನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದು ಪ್ರವಾಹಣನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೇತ

ಕೇತುವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. (ನೀ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ) ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಐದನೇ ಆಹುತಿಯು ಹೋಮವೃತ್ತಾಂತರಲು (ಅಂದರೆ—ಪ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟಾಗ) ಎಲ ನೊವಲಾಸ ಪಂಚಮಪಾಠೋತ್ಕರಣಂ ಕೂಡಿದ ಜೀವರು, ಪುರುಷರು, ಪ್ರಿಯರು ಎಂಬ ಜೀವರುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಆ ಕ್ರಮವನ್ನು ಆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಏನು? ಎಂದನು. ಆಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವೆನು.

|| ೩ ||

ಪೀ:- ಪ್ರವಾಸಗಾರಾದನು. ಜೀವ. ತಾನೇ:-

ಉ. || ಅಥ ನು ಕಿಮನುತಿಷ್ಠೋಽವೋಚಥಾ ಯೋ ಹೀಮಾಸಿ ನ ವಿದ್ಯಾತ್ಯಥಾ ಸೋನುತಿಷ್ಠೋ ಬ್ರವೀತೇತಿ ಸ ಹಾಯಸ್ತಃ ಪಿತುರರ್ಥಮೇ-
ಯಾಯ ತಃ ಹೋನಾಚಾನನುತಿಷ್ಠ ವಾನ ಕಿಲ ಮಾ ಭಗವಾನಬ್ರವೀದ-
ನುತ್ಪಾತಿಷಮಿತಿ || ೪ ||

ಅ || ಎಲೋ ಶ್ವೇತಕೇತವೇ, ನೀಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದ ನೀನು ತಂದೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶವೃತ್ತಿವನು ಆಗಿರುತ್ತೀನೆಂದ. ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿ, ನಾನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ತಿಳಿಯದವನು ವಿದ್ವಾಂಸನು. ತಂದೆಯವರಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದವನು ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಯಾನು? ಎಂದು ಪ್ರವಾ-
ಸಗಾರನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಉತ್ತರಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷನಾಗಿ ಮುಖದಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯ
ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಂದೆಗೆ ಹೇಳಿದನು ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶ
ಮಾಡಬೇಕೇ ನಿನಗೆ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವೆನೆಂದು ನನಗೆ ನೀವು ಹೇಳಿರುವಿರಪ್ಪ. || ೪ ||

ಉ. || ಪಂಚಮಾ ರಾಜನ್ಯಬಂಧುಃ ಪ್ರಶ್ನಾನಪ್ರಾಪ್ತೇತ್ತೇಷಾಂ ನೈಕಂ
ಚನಾಶಕಂ ವಿವಕ್ತುಮಿತಿ ಸ ಹೋನಾಚ ಯಥಾ ಮಾ ತ್ವಂ ತಾತ್ಪಿತಾನವ-
ದೋ ಯಥಾಽಹಮೇಷಾಂ ನೈಕಂಚನ ವೇದ ಯದ್ಯಹಮಿಮಾನವೇದಿಷ್ಯಂ
ಕಥಂ ತೇನಾವಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ || ೫ ||

ಅ || *ರಾಜಾಧಮನು ನನ್ನೊಡನೆ ಐದು ಕೇಳಲರ್ಹಗಳಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿರುವನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಉತ್ತರಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಕತ್ತನಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾ ಪ್ರಶ್ನೆವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ತಂದೆಯು ಮಗನನ್ನು ಸಮಾ-
ಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಎಲೋ ಮಗನೇ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ನೀನು ಕೇಳಿರುತ್ತಿ-
ನಾನು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರೆ ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿರುವೆನು. (ತಿಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿನಗೆ ನಾನು ಹೇಳಿರುವೆನು. ರಾಜನು ಕೇಳಿದ
ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಡ್ಲಿಯಿದ್ದರೆ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊ-
ಳ್ಳುವ ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಗನು ನೀವೇ ಹೋಗಿರಿ ಎಂದನು. || ೫ ||

* ಪ್ರವಾಸಗಾರನು ಯಾವನು ಪುತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಅವರೂ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ ವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾಜನ್ಯಬಂಧು ಪುತ್ರಿಯಾಘಾತನೆಂದು ಹೇಳುವನು

ಉ. || ಸ ಹ ಗೌತಮೋ ರಾಜ್ಞೋಽರ್ಧಮೇಯಾಯ ತಸ್ಮೈ ಹ ಪ್ರಾ-
ಪ್ತಾಯಾರ್ಹಾಂ ಚಕಾರ ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಭಾಗ ಉದೇಯಾಯ ತ್ವ ಹೋ-
ನಾಚ ಮಾನುಷಸ್ಯ ಭಗವನ್ ಗೌತಮ ವಿತ್ತಸ್ಯ ವರಂ ವೃಣೇಥಾ ಇತಿ ಸ
ಹೋನಾಚ ತವೈವ ರಾಜನ್ಮಾನುಷಂ ವಿತ್ತಂ ಯಾಮೇವ ಕುಮಾರಸ್ಯಾಂತೇ
ವಾಚನುಭಾಷಥಾಸ್ತಾಮೇವ ಮೇ ಬ್ರೂಹೀತಿ || ೬ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ತಂದೆಯಾದ ಗೌತಮರು ರಾಜನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ರಾಜನು ಬಂದಿರ
ತಕ್ಕ ಗೌತಮರಿಗೆ ಪೂಜೆಮಾಡಿದನು. ಗೌತಮರು ಆ ದಿನ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಮರುದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಸಭೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಕೈಕಾಣಿಕೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ರಾಜನು
ದೈವವಿತ್ತ (ವಿದ್ಯೆ) ವಸ್ತು ಪೇರಿಸಿ ಗೌತಮರು ಬಂದದ್ದೆಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದು,
ಎಲೋ ಗೌತಮರೇ ಆನೆ. ಕುದುರೆ. ಗೋವು, ಹಿರಣ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಾನುಷವಿತ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ
ಎಂದನು. ಆಗ ಗೌತಮರು ಎಲೋ ರಾಜನೇ ಮನುಷ್ಯವಿತ್ತವೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೇನೇ ಇರಲಿ. ನನ್ನ
ಮಗನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿರುತ್ತೀಯೋ, ಅದನ್ನೇ (ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನೇ) ನನಗೆ ಹೇಳು. ಎಂದು
ಗೌತಮರು ಹೇಳಿದರು. || ೬ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಕೃಚ್ಛ್ರೇ ಬಭೂವ ತ್ವ ಹ ಚಿರಂ ವಸೇತ್ಯಾಜ್ಞಾಪಯಾಂ-
ಚಕಾರ ತ್ವ ಹೋನಾಚ ಯಥಾ ಮಾ ತ್ವಂ ಗೌತಮಾನದೋ ಯಥೇಯಂ
ನ ಪ್ರಾಕ್ತ್ವತ್ತು ಪುರಾ ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಗಚ್ಛತಿ ತಸ್ಮಾದು ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಕ್ಷತ್ರಸ್ಥೈವ ಪ್ರಶಾಸನಮಭೂದಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋನಾಚ || ಇತಿ
ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೭-೩ || || ೭ ||

ಅ || ಆಗ ರಾಜನು ಗೌತಮರು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವು ಆತಿ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಎನು
ಮಾಡುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ) ಕ್ಲೇಶಪಟ್ಟನು. (ನಾಶಂವತ್ಸರವಾಸಿನೇ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾತ್ ಸಂವತ್ಸರ
ಪರ್ಯಂತ ಆವಾಸಮಾಡದಿರುವವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬಾರದು, ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರ) ರಾಜನು ಆ
ಗೌತಮರಿಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಆವಾಸ ಮಾಡಿರಿ. ಎಂದರುಹಿದನು. ರಾಜನು ಗೌತಮರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ
ಗೌತಮರೇ ನೀವು ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಹೇಳಿರುವಿರೋ, ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿ
ವಿದ್ಯೆಯು ನಿಮಗಿಂತ ಮೊದಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. (ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೇನೇ ಆಸಾ
ಧಾರಣವಾದ ವಿದ್ಯೆಯು.) ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕುದಾದಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಈ ವಿದ್ಯಾ
ಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೇನೇ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನಾದಿ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಬಂದಿವೆ.
ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾಜನು ಗೌತಮರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. || ೭-೩ || || ೭ ||

ಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೪ನೇ ಖಂಡವು

ಸೀ- ಶ್ರವಣವ ಸಾಲ್ವ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಜೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬದನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಉತ್ತರವ ಅದೇಶ್ವರಿಯಾದ್ದು ಪ್ರಯತ್ನ ನೋಡಲು ಬದನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರಾಜನು ಉತ್ತರ ಜೇಳುತ್ತಾ ಅದಕ್ಕೆ ಜೀವನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವವಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವರು ಸ್ವಗೋಷದ ಒಡುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಜೇಳುತ್ತಾ ಪಂಚಾಕ್ಷಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬದನ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಳುತ್ತಾರೆ .

ಉ. || ಅಸೌ ನಾನ ಲೋಕೋ ಗೌತಮಾಗ್ನಿ ಸ್ತಸ್ಯಾದಿತ್ಯ ಏವ ಸಮಿ-
ದ್ರಶ್ಯಯೇ ಧೂಮೋಽಹರರ್ಚಿತ್ವಂ ಪ್ರಮಾ ಅಂಗಾರಾ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ವಿಷ್ಣು-
ಲಿಂಗಾ || ೧ ||

ಅ || ಏಲೋ ಗೌತಮಸೀ, ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಪಾರವೆಂತಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾರವಾದವಾದ ದ್ಯುಲೋಕವಲ್ಲವು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಸರ್ವವಿಂಶಾರಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು . ಆ ದ್ಯುಲೋಕವಲ್ಲದ ನಾರಾಯಣನ ಪುನ ನಾರಾಯಣನಾದಿರೂಪಗಳಿಂದ ಬಹು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು . ಆ ದ್ಯುಲೋಕದೊಳಗಣ ನಾರಾಯಣನೊಂದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿಶ್ವರನಿಂದ ಅದಿಶ್ವರೋಳಗಣ ನಾರಾಯಣ ನಾರಾಯಣನು ಜನ್ಮಂ ಪ್ರಕಾರಗೋಳ ಸುವುದರಿಂದ ಸಮಿತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಸಮಿಥೆಯ ಸ್ಥಾನನು . ಕ್ರೀಡೆ ಮುಖ್ಯವಾದವಾದುದರಿಂದ ದ್ಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ರಶ್ಮಿಯೊಳಗಣ ನಾರಾಯಣ ವಾಸುದೇವನು ಭಕ್ತರ ಅಪ್ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳೆಯು ವುದರಿಂದ ಧೂಮ (ಹೊಗೆ) ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು . ಧೂಮಸ್ಥಾನನಾಗಿರುವವನು . ತಮ (ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ) ಸ್ವಂಸಕ-ವಿಧವಾದವಾದುದರಿಂದ ಅಹು (ಹಗಲು) ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಅಹಸ್ವಿನಲ್ಲಿ (ಹಗಲಲ್ಲಿ) ಇರುವ ನಾರಾ ಯಣ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಅರ್ಚಿ (ಪ್ರಕಾಶ) ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು . ಅರ್ಚಿಸ್ವಿನ ಸ್ಥಾನನು . ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ನಾಮದಿಂದ ಚಂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂಗಾರಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಅಂಗಾರವಂತಿರುವವನು ಬೇರೆ ಸುವರ . ನಿಯಾ ಮಕುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ನಕ್ಷತ್ರದೊಳಗಣ ನಾರಾಯಣನಿರುವನು ವತ್ಸ್ಯಾದಿರೂಪ ದಿಂದ ಒಡುವಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು . ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ (ಅಗ್ನಿಯು ರಿಡಿ) ವಂತೆ ಇರುವವನು .

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾಃ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇಃ
ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಸಂಭವತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೨-೪ || || ೨ ||

ಅ || ದ್ಯುಲೋಕದೊಳಗಣ ನಾರಾಯಣನೆನಿಸಿಕೊಂಡ, ನಾರಾಯಣನಾರಾಯಣಾದಿ ಬಹು ರೂಪ ದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೇಕವಾಗಿ ಇರುವ, ಜೀವನೊಂದು ತವಿಸ್ಸನ್ನು ಜೋಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಲಭಾರವಾದ ಅಗ್ನಿ ಸ್ಥಾನನಾದ ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವ್ರಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ, ಜಲ ನೊಡಲಾದ ಪಂಡಭೂತ (ಪ್ರಥಿವಿ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಲಕಾಶ)ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವನನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ . (ಇವರಿಂದ ಯಜಮಾನನ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜಲಾದಿ ಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ) ಆ ನಾರಾಯಣನೊಂದು ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿ ಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಯಜಮಾನನನ್ನು ಸೋಮವಾಸನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ

ಏ || ಯೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದುದರಿಂದಂಟಾದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಯಜಮಾನನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ದ್ಯುಲೋಕ (ಸ್ವರ್ಗ)ಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಯಜಮಾನನು ಪುಣ್ಯವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆತನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಸೋಮ (ಚಂದ್ರ) ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೭-೪ ||

|| ೨ ||

ನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಚಿನ್ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಪರ್ಜನೋ ವಾನ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯ ವಾಯುರೇವ ಸಮಿದ-
ಭ್ಯಂ ಧೂಮೋ ವಿದ್ಯುದರ್ಚೀರಶನಿರಂಗಾರಾ ಹ್ರಾದುನಯೋ ವಿಷ್ಫುಲಿಂಗಾಃ || ೧ ||

ಅ || ಪರ್ಜನ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಘಚಕ್ರದೊಳಗಣ ವಾಸುದೇವನು ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಅಗ್ನಿಯಂತಿರುವವನು. ಆ ಪರ್ಜನ್ಯನೊಳಗಣ ವಾಸುದೇವನಿಗೆ ವಾಯುವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವನಾರಾಯಣನು ಸಮಿತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಭ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಭ್ರ (ಮೇಘ) ದಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವವಾಸುದೇವನು ಧೂಮನೆನಿಸಿದವನು. ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿದ್ಯುತ್ (ಮಿಂಚು)ನಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಅರ್ಚಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಶನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಶನಿ (ವಜ್ರಾಯುಧ)ಯಲ್ಲಿರ ತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಅಂಗಾರಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹ್ರಾದುನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಹ್ರಾದುನಿ (ಮೇಘ ಗರ್ಜನೆ) ಯಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ವಾಸುದೇವಾನಿರುದ್ಧನು ವಿಷ್ಫುಲಿಂಗಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾಃ ಸೋಮಃ ರಾಜಾನಂ ಜುಹ್ವತಿ
ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರ್ವರ್ಷಃ ಸಂಭವತಿ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ ||೭-೫|| ೨ ||

ಅ || ನಾರಾಯಣಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಜನ್ಯನೊಳಗಣ ವಾಸುದೇವನಲ್ಲಿ ಸೋಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪರ್ಜನ್ಯಾಭ್ಯಾ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ವೃಷ್ಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದವನನ್ನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಆ ಜೀವನು ಮಳೆಯೊಳಗೆ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. || ೭-೬ ||

|| ೨ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಪೃಥಿವೀ ವಾನ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯಾಃ ಸಂವತ್ಸರ ಏವ ಸಮಿ-
ದಾಕಾಶೋ ಧೂಮೋ ರಾತ್ರಿರರ್ಚೀರ್ದಿಶೋಽಂಗಾರಾ ಅವಾಂತರದಿಶೋ
ವಿಷ್ಫುಲಿಂಗಾಃ ||

ಅ || ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪೃಥಿವಿಯೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಅಗ್ನಿಯು. ಪೃಥಿವಿಯೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣನಿಗೆ ಸಂವತ್ಸರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂವತ್ಸರವೆಂಬ ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾರಾಯಣನು ಬೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸಮಿತ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆಕಾಶನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಆಕಾಶದೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣನಾದೇವನು ಧೂಮನೆನಿಸುವನು. ರಾತ್ರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ರಾತ್ರಿಯೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣಸಂಕರ್ಷಣನು ಅರ್ಚಿ ಎನಿಸುವನು. ದಿಕ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ದಿಕ್ಕುಗಳೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣಪ್ರದ್ಯಮನು ಅಂಗಾರಾ ಎನಿಸುವನು. ಆವಾಂತರದಿಕ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಆವಾಂತರದಿಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಸಂಕರ್ಷಣಾನಿರುದ್ಧನು. ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾ ಎನಿಸುವನು.

|| ೧ ||

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ವರ್ಷಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ ರನ್ನೇ ಸಂಭವತಿ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ || ೭-೭ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಸಂವತ್ಸರಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ನಾರಾಯಣ ವೊಂದರಾದ ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವ ಪೃಥಿವಿಯೊಳಗಣ ಸಂಕರ್ಷಣನಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜೀವನನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥಾನದಿಂದ ತಿನ್ನುವ ವಸ್ತುಗಳೊಳಗೆ ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೧ ||

ಅರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೭ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಪುರುಷೋ ನಾನ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯ ವಾಗೇವ ಸಮಿತ್ರಾಣೋ ಧೂವೋ ಜಿಹ್ವಾರ್ಚಿಶ್ಚಕ್ಷುರಂಗಾರಾಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾಃ || ೧ ||

ಅ || ಪುರುಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರುಷನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯಮನು ಅಗ್ನಿಯು. ಆ ಪುರುಷಾಂತರ್ಗತ ಪ್ರದ್ಯಮನಿಗೆ ವಾಕ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಗಿದ್ರಿಯದೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯಮನು ನಾರಾಯಣನು ಸಮಿತ್ ಎನಿಸುವನು. ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾಣನೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯಮನು ನಾರಾದೇವನು ಧೂಮನೆನಿಸುವನು. ಜಿಹ್ವಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಜಿಹ್ವೆ (ನಾಲಿಗೆ) ಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದ್ಯಮನು ಸಂಕರ್ಷಣನು ಅರ್ಚಿ ಎನಿಸುವನು. ಚಕ್ಷುಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಚಕ್ಷುರೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯಮನು ಪ್ರದ್ಯಮನು ಅಂಗಾರಾ ಎನಿಸುವನು. ಶ್ರೋತ್ರದೊಳಗಣ ಪ್ರದ್ಯಮನು ನಿರುದ್ಧನು ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ಅನ್ನಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ ರೇತಃ ಸಂಭವತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಖಂಡಃ || ೭-೭ ||

|| ೨ ||

ಅ || ನಾರಾಯಣಾದಿರೂಪದಿಂದ ಐದು ವಿಧವಾಗಿ ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದ್ಯಮನು ನೆನಿಸಿದ ಪುರುಷನೊಳಗಣ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವ ವಸ್ತುಗಳೊಳಗಣ ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷನಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸ್ಥಾನದಿಂದ ರೇತಸಿನೊಳಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೧ ||

ಬಿಳಿನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೮ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಯೋಷಾ ನಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯಾ ಉಪಸ್ಥಂಭನ ಸಮಿದ್ಯದು.
ಸಮಂತ್ರಯತೇ ಸ ಧೂಮೋ ಯೋನಿರರ್ಚಯದಂತಃ ಕರೋತಿ ತೇಂ-
ಗಾರಾ ಅಭಿನಂದಾ ವಿಷ್ಠಲಿಂಗಾಃ || ೧ ||

ಅ || ಯೋಷಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನು ಅಗ್ನಿಯು. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಉಪಸ್ಥನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಉಪಸ್ಥದೊಳಗಣ ಅನಿರುದ್ಧನಾರಾಯಣನು ಸಮಿತ್ ಎನಿಸುವನು. ಸಂಭೋಗಾರ್ಥವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನಾಸುದೇವನು ಧೂಮನೆನಿಸುವನು. ಯೋನಿಯೆನಿಸಿದ ಯೋನಿಯೊಳಗಣ ಅನಿರುದ್ಧ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಅರ್ಚೆ: ಎನಿಸುವನು. ಸಂಭೋಗ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಅಂಗಾರಾಃ ಎನಿಸಿದವನು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಭಿನಂದನೆನಿಸಿದ ಅಭಿನಂದದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧಾನಿರುದ್ಧನು ವಿಷ್ಠಲಿಂಗಾಃ ಎನಿಸುವನು. || ೧ ||

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ರೇತೋ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ-
ರ್ಗರ್ಭಾಃ ಸಂಭವತಿ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೭-೮ || || ೨ ||

ಅ || ನಾರಾಯಣಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಉಪಸ್ಥಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸಿನೊಳಗಣ ಜೀವನನ್ನು ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಯೋನಿ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಜೀವನು ಯೋಷಿತ್ ಎಂಬ ಹೋಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದು ಶರೀರ ವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೭ ||

ಎಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೯ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ವೇತ್ಯ ಯಥಾ ಪಂಚಮ್ಯಾಂ ಎಂದು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದುದನ್ನು ಏನಂನಿಸಿ ಯೋಷಿತ್ ಎಂಬ ಐದನೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಇತಿ ತು ಪಂಚಮ್ಯಾಮಾಹುತಾನಾಸಃ ಪುರುಷವಚಸೋ ಭ-
ವಂತೀತಿ ಸ ಉಲ್ವಾಸವತೋ ಗರ್ಭೋ ದಶ ನಾ ಮಾಸಾನಂತಃ ಶಯಿತ್ವಾ
ಯಾವದ್ವ್ಯಾಥ ಜಾಯತೇ || ೧ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಐದನೇ ಯೋಷಾ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು (ಅಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಇಡುತ್ತಿರಲು) ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನೊಂದಿಗೆ ಹೋದ ಪಂಚ ಭೂತಗಳಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವನು ಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಹೀಗೆ ೫ನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿ ಉಳಿದ ೪ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ

ವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—(ಅಥವಾ ವೈರಾಗ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ಗರ್ಭವಾಸಾದಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಗರ್ಭಮೋಗಣ ಜೀವನು ಗರ್ಭವನ್ನು ಮುಚ್ಚತಕ್ಕ ಚರ್ಮದಿಂದ (ಗರ್ಭವ ಜಾಯಯಮೆಂಬ ಚರ್ಮದ ಮುಸುಕಿನಿಂದ) ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ೧೦ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಎಷ್ಟು ಕಾಲಪರಮಾಂತ ಇರಬೇಕೋ ಅಷ್ಟುಕಾಲ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಮಲಗಿದ್ದು ಆ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಜಾತೋ ಯಾವದಾಯುಷಂ ಜೀವತಿ ತಂ ಪ್ರೇತಂ ದಿತ್ಯ-
ಮಿತೋಗ್ನಯ ಏವ ಹೇರಂತಿ ಯತ ಏವೇತೋ ಯತಃ ಸಂಭೂತೋ ಭವತಿ||
ಇತಿ ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೭-೯ || || ೩ ||

ಅ || ಹುಟ್ಟಿದವನು ಆಯುಷ್ಯ ಇರುವಷ್ಟುಕಾಲ ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೃತನಾದ ಕರ್ಮಿಯನ್ನು ಜೋತ್ಸಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಯಾವ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಂದಿರುವನೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ಯೋಜಿತ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ರುವನೋ ಅಂತಹ ಮೃತನಾದವನು ಅಗ್ನಿಗೇನೇ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ಆ ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೭-೯ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ - ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕರೆದೊಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಕಂಠಿಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೇತೃ ಯಥಾ ದೇವಯಾನಸ್ಯ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ೧೧ನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಉತ್ತರವು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ ಇತ್ಯಂ ವಿದುರ್ಯೇ ಚೇಮೇರಣ್ಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ತಪ ಇತ್ಯು-
ಪಾಸತೇ ತೇರ್ಚಿಷಮಭಿಸಂಭವಂತ್ಯರ್ಚಿಪೋಹರಹ್ಮ ಅಪೂರ್ಯ ಮಾಣ-
ಪಕ್ತಮಾಪೂರ್ಯ ಮಾಣಪಕ್ವಾದ್ಯಾನ್ನಡುದಬ್ಧೀತಿ ಮಾಸಾಽಸ್ತಾನ್ || ೧ ||

ಅ || ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವು ಗಮನಾಗಮನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಯಾವ ಅಭಿಶಾರಂಗವು ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರು ವರೋ, ಯಾರು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಪ್ರಜೀತದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸನ್ನತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಶರಿಯ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಪಕ್ಷಾನ್ನಪ್ರಧಾನರೂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಧಾನರೂ ಆದವರು ಅರ್ಚಿಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಅರ್ಚಿಲೋಕದಿಂದ ಅಪರಲೋಕಕ್ಕೂ ಅದ ರಿಂದ ಕುಕ್ಕಪಕ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿವರ್ಧನೆಯಾದ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಉತ್ತರಾಯಣಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಃ ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತ್ಯಮಾದಿತ್ಯಾಚ್ಚೈಂದ್ರ-
ಮಸಂ ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಂ ತತ್ಪುರುಷೋ ಮಾನವಃ ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ
ಗಮಯತ್ಯೇಷ ದೇವಯಾನಃ ಸಂಘಾ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಮಾಸಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕದಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾದ ಭಾರತೀಲೋಕಕ್ಕೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಿದ್ಯುದಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅರ್ಚಲೋಕವನ್ನೂ ರಂಭಿಸಿ ವಿದ್ಯುಲೋಕಪರ್ಯಂತ ಬಂದವರನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದೇವಯಾನಮಾರ್ಗವು. || ೨ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ದೇವಯಾನವನ್ನೂ ಅದರ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಈಗ ಪಿತೃಯಾನವನ್ನೂ ಅದರ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯ ಇಮೇ ಗ್ರಾಮ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ ದತ್ತಮಿತ್ಯುಪಾಸತೇ
ತೇ ಧೂಮಮುಭಿಸಂಭವಂತಿ ಧೂಮಾದ್ರಾತ್ರೀ ರಾತ್ರೀರಪರಪಕ್ಷಮಪರಪ-
ಕ್ಷಾದ್ವಾನ್ತದ್ವಕ್ಷಿಣೈತಿ ಮಾಸಾಸ್ತಾನೇತಿ ಸಂವತ್ಸರಮುಭಿಪ್ರಾಪ್ನುಂತಿ || ೩ ||

ಅ || ಯಾವ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವರಾಗಿ ಯಾಗ, ಸರೋವರಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಸತ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದಾನ, ಪಿತೃಶ್ರಾದ್ಧ ಮೊದಲಾದುದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತ (ಕಾಮ್ಯ) ಕರ್ಮ ಮಾಡುವವರು ಧೂಮಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾತ್ರೀಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಯನಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ || ೩ ||

ಪೀ—ಮಾಸಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕದಿಂದ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂದರೆ—

ಉ. || ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪಿತೃಲೋಕಾದಾಕಾಶಮಾಕಾಶಾ-
ಚ್ಚೈಂದ್ರಮಸಮೇಷ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ತದ್ದೇವಾನಾಮನ್ನಂ ತಂ ದೇವಾ
ಭಕ್ಷಯಂತಿ || ೪ ||

ಅ || ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಾಸಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕದಿಂದ, ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ವಿನಾಯಕ (ಆಕಾಶ)ಲೋಕಕ್ಕೂ, ಅದರಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಂದ್ರನು ಸೋಮಲತೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಆ ಚಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವೆಂಬ ಅನ್ನಸ್ಥಾನನು. ಆ ಅನ್ನವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.) || ೪ ||

ಪೀ—೩ನೇ ಖಂಡದ ೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವೇತ್ಸ ಯಥಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಮಿನ್ಯಾವತ್ಸಂಪಾತಮುಪಿತ್ಯಾತ್ಮೈತಮೇವಾಧ್ಯಾತಂ ಪುನರ್ನಿವ-
ತಕಂತೇ ಯಥೇತಮಾಕಾತಮಾಕಾತಾದ್ವಾಯಂ ವಾಯುಭೂತ್ವಾ ಭೂ-
ನೋ ಭವತಿ ಭೂನೋ ಭೂತ್ವಾಭ್ರಂ ಭವತಿ || ೫ ||

ಅ || ತಂದ್ರಸನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಿಗಳು ತಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಯತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಾಸ
ಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾದಾಗ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ
ಎಂದರೆ—) ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಿರುಗಿ
ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ತಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ಆಕಾಶಪರ್ಯಂತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವನಿಗೆ ತಿರುಗಿಬರು
ವುದು. ಆ ಮೇಲೆ ವೃತ್ತಾಂತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಆಕಾಶಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹೋಗಿರು
ತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಬರುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ತಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ಆಕಾಶಲೋಕಕ್ಕೆ
ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದ ವಾಯುದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ ಅವರಿಂದ ಭೂಮಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ,
ಅವರಿಂದ ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ—ಆಕಾಶಲೋಕದಿಂದ ಸಿಕ್ಕ
ಲೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೆ ವಾಸ್ತವವಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ—)

ಉ. || ಅಭ್ರಂ ಭೂತ್ವಾ ಮೇಘೋ ಭವತಿ ಮೇಘೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರ-
ವರ್ಷತಿ ತ ಇಹ ಪ್ರೀಹಿಯನಾ ಓಷಧಿನನಸ್ತತಯಸ್ತುಲಮಾಷಾ ಇತಿ ಜಾ-
ಯಂತೇ ತತೋ ನೈ ಖಲು ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತನಂ ಯೋ ಯೋ ಹ್ಯನ್ನಮತ್ತಿ
ಯೋ ರೇತಃ ಸಿಂಚತಿ ತದ್ವಾಯ ಏವ ಭವತಿ || ೬ ||

ಅ || ಅಭ್ರ (ಕಿರಿಲಾವಣ್ಯವುಳ್ಳ) ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕದಿಂದ ಮೇಘ (ನಿಬಿಡವ
ಯವುಳ್ಳದು) ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೇಲೆ ವೃಷ್ಟಿ (ಮಳೆ) ಯೊಳಗೆ ಸೇರು
ತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಯೊಳಗಣ ಕರ್ಮಿಗಳು ಈ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಒತ್ತ, ಯವ ಸಕ್ಕ, ಮರಗಳಾಗಿಯೂ
ಕೆಲವರು ಎಳ್ಳ, ಬಿದಿ, ದೊಂಬಲಾದ ಫಾನ್ಸಗಳಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಮನೆ
ಯಲ್ಲಿ ದಾಂಪತೀಕರಣ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆಯೇ, ಬೇರೆ ಜೀವರು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪ್ರೀಹಿ
ಯವ ದೊಂಬಲಾವಳುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕರ್ಮಿಗಳು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದವರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿ
ಮಾನಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಈ ಕರ್ಮಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಆ
ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅತಿಶಯದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ಒಡುತ್ತೀಕಂಡ
ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ—) (ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಯಾವ ಯಾವ ಜನರು ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿರೂಪವಾದ ಅನ್ನಲು
ಯೋಗ್ಯವಾಮದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ, ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸೇವಮಾಡುತ್ತಾನೋ,
ಅವನನ್ನೇ ಕರ್ಮಿಯು ಪ್ರವೇಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ—ಅನ್ನಲ್ಲದವ ಅನ್ನ ದೊಂಬಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ
ದ್ವಾರಾ ರೇತಸನ್ನು ಸೇವಿಸದವನಾದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅವನು ತಿಂದ ಅನ್ನವು ಪರಿಣಾಮ
ವಾಗಿ ಅನ್ನದ ಸಾರಭೂತವಾದ ರೇತಸ್ಸಿನಲ್ಲಿವನಾಗಿ ರೇತೋರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) || ೬ ||

ಹೀ—ಏತಮಾಧ್ಯಾತಮಾವರ್ತಕಂತೇ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹಿಂದೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಆಕಾಶ ವಾಯು ದೊಂಬಲಾದ
ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ರೇತಸ್ಸೇಕ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕ ಪರ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.
ಹಾಗಾದರೆ—ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಕಲ್ಪಪರ್ಯಂತವಾಗಿಯೂ ಕರ್ಮಿಗಳವರು ಈ
ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ ಎನ್ನುವ ಎಂದರೆ—

ಉ. || ತದ್ ಇಹ ರಮಣೀಯಚರಣಾ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯತ್ತೇ ರಮ-
ಣೀಯಾಂ ಯೋನಿಮಾಪದ್ಯೇರನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋನಿಂ ವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋನಿಂ
ವಾ ವೈಶ್ಯಯೋನಿಂ ವಾಕಥ ಯ ಇಹ ಕಪೂಯಚರಣಾ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯ-
ತ್ತೇ ಕಪೂಯಾಂ ಯೋನಿಮಾಪದ್ಯೇರಂಚ್ಛ್ಯಯೋನಿಂ ವಾ ಸೂಕರಯೋನಿಂ
ವಾ ಚಂಡಾಲಯೋನಿಂ ವಾ

|| ೭ ||

ಅ || ಕರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯೋಗ್ಯ ಯಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರೋ ಅವರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮುಷ್ಠವಾದ ಯೋನಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ—ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಅಥವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯರ ಯೋನಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಅಂತೂ ಸತ್ಯಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಈ
ಜನ್ಮವು *ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದೊಳಗೆ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುವುದು. ಏವಂಚ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಕೆಳಗೆ
ಇಳಿದವರು ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದೊಳಗೆ ತಾಯಿಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ದುರಾಚಾರವುಳ್ಳವರು
ಕೆಟ್ಟ ಯೋನಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ—ನಾಯಿ, ಹಂದಿ. ಚಂಡಾಲರ ಯೋನಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ,
ಅತಿ ಹೇಯವಾದ ನಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

|| ೭ ||

ಹೀ—ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯು
ಆಗಲಿ ಇವೆರಡೂ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಗತಿಯಾವುದೆಂದರೆ—ಅಥವಾ ಲನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಭೈತಯೋಃ ಪಥೋರ್ನೈಕತರೇಣ ಚ ತಾನೀನಾನಿ ಕ್ಷುದ್ರ-
ಮಿಶ್ರಾಣ್ಯಸಕ್ಯದಾವರ್ತೀನಿ ಭೂತಾನಿ ಭವಂತಿ ಜಾಯಸ್ವ ಮ್ರಿಯಸ್ವೇತ್ಯೇ-
ತತ್ತ್ವತೀಯಃ ಸ್ಥಾನಂ ತೇನಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾಜ್ಜು-
ಗುಪ್ಸೇತ

|| ೮ ||

ಅ || ತದ್ ಇತ್ಥಂ ವಿದುಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ದೇವಯಾನಮಾರ್ಗ, ಅಥ ಯ
ಇಮೇ ಗ್ರಾಮೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಪಿತೃಯಾನಮಾರ್ಗ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧನಗಳಾದ ಜ್ಞಾನ
ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೇವಯಾನ ಮಾರ್ಗೋಪಾಯ, ಕರ್ಮವೆಂಬ ಪಿತೃಯಾಣ ಮಾರ್ಗೋಪಾಯ,
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂದರೆ—ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನಾಗಲಿ
ಯಾರು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗಲೂ
ಗಮನಾಗಮನಾದಿಗಳುಳ್ಳವರು. ಅಂದರೆ—ಮರಳಿಮರಳಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ಸಾಯುತ್ತಾರೆ, ಎಂಬುವುದು
ಸ್ವರ್ಗಮೋಕ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನವು. ಹೀಗೆ ಸದಾ ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೇ
ಸ್ಥಾನವು ತುಂಬಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಆ ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಬೇಕು.

|| ೮ ||

ಹೀ—ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪಾತಕಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ
ವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾತಕಗಳ ಸಂಸರ್ಗವು ದೋಷವೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ
ಕಪೂಯಚರಣರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

* ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥಿಗಳಾದವಾಕ್ಯಾಪೋ ವಕ್ಷ್ಯಂತ್ಯಾರ್ವಮೇವತು | ಮಾತುಃ ಶರೀರಮಾಪ್ನೋತಿ ಪರ್ಯುಟಿಸ್ಯತ್
ತತ್ರ ಚ || ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣ.

ಉ. || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ ಶ್ವೇನೋ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಸುರಾಂ ಪಿಬತಿಶ್ಚ ಗು-
ರೋಸ್ತಲ್ಪಮಾವಸೇನ್ ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಚ || ಏತೇ ಪತಂತಿ ಚತ್ವಾರಃ ಪಂಚಮಶ್ವಾ-
ಚರತಿಶ್ಚ ತೈರಿತಿ || ೯ ||

ಅ || ಸಂತತಿಗರ್ ಸಂಸರ್ಗಃ, ಮೋಕ್ಷವೆಂಬಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಮಾಣವು. ಸುವರ್ಣ-
ವನ್ನು ಕಷ್ಟಕೊಂಡವನು, ಮಧ್ಯಮಾಯು, ಕಳ್ಳ ಕುತುಕ, ಗುರುಪತ್ನೀ ಸಂಸರ್ಗ ಮಾಡಿದವನು, ಬ್ರಹ್ಮ-
ಹತ್ಯಾ ಮಾಡಿದವನು, ಇವರು ನಾಲ್ವರು ಪತಿತರು. ಈ ನಾಲ್ವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಸರ್ಗ ಮಾಡಿದವನೂ
ಪತಿತನಾಗುವನು.

ಹೀ--ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿಷ್ಣು ಮುಕ್ತ ಸ್ತುತಿಗುತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಅಥ ಹೇ ಯ ಏತಾನೇವಂ ಪಂಚಾಗ್ನೀಶ್ವೇದ ನ ಸಹ ತೈರಶ್ವಾ-
ಚರನ್ ಸಾಪ್ತನಾ ಲಿಪ್ಯತೇ ಶುದ್ಧಃ ಪೂತಃ ಪುಣ್ಯಲೋಕೋ ಭವತಿ ಯ
ಏವಂ ವೇದ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೧೦ || ೧೦ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮೃ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಪಂಚಮಾ-
ನಾತಕಿಗರ್ ಸಂಸರ್ಗ ಮಾಡಿದವನು ನಾಪಸಂಬದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಒಳಗೂ
ಹೊರಗೂ ತಾನು ಸವಿತೃನಾಗಿ (ಮನುಷ್ಯರನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ) ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಮತ್ತು ಸಿಂಧು, ಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳನ್ನೂ ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಹೀ - ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿಷ್ಣು ಮುಕ್ತ ಸ್ತುತಿಗುತ್ತಾರೆ || ೧೦ || ೧೦ ||

ಭಾ. || (೧) ನಾರಾಯಣಾದಯಃ ಪಂಚ ಕ್ರಮಾಕ್ಷಂಭಾಗ್ಯಯಃ ಸ್ತುತಾಃ | ಅದ-
ನಾದಂಗೆತೃತ್ವಾದ್ವಿಶತಾಮಚಲತತ್ಯ || (೨) ಸಮೇಧನಾತ್ಸಮಿದ್ವಿಷ್ಟುರ್ದೂರ್ವಾಧ್ಯಾ-
ಮ ಉಚ್ಯತೇ | ಅರಂಚಿತತ್ವಾದರ್ಚಿತ್ಯ ಸೋಂಗಳಾರೋಂಗಳರತೇರಿತಿ || ವಿವಿಧಂ ಸ್ವರ-
ಣಾಚ್ಚೈವ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ ಇತಿರಿತಃ | ಪುನರ್ನಾರಾಯಣಾದ್ಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಪಂಚರೂಪ-
ನಾನ್ || (೩) ಅದಿತ್ಯಸ್ಯ ತಥಾಂದಾನಾದ್ರಶ್ಮೀರತಿರ(ಶ್ವಿತ್ಯ ರತಿ)ರೂಪತಃ | ತಮಸಾಃ ಪುನ-
ರೀಯತ್ವಾದದಶೈಂದ್ರಃ ಪರಸ್ತುಮಿ | ಅನನ್ಯರಾಚೋನಕ್ಷತ್ರಂ || (೪) ನಾಯುರ್ಜ್ವಾ-
ನಾಯುರೂಪತಃ | ಅಭ್ರಮುಬ್ಬರಣಾದ್ವಿಷ್ಟುರ್ವಿಮ್ಯದ್ವಿದ್ಯೋತನಾದಪಿ | ಅತನಾದರೂ-
ಶ್ವೈವ ನಿರ್ಹಾರಾದ್ವಾತುರನಿಶ್ಚಯಾ || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ದ್ಯೌಃ ಸರ್ವಗಾ, ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬ ಐದು ಅಗ್ನಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾರಾಯಣ-
ವಾಸುದೇವನಾದಿ ರೂಪಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. (ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾರಾಯಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನು
ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ) - ನಾರಾಯಣನು ಸರ್ವಸಂಪಾದಕನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಕ
ನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಶಕ್ತಿಯು ಉದ್ಭವವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದರಿಂದ,

ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಕಂಡಾಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಯೆನಿಸುವನು. (೨) (ಈಗ ಪ್ರತಿ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೂ ಸಮಿತ್, ಘೂಮ, ಅರ್ಚಿ. ಅಂಗಾರ, ವಿಷ್ಣು, ಲಿಂಗ ಎಂದೇ ಇವು ಅವಶ್ಯಕಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವಿಷ್ಣುವು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಗುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಸಮಿತ್ ಎಂದೂ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುವುದರಿಂದ ಘೂಮನೆಂದೂ, ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅರ್ಚಿ ಎಂದೂ, ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂಗಾರನೆಂದೂ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಲಿಂಗನೆಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾರಾಯಣಾದಿರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಐವೈದು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲವನು. ಆತನು ಸಮಿತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೩) (೪ನೇ ಖಂಡದ ಪ್ರಭವಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅದಿತ್ಯ, ರಶ್ಮಿ, ಅಹಿ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) - ವಿಷ್ಣುವು ಆಯುಸ್ಸು, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೆಂದೂ ತೃಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ರಶ್ಮಿ ಎಂದೂ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಜ್ಞಾನಲೇಶವಿಲ್ಲದವನಾದುದರಿಂದ ಅಹಿ ಎಂದೂ, ಪೂರ್ಣಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನೆಂದೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಕ್ಷಕನಿಬ್ಬಿರುವುದರಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರನೆಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ (೪) (ಈಗ ಐದನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಪರ್ವಸ್ಥ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಯು, ಆಪ್ತ, ವಿದ್ಯುತ್, ಆರಣಿ, ಹ್ರಾದುನಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ, ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಆದುದರಿಂದ ವಾಯುವೆಂದೂ, ಜಲಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆಭ್ರನೆಂದೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದೂ, ಸರ್ವವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಶನಿಯೆಂದೂ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಹ್ರಾದುನಿ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೧ ||

ಪೀ-ಈಗ ೬ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಧರಾ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂವತ್ಸರ, ಆಕಾಶ, ರಾತ್ರಿ, ದಿಕ್, ಅವಾಂತರದಿಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಸಂವತ್ಸರೋ ವಾಸನಾಚ್ಚ ಸ ಆಕಾಶಃ ಪ್ರಕಾಶನಾತ್ | ರಾತ್ರಿರ್ಭ ರತಿ ದಾನಾತ್ ದಿರತೀತಿ ದಿಶಃ ಸ್ಥೂತಃ | ಅವಾಂತರಂ ದಿಶೀದ್ಯಸ್ಯಾವಾಂತರದಿಗುಚ್ಯತೇ || (೨) ವಚನಾದ್ವಾಕ್ತೃಭಾ ಪ್ರಾಣಸ್ತಾನನಾಚ್ಚಕ್ಷುರುಚ್ಯತೇ | ದರ್ಶನಾಚ್ಚೈವಣಾಚ್ಚೋತ್ತಮಂ ಜಿಹ್ವಾ ವೈ ಹೋಮತಃ ಸ್ಥೂತಃ || (೩) ಉಪಸ್ಥಿತೇರೂಪಸ್ತಸ್ಯ ಉಪಮಂತ್ರಕೃದೇವ ಸಃ | ಯೋನಿಯುನಕ್ತಿ ಯಸ್ಯಾತ್ಸ ಸರ್ವಾ(ಚಾ)ಂತಃಕೃಚ್ಚ ನಂದನಃ || (೪) ಅಸೌ ಲೋಕಃ ಪ್ರಕಾಶತ್ಯಾತ್ಮಾಣಸ್ಥತ್ಯಾಚ್ಚ ಕೇರವಃ | ಪರ್ಜಮ್ಯೋ ಜನಕೋ ಯಸ್ಯಾತ್ ಪೃಥಿವೀ ಪ್ರಥಿತತ್ವತಃ || ಪುರುಷಃ ಪುರು ಯಸ್ಯಾತ್ ಯೋಷಾ ಜೋಷ್ಯೋ ಯತೋಃಖಿಲೈಃ | ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ

|| ೨ ||

ಅ || (೧) ವಿಷ್ಣುವು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ನಾಸಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮಕ್ಕಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂವತ್ಸರನೆಂದೂ, ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆಂದೂ, ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಎಂದೂ, ಪರಕತ್ವವನ್ನು ಪದೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ದಿಕ್ ಎಂದೂ, ಅಪರಕತ್ವವನ್ನು ಪದೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರದಿಕ್ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (೬ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೪ನೇ ಪುರುಷ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಕ್, ಪ್ರಾಣ, ಜಹ್ನುಚಕ್ಷುಃ, ಶ್ರೋತ್ರ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾತನಾಡುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ ಎಂದೂ, ಜೆನ್ನಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆಂದೂ ಎಲ್ಲಾದನ್ನೂ ನೋಡುವುದರಿಂದ

ರಿಂದ ಚಕ್ಷುಃ ಎಂದೂ, ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರನೆಂದೂ. ಹೋಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಯಿಸಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಜಿಹ್ವಾ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) (೪ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೫ನೇ ಯೋಷಾ ಅಗ್ನಿ ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉಪಸ್ಥಾಪಿತ ಬ್ರಹ್ಮಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜೀವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸವಿಸವದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉಪಸ್ಥಾನೆಂದೂ, ಸಂಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದರಿಂದ ಉಪಮಂತ್ರಣನೆಂದೂ, ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಯೋನಿಯೆಂದೂ, ಯೋನಿಯೊಳಗೆ ಸುರತವ್ಯಾಪಾರ ನಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ಕರ್ತನೆಂದೂ, ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅಭಿನಂದನೆಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ (೪) (ಇದು ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಸೌಲೋಕ, ಸರ್ವಸ್ವ, ಪೃಥಿವೀ, ಪುರುಷ ಯೋಷಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಸೌಲೋಕನೆಂದೂ, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ಐಹವ್ಯನೆಂದೂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆಂದೂ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಯೋಷಾ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದಿದೆ

ಪೀ—ಛೂಮೋ ಛೂಮಾಭ್ಯಂ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಛೂಮಾದಿವೇದಕಗೌರವ ಇತ್ಯವು ಅಥವಾ ಛೂಮಾದಿವೇದಕಿಗಳ ಸವಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದು ಅಮೃತವೆಂದು ಪ್ರವಾಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಭ್ರಛೂಮಾದಿಭಾವಸ್ತು ಜೀವಸ್ಯಾಭ್ರಾದಿಸಂಸ್ಥಿತಿಃ | ಅಭ್ರಾದಿಮಾ-
ನಿರೂಪಂ ತು ಜ್ಞಾನಿ(ನ)ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಯತೋ ಭವೇತ್ || ಇತಿ ಚ || (೨) ಪರಮಸ್ಯ ಜನ್ಯ-
ಮಿತಿ ಪರ್ಜನ್ಯಃ || (೩) ಸಂಪದಸಂಪದ್ವರಣಶೇಣ ಸೂರ್ಯಾದೌ ಸಂಸ್ಥಿತೋ ಹರಿಃ |
ಸ್ವರ್ಗಾದೌ ಚಾಪಿ ತನ್ನಾಮಾ ತದ್ವೋಗಾನ್ನಾಮಿನಃ ಸರೀ || ಇತಿ ಚ || ಇತಿ ದರಮಃ
ಖಂಡಃ || ೭-೧೦ ||

ಅ || (೧) ಜೀವನಿಗೆ ಅಭ್ರಛೂಮಾದಿಭಾವವೆಂದರೆ—ಅಭ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. (ಅಂದರೆ—
ಮೇಘಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅವುಗಳು ಹೋಗುವಾಗ ಹೋಗುವುದು. ಅವುಗಳು ನಿಲ್ಲುವಾಗ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ಅವುಗಳ ಧರ್ಮ ಒರವುದು. ಅಂದರೆ ಛೂಮಾದಿಗಳಿಂದ ಇತ್ಯವಾಗಲಿ. ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ ಅಂದರೆ ಅಮೃತ) (ಚೈತ್ರನು ಮೈತ್ರನಾಗುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇತ್ಯವು ಕಂಡದ್ದಿನ ರೂ ಛೂಮಾದಿ ವೇದಕಿಗಳ ಸವಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಕಂಡುಬರುವದಕ್ಕೆ. ಎಂದರೆ—) ಅಭ್ರಾದಿ ವೇದಕಿಗಳ ಸವಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅವಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವುದು. ಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೊಂದಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. (೨) ಉತ್ತಮನಾದ ಜಿತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನುಕ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಸ್ವವೇನಿಸುತ್ತಾನೆ (೩) (ತಸ್ಯಾದಿತ್ಯ ಏವ ಸಮುತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ೨೫ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಸೌಲೋಕಃ ಇದುವೆಂದಲಾದ ಇದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಅವಯವಾರ್ಥದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದರು. ಈಗ ರೂಪಿಯೆಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಂದೇ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ೨೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳವನು. ವೇದಿಯವರು ಅವನ ಅಭಿನಂದದಲ್ಲಿಯೂ ದರಿಂದಲೇ ಅದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳವರು. || ೭-೧೦ ||

ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸಮಸ್ತಪಾಪಗಳ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈಗ ೧ ಖಂಡಗಳಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಔಪಮನ್ಯವಃ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಃ ಪೌಲುಷಿರಿಂದ್ರ-
ದ್ಯುನ್ನೋ ಭಾಲ್ಗವೇಯೋ ಜನಃ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷೋ ಬುಡಿಲ ಅಶ್ವತರಾಶ್ವಿಸ್ತೇ
ಹೈತೇ ಮಹಾಶಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಃ ಸಮೇತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಾಂಚಕ್ರುಃ
ಕೋ ನ ಅತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಉಪಮನ್ಯವಿನ ಮಗನಾದ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲನೆನ್ನು ವವನೂ, ಪುಲುಷನ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಯಜ್ಞನೆನ್ನು ವವನೂ, ಭಲ್ಲವೆಯ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನೆನ್ನು ವವನೂ, ಶರ್ಕರಾಕ್ಷನ ಮಗನಾದ ಜನನೆನ್ನು ವವನೂ, ಅಶ್ವತರಾಶ್ವನ ಮಗನಾದ ಬುಡಿಲನೆನ್ನು ವವನೂ ಪ್ರತಿಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾಶಾಲಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ. ಜೆನ್ನಾಗಿ ವೇದವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಐವರು ಒಂದು ಕಡೆ ಒಟ್ಟುಸೇರಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಏನು ಲಕ್ಷಣವು? ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದವನು ಯಾರು? ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

|| ೧ ||

ಉ. || ತೇ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕ್ರುರುದ್ಧಾಲಕೋ ವೈ ಭಗವಂತೋಽ-
ಯಮಾರುಣಿಃ ಸಂಪ್ರತೀನುಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮಧ್ಯೇತಿ ತಃ ಹಂತಾ-
ಭ್ಯಾಗಚ್ಛಾವೇತಿ ತಃ ಹಾಭ್ಯಾಜಗ್ಮುಃ || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೂ ವಿಶೇಷ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವ ಆ ಐವರು ವಿಶೇಷನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. (ಅಂದರೆ—ತಾವೇ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡರು.) ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ. ಅರುಣನ ಪುತ್ರರಾದ ಉದ್ದಾಲಕರು ಈಗ ನಮಗೆ ಅಭಿಮತನಾದ ಸರ್ವರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ, ಎಂದು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿ ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

|| ೨ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕಾರ ಪ್ರಕ್ಷಂತಿ ಮಾಮಿನೇ ಮಹಾ-
ಶಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಸ್ತೇಭ್ಯೋ ನ ಸರ್ವಮಿವ ಪ್ರತಿಪತ್ಯೇ ಹಂತಾ-
ಹಮನ್ಯಮಭ್ಯನುಶಾಸಾನೀತಿ || ೩ ||

|| ೩ ||

ಅ || ಆಗ ಉದ್ದಾಲಕರು ಆ ಸುಷಿಗಳು ಬಂದ ಉದ್ದೇಶ ತಿಳಿದು ಇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಕನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡರು. (ಏಕೆಂದರೆ—) ಪ್ರತಿಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರಾದ ಇವರು ನನಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—ಅವರು ಕೇಳಿದುದಿಲ್ಲವನ್ನೂ

ದ್ರವ್ಯದ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುದಲ್ಲ ಪರಂತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುತ್ತೇನೆ. ನೀನು) ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಿ. ಅವನನ್ನೇ ನಮಗೆ ಉಪದೇಶಿಸು. ಎಂದರು.

|| ೬ ||

ಉ. || ತಾನೋವಾಚ ಪ್ರಾತರ್ವಃ ಪ್ರತಿವಕ್ಷ್ಯಾಸ್ಮೀತಿ ತೇ ಹ ಸಮಿ-
ತ್ಪಾಣಿಯಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ನೇ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮಿರೇ ತಾನ್ವಾನುಪನೀಯೈವೈತದುವಾಚ
ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೭-೧೧ ||

|| ೭ ||

ಅ || ಆಗ ರಾಜನು ನಿಮಗೆ ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ನಾನು ಹೇಳುವೆನು. ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆ ಆರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಿಧೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು (ಕೃತ್ರಿಯರಿಗಿಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಉತ್ತಮರಾದಪ್ರಯುಕ್ತ) ರಾಜನು ಆ ಆರುಮಂದಿಯನ್ನು ಶಿಷ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸದೇನೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ||೭-೧೧|| ||೭||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಆ ಆರು ಮಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಾವ ವೈಶ್ವಾನರನ ತಿಳಿದ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ರಾಜನು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನೂ ಫಲವನ್ನೂ ತಾನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಬಾಧಕ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ -

ಉ. || ಔಪಮನ್ಯವ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯ ಇತಿ ದಿನಮೇವ ಭಗ-
ವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈಷ ವೈ ಸುತೇಜಾ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ
ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯೇ ತಸ್ಮಾತ್ತವ ಸುತಂ ಪ್ರಸುತಮಾಸುತಂ ಕುಲೇ ದ್ಯ-
ತ್ಯತೇ

|| ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಔಪಮನ್ಯವನೇ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಏನು ಹೆಸರುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿ ಎಂದು ರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಎಲೋ ರಾಜನೇ ಶ್ರೀಡಾರೂಪನಾದುದರಿಂದ ದ್ಯು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದಿಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಲನು ಹೇಳಿದನು (ರಾಜನು ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.) ನೀವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ದ್ಯುಲೋಕದೊಳಗಣ ವೈಶ್ವಾನರನ. ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡತಕ್ಕವನಾದುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು. ವ್ಯಾಪ್ತನು. ಬಹುತೇಜಸ್ವ್ಯುಳ್ಳವನು. ನೀವು ದ್ಯುಲೋಕದೊಳಗಣ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸೋಮಲತಿಯು ಹಿಂಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂಸವನ, ಸಾಯಂಸವನ ಎಂಬ ಮೂರು ಸವನಗಳೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. (ಅಂದರೆ-ನಿಮ್ಮ ಕುಲದವರು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮವಾಗಿದವರು.) ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೂ ಮರಿಮಕ್ಕಳೂ ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

|| ೧ ||

ಉ. || ಅಶ್ವತ್ಥಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯನ್ತಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತನೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ
ಮೂರ್ಧಾ ತ್ರೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಸತಿಷ್ಯದ್ಯನ್ತಾಂ
ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೨-೧೨ ||

ಅ || ಅಶ್ವವನ್ಯುಗೃಹ್ಣತಿ ಪ್ರಿಯವಾದವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿ ಯಾದನು ನೀವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡ
ತಕ್ಕ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಇವನು
ಇಷ್ಟವಾದ ಅಶ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಿಯವಾದವನೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಈ ಉಪಾಸಕನ ಕುಲದಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸು ಶೇಖರಗೊಳ್ಳದೆ ವೈಶ್ವಾನರನ ವಿಶ್ವದ್ವಲೋಕಗತನಾದ್ದು ಹೃದಯದ ಹೆಸ
ರಾದ್ದದು. ಒಳ್ಳೆ ತೇಜಸ್ಸು ಇದ್ದವರಿಂದ ಸುತೇಂದ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಾದ್ದದು ಎಂದು ಅವಯವವ
ನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ನೀನು ನನ್ನ ಸವಿಗಾದಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಇಂತಿದ್ದರೆ (ಉಪಾಸನದ ವೈಶ್ವಾನರನ
ವಿಶ್ವದ ಉಪಾಸನವಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ) ನನ್ನ ವಿಶ್ವದ ಕೂಡಾ ತೇಜೋದಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಾದನು
ಪ್ರಕರಿಸಿದನು || ೨-೧೨ ||

ಪನ್ನಿರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೨ನೇ ಖಂಡ

ಉ. || ಅಥ ಹೋವಾಚ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಂ ಪೌಲುಷಿಂ ಪ್ರಾಚೀನಯೋ-
ಗ್ಯಕಂ ತ್ವನಾತ್ಮಾನಮುಪಾಶ್ವ ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯನೇವ ಭಗವೋ ರಾಜಸ್ವಿತ ಹೋ-
ವಾಚೈಷ ವೈ ವಿಶ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವನಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ತೇ
ತಸ್ಮಾತ್ತನ ಬಹುವಿಶ್ವರೂಪಂ ಕುಲೇ ದೃಶ್ಯತೇ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಾಚೀನಪೌಲುಷಿಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲೂಪನ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಯಜ್ಞನಿಗೆ
ಕೇಳಿದನು ಎಲೋ! ಅನಂದಿಯೋಗ್ಯತೆಯಾದ್ದವನೇ ನೀನು ಎಂತಹ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿ, ಎಂದನು. ಆಗ ಸತ್ಯಯಜ್ಞನು ಎಲೋ! ರಾಜನೇ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬಹು ಅಮುಷ್ಯವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಿನವನು, ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಿನನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇ
ನೆಂದನು. ಆಗ ರಾಜನು ನೀನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅದಿತ್ಯನೊಳಗಿನ ವೈಶ್ವಾನರನು ಸರ್ವರೂಪ
ಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪನೆನಿಸಿದವನು. ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮ
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಿಶ್ವಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತದೆ || ೧ ||

ಉ. || ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಶ್ವತರೀರಥೋ ದಾಸೀ ನಿಷ್ಕೋಽಶ್ವತ್ಥಂ ಪಶ್ಯತಿ
ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯನ್ತಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ
ಏತನೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ ಚಕ್ಷುಷ್ಣೇತದಾತ್ಮನ ಇತಿ

ಹೋವಾಚಾಂಧೋ ಭವಿಷ್ಯೋ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ತ್ರಯೋ-
ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೭-೧೩ ||

|| ೨ ||

ಅ || ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತಥಿ (ಹೆಣ್ಣು ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಮರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು) ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥವೂ, ದಾಸಿಯರೂ, ಬಹುನಾಣ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಿ. ಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿ, ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಅದಿತ್ಯನಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಅಂಗವು ಹಕ್ಕುಸ್ತೇ. (ಕಕ್ಷೇ) (ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ) ನೀನು ನನ್ನ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂಧನೇ (ಕುರುಡನೇ) ಆಗುತ್ತಿರುವಿ. || ೭-೧೩ ||

ಹದಿಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಹೋವಾಚೇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನಂ ಭಾಲ್ಗವೇಯಂ ವೈಯಾಘ್ರ-
ಪದ್ಯ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯ ಇತಿ ವಾಯುಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ
ಹೋವಾಚೈಷ ವೈ ಪೃಥಗ್ಗತ್ಯಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯೇ
ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಾ ಪೃಥಗ್ಗಲಯ ಆಯಂತಿ ಪೃಥಗ್ಗ್ರಶ್ರೇಣಯೋಽನುಯಂತಿ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ಭಲ್ಲವಯ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಕೇಳಿದನು ವ್ಯಾಘ್ರಪಾತ್ ಎಂಬುವನು ಮಗನೇ, *..... ವೈಶ್ವಾನರನು, ಜ್ಞಾನರೂಪನೂ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಆದುದರಿಂದ ವಾಯುವೆನಿಸಿ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಧಾರನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆಂದನು.....ನಿನ್ನಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ವಾಯುವು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪೃಥಗ್ಗತ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.....ವಿಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಪೂಜಾ ಸಾಧನಗಳೂ, ವಿಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ರಥಗಳ ಹಂಕ್ತಿಗಳೂ, ಆನೆ ಕುಮರಿ ವೊದಲಾದವುಗಳೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿವೆ. || ೧ ||

ಸೀ-ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಧರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಅತ್ಯನ್ನಂ ಪತ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯನ್ನಂ ಪತ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಯೇ
ಪ್ರಾಣಿಸ್ತೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾಣಸ್ತ ಉದಕ್ರಮಿಷ್ಯದ್ಯನ್ಮಾಂ
ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೭-೧೪ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಸಿದ್ಧಿಂವ ಉಪಾಸನಾದ ಮಾರ್ಗವು, ಸ್ವಾರ್ಥವಾದುದು, ಸ್ವಾರ್ಥವೆಂಬ ಅಪ
ಮವವು..... ಸಿದ್ಧಿಂವ ಉಪಾಸನಾದ ಮಾರ್ಗವು, ಸ್ವಾರ್ಥವಾದುದು, ಸ್ವಾರ್ಥವೆಂಬ ಅಪ

ಕಡಿನೆದನೇ ಬಿಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಪಂದವು

ಉ. || ಅಥ ಹೋವಾಚ ಜನಾ ರಾಕರಾಕ್ಷ್ಯಾ ರಾಕರಾಕ್ಷ್ಯ ಕಂ
ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯಾಕಾಶಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾ
ಚ್ಚೈವ ಬಹುಲ ಇತ್ಯಾ ನೈತ್ಯಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯೇ ತಸ್ಮಾ
ತ್ತ್ವಂ ಬಹುಲೋಽಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಭನೇನ ಚ || ೧ ||

ಅ || ಅ ಮೋಲೆ ರಾಕರಾಕ್ಷ್ಯ ಮಗನಾದ ಜನನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ಚಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ
ವಿಂವ ಅಕಾಶನೊಳಗಿನವನು..... ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಲನೆಂಬವನು
ಬಹುಲನೆಂದು ಹೇಳುವನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೇ ಬಹು ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಪ್ರಜೆಯಾ ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಿ.

ಉ. || ಅತ್ಯುನ್ನಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯುನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮನರ್ಚಕಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಯೇ
ಸಂದೇ(ದೋ)ಹಸ್ತೇಷು ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸಂದೇ(ದೋ)ಹಸ್ತೇ ವ್ಯತಿಃ
ರ್ಯಾದ್ಯನ್ಯಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಪಂದಃ || ೧-೧೫ || ೨ ||

ಅ || ಸಿದ್ಧಿಂವ ಉಪಾಸನಾದ ಬಹುಲವು ವೈಶ್ವಾನರನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲವು ಸಿದ್ಧಿಂವ
ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲವು ಕಡಿಪಡಿದವುಗುತ್ತಿತ್ತು

ಕಡಿನೆದನೇ ಬಿಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಪಂದವು

ಉ. || ಅಥ ಹೋವಾಚ ಬುಡಿಲಮಾಶ್ವತರಾಶ್ವಿಂ ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯ ಕಂ
ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯಾಶ ಏವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚ್ಚೈವ
ವೈ ರಯಿರಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ
ರಯಿರಾನ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾನಸಿ || ೧ ||

ಅ || ಆತ್ಮತರಾಶ್ವನ ಮಗನಾದ ಬುಡಿಲನಿಗೆ..... ವ್ಯಾಘ್ರಪಾದ್ ಎಂಬವನ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿದವನೂ..... ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದರಿಂದ ಅವ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಜಲನಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರ

ನನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ..... ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ರಯಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು
.....ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಪುಷ್ಟಿಯಾದವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ. || ೧ ||

ಉ. || ಅಕ್ಕೃತ್ವಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯನ್ವಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ
ವಸ್ತಿಸ್ತೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ವಸ್ತಿಸ್ತೇ ವೈಭೇತ್ಸ್ಯದ್ಯನ್ವಾಂ ನಾಗಮಿ-
ಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ಪೋದಶಃ ಖಂಡಃ || ೭ ೧೬ || || ೨ ||

ಅ ||ವೈಶ್ವಾನರನ ವಸ್ತಿ (ಕಟಿಪ್ರದೇಶ) ರೂಪವಾದ ಅವಯವವು ಅಥವಾ ಹೊಕ್ಕಳಿನ
ಕೆಳಗಿನ ಕಿರಿಹೊಟ್ಟೆ.....ನಿನ್ನ ವಸ್ತಿಯು ತುಂಡಾಗುತ್ತಿತ್ತು. || ೭-೧೬ || || ೩ ||

ಹದಿನೇನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಹೋನಾಚೋದ್ದಾಲಕಮಾರುಣಿಂ ಗೌತಮ ಕಂತ್ವಮಾ-
ತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ತ ಇತಿ ಪೃಥಿವೀಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋನಾಚೈಷ
ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ತೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಪಶುಭಿಶ್ಚ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಮೇಲೆ ಆರುಣನ ಮಗನಾದ ಉದ್ದಾಲಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಗೌತಮಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ
ದವನೇ.....ವಿಶಾಲಗಳಾದ ಬಹುಗುಣಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ. ಪೃಥಿವಿ
ಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ.....ಸರ್ವರ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎನಿಸಿದವನು..... ಪ್ರಜೆ
ಗಳಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಸಮೃದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತಿ..... || ೧ ||

ಉ. || ಅಕ್ಕೃತ್ವಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯನ್ವಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ
ಪಾದೌ ತ್ವೇತಾವಾತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ಪಾದೌ ತೇ ವೈನ್ಯಾಸ್ತೇತಾಂ
ಯನ್ವಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ || ೭-೧೭ || || ೨ ||

ಅ ||ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳು.....ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ತುಂಡಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. || ೭-೧೭ || || ೩ ||

ಹದಿನೇಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೀ—ಪೀನೇ ಅಥವಾ ಜನರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಾಗ ಉಪಾಸನೆಯಾದಂತಹ ಸುತೇಜಃ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕಿರಸ್ತು ಮೊದಲಾದ ಅಂಗವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೈಶ್ವಾನರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪಾಸನೆಧರವನ್ನು ರೂಪಿಸು ಹೇಳುತ್ತಾನೆಂದು ಮೇಲುವ ಹೇಳುತ್ತದೆ—

ಉ. || ತಾನೇಂದ್ರೋನಾಚೈತೇ ವೈ ಖಲು ಯೂಯಂ ಪೃಥಗಿನೇಮಮಾ-
ತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ ವಿದ್ವಾಂಸೋಽನ್ಯಮತ್ಯ ಯಸ್ತೇತಮೇವಂ ಪ್ರಾದೇಶ-
ಮಾತ್ರಮಭಿನಮಾನಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ ಸ ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವಾತ್ಮಸ್ತನ್ನಮತಿ || ೧ ||

ಅ || ರೂಪವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಾಗ ಉಪಪಾದಿಸಿ ಅ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಂಗೇ ಹೇಳುವನು. (ಎಲೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಣರೇ) ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಿಂಹ ಸರ್ವಾಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನಿಂದ ಮೊದಲಾದ ಅವನ ವಸ್ತುವು ತಿಳಿದು ವರದಾಗಿ ಅನ್ಯವನ್ನು ತಿನ್ನುವಿರಿ (ಈಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅತ್ಯವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ) ಜಗದ ಅಧಿಕಾರಿಯು (ಮೇವತೇಯ) ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶ (ಅಂಗಾತ್ಮದ ತದಿವಯಂ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ತದಿವ ರೀತಿಯಿಂದ) ತಿಳಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಯಾದ ಅಥವಾ ಯುಕ್ತ) ಸಮಯವು ಬಂದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಪ್ರಾದೇಶ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸು-
ಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವನ್ನಾಗಿ ಓದಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಕಿರಸ್ತು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು, ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಡಗಂಧಧರನ ಚೇತನರಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಅನ್ಯವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾನೆ.

ಪೀ (1) ಉಪಾಸಕನು ಮೇವತೇಯಾದನೆಂದು, ಸಲವು ಇತರರಿಗೆ ಮಧಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಸಲವು (2) ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದರೆ—ವಿಷುವಸ್ತೇ ಇತಿ ಅಪ್ಪರೋಚಿತೇ. ಭೂತಾಂಗದ ಗಣಿ. ಮೊತ್ತವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮೇವತೇಯಾಗರೇ ಅನ್ಯ.

ಪೀ—ಪ್ರೀತರಾದ, ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಪಾಮಪೇಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಪಾನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಿಸಿದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹವಾ ಏತಸ್ಯಾತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧ್ನೈವ ಸುತೇ-
ಜಾಶ್ಚಕ್ಷುರ್ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮಾ ಸಂದೇ(ದೋ)ಹೋ
ಬಹುಲೋ ವಸ್ತಿರೇವ ರಯಿಃ ಪೃಥಿವ್ಯೇವ ಪಾದಾವುರ ಏವ ನೇದಿಲೋ-
ಮಾನಿ ಬಹಿರ್ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋ ಮನೋಽನ್ಯಾಹಾರ್ಯಪಚನ
ಆಸ್ಯಮಾಹವನೀಯಃ || ಇತ್ಯಶ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೨-೧೮ || || ೨ ||

ಅ || ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶಿರಸ್ಸೇ ಒಳ್ಳೇ ಕಾಂತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಸುತೇಜಾಃ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು. ಮೃಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವು ಆತನ ಕಣ್ಣು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪನೆನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು. ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂಬ ಅದಿತ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಾಣವು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು. ವಾಯುವಿನ ಆಶ್ರಯವು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೃಗ್ಯವೇಹವು ಬಹುಲನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಿನಾಯಕನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೊಕ್ಕಳಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಿರೂಪ ಅನಯವನ್ನು ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ರಯಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು. ಜಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು. ಆತನ ಪಾದಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪೃಥಿವಿಗೆ ಆಶ್ರಯಗಳು. (ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅ ವೈಶ್ವಾನರನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವು ಯಜ್ಞಕುಂಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತ ವಾಗಿದೆ. ವೈಶ್ವಾನರನ ರೋಮಗಳು ಬರಿಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ವೈಶ್ವಾನರನ ಹೃದಯವು ಗಾರ್ಹ ಪತ್ಯ ಗ್ನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ವೈಶ್ವಾನರನ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ವಾಪಾರ್ಯಪುಷ್ಕನಾಭಿಮಾನಿಯು. ವೈಶ್ವಾನರನ ಮುಖವು ಅಹವನಿಯಾಗ್ನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಅಂದರೆ, ವೇದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ವೈಶ್ವಾನರನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. || ೭ ೧೮ || || ೨ ||

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೯ನೇ ಖಂಡವು

ಸೀ—ಹೋಮಿಸುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಹೋಮವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ವದ್ವಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಮಾಗಚ್ಛೇತ್ಸದ್ಭೋಮಿಯಮಿಂ ಸ ಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಮಾಹುತಿಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಪ್ರಾಣಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಜ್ಯವಾದ ಯಾವೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಬಾಯಿಯೊಳಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೋ, ಅದು ಹೋಮಸಾಧನ ದ್ರವ್ಯವು. ಉಣ್ಣುವವನು ಯಾವ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅದನ್ನು ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. (ಅಂದರೆ—ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆಹುತಿ ಕೊಡಬೇಕು.) (ಆಹುತಿಯಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವ ಅದಿತ್ಯನ ರೂಪವು ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪೂರ್ವದ್ವಾರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಪ್ರಾಣೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಷಿ ತೃಪ್ಯತ್ಪಾದಿತ್ಯಸ್ತೃಪ್ಯತ್ಪಾದಿತ್ಯೇ ತೃಪ್ಯತಿ ದ್ಯೌಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ದಿವಿ ತೃಪ್ಯಂತಾಂ ಯತ್ತಿಂ ಚ ದ್ಯೌಶ್ಚಾದಿತ್ಯಾದಿತ್ಯತೃಪ್ಯತಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತ್ತಪ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ಇತ್ಯೇಕೋನವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೨-೧೯ ||

ಅ || ಪ್ರಾಣಾಭಿವ್ಯಾಜ್ಯರೂಪವು ಸಂತೋಷಗೊಂಡಾಗ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅದಿತ್ಯನ ರೂಪವು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರೂಪವು ಸಂತೋಷಗೊಂಡಾಗ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯರೂಪವು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೂರು ರೂಪಗಳೂ ಅದಿತ್ಯನು ಸಂತೋಷಗೊಂಡಾಗ ಮೃದೋಕಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀವೇದಿಯು ತೃಪ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಭಾರತಿಯು ಸಂತೋಷಗೊಂಡಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ, ಪ್ರಾಣಾಭಿವ್ಯಾಜ್ಯಮಂಡಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅದಿತ್ಯನೂ ಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪನಾದ ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಯಾವನಾಗನು ಮಕ್ಕಳಾದರೂ, ಪರಗೀಂದರೂ ಅಸ್ತಾದಿಗಳೆಂದರೂ ತೀವ್ರನಿಂದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದರೂ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (೬-೨೦)

ಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೦ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅಥ ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾದ್ವಾ ನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ವ್ಯಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ೨೦ ವ್ಯಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಹೇಳಿ ಎರಡನೇ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಇವರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾರಕ್ಕೆ ಅದಿಶತಿಯಾದ ವ್ಯಾನವಾಯು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಚಂದ್ರಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನು ವ್ಯಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಹೇಳಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಎರಡನೇ ಆಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೧-೧)

ಉ. || ವ್ಯಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಚಂದ್ರಮಾಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಚಂದ್ರನುಸಿ ತೃಪ್ಯತಿ ದಿಶಸ್ತೃಪ್ಯಂತಿ ದಿಕ್ಷು ತೃಪ್ಯಂತೀಷು ಯತ್ಕಿಂ ಚ ದಿಶಶ್ಚಂದ್ರಮಾಶ್ವಾಧಿತಿಷ್ಠಂತಿ ತತ್ತ್ವಸ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಕೃಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ಇತಿ ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೨-೨೦ ||

ಅ || ವ್ಯಾನವಾಯುವು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೋತ್ರಾಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಿರಲು ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ದಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ತೃಪ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ತೃಪ್ತಳಾದಾಗ, ಅವಳಿಗೂ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದ ಜ್ಞಾನರೂಪನೂ ಸುಖಸ್ವರೂಪನೂ ಅವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೨-೨೦ ||

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೧ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಅಪಾನವಾಯು, ವಾಯು, ಭೂತಾಂಗಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ ಯಾದ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಯು ಅಪಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಹೇಳಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಅಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯಾಂ ತೃತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾದಪಾ-
ನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಪಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ಅಪಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮೂರನೇ ಅಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಅಪಾನನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಅಪಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ನಾಕ್ ತೃಪ್ಯತಿ ನಾಚಿ ತೃಪ್ಯಂತ್ಯಾಮಗ್ನಿಸ್ತೃ-
ಪ್ಯತ್ಯಗ್ನಿ ತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವೀ ತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತೃಪ್ಯಂತ್ಯಾಂ ಯತ್ತಿಂ ಚ
ಪೃಥಿವೀ ಚಾಗ್ನಿಶ್ಚಾಧಿತಿಷ್ಠತಸ್ತತ್ತ್ವತ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತ್ಯಪ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ
ಪತುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ಇತ್ಯೇಕವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೨-೨೧ || || ೨ ||

ಅ ಅಪಾನನು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ನಾಗಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅವನು ತೃಪ್ತನಾಗು ತ್ತಿರಲು ಅಗ್ನಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿದ ಭೂದೇವಿಯು ತೃಪ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.....* || ೨-೨೧ || || ೨ ||

ಇಷ್ಟತ್ತೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೨ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಸಮಾನವಾಯು, ಮನಸ್ಸು, ಪರ್ಜನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಉತ್ತರದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಹೇಳಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಅಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯಾಂ ಚತುರ್ಥೀಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ಸ-
ಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಸಮಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಹುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಸಮಾನನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

* ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ ಇಷ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಉ. || ಸಮಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸಿ ತೃಪ್ಯತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೃಪ್ಯ-
ಪ್ಯತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ತೃಪ್ಯತಿ ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವೃಪ್ಯತಿ ವಿದ್ಯುತಿ ತೃಪ್ಯಂತಾಂ ಯತ್ಕಿಂ ಚ
ವಿದ್ಯುಚ್ಚ ಪರ್ಜನ್ಯಾಧಿತಿಷ್ಠತಸ್ತತ್ತ್ವೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ
ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೭-೨೨ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಸಮಾನನು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಿರಲು ಮನಸ್ಸು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತದೆ ಮನೋಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ಯನಾಗು-
ತ್ತಿರಲು ಪರ್ಜನ್ಯನು (ಮೇಘಮಂಡಲಾಭಿವಗನಿಯಾದ ಮಂತ್ರನು) ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರ್ಜನ್ಯನು
ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಿರಲು ವಿದ್ಯುವಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುವತ್ತಿ ಮು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೭-೨೨ ||

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ತೃತೀಯೇ ಖಂಡಃ

ಪೀ-ಉದಾನವಾದುಃ ವಾಯುಃ ಆಕಾಶಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮೂರು ದೊಡ್ಡಳುಳ್ಳ
ಉರ್ವ್ವ (ಮೇಘ) ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಪಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಉದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರ
ವಿಂದ ಕೊಡತಕ್ಕ ಅಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನು ತ್ವರಿ-

ಉ. || ಅಥ ಯಾಂ ಪಂಚಮಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾದು-
ದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತುಃಪದಾನತ್ತ್ವೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಪೀ-ಉದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಿಂದ ಏವನೇ ಅಹುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಅವಿಂದ ಉದಾನನು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ

ಉ. || ಉದಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ತ್ವಕ್ ತೃಪ್ಯತಿ ತ್ವಚಿ ತೃಪ್ಯಂತಾಂ ನಾಯು-
ಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ನಾಯೌ ತೃಪ್ಯತಾಕಾಶಸ್ತೃಪ್ಯತಾಕಾಶೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಯತ್ಕಿಂ ಚ ನಾ-
ಯುತ್ಪಾಕಾಶಶ್ಚಾಧಿತಿಷ್ಠತಸ್ತತ್ತ್ವೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ
ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ಇತಿ ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ
ಖಂಡಃ || ೭-೨೩ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಉದಾನನು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಿರಲು ತ್ವಗಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತೃಪ್ಯನಾ-
ಗಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಯುಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಿರಲು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯು
ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಿರಲು ವಾಯುಭಿಮಾನಿಯು ತೃಪ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. || ೭-೨೩ ||

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೪ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ವೈಶ್ವಾನರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಹೋಮವನ್ನೂ ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ವೈಶ್ವಾನರನ ಮಹಿಮೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಹೋಮವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ತಿಳಿಯದೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅನರ್ಥವು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ತಿಳಿದು ಹೋಮಿಸಿದರೆ ಫಲವಿಶೇಷವದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯ ಇದಮವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ಯಥಾಸಂಗಾ-
ರಾನಪೋಹ್ಯ ಭಸ್ಮನಿ ಜುಹುಯಾತ್ತಾದ್ಯಕ್ತತ್ ಸ್ಯಾತ್ || ೧ ||

ಅ || ಉಣ್ಣುವವನು ವೈಶ್ವಾನರನ ಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಆತನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವು ಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿ ಬಿಟ್ಟು ಭಸ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ನಿಷ್ಫಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಜ್ಞಾನಿಯು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವು ನಿಷ್ಫಲವು. || ೧ ||

ಪೀ—ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ತಸ್ಯ
ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವಾತ್ಮಸು ಹುತಂ
ಭವತಿ || ೨ ||

ಅ || ಉಣ್ಣುವವನು ವೈಶ್ವಾನರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ ಸರ್ವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಆತ್ಮರಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಅವನಿಗೇನೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಆತನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಆತ್ಮರಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. || ೨ ||

ಪೀ—ಫಲವಿಶೇಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ಯಥೈಷೀಕಾತೂಲಮಗ್ನೌ ಪ್ರೋತಂ ಪ್ರದೂಯೇತ್ಯೆವಽಹಾಸ್ಯ
ಸರ್ವೇ ಸಾಪ್ತಾನಃ ಪ್ರದೂಯಂತೇ ಯ ಏತದೇವಂವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ
ಜುಹೋತಿ || ೩ ||

ಅ || ಹೇಗೆ ಹತ್ತಿಯ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಭಸ್ಮೀಭೂತವಾಗುತ್ತದೋ ಹೀಗೆಯೇ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಮಾಡುವವನ ಸಮಸ್ತಪಾಪಗಳೂ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ — ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವಾದರೆ ಅನಾರಬ್ಧಗಳಾದ ಸಮಸ್ತಪಾಪಗಳೂ, ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವಾದರೆ, ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ.) || ೩ ||

ಉ. || ತಸ್ಮಾದು ಹೈವಂವಿದ್ಯದ್ಯಪಿ ಚಂಡಾಲಾಯೋಚ್ಛಿಷ್ಠಂ ಪ್ರಯ-
ಚ್ಛೇದಾತ್ಮನಿ ಹೈವಾಸ್ಯ ತದ್ವೈಶ್ವಾನರೇ ಹುತಽಸ್ಯಾದಿತಿ || ೪ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ವೈಶ್ವಾನರನ ಜ್ಞಾನವು ಸಮಸ್ತಪಾಪಕ್ಷಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ

ವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಸ್ಮರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಅನರ್ಹನಾದ ಹೆಂಡಲನಿಗೆ ತನ್ನ ಉಚ್ಚಿತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅವರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪಾಪವು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಉಚ್ಚಿತ್ವವು ಹೆಂಡಲನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಗುವುದು.

|| ೪ ||

ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನ ಜ್ಞಾನಭಾವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾದ ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ತ್ಯಜಿಸುವುದು. ಸಮಸ್ತ ಇತ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ || ಯಥೇಹ ಕ್ಷುಧಿತಾ ಬಾಲಾ ಮಾತರಂ ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ | ಏನಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸತ ಇತ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸತ ಇತಿ || ಇತಿ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಪುಂಡಃ || ೨-೨೪ || ೫ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷದಿ ಸಪ್ತನೋಧ್ಯಾಯಃ || ೨ ||

ಅ || ೪ ಪ್ರಮೇಯವಲ್ಲ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವು ಸಮ್ಯಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಸಿದ ಹಗ್ಗ ಬಾಲಕರು ತಾಯಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜನರೂ ತಂತಮ್ಮ ಉಚ್ಚವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ || ೨-೨೪ || ೫ ||

ಹೀಗೆ ೧೧ನೇ ಪುಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಶ್ವೋತ್ರಿಯ ಕಲ್ಪಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರತ್ಯಬ್ಧಯಜ್ಞ ಕೃತ್ಸಮ್ಯಜ್ಞಹಾಲಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ | ವೇದವೇದಾರ್ಥ ವಿತ್ಸಮ್ಯಜ್ಞಹಾಶ್ವೋತ್ರಿಯ ಉಚ್ಚತೇ || (೨) ಕ್ರೀಡಾತ್ಮಕತ್ವಾದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಂ ಚ (ಖ್ಯೈವ) ಸುತೇಜಾಶ್ಚಾತಿತೇಜಸಾ | ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥಾರಂ ಶಿರೋ ವಿಷ್ಣೋಃ || (೩) ಸರ್ವರೂಪಾತದರ್ಶನಾತ್ | ಚಕ್ಷುಸ್ತು ವಿಶ್ವರೂಪಾಖ್ಯಮಾದಾನಾದಾಯುಷಾಮಸಿ | ಅದಿತ್ಯಾಖ್ಯಂ ಚ ಸೂರ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಾಶ್ರಯಂ ಸರ್ವದಾ ಸ್ಥಿತಂ || (೪) ನಾಯ್ವಾದಿಪ್ರಾಣರಕ್ತಂ ನ ಯತ್ರತ್ ಕರ್ತಾ ಹರೇರ್ಯತಃ | ಪ್ರಾಣಶ್ವೇನ ಪೃಥಗ್ಗತ್ಯಾ ನಾಯುರ್ಜ್ಞಾನಾಯುರೂಪತಃ | ನಾಯೋರಪ್ಯಾಶ್ರಯೋ ನಿತ್ಯಂ || (೫) ಬಹುಶ್ವಾದ್ಭಯಃ ಸ್ಥಿತಃ | ಆಕಾರನಾಮಾ ಚಾದೀಶ್ವೇರ್ಮಥೈವೋ ರಮಾಪತೇಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದವನು ಮಹಾಲಾಲನೆನಿಸುವನು. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ವೇದವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಮಹಾಶ್ವೋತ್ರಿಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ೧೧ನೇ ಪುಂಡದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರ ವೇದಲಾವಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಆಗ್ನಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು, ಎಂಬಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ವಿಷ್ಣುವರವೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—(೧೨ನೇ ಪುಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದ ವಿವಂ ಸುತೇಜಾ ಎಂಬ ಕಲ್ಪಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಕ್ರೀಡಾತ್ಮಕರೂಪನಾದವರಿಂದ ದ್ಯೌಃ ಎನಿಸಿದವನು. ಬಹು ತೇಜಸ್ಸು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಸುತೇಜಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಿರಸ್ಸು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದುದರಿಂದ ದ್ಯೌಃ ಎನಿಸುವುದು. (೩) ೧೩ನೇ

ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪವೆಂದೂ, ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸದಾ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸುವುದು. (೪) (೧೪ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾಣವು ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಶಕ್ಯಗಳಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪೃಥಗ್ವಿತ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನ ಆಯುರೂಪವಾದುದರಿಂದಲೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದರಿಂದಲೂ ವಾಯು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೫) (೧೫ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಬಹುರೂಪವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಬಹುಲಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಧ್ಯದೇಹವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಎನಿಸುವುದು. || ೧ ||

ಪೀ—೧೬ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾದಾಪ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ರಯಾ ರತಿಕರತ್ವತಃ | ನಸ್ತಿರಾಕಾಶ-
ನಾಯೋತ್ಪತ್ತಿ ತಾನಾಧಾರೌ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತೌ || (೨) ಪ್ರಥನಾತ್ಪ್ರಥಿವೀನಾಮಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇಃ | ಸಾದೌ ಭಗವತೋ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ರಯ ಏವ ಚ || (೩) ಉತ್ತಮಾ-
ನಾಂ ಹಿ ಸಾದೇನ ಸರ್ವಂ ರೂಪಂ ಹಿ ಕಥ್ಯತೇ | ವಿಷ್ಣೋಃ ಪದಮಿತಿ ಹ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಥಿವ್ಯೇ-
ದಿಕೇ ಸ್ವೃತಾ || (೪) ಪ್ರಾಣಶ್ಚಕ್ಷುಸ್ತಥಾಸ್ತದಿತ್ಯ ಇತ್ಯೇಕಾ ದೇವತಾ ಸ್ವೃತಾ | ಪೂರ್ವ-
ದ್ವಾರಪತಿರ್ವಿಷ್ಣೋಃ || (೫) ವ್ಯಾನಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಚ ಚಂದ್ರಮಾಃ | ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರಪಸ್ವೀ-
ಕೋ || (೬) ವಾಗಸಾನೋಗ್ನಿರೇವ ಚ | ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರಪೋಷ್ಯಕಃ || (೭) ಸಮಾನೋ
ಮನ ಏವ ಚ | ಇಂದ್ರ ಇತ್ಯೇಕ ಏವೋಕ್ತ ಉತ್ತರದ್ವಾರರಕ್ಷಕಃ || (೮) ಉದಾನೋ
ವಾಯುರಿತ್ಯೇಕ ಊರ್ಧ್ವದ್ವಾರಾಧಿಪಶ್ಚ ಸಃ | ಸ ಏವಾಕಾಶನಾಮಾ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಾನ್ವಿ-
ಷ್ಟೋ ವಿಶೇಷತಃ || ೨ ||

|| ೨ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಟಿಪ್ರದೇಶವು ಅಥವಾ ಹೊಕ್ಕಳಿನ ಕೆಳಗಿನ ಕಿರಿಹೊಟ್ಟೆಯು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಪಃ ಎನಿಸಿರುವುದು. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಒಡುಮಾಡುವುದರಿಂದ ರಯಃ ಎನಿಸುವುದು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಧ್ಯದೇಹ ಕಟಿಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಕಾಶ ಜಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಗಳು. (ಆದ ಕಾರಣ ಮಧ್ಯದೇಹಕ್ಕೆ ಆಕಾಶವೆಂದೂ, ಕಟಿಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು.) (೨) (೧೬ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಗಳು ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪೃಥಿವಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (೩) (ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ, ದಿವೀವ ಚಕ್ಷುರಾತತಂ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದವು ಪೃಥಿವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ—) ಪಾದಶಬ್ದದಿಂದ ಉತ್ತಮರ ಸರ್ವಸ್ವರೂಪವೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಪಾದಮಾತ್ರವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.) ಆದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪದಂ ಎಂದು ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇದೆ. (ಏನಂಚ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ಎಂದು ಆ ವೇದದ ಅರ್ಥವು. ಆದಕಾರಣ ಪಾದವು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುತ್ತದೆ.) (೪) (೧೭ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ತೊಂದತಕ್ಕ ಪ್ರಾಣ ಹಕ್ಕು; ಆದಿತ್ಯರಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಪ್ರಾಣಾಭಿವಾನಿ ಚಕ್ಷುಃ

[illegible][illegible]

ಭಾ. || (೧) ಪೃಥ್ವೀನಾಮಿಕಾ ಶ್ರೀಸ್ತು ದ್ಯೌರ್ದಿವೋ ವಿದ್ಯುದೇವ ಚ | ವಾಯು-
ಪತ್ನೀ ಸಮುದ್ರಿತ್ಯಾ || (೨) ತತ್ರದ್ವಾರಾಧಿಪಾತ್ಯ ತೇ || (೩) ಅಧಿಪತ್ಯಂತಿ ತೇ ಸರ್ವೇ
ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಂ | ಯದ್ವಿಷ್ಣುರ್ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವಾತ್ ಕಿಮಾನಂದಸ್ವರೂಪತಃ |
ಏಕೇಷು ತೃಪ್ತೇಷು ಹರಿಸ್ತೃಪ್ತತೇಷಾಂ ಪ್ರಿಯೋ ಹ್ಯಸೌ || (೪) ಸೂರ್ಯಪ್ರಸಾದಾತ್ಪು-
ನರಾ ಪೂರ್ವದ್ವಾರೇಣ ಕ್ಷೇರವಂ | ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತ್ಯಥ ಸೋಮಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ಪಿತರಸ್ತಥಾ ||
ದ್ವಾರೇಣ ದಕ್ಷಿಣೇನೈವ ಗಂಧರ್ವಾಃ ಪಶ್ಚಿಮೇನ ತು | ಅಗ್ನಿಪ್ರಸಾದಾದ್ವಪಂ ಉತ್ತರೇ-
ಣೇಂದ್ರಸಂತ್ರಯಾತ್ | ಶಿವಾದ್ಯಾ ವಾಯುಮೂರ್ತಿತ್ವ ಯಾಂತ್ಯೂರ್ಧ್ವೇಣ ಹರಿಂ ಸುರಾಃ ||
(೫) ವೈಶ್ವಾನರಾಹ್ನಿವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಶಃ | ವೈಶ್ವಾನರಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯಾಃ
ಸಾಕ್ಷಾದೇವ ಸುರಾಃ ಸ್ವತಃ | ತಸ್ಮಾತ್ತೇಷಾಂ ಫಲಂ ಸರ್ವಮನ್ಯೇಷಾಂ ತು ಸ್ವಯೋ-
ಗ್ಯತಃ || ಇತಿ (ಇತ್ಯಾದಿ) ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯಾಯಾಂ || ೩ ||

ಅ || ೧) ಪುಲೋಹಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ದಿಕ್ ಏವಮ್ ಜಿಸರುಳ್ಳವಳು, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ಪುಲೋಹ ಏವಮ್ ಜಿಸರುಳ್ಳವಳು, ಭೂದೇವಿಯು, ಮಂಜಿ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ವಾಯು ಪತ್ತಿಯಾದ ಅರಣ್ಯದೇವಿಯು, ಅಥವಾ ಪತ್ನಿಃ ಪೂತಿಯು, ದಿಕ್ ಅರಣ್ಯಿಯು, ಪುಲೋಹ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ಮಧುಕಃ ವಾಯು ಪತ್ತಿಯು, (೨) ಪುಲೋಹ ಮೊದಲಾದ ಜಿಸರುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು ಆಯಾಸು ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, (ಅಮೃತ ಪುಲೋಹ ಏವಮ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪತ್ತಿಮು

ದ್ವಾರಕ್ಕೂ ನಾಯುಪತ್ನಿಯಾದ ಭಾರತಿಯು ಪೂರ್ವ ದಕ್ಷಿಣ ಉತ್ತರ ದ್ವಾರಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯರು.)
 (೩) (ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯಾಧಿಗಳು ದ್ವಾರಪಾಲಕರೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರೆ—) ಅವರೆಲ್ಲರೂ
 ನಿರ್ದೋಷನಾದ ನಾಯುಪತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಯತ್
 ಎಂದೂ, ಅನಂದಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಕಿಂ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ತತ್ತ್ವೈಶ್ಯತಿ ಎಂಬ ಐದು ವಾಕ್ಯ
 ಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗಳು
 ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೀಹರಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೪) (ತಸ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪ-
 ತುಭಿಃ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಐದು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಐಹಿಕಫಲ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.
 ಪರಂತು ಪ್ರತಿಪದ್ಧತೇ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಯ ಏತಾನೇವಂ ಪಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ನೇದಂ ಎಂಬುವುದ
 ರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ ಫಲವಿದ್ದನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ಪೂರ್ವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕ
 ಮನುಷ್ಯರು ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಪೂರ್ವದ್ವಾರದಿಂದಲೂ, ಪಿತೃಗಳು ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ
 ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರದಿಂದಲೂ, ಗಂಧರ್ವರು ಆಗ್ನಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದಿಂದಲೂ, ಪುಷಿಗಳು
 ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಉತ್ತರದ್ವಾರದಿಂದಲೂ ಕೇಶವನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು
 ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಮೇಲಿನ ದ್ವಾರದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಹೃದಯದಲ್ಲಿರ
 ತಕ್ಕ ಪೂರ್ವದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಶ್ರೇತದ್ವೀಪಾದಿಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ
 ದ್ವಾರದಿಂದ ಕೇಶವನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.) (೫) (ಕೇವಲ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರ
 ಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಖ್ಯ
 ವಾಗಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಆಗಿರುವರು.
 ಆದಕಾರಣ ಅವರಿಗೇನೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಫಲವು. ಇತರರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಫಲವೆಂದು
 ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. || ೩ ||

ಹೀ—ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯು ಭಗವತ್ಪರವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನು.
 ದೇವತೆಯಾಗಲೀ ಭೂತಾಗ್ನಿಯಾಗಲೀ ಅಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ
 ಸಮವಾದ ಉಕ್ತಿಯು ದೇರಿ ಕಡೆ ಇದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಹೀಗೆಯೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನು ತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋಮಮಾತ್ಮಾ ಚತುಷ್ಪಾತ್ | ಸ್ಥೂಲ-
 ಭುಗೈಶ್ವಾನರಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ || (೨) ಹಿಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್
 ಹಿಂ || ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ದೇಹಮಾಶ್ರಿತಃ | ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ವೈಶ್ವಾ-
 ನರೋ ವಿಷ್ಣು ರಿತಿ ಸಿದ್ಧಂ || (೩) ಸ ನಾಯುಃ ಸ ಆಕಾರಃ ನಾಯುಶ್ಚಾಕಾರಶ್ಚಾಧಿತಿಷ್ಠತ
 ಇತಿ ವಚನಾದ್ವಾಯೋ ರೂಪಮನ್ಯಾಧಿಸ್ಥಿತಮಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ನಾಯೋಃ ಸ್ವರೂಪಮಿತಿ
 ವಿಜ್ಞಾಯತೇ || (೪) ಆಕಾಶನಾಮಾ ವಿಘ್ನೇಶೋ ನಾಯುಶ್ಚಾಕಾರಕಃ ಸ್ವೃತಃ | ಆಕಾಶ
 ಇತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ಚ ತಥ್ಯಾಕಾಶೋ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಂ || ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ || (೫) ಸುತೇಜೋ
 ವಿಶ್ವರೂಪಾದಿಭೇದೇನಾಂಗಾನಿ ಮಾಪತೇಃ | ಅಭಿವ್ಯಾನ್ಯಸಿ ಕಥ್ಯಂತೇ ಲೋಕದ್ವೈವಿ-
 ಭೇದತಃ || ಇತಿ ಚ || ಇತಿ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ವಿಂಶಃ || ೭-೨೪ || || ೪ ||

ಅ || (೧) ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಯಾವನು? ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದರೆ ಯಾವನು? (ಎಂದು ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
 ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕರಣವಾದುದರಿಂದಲೂ ವೈಶ್ವಾನರನು

ವಿಷಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.) ೨೦ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪಭೇದಗಳಾದ ಸಾಲ್ಪ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನವನು ಶುಭಭೋಗಗಳನ್ನು ಇವನು. ವೈಶ್ವಾನರನು ೨೦ನೇ ರೂಪವು. (ಮೂವತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಲ್ಪ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವ ವಿಷಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.) ೨೧ (೧) ಅತ್ಯಂತ ವೈಶ್ವಾನರನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷಯವೇ. ಅಗ್ನಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯವಿಲ್ಲದೂ ಇರುವ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಿಲ್ಲದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶೇಷವಿದೆ. (೨) ಮತ್ಸ್ಯ ನುನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿ ಪ್ರಾಣಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ಅಶ್ವಯೋಗಿಸುತ್ತೀನೆಂದು (ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ಹೇಳಿಕೆಯು.) ಇದುವೇ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ ವೈಶ್ವಾನರ ನೆಂದರೆ ವಿಷಯವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. (೩) (ವೇದವು ವಿಷಯವು) ಸ ಉದಾಸಃ ಸ ವಾಯುಃ ಸ ಆಕಾಶಃ ಎಂದು ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ವಾಯುವೇ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಯುತ್ವ ಆಕಾಶತ್ವ ಎಂದು ಭೇದ ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಕಾಶವೆನ್ನುವ ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವೇವೆಯ ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಯವು ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿಧಾನವಿಲ್ಲದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವು ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು ವಾಯುವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೪) (ಲಕ್ಷ್ಯವೇವೆಯು ಸನ್ನಿಧಾನ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದವೆಂದು ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಯವೇವೆಯು ವಾಯುವೇವೆಯು ಆಕಾಶ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒರಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವಿಸಾಯಕವಿಗೂ, ವಾಯುವಿಗೂ, ಲಕ್ಷ್ಯವೇವಿಗೂ, ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಆಕಾಶ ವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ (೫) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಉದಾಸಕರ ದೃಷ್ಟಿ ನುಸಾರವಾಗಿ ಕುತೇಜಾಃ ವಿಶ್ವರೂಪ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದವಿರುವರೆ ಹೇಳ ಲ್ಪಿತವಿದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೇ ಹಿಂದವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮತ್ಪಾದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯೇ ಸತ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೭ ||

೨೧ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಮತ್ಪಾದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ೨೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. || ೭ ||

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾರ್ಯಪದಯಾಮುನಿಮಂದಿರಂ |
ಜಾನಕೀಜಾನಿನಿಮಾನಂದಸಾಂದ್ರಂ ವಂದೇ ನಿರಂತರಂ ||

|| ೧೬ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ತಸ್ಮೈ ನನೋ ಭಗವತೇ ಚಿದಚಿತ್ಪರಮಾಯ ತೇ |
ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಯ ದೇವಾಯ ಪೂರ್ಣಾನಂದೈಕರೂಪಿತೇ ||

೧ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವಜಡಗಳೆಂಬ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನನು. ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ, ಮೋಕ್ಷೇತರ ಫಲವುಳ್ಳ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಸಂದೇಹವಿದೆಯೋ, ಯಾರು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವನೋ, ಆತನಿಗೆ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವು, ಎಂದು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಭೇದವದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಅಭೇದಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದದ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. ॥ ಓಂ ॥ ಶ್ವೇತಕೇತುಹಾರುಣೇಯ ಆಸ ತತ್ ಹ ಪಿತೋವಾಚ
ಶ್ವೇತಕೇತೋ ವಸ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ನ ವೈ ಸೋಮ್ಯಾಸ್ಮತ್ಕುಲೀನೋಽನನೂ-
ಚ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುರಿವ ಭವತೀತಿ

॥ ೧ ॥

ಅ ॥ ಆರುಣನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಥವಾ ಆರುಣೇಯ ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವೆನ್ನುವವನು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ಉದ್ಬಾಲಕರು ಹೇಳಿದರು. ಎಲೋ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾಸನಾಡು. (ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡು.) ಎಲೋ ಸುಂದರನೇ ನಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಯಾವನಾದರೂ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡದೆ *ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಭಾಸನಂತೆ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

॥ ೧ ॥

ಉ. ॥ ಸ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷ ಉಪೇತ್ಯ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷ ಸ್ವರ್ವಾನ್
ವೇದಾನಧೀತ್ಯ ಮಹಾಮನುನಾ ಅನೂಚಾನಮಾನೀ ಸ್ತಬ್ಧ ಏಯಾಯ ತತ್ ಹ
ಪಿತೋವಾಚ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಯನ್ನು ಸೋಮೈದಂ ಮಹಾಮನುನಾ ಅನೂ-
ಚಾನಮಾನೀ ಸ್ತಬ್ಧೋಽಸ್ಯ ತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಕ್ಷ್ಯಃ

॥ ೨ ॥

ಅ ॥ ಆಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಹನ್ನೆರಡು (೧೨) ವರ್ಷದವನು ಗುರುಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತ ನಾಲ್ಕು (೨೪) ವರ್ಷಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಕಲಿತು, ನಾನು ಪಡೆಂಗಸಹಿತ ಎಲ್ಲಾ ವೇದ

* ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಂಧುಗಳೆನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗದಿದ್ದವನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಬಂಧವೆನಿಸುವನು

ಗೃಹ್ಯ ಅಧ್ಯಾಯನ ಮೂರ್ತಿಶ್ವೇನ, ಎಂದಹಂಕಾರವ್ಯಕ್ತವನಾಗಿ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾತೃತ್ವ, ಬುದ್ಧಿಮುಕ್ತವನಾಗಿ (ವಿನಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ) ತಂದೆಯ ಹೀಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ತಂದೆಯು ಮಗನು, ತನಗೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತು: (ತಾನೇ! ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ಮರಳುವಾಗನಷ್ಟು ಮಗನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟಾಗಿ) ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ! ಸೋಮೈಯೇ! ನೀನು ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರುವೆವೆಂದು ಮರಹಂಕಾರವ್ಯಕ್ತವನೂ ತಾನೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಬುದ್ಧಿಮುಕ್ತವನೂ, ಸರ್ವಭೂತಾನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ, ಸರ್ವವೇದವ್ರತವನ್ನಾದ ಸಾರಾಯಣವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಿಯೋ! ಒನ!

ವಿ || ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಗೃಹಕರ್ಮ ಕರ್ಮಗಳ ಯಜ್ಞ, ವೇದಲಾಭ ಸಮೃದ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ವೇದತೆಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನೂ ನೀನು ಕಲಿತಿದ್ದರೂ ಅನೇಕವೂ ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸರ್ವಸ್ಯಾಮಿಯಾದ ಸಾರಾಯಣವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ ನೀನು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅತನನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವವಾ ವಿನಗೆ ಹೀಗೆ ಅಹಂಕಾರವು ಒರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. || ೩ ||

ಉ. || ಯೇನಾಶ್ರುತಃ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಮಿತಿ ಕಥಂ ನು ಭಗವಾ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತೀತಿ || ೩ ||

ಅ || ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಗುರುತುಮಾಡಿದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದವೆ ಕೇಳಲ್ಪಡದವರ ವೇದತಾಕರ್ಮಗಳ ವೇದಲಾಭವು ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ವನನ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಲೋಚಿಸುವುದು) ಮಾಡಿದರೆ ಮನನಮಾಡಲ್ಪಡದಿದ್ದ ವೇದತಾಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಮನನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುವದೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಧ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದ ವೇದತಾದಿಗಳ ಧ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುವದೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಿಯೋ! ಏನು? (ಏನೆಂದರೆ—ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಿಯು ಕ್ರಮಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಕರ್ಮವೇದತಾದಿ ಜಗತ್ತಿನ ಕ್ರಮಣಾದಿಗಳ, ಅದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಪರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಿಯೋ! ಪ್ರಾಯಶಃ ನೀನು, ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಮರಹಂಕಾರವು ಒರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ) (ಆಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು: ಎಲೋ! ಭೂಷಣೇ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವೇದತಾಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನ್ನೊಟ್ಟಿನ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವು ಅಂತಹದೇ ಎಂದು ಮಗನು ಕೇಳಿದನು.) ಎಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿಬರಲಿರುವದ್ದು.)

ಪೀ—ಆಗ ತಂದೆಯಾದ ಉದ್ವಾಲಕರು ಎಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಆರು ವ್ಯವಸ್ಥಾಂತಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :-

ಉ. || ಯಥಾ ಸೋಮೈಕೇನ ಮೃತ್ಯು-ದೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಃ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಎಲೋ! ಮಗನೇ! ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವೇದತಾ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಆಗುತ್ತದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. (ಏನೆಂದರೆ—ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿಯನ್ನು

ತೀಯುತ್ತಿರಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೇನೇ ತಿಳಿದು, ಆ ತಿಳಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಇವುಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಜಾತೀಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸತ್ಯ, ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದರೂಪನು ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಸತ್ಯತ್ವ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವ, ಮೊದಲಾದ ಗುಣಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಧಾನನು. ಜಗತ್ತು ಅಪ್ರಧಾನವು. ಪ್ರಧಾನಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನದ ಜ್ಞಾನವೂ ಬಂದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ಮಜ್ಜು ಮೊದಲಾದ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ವಿಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು. ಅನಿತ್ಯವು. ಅದುಕಾರಣ ಅವುಗಳು ಅನಿತ್ಯಗಳು. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಮವು ವಿಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ. ನಿತ್ಯವಾದುದು.

ವಿ || ಅದುಕಾರಣ ನಿತ್ಯವಾದಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಮಧೇಯವು ಪ್ರಧಾನವು. ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ದೇರೆ ನಾಮಗಳು ಪುರುಷರ ಭೇದದಿಂದ ವಿಕಾರಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯಗಳು. ಅಪ್ರಧಾನಗಳು. (2) ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ಅಪಭ್ರಂಶಭಾಷಾಶಬ್ದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಫಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಜಗಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಧಾನಭೂತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ ಎಂದು ಉದ್ಘಾತಕರು ಹೇಳಿರುವರು

|| ೪ ||

ಹೀ—ಕೇವಲ ಸದೃಶವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಿ ಈಗ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸದೃಶವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಸದೃಶವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯಕೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತೃ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಲೋಹಮಣಿರಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ

|| ೫ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಹೇಗೆ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸುವರ್ಣ (ಚಿನ್ನ) ವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ (ಅಂದರೆ—ಸಾಧನ (ಕಾರಣ) ವಾದ ಸುವರ್ಣದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ) ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಲೋಹಮಯವಾದ ಕಟಕ, ಮುಕುಟಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ಮ, ದೇವತಾ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ತಿಳಿದ ಫಲವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಜೀವನೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಲೋಹಮಣಿಯೆಂಬುವುದೇ ವೇದದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಮಧೇಯವು ನಿತ್ಯವು. (ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಲೋಕದ ಹೆಸರು ಅನಿತ್ಯವು)

|| ೫ ||

ಹೀ—ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯಕೇನ ನಖನಿಕ್ಯಂತನೇನ ಸರ್ವಂ ಕಾಷ್ಟ್ಣ್ಯಯಸಂ ವಿಜ್ಞಾತೃ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಕಾಷ್ಟ್ಣ್ಯಯಸಮಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮೇವ ಸೋಮ್ಯ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತೀತಿ || ೬ ||

ಅ || ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಉಪಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ದ್ರವ್ಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದೇ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಬೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಆಗುಣವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಪಡೆದಿರುವುದು ದ್ರವ್ಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಸ. ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಒಂದೇ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಯೇನಾತ್ಮಕಂ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುವರು (ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಪಕ್ಷವಲ್ಲವು ಆಗುತ್ತದೆಂಬುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)..... ಈ ಪಕ್ಷವು ಯಾವುದು ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಸತ್ಯವು. ನಿಷ್ಕವು. ಬೇರೆ ಏನಾದರೂ. ಅನಿತ್ಯವು. ಒಂದೇಯೇ ಯೇನಾತ್ಮಕಂ ತ್ವಕಂ ಭವತಿ ಎಂಬ ಉಪದೇಶವು.

ವಿ || ೧ || ವಾಚಾರಂಭವು ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು. ಲೋಕದವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂಬುದು. ಒಂದೇ ಸಾರ್ವತ್ಯವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು. ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾದುದಕ್ಕೆ ಎಂದೇ - ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಪ್ರಧಾನವಾದುದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹೇಳುವರು.

೨೦ - ಆಗ ಮಗನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ -

ಉ. || ನ ವೈ ನಾನಂ ಭಗವಂತಸ್ತು ಏತದವೇದಿಷುರ್ಯಾದ್ಯೇತದವೇದಿಷ್ಯಸ್ತಥಂ ಮೇ ನಾವತ್ಯಕ್ಷಿಸ್ತಿತಿ ಭಗವಾಃಕ್ಷೇತ್ರಮೇತದ್ವೈತಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಪುಂಡ್ರ || ೮-೧ || || ೨ ||

ಅ || ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಆ ವಸ್ತು ಗುಣಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ನಿಷ್ಕ ಹೇಳುವ ಏಕವಿಜ್ಞಾನರೂಪ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ - ಅವರು ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಿಯತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು? ಅವಕಾಶವು ನೀವೇ ನನಗೆ ವಾಚಾರಂಭವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂಬ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಆಗ ತಂದೆಯು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಪೀ-೧೨-೨೪ ವರ್ಷ ವರ್ಷ ತಕ್ಷಣ ಕೇಳುವುದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಿತು ತಂದೆಯು ಒಂದೇಯೇ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು ಏಕೆಂದರೆ - ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾನ್ ಶ್ವೇತಕೇತುರಧೀಶ್ವ ದ್ವಾದಶಾಬ್ದಿಕಃ | ಓತುಃ ಸಮಾಪತಮೇಯಾಯ ಇವಮೊದಲಾದ ಭಾರತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಂಗಳವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕಲಿತು ಮರಳಿಬಂದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ೧೨ ವರ್ಷವೆಂದು ಹೋರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಓಂ || ಅಧೀಶ್ವಬ್ರಹ್ಮಾದಶಕ್ತಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾದಶಾಬ್ದ ಇತಿರಿತಃ | ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಭಾರತೇ ತು ನೋತ್ಪತ್ತಿಬ್ರಹ್ಮಾದಶಕ್ತಃ || ಇತಿ ನಾಕೃದಿರ್ಯಾಃ || ೧ ||

ಅ || ಪದಂಗಳವನ್ನು ಕಲಿತು ಮರಳಿಬಂದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ-ಪಠ್ಯಗಳು ಹನ್ನೆರಡು ಅವಶ್ಯಯುಕ್ತ (ಅಂದರೆ - ೧೨ ಸಂವತ್ಸರ ಗುರುಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತವಶ್ಯಯುಕ್ತ) ಭಾರತವನ್ನೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಶಾಬ್ದ (೧೨ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳವನು) ನೆನಪುತ್ತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿದುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ೧೨ ಸಂವತ್ಸರವು ವನು ಎಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಅವನಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದಶವರ್ಷ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಹತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ)

ಹೀ-ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—
 ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದು
 ಹೇಗೆಂದರೆ—ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾಂತ ಉಪಾಸೀತ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯ
 ಹೊಂದತಕ್ಕದ್ದು, ಅವನಿಂದಲೇ ಜೀವೈವಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ
 ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನು. ಅಂದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗದ್ರೂಪನಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ
 ಹೊಂದಿದವನು, ಜಗತ್ತೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವು, ಬ್ರಹ್ಮ ಹೊರತು ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.
 ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಜ್ಞಾನಿಯು ಉಚಿತಮಾಡಿದರೆ—ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಸಮಸ್ತ
 ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗಣ ಆತ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯ ಹೇಳಿದೆ, ಅವರಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಈ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು
 ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇತಕೇತುವಿಗೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ
 ಜ್ಞಾನವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದರು. ಆಗ ಶ್ರೇತಕೇತುವು ಒಬ್ಬನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲಿಯೂ
 ತೋರಿಬಾರದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದನು ಆಗ ಉದ್ದಾಲಕರು
 *ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮೃತ್ವಿಂಥಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ಗಳನ್ನು ಶ್ರೇತಕೇತುವಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ
 ಮಣ್ಣಿನ ವಿಕಾರವಾದ ಮಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದುದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣಕ್ಕೂ
 ಅಭೇದವೆಂದಾದರೆ ಇದು ಕಾರಣವು, ಇದು ಇದರ ವಿಕಾರವು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—ವಾಚಾ
 ರಂಭಣಂ=ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ, ವಿಕಾರವಸ್ತು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ
 ವಿಕಾರಹೊಂದಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ ಮೃತ್ರಿಕಾ ಎಂಬುದೇ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಇದೆ, ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ
 ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲೇ ಪುಟ ೧೬೭ ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ
 ಅಧೀನದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ
 ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಅಯುಕ್ತವು.
 ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಸ್ವಿ ಆರೋಪಿತವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿ
 ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಸಾದೃಶ್ಯ, ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ
 ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇದುಮೊದಲಾದುದು ಈ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಚಾರಂಭಣ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳು. ಹಾಗಾದರೆ—ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಏಕೆಂದರೆ—ಜ್ಞಾನವು ದೃಢವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ದಾಷ್ಟಾರಂತಿಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಭೇದವು
 ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದರೆ—ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂಬುದು ಒಂದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯು
 ವುದರಿಂದ ಇದು ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು
 ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧವೂ ಅದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇದುಮೊದಲಾದ ಮೂರು
 ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿಶೇಷವದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

* ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಡಿಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮಡಿಕೆ ಕಾರ್ಯವು, ಮಣ್ಣು ಉಪಾದಾನವು. ಹಾಗೆಯೇ ಚಿತ್ತ ಕಾರ್ಯವು.
 ಸೋಂ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು ಅಂದರೆ—ತಾನೇ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಾರಣವಾದುದು.

ಚಿತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಚಿತವೆಂದು ಜ್ಞಾನವು ಬರುವಾಗ ಅಧಿಷ್ಠಾನ-ಚಿತ್ತ (ಮುಕ್ತಿನ ಚಿತ್ತು) ಅರೋಪಿತ ರಚಿತ
 (ಬೆಳ್ಳಿ) ಚಿತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ದೃಢಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಭ್ರಮೆ. ಚಿತ್ತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ತಿಯೆಂದೇ ತಿಳಿದಾಗ ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ
 ಜ್ಞಾನವು ಎಂದಿಗೂ ಬರಲಾರದು ಅದರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಅರೋಪಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಎಂಬ
 ಜ್ಞಾನವು ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ

ಭಾ. || (೧) ಯಥಾ ಮೃತ್ತಿಂ ಪವಿತ್ರಾ ನಾತ್ಯಾದ್ಯತ್ಯಾದೇವ ಮೃಣ್ಮಯಾ | ವಿಜ್ಞಾ-
ಯಂತೇ ತಥಾ ವಿಜ್ಞೇಃ | ಸಾದೃಶ್ಯಾಜ್ಜಗದೇವ ಚ || (೨) ಯಥಾ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್
ಸರ್ವೇ ಲೋಕಮಯೋಪಧಾ | ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾದ್ವಿಷ್ಣು ವಿಜ್ಞಾತಾದ್ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾಜ್ಜಗತ್ಪದಾ ||
(೩) ಅತ್ಯಲ್ಪೇಽಪಿ ಹಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸದ್ಯತೇ ತಾದೃಶಂ ಬಹು | ಜ್ಞಾಯತೇ ನವಿಕೃಂ-
ತಸ್ಯಾ ಯಥಾ ಸರ್ವಮಯೋಮಯಂ || ಕಿಮು ವಿಜ್ಞೇರ್ಬಹೋಜ್ಞಾರ್ಥಾದತ್ಯಲ್ಪಂ
ಜಗದೀದೃಶಂ | ಅನನ್ಯಾಧೀನವಿಜ್ಞಾತಾದನ್ಯಾಧೀನಂ ತಥೈವ ಚ | ಮೃದಯೋಲೋಕ
ನಾಮ್ನಾಂ ಹಿ ಜ್ಞಾನಾತ್ಯಾಂತೇತಿಕಂ ಯಥಾ || ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಯೋಃ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಜಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಂದ ಮೃತ್ವು (ಮಣ್ಣಿನ ಜಾತಿಯು) ಮೊದ-
ಲಾದ ಸಾದೃಶ್ಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಚಾರಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಜೇಗೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡು-
ತ್ತದ್ದು || ಸಾಗಿದೇಂ ಶ್ರೀಕುಮಾರ ಸಮ್ರಾಜನು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, (ವಿಷ್ಣುವು ಇವನು ನೆಂಬ
ವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ, ಜಗತ್ತೂ ಇದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದೆ ಹೀಗೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, (ಪ್ರಮಾಣ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ) ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಜಗತ್ತು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಸದ್ಯವಾದ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ
ದಿಂದ ಕೇವಲ ಸದ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು)
(೨) ಸುಮಾರವು ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯೋಣವೆಂದ ಲೋಕದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ
ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲೋಕಜಾತಿಯುಗಳೆಂದು ಜೇಗೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ; ಸಾಗಿದೇಂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ
ವಿಷ್ಣುವರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತದಿಂದ ಜಗತ್ತು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ- ವಿಷ್ಣುವು
ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿರೂಪನು ಎಂದು ತಿಳಿದವರಿಂದ ಜೇತನತ್ವಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಜೀವರೂಪ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ
ರೂಪನೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಎಂತಹ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸದ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನ
ವಾದ ಸದ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವು.) (ಜೇತನತ್ವವೆಂಬ ಜೇತನವಿನಿಂದ
ಅಪ್ರಪ್ತವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಂತೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗಳನ್ನು ಜೇತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ-
ಅದೇ ಜೇತನವಿನಿಂದ ಅಲ್ಪಾನಂದಾದಿಗಳಿರುವವೆಂದೂ ಅನುಮೇಯವೂ ಹುದು, ಎಂದರೆ-ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಗಳ
ಬಾಧವಿಲ್ಲದಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಮಾನವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದು.) (೩) (೩ನೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಲ್ಲಿ
ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಶೇಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಸದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು
ಅಂತಹ ಅದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯವಾದ ಬಹುವಸ್ತುವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಉಗುರುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುದರಿಂದ
ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವೂ ಕಬ್ಬಿಣಜಾತಿಯೆಂದೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ವಿಷ್ಣುವು ಗುಣ
ಪೂರ್ಣ ಪುರೂಷನಾದುದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದುದರಿಂದಲೂ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಒಂದು
ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಎಂದರೆ-) ಗುಣಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತದಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಜಗತ್ತು ಹೀಗೆಯೇ
ಅಗದೆ ಎಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು (೪) (ವಾಚಾರಂಭಣಾ ಇಮಮೊದಲಾದ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ
ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಪರಾಧೀನನಾಗದೆ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ
ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಪರತಂತ್ರವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಪ್ತವು ಒಂದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಅಯು: (ಕಬ್ಬಿಣ)
ಲೋಹಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತದಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತವು ಎಂದರೆ ಜೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೋ,
ಸಾಗಿದೇಂ ಇಮಮೊದಲಾದುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಯೋಃ ||

ವಿ || ವಾಚಾರಂಭಣಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮೂರಾವರ್ತಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದರೆ- ಮೃತ್ತಿಂ ಪಾದಿ ಮೂರು
ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕಾಗಿ ವಾಚಾರಂಭಣಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮೂರು
ವರ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದು.

ಪೀ—ಲೋಹಮಣಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣವೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕೋಶ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸ್ವರ್ಣಂ ಲೋಹಮಣಿಶ್ಚೈವ ಪುರಟಂ ಚಾಭಿಧೀಯತೇ | ಇತಿ ಶಬ್ದವಿ-
ರ್ಣಯೇ || (೨) ವಿಕಾರತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಮೇಕಪಿಂಡಮಣಿಶಬ್ದಾ ವ್ಯರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಸುವರ್ಣವೇ ಲೋಹಮಣಿ ಎಂದೂ, ಪುರಟ ಎಂದೂ, ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಶಬ್ದ-
ವಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿದೆ. (೨) ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಿ ನಮ್ಮ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ-
ವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯ-
ಗಳಲ್ಲಿ ಮೃಣ್ಮಯಾದಿಗಳು ಮೃತ್ತಿಕಾದಿಗಳ ವಿಕಾರಗಳೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಏಕ ಪಿಂಡ ಮಣಿಶಬ್ದಗಳು
ವ್ಯರ್ಥಗಳು. (ಅವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಗಳಿಲ್ಲ. ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಅರ್ಥಗಳು ಬರುವವು.)

ವಿ || (1) ಮೃದಾ ವಿಜ್ಞಾತಯಾ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಮಣಿನ್ನು ತಿಳಿದರೆ
ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಲೋಹೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ
ಸ್ಯಾತ್ ಲೋಹವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಾಯಸೇನ
ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಕಾಷ್ಠಾಯಸಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿ-
ದ್ದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಸಾಕಾಗುವುದು. ಈ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ,
ಪಿಂಡ, ಮಣಿ ನಮನಿಕ್ಕಂತನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ
ವೆಂದಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಮೃಣ್ಮಯಾದಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಮೃತ್ತಿಂಡದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲವಾದ
ಕಾರಣ ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ವಿಕಾರಶಬ್ದ. ಅದು ಕಾರಣ ಏಕೇನ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವು
ಬರಬೇಕಾಗುವುದು (2) ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗದಾರೋಪಕೃತಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನನು | ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು
ಆರೋಪಿತವು.) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಮೃಣ್ಮ-
ಯವೂ ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಾರಣ ಹೊರತು ಕಾರ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಅರ್ಥವು
ಇಷ್ಟವಾದರೆ ಮೃಣ್ಮಯವು ಮೃದ್ವು ಪವಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಜಗತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗು-
ವುದು. ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡದರಿಂದ ಏಕಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳು
ಸಾರ್ಥಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲಾ
ವಸ್ತುಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಏಕ ಶಬ್ದ, ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾರ್ಥಕ-
ಗಳಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಪಿಂಡಶಬ್ದ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ—ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಸಾದೃಶ್ಯವು ಇನ್ನೊಂದು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ
ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಬಂಧಿ ಪ್ರತಿ ಸಂಬಂಧಿಗಳು (ಅನುಯೋಗಿ ಪ್ರತಿ-
ಯೋಗಿಗಳು) ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇವೆ. ಒಂದು ಮೃತ್ತತ್ವವು (ಮಣ್ಣಿನ
ಧರ್ಮವು) ಮೃಣ್ಮಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಅದು ಕಾರಣ ಅನುಯೋಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮವೂ ಪ್ರತಿ-
ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಆಗುವುದು ಅದಕ್ಕಾರಣ ಮಣ್ಣಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೃಣ್ಮಯಗಳ ಜ್ಞಾನವು
ಬಾರದೇ ಹೋಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಿಂಡ ಶಬ್ದ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೃತ್ತತ್ವವು ಮೃಣ್ಮಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರೂ-
ಪಿಂಡತ್ವವು ಮೃಣ್ಮಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಿಂಡ ಶಬ್ದವು ಆವಶ್ಯಕವೇ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೋಗಿ
ಯಾದ ಸುವರ್ಣಕ್ಕೆ ಪಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಲೋಹಮಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಣಿಶಬ್ದವನ್ನು
ಹೇಳಿದ್ದು. ಉಗುರು ಕಡ್ಡಿಯು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದುದು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮಿಕ್ಕಂತನ ಶಬ್ದ-
ವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. ಮಹಿಮೂರ್ತು ಪ್ರಧಾನಂ ಚ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮಣಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೆಂಬ
ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಮನಿಕ್ಕಂತನಸ್ವರೂಪವು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದುದು.

ಹೀಗೆಯೇ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಸು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಸು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ...

ಭಾ. || (೧) ಮೃತ್ತಿಕೇಶಿ ಲೋಹಮಣಿರಿತಿ ಕಾಷ್ಟ್ಯಾ(ಕೃಷ್ಣಾ)ಯಸಮಿತ್ಯೇತಿಶಬ್ದಾ ನಾಮಧೇಯಶಬ್ದಾಶ್ಚ ವ್ಯರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ || (೨) ವಿಕಾರಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ಮೃತ್ತಿಕೈವ ಸತ್ಯಂ ಲೋಹ ಏವ ಸತ್ಯಂ ಕಾಷ್ಟ್ಯಾ(ಕೃಷ್ಣಾ)ಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯೇವ ಸ್ಯಾತ್ || ನ ತು ನಾಮಧೇಯಾದಿಶಬ್ದಾಃ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಮೃತ್ತಿಕೇಶೀನ ಸತ್ಯಂ, ಲೋಹಮಣಿರಿತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಂ, ಕಾಷ್ಟ್ಯಾಯಸಮಿತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಂ ಎಂಬುವವು ಮೂರು ಇತಿ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಈ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ನಾಮಧೇಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥಗಳು ಆಗುವುವು. (೨) (ಹೇಗೆಂದರೆ— (ವಾಚಾರಂಭಣ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ) ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ (1) ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ಮೃತ್ತಿಕೈವ ಸತ್ಯಂ, (2) ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ಲೋಹಮಣಿರಿತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಂ, (3) ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ ಕಾಷ್ಟ್ಯಾಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಂ, ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ನಾಮಧೇಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಇತಿಶಬ್ದಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥಗಳು. (ಎಕೆಂದರೆ— ನಾಮಧೇಯಂ ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ಸಾವೇನು ಕೇವಲಂ-ಕೇವಲ ಹೆಸರಿ, ಎಂದು ಅನ್ವೇಷಿಸಿ. ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ವುನರುತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂದರೆ ನಾಮಧೇಯಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುವುದನ್ನೇ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ಎಂಬುದರಿಂದಲೂ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಒಂದರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುವುದು))

ವಿ || (1) ಮೃತ್ತಿಕಾಶಬ್ದವು ಶಬ್ದಸರವೆಂದ, ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಅಂದರೆ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಬ್ದವು ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಅರ್ಥಪರವೆಂದು ಮುಣ್ಣು ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಇತಿಶಬ್ದವು ಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಕರಣವೆಂದ ಬಂದ ಅರ್ಥದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಹೇಗೆಂದರೆ— ಶಬ್ದಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇತಿಶಬ್ದವು ಶಬ್ದವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದೆ, ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅರ್ಥಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇತಿಶಬ್ದವು ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವಾದುದರಿಂದ ಇತಿಶಬ್ದವಿದ್ದೇನೆ ಪ್ರಕರಣದಿಂದಲೇ ಮೃತ್ತಿಕಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಣ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವಾಗ ಇತಿಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು ನಮ್ಮ (ದ್ವೈತಿಕ) ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇದು ಅರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರವಾದುದರಿಂದ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇತಿಶಬ್ದವು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ (2) ಮತ್ತು ವಾಚಾರಂಭಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಬ್ದವಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಬೇಕೆ? ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದವಿದೆ ಎಂದರೆ— ಕೋಶ ನೊದಲಾದುದು ಇಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬುದು ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಿಗತಕ್ಕ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದಯವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿಗದಿರುವುದರಿಂದ ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬುದು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವು ಆಗಿಲ್ಲ. || ೪ ||

ಹೀಗೆ—ಅನ್ಯಮಾತ್ರಂ ಭುಕ್ತಂ ಅನ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಂಡದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪಲ್ಯಕಾಯಿ ನೊದಲಾದುದು ಯಾವುದೂ ಆರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಅರ್ಥವು ಸಿಗುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಾಚಾರಂಭಣ ಮಾತ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ ವಸ್ತುತಃ ಇಟ್ಟವೆಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ನ ಚ ನಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮಿತಿ ಮಾತ್ರಶಬ್ದೋಸ್ತಿ || (೨) ನ ಚಾ-
ರಭ್ಯನ್ಯಾರಂಭಣಮಿತಿ ಯುಜ್ಯತೇ ಶಬ್ದಃ | ಕ್ರಿಯಾ ಹ್ಯಾರಂಭಣಂ || (೩) ಅತೋ ನಾಚಾ-
ನಾಮ್ನಾ ಮಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ವಿವಿಧಾಕಾರೋ ವಿಕ್ರಿಯಮಾಣಃ || (೪) ಸತ್ಯಂ ನಾ-
ಮಧೇಯಂ ಸರ್ವದಾ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯಾದಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||
(೫) ಸತ್ತ್ವೇನ ಕಾಲತಸ್ತತಂ ಜ್ಞಾಯತೇ ವಿದ್ಯದ್ವಿರಿತಿ ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ಸತ್ಯಮಿ-
ತ್ಯತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ

|| ೫ ||

ಅ || (೧) ನಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಂ ಎಂದು ಮಾತ್ರಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲ. (ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಶಬ್ದವು ಇರು-
ತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇದೆ ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಇಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಅಶ್ರುತಕಲ್ಪನವು=(ಹೇಳದಿದ್ದು ದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ದೋಷವೂ ಬರುವುದು.
ಮತ್ತು ಅಬ್ರಹ್ಮೇ, (ನೀರು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಯುವವನು,) ವಾಯುಭಕ್ತಃ (ಗಾಳಿ ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವ
ವನು) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯಾವ ಅಂಶವೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.
(೨) (ಮತ್ತು ನಾಚಾ ಕೇವಲಮಸ್ತಿತ್ವಾರಭ್ಯತೇ=ಮಾತಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಉಂಟೆಂದು ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು,
ಎಂದು ಯೋಗ(ಅವಯವಾರ್ಥ)ವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಾಚಾರಂಭಣಂ=ವಾಗಾಲಂಬನ ಮಾತ್ರವು ಮಾತಿ
ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ, ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆರಂಭಣಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದುದು ಆರಂಭ್ಯತೇ ಎಂಬ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
ವಿಧಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಣಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕೂಡಲಾರದಷ್ಟೆ.
(ಆರಂಭ್ಯವಾದುದು (ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು) ಆರಂಭಣವಾಗಲಾರದು.) ಪರಂತು ಆರಂಭಣವೆಂದರೆ
ಕ್ರಿಯೆಯು. ಅಂದರೆ ಉತ್ಪಾದನ (ಹುಟ್ಟಿಸುವಿಕೆ) ವೆಂಬ ಆರಂಭಣ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಆರಂಭಣಶಬ್ದದಿಂದ
ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಾರ್ಥ (ಭಾತ್ವರ್ಥ) ದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾಗಿದೆ.) (೩) (ಹೀಗೆ ನಾಚಾರಂಭಣವೆಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ
ಈಗ ತಾನು ಅದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಪರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ (ನಾಚಾ=)
ವಾಗಂದ್ರಿಯದಿಂದ, (ನಾಮ್ನಾ=) ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೊರತಾದ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ. (ಆರಂಭಣಂ=) ಉಚ್ಚಾರಣವು,
(ವಿಕಾರಃ=) ಅನೇಕಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು. (೪) (ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ
ಸತ್ಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸತ್ಯಂ=ಯಾವಾಗಲೂ ಇರತಕ್ಕ ನಾಮಧೇಯಗಳು ಮೃತ್ತಿಕಾ
ನೊದಲಾದವುಗಳು. (೫) (ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶಬ್ದವನ್ನು
ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ರೂಢಿಯಿದೆ, ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗವೂ (ಅವಯವಾರ್ಥವೂ) ಇದೆ
ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) (ಸತ್ಯಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತ್=ಸದ್ಭೂತವಾಗಿ, ತ್=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ,
ಯಂ=ಹ್ಯಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಹೀಗೆ ಸತ್ಯಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದನ್ನೇ
ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು

|| ೫ ||

ಸೀ—ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ ಆರಂಭಣವು ವಿವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು
ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸಂಕೇತೇನ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾನಿ ಹ್ಯನ್ಯಾನಿ ನಾಮಾನಿ | ಅತೋ ವಿಕಾ-
ರರೂಪಾಣಿ || (೨) ವಿಕಾರಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಯತವುಲ್ಲಿಂಗತ್ವಾದಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರ ಇತಿ ವೇದಾಃ
ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿವದ್ಯುತೇ || (೩) ನ ಚ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿನಾಮವಿಕಾರಃ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ನಾಮ ||

(೪) ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮೇನಾತ್ರ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿವಾಮವದ್ಭಗವತೋ ವಿವಕ್ಷಿತಂ | ಸೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ಪ್ರಾ-
ಧಾನ್ಯಾರ್ಥಮೇನಾತ್ಮೀಚ್ಛತೇ ||೧,೨,೩,೪,೫,೬,೭|| ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾಂಡಃ ||೪-೧||೬||

ಅ || ೧ || ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯವಹಾರವಿಧಿಗಳು, ಭೇದವಿಧಿ ಬುದ್ಧ್ಯನುಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ
ಸಂಕೇತ (ಈ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು, ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕರ್ಹವು.) ವಿಂಶ ಮೊದಲನೆಯ
ತತ್ತ್ವವುಗಳು, ಅನುಕಾರಣ ವಿಕಾರವಿಧಿಗಳು. ಒಳವಿಧವಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ತತ್ತ್ವವುಗಳು. ಅದುವಂದೆಂದ
ಅನಿತ್ಯಗಳು. (೨) (ಆರಂಭಣಂ ಎಂಬುದು ನವ್ಯಂ ಸಕಲಿಂಗತ್ವಂ, ವಿಕಾರಃ ಎಂಬುದು ಪುಣ್ಯಿಂಗತ್ವಂ. ಅವ
ಕಾರಣ ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ ಭಾವವು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) (ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಲ್ಲದ
ತತ್ತ್ವ ಲ್ಲವು ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಆರಂಭಣಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯ ನವ್ಯಂ ಸಕಲಿಂಗವಾಗಿದೆ) ವಿಕಾರಃ
ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಫಲಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದುದು. ನಿಜವೇನು ಪುಣ್ಯಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ ಅವಕಾರಣ
ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ ಭಾವವು 'ವೇದಾ' ಪ್ರಮಾಣಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ
ಕೂಡುತ್ತದೆ. (೩) (ಸಂಸ್ಕೃತವಾದವು ವಿಕಾರವು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂದು; ನಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಬಾರದು
ಎಂದರೆ-) ಸಾಂಕೇತಿಕಸಾಮಾನ್ಯ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿ ಸಾಮಗ್ರಿಕ ವಿಕಾರವನ್ನು (ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ
ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತವು ತತ್ತ್ವವುಗಳು ಅವಶ್ಯವುಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವು
ಬಿಡುವುದಾನುಕಾರವನ್ನು, ವಿಶೇಷವೆ- ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಎರಡಕ್ಕೂ
ಅಕಾರವು ಬಿಡುವುದಾನುಕಾರವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರವೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕೊಂಡುತ್ತವೆ.) (೪)
(ಮಾತಾರಂಭಣ ದ್ವ್ಯಾಂತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬಿಡುವುದಾನುಕಾರವೆಂದು ಅಪ್ಪಣಾಗದಿವರೆ ಬೇರೆ
ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಇಷ್ಟವಾದುದು ಎಂದರೆ-) ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಕವೆಂದೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ
ಸರ್ವವಿಂಶ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೇ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಕವೆಂದೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು
ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸರ್ವವಿಂಶ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ (ಅತ್ಯಂತ)ವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿ
ಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು

ವಿ || ೧ || ವಿಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದವು ನಿತ್ಯವು
ಅವಕಾರಣ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು ನಿತ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಕೃ
ತವು ಪ್ರಧಾನವು ಎಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ ಆ ಪ್ಲವಾಂತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಪ್ರಾ
ಧಾನ್ಯವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ವಿವೇಚ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಜ್ಞಾನವೂತ್ರದಿಂದ ಸಾಂಕೇ
ತಿಕವಾದವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ-ವಿದ್ವಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದವೆಂದರೆ
ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನ
ದಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಾಧಾನವಾದ ವೇದತಾ ಕರ್ಮಾದಿವಿಧಿವಾದವು ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ-
ವೇದತಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದಮುಂಟಾಗತಕ್ಕ ಫಲವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ (೨) ಇಲ್ಲಿ
ಜಗತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ಅಪ್ಪವ್ಯವಾಹರಮುಂದೆ ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೋದಮಗ್ರ ಅಸೀತ
ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗಿದೇಕಾಗುವುದು ಆ ವಾಕ್ಯವು ಜಗತ್ತು ಪ್ರತ್ಯವ
ವಿಕಾರವು ಎಂಬುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದು, ಎಂದರೆ ಸಾಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡದದು ಎಂದರೆ-
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವವಿಂಶ ಪ್ರಧಾನನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅಂದರೆ,
ಇಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಪ್ರತ್ಯವ ವಿಕಾರವು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ರೂಪು
ಮೃತ್ತಿಕಾದಿ ಸಾಮಗ್ರಿಕ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಹೇಗೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ

• ವೇದಾ ಎಂದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು, ಪ್ರಮಾಣಂ ಎಂಬುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು

* ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು, ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. (3) ಮತ್ತು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಸಮುದಾಯವು ಅಥವಾ ಎಲಾ ಕಾರಣಗಳೂ ಸತ್ಯಗಳೆಂದು ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯಕೇನ ವೃತ್ತಿಂಢೇನ ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಕಾಶ್ವತಿಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಷ್ಣಯಸ ಶ್ರುತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯವೂ ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು ಸತ್ಯವಾಗುವಾಗ ಕಾರ್ಯವೂ ಸತ್ಯವೆಂದೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಉಪಾದಾನ ಉಪಾ ದೇಯಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸತ್ಯವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದೂ ಸತ್ಯವೆಂದು ಅವಶ್ಯ ವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪವಾದ ಅಂದರೆ—ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೇ ಇರತಕ್ಕುದು, ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೮-೧ ||

|| ೩ ||

ಒಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ತಿಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೂ ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ—ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸದೇವ ಸೋಮೈದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ತ ದ್ವೈಕ ಆಹುರಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ತಸ್ಮಾದಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯತ ಇತಿ

|| ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಶ್ರೇತಕೇತುವೇ ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಸತ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. (ನಾರಾಯಣನ ಅವಯವ ಗುಣ ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಸದೇವ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ—) ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಗುಣ ಕರ್ಮರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲದವನು. ತನಗೆ ಸಮಾನಿಕನೂ ಅಧಿಕನೂ ಇಲ್ಲದವನು. (ತಾನು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ದೃಢವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶೂನ್ಯ ವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವೇದವು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ.) ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಶೂನ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಭೇದವಿಲ್ಲದೇನೇ ಇತ್ತು. ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಕಾರಣವಾದ ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಸತ್ತಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತು, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಹೀ—ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷವು ಆಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

|| ೧ ||

* ಮುಣ್ಣು ಮುಡಿಲೆಯಾಗುವಂತೆ ತಾನು ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಚೇತನ ಅಚೇತನ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು.

* ಮುಣ್ಣು ಮುಡಿಲೆಯಾಗುವುದು, ನೂಲು ಬಟ್ಟೆಯಾಗುವುದು, ಹೀಗೆ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಾರಣವಾದುದು,

ಉ. || ಕುತಸ್ತು ಏಲು ಸೋಮೈವೇ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಹೋವಾಚ ಕಥಮ-
ಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೇತೇತಿ ಸ ತ್ವೇವ ಸೋಮೈವಮಗ್ರ ಅಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿ-
ತೀಯಂ || ೩ ||

ಅ || ಎಲೊ ಮಗನೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿ ಅತ್ತು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದು? (ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರದು. ಎಕೆಂದರೆ ಮೇ ಮಾತಾ ವಂಧ್ಯಾ ಸನ್ಮ ತಾಯಿಯು ಬಾಳೆಯು, ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ತನ್ನ ಮಗನೇ ತನ್ನ ವಿರೋಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಣಾಪೂ ಕಟ್ಟಿ.) (ಹೀಗೆ ಕಂದೆಯಾದ ಉದಾಹರಣೆ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.) ಮತ್ತು ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತಾಯಿದು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು. ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದು? (ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರದು. ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿಬಾರದಿರುವುದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿ ಕಾರಣವಾಗಲಾರದು.) ಎಂದು ಕಂದೆಯವರು ಹೇಳಿದರು. (ಹೀಗೆ ಸರಮತವು ಆಯುತ್ತವೆಂದು ಮೇಲೆ ಮರಳಿ ತನ್ನ ಮತವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಸರ್ವೋತ್ತಮನೇ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಅಸದ್ಭಾವನಾಗಿ ಸಮವೂ ಅಧಿಕವೂ ಇರುವವನಾಗಿ ಇದ್ದನು. ಈ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಸ್ಮರಾದ ವನೇತನಾಗಿ ಇದ್ದು ಸೆ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಸಮಂಜಸವೂ ಮುಕ್ತವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು. || ೩ ||

ಸೀ - ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಲಯಕಾಲದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಸ್ಥಿತಿ. ಇವು ಒಂದಾಗಿ ಸ್ಥಿತಿ. ಇದೇಕೆಂದು ವಿಚಾರವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ ತತ್ತೇಜೋಸೃಜತ
ತತ್ತೇಜ ಐಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ ತದಪೋಸೃಜತ ತಸ್ಯಾ-
ದೈಕ್ಷತ್ ಚ ಶೋಚತಿ ಸ್ವೇದತೇ ನಾ ಪುರುಷಸ್ರೇಜಸ ಏವ ತದ್ವ್ಯಾಪೋ
ಜಾಯಂತೇ || ೪ ||

ಅ || ಸತಾ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಮನು. ನಾನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾಗಿ ಬಹು ರೂಪಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ-
ವೆನು ಅವಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮಗಳಾದ ಬಹು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವೆನು. ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನು.
ಆಗ ಪ್ರಹ್ಮನು ತೇಜಃ (ತೇಜಾಃ ಪ್ರಕಾಶದ ಶ್ರೀತೆಯು ಅಧೀನವಾಗಿ ಸರ್ವವಾ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಇರುವ
ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರೀತೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ, ಅಥವಾ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ, ಎದ್ದಿ
ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿಸುವ) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಅವಳಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯವಾದನಾದ ಸಂಕ
ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ದೇವಿಯು ಒಹುರೂಪಗಳನ್ನು ಆಗುವೆನೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ, ಜಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಯಾದ ಅಪ್
ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ, ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾಡಲಾಗದ ಜಲಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದಳು.
(ಜಲಗಳು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳೆಂಬುದು ಅನುಭವಿಸಿದವು ತ್ವರಿ—) ನೀರು ತೇಜಸ್ಸಿ
ನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜಗಲೂ ಯಾವವಾದದಿ ಪುರುಷನು ಯಾವವೆಂದು ದೇಶ
ದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಮರಗಿವರೆ ಆತನಿಗೆ ತಾಪವೆಂಬುದರಿ ಅಥವಾ ಬೆನು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಆಗ
ಆ ಜಲಗಳು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು || ೪ ||

ಉ. || ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷಂತ ಬಹ್ವಃ ಸ್ಯಾಮ ಪ್ರಜಾಯೇಮಹೀತಿ ತಾ

ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ ತಸ್ಮಾದ್ಭತ್ತ ಕ್ವಚ ವರ್ಷತಿ ತದೇವ ಭೂಯಿಷ್ಯಮನ್ನಂ ಭವ-
ತ್ಯದ್ಭ್ಯ ಏವ ತದ್ಭ್ಯನ್ನಾದ್ಯಂ ಜಾಯತೇ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೮-೨||೪||

ಅ || ೪ ಜಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಬಹುರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗುವೆನೆಂದು
ಆಲೋಚಿಸಿ ಅನ್ನ ಎನಿಸಿದ ಪೃಥಿವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನನ್ನೂ, ರುದ್ರನಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯವಾನ್
ವಾದ ಪೃಥಿವೀ ಎಂಬ ಭೂತವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. (ಪೃಥಿವಿಯು ಜಲಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂಬುವುದು
ಅನುಭವಸಿದ್ಧವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಪೃಥಿವಿಯು ಜಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಎಲ್ಲಿ ಮಳೆಯು ಸಮೃದ್ಧಿ
ಬರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳವಾದ ಅನ್ನವು (ಪಾರ್ಥಿವವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವು) ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.
ಜಲಗಳಿಂದಲೇ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಪಾರ್ಥಿವವಸ್ತುವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. (ಬೇರೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟು
ವುದಿಲ್ಲ. || ೮-೨ ||

|| ೪ ||

ಹೀ—ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರು
ವರು. ತನ್ನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ವಸ್ತುವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಏಕಮೇವ ಎಂದು
ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ. ಘಟಕ್ಕೂ ಮಣ್ಣಿಗೂ ಅಭೇದವು ಆದರೆ
ಮಣ್ಣು ಹೊರತು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಘಟಾದಿರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕುಲಾಲಾದಿಗಳು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣರಾಗಿ
ಕಂಡಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ ರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೊರತು ಸತ್ತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣವಾದುದು ಎರಡನೇದ್ದು
ಇಲ್ಲ. ಏವಂಚ, ಅದ್ವಿತೀಯಂ=ಎರಡನೇದ್ದು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವು ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದು
ಅಯುಕ್ತವು. ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಮೊದಲಾದ ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವನ್ನೇ
ನಿರ್ವೇಧಿಸುವಾಗ ಏಕಮೇವ ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗುವುದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರು
ವನು. ವ್ಯಕ್ತಸ್ಯ ಸ್ವಗತೋ ಭೇದಃ ಪತ್ರಪುಷ್ಪಫಲಾದಿಭಿಃ | ವ್ಯಕ್ತ್ವಾಂತರಾತ್ಸಜಾತೀಯೋ
ವಿಜಾತೀಯಃ ಶಿಲಾದಿತಃ || ತಥಾ ಸದ್ವಸ್ತುನೋ ಭೇದತ್ರಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನಿಷಿದ್ಧತೇ | ಏಕ್ಯಾವ-
ಧಾರಣದ್ವೈತಪ್ರತಿಷೇಧೈಸ್ಥಿತಿಃ ಕ್ರಮಾತ್ || ವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮೂರು (೩) ಭೇದಗಳಿವೆ. (1) ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪ
ಫಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಸ್ವಗತ (ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ) ಭೇದ. (2) ಈ ವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತದಿಂದ
ಸಜಾತೀಯ ಭೇದ. (3) ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದ. ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ
ಸದ್ರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ಮೂರು ಭೇದಗಳು. (1) ಏಕ್ಯ (2) ಅವಧಾರಣ (3) ದ್ವೈತ
ಪ್ರತಿಷೇಧಿಕಂದರೆ ಏಕಂ ಏವ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ವೇಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ, ಎಂದು
ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಆದೂ ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಛಾ. || (೧) ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಸ್ವಗತಭೇದವರ್ಜಿತಂ ಸಮಾನವರ್ಜಿತಂ ಚ ||
(೨) ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ತತ್ಸಮಾಭ್ಯಧಿಕವರ್ಜನಾತ್ | ಸ್ವಗತಾನಾಂ ಚ ಭೇದಾನಾಮು-
ಭಾವಾದ್ಭ್ರಷ್ಟಾಶಾಶ್ವತಂ || ಇತಿ ಪ್ರವೃತ್ತೇ || (೩) ಭೇದಾಭೇದನಿವೃತ್ತಾರ್ಥಮೇವಶಬ್ದೋ-
ಪಭಾರಕಃ | ಸಮಾಧಿಕನಿವೃತ್ತಾರ್ಥಮದ್ವಿತೀಯಪದಂ ತಥಾ || (೪) ಭೇದಾಭೇದೇಷ್ಯೇ-
ಕತಬ್ದೋ ಯತೋಽವಯವಿನ್ ಸ್ಥಿತಃ | ಏಕಮೇವೇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಹ ನಾರಾಯಣಮಿಯಂ
ಶ್ರುತಿಃ || ಸಮೇ ದ್ವಿತೀಯಶಬ್ದಃ ಸ್ಯಾದದ್ವಿತೀಯೋಽಸಮತ್ಯತಃ | ಸಾಧಿಕಃ ಕುತ ಏವ
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹ ಪರಮಾಶ್ರುತಿಃ || ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಪದವಿಮಂತ್ರವೇನು-ತನ್ನ ಅವಯವ ಗುಣ, ಕರ್ಮ ಮುಖಾದಿಗಳಿಂದ ಬೆದರಿಸುವ
ವನು ಅದ್ವಿತೀಯನಾದವನಾಗಿರುವನು (೨) (ತಾನು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡು ಪ್ರಮಾಣ
ವೇಳೆ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ- ಕಾವ್ಯಕನಾದ ಬರಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಅವಯವ ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರು
ವವರಿಂದ ವಿಕರ್ಮವೆಂಬ ಎಂಬ, ತನಗೆ ಸಮಾನಿಕವೂ ತನ್ನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀ
ಯನಾದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ (೩) (ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವೇಳೆ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ-) (ಶ್ರೀ
ಪದವಿ ತನ್ನ ಅವಯವ ಗುಣಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭೇದವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏಕಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು)
ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವಾದ (ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥವಾದ) ಏವ
ಶಬ್ದವು ಸಮಾನಿಕವೂ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಪದವು.
(೪) (ಪಾಗಾದರೆ - ಏಕಂ-ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಂಬ, ಏಕಶಬ್ದವಿವರಣೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬಾಗುವಾಗ
ಅವರಿಂದಲೇ ಭೇದಾಭೇದವು ಇಲ್ಲವೆಂಬಾಗುವುದರಿಂದ - ಏಕಮೇವ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕ
ವಾದ ಏವ ಶಬ್ದವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ-) ಅವಯವದ ಬಳಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇದಾಭೇದವೆಂಬುದು ಅಂದರೆ ಪಟ
(ವಸ್ತು)ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೇದ, ಬೆಳಗುಬೆಳ್ಳ ನೂರಿಗೆ ಸಮಾನಾದಿವಾದ ಅಭೇದ ಬೇರೆ ಭೇದಾಭೇದ
ವಿವರಣೆ, ಏಕಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹೇ (ಏವ ಅಭೇದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಭೇದ ಎಂಬಕವಾಗು
ವುದು, ಅವಧಾರಣೆ ಅವರಿಂದಲೇ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಏಕಂ ಎಂಬ ಪದವಿಂದ ಸಮಾನಿಕವಾಗೂ ಅತನ ಅವಯ
ವಾದಿಗಳಿಗೂ ಭೇದಾಭೇದವು ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವ ಗೆ, ಅವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವೇದವು
ಏಕಮೇವ ಎಂಬ ಹೇಳುತ್ತದೆ (೨) (ಸಮಾನಿಕವೂ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಇಲ್ಲ) ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳುವು ಎಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವು, ಏಕೆಂದರೆ - ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ
ಪದವಿಗೂ ಅವಧಾರಣೆ ವಸ್ತುವು ಮಾಡುತ್ತ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ -) ಸಮಾನಿಕವು ಎಂಬ ಅರ್ಥ
ವಲ್ಲ ದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆ, ಸಮಾನಿಕವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಧಿಕವು
(ಬಿಡುವುದು) ಸಮಾನಿಕವಿಲ್ಲದವನು, ಎಂಬ, ಅವಯವ, ತಿರುಳು ಹೇಳಿದೆ, ಎಂಬ, ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ || (೧) ಅಸ್ಯ ಗೋಪ್ಯತೀಯೇನ ಭಾವ್ಯಂ ಈ ಗೋಪಿಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವುದು ಎರಡನೆಯ, ಹರ
ಮೇಕ, ಎಂಬ, ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಗೋಪಿಗೆ ಸದ್ಭಾವವಾದ ಹಬ್ಬಿರುವುದು, ಗೋಪನೆ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ
ವನ್ನೆಂಬ, ಕುಮರಿಯನ್ನು ಗಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಗಲಿ ಕಡುವುದನ್ನು ಎಂದು ಮುಖಾಭಾವ್ಯವಲ್ಲ ಹೇಳಿದೆ.
ಅವಧಾರಣೆ ದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಿಕವೆಂದೇ ಅರ್ಥವು (೨) ದ್ವಿತೀಯ ಪದವಿಂದ ಎರಡನೇ
ವಸ್ತುವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೇಳುವರೆ - ಅದ್ವಿತೀಯ ಪದವಿವರಣೆ ತಾನು ಹೇಳುವ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತು
ಗಳನ್ನೂ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲ, ಬರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಂತರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲ ಏವ ಸಮಾಂತರ
ವ್ಯರ್ಥವು, ಏವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವು ಎರಡಾರವೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಏಕ ತೀಯ
ವಾದ ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವರಿಂದ ಸಂಕೋಚ ವಗಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಸಮವಾದ ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವು
ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. (೩) ಪಾಗಾದರೆ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾ
ನಿಕವಲ್ಲವೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗಲಿ ಅಧಿಕವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದರಲಿ, ಎಂದರೆ- ಸಮಾನಿಕವೇ
ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅಧಿಕವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸುಕರಂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

೩೬- ಬೇರೆ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತಾನು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿ, ಈಗ ವಿಜಾತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ
ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಕಲ್ಪಾರ್ಥವು, ಎಂದು ಪರಮ ಹೇಳುತ್ತ, ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ನ ಚ ವಿಜಾತೀಯಭೇದವರ್ಜನಂ ಸಾಮ ಕುತ್ರಚಿತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಂ || (೨)

ತತ್ರ ಮಾಣಾಭಾವಾಚ್ಚ || (೩) ಏಕ ವಿವಾಹೋದಯೋ ಭಗವಾಂಸ್ತತ್ಪದ್ಯತಃ ಸರೋ ನಾ-
ಸ್ತೀತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ | ಏಕೋ ಭಗವಾಂಸ್ತತ್ಪದ್ಯತಸಠ್ ನ ಸ್ತಃ | ಇತಿ ಚ || (೪) ವಿಜಾತೀ-
ಯಾಭಾವೇ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತೀತ್ಯಾದಿವಿಶೇಷಣಂ ಚ ವ್ಯರ್ಥಂ || (೫) ಯಸ್ಯ
ಕಸ್ಯಚಿಜ್ಞಾನಂ ತಜ್ಞಾನಮೇವ ಭವತೀತಿ || (೬) ಅಜ್ಞಾನಮಪಿ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಭವತಿ |
ಭೇದಾಭಾವಾತ್ || ೨ ||

ಅ || (೧) ವಿಜಾತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ,
ವಿಜಾತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ—ಅದ್ವಿತೀಯಂ
ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಅರ್ಥವೇ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಆ
ಅರ್ಥದಿಂದ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಆ ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ—ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ (ಅವಯವಾ-
ರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ) ಕೂಡಲಾರದು. ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಅಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ—ವಿಜಾತೀಯಗಳಾದ ಶಿಲಾದಿ
ಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದರೂ ಆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯಕ್ತವೇ ಶಿಲೆ
ಯಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಗ ಭೇದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಜಾತೀಯ ಎಂಬುದೇ ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು.)
(ಹಾಗಾದರೆ—ಶರವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದರೂ ಶರವಿಜ್ಞಾನಾದಿಪದಗಳಿಗೆ ಮೊಲದ ಕೋಡು
ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದ್ದಂತೆಯೇ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ
ಪದಕ್ಕೆ ಆ ಅರ್ಥವು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಕೂಡದು. ಹಾಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟವು
ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಿಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವಾದರೆ—ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದ
ವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ ಎಂದಾಗ ಬೇಕಾಯಿತು. (೨) ಇನ್ನೊಂದು ದೋಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—
ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ
ಶರವಿಜ್ಞಾನಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಒಡನೆಯೇ ಮೊಲದ ಕೋಡು ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳು ತೋರುವುದರಿಂದ
ಶರವಿಜ್ಞಾನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮೊಲದ ಕೋಡು ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದಂತೆ
ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. (೩) ವೇದವಿರೋಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಅದ್ವಿತೀಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದ್ವಿತೀಯಗಳು
ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವೇ ಯುಕ್ತವು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ
ಎರಡು (೧) ವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಒಬ್ಬನೇ. ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು ಇನ್ನೊ-
ಬ್ಬನಿಲ್ಲ ಎಂದು ವೇದವು (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕನೂ ಉತ್ತಮನೂ ಇಲ್ಲ, ಎಂದೂ
ವೇದಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. (೪) (ವಿಜಾತೀಯವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವಿಜಾತೀಯಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳು-
ತ್ತೇನೆ ಎನ್ನ ಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—ವಿಜಾತೀಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವನ್ನು ಒಡಂಬಡಬೇಕು.
ಭೇದವನ್ನು ಒಡಂಬಡದಿದ್ದರೆ—ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಿರ್ವಚನೀಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸದ್ವೈಲಕ್ಷ-
ಣವು ಸಿದ್ಧಿಸದೆ ಹೋಗುವುದು.) (ಇನ್ನೊಂದು ದೋಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಿಜಾತೀಯವಿಲ್ಲವಾದರೆ
ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ ಇದು ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು (ಅಂದರೆ—
ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವು ಇದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣವು
ಕೂಡುವುದು. ಎರಡನೇ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ—ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾದ
ಅರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುವವು) (೫) (ವಿಜಾತೀಯವಾದುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟು ಭೇದ
ಮಾತ್ರವನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತೇವೆಂದೂ ಹೇಳಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—) (ವಿಜಾತೀಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ
ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದಮಾತ್ರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಾದರೆ—ಘಟಾದಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವು-
ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಘಟಪಟಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. (ಆದಕಾರಣ

ನೀನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಎಂದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. ಎಂದರೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಬಾವೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಅಸ್ಥಾನವು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವು. (೧) (೨) (೩) ಎಂದು ಮೂರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - (೧) ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವೇ ಅಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿಜಾತೀಯ ಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಾಸವು ಹ್ಯಾವದೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. (ಎಂದರೆ ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿದ್ದು) ವಿಜ್ಞಾತಂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಸ್ಯಾತ್ ಎಂದು ಉಕ್ತಿಯು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು.) ಅಥವಾ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿರುವದಿ - ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಅತ್ಮವಿಗೂ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಾಸವು ಹ್ಯಾವದಾದರೂ ಅತ್ಮನೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. (೨)

೩: ಹ್ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಹ್ಯಾವದೇ ಅತ್ಮವ್ಯಾಸವೆಂದು ಹೇಳುವು ಅದೇನು ಅದೇನು ವಸ್ತುವಾದರೂ ಅದೇನು ಅತ್ಮವು. ಅತ್ಮವು. ಸತ್ಯವು. ಅದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ ಅದುವಾದರೂ ಅವುಗಳೂ ಅತ್ಮನೇ ಎಂದು ಹೇಳುವು ಅದೇನು ಅತ್ಮವು. ಅಂದರೆ

ಭಾ. || (೧) ನ ಚ ಮಿಥ್ಯಾ ಸತ್ಯಮಿತಿ ಭೇದಃ | ತಸ್ಯೈವ ನಿಜಾತೀಯತ್ವಾತ್ಮೇ ||
(೨) ತದ್ಭೇದಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ಮೇ ತದಭೇದಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವತ್ರಸಂಗಾತ್ || (೩) ಮಿಥ್ಯಾಸತ್ಯಯೋ-
ರೈಕೈಃ ಇದಂ ಮಿಥ್ಯಾ ಇದಂ ಸತ್ಯಮಿತಿ ಭೇದಾಭಾವಾಜ್ಜೀವೇಶಭೇದಾದೇರಪಿ ಸತ್ಯತ್ವತ್ರ-
ಸಂಗಃ || ೪: ಅತಃ ಪರಮಾರ್ಥಂ ಪ್ರಹ್ಯಾನ್ಯನ್ವಿಧೈತ್ಯಸಿ ನ ಯುಜ್ಯತೇ || (೫) ಅತಃ
ಸಜಾತೀಯಃ ಸ್ವಗತಭೇದೋಽಧಿಕಾತ್ಮ್ಯಂ ನಿಜಾತೀಯಂ ಚಾತ್ಮ ನಿರ್ದೈತೇ || ೬ ||

ಅ || ೧: ಮಿಥ್ಯೆಯು ಸತ್ಯವು. ಎಂದು ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅದೇ ವಿಜಾತೀಯವಾಗಿ ಹೇಳಾಗುವುದು. (ಅಂದರೆ ಭವಾದಿಗಳೂ ಅತ್ಮನಿಗೂ ಮಿಥ್ಯತ್ವ ಸತ್ಯತ್ವಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಅತ್ಮವುಂಟು ಭೇದವು ವಿಭವವಾದ ಭವಾದಿಗಳ. ಅಥವಾ ಅವ್ಯಾಸವು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಜಾತೀಯತ್ವವನ್ನು ಒಡಂಬಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿರುವುದು ಅದ್ವಿ-
ತೀಯ ಎಂದು ಕಟ್ಟಿದ ಅರ್ಥವು ಬಂದಿರುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು.) (೨) (ಮಿಥ್ಯಾ ಸತ್ಯ-
ಗಳಿಗೆ ಇವು ಭೇದವು ಸತ್ಯವಾದರೇ ಸತ್ಯ ಹೇಳುವು ಅಗತ್ಯವು ಭೇದವು ಸತ್ಯವು. ಪರಮ: ೨
ಭೇದವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೇ. ಎಂದರೆ ಮಿಥ್ಯಾಭೇದವಾದ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವು ಇದರೂ ಅದೂ ಮಿಥ್ಯಾ
ಯಾದುದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶವು ಬರುತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ -) ಮಿಥ್ಯಾ ಸತ್ಯಗಳ
ಇವು ಭೇದವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯು (ಮಿಥ್ಯಾ ಮಿಥ್ಯಾದರೇ ಮಿಥ್ಯಾ ಸತ್ಯಗಳ ಅಭೇದವು ಸತ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗು-
ವುದು. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳಾದ ವಿರೋಧವು ಅಂದವು. ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು. ೨: ಮಿಥ್ಯಾ ಸತ್ಯವು.
೨: ಕ್ರಿ. (ಮುಕ್ತನ ಬಿಟ್ಟು) ಹುಡ್ಡೆ ಕ್ರಿ. ಭೇದವು ಕುಳಾದಾಗಿ ಕುಳಾಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಾಗುತ್ತದೆ.
ಎಂದರೆ ಭವಪ್ರಭಾದಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಮತ್ವವೂ, ಅವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾ ಸತ್ಯವೂ. ಅರಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವು
ಬರುತ್ತವಾದೀತು. (ಇದರಿಂದಲೇ ಸಜಾತೀಯ ಅತ್ಮಗಳಿಂದ ಭೇದವಿರುವುದು ಬಿಡುವೆವ ಎಂದು
ವಕ್ಷ್ಯವು ಬಿಡು ಎಂದು ಅವಧಾರಣದ ಅರ್ಥವು. ಎಂದು ಪರಮ ಹೇಳುವು ಅದೇನು ಅದೇನು ನಿಶ್ಚಯವು.
ಹೇಗೆಂದರೆ - ಸಜಾತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಎತ್ತಿಯು ಹುಡ್ಡೆವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಎಂದು
ವ್ಯಕ್ತವು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತವಿಂದ ಭೇದವಿದೆ. ಪರಮ: ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಎತ್ತಿಯು ಕಲ್ಲು. ಭೇದ
ವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಿ ಕಂಡಿದೆ - ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವು ಕಂಡಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತವಿಂದ ಅಭೇದವು ಬಂದಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದುವ
ರಿಂದ ಸಜಾತೀಯ (೪) ಮರವು ಸತ್ಯ ಸಜಾತೀಯವು ಎಂದು ಹೇಳು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು.) (೫) (೬) (೭)
ಸಜಾತೀಯ ವಿಜಾತೀಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟು ಅಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಾಗುತ್ತ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ

ಇನ್ನೊಂದು ಮೋಕ್ಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮಿಥ್ಯೆ ಸತ್ಯಗಳು ಒಂದೇಯಾದರೆ ಇದು ಸತ್ಯವು. ಇದು ಮಿಥ್ಯೆಯು. ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಜೀವೇಶ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮ ಭೇದ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಸತ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗುವುವು. (ಸತ್ಯನೇ ಎಂದು ಒಡಂಬಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು) (ಅಂದರೆ—ಮಿಥ್ಯೆಯಾದ ಸಹಾತೀಯಕ್ಕೂ ವಿಜಾತೀಯಕ್ಕೂ ಸತ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಏಕತ್ವವನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ—ಆಗ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವುವು. ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವುವು. ಇದು ಮಿಥ್ಯೆಯು, ಇದು ಸತ್ಯವು, ಎಂಬ ಭೇದ ಇಲ್ಲದವು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಏನಂತೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಾದುದರಲ್ಲಿ ಇದು ಸತ್ಯ ಇದು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಾಗಲಿ ಜೀವೇಶ ಭೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯತ್ವವಾಗಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುವುದು.) (೪) (ಹಾಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯನು, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯು, ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಿಕವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಕೂಡಬೇಕೋಗುವುದನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನೂ ಜೀವೇಶ ಭೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯತ್ವವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯನು, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯಾದುದು. (ಸುಳು) ಎಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. (೫) ಆದಕಾರಣ ಸಹಾತೀಯವಾದ ಸ್ವಗತ ಭೇದವೂ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಉತ್ತಮವಾದುದೂ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ—ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ನೇದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸದ್ಭಾವದ ಸಹಾತೀಯವೂ, ಏಕಮೇವ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಸ್ವಗತ ಭೇದವೂ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಪದದಿಂದಲೇ ಅಧಿಕ (ಉತ್ತಮ) ವಾದ ವಿಜಾತೀಯವೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಎಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ನಿಕ್ಕಷ್ಟವಾದ ವಿಜಾತೀಯವು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಧಿಕಾತ್ಯಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಂದರೆ—ಏನಾದ ವಿಜಾತೀಯವು ಇದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ವಿಜಾತೀಯವು ಇಲ್ಲ)

|| ೩ ||

* ಸೀ—ಕೇಳುವವನ ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಪಡಬಾರದೆಂಬ ಅಪ್ರಾಯದಿಂದ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳಿ ಈಗ ಅಪ್ರತಿಪತ್ತಿ (ರಬ್ಬಾರ್ಥಗಳು ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆ) ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ (ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸಂರಯ) ಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾತ್ಪನ್ನಾನಾ ಹರಿರ್ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ || (೨) ಸೋಃಸೃಜತ ಥಮಂ ದೇವೀಂ ತೇಜಃಪ್ರಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ಸತೀಂ || (೩) ತತೇ(ತ್ರ) ಸ್ಥಿತೇನ ರೂಪೇಣ ಸಾಂಜೈವ ಹಿ ಯತಃ ಸದಾ | ತೇಜ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾಜ್ಜನೇರ್ವಾ ತತ ಏವ ತು || (೪) ಯದಸ್ಯಾಃ ಸೃಷ್ಟಿಕೃದ್ರೂಪಂ ವಿದ್ಯಾತ್ಮಂ ಜಾಯತೇ ಹರೇಃ || (೫) ಮನ್ನಾಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣ ಏವಾಸ್ಯಾ ಅಮ್ನಾನಾ ಜಾಯತೇಃಥ ಚ (ಹರೇಃ) | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಚತುರ್ವರ್ಣಃ || (೬) ತತಶ್ಚಾನ್ನಾಭಿಧೋ ಹರಃ || (೭) ತೇಜಸ್ಸಂಸ್ಥಾ ಚ ಸಾ ದೇವೀ ಪ್ರಾಣೋಪ್ಸು ಸ್ಥಿತ ಏವ ಚ | ತತಸ್ತೇಜಸ ಏವಾಪೋ ಜಾಯಂತೇ || (೮) ಇನ್ನಸ್ಥಿತೋ ಹರಃ | ಜಾಯತೇಃ ತೋದ್ಯೈ ಏವಾನ್ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ತ್ವನ್ನರೂಪಿಣೀ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೮-೪ ||

|| ೪ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಸತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

† (೧) ಸತ್ ಇತ್ಯಸ್ತಿ ತಾಮಾತ್ರಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಸರ್ವಗತಮೇಕಂ ನಿರಂಜನಂ ನಿತ್ಯಂ ನಿರವಯವಂ

ದನು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ (೧) ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು. (೨) (ತಾ ಅನ್ನಮಸ್ಯಜಂತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಜಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅನ್ನ (ಪೃಥಿವೀ) ಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. (೩) ಇಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಲಬ್ಧಿಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ತಸ್ಮಾದ್ಯತ್ರ ಕ್ಷಚ ಶೋಚತಿ ಸ್ವೇದತೇ ವಾ ಪುರುಷಃ ತೇಜಸಃ ಆಶೋ ಜಾಯಂತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತು ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಹೇಳಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರದು. ಎಂದರೆ - ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಭಿಮನ್ಯನಾನ (ನಿಯಮ್ಯ)ಗಳಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಭೂತ (ಜಡ)ಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ನಿಯಾಮಕಳಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವವಳು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಜಲಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಜಲಗಳಲ್ಲಿರುವವನು. ಆದಕಾರಣ ಘರ್ಮಾ (ತಾಪಾ) ದಿ ರೂಪನಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಸ್ವೇದಾ (ಬೆವರು) ದಿ ರೂಪಗಳಾದ ಜಲಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. (೪) (ತಸ್ಮಾದ್ಯತ್ರ ಕ್ಷಚ ವರ್ಷತಿ ತದೇವ ಭೂಯಿಷ್ಯಮನ್ನಂ ಎಂಬುವ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಬಂಧಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ -) ಅನ್ನಾ (ಪೃಥಿವೀ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನು ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಜಲಗಳಿಂದಲೇ ಅನ್ನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. (ಪಾಗಾದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯುಃ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಓಷಧಯಃ | ಓಷಧಿಭ್ಯೋಃನ್ನಂ ಎಂದು ಓಷಧಿಗಳಿಂದ ಅನ್ನವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಲಗಳಿಂದ ಅನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ -) ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಲಬ್ಧದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಲ್ಲ. ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಒಂದುದು ಯತ್ಯತ್ಯಂತಂ ತದನ್ನಸ್ಯ ಎಂದು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಕಸ್ತರೂಪವು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ರೂಪವು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಮತ್ತು ಪೃಥಿವೀ ವಾ ಅನ್ನಂ ಎಂದು ಅನ್ನ ಲಬ್ಧದಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದುಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಲಬ್ಧದಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

|| ೪ ||

ಎರಡನೇ ಪುಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ತೃನೇ ಪುಂಡವು

ಪೀ - ತೇಜಸ್ಸು, ಅಪ್ ಅನ್ನಾ ಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆ ಭೂತ (ಜಡ) ಗಳಿಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳು ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂಬ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ತೇಷಾಂ ಖಲ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ತ್ರೀಣೈವ ಬೀಜಾನಿ ಭವಂತ್ಯಂಡಜಂ ಜೀವಜಮುದ್ಭಿಜ್ಜಮಿತಿ || ೧ ||

: ವಾಡುಕೇ ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಯುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದು. ವಾಯುವಿನ ಮುತೋ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನಿಯಮಿತೋ ಪ್ರಚೀತ್ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ತರ್ಕಿಸಲಿದೆ.

ಅ || ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮಹಾದೇವೇಶ್ವರರು ಅಂದರೆ ಅಂಡ (ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ) ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವರು, ಜರಾಯು (ಗರ್ಭದ ಮಹಿಳೆ) ನಿಂದ ಕುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ಮಹಿಮೆ ಮೊದಲಾದವರು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ವ್ಯಕ್ತ ಮೊದಲಾದವರು. ಸ್ವೇದ (ಜೇವರು) ದಿಂದ ಕುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ಜೇನು ತಗಲಿ ಮೊದಲಾದವರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಜೀವ ಮೂರು ತೀರ್ಥೋದಕಗಳೇ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಶೀ - ಭೂತಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವರು ತೀರ್ಮಾ ಅರ್ಥ ಅನ್ಯ ಮೊದಲ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ಮೂಲದ ಜಗದವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ದೇವತೆ ಜೀವತವೆ -

ಉ. || ಸೇಯಂ ದೇವತೈಕ್ಷತ ಹಂತಾಹಮಿಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ ನುಪ್ರವಿತ್ಯ ನಾಮುರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣೀತಿ || ೨ ||

ಅ || ಸದೇವ ನಿಂದಿಲ್ಲ ಜೀವಿಲ್ಲದ್ದು ತೀರ್ಥೋದಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದೇವತೆಯು, ನಾವು, ಭೂತಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವರು ತೀರ್ಥೋದಕವು ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪದ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ತೀರ್ಥೋದಕವು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಪ್ರಾಣಿ, ದ್ರವ್ಯವೆಂಬ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವವೆನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಅಂತರ್ಮಾ ಮೂಲದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಲ್ಪ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾದಿತರಾದವು. ಸೃಷ್ಟಿಸುಗುಣವು ಎಂಬ ಅಲೋಚಿಸಿದವು.

ಶೀ - ವಿಜ್ಞಾನಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಉ || ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಂ ಕರವಾಣೀತಿ ಸೇಯಂ ದೇವತೇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನೈವ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ ನುಪ್ರವಿತ್ಯ ನಾಮುರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತಿ || ೩ ||

ಅ || ಶಬ್ದ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಆ ದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ತೀರ್ಮಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಮೂರು ಮೂರರಿಂದ ಕೂಡಿಸಿ ನನ್ನಾಗಿ (ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದುದನ್ನಾಗಿ) ಮಾಡುವೆನೆಂದೂ, ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮೂರು ತೀರ್ಥೋದಕಗಳನ್ನೂ ತೀರ್ಮಾ ಎಲ ಸೃಷ್ಟಿವಿಗಳಿಂದ ಮೂರು ಜಡಾಂಶಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸಿ, ತೀರ್ಮಾ ಎಲ ಸೃಷ್ಟಿವಿಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಮಿಶ್ರಣಗಳಾಗಿರುವ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನೆಂದೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಲೋಚಿಸಿದನು. ಅಮೇಲೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಮುರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೂವರುಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿಸಿದವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಅನ್ನಿ ಸೋಮ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ ನಾಮುರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಿಭಯಗಳಾದ ತೀರ್ಥೋದಕಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಂದ್ರಾದಿಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಅರ್ಯಾಯ ಕಂಠಾದಿರೂಪ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅವರಂತೆಯೇ ವಾಸವರಿಗೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ನಾಮುರೂಪಗಳನ್ನು ತ್ರಿಸುಖಿ

ಉ. || ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಮುಕರೋದ್ಯಥಾ ತು ಖಲು

ಸೋಮ್ಯೋಮಾಸ್ತಿ ಸೋ ದೇವತಾಸ್ತಿ ವೃತ್ತಿವೃದ್ಧೇ ಕೈಕಾ ಭವತಿ ತನ್ನೇ ವಿಜಾನೀ-
ಹೀತಿ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೮-೩ ||

|| ೪ ||

ಅ || ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೂವರು ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾಡಿದನು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಎಲೋ ಮಗನೇ, ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿದವರು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೋ, ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವೂ ಅವರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂಬುದು ಆಗುತ್ತದೋ, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳೂ ಆ ಮೂವರು ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನಗಳು ಎಂಬುದು ಹೇಗೋ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ: ನನ್ನಿಂದ ತಿಳಿದುಕೋ (ತಿಳಿದರೆ ನಾನು ಮಹಾ ಪ್ರಾಜ್ಞನು, ಯಾರಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದುರಹಂಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವಿ.) ಎಂದು ತಂದೆಯಾದ ಬುದ್ಧಾ ಲಕರು ಹೇಳಿದರು.

ವಿ || (1) ಇಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೂವರು ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೈತ್ಯರಣ, ಆ ಮೇಲೆ ಶಬ್ದ ಪ್ರಪಂಚ, (ಹೆಸರಿಡುವುದು) ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚ (ವಸ್ತುಸೃಷ್ಟಿ) ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ತ್ರಿವೈತ್ಯರಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. (2) ಪೂರ್ವ ದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವಾನಗಳಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅವರವರ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೂವರು ಮೂವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ *ಅವರಿಂದ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶ ಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸಿ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಮರೂಪ ಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಪುನಃ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಅಪ್ ಅವನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. (3) ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಅಥವಾ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ತೇಜೋಬಂಧು ರೆಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಣರುದ್ರರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವರು. (4) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ತೇಜಸ್ಸು ಅಪ್ ಅವನಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರಾದಿ ಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವರ ಅಧೀನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಮಗನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೃಢ ವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಥಾ ತು ಖಲು ಸೋಮ್ಯ, ಎಂದು ತಂದೆಯವರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ||೮-೩|| || ೪ ||

ಸೀ—ಸೇಯಂ ದೇವತಾ.... ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೀವ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು, ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸೃಷ್ಟೇಷ್ಟೇತೇಷು ಭಗವಾನೀಕ್ಷ್ವಾಂಚಕ್ರೇ ಸ ಕೇಶವಃ || (೨) ಜೀವಾ-
ಖ್ಯೇನ್ನೈವ ರೂಪೇಣ ಯೋನಿರುದ್ಧ ಇತಿ ಸ್ಫುತಃ | ಕೇನ ರೂಪೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಾದೀನ್ ಪ್ರ-
ವಿಷ್ಟೋ ರೂಪನಾಮನೀ | ಕರಿಷ್ಟೇ | (೩) ತ್ರಿವೃತ್ತಶ್ಚಿತಾನೇಕೈಕಂ ಕರವಾಣಿ ಚ | ಇತಿ
ಮತ್ತಾ ಪ್ರವಿಶ್ಯಾಥ ತೇಭ್ಯ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮನಿ || ನಾಮರೂಪಾಣಿ ಕೃತವಾಂಸ್ತಾಂಶ್ಚಾ-
ನ್ಯೋಷ್ಯಪ್ರವೇಶಿನಃ || (೪) ಕೃತ್ವಾಽಗ್ನಿಸೋಮಸೂರ್ಯಾದಿಷ್ಟೇತಾಂಸ್ತ್ರೀಂದ್ರಭೇ ಪುನಃ ||
|| ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೮-೩ ||

|| ೧ ||

* ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೃಣೋ ಇತಿ ತೇಜಸ್ಸುಗಳ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ನಿರಾಮಕವಾಗಿ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ದೇವತೆ ಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಶಂಕರರು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಿದರು: (೨) ಆ ಮೇಲೆ ಜನ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಯಾವನು ಅವಿರುದ್ಧವಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಅಂಶಯೋಗಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರೂಪ (ವಸ್ತುಗಳು) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಲಾದ ಜನರು) ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. (೩) ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಾಡುವುದು ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವನು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗುವನು. ಕೊಟ್ಟು. ಲಕ್ಷ್ಯದ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರಸ್ವರನಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ೪) ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರಸ್ವರನಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಷ್ಟು ಸೋಮ ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮನಃ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು.

ಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಅನೇಕ ಖಂಡವು

ಶೀ-ನಗನ ದುರಂತಕಾರವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತೋರಿಸಿ-

ಉ. || ಯದಗ್ನೇ ರೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚಕ್ಷುಷಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾದಗ್ನೇರಗ್ನಿತ್ವಂ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಗೆ ಯಾವುದು ರೋಹಿತ (ಕೆಂಪು) ರೂಪವೆಂಬೋ, ಅದು ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವು. ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ತೇಜಾ ಎನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಯಾವುದು ಕೃಷ್ಣ (ಬಿಳುಪು) ರೂಪವೋ, ಅದು ಜಲದ ರೂಪವು. ನೀರಿನ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ನೀರಿಗೆ ಅಧೀನವಾದುದು ಪ್ರಾಣ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಯಾವುದು ಕೃಷ್ಣ (ಕಪ್ಪು) ರೂಪವೋ, ಅದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ರೂಪವು. ಸೃಷ್ಟಿದೇವತೆಯಾದ ಶಿವನ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಶಿವನ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (ರೂಪವು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಒಬ್ಬನಿಂದಲ್ಲ. ಸರಂತು ನಾಮವೂ ಕೂಡ ಅಮೂಲ್ಯವೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ- ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ತೇಜೋದ್ರವ್ಯರ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ (ಸರ್ವಭಕ್ಷಕವು) ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಜೋಗಿದೆ. (ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂಬ ಜನರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತ್ರೀಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಸಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಜನರ. ಸಾಂಕೇತಿಕವೋ, ಅಮೂಲ್ಯವೋ. ಬಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲವೋ) ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂಬ ಜನರೂ ವಾಗಿದಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. (ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸೆಳೆದು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಮಾತ್ರವೇ. ಸಂಕೇತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಾದಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕುದು. ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯವು. ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರ ಅಮೂಲ್ಯವು. (ಎಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಂದರೆ -) ತೇಜಸ್ಸು ಅದೇ ಅನ್ಯರಿಂದ ತಪ್ಪಿಗಲಾದ ಜೇಷ್ಠತೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ಶಿವರೆಂಬ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೇ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೇಷ್ಠತೆಯವರು.

ಉ. || ಯದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ರೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚೈಕಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾದಾದಿತ್ಯಾದಾದಿತ್ಯತ್ವಂ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೩ ||

ಅ || ಸೂರ್ಯನದ್ದು ಆದಿತ್ಯತ್ವಂ = ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ || ೩ ||

ಉ. || ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸೋ ರೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚೈಕಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾಚ್ಚಂದ್ರಾಚ್ಚಂದ್ರತ್ವಂ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಚಂದ್ರನಿಗೆ... ಚಂದ್ರತ್ವಂ = ಜನರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ || ೪ ||

ಉ. || ಯದ್ವಿದ್ಯುತೋ ರೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚೈಕಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾದ್ವಿದ್ಯುತೋ ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವಂ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಮಿಂಚಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವಂ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವಿಕೆ... (ಹೀಗೆಯೇ ಮಿತ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ರೋಹಿತ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿವೆಯೋ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೪ ||

ಪೀ—ಒಬ್ಬನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಉಪದೇಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದನ್ನು ತ್ವಾರಿ—ಅಥವಾ ಹೇಳುವುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಮ್ಮತಿ ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಏತದ್ವಿದ್ಯುತೋ ರೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚೈಕಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾದಾದಿತ್ಯಾದಾದಿತ್ಯತ್ವಂ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ || ೫ ||

ಅ || ಸಾಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮದೇವತಾ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತೂ ತಿಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ, ತ್ರೀಕರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನನು. ತೇಜೋಬಣ್ಣ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿವೃತ್ತರಣದಿಂದ ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಇದುವೊಂದಾದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಪ್ರತಿಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ವೇದ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮೊದಲಿನವರು, ನಮಗೆ ಈಗ ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ಉಪದೇಶಮಾ

ದಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಸಿದ ದೇವತೆಯಾದುದು ಯಾವುದೆಂದೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲದಿದ್ದುದು, ವಿಚಾರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದುದು, ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿದ್ದುದು ಇದೆ ಎಂದು ಯಾವರೂಪದ ಈಗಿನವರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ (ಎಕೆಂದರೆ— ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಶ್ವತವೂ ಮನನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳ ಕ್ರಮಾ ಮತನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಫಲವು ಸಿಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಮುಂಚಿನವರಿಂದ ದೇವಿ ವಿವಾಂಸರು ಒಬ್ಬನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವರು.

೬೬ - ಅವರು ತಿಳಿದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಲೇಖನಾಗಿ ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ

ಉ. || ಯದು ರೋಹಿತಮಿನಾಭೂದಿತಿ ತೇಜಸ್ವದ್ರೂಪಮಿತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯಾದು ಶುಕ್ಲಮಿನಾಭೂದಿತ್ಯಸಾಽ ರೂಪಮಿತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯಾದು ಕೃಷ್ಣಮಿನಾಭೂದಿತ್ಯನ್ನಸ್ಯ ರೂಪಮಿತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಃ || ೬ ||

ಅ || ಯಾವುದು ಕೆಂಪು ರೂಪವಾಗಿ ಅಗುವದೋ ಅವು ಕೆಂಪುನ ರೂಪದಿಂದ ಕುಟ್ಟಿದ್ದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿದಿರುವರು. ಬೇರೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದು, ಅದುಕೋ ಅವು ನೀರನ ರೂಪದಿಂದ ಕುಟ್ಟಿದ್ದು, ಯಾವನ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವರು ಕೃಷ್ಣಬಣ್ಣವಂತೆ ಯಾವುದು ಅದುಕೋ ಅವು ಕೃಷ್ಣಮಿನ ರೂಪದಿಂದ ಕುಟ್ಟಿದ್ದು, ಅವು ಕುಪ್ಪನ ಅಧೀನವಾದುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ

ಉ. || ಯದವಿಜ್ಞಾತಮಿನಾಭೂತತ್ಯೇತಾಸಾಂ ದೇವತಾಸಾಽ ಸಮಾಸ ಇತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯಥಾ ಶು ಖಲು ಸೋಮೈಮಾಸ್ತಿ ಕ್ರೋದೇವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಸ್ವಾಸ್ತೃ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತನ್ನೇ ವಿಜಾನೋಹೀತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೮ || ೪ ||

ಅ || ಯಾವರೂಪವು ತೇಜೋರೂಪವಾಗಿ ಅಥವಾ ಕಾಲು ರೂಪವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದ ಶಾಕಿ ಇವು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಂಪು ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವದೋ, ಅವರು ಕೂಡ ಈ ತೇಜೋಬಣ್ಣವೆನಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯವು (ಅಂದರೆ ಅವರು ಕೂಡ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದ ಕುಟ್ಟಿದ್ದು.) ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬಗೆ ಅದಿಷ್ಟೆವದಕ್ಕೆ ತೇಜೋಬಣ್ಣವೆನಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ತಿರೂಪಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವರ್ತಿಯೂ ಅವನ್ನು ಹೇಳಿ ಪರಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ— ಎಲೋ ಮಗನೇ ತೇಜೋಬಣ್ಣದಿಳಿಗೆ ಅಭಿವರಣಿಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ವ್ಯಾಸ, ಶಿವರೆಂಬ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ದೇವರ ಕರೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿರುವರು ಆಗುತ್ತಾರೋ, ಅವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನಿಂದ ನೀನು ಅವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೋ, ಎಂದು ತಂದೆಯಾದ ಉದ್ಬಾಲಕರು ಹೇಳಿದರು

ಹೀ—ಯದಗ್ನೇ ರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಭಾ. || (೧) ಅತೋ ಯಲ್ಲೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ತ್ರಿಯಸ್ತದ್ರೂಪಸಂಭವಂ | ಯಚ್ಚುಕ್ಲಂ ವಾಯುಜಂ ವಿದ್ಯಾತ್ಪಶ್ಯಂ ಚೈವ ತಿಪೋದ್ಭವಂ || (೨) ತಸ್ಮಾದಗ್ನೇರ್ಯದ-

ತ್ವತ್ವನುಗ್ನಿನಾಮಪ್ರವರ್ತಕಂ | ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿದೇವತಾಸಾಂ ತನ್ನೈನಾಗ್ನೀರಗ್ನಿತಾ ತತಃ |
ಮುಖ್ಯಾ || (೪) ಏನಮಾದದಾನತ್ವನಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ತದುಪ್ಪವಂ | ಅತ ಆದಿತ್ಯನಾಮೈಷಾಂ
ನೈವಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತಃ || (೫) ಯಚ್ಚಂದ್ರಾಕ್ಷಾದಕತ್ವಂ ಚ ತತ್ತೇಷಾಂ ಚಂದ್ರತಾ
ತಥಾ || (೬) ವಿದ್ಯುದ್ದಿದ್ಯೋತನಂ ತೇ(ಜೈ)ಷಾಂ ತತಸ್ತೇ ಸರ್ವನಾಮಿನಃ || (೭) ತಥೈವ
ಸರ್ವರೂಪಂ ಚ ತದ್ರೂಪಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಂ | ಸರ್ವರೂಪಾತ್ಯ ತೇ ತಸ್ಮಾಲ್ಲೋಹಿತಾದಿ-
ಕ್ರಮೇಣ ತು || ೧ ||

ಅ || (೧) ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳು ಸವೇಶಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಸೋಮ ಸೂರ್ಯಾದಿ
ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಕೆಂಪುರೂಪವಿದೆಯೋ ಅದು ಲಕ್ಷ್ಮಾದೇವಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಬಿಳಿರೂಪವು
ನಾಯುವಿನ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಪ್ಪುರೂಪವು ಶಿವನ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. (೨) (ಅಪಾಗಾದ
ಗ್ನೀರಗ್ನಿ ತ್ವಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಳಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಾಯು ಶಿವರ ರೂಪ
ಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಅವರ ಅಧೀನನಾದ ಕಾರಣ ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ
ಹೆಸರು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದು ಯಾವುದು ಸರ್ವಭಕ್ಷಣವಿದೆಯೋ ಅದು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆನೇ
ಮುಖ್ಯವು. (ಅದುಕಾರಣ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆನೇ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಮುಖ್ಯವು.) ಅದಕಾರಣ ಅಗ್ನಿ
ಯೆಂಬ ನಾಮದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅತ್ವತ್ವವು ಅಗ್ನಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ
ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿತ್ವ (ಅತ್ವತ್ವ-ಸರ್ವಭಕ್ಷಣ) ವು ಮುಖ್ಯವಾದುದು
ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. (ಅದುಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.) (೩) (ಅಪಾಗಾದಾ
ದಿತ್ಯಾದಿತ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿತ್ವದಂತೆಯೇ ಆದಿ
ತ್ಯನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯ ಎಂಬ ನಾಮದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬುದೂ
ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯವು ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. (ಎಂದರೆ) ಆದಿತ್ಯನ ರೂಪವೂ
ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅದುಕಾರಣ ಆದಿತ್ಯನೆಯ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ
ದೇವತೆಗಳಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ೪) ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬುದಂತೆ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವಿಕೆಯು ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರವೃತ್ತಿ
ಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಅದು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯವು (ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ಚಂದ್ರನ
ರೂಪವು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಪ್ರಯುಕ್ತ ಚಂದ್ರನು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನನೇ. ಅದು
ಕಾರಣ ಅವರಿಗೇನೇ ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ನಾಮವು ಮುಖ್ಯವು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.) (೫) (ಅಪಾಗಾ
ದ್ವಿದ್ಯುತೋ ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವಂ ಎಂಬುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮಿಂಚಿಗೆ ಪ್ರಕಾರಗೊಳಿಸುವಿಕೆಯೂ
ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯವು ಮಿಂಚಿಗೆ ಅಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ
ಗಳಿಗೆನೇ. ಮಿಂಚಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. (ಇದರಿಂದ ವಾಚಾರಂಭಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ
ಪ್ರೀತ ರೂಪಾಣೇತ್ಯೇವ ಸತ್ವಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರು.) (ಹಿಂದೆ
ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ನಾಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ವಾಚ್ಯರೆಂದು ಅರ್ಥ
ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವಿಕೇಷವೇನು? ಎಂದರೆ) ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದ
ಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ
ಗಳೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (೬) (ಆಯಾಯ ದೇವತೆ
ಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ)
ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಾದಿಗಳ ರೂಪವು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಸ್ತದೇವತೆ

ಗಣ ಕೇವಲ ಮೊದಲಾದವು ರೂಪವು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು (ಅವುಗಳಿಂದ ಅವಯವ
ವಸ್ತುಗಳ ಪದ್ಧತಿವಿಂಶತ್ತವು ಆ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿವೈವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತೆ ಮುಖ್ಯವು. ಅವುಗಳಿಂದ ಮೇವತಿಗಳಿಗೆ
ಅವುಬಿಟ್ಟವು. ಆ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಮೇವತಿಗಳ ರೂಪವು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ
ಕಾರಣವಿಂದಲೇ ಆ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತಮೇವತಿಗಳು ರೋಪಿತಾದಿ ರೂಪಗಳ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ
ರೂಪಗಳಿಲ್ಲವವು. ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ

೧೦೧

೩೬ - ಈ ನಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಭೇಯಂ ಮುಂವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಾಗಿ ಅರ್ಥ
ಮೇಲಿರುತ್ತಾರೆ

ಭೂ. || ೧ || ಆತೋಽನ್ಯನಾನುಭೇಯಂ ಕು ನಾಚಾರಂಭಣಹೇತುಃ | ಸಾಂಕೇತ್ಯೇಣ
ವಿಕಾರಃ ಸ್ವಾತ್ಮಯೋಗಾಂತೇವ ನಿತ್ಯತಾ || (೨) ಯಥಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಕಾಣಾಂ ಚ ನಾನು-
ಗಂಕೇತತೋಽನ್ಯಗಂ | ನಾಚಾರಂಭಣಹೇತೋಽಸ್ತದ್ವಿಕಾರೋ ನೈವ ಮುಖ್ಯತಃ | (೩)
ಮುಖ್ಯಂ ನಾನು ಪ್ರರೂಪಾಂತೇತ್ಯಾದ್ಯಂ ಮೇದೋದಿತಂ ಪರಂ | ಆತಸ್ತದೇವ ಸತ್ಯೋಕ್ತಂ
ಮುಖ್ಯಂ ಸತ್ಯಮಿತಿರ್ಯತೇ || (೪) ಇಂದ್ರಾದಿನಾನುರೂಪಾಣಿ ಯಥೈವ ತ್ರಿಘ
ಮುಖ್ಯತಃ | ತದಧೀನತ್ವತಸ್ತೇಷಾಮೇಷಾಮುಚ್ಛಬಲತ್ಯತಃ || ಶಿವನಾನುರೂಪಾಣಿ
ತಥಾ ನಾನೋಽಸ್ತು ಮುಖ್ಯತಃ | ತದೀಯಾನಿ ತಥಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಸ್ತದೀಯಾನಿ ಹರೇಸ್ತಥಾ ||
ಯಾದ್ಯನ್ಮಾನವ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಸರ್ವರೂಪಃ ಸ ಏವ ಚ | ಸರ್ವನಾನೂ ಸ ಏವೈಕಃ ಸರ್ವ-
ವಸ್ತುಸ್ತಥೈವ ಚ || ೨ ||

ಆ ಮೊದಲಾದವು ಮೊದಲಾದವು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಮೇವತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದೆಂಬ
ಕ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. (ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ಮೊದಲ ಅವು ಮೇವತಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವು ಕಂಡಿವೆ.
ನಾನುಬವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೇವತಿ ಮೇವತಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವೇ. (ಅಂದರೆ - ಆ ಮೊದಲ
ಲಾದವು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು. ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮೇವತಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ
ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗತ್ಯವಿ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇವತಿ. ಅವುಗಳಿಂದ ಅಗತ್ಯವಿ
ವೈವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತವು. ಈ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವೇಕೆ ಎಂದು ನಂದಾರಕನಾಶ್ರಯಃ |
(ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಂತೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ ಮುಂವದ ಮಾತ್ಸವ ಸಂಕ್ಷರ್ಮ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ - ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪ
ವು ಮೊದಲಾದವು ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೇವತಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವು ನಾಚಾರಂಭಣ ನಾಚಾರಂ
ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮುಂವದತೇತ್ಯೇವ ಮುಂವದುತ್ತಾರೆ. | ಮೇವತಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲಾದವು ಮೇವತಿ
ಅವ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಮೊದಲಾದವು ಮೇವತಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದವು ಮೊದಲಾದವು ಮೊದಲಾದವು ಮೊದಲಾದವು
ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇವತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇಕೆಂದು ಮುಂವದವಾದವು ಮೇವತಿ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿ
ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಮೇವತಿ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಮೇವತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಮುಖ್ಯವೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ನಾನುಬವ ಸಂಕ್ಷರ್ಮ ಅಗತ್ಯವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಬಿಟ್ಟವು. (೪) (ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿ
ನಾನುಬವ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಗಳಾದವು ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಂತೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ ಎಂದು ತ್ರೀಣಿ
ರೂಪಾದಿ ಎಂದು ನಾನುಭೇಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮೇವತಿ ಮೊದಲಾದವು ಎಂದು ತ್ರೀಣಿ ರೂಪ
ವಾದಿ ಎಂದು ಮೇವತಿ ಮೇವತಿ ನಾನುಬವ ಸಂಕ್ಷರ್ಮ ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಅಂದರೆ - ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ
ಮೇವತಿ ನಾನುಬವ ಮೊದಲಾದ ನಾನುಭೇಯವಿರುವುದೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೇವತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತ

ವಿಲ್ಲದೆ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರರಿಗೇನೇ ತ್ರೀಣಿರೂಪಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಇಲ್ಲ.) ಅದಕಾರಣ ಅಗ್ನಾಶ್ವಿನಿನಾಮಗಳೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಗಳಾದರೂ ಆ ನಾಮಗಳು ಅಗ್ನಾಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಎಂಬುವುದು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಎಂಬುವುದೇ ಸತ್ಯಂ ಎನ್ನಿ ಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೪) (ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಅಗ್ನಾಶ್ವಿನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಆ ಮೂವರಿಗೆ ಸಾಮ್ಯವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ—) ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಪ್ರಾಣ, ರುದ್ರರು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಬಲವುಳ್ಳವರು. ಅದುಕಾರಣ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುವವುಗಳೋ, ಹಾಗೆಯೇ ರುದ್ರನ ನಾಮಗಳೂ, ರೂಪಗಳೂ ವಾಯುವಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ನಾಮಗಳೂ ರೂಪಗಳೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಮುಖ್ಯಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ನಾಮಗಳೂ, ರೂಪಗಳೂ ತ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯಗಳು. ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮ ರೂಪಗಳೂ ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. ಎಲ್ಲಾ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳವನು, ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. ಸರ್ವಶಕ್ತನು || ೨ ||

ಹೀ—ತ್ರಿಹರಿಗೇನೇ ಸಮಸ್ತ ರೂಪಗಳು, ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳು ಎಂಬುವುದು ಅಯುಕ್ತವು. ಬೇರೆಯವರಿಗೂ ರೂಪಾದಿಗಳಿವೆ, ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಯಚ್ಚ ರೂಪಾದ್ಯಂ ತತ್ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಂ || (೨) ಏಕ ಏವಾದ್ವಿತೀಯೋಽಸಾವತಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವತಃ | ಮುಖ್ಯತ್ವಾದೇವ ಸನ್ನಾಮಾ ಸತ್ತತಿ-
ಜ್ಞಾನರೂಪತಃ | ಸತ್ಯಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುಸ್ವತ್ವಂ ನಾಸಿ ಕಥಂಚನ || (೩) ಅತೋಽನೂ-
ಚಾನಮಾನೀ ತ್ವಂ ಸ್ತಬ್ದೋಽಸಿ ಕುತ ಏವ ತು | ತ್ವತ್ತೋಽಧಿಕಾ ಅಪೀಂದ್ರಾದ್ಯಾಸ್ತದು-
ಚ್ಚಾಶ್ಚ ತ್ರಿಯಾದಯಃ | ಸರ್ವೋಚ್ಛೋ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುರ್ನ ಸ್ತಂಭೋಽಸ್ಮಾಪಿ ಹಿ-
ಕ್ಷಚಿತ್ || (೪) ಅತೋ ನ ವಿದ್ವನ್ಮಾನೀ ಸ್ಯಾ ಮಹಾನಸ್ಮಿತಿ ವಾ ಮನಃ | ನ ತೇ ಸ್ಯಾ-
ನ್ನೈವ ಚ ಸ್ತಂಭೋ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿಷ್ಣೋಃ ಬಲಂ ಪರಂ || ನ ಹಿ ವಿಷ್ಣೋರ್ಬಲಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ-
ಸ್ತಂಭಹೇತುಃ ಕಥಂಚನ || ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬, ೭ ||
ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೮—೪ ||

|| ೩ ||

ಅ || (೧) ಬೇರೆಯವರ ರೂಪಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತ್ರೀಹರಿಯ ರೂಪಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. (೨) (ತಾನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವನೋ ಕೇಶವನ ಅಂಶನೋ. ಎಂದು ತಿಳಿದಿರತಕ್ಕ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳ ಶ್ವೇತ ಕೇತುವಿನ ಅಹಂಕಾರ ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪದೇಶವು. ಇದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರನಿವೃತ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು, ಎಂದರೆ—) ತ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯನಾದುದರಿಂದಲೇ ಸತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೋಷರೇಶರಹಿತನೂ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ ಆದುದರಿಂದ ಸತ್ಯಂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವು ನೀನು ಸರ್ವಥಾ ಅಗಲಾರಿ. (೩) ಅದುಕಾರಣ ನೀನು ಷಡಂಗವೇದಗಳನ್ನು ಕಲಿತವನೆಂದು ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನೂ ಅವನೀತನೂ ಏಕೆ ಆಗಿರುತ್ತಿ? ನಿನಗಿಂತ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತಮರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿ

[illegible]

ಸಾಲ್ಮಣೀ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

पक्ष: २०३३

உரு - கரு - வினாக்கள் - உரு - கரு - வினாக்கள் - உரு - கரு - வினாக்கள்

ಉ. || ಅನ್ನಮಲಿಕಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಭೀಯತೇ ತಸ್ಯ ಯತಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಣೋಃ
ಧಾತುಕ್ತತ್ಪರೀಷಂ ಭವತಿ ಯೋ ಮಧ್ಯಮಸ್ತನ್ಮಾಸಂ ಯೋನೀಷ್ಠಸ್ತನ್ಮನಃ

[illegible]

೧॥ (1) ಅನುಜಯವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ಅದು ಅಪರಿಣಿತ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (2) ಅನುಜಯವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ಅದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (3) ಅನುಜಯವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ಅದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (4) ಅನುಜಯವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ಅದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (5) ಅನುಜಯವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ಅದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉ. || ಅಪಃ ಸೀತಾಶ್ವೇಧಾ ವಿಧೀಯಂತೇ ತಾಸಾಂ ಯತ್ ಸ್ವವಿಷ್ಣೋ
ಧಾತುಸ್ತನ್ನೂತ್ರಂ ಭವತಿ ಯೋ ನಾಧ್ಯಮಾಸ್ತಲ್ಲೋಹಿತಂ ಯೋನಣ್ಣಃ ಸ
ಪಾಣಃ || ೨ ||

[illegible]

ಅವು ಜೀತನಾಂಶ ಜಡಾಂಶಗಳಿಂದ ಮೂರು ಪಾಲಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸ್ಥೂಲಭಾಗವು ಮೂತ್ರವಾಗಿಯೂ, ಮಧ್ಯಮ ಭಾಗವು ರಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಣು ಸಾರಭಾಗವು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿ || (1) ಅಮೇಧ್ಯ ಮೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಪಘ್ರಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನಿತರರು, ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶಗಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಉ. || ತೇಜೋಽತಿತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ ತಸ್ಯ ಯತ್ ಸ್ಥವಿಷ್ಠೋ ಧಾತುಸ್ತದಸ್ಮಿ ಭವತಿ ಯೋ ಮಧ್ಯಮಃ ಸ ಮಜ್ಜಾ ಯೋಽಣಿಷ್ಠಃ ಸಾ ನಾಕ್ || ೩ ||

ಅ || ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ತೈಜಸ ಸಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸ್ಥೂಲ ಭಾಗವು ಎಲುಬು ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಮ ಭಾಗವು ಮಜ್ಜಾ (ಎಲುಬುಗಳೊಳಗಣ ಸ್ನೇಹ) ಆಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಣು ಭಾಗವು ನಾಗಿಂದ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಛೇತಾದಿಗಳ ಭಕ್ಷಣದಿಂದ ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಂಬುವುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ.) || ೩ ||

ಪೀ - ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ (ಅಮೇಧ್ಯ) ಮಾಂಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭಿಮಾನವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಮನಃಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅನ್ನಮಯಃ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇ-
ಜೋಮಯಿಾ ನಾಗಿತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ತಿತಿ ತಥಾ
ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚೆ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ || ೮-೫ || || ೪ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅನ್ನ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಪ್ರಾಣವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಆಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾಯ್ವಾದಿಗಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ನಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಹೀಗೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡ ತ್ರೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯೊಡನೆ ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನನಗೆ ತಾವು ಮರಳಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ತಂದೆಯವರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ ಎಂದರು. || ೮-೫ || || ೫ ||

ಪೀ--ಈ ಪ್ರಕರಣವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಎಂದರೆ—ಯೋ ಮಧ್ಯಮಸ್ತನ್ಮಾಂಸಂ ಎಂದು ಮಾಂಸಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರುತಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಂಸಾದಿಗಳನ್ನೇ ಹೇಳತಕ್ಕವುಗಳು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) || ದೇವತಾ ಏವ ಮಾಂಸಾದಿಶಬ್ದನಾಚ್ಛಾಃ | ತತ್ರ ಪ್ರವೇಶಾತ್ || (೨) ಅಶ್ಯಮಾನಾಶ್ಚೋಪಜೀವ್ಯತ್ಯಾತ್ | (೩) ನ ಚ ದುಃಖಂ ತಾಸಾಂ | ಐಶ್ವರ್ಯಾತ್ || (೪) ತಿಕ್ತೀಃ ಜೀವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧಿತಿ ಪ್ರಸ್ತುತತ್ಯಾತ್ | (೫) ಜೀವ

ಇತಿ ಭಗವತೋಽನಿರುದ್ಧಸ್ಯಾಭ್ಯಾ | ಇತಿ ಚ ತ್ರುತಿ || (೩) ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಶ್ಚೈವಪ್ರ-
ಶ್ರುರ್ಜನಸ್ಯ ಜೀವಾ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನಂ ಭಗವಾಂಶ್ಚಕುರ್ಮೂರ್ತಿಃ || ಇತಿ ಚ || (೪)
ಪ್ರಾಣಾಧಾರೋ ಹರಿರ್ಭಾಗವೋ ಜೀವರೂಪಶ್ಚತೋ ಹರಃ | ಸಂಸಾರಿಣೋ ಜೀವತಾ ತಃ
ಜನನಾದ್ವಾತತಪ್ರಕಾ || ಇತಿ ಚ ||

ಅ || ೧ || ತೇಜಃ ಅಥ-ಅನ್ವರಿಸಿದ ಅಕ್ಷಿಃ ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೂಲಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯ
ವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ (ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಮೂಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ನಿರೂಪಕರಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ (ನಿರೂಪಕಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳು ನಿರೂಪಕರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ.) (೨)
(ಅವರೂ ಅನ್ನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದರೆ-ಅನ್ವತ್ ತಿಪ್ಪುಕೊಡ
ತಕ್ಕವು. ಇರುವ ಕೂಡಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವು. ಅದು ದೇವತೆಮಾಗರಿತ್ವವನ್ನು. ಎಂದರೆ-) ದೇವತೆಗಳೇ
ನಿರೂಪಕರಾದುದರಿಂದ ನಿರೂಪಕರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಮಾನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ
ಮಾಡುವುದು-ತೇಜೋಶಕ್ತಿಂ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೇಳುವುದು ಅನ್ವಮಾನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದು
ಅರ್ಥ ಹೇಳುವ ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತೇಜಾಶಕ್ತಿ ನಿಂದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು
ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕು. (೩) ತಿಪ್ಪು
ಕೊಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳೆಂಬವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಡುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುವುದು.
ಮನೆಯ ಕೂಡುವಾಗ ಅದರೊಳಗಿರುವುದು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂದರೆ ಅನ್ವವನ್ನು ತಿಪ್ಪುವಾಗ
ಅನ್ವನಿರೂಪಣೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವು ಬರುವುದು (ಹೇಗೆಂದರೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನೆಯೊಳಗಿರುವ
ವನಿಗೂ ಅನ್ವವುಂಭವ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅತನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅ
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನವ್ಯವಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾನವರನ್ನುವುದು) (೪) (ಅನ್ನಾದಿಗಳು)
ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಎಳೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೇ ಎಳೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಬಾರದೆಂದರೆ-
ಅನೇ ಬಂಧವು ಎನೇ ಮಂತ್ರವು) ತಿಪ್ಪೋ ದೇವತಾ ಪ್ರಭುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ ತ್ರಿವೃತ್ ಎಂದು
ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗ
ುವುದು.) (೫) (ಮತ್ತೂ ಈ ಶ್ರುತರಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ವನಿರೂಪಣೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ವನಿರೂಪಣೆ
ಮಾತ್ರ ಒಡಂಬಟ್ಟಿರಬೇಕು ತಿಪ್ಪೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿ
ಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವರೂಪ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಮಾಣ
ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಜೀವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮಹೋಪದೇಶಗಳಾದ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪ ತ್ರೀಶರಿಗೆ
ಹೆಸರು ಎಂದು ವೇದವೂ ಹಬ್ಬಿ. (೬) (ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೆ ಜೀವನಿಂದ ಅಭೇದವಿಧವುಯುಕ್ತ ಜೀವ ಎಂಬ
ಹೆಸರು ಅಲ್ಲ. ಪರಂತು ಜೀವರಿಗೆ ಜೀವತ್ಯ (ಪ್ರಾಣಧಾರಣ)ವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಜೀವ ಎಂಬ
ಹೆಸರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವೇದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ವಾಕುಮೇವಾದಿಶಾಲ್ಯ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ತ್ರೀಶರಿಯು
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಹೆಸರಿಗೆ ಹೇಡುತಕ್ಕವನನ್ನು ಹಕ್ಕು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಿರುವುದು. ಜೀವನಿಗೆ ಜೀವತ್ಯ
(ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ)ವನ್ನು ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಎಂದು ವೇದವು. (೭) (ಜೀವ
ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆತ್ವಕ್ಕೆ ತ್ರೀಶರಿಗೇನೇ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ತ್ರೀಶರಿಯೇ
ಜೀವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅಭಿಯುಗಾದವನು ತ್ರೀ
ಶರಿಯೇ. (ತಥೈಯಾ ಕಲ್ಪದಿವರೂ ಮರಣವು ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು. ಅದುಕಾರಣ
ತ್ರೀಶರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು. (ಪ್ರಾಗಾಪರಿ-ಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವುದು
ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ-) ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಜೀವ, ಲೋಕಾಂತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಮೃ, ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರಿಯು
ಜೀವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ

ಹೀ—ಜೀವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯುಳ್ಳ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ಎಂದರೆ--

ಭಾ. || (೧) ಜೀವಶಬ್ದೇನ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಸಂಸಾರಿವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ (ಪ್ರಯತ್ನೇ) ತತ್ತೇಜಃ ಐಕ್ಷತೇತ್ಯಾದಿನಾ ತೇಷಾಮೇವ ಚೇತನತ್ವಾವಗತೇರ್ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣೇ ಜೀವಾಂತರ-ಪ್ರವೇಶೋ ನಾಪೇಕ್ಷಿತಃ || (೨) ಪ್ರಸುಪ್ತಲೋಕತಂತ್ರಾಣಾಂ ನಿಶಾಮ್ಯ ಗತಿಮಿಾಶ್ವರಃ | ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಗಣಂ ಯುಗಪದಾವಿರತ್ || ಇತಿ || (೩) ಯಾವದ್ವಲಿಂ ತೇ-ಜ ಹರಾಮ ಕಾಲೇ ಯಥಾ ವಯಂ ಚಾನ್ಮಮದಾಮ ಯತ್ರ | ಯಥೋಭಯೇಷಾಂ ತ ಇಮೇ ಹ ಲೋಕಾ ಬಲಿಂ ಹರಂತೇಃನ್ಮಮದಂತ್ಯಮೂಢಾಃ || ತ್ವಂ ನಃ ಸ ಚಕ್ಷುಃ ಪರಿದೇಹಿ ಶಕ್ತಾ ದೇವಕ್ರಿಯಾರ್ಥೇ ಯದನುಗ್ರಹೇಣ | ಇತಿ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ-ನಂತರಂ ಭಗವತ ಏವ ತೇಷು ಪ್ರವೇಶೋಕ್ತೇರ್ಭಾಗವತೇ | ಯತಶ್ಚ ಸ ಏವ (ಷ) ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾನುಪ್ರಭೂತಃ ಸೇಪೀಯಮಾನೋ ಮೋದಮಾನಸ್ತಿತ್ವತೀತಿ ಭಗವತ್ಯೇವ ಜೀವಶಬ್ದಃ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ || (೪) ನ ಹ್ಯಚೇತನಸ್ಯ ಮೋದಮಾನತ್ವಮಸ್ತಿ | ಅತೋಂತ-ರ್ಯಾಮಿರೂಪ ಏವ ಜೀವಶಬ್ದಃ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಜೀವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ-ತತ್ತೇಜಃ ಐಕ್ಷತ, ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇವನಾಸ್ತಿಸ್ತಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರು ಚೇತನರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದರಿಂದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಜೀವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಅವಶ್ಯಕವಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ— ಇವನಾಸ್ತಿಸ್ತಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ತೇಜಸ್ಸು ಅಪ್, ಅನ್ನಗಳು ಅಚೇತನಗಳಿಂದಾದರೆ ಅಗ ಚೇತನಗಳಂ ಮಾಡಗೂಡದೆ ಇದ್ದ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರ್ಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ರೂಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲ. ಐವತ್ತ= ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ, ಇವನಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ ಎಂಬೀ ವೇದದಿಂದಲೂ, ಚೇತನ ರಿಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಚೇತನಾಂತರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವು ಅನಾವಶ್ಯಕವು. ಅದುಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವ ಶಬ್ದವು ಸಂಸಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.) (೨) (ಹೀಗಾದರೆ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು, ಎಂಬುವುದೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದೆಂದರೆ—ಹಾಗೆ ಹೇಳಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—ಚೇತನಗಳಿಗೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರ ಪ್ರವೇಶವು ಅವಶ್ಯಕವೇ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ) ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯ ಆವಿರ್ಭಾವಿಲ್ಲದಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನೋಡಿ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. (ಅಂದರೆ—ತಜ್ಞಾದ್ಯಾಃ ನಭ ಆದ್ಯಾಶ್ಚ ಮನೋಯುಕ್ತೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ | ಅಹಂಕಾರೋ ಮಹಾಂತ್ಯೈವ ತ್ರಯೋವಿಂಶ-ತಿಕೋ ಗಣಃ || ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಆಕಾಶ, ಪೃಥಿವೀ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಮನಸ್ಸು, ಚಕ್ಷುಃ, ಶ್ರೋತ್ರಃ, ಛ್ರಾಣ, ರಸನಾ, ತ್ವಕ್, ವಾಕ್, ಹಸ್ತ, ಪಾದ, ಗುದ, ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ, ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವ, ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ, ಹೀಗೆ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥಗಳಾದ ತತ್ತ್ವ ಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ.) (೩) (ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಅಚೇತನಗಳೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರವೇ ಶಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸ್ಪರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ—) ಯಾವದ್ವಲಿಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ

೦ತಿ ನಾಮ ಮುಖ್ಯತೋ ನಾಸ್ತಿ | ಅಗ್ನಿನಾಮಾನ್ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತಿ ನಾಮಧೇಯಂ
ಸತ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ || ೮—೫ ||

|| ೩ ||

ಅ || (೧) ತ್ರೀಹರಿಯು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಣ್ಣವ ಜೀವನ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಜೀವನೆನಿಸಿದವನು. ಹೊರಗೆ ಇದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವನು ಸತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ತತ್ವವಿವೇಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿದೆ. (೨) (ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅತೋಽನ್ಯನಾಮ-ಧೇಯಂ ತು ವಾಚಾರಂಭಣಹೇತುತಃ | ಸಾಂಕೇತಿಕೇನ ವಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ ಎಂದು ಅನ್ಯ ಎಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಸದನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನ್ಯನಾಮಧೇಯಂ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಎಂದಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. (ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಯಾಯ ಹೆಸರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ.) (ಆದ ಕಾರಣ ನಾಮಧೇಯಂ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ನಾಮವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಅನ್ಯನಾಮಧೇಯಂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಕಾರಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವು. ಅದುಕಾರಣ ಹೇಳದಿದ್ದು ವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.) (೩) (ಆದರೂ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ ಎಂಬುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂವರಿಗೇನೇ ನಿತ್ಯತ್ವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವೇ ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಎಂದರೆ—) ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಎಂಬ ನಾಮ ಧೇಯವು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯವು. (ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ನಾಮಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಅಲ್ಲ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಧೇಯವೂ ಮುಖ್ಯವೇ. ಏವಂಚ ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳೂ ಆ ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮದಿಗಳಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರೇ ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವರು. || ೮—೫ ||

|| ೩ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ದಧ್ನಃ ಸೋಮ್ಯ ಮಥ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಽಣಿಮಾ ಸ ಲೂರ್ಧ್ವಃ
ಸಮುದೀಷತಿ ತತ್ಸರ್ವಿಭವತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎರೋ ಮಗನೇ, ಹೇಗೆ ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆಯುವಾಗ ಹೊಸ ಬೆಣ್ಣೆಯೆಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗವು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ- ಅದು ತುಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಏವ ಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯಾನ್ನಸ್ಯಾತ್ಮಮಾನಸ್ಯ ಯೋಽಣಿಮಾ
ಸಲೂರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಷತಿ ತನ್ನನೋ ಭವತಿ || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ತನ್ನ ಲ್ಲದತಕ್ಕ ಅನ್ನದ ಸಾರಾಂಶವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುದು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. || ೨ ||

ಉ. || ಅಸಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಸೀಯಮಾನಾಸಾಂ ಯೋಗೇನಾ ಸ
ಉಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಭವತಿ || ೨ ||

ಅ || ಸೀಯಮಾನಾಸಾಂ ಅಸಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಸೀಯಮಾನಾಸಾಂ ಯೋಗೇನಾ ಸ ಉಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ || ೨ ||

ಉ. || ತೇಜಸಃ ಸೋಮ್ಯಾತ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಗೇನಾ ಸ ಉಧ್ವಃ
ಸಮುದೀಪತಿ ಸಾ ವಾಗ್ವನತಿ || ೪ ||

ಅ || ತೇಜಸಃ ಸೋಮ್ಯಾತ್ಯಮಾನಸ್ಯ ತೇಜಸಃ ಸೋಮ್ಯಾತ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಗೇನಾ ಸ ಉಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ || ೪ ||

ಉ. || ಅನ್ನಮಯಃ ಪಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶ್ಚೇ-
ಜೋಮಯೋ ವಾಗತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ಪಿಚ್ಛಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ
ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಪುಂಡಃ || ೬ || || ೨ ||

ಅ || ಮನಸ್ಯೇತಿ ರೂಪಮ್ ಅಭಿವ್ಯಾಪಿಯು ಪ್ರಾಣಶ್ಚೇವಾಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶ್ಚೇವಾಪೋಮಯಃ ವಾಗತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ಪಿಚ್ಛಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಪುಂಡಃ || ೬ || || ೨ ||

ಅರಣ್ಯ ಪುಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೭ನೇ ಪುಂಡವು

ಉ. || ಪೋದತಕಲಃ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಃ ಪಂಚದಶಾಹಾಸಿ ಮಾತೀ-
ಕಾಮಮುಪಃ ಸಿಬಾಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ನ ಸಿಬತೋ ವಿಚ್ಛೇತ್ಸ್ಯತ ಇತಿ
|| ೧ ||

ಅ || ಪೋದತಕಲಃ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಃ ಪಂಚದಶಾಹಾಸಿ ಮಾತೀಕಾಮಮುಪಃ ಸಿಬಾಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ನ ಸಿಬತೋ ವಿಚ್ಛೇತ್ಸ್ಯತ ಇತಿ || ೧ ||

ವಿ || (೧) ಪ್ರಾಣ ಶ್ವೇದಃ, ಅಕಾಶ, ವಾಯು, ಜ್ಯೋತಿಃ, ಪಠ್ಯ ಪೃಥಿವೀ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಅನ್ನ, ವೀರ್ಯ, ತಪಸ್ಸು, ಮಂತ್ರ, ಕರ್ಮ, ಲೋಕ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವವು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣ, ಸರಸ್ವತೀ, ವಿನಾಯಕ, ಪ್ರಾಣನ ಮಗನಾದ ವಾಯುವು, ಅನ್ನ, ಒಧ, ಕನ, ಇಂದ್ರ, ರುದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ವರುಣ, ವಹ್ನಿ, ಸ್ಯಾಪಾ, ಪುಷ್ಕರ, ಪರ್ವತ, ಉಳಿದವುಗಳೂ ದೇವತೆಗಳು ಅಭಿವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತವೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಹ ಪಂಚದಶಾಹಾನಿ ನಾ(ಶೀದಥ)ಶಾಥ ಹೈನಮುಸಸಸಾದ
ಕಿಂಬ್ರವೀಮಿ ಭೋ ಇತ್ಯಚಃ ಸೋಮ್ಯ ಯಜ್ಞೋಷಿ ಸಾಮಾನೀತಿ ಸ ಹೋ-
ನಾಚ ನ ವೈ ಮಾ ಪ್ರತಿಭಾಂತಿ ಭೋ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆಗ ಮಗನು (ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನ ಮಯ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ)
ಗಾ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ವನ್ನು ಉಣ್ಣಲಿಲ್ಲ. ನೀರು ಕುಡಿದನು. ಗುಡಿಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು
ಹೇಳಿದನು. ಎಲೋ ತಂದೆಯೇ ಕಲಿತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಳಲಿ. ಎಂದನು. ಆಗ
ತಂದೆಯು ಮುಗ್ಧೋದವನನ್ನೂ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನೂ ಸಾಮವೇದವನ್ನೂ ಹೇಳು ಎಂದನು. ಆಗ
ಮಗನು ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಂದೆಯವರೇ ಮುಗ್ಧೋದ ಮೊದಲಾದವುಗಳ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ
ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. || ೨ ||

ಉ. || ತಃ ಹೋನಾಚ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽಭ್ಯಾಹಿತಸ್ಯೈ-
ಕೋಽಂಗಾರಃ ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರಃ ಪರಿಶಿಷ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ತೇನ ತತೋಽಪಿ ನ ಬಹು
ದಹೇದೇವಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಷೋಡಶಾನಾಂ ಕಲಾನಾವೇಕಾ ಕಲ್ಯಾತಿಶಿಷ್ಯಾ
ಸ್ಯಾತ್ತಯೈತರ್ಮ ವೇದಾನ್ವಾನುಭವಸ್ಯಶಾನ || ೩ ||

ಅ || ಆಗ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. (ಕಾರಣ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಕೇಳು) ಎಲೋ ಮಗನೇ ದೊಡ್ಡ
ವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧವಾದ ಬೆಂಕಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಕೆಂಡಗಳು ಹೋಗಿ ಒಂದು ಕೆಂಡವು ಮಿಣುಕು
ಹುಳದಷ್ಟು ಮಿಣುಗುತ್ತಿದ್ದರೆ (ಅದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ನಮ್ಮವನ್ನೇ ಸುಡಬಹುದು. ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ
ಸಹಕಾರಿಗಳಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ) ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾರದು. ಹೀಗೆಯೇ ನಿನ್ನ ಗುಡಿ
ಕಲೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಒಂದು ಕಲೆಯು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುವುದು. (ಬೇರೆ ಕಲೆಗಳು ಬಳಲಿ
ಬೆಂಟಾಗಿವೆ. ಅದುಕಾರಣ ಮಿಣುಕು ಹುಳದಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕೆಂಡಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ) ಕಲೆಯಿಂದ ಈಗ
(ಹಂದಾಡಿಕೊಂಡು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿ. ಅನ್ನವೆಂಬ ಸಹಕಾರಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ) ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವೇದ
ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಅನ್ನವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇರಲಾರದು.) ಅದುಕಾರಣ ಈಗ
ಉಣ್ಣು. (ಉಂಡರೆ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು) ಇದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನದಿಂದ
ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. || ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಮೇ ವಿಜ್ಞಾಸ್ಯಸೀತಿ ಸ ಹಾ(ಶೀದಥ)ಶಾಥ ಹೈನಮುಸ-
ಸಸಾದ ತಃ ಹ ಯತ್ಕಿಂ ಚ (ಚಿತ್ವ) ಪಪ್ರಚ್ಛ ಸರ್ವಃ ಹ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ತಃ
ಹೋನಾಚ || ೪ ||

ಅ || ಉಂಡ ಮೇಲೆ ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವಿ, ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಆ
ಮೇಲೆ ಮಗನು ಉಂಡು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಮಗನೊಡನೆ ತಂದೆಯು ಯಾವುದನ್ನು
ಕೇಳಿದನೋ ಅವೆಲ್ಲ ಮುಗ್ಧೋದಾದಿಗಳನ್ನು ಮಗನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿದನು. ಮುಖದಿಂದ ಹೇಳಿದನು.
ಆ ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. || ೪ ||

ಉ. || ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽಭ್ಯಾಹಿತಸ್ಯೈಕಮಂಗಾರಂ ಖ-
ದ್ಯೋತಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ತಂ ತೃಣೈರುಪಸಮಾಧಾಯ ಪ್ರಜ್ವಲಯೇತ್ತೇನ
ತತೋಽಸಿ ಬಹು ದಹೇತ್ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ! ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಬೆಂಕಿಯು ಒಂದು ಕಿಡಿಯು; ಮಿಡುಕುಹುಳ
ವಷ್ಟು ಬಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಹುಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ (ಸಹಕಾರಿಯು) ಲಭಿ
ಸಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಶಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗುತ್ತದೆ || ೨ ||

ಉ. || ಏವತಿ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಪೋಡತಾನಾಂ ಕಲಾನಾಮೇಕಾ ಕಲಾಃ-
ತಿಪ್ತ್ವಾಭ್ಯಾತ್ಮಾನ್ನೇನೋಪಸಮಾಹಿತಾ ಪ್ರಾಜ್ವಾಲೀತ್ತಯೈಕಹಿ ವೇದಾ-
ನನುಭವಸ್ಯನ್ನಮಯತಿ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋನುಯಃ ಸ್ತ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋ-
ನುಯೋ ನಾಗಿತಿ ತದ್ಭಾಸ್ಯ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ! ನನ್ನ ೧೭ ಕಲೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆಯು. ಉಳಿದಿದೆ. ಅದು ಅನ್ನ
ದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿವಾಗಿ ಜ್ವಲಿಸುವುದು. ಅನ್ನದಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ೧೭ನೇ ಕಲೆಯಿಂದ ಈಗ ವೇದಗಳನ್ನು
ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿ. ಮುಂದಿರುವ ಹೇಳುತ್ತಿ. ಎಲೋ ಮಗನೇ! ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದು
ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೋ; ಹಾಗೆಯೇ; ಪ್ರಾಣವು ಜಲಮಯವು, ನಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ತೇಜೋಮಯವು. ಹೀಗೆ
ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವು ಅನ್ನಾದಿಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅನ್ನ ವೇದಾದಿಗಳ ಅಧೀನ
ವಾದುವು. ಒಂದು ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೇತುವು ತಿಳಿದವನು.

ವಿ || (೧) ಒಳಗೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಭಿವಿಜ್ಞಾನ
ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ತಂದೆಯ ಉಪದೇಶಪ್ರಕಾರ ತೀತಿಯೇ ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಧಾನನು
ಎಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. (೨) ಈ ಮಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಪ್ರಮಾ
ಣಕವು (ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವು). ಎಂದು ತಿಳಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು. || ೩ ||

ಉ. || ತದೇವ ಶ್ಲೋಕಃ || ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಯದೇವ
ಸ್ಯಾದನಾವೃತಂ | ತದಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಸ್ತವತಿ ದೃತೇಃ ಸಾದಾದಿವೋದಕಂ ದೃತೇಃ
ಸಾದಾದಿವೋದಕಂ (ಇತಿ ಕ್ವಚಿತ್ಪಾಠ ಇತಿ ವೇದೇಕೀಯೇ) || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ
ಖಂಡಃ || ೮-೭ || || ೩ ||

ಅ || ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಎಂಬುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ
ಶ್ಲೋಕವು ಸಮ್ಯಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಾದರೂ ಪುರುಷನ ಮನಸ್ಸು
ಯಾವಾಗ ಅನ್ನದಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೋ; ಅಗ ಅತನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು (ಪ್ರಾಣನಿವೇಶನವು) ಚರ್ಮದ
ಚೀಲದ ತೂತಿನಿಂದ ನೀರು ಸುರಿದುಹೋದಂತೆ ಸರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ || ೮-೭ || || ೩ ||

೮ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ತಾನು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಅಗಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ, ಈಶ್ವರನೇ ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಧಾನನು. ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅಪ್ರಧಾನನು, ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿ, ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಭೇದವನ್ನೇ ತಂದೆಯವರು ಮಗನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು, ಎಂದು ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ—

ಉ. || ಉದ್ದಾಲಕೋ ಹಾರುಣಿಃ ಶ್ವೇತಕೇತುಂ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ಸ್ವ-
ಪ್ತಾಂತಂ ಮೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ ಯತ್ರೈತತ್ಪುರುಷಃ ಸ್ವಪಿತಿ ನಾಮ
ಸತಾ ಸೋಮ್ಯ ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ ಸ್ವನುಪೀತೋ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದೇನ
ಸ್ವಪೀತಾಚಕ್ಷತೇ ಸ್ವ ಹೃಪೀತೋ ಭವತಿ || ೧ ||

ಅ || ಅರುಣನ ಮಗನಾದ ಉದ್ದಾಲಕನು ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಎಲೋ ಮಗನೇ, ಸುಷುಪ್ತಿಯ (ಗಾಢನಿದ್ರೆ) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ತಿಳಿ, ಎಂದು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವು ಯಾವುದು? ಏಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ—) ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವನು ಮಲಗುತ್ತಾನೋ, ಅಗ ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. (ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಗಾಢನಿದ್ರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ) ಅದುದರಿಂದಲೇ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನನ್ನು ವಿಧ್ವಾಂಸರು ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೇ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಸ್ವ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ) (ಇದು ಮುಕ್ತಪರಮಾ ಅಗುತ್ತದೆ.) ಹೇಗೆಂದರೆ—ಸ್ವಪ್ನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಸಂಧ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸು ಯಾವಾಗ ಅಮುಕ್ತ ಜೀವನು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅಗಶ್ರೀಹರಿಯ ಅತೀಸಾವಿಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ—ಅತಿಸಾವಿಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಬಿ || ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಲಿದ ಜೀವನನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಲುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಅಗಲೂ ಕೇವಲ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. || ೧ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ಬಳಲಿದ ಜೀವನಿಗೆ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈಶ್ವರಾಧೀನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯಥಾ ಶಕುನಿಃ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರಬದ್ಧೋ ದಿತಂದಿತಂ ಪತಿ-
ತ್ವಾನ್ಯತ್ರಾಯತನಮಲಬ್ಧ್ವಾ ಬಂಧನಮೇವೋಸಾಶ್ರಯತ ಏನಮೇವ ಖಲು

ಸೋಮ್ಯ ತನ್ನನೋ ದಿಶಂದಿಶಂ ಪತಿತ್ವಾನ್ಯತ್ರಾಯತನಮಲಬ್ಧ್ವಾ ಪ್ರಾಣ-
ಮೇವೋಪಶ್ರಯತೇ ಪ್ರಾಣಬಂಧನೇ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ನುನ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಶ್ರಿಸದ್ ವ್ಯಖ್ಯಾತವು ಹೇಗಿರುವದೆ- ಪಶ್ಚಿಮ ಬೀಡು ಎಲೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಅವನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ (ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೋದುದಕ್ಕಾಗಿ) ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಶ್ವರನು ಪಾತಿ ಅ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೋದದೆ ಬಂಧನ ತನ್ನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ) ವಸ್ತ್ರೇ ಬಳಲು ಎಳೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೋ. ಪಾತಿಯೇ ಎಲೋ ಮಗನೇ. ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮನು ಎನಿಸಿದ ಜೀವನು ವ್ಯಖ್ಯಾವಳಿ ಪಾಗ್ರದವನಿಗೆ ಕಳ್ಳ ಅಥವಾ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಶ್ವರನಿಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ಪ್ರಾಣನು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಬಿಟ್ಟು ಗನ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀಶರಿಯನ್ನೇ ಹೋಸುತ್ತಾನೆ ಎಕೆಂದರೆ ಜೀವನು ಪ್ರಾಣನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀಶರಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಶರಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ) ಇರುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಹೀಗೆ-ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನು ಶ್ರೀಶರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವನೆಂದ. ಹೇಗೆ ಈಗ ಪಾಗ್ರದವನಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ-

ಉ. || ಅಶನಾಯಾಪಿಪಾಸೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ ಯತ್ರೈತತ್ಪು-
ರುಷೋಗತಿಶಿಷ್ಠತಿ ನಾಮಾಪ ಏವ ತದತಿತಂ ನಯಂತೇ ತದ್ಭಥಾ ಗೋನಾ-
ಯೋಶ್ವನಾಯಃ ಪುರುಷನಾಯ ಇತ್ಯೇವಂ ತದಪ ಆಚಕ್ಷತೇ ತನಾಯೇತಿ
ತತ್ರೈತಚ್ಛಂಗಳಮುತ್ಪತಿತೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹಿ ನೇದಮಮೂಲಂ ಭವಿ-
ಷ್ಯತೀತಿ || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಭೋಜನಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭ್ಯಯನ ಕಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭ್ಯಯನ ಇವೆರಡೂ (ಜೀವರ ಅಧೀನಗಳಲ್ಲ. ಅಮೃತಾರಣ ಪೂರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು) ತಿಳಿಯಾರ ಅಧೀನಗಳು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸು ಎಂದು ಮಗನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ ತಂದೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಈ ಸಂಸಾರಿಯು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣಲು ಅಚ್ಚಿಸುತ್ತಾನೋ. ಅಗ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನೇ ಅನ್ನವ ಅಚ್ಚಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ಗುಡೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತೀಪ (ಪಾರಣಾಗಿ) ಸ್ವಂಯೋಗದಿಂದ ರಸ, ವಿರ್ಯಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅದನ್ನು ವ್ಯಖ್ಯಾತಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಹೇಗಿರುವದೆ ಗೋವಳನು ಗೋವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಗೋನಾಯ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುಂಭಿಯ ಕಾಸ್ಯಾರನು ಕುಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದರಿಂದ ಕಶ್ಯಪನಾಯ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನು ಅಥವಾ ಸೇನಾಪತಿಯು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನಾಯ್ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೇಗೋ, ಪಾತಿಯೇ ಭೋಜನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯನ್ನು ಅಶನಾಯಾ ಎಂದು ವಿಶ್ವಾಸಿಸಿರ. ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಇದರಿಂದ ಜೀವನು ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನನೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸಿದರೂ ಭಗವದಧೀನನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೆಂದರೆ-) ಎಲೋ ಮಗನೇ ಪಶ್ಚವಾದ ಗೋವೇದೀಪದಿಂದ ಅಂಕುರ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆಯೇ ಉಂಡ ಅನ್ನವು ನೀರಿನಿಂದ ರಸಾದಿ ರೂಪವಾಗಿ ಜೀರ್ಣವಾಗಲು ಅದು ರೇತಸಿನ ರೂಪವಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಾರಾ ಈ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದ

* ಅನ್ನಂ ರಸಾದಿರೂಪೇಣ ಪ್ರಾಣಾ ಪರಿಣಯತೃಪ್ತಿ ಎಂದು ಶ್ರಮಾಣವು.

ಶಿಶುಶರೀರವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿ. ಈ ಹುಟ್ಟುವ ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವು ಕರ್ತನು ಇಲ್ಲದಿರುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿ, ಆ ಸರ್ವಕರ್ತನು ಈಶ್ವರನೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿ || (1) (ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನು ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದ್ವಾರಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನನು, ಎಂದು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಯಿತು.) (2) ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಜಗತ್ಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನನು. ನೀನು ಅವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನನು. ಅದುಕಾರಣ ನೀನು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನು, ಅವನ ಅಧೀನನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ತ್ವತಜ್ಞುಂಗಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದವರು. (3) ಭಗವಂತನು ಜಗತ್ಕರ್ತನು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಪ್ರಧಾನನು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಕುರ (ಮೊಳಕೆ) ವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವು ಜ್ಞಾಪಕವಾಗುತ್ತದೆ. (4) ಜಗತ್ತೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತದ ಅಂಕುರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆ ಕಾರಣನು ಶ್ರೀಹರಿಯು || ೩ ||

ಪೀ. ಹೀಗೆ ಶರೀರವು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತನಿರಲೇಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ಬೇರೆಯಾವುದೂ ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ನವೇ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕನ್ನು ತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಯ ಕ್ತ ಮೂಲಃ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ಯಾದೇವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯಾನ್ನೇನ ಶುಂಗೇನಾಪೋ ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛದ್ವಿಃ ಸೋಮ್ಯ ಶುಂಗೇನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ತೇಜಸಾ ಸೋಮ್ಯ ಶುಂಗೇನ ಸನ್ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಸತ್ಪತಿಷ್ಠಾಃ ||
|| ೪ ||

ಅ || ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪೃಥಿವ್ಯಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವುದು ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗುವುದು? (ಯಾವುದೂ ಆಗಲಾರದು ಅದುಕಾರಣ ಅನ್ನ ಎನಿಸಿದ ಶಿವನೇ ಮೂಲಕಾರಣನು.) (ಅನ್ನವೂ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕುರದಂತೆ ಅದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದರೆ ಅಪ್ (ಜಲವು)ಕಾರಣವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೋ ಹೀಗೆಯೇ ಅನ್ನವು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕುರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕರ್ತನಾವಶ್ಯಕನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಜಲವು (ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನು) ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಜಲವೂ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕುರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕರ್ತನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದಕ್ಕೆ ತೇಜಸ್ಸು (ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ತೇಜೋಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು)ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದರು. ಹೀಗೆಯೇ ತೇಜಸ್ಸೂ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕುರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕರ್ತನಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವಳಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಮೂಲ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದರು. (ಹಾಗಾದರೆ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣನೆಂದಾಯಿತು. ಸರ್ವರಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ—) ಎಲೋ ಮಗನೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕರ್ತನು (ಮೂಲಕಾರಣನು.) ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯನು. (ಜೀವರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಂದಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಮುಕ್ತರೂ ಕೂಡ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸ್ಥಾಪಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು. ಅಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ನಿಯಮ್ಯ (ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನ)ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಸೀ - ಹೀಗೆ ಅರಸನೊಡನೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಲೋಚಿಸಿ ಜೀವರು ತ್ರಿಪದಿಯ ಅಧೀನರೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ಮನೋಬೋಧನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಲೋಚಿಸುವರೂ ಜೀವರು ಭಗವದಧೀನರೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಕೃತಪುರುಷಃ ನಿಪಾಸತಿ ನಾಮ ತೇಜ ಏವ ತತ್ಪ್ರೀತಂ
ನಯತೇ ತದ್ವಥಾ ಗೋನಾಯೋಶ್ವನಾಯಾ ಪುರುಷನಾಯಾ ಇತ್ಯೇವಂ
ತತ್ತೇಜ ಅಚಪ್ತ ಉದನ್ಯೇತಿ ತತ್ಕ್ರತದೇವ ಶುಂಗಮುತ್ಪತಿಕಃ ಸೋಮ್ಯ
ವಿಜಾನೀಹಿ ನೇದಮಮೂಲಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ || ೫ ||

ಅ || ಯಾವನು ಸಂಸಾರಿಯಾದ ನಮಾಪರಿಚ್ಛಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ರೂಪವಾಗಿ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾಳೆ..... ಹೀಗೆಯೇ ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು (ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು) ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದುದರಿಂದ ಉದನ್ಯಾ ನುಂ. ಉದನ್ಯಾಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೀ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ತೇಜಸ್ಸು ಅಥವಾ ಅನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ರೂಪವ ರಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಭಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕೋರ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ -

ಉ || ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಕ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾದ್ವೈತೋದ್ಯಮಃ ಸೋಮ್ಯ ಶುಂ-
ಗೇನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇವಮಾ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ
ಸದಾಯತನಾಃ ಸತ್ಪತಿಷ್ಠಾ ಯಥಾ ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇವಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ
ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವ್ಯದೇಕ್ಕಿಕಾ ಭವತಿ ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾದೇವ ಭವ-
ತ್ಯಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ವಾಚ್ಮನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ
ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣಶ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಥಾಂ ದೇವತಾಯಾಃ || ೬ ||

ಅ || ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವಳಿಗೆ ಪರಮಪುರುಷನಾದುದು. ಅಲೋಚಿಸಿ ತೇಜಸ್ಸು ಅಥವಾ ಅನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ತೀವರು ರೂಪವನ್ನೇ ಹೊಂದಿ ಹೇಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಖಲು ಮೂಲವೆಂದು ಮೂಲವೆಂದು ಕೂಡುತ್ತಾಳೋ, ಆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಅನ್ಯಮತಿಕಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಎಂಬಂತೆ ತ್ರಿಪದಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಧರ್ಮವು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಅವಳಿಗಾಗಿ ಅತನನ್ನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಒಯ್ಯುವವನು ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.) (ಮೋಕ್ಷವಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿಪದಿಯು ಆತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಅದುಕಾರಣ ಜೀವರು ತ್ರಿಪದಿಯು ಅಧೀನರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ದೇವತ್ವ ಲಯವಾಗುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) (ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಮುಕ್ತಿಗಳು

• ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಗಳಿಗಿರುವುದು.

ಎರಡೂ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನಗಣಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀನು ಈಶ್ವರನಿಂದ ಅಭಿಷ್ಠನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನನೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಚತುರ್ಮುಖನು ಮುಕ್ತನಾಗುವಾಗ (ಅಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಕಾಲವು ಬಂದಾಗ) ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ವಾಗಿದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅವಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ, ರುದ್ರನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ (ಅಂದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.) ಆತನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. (ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲೆಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ದ್ವಾರ ಮಾತ್ರ ಅಂದರೆ ಅವಳ ಮೂಲಕ ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವಳು. (ಅಂದರೆ ಹರೇರತ್ಯಂತಸಾಮಾನ್ಯಂ ಲಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ಎಂಬ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಲಯವೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅತಿವಿಮಾಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ, ದೇವಿಯಲ್ಲ.) (ಅಥವಾ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಯುವಾಗಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ಮರಣವೇ ಕೂಡಲಾರದು ಅದುಕಾರಣ ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವಸಾನವಾಗುವ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸಾಯಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ವಾಗಿದ್ರಿಯವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ, ಸೇರುತ್ತಾಳೆ. (ಅಂದರೆ ವಾಗಿದ್ರಿಯದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.) ಹೀಗೆಯೇ ರುದ್ರನು ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಾಣನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. (ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯರು ಸಾಯುವಾಗ ವಾಗ್ದೇವಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.)

|| ೬ ||

ಪೀ-ಹೀಗೆ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನಿಂದ ಅಭಿಷ್ಠನು ಎಂದು ಶಂಕಾಮಾಡಕೂಡದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ನೀನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯ ಏಷೋಣಿಮೈತದಾತ್ಮಮಿದ್ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ವಿಜ್ಞಾನಯ-
ತ್ತಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೮-೮ || ೭ ||

ಅ || ಪರದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದುದರಿಂದ ಸಃ ಎಂದೂ, ನಿಯಾಮಕನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಯಃ ಎಂದೂ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಃ ಎಂದೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದುದರಿಂದ ಅಣಮಾ ಎಂದೂ, ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಪ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ತತ್ ಎಂದೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾಧುಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆಂದೂ, ದುರ್ಜನರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸಃ ಎಂದೂ ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಎಲ್ಲೋ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ (ನೀನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನು ಆಗಿರುತ್ತಿ. ಹೀಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಗನು ಎಲ್ಲೋ ತಂದೆಯೇ ಸ ಯಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದೂ, ಸತಾ ಸೋಮೈ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂವಲ್ಪಡುವವನೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು

೧೦. ಪಾಣದರಿ ಶ್ರೀಶರಣು. ಎತಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಸ್ಥೆ ಹೇಳಿ. ಎಂದನು. ಆಗ ಕಂದೆಯು
ನೀನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು ೨೧-೨೨

ಪೀ-ಪೂರ್ವದಕ್ಕೆ ಜೀವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಶರಣಿಯೊಬ್ಬನೇ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಾಣ ರುವ ವೊಪಲಾವದರಿಗೆಲ್ಲಾ ವಿಮುಕ್ತಕಾರಣನು. ಜೀವನು ಸರ್ವರಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂಬ
ವು ಸರ್ವಧಾ ಕಂಡಲಾರದು. ಇಂತಹ ಮಹಾನುಮಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದವರು. ಇದನ್ನು ವೇದದಿಂದ
ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು ಇದು. ಪ್ರಕೃತ್ಯನ್ನು ಸಂಭವಕ್ಕೆ ಒರಲಾರದು. ಅದುಕಾರಣ ಪಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
ಜೀವರಿಗೆ ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಅಭಿಮಾನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು
ಕಾರಣ ಆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಶ್ರೀಶರಣನ್ನು ಅಕ್ರಮಿಸಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತರುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಒಂದನ್ನು ಹೊರಬಿಟ್ಟು:-

ಭಾ. || (೧) ಸ್ವಸ್ವಸ್ಥಾಂತಃ ಸುಷುಪ್ತಿಃ || (೨) ಸ್ವಾಕಂತ್ಯಾತ್ಮತ್ವೇ ಇತಿ ಪ್ರೋ-
ಕ್ಷತೀ ವಿಭುಃ ಸರ್ವೇಶ್ವರೇಶ್ವರಃ | ತಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಮನೋನಾಮಾ ಸಂಸಾರೀ ಸ್ವನಿಶೀ-
ತ್ಯತಃ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಮನಸಾನ್ಮನೋನಾಮಾ ಸಂಸಾರೀ || (೪) ಶುಂಗಮಿತ್ಯಂಕಾರಂ
ಪ್ರೋಕ್ಷತಂ ತನ್ನೂಲಂ ಭಗವಾನ್ತರೀ | ಜಗತೋ ಮೂಲಮುಚ್ಯೇಷ ನಿಮಿತ್ತಂ ನ ವಿಕಾರ-
ವಾನ್ || (೫) ಬೀಜಜೀವೋ ಯಥಾ ಮೂಲಮುಂಕುರಸ್ಯಾವಿಕಾರತಃ | ಯಥಾ ಪಿತಾ
ಪುತ್ರತನ್ಮಾಸ್ತದ್ವೇಹೋ ಓ ವಿಕಾರವಾನ್ | ಏವಂ ಹರಿರ್ಮೂಲಮುನಿ ನ ವಿಕಾರಾ(ರಿಃ)
ಕಥಂಚನ || ಇತಿ ಚ ||

ಅ || (೧) (ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥಾಂತ ಉಚ್ಚಾರವಚಮಿಯಮಾನುಷಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿವಂತಃ ಸ್ವಸ್ಥಾಂತ
ಕಲ್ಪದಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸತಾ ಸೋಮ್ಯು ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ ಎಂಬ
ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯವು ಕಂಡದೇ ಹೋಗುವದು. ಎಕೆಂದರೆ-ಸ್ವಸ್ಥಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ.
ಎಂದರೆ-ಸ್ವಸ್ಥಾಂತ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-|| ಸ್ವಸ್ಥವ ಅವಸ್ಥಾನವ ಸುಷುಪ್ತಿಯು (ಗಾಢನಿದ್ರೆ)
(ಸ್ವಸ್ಥವಾದ ಮೇಲೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಆ ಮೇಲೆ ಪಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು
ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು) (೨) (ಸ್ವಮನೋನೋ ಭವತಿ ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸ್ವರೂಪ ಭೂತ
ನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಎಂಬ ಕಲ್ಪ ಪ್ರಯೋಗ ಇದುವರಿಂದ ಎಕ್ಯ
ನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವ ಎಂಬ ಕಲ್ಪದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವರಿಗೆ
ನಿಯಮಾಕರಾದ ಪದ್ಧಾತಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಾಕರಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವ ಎನಿಸು
ತ್ತಾನೆ ಮನಃ ಎನಿಸಿದ ಸಂಸಾರಿಯು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ ಆ ಶ್ರೀಶರಣನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅದು
ಕಾರಣ ಜೀವನನ್ನು ಸ್ವನಿತಿ ಎಂದು ಪಾಠಿಸಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೩) (ಮನಃ ಎನಿಸಿದವನು ಸಂಸಾ
ರಿಯು. ಪ್ರಾಣ ಎನಿಸಿದವನು ಶ್ರೀಶರಣು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು ಆ ಪದಗಳಿಗೆ ಆ ಅರ್ಥ
ಗಳಲ್ಲಿ ಏನಿಲ್ಲ (ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ) ಇಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಯೋಗ (ಅವಯವಾರ್ಥ) ವನ್ನು ಕೊರಿಸುತ್ತಾರೆ-|| ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳುವವರಿಂದ ಮನಃ ಎನಿಸಿದವನು ಸಂಸಾರಿಯು (ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವರಿಂದ ಶ್ರೀಶರಣು
ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದವನು.) (ಯೋಗ ವೃತ್ತಿಯು ಲಕ್ಷಣ (ಅವಯವ)ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಧಾನನೆಂದು ಹೇಳಿದ
ಕಾರಣ ಮನಃ ಪ್ರಾಣ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಮನಃ ಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರನ್ನು ಲಕ್ಷಣ

• ಗಂಗಾಪಾಣಿ ಶೋಷ. ಗಂಗೆಯು ತೀರದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಿರ ಕೇರಿ ಎಂಬುವುದು ಲಕ್ಷಣ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವು.
ಶಕ್ಯ ಕುಲಂಕವು ಲಕ್ಷಣ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಶಕ್ಯಾತ್ಮವು ಪ್ರವೇಶವು ತೀರವು ಲಕ್ಷಣವು ಕಲ್ಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವು.

ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು) (೪) (ತತ್ವೈಶ್ವರ್ಯಂ ಗಮ್ಯತವಂತಿ ಎಂಬುವಲ್ಲಿದ್ದ ಶುಂಗರದ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶುಂಗವು ಎಂದರೆ ಅಂಕುರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣನು ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನು. (ಅಂಕುರವು ಘಟದಂತೆ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಲಕಾರಣವು ಅವಶ್ಯಕವೇ) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶರೀರ ಅನ್ನ ಅಪ್ ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅನ್ನಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನೂ (ಅಂಕುರಕ್ಕೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನು (ಪರಿಣಾಮಕಾರಣನು) ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಅಂಕುರಕ್ಕೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಾರಣನಾದರೂ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು. ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ವಿಕಾರವುಳ್ಳವನಲ್ಲ, (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವವನಲ್ಲ.) (೫) (ಹಾಗಾದರೆ ಅಂಕುರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾದ ಬೀಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಲ ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡದೆ. ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ -ಎರಡು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಜ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) (1) ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಹೇಗೆ ಅಂಕುರಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿ (ತಾನು ಪರಿಣಾಮಿಯಾಗದೆ) ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೋ, (2) ಪಿತ್ತ ಜೀವನು ಮಗನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೇನೇ ಹೇಗೆ ಕಾರಣನೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನು. (ಹಾಗಾದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಕಾರ ಕಾರಣವು (ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು) ಯಾವುದೆಂದರೆ—) ಬೀಜದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀವನ ದೇಹವಾದ ಬೀಜವು ಅಂಕುರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು. ತಂದೆಯ ಶರೀರವು ಅಂದರೆ-ಪಿತೋರೂಪವಾದ ಪಿತೃಶರೀರದ ಧಾತುವು ಮಗನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನಲ್ಲದೆ ಹೇಗೂ ವಿಕಾರಕಾರಣನು ಆಗಲಾರನು.

ವಿ || ಸನ್ನೋಲಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಡಿಕೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು. (ಅಂದರೆ ಮಣ್ಣೇ ಮಡಿಕೆಯಾಗುವುದು.) ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾವು ಎಂಬುದು ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಆರೋಪಿತವು) ಅದ ರಂತೆಯೇ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣನು. ಅಂದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಅರ್ಥಹೇಳಿರುವರು. ಅದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಮೂಲ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವೆಂಬುವುದೇ ಅರ್ಥವೆಂಬಲ್ಲಿ. ಪರಂತು ಕಾರಣವೆಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವು. ಆಗ ನೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೀಜಜೀವನು ಅಂಕುರಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (2) ಮತ್ತು ಘಟಿಸ್ಯ ಮೃದಿವ ಮಡಿಕೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಎಂಬುವುದೂ ಅಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲ. (3) ಮಾಯಾವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಘಟಿಸ್ಯ ಮೃದಿವ ಎಂಬುವುದು ಗಣೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಭುಜಂಗಸ್ಯ ರಜ್ಜುವಿವ ಎಂಬುವುದು ೨ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು, ಎಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. (1) ಮಾಯೆಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವೆಂದು ಕೂಡುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವಿದೆ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೇದಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಿದೆ. (2) ಭುಜಂಗಸ್ಯ ರಜ್ಜುವಿವ ಎಂಬುವುದೂ ಅಯುಕ್ತವು. ಹಗ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗವು ಎಂದು ಜ್ಞಾನ ಬರುವಾಗ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾವಿಗೆ ಆರೋಪವು. ಹಗ್ಗವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವು. ಹೀಗೆ ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾರೋಪಕ್ಕೆ ರಜ್ಜುವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವು, ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರವು ಇದ್ದರೂ ಅದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ವ್ಯವಹಾರವಿಲ್ಲ.

|| ೧ ||

ವೀ-ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅನ್ನವು, ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು,

ಅದಕ್ಕೆ ತೇಜಸ್ಸು ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವೋದರಿ ಕೂಡುವವನಾದುದೇ ತೇಜ
ವೆಂದು. ಎಂದರೆ ತೇಜಸ್ಸು ಸೋಮ್ಯ, ಕುಂಗಳೆನ ಸನ್ನೋತಮಸ್ತುಚ್ಛ್ರಮಾದವನಾದ ಸತ್ ಎಂದಿ
ದವನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬುದ್ಧಾಧಾಪಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಎಂದು ಕವರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು.
ಅನ್ಯಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೂ ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಕರೀರಾದಿಗಳಿಗೆ
ಬುದ್ಧಾಧಾಪಕಾರವು ಅಗಲುವದು. ಎಳೆವರೆ - ಯಥಾ ಮಿಮ ಸೋಮ್ಯೋಮಾಸ್ತಿಸೋ ದೇವತಾಃ
ಎಂದು ದೇವತಾಶ್ಚ ಶ್ರವಣೋಗಮಃ. ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಯು ಹೇಳುವದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಪ್ರಾಣಮ್ಯಾಚ್ಛ್ರ ತೇಜಃಪದಾಃ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಯ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಂ || (೨) ತೇ-
ಜೋಽಭಿಮಾನಿನಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತುಬಂಧಮಾನವಾನ್ | ಅನ್ಯಾಭಿಮಾನೀ ರುದ್ರಶ್ಚ
ತಿಕ್ರಸ್ತಾ ದೇವತಾಃ ಪುರಾ || ಇತಿ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ || (೩) ಯತ್ರೈತಕ್ಕುರುಷಃ ಸ್ವಸಿತಿ
ನಾಮ ಸತಾ ಸೋಮ್ಯ ತದಾ ಸಂಸನ್ನೋ ಭವತೀತಿ ಸಂಸಾರಿನೋ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಮು-
ಕ್ತಾಃ ಸ ಯಥಾ ವಕುನಿಃ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರಬದ್ಧ ಇತಿ ತಸ್ಯೋಪಪಾದನಾನ್ಯನೋನಾಮಾ
ಪುರುಷಃ | ಪ್ರಾಣನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ || (೪) ಸನ್ನೋಃ ಸೋಮ್ಯೋಮಾ ಪ್ರಜಾಃ
ಸದಾಯತನಾಃ ಸತ್ವತಿಷ್ಠಾ ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಾತ್ || (೫) ಪ್ರಜಾರಬ್ಧಶ್ಚ ಬೇತನೇಪ್ಪೇವ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ಪ್ರಜಾಸಾಂ ಸುಮದ್ಯುಮೇನರಾಚಾಃಂಶ್ಚೋತಿರುಭಾರುಭಂ || ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಶಬ್ದವು ಶ್ರವಣವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ
ಗಳೆಂಬೂ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವರು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾ
ದಿರು. || (೨) ಇವು ಲಕ್ಷ್ಮೀವೇವಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವೆಂದರೆ - ಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ವಸಿತಿಶೇಷಂ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾದ್ಯಗವದಿಚ್ಛ-
ಯಾ | ಪ್ರಾಪ್ತೌವ ಸ್ವಪ್ನೇತ್ಯದಿತಾ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ತ್ರೀತರಿಯು ಇಚ್ಛೆಯನ್ನನು
ಸರಿಸಿ, ತಾನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಇಚ್ಛಾವಿಕೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ, ಬೇರೆಯಲ್ಲ.
|| (೩) ಅದಿಷ್ಟನ್ನಿವುಕ್ಕೆ ತ್ರೀಭವಂತನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾ
ದವನು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದಿಷ್ಟು ತ್ರೀತರಿಯು ಮೂವುಮಾಯಾವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೋ, ಅವು
ಬಾಹ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಿಸಿದ್ದ. ಅದುಕಾರಣ ತೇಜು ಅದೇ ಅದ್ದುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಗ
ಬೇಕು. ಸಮಾಂಶವುಸಾಂ ತ್ರೀತರಿಯಿಂದ ಅತಿಶಕ್ತಿಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರರನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು ಇಲ್ಲ. ಅದೇಕಾರಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರರನ್ನೇ ಉಚ್ಛೇಷಿಸಬೇಕು. || (೪) ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತೇಜ
ಲಕ್ಷಣಕ್ಕು ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನತಾ ಹುಟ್ಟುವವರು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಸಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಸನ್ನ
ಸ್ಥಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದವಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀವೇವಿಯು, ಜಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದವಳು ಪ್ರಾಣವು, ಅದಕ್ಕೆ
(ಸ್ವಧಿವಿಗೆ) ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದವಳು ರುದ್ರನು. ಆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲ
ಸ್ಪಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವುಣಿಸುತ್ತದೆ. || (೫) ಪ್ರಾಣಬಂಧನಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನಃ
ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮನಃ ಎನಿಸಿದವನು ಸಂಸಾರಿಯು, ಪ್ರಾಣ ಎನಿಸಿದವನು ತ್ರೀಭವಂತನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ
ಇದೇ ಮನನಾತ್ಮನ ಉದ್ವಿಷ್ಟ. ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಜಾಯತಾವೇಷಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪವಾಗಿ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯತ್ರೈತಕ್ಕುರುಷಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಕ
ವಾದ ಪದವು ಇದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದರೆ - ಯತ್ರೈತಕ್ಕುರುಷಃ
ಸ್ವಸಿತಿ ನಾಮ ಸತಾ ಸೋಮ್ಯ ತದಾ ಸಂಸನ್ನೋ ಭವತೀತಿ ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯು ರುದ್ರಶ್ಚ

ನನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸ ಯಥಾ ಶಕುನಿಃ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರಬದ್ಧಃ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ (ಎವರಸಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದುದರಿಂದ ಮನಃ ಎನಿಸಿದವನು ಜೀವನು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದವನು ತ್ರೀಹರಿಯು. (ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಿ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಒಂದು ಹೇಳುವುದು ಎಂಬುವುದು ಕೂಡಲಾರದಷ್ಟೆ) (೪) (ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ (ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಮನಃ ಎಂದರೆ ಜೀವನೆಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಉಪಸಂಹಾರ (ಅಂತ್ಯ) ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಸಮ್ಯೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೋಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಎಂದು ಅಂತಿಮ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಜಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವರು ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮನಃ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) (೫) (ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದವು ಭಗವತ್ಪರವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಪ್ರಜಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮನಃಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಪ್ರಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮರೂಪಗಳಾದ ಆಚೀತನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—) ಪ್ರಜಾಶಬ್ದವು ಚೇತನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಪ್ರಜೆಗಳ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ರಾಜನು ಶುಭ ಅಶುಭಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಆಚೀತನಕ್ಕೆ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಜಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಚೇತನರನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು

|| ೨ ||

ಪೀ - ೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಥಾ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ—ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಎಂಬ ಸರ್ವಾಂತ ವಾಕ್ಯವು ಏತಕ್ಕೆ? ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣ ವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ರರೀರಧಾತುಕೃತ್ವೇನ ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಯದ್ಯಾಶ್ಚ ಮುಮುಕ್ಷುಣಾ | ಧೈರಯಾ ಸ್ತದೀತಿತ್ವೇನ ಭಗವಾನ್ಮುರುಷೋತ್ತಮಃ || ಇತಿ ವಚನಾದನುಸಂಧಾನಕರ್ತವ್ಯತಾಂಜ್ಞಾಪನಾರ್ಥಂ ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾದಿತ್ಯುಕ್ತಂ || (೨) ಮುಕ್ತಾವುಮಾ ತು ನಾಗಾಖ್ಯಾ ರುದ್ರಂ ಯಾತಿ ಮನೋಃಭಿಧಂ | ನಾಯುಂ ಯಾತಿ ಶಿವತ್ವಾಪಿ ನಾಯುಸ್ತೇಜೋಃಭಿಧಾಂ ತ್ರಿಯಂ || ನಾಯುಮಾದಾಯ ಸಾ ದೇವೀ ಯಾತಿ ವಿಷ್ಣುಂ ಪರಾತ್ಪರಂ | ದ್ವಾರಮಾತ್ರಾ ತು ಸಾ ದೇವೀ ನಾಯುಪ್ರಾಪ್ತೋ ಜನಾರ್ದನಃ || ಮೃತಿಕಾಲೇ ಚ ಮುಕ್ತಾ ಚ ಪುರುಷಾ ನಾಚಮಾಪ್ನುಯುಃ | ಇತಿ ಸತ್ತತ್ತೇ

|| ೩ ||

ಅ || (೧) ಕರೀರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಧಾತು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಾದುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಾಣ ಶಿವರೇಬ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು (ಪ್ರೇರಕನು) ಎಂದು ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷೋತ್ಪನ್ನ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು, ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವದಾ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಮೊದಲೇ ಆ ಪ್ರಮೇಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (೨) (೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ವಾಙ್ಮನಸಿ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ವಾಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡಗಳಾದ ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು ಏಕೆಂದರೆ ಪರಸ್ಥಾನ ದೇವತಾಯಾಂ ಎಂದು ಸತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕದು ಪರದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ ಈ ವೇದ

(ಅಂತರ್ಗತನು) ಆ ಸದ್ವ್ಯುಪತತ್ವವು ಯಥಾರ್ಥವು. ಅದುಕಾರಣ ಎಲೋ ಶ್ರೀತತ್ಕೇತುವೇ ಅಂತಹ ಸತ್ ಅನಿಸಿದವನು ನೀನು ಆಗಿರುತ್ತಿ. ಅವನಿಗೂ ನಿನಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಸ ಯ ಏಷಃ ಎಂಬುವುದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿದ್ದೆಂದಾದರೆ ಸಃ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವು ವ್ಯರ್ಥವು ಮತ್ತು ಅಷುವೇ (ಬ್ರಹ್ಮನೇ) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಣುವಿನವು (ಅಣುವಿನ ಧರ್ಮವು) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ಪದಗಳಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಿಗುವಾಗ ಜಗತ್ತೋ ಮೂಲಂ ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಹಾರವು (ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಹೇಳುವುದು) ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ ಯ ಇದುವೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಯೋಸೌ ನಿಯಮನಾದ್ವಿಷ್ಣುಃ ಸಾರತ್ವಾತ್ಪ್ರ ಇತಿ ಸ್ಪೃತಃ | ಅಣಿಮಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೋ ಗಮ್ಯ ಐತದಾತ್ಮ್ಯಂ ಚ ತದ್ವರಂ || ೪ ||

ಅ || (ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ ಎಂಬ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸ ಯಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಧೇಯವೇ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವರು.) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಯಃ ಎಂದೂ, ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಃ ಎಂದೂ, ಎಲ್ಲಾ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಏಷಃ ಎಂದೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದುದರಿಂದ ಅಣಿಮಾ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಮತ್ತು ಸರ್ವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಏಷಃ, ಸಾರಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಏಷ ಜಾಸೌ ಆತ್ಮಾ ಚ ಏತದಾತ್ಮ್ಯಾ ಏತದಾತ್ಮ್ಯಂ ಅಂದರೆ—ಸರ್ವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾರಭಾಗವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಐತದಾತ್ಮ್ಯನೆಂದೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಂ ಎಂದೂ ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಂ ಎಂದೂ, ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪದಗಳೂ ಭಗವತ್ಪರಗಳೆಂದು ಹೇಳಲು, ಶಕ್ಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವೆಂಬ ಪಕ್ಷ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಈ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು.

ವಿ || (1) ಏಷಃ ಆತ್ಮಾ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಸದ್ವ್ಯುಪನಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸತ್ ಅನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವಾಮಿಯು. ಅಂದರೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಇದೆ. (2) ಅಥವಾ ಏಷ ಜಾಸಾನಾತ್ಮಾ ಚ ಏತದಾತ್ಮ್ಯಾ ಏತದಾತ್ಮ್ಯಃ ಇದಂ ಏತದಾತ್ಮ್ಯಂ=ಸರ್ವ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿಯಮ್ಯವಾದುದು, ಜಗತ್ತು. ಏವಂಚ ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಹೊರಬಿದ್ದಲ್ಲ. || ೪ ||

ಹೀ—ತತ್ತ್ವತ್ಯಂ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ತದೇವ ಸತ್ಯಂ ಎಂದು ಪರರು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಆಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಏವಕಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವರು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯವೆಂದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತತ್ತ್ವತ್ಯಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪರಾನಂದತ್ವತಃ ಸತ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವತಃ || (೨) ಸತ್ಯತೋ ಜಾಸಿ ತತ್ತ್ವಂ ಹಿ ಮಾಭೂಕ್ತೇ ಸ್ವಬ್ಧತಾ ತತಃ || (೩) ಅಸುರಾಃ ಸ್ವಬ್ಧತಾಂ ಯಾತಾ ಬ್ರ-

ಹೃದಯವಿಷಯವಾಗಿ, ಅಸತ್ಯಂ ಜಗದಿತ್ಯಾಹುಃ ಸಿದ್ಧಿಃ ಸಂಪಾದನಂ | ಅಸತ್ತಿರಂ
ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತೌಹುರಸತ್ಯಂ ತಥೈವ ಚ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಸತ್ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯತ್ವವು ಅಸತ್ಯತ್ವವು ಅಸಂಪದ್ಯಂ ವಶಾನುಪದಂ ಸತ್ಯಸಂಗಾ
(ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ ಎಂದೂ) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ (ಮತ್ತು ಸತ್ಯತ್ವಂ ಅಸತ್ಯತ್ವಂ ಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಂ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾವಾಗಲೂ, ಎಂದು ಅಥವಾ ಹೇಳುವರೆ- ತತ್ಯತ್ವಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುವ
ವಸ್ತು ಕವರಿಂದಲೂ ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವು. (ಎರಡು) ಸು ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ಅಗುವುದು)
ತತ್ಯತ್ವಂ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ, ಸು ಅನುಪಾದನೇ ಅತ್ಯಾಜೀವನು ಎಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ವ್ಯಾ
ಪ್ತಿಯು ಅಥವಾ ಸತ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪಾತ್ಮ್ಯಂ ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇದು ಸ್ವಭಾವೇ
ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಶಾನುಪದಂ ಅತ್ಯಸಂಗಾ, ಮರ್ಶಾ
ನರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಸು ಎಂದೂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ (೨) ಅತ್ಯಮಂಸಿ ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತ
ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ಎಂಬುದು ಯಾವುದೂ, ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪಾತ್ಮ್ಯಂ ಅತ್ಯಾಜೀವನ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ
ಹೇಳುವದು, ಎಂಬುದೇ ಹೇಳುವದು, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಭಗ
ವಂತನನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವು ಮರ್ಶಾ ನರನು, ಅಥವಾ ಸಂಪಾದನ
ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವು ಎಂಬ ಕಲ್ಪವಸ್ತುವೂ ಅತತ್ಯತ್ವಂ ಅಸತ್ಯತ್ವಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವು
ಮೇಲ್ವರ್ತರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವ ಅತತ್ಯತ್ವಂ
ಎಂದೂ, ತತ್ಯತ್ವಂ ಎಂದೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಒಂದು ಸಮರ್ಪಕವಿಟ್ಟಿರುವುದು ಅಥವಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-)
ಎರಡು ಪ್ರೇತಕೇತವೇ, ತತ್ಯತ್ವಂ ಯಾವುದಾಗಿ ಸು, ಪ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವು ಅಗಿರುತ್ತಿ
(ಕಾಠೀಂದ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದು ಅತತ್ಯತ್ವಂ
ಯವನ್ನು (ಸಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಸಂಗಾ ಅತತ್ಯತ್ವಂ) ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ಅತತ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯತ್ವವೇ ಸಿನಗೆ
ಸಮಾಧಾ ಪ್ತೌ, ಅದುಕಾರಣ ಸಿನಗೆ ಪ್ರತ್ಯತ್ವವು (ಅವಿನಯವು, ಸಮಾಧಾ ಪ್ತೌ ಸಮಾಧಾ ಪ್ತೌ, ೩)
(ಸಿನಗೆ ಅವಿನಯವು ಉಂಟಾದರೆ ಸಾನೇ ಅಸತ್ಯವಾಗುವುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವ ಅಸುರರು
ತಿಳಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಅಸುರರು ಸಾನೇ ಪ್ರತ್ಯತ್ವವು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿ
ಪ್ರತ್ಯತ್ವ (ಅವಿನಯ) ವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ಸುಂಟಾಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪ ಸತ್ಯವಾದರೆ
ಸಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಸಂಗಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವದು ಎಂದರೆ-) ಅವರು, ಮಗತ್ತ
ಸತ್ಯವು ಸತ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯತ್ವವು ಪ್ರವರ್ತನಾದ ವಿಕಲ್ಪ ಸತ್ಯವೆಂಬ, ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ
ಒಗೆ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ-) ಸಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಸಂಗಾ ಹೇಳುವುದರಿಂದ (ವಸ್ತು ಮಂ
ಸತ್ಯವು, ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪ್ರತ್ಯತ್ವವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತನವು,) ಮಾಗಾದರೆ ಪ್ರವರ್ತನ
ಸಿದ್ಧಿಗಳಾದ ಸಮಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವು ಹೇಗೆಯೂ ಎಂದರೆ
ಸಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಸಂಗಾ (ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ
ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಅಂದವಿಶ್ವಾಸವು ಒಂದು ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಇರುವುದೇ ಅಗುತ್ತದೆ) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ || ೧ ||

ಓ-—ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೇಲ್ವರ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಒಗೆ
ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಬೇತನೈಕತ್ವವಿಷಯಾನೈದಾಪಾಪಾತ್ಯ ಸರ್ವದಃ | ಕುತರ್ಕಸರಮಾ
ಫಿತ್ಯಂ || (೨) ನ ಸಹಂಶಃ ಗುಣಾನ್ ಹರೇಃ || (೩) ಕಾಪ್ತತ್ವಮವಿಜ್ಞಾನಂ ಜ್ಞಾನಯು-

ವೇದೇಷು ಜೈಕತಾಂ || (೪) ಯಾಂತಿ ಜೈವ ತಮೋ ಭೋರಂ ಪರಮಾತ್ಮವಿನಿಂದಕಾಃ ||
 (೫) ಅಲಂಬ್ಯ ತನ್ಮತಂ ನ ತ್ವಮೇಕತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ವಿಷ್ಣುನಾ || (೬) ಏಕತ್ವಾ(ತಾ)ಭಾವತೋ
 ನೈವ ಭವೇಥಾರ್ಥ ಮಹಾಮನಾಃ || (೭) ತನ್ನಿಷ್ಠಾ ಹಿ ಪ್ರಜಾ ಯಸ್ಮಾತ್ತತ್ತ್ವತ್ವಿಷ್ಠಾರ್ಥ
 ಮೋಕ್ಷಗಾಃ | ತನ್ಮೂಲಾರ್ಥ ಯತಸ್ತಾಸಾಂ ಸದ್ಭಾವಃ(ತದ್ಭಾವಃ)ಕುತ ಏವ ತು || ೧,೨,೩,
 ೪,೫,೬,೭ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೮-೮ ||

|| ೬ ||

ಅ || (೧) ವಿಮತಾನಿ ಶರೀರಾಣಿ ಜೈತ್ರಸ್ಥೈವ ಭೋಗಾಯತನಾನಿ ಎಲ್ಲಾ ಶರೀರಗಳೂ
 ಜೈತ್ರನಿಗೇನೇ ಭೋಗಿಸಲಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತಗಳು. ಇದುವೊದಲಾದ ಕೌತರ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಕ್ತಿಯಿರು
 ವವರು, ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಜೀತನನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ
 ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಐಕ್ಯ ಹೇಳುವುದು
 ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗುಣವಂತನೆಂಬುವುದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರರು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣ
 ನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (೩) (ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಐಕ್ಯ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಸುರರ
 ಪಕ್ಷವೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸತ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಎಲ್ಲಾ
 ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೪) ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಿಂದಿಸು
 ವವರು ದ್ವೇಷಿಸುವವರು ಭಯಂಕರವಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೫) ಎಲೋ ಶ್ವೇತ
 ಕೇತುವೇ ನೀನು ಆ ಅಸುರರ ಮತವನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯ
 ಬೇಡ. ಸ್ವಬ್ಧನು (ಅವಿನೀತನು) ಆಗಬೇಡ. (೬) (ಹೀಗೆ ಅವಿನೀತನಾಗಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿ ನಾನೇ
 ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಉಳ್ಳವನು ಆಗಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವು ಕೂಡ
 ದಿರುವುದರಿಂದ ನಾನೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂದು ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಆಗಬೇಡ. (೭) (ಐಕ್ಯವು ಕೂಡ
 ವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ
 ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕರ್ತನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವವರು. ಅಂದರೆ—ಅಶ್ರಯಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿರುವವರು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವವರೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ
 ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು (ಐಕ್ಯವು) ಹೇಗೆ ಸಿಗುವುದು? || ೮-೮ ||

|| ೬ ||

-ಎಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

-೯ನೇ ಖಂಡವು

ಉಃ || ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಧು ಮಧುಕೃತೋ ನಿಸ್ತಷ್ಟಂತಿ ನಾನಾತ್ಮ
 ಯಾಣಾಂ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ರಸಾಣಾಂ ಸಮವಹಾರಮೇಕತಾಂ ಗಮಯಂತಿ||೧||

ಅ || ಎಲೋ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ಹೇಗೆ ಭ್ರಮರ(ತುಂಬಿ)ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಎಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ವೃಕ್ಷಗಳ
 ಪುಷ್ಪರಸಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ. || ೧ ||

ಉ || ತೇ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ ವಿವೇಕಂ ಲಭಂತೇಮುಷ್ಯಾಹಂ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ
 ರಸೋಽಸ್ಯ ಮುಷ್ಯಾಹಂ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ರಸೋಽಸ್ಯೀತ್ಯೇವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇ-

ಮಾ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ನ ಪಿದುಃ ಸತಿ ಸಂಸತ್ಯಾನ್ಮಹ ಇತಿ

|| ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮಿಶ್ರಗಳಾದರೂ ನಾನು ಈ ಮರದ ರಸವು, ನಾನು ಈ ಮರದ ರಸವು, ನಾನು ಈ ಮರದ ರಸವು, ಎಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರೂ ಶ್ರೀಕರಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕಾರಣವುಳ್ಳವರಾದರೂ ಸರ್ವ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಕರಿಯುಳ್ಳ ಅವನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಈ ಶ್ರೀಕರಿಯೊಡನೆ ನಾವು ಋಣದ ಸೇರುವೆವು, ಒಂದೆ ಸೇರುವೆವು ಈಗ ಸೇರುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ

|| ೩ ||

ಶೀ-ಮಾಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯನಾದ ಅನರ್ಥ ತೋರುತ್ತದೆ :-

ಉ. || ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ನಾ ಸಿಂಹೋ ನಾ ವೃಕೋ ನಾ ಮರಾ-
ಹೋ ನಾ ಕೀಟೋ ನಾ ಪತಂಗೋ ನಾ ದ್ವಿಕೋ ನಾ ಮುಶಕೋ ನಾ
ಯದ್ಯದ್ಯನಂತಿ ತತ್ತದಾ ಭವಂತಿ || ೩ ||

ಅ || ಜೀವರು, ಶ್ರೀಕರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಇವರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಹುಳು, ಸಿಂಹ, ಕೋಳ, ಹಂದಿ, ಕೀಟ, ಪಾತಕ, ಮುಂತಾದವರಾದರೂ ದಾವುವು, ಇವೆಯೋ ಅವುಗಳಾಗಿ ಪುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

|| ೩ ||

ಶೀ-ಸೃತಃ ಧನ್ಯಃ ಸರ್ವಾಃ ನಿಯಮಿತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಮೇಳವು ಬಿಡುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಸ ಯ ಏವೋಣೀಮೈತದಾತ್ಮಮಿದಳಿ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯೇ ಸ
ಅತ್ಯಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯಃ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ಪಿಜ್ಞಾಪ-
ಯತ್ತಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋನಾಚ || ಇತಿ ನವಮಃ ಪಂಡಿ ೨೮-೯||೪||

ಅ || ಬುದ್ಧಿವಂತಿಯೇ ಅವನು ಇಷ್ಟೇ ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ:

ವಿ || (೧) ಈ ಪ್ರಪಂಚವುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವವು ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು, (೨) ಅತ್ಯಾ ಮಾ ಅರೇ ದ್ರವ್ಯವ್ಯಾ ಕ್ರೋಧವ್ಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಪ್ರೋಮಾದಿಗಳಂತೆ ಒಂದಾದರೂ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಧೂಮ ಏಕಭಾವವು, ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡದೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕಾದರೂ ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿದವರು, (೩) ಹೀಗೆ ತಂದೆಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅಹೇತವಗಳಾದ ನಾನಾ ವ್ಯಕ್ತಿರಸಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿರಿ, ಬೇತನಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಇರಬಹುದಷ್ಟೆ, ಅವುಗಳು ತಿಳಿಯದಿರುವುದು ಹೀಗೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮರಳಿ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿರಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ತಂದೆಯವರು ಹೇಳಿದರು.

|| ೪ ||

ಶೀ-ಮರಳ ಮಗನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪರಿತ್ಯ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭ್ರಮಾಕಾರದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ. || (೧) ಯದಿ ಸ್ವತೋನ್ಯಃ ಪರಮೋ ದೇಹೋಽಸ್ತಿಸ್ಸಂವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ | ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಕುತ ಇತಿ ಭೂಯಃ ಸಪ್ರಚ್ಛ ಪುತ್ರಕಃ || (೨) ಅಜ್ಜೈರದೃಶ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ನ ಭೇದೋ ನಾಸ್ತಿ ಪುತ್ರಕ || (೩) ಯಥಾ ಪುಷ್ಪರಸಾ ಯುಕ್ತಾ ಅಜಾನಂತೋಽಪಿ ಭೇದಿನಃ | ಅಜಾನಂತೋಽಪಿ ಪುರುಷಾಸ್ತಥಾ ವಿಷ್ಲೋಹಿ ಭೇದಿನಃ || (೪) ಇತಿ ಪಿತ್ರೋಪದಿಷ್ಟಃ ಸನ್ ಪುತ್ರಃ ಸಪ್ರಚ್ಛ ತಂ ಪುನಃ | ಜೇತನಾನಾಮವಿಜ್ಞಾನಂ ಕಥಮಿತ್ಯೇವ ಚಿಂತಯನ್ | ತಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೮-೯ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ತನ್ನಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಏಕೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. (ನ ಮತ್ತಃ ಅನ್ಯಃ ಅಸ್ಮಿನ್ ದೇಹೇ ಅಸ್ತಿ ಮಯಾ ಭೇದೇನ ಅನುಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಯೋಯಮಾತ್ಮನೋ ಭೇದೇನ ನ ಸತ್ಯತಿ ಸ ತತೋ ನ ಭಿದ್ಯತೇ ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾದವನನ್ನು ನಾನು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ಅವನಿಗಿಂತ) ಬೇರೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಯುಕ್ತಿಯು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು.) (೨) (೧) (ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೀರೋ (೨) ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೀರೋ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬೇದವಿದೆ ಎಂದೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಗೋದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. (೩) (ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ ಎಂದರೆ—) ಎಲೋ ಮಗನೇ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಭೇದವು ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. (ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಪುಷ್ಪರಸಗಳು ಒಟ್ಟು ಮಿಶ್ರಗಳಾಗಿ ನಾನು ಇದರ ರಸ, ನಾನು ಇದರ ರಸ, ಎಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪುರುಷರು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ತಮಗೆ ಭೇದ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಭೇದವುಳ್ಳವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. (೪) ಹೀಗೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡ ಮಗನು (ಅಜೇತನಗಳಾದ ನಾನಾವ್ಯಕ್ತ ರಸಗಳಿಗೆ ಭೇದಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವಾದರೂ) ಜೇತನಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಮರಳಿ ತಂದೆಯೊಡನೆ ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು || ೮-೯ || || ೧ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಅಜೇತನಗಳಾದ ವೃಕ್ಷರಸಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಲಿ. ನಾನು ಯಾವ ಜೇತನನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆತನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರೇತಕೇತುವು ಮರಳಿ ಕೇಳೋಣ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಉ. || ಇಮಾಃ ಸೋಮ್ಯ ನದ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ಪಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಂದಂತೇ ಪಶ್ಚಾತ್ಪೃತೀಚ್ಯಸ್ತಾಃ ಸಮುದ್ರಾತ್ಸಮುದ್ರಮೇವಾಪಿಯಂತಿ ಸ ಸಮುದ್ರ ಏವ ಭವತಿ ತಾ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ ವಿದುರಿಯಮಹಮಸ್ತ್ರೀಯಮಹಮಸ್ತ್ರೀತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಗಂಗಾ ಯಮುನಾ ಮೊದಲಾದ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿ ಪೂರ್ವಭಿಮುಖ

ವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಸದರಿಗಳನ್ನು ಹರಿದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸದರಿಗಳು ಹರಿದುಹೋಗುವವೆ) ಹಾಗೆಯೇ ಸಿಂಹದ ಮೊದಲಾದ ಸದರಿಗಳ ಹೃದಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತೀಬೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಲಿ ಹೃದಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಯವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತವೆ ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಸದರಿಗಳು (ಮೇಧಾವಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ) ಸಮುದ್ರದಿಂದ (ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೇಲಾಗಿ ಒಂದ ನೀರಿಗಿರುವುದರಿಂದ) ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆಗೇ ಸೇರುತ್ತವೆ (ಅಂದರೆ ತಿಳಿಯದ ಪಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯವಿರುತ್ತದೆ) ಈ ಸಮುದ್ರವು ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ (ಅಂದರೆ ಸದರಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ) ೨ ನದ್ಯವಿರುವ ಸೀತಕೆಗಳು ಹೀಗೆ ಆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯು ಪಾಸಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಯಾವನೂ ತಿಳಿಯದು. ಇದು ಸಮುದ್ರವು ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಸದರಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸದರಿಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವೆ ಇಲ್ಲ) ೩೦೬

ಉ. || ಏವಮೇವ ಪಿಲು ಸೋಮೈನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತ ಆಗಮ್ಯ ನ ಪಿದುಃ ಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹ ಇತಿ ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ವಾ ಸೀತಯೋ ವಾ ವೃಕೋ ವಾ ವರಾಹೋ ವಾ ಕೀಟೋ ವಾ ಸತಂಗೋ ವಾ ದಂಶೋ ವಾ ಮುಶಕೋ ವಾ ಯದ್ಯದ್ಯವಂತಿ ತತ್ತದಾ ಭವಂತಿ || ೩ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಮರಗಳೂ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತ್ರೀಕರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವೂ ತ್ರೀಕರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ತ್ರೀಕರಿಯ ಅಧಿನವೃತ್ತಿಯೇ ಇವರೂ ತ್ರೀಕರಿಯನ್ನು ಅಕ್ರಮಿಸಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಆ ಹೀವರೂ ಹುಲಿ..... ಇವರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗಿ ಹೀಗೆ ಪಾಪವಿಲ್ಲವೇ ಹಾಗೆಯೇ ಬೇತನರಿಗೂ ಪಾಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹೀ - ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೀಗಾದವನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದವೇ ಆಗಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ -

ಉ. || ಸ ಯಃ ಏವೋಽಣಿಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಪಿದುಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ತ್ವ ಸ ಆತ್ಮಾತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾಸ್ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಪಾಠಃ || ೩೦೭ ||

ಅ || ಸ ಯಃ ಆತ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸೋಮದೇ ತ್ರೀಕ ಕೇತುವು ಹುಟ್ಟಿದವು ಸ್ವತಃ ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೂ ಹೀಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವು ಅಧಿನವೃತ್ತದಾದವು ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪುನಃ ತನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ ಅಂದರೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವೆನು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಹೇಳಿದನು || ೩೦೭ ||

ಹೀ - ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಇವನು ಸೋಮ್ಯ ನದ್ಯ ಎಂಬ ಹಿಂದದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ಛಾ. || (೧) ಯಥಾ ನದ್ಯಶ್ಚೇತನಾಶ್ಚ ಸಮುದ್ರಗಾಃ | ಸ್ವನಾರಿ ನೈವ ಜಾನಂತಿ ಪ್ರಜಾಸ್ತದ್ವತ್ಪ್ರಜಾಲಯೇ || (೨) ಸ್ವತೋಽನ್ಯೋಽನ್ಯ ಸರೋ ದೇಹ ಇತಿ ಜ್ಞಾಯೇತ

ಮೇ ಕಥಂ | ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಃ ಪುನಃ ಪ್ರಾಹ ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತತಃ ಪಿತಾ || ೧, ೨, ೩ ||
ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೮-೧೦ ||

ಅ || ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಜೀತನಾದರೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ (ನಾನು ಗಂಗೆಯು ನಾನು ಯಮುನೆಯು ಎಂಬ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನೀರನ್ನು ಹೇಗೆ * ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲವೇ, ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಆತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (೨) (ಭೂಯ ಏವ ಎಂದು ಮರಳಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನ ನಾದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಸತ್ಯವೇ. ಆದರೂ ಜೀವನು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ತಂದೆಯಾದ ಉದ್ವಾಲಕರು ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮಗನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವರು. || ೮-೧೦ ||

ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ ಈಶ್ವರನು ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನ ನಾಗಲಿ, ಆದರೂ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು? ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮರಳಿ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಅಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಯೋ ಮೂಲೇಽಭ್ಯಾಹ-
ನ್ಯಾಜ್ಜೀವನ್ಮನೇದ್ಯೋ ಮಧ್ಯೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾಜ್ಜೀವನ್ಮನೇದ್ಯೋಽಗ್ರೇಽಭ್ಯಾ-
ಹನ್ಯಾಜ್ಜೀವನ್ಮನೇತ್ಸ ಏಷ ಜೀವೇನ್ಯಾತ್ಮನ್ಯಾನುಪ್ರಭೂತಃ ಪೇಸೀಯ-
ಮಾನೋ ಮೋದಮಾನಸ್ತಿಷ್ಠತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಇವರು ಇರುವ ಅನೇಕ ಶಾಖೋಪಶಾಖಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಯಾವನಾದರೂ ಬುಡದಲ್ಲಿ (ಕೊಡಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ) ಹೊಡೆದರೂ ಆಗ ಜೀವನೆನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧ ರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ರಸವನ್ನೇ ಕಾರುತ್ತದೆ. (ಒಣಗುವುದಿಲ್ಲ.) ವೃಕ್ಷದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದರೂ ರಸವನ್ನೇ ಕಾರುವುದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದರೂ ರಸವನ್ನೇ ಕಾರುತ್ತದೆ. ಆ ಈ ವೃಕ್ಷಜೀವನು ಅನಿರುದ್ಧ ರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಜಿನ್ನಾಗಿ (ನೀರನ್ನೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಸಗಳನ್ನೂ ಬುಡದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ) ಸೇಳಿದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ || ೧ ||

ಪೀ-ಹೀಗೆ ವೃಕ್ಷಜೀವನು ತಾನು ಸರ್ವದಾ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸುಖಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯೇ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮರ ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ

* ನದಿಯು ಜಲವಲ್ಲವು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಲು ನೀರುಗಳನ್ನು ಬಿರೆ ಇಟ್ಟಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ನೀರಿನ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಕ್ತವೇ.

ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾಳೆ, ಎಂದರು. ಈಗ ಕಡಾಚಿಪ್ಪ ಕನ್ನಡದ ಅನ್ವಯವಾದ--
ಕೊಡಲಿ ಮೊವಲಾದ ಬಾಪ್ಪ ಕಾರಣಗಳ ಬಲವಿರುವುದೂ ತನ್ನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒಣಗಿ ಸಾಯುತ್ತಾಳೆ ಎನ್ನು
ತ್ತಾರೆ.

ಉ. || ಅಸ್ಯ ಯದೈಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಕತಿ
ದ್ವಿತೀಯಾಂ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಕತಿ ತೃತೀಯಾಂ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಕತಿ
ಸರ್ವಂ ಜಹಾತಿ ಸರ್ವಃ ಶುಷ್ಕತ್ಯೇವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ವಿದ್ವೀತಿ
ಹೋನಾಚ || ೨ ||

ಅ || ಏಕಾಂ ವೃಕ್ಷಭೇದಾ (ಕೋಗ್ರಸ್ತುಮಾಂ) ಎಂದ ಗಿಡವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಶರಿಯು
ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಅಗಲಿ ಅ ಗಿಡ ಒಣಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡನೇ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದೂ
ಒಣಗುತ್ತದೆ ಮೂರನೇ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಗಲಿ ಒಣಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗವನ್ನು
ಬಿಟ್ಟರೆ ಸುಸ್ಥಾನಾದ ಮರವೇ ಒಣಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರೆ
ಶರಿಯೇ ಬಿಡುವ. ಈಶ್ವರನ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಡುವ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಬಿಡುವ.

ಪ || ರಸವನ್ನು ಬಿಡುವುದು, ಮರವು ಒಣಗುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಏನಾದರೂ
ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಕಾರಣ ಸ್ವಾವರಣ, ಜೀವವು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚುವ
ಬುದ್ಧಿಬಲವು ಮತ್ತೆ, ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿತು.

ಹೀ--ಎವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ಎಂದ ಹೇಳುವುದನ್ನು, ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಜೀವಾಪೇತಂ ನಾನ ಕಿಲೇದಂ ಪ್ರಿಯತೇ ನ ಜೀವೋ
ಪ್ರಿಯತ ಇತಿ ಸ ಯ ನಿಪೋಗೇನೈತದಾತ್ಮನಿಂದೇ ಸರ್ವಂ ತತ್ಪ-
ತ್ಯ ಸ ಆತ್ಮಾತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ನಿವ ಮಾ ಭಗನಾ-
ನ್ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಥಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋನಾಚ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ
|| ೮-೧೧ || || ೩ ||

ಅ || ಶ್ರೀಶರಿಯಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವವು ಪ್ರಿಯತೇ ಎಂದೂ ಅಯುಕ್ತವೆಂದು (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ-
ತ್ಮತ್ವದೇಹಸ್ತು ಮೃತ ಇತ್ಯಾತ್ಮತೇ ಬುಧೈಃ ಎಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವು.) (ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರೀಶರಿಯು ಮರವು
ಎದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಶರಿಯು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಾಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ (ಹೀಗೆ ಜೀವ
ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ಬಲವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾರೆ--)...ಹೀಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಗನು
ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನು (ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವನಿಗಾಗಿ ಇದ್ದರೆ
ಜೀವನಿಗೆ ಏಕೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ? ಇತಿ ಸೂಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ-- ಹಾಗೆ ಜೀವ
ಕೂಡದು. ಎಕೆಂದರೆ-- ಸೂಕ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣತಕ್ಕ ಜೀವನಿಗೆ ಸೂಕ್ತರೂಪವು ಕಲ್ಪ
ಯಿದೆ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವ) ಮರವು ಮಗನು ಕೀಳಪ್ಪಕ್ಕೆ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು

ಪ || (1) ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಜೀವ ಇತಿ
ಭಗವತೋನಿರುಪ್ತಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಎಂದು ಮೊದಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಇತಿ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಹಕಂ ಪ್ರಾಣ

ಭಾರಣಾತ್ ಎಂದು ಸ್ವೃತಿಯೂ ಇದೆ. ಸಂಸಾರಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. (2) ವೃಕ್ಷಜೀವನಿಗೆ ದೇಹಸಮೇತ ಸ.ಖಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಾರಣಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೆಡಕುಬಾರದೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಕೊಡಲಿ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೇನೇ ಬೀಳುವಿಕೆ ಒಣಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯರ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜೀವನು ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. || ೨-೧೧ ||

ಹೀ-ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಶ್ರೇತಕೇತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವು ಯಾವುದಾಯಿತೆಂದರೆ-ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || ಅಭಿಮಾನಿನೋಽಸ್ತತಂತ್ರತ್ವಾದ್ಯೇದೇನ ಜ್ಞಾಯತೇ ತರಾ | ಹರಿಃ ಕಿಮು ಮನುಷ್ಯೇಷು ಶೋಷೋ ಹ್ಯಸ್ಯಾಸ್ತತಂತ್ರತಃ || ೧, ೨, ೩ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ || || ೨-೧೧ ||

ಅ || ವೃಕ್ಷಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೃಕ್ಷಜೀವನಿಂದ ಬೇರೆಯೆಂದೂ ವೃಕ್ಷಜೀವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಇರಲು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭಿನ್ನನೆಂದೂ ನಿಯಾಮಕನೆಂದೂ ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. (ವೃಕ್ಷಜೀವಃ ಕೇನ ಚಿನ್ಮಿಯಮ್ಯಃ ಅಸ್ತತಂತ್ರತ್ವಾತ್ ರಥಾದಿವತ್=ವೃಕ್ಷಜೀವನೂ ರಥಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಇದ್ದೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಎಂದು ಕ್ರವಾಯಿತು.) (ಮನುಷ್ಯರು ಭೃಷ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪರಾದುದರಿಂದ ಅಸ್ತತಂತ್ರರೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧ ವೃಕ್ಷಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-) ವೃಕ್ಷಜೀವನಿಗೆ (ತೊಡಕು ಇಲ್ಲದೆ ದೇಹ ಬಿಡದೆ ನಾನು ಇರಬೇಕು, ಎಂದು ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೂ) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಒಣಗುವಿಕೆ ತುಂಡಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅನಿಷ್ಟ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಒಣಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.) || ೨-೧೧ ||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜೀವನಿಗೆ ಏಕ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೂಡಲಿನ ಕುದಿಯ ನೂರ (೧೦೦)ನೇ (೧) ಒಂದಂಶದಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಜೀವನು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ನೋಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮರಳಿ ಹೇಳು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಿಕ್ಕೊಡ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು.

ಉ. || ವ್ಯಗ್ರೋಧಫಲಮತ ಅಹರೇತೀದಂ ಭಗವ ಇತಿ ಭಿಂಧೀತಿ ಭಿನ್ನಂ ಭಗವ ಇತಿ ಕಿಮುತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತ್ಕಣ್ವಾ ಇನೇಮಾ ಧಾನಾ ಭಗವ

ಇತ್ಯಾಸಾಮಂಗ್ಯಕಾಂ ಭಿಂಧೀತಿ ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತಿ ನ
ಕಿಂಚನ ಭಗವ ಇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಗೋಳೀಮರದಿಂದ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಾ ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ
ಮಗನು ಪೂಜ್ಯರೇ ಗೋಳೀಹಣ್ಣನ್ನು ತಂದೆನೆಂದನು. ತಂದೆಯು ಅದನ್ನು ಒಡೆಯುವವನಾಗು ಎಂದನು.
ಮಗನು ಹಣ್ಣನ್ನು ಒಡೆದು ಒಡೆದನು ಎಂದನು. ಒಡೆದ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿ ಎಂದು
ತಂದೆಯು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಮಗನು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಂತೆಯೇ ಇರತಕ್ಕ ಈ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ
ಎಂದನು. ಎಲೋ ಮಗನೇ ಈ ಬೀಜಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆದು ಹಾಕು ಎಂದು
ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಮಗನು ಆ ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆದು ತಂದೆಯೇ ಒಡೆದನು ಎಂದನು. ಒಡೆದ
ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿ, ಎಂದು ತಂದೆಯು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಪೂಜ್ಯರೇ ಅದರಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ
ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಮಗನು ಹೇಳಿದನು. || ೧ ||

ಉ. || ತ್ವ ಹೋವಾಚ ಯಂ ವೈ ಸೋಮೈತಮಣಿಮಾನಂ ನ
ನಿಭಾಲಯಸ ಏತಸ್ಯ ವೈ ಸೋಮೈಷೋಽಣಿವ್ನ ಏವಂ ಮಹಾನ್ಯಗ್ರೋಧ-
ಸ್ತಿಷ್ಯತಿ ಶ್ರದ್ಧತ್ವ ಸೋಮೈತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆಗ ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು ಈ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಬೀಜಜೀವನನ್ನು ನೋಡುವು
ದಿಲ್ಲ. ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಈ ಗೋಳೀಮರವು ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆ
ದಿದೆ ಎಂದು ನಂಬು, ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು.

ವಿ || ಇಹ ವೃಕ್ಷವು ಪ್ರಪಂಚಸ್ಥಾನ. ಗೋಳೀಫಲವು ತರೀರಸ್ಥಾನವು. ಬೀಜವು ಜೀವಸ್ಥಾನ.
ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಗೋಳೀಮರದ ಬೀಜವು ತೋರಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಭಗವತ್ಪನ್ನಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಗೋಳೀ
ಮರವು ಇರುವುದು. ಬೀಜದೊಳಗಣ ಬೀಜಜೀವನು ಬೀಜದೊಳಗಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮ
ನಾದುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನಿಂದಲೂ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದುದರಿಂದ ಅದರೊಳಗಣ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವನಿಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ನಿಯಾಮಕನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸ್ಥಿರ
ವಾಯಿತು. || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಿಮೈತದಾತ್ಮಮಿದಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ಪತ್ಯಃ ಸ
ಆತ್ಮಾತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ವಿಜ್ಞಾಪ-
ಯತ್ತಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋವಾಚ||ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ ||೮-೧೨||೩||

ಅ || ಸ ಯಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಿ || ಗೋಳೀಮರನೆಂಬ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಈಶ್ವರನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ
ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ
ನಾನು ತಿಳಿಯುವುದು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತಾವೇ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ ತಂದೆ
ಯವರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ ಎಂದರು. ||೮-೧೨||

|| ೩ ||

ಹೀ—ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಜಗತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂಬುವುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ಮರಳಿ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ಮಗನು ಕೇಳಿದಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗುಣದ ಬೀಜಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾದ ದೊಡ್ಡ ಗೋಳೀಮರವಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆದುದು ಪ್ರಪಂಚವು, ಎಂದು ತಂದೆಯು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು, ಎಂದು ಪರರು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು, ಇದು ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಜ್ಞಾಯತೇ ನ ಕಥಂ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇ ಜ್ಞಾತೇ ಪರೋ ಹರಿಃ | ತತ್ರಸ್ತ ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಃ ಸಂಸ್ತಮಾಹೋದ್ಧಾಲಕಃ ಸುತಂ || (೨) ವಟಿಬೀಜೇ ಯಥಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇ ಮಹಾನ್ಯಗೋಧಭಾವಯುಕ್ | ನ ದೃಶ್ಯತೇಽಭಿಮಾನೀ ಸ ಏವಂ ಜೀವ-ಗತೋ ಹರಿಃ || ೧, ೨, ೩ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೮—೧೨ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವನಾದ ತಾನು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಅಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಏತಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಉದ್ತಾಲಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರಾಗಿ ಮಗನಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದರು. (ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿ (ಇರುವಿಕೆ) ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಶರೀರ ದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವುದಾದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಏಕೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದರೆ—ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವ ಜೀವನಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವನ್ನು ನೋಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ) (೨) (ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಯಂ ವೈ ಸೋಮೈತ ಮಣಿಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಗೋಳೀಮರದ ಬೀಜವು ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ದೊಡ್ಡದಾದ ಗೋಳೀಮರದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೆಂದು ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರತಕ್ಕ ಬೀಜಾ ಭಿಮಾನಿಯು (ಅವನೇ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೂ ಅಭಿಮಾನಿಯು) (ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದರಿಂದ) ಹೇಗೆ ಕಾಣಲ್ಪಡುವು ದಿಲ್ಲವೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಜೀವನು ತೋರಿದರೂ ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಕಾರಣ ಜೀವನೋಳಿ ಗಣ ಹರಿಯು ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. || ೮—೧೨ || || ೧ ||

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೩ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಗೋಳೀಮರ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದೇನು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮರಳಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು—

ಉ. || ಲವಣಮೇತದುದಕೈವಧಾಯಾಥ ನೂ ಪ್ರಾತರುಪಸೀದಥಾ ಇತಿ ತದ್ಧ ತಥಾ ಚಕಾರ ತತ್ ಹೋವಾಚ ಯದ್ಗೋಷಾ ಲವಣಮುದಕೇಃ-

ವಧಾ ಅಂಗ ತದಾಹರೇತಿ ತದ್ಭಾವಮೃತ್ಯು ನ ವಿನೇದ ಯಥಾ ವಿಲೀನ-
ಮೇವ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಪೆಯನ್ನು ಮಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನನ್ನೆಡೆಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಬಾ ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮಗನು ಮಾಡಿದನು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಪೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಿಯೋ ಅದನ್ನು ತಾ ಎಂದನು. ಆ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ತಂದು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಯನ್ನು ಹರಡಿಸಿ ಮಗನು ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಪೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ಕಳೆದು ಹೋದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. || ೧ ||

ಉ. || ಅಂಗಾಸ್ಯಾಂತಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತಿ ಮಧ್ಯಾ-
ದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತ್ಯಂತಾಸ್ಯಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣ-
ಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಸ್ಯೈತದಥ ಮೋಪಸೇದಥಾ ಇತಿ ತದ್ಧ ತಥಾ ಚಕಾರ ತಚ್ಚತ್ವ-
ತ್ವಂವರ್ತತೇ ತ್ವಂ ಹೋವಾಚಾತ್ರ ನಾವ ಕಿಲ ಸತ್ಸೋಮ್ಯ ನ ನಿಭಾಲಯ-
ಸೇತ್ಸೈವ ಕಿಲೇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಮಗನೇ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿಿದ್ದ ಈ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದು ಆಚಮನ ಮಾಡು. ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಆಚಮನಮಾಡಿದ ಮಗನೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಇದೆ ಎಂದು ತಂದೆಯು ಕೇಳಿದನು. ಉಪ್ಪಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಮಗನು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮತ್ತು ಪಡುಭಾಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದು ಆಚಮನಮಾಡು ಎಂದನು....ಅದೂ ಉಪ್ಪಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಎಂದನು. ಈ ನೀರನ್ನು ಜಿಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಮಗನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. (ಆ ಉಪ್ಪು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ವೇದಪುರುಷನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.) ಆ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಪೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ (ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.) ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. ಮಗನೇ ಉಪ್ಪಿನ ಗುಣವನ್ನು ಕಂಡರೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರತಕ್ಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪ್ಪಿನ ಭಾಗ ವನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ವಿ || ಉಪ್ಪಿನ ಗುಣವಾದ ಲವಣರಸವು, ತೋರಿಬಂದರೂ ಹೇಗೆ ಉಪ್ಪು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. || ೩ ||

ಮೀ—ಹೀಗೆ ಮಗನ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಸಿರಾಮಕನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಿದ್ಧನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ —

ಉ. || ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಿಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ
ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ನಿಚ್ಛಾ-
ಪಯತ್ತಿತ ತಥಾ ಸೋಮೈತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ತ್ರಿಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೪-೧೩ || || ೩ ||

ಅ ||ಹೀಗೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡ ಮಗನು, ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದ ನನಗೆ ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದ ತೋರುವನು? ಆತನನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಕೊಡುವನೆಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದನು. || ೮-೧೩ ||

ಪೀ-ಸದ್ರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲನೆಂದಾದರೆ-ಆತನು ಕಾಣದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು? ಎಂಬುವುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸಿರಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಪರರು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ-ಪರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಸನ್ ಘಟೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಸದ್ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ತೋರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅಯುಕ್ತವು. ಮತ್ತು ಸದ್ರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವು ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಖಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಮರಳಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಕಥಂ ದೃಶ್ಯೇತ ತಚ್ಚಕ್ಷಿಃ ಪೃಥಕ್ತಸ್ಯ ಹೃದರ್ಶನೇ | ಇತಿ ಭಾವಯುತಂ ಪ್ರಾಹ ಪುತ್ರಮುದ್ದಾಲಕಃ ಪುನಃ || (೨) ಯಥಾಪುನಃ ಲವಣಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ರಸದೃಷ್ಟ್ವಾ ನ ದೃಶ್ಯತೇ | ಏವಂ ಚೇತನಗೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರದ್ವಿನ್ನೋಽಪಿ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ೧,೨,೩, || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ || ೮-೧೩ ||

ಅ || (೧) (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹಿಂವೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಣದಿದ್ದರೆ-) ಆತನ ಶಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ತೋರುವುದು? (ಅಂದರೆ-ಗೋಳೀಮರವೊದಲಾದ ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಅಘಟಿತಘಟಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಂತಿದೆ? ಹೀಗೆ ಆತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ?) ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವ ಮಗನಿಗೆ ಮರಳಿ ಉದ್ದಾಲಕರು ಹೇಳಿದರು. (೨) (ಮಗನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಲವಣರಸದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಹೇಗೆ ಲವಣರಸವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವುದಾದರೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಲವಣವು ನೀರಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೇ ಹೀಗೆಯೇ ಈಶ್ವರನ ಅಚಿಂತ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ತೋರಿದರೂ ಜೀವರೊಳಗೆ ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. || ೮-೧೩ ||

ಹದಿಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೂ ಕಾರಣವು ಎಂಬುವುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ತಂದೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ ಗಂಧಾರೇಭ್ಯೋಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷಮಾನೀಯ ತಂ ತತೋಽತಿಜನೇ ವಿಸೃಜೇತ್ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ ಪ್ರಾಜ್ಞೋದಜ್ಜ್ವಾ-

ಧರಾಣ್ಣಾ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಯೀತಾಭಿನದ್ಧಾಕ್ತ ಆನೀತೋಽಭಿನದ್ಧಾಕ್ತೋ ವಿಸ್ತೃಷ್ಠಃ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬ ಧನಿಕನನ್ನು ಗಾಂಧಾರ ಎಂಬ ದೇಶದಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತಂದು ಆ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಜನವಾದ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾಪಹಾರಿಯಾದ ಕಳ್ಳನು ಬಿಡುವಾಗ ಆ ಧನಿಕನು ಹೇಗೆ ಆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವನೋ.

|| ೧ ||

ಉ. || ತಸ್ಯ ಯಥಾಭಿನಹನಂ ಪ್ರಮುಚ್ಛ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾದೇತಾಂ ದಿಶಂ ಗಂಧಾರಾ ಏತಾಂ ದಿಶಂ ವ್ರಜೇತಿ ಸ ಗ್ರಾಮಾದ್ಗ್ರಾಮಂ ಪೃಚ್ಛನ್ಮಂಡಿತೋ ಮೇಧಾವೀ ಗಂಧಾರಾನೇವೋಪಸಂಪದ್ಯೇತ್ಯನಮೇವೇಹಾಚಾರ್ಯವಾನ್ಪುರುಷೋ ವೇದ ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಂ ಯಾವನ್ನ ವಿನೋಕ್ತೇ ಸಥ ಸಂಪತ್ಕೃತ ಇತಿ || ೨ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಆಗ ಒಬ್ಬ ದಯಾಳುವು ಕೂಗತಕ್ಕ ಆ ಧನಿಕನ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧಾರದೇಶವಿದೆ, ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗು, ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ಧನಿಕನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದವನು ಸ್ಫುತಿಯುಳ್ಳವನು ಗಂಧಾರದೇಶವನ್ನೇ ಹೊಂದುವನೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮರೆಯಾದ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಜೀವನು ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ—ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ್ರವಣಾದಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) (ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನು ಹೇಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನು ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವು. ಭಗವಂತನನ್ನು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ಆತನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಎಂದರೆ—) ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಎಷ್ಟರಪರ್ಯಂತ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರ ವರೆಗೆ ಆತನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ವಿಲಂಬವು, ಪ್ರಾರಬ್ಧಗಳಾದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನಿಯು ನಿಯಮವಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. || ೨ ||

ಹೀ—ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಭಗವದ್ವರ್ತನಾದಿಗಳು ಆಗಿ ಆತನನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೇಳಿ ಈಗ ಸರ್ವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನೆಂಬುವುದು ದೃಢವಾಯಿತೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಿವೈತದಾತ್ಮಮಿದಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಃ ಸ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ವಿಜ್ಞಾಪ-

ಯತ್ಪ್ರತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೋತಿ ಹೋವಾಚೆ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ ||

|| ೮-೧೪ ||

|| ೩ ||

ಅ ||ತಂದೆಯ ಉಪದೇಶ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ವೃಕ್ಷಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಈಗ ಮನುಷ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿಯೂ ಅಸ್ತತ್ವತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮರಳಿ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ತಂದೆಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. || ೮-೧೪ ||

|| ೩ ||

ಪೀ-ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ಸದ್ರೂಪಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವು ಯಾವುದು ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು ಸನ್ ಘಟಃ ಸನ್ ಪಟಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಆರೋಪವು. ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನನು ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು. ಆತನು ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅವರು ಒಡಂಬಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶವೇ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ. || (೧) ಕಥಂ ಸ ಜ್ಞಾಯತೇ ವಿಷ್ಣುರ್ಭಿನ್ನ ಇತ್ಯತ್ರ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || (೨) ಯ ಧೈವಾನ್ಮೋಪದೇಶೇನ ಬದ್ಧಾಕ್ಷಃ ಸ್ವಗೃಹಂ ವ್ರಜೇತ್ | ತಥಾಃಚಾರ್ಯೋಪದೇಶೇನ ಭಿನ್ನಮೀಶಂ ವ್ರಜೇತ್ಪುನಾನ್ || ೧ ೨ ೩ ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೮-೧೪ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ತೋರುವ ಉಪಾಯವು ಯಾವುದು? ಅಜ್ಞಾನಿಯು ಆತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುವನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. (೨) ಈ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮೊದಲು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವನು ಆ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದಯಾಳುವಿನ ಉಪದೇಶಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗುವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೮-೧೪ ||

|| ೧ ||

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೫ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ ಅವನು ಕೇಳಿದ್ದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ--

ಉ. || ಪುರುಷಃ ಸೋಮ್ಯೋಪತಾಪಿನಂ ಜ್ಞಾತಯಃ ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಮಿತಿ ತಸ್ಯ ಯಾವನ್ನ ವಾಙ್ಮನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ

ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಂ ತಾವಜ್ಞಾ-
ನಾತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೆ, ಬಾಂಧವರು, ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯೋ, ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯೋ, ಎನ್ನುತ್ತಾ ಸಾಯಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ರೋಗಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಹೀಗೆ ಬಾಂಧವರು ಹೇಳೋಣ ಆತನು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ) ಸಾಯಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ವಾಗ್ವಾದಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರಬಿಟ್ಟು ಎಷ್ಟರ ವರೆಗೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ರುದ್ರನು ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಾಣನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೋ (ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತಲೇ ಇರ ತಾರೋ.) ಅಷ್ಟರ ಪರ್ಯಂತ ಜೀವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಾಸ್ಯ ವಾಜ್ಞನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾ-
ಣಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮಥ ಜಾನಾತಿ || ೨ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಆ ರೋಗಿಯ ವಾಗ್ವಾದಿಯಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ, ರುದ್ರನು ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಾಣನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಯಲ್ಲಿಯೂ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೋ ಆಗ ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿ || ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವರಿಗೆ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಂಧವಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಯಿತು. || ೨ ||

ಹೀಗೆ ಜೀವರು ವನುಷ್ಯರ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನರೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ. ನಿಯಮ್ಯರಾದ ಜೀವರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಸುದೃಢವಾಯಿತೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಿಮೈತದಾತ್ಮಮಿದಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಃ ಸ
ಆತ್ಮಾತತ್ಸಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಮಾ ಭಗವಾನ್ಪಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ
ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೮-೧೫ || || ೩ ||

ಅ ||ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಯಾವನು ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೂ ಯಾವನು ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಾನುಎಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವರಿಗೆ ಎಂತಹ ಫಲವು ಲಭಿಸುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ ತಂದೆಯು ಉತ್ತರವನ್ನು ಇತ್ತನು. || ೮-೧೫ || || ೩ ||

ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ವಿಚಾರ ಬರುವಾಗ ಆ ಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರುಷಂ ಸೋಮ್ಯೋಪತಾಪಿನಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರವು, ಎಂದು ಪರರು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ವಾಜ್ಞನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿಯಾಗಿದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಸ್ಯ ವಾಜ್ಞನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ....ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಂ ಇಷ್ಟೇಸಾಕಾಗುವಾಗ ತಸ್ಯ ಯಾವತ್ ನ ವಾಜ್ಞನಸಿ

ಸಂಪದ್ಯತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಯದಾ ಪ್ರಾಣಾನ್ ದದಾತೀಶಸ್ತದಾ ಚೇತನಕೋಽಖಿಲಂ | ಜಾನಾತಿ ಗ್ರಸ್ತಕರಣಸ್ತೇನ ವೇತ್ತಿ ನ ಕಿಂಚನ || ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಯಥಾ ಪುಂಸೋಽಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಂ ತಜ್ಞಾ ಸಯತು ಮೂ ಭವಾನ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತೆ ಆಹ ಜ್ಞಾನೇ ಹಿ ದೃಷ್ಟೈವಾಸ್ಯಾಸ್ವತಂತ್ರತಾ || ೧, ೨, ೩ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೮-೧೫ || || ೧ ||

ಅ || ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತಶರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹಂಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿತೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀವನಿಗೆ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು (ಜೀವನು ಪರಾಧೀನನು ಎಂಬುವು ದನ್ನು) ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡ ತಂದೆಯು, ನಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವಿದ್ದ ರೇನೇ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಲಾರದು, ಅದು ಕಾರಣ ಜ್ಞಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು, ಕಂಡದೆ. || ೮-೧೫ || || ೧ ||

ಹದಿನೈದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೂ ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೂ ಆಗತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಪುರುಷಃ ಸೋಮೋತ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಮಾನಯಂತ್ಯಪಹಾ-
ರ್ಷೀಶ್ಚೈಯಮುಕಾರ್ಷೀತ್ಪರಶುಮಸ್ಮೈ ತಪತೇತಿ ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ
ಭವತಿ ತತ ಏವಾನ್ಯತಮಾತ್ಮಾನಂ ಕುರುತೇ ಸೋಽನ್ಯತಾಭಿಸಂಧೋಽನ್ಯತೇ-
ನಾತ್ಮಾನಮಂತರ್ಧಾಯ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಣ್ಣಾತಿ ಸ ದಹ್ಯತೇಽಥ ಹ
ನ್ಯತೇ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮಗನೇ ರಾಜನ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿರಲು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ರಾಜಭಟರು ಬೇಡಿಹಾಕಿ ಇವನು ಅಪರಾಧ (ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕದಿಯುವುದು) ವನ್ನು ಮಾಡಿರುವನು. ಇವನು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಕದ್ದವನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ತರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಕಳ್ಳನು ಜಾನು ಕದಿಯಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ರಾಜನು ಆತನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿ ಯನ್ನು ಇವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ, ಎಂದು ಭಟರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆ ಪುರುಷನು ತಾನು ಕದ್ದು ಕೊಡವನಾಗಿದ್ದು ಕದಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸುಳ್ಳುಡುವವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸುಳ್ಳುಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿತ್ತಾಸವಿರುವ ಆ ಕಳ್ಳನು ತಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕೈ ಸುಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ರಾಜನ ಭಟರು ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಅಪರಾಧವು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳು ವನು.) || ೧ ||

ಉ. || ಅಥ ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯಾಕರ್ತಾ ಭವತಿ ತತ ಏನ ಸತ್ಯಮಾತ್ಮಾನಂ ಕುರ. ತೇ ಸ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಃ ಸತ್ಯೇನಾತ್ಮಾನಮಂತರ್ಧಾಯ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ನ ದಹ್ಯತೇಽಥ ಮುಚ್ಯತೇ || ೨ ||

ಅ || ಅಥವಾ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕದಿಯದಿದ್ದವನು ಕದಿಯ ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸತ್ಯನುಡಿಯುವವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಕೈ ಸುಡುವು ದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸತ್ಯಹೇಳಿದರೆ ರಾಜಭಟರು ಆತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. (ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪರಂತು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ ಸತ್ಯ ನುಡಿಯುವವನನ್ನು ರಾಜನು ಯೋಗ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.) (ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವನು ಕೆಡಕು ಹೊಂದದೆ ಮೋಕ್ಷ ವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ ನಾದಾಹ್ಯೇತ್ಯತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ ವಿಜ-
ಜ್ಞಾವಿತಿ || ೨-೧೬ ||

ಅ || ಕದಿಯದೆ ಇದ್ದವನು ದೃಢವಾಗಿ ತಪ್ಪವಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೇಗೆ ಕೈಸುಟ್ಟುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಜೀವನು ಸರ್ವಥಾ ನಾನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ, ಎಂದು ದೃಢ ವಾಗಿ ಶಪಥಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಆತನು ದುಃಖಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವು ಭಕ್ತನೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿಯು ಅಂಥಂತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆ ತಂದೆಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಭೇದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ತಂದೆಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಏನೂ ಸಂಶಯ ಇಲ್ಲದೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. || ೨-೧೬ || || ೩ ||

ಪೀ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಲಯವಾಗುವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಾಯುವವನಿಗೂ ಮೋಕ್ಷಹೊಂದುವವನಿಗೂ ಸದ್ಭೂತನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸಮಾನವೆಂದಾದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಸದ್ಭೂತ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹಿಂದೆ ಬಾರದಿರುವುದಕ್ಕೂ ಅಜ್ಞಾನಿಯು ತಿರುಗಿ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನಿಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನಿಯು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವು ಕಾರಣಗಳೆಂದು ತೋರಿಸ ಲಿಕ್ಕೆ ಪುರುಷಂ ಸೋಮ್ಯ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿ ಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿನಾಂ ದೋಷಃ ಕೀದೃಶಃ ಸ್ಯಾದಿತಿರಿತೇ | ಪ್ರಾಹ ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಸ್ಯಾನಾಂ ಹರ್ತಾ ರಾಜ್ಞಾ ನಿಹನ್ಯತೇ || ಕಿಮು ರಾಜ್ಞೋಃ ಪಹರ್ತ್ಯೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನೋ ಹಿ (ನಿ)ಹನ್ಯತೇ(೨) ಸರ್ವೇಷಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಸ್ವರೂಪತಯಾ ಸ್ಮರನ್ | ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನೋ ಹಿ (ನಿ)ಹನ್ಯೇತ ತಮಸ್ಯಂಧೇ ಸದೈವ ಹಿ || (೩) ದೋಷಾ ಹ್ಯ-
ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಾಸ್ತು ಬದ್ಧಾಸ್ತು ಪುರುಷಮಾಶಿತುಃ | ವಿಷ್ಣೋರ್ಹರ್ತೇತಿ ಬಾಧಂತೇ ಚಾಭಿ-

ಮಾನಕೃತಾಸ್ವದಂ || (೪) ತತೋ ವಿಚಾರಯಂತೈನಂ ದೇವತಾ ಹರಿಣಾ ಸಹ | ನಾಹಂ
ವಿಷ್ಣುರ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರೋ ನ ಚ ಪೂರ್ಣಗುಣೋಽಸ್ಮ್ಯಹಂ | ಮಮ ಸ್ವಾಮೀ ಹರಿರ್ನಿತ್ಯಂ
ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಪೂರ್ಣಪಡ್ಗುಣಃ || (೫) ಏವಂ ದಾಡ್ಯಂ ಶತಥನದ್ಯದಾ ಕುರ್ಯಾದಯಂ
ಸದಾ | ಜಾನನ್ನೇವ ನ ತಾಪೀ ಸ್ಯಾದಂತರಾನಂದಭೋಗತಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಅಭೇದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಎಂತಹ ಅನರ್ಥವಿದೆ (ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಎಂತಹ ಪುರುಷಾರ್ಥ
ವಿದೆ?) ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ (ಉತ್ತರವಾಗಿ ಪುರುಷಂ ಸೋಮ್ಯ ಎಂಬ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)
ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾರು ಕದಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರನ್ನು ರಾಜನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಇರಲು
ರಾಜನ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೇ ಅಪಹರಿಸಿದವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವವನೆಂಬುವುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು. ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ
ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ, ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಅಪಲಾಪ ಮಾಡಿದವನನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನು ಆಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಲ್ಲಿ
ಅವನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವುದೆಂದರೆ) ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಕನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನೇ ನಾನು ಎಂದು
ಸ್ವರಿಸುವವನು (ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವುದರಿಂದ) ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಆತನು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹಲ್ಪಡುವನು. (೩) (ರಾಜಪದವಿಗೆ ಅಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದು ನಾನೇ ರಾಜನು
ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನವಿರುವವನನ್ನು ರಾಜಭಟರು ದಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನನ್ನು ಯಾರು
ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ) ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಾಯುದೇವರ
ಭೃತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಾನು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಅಪಭ್ರಷ್ಟರಿಂದ
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುತಃ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನಾಗದಿರುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಈತನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದ್ವೇಷಿಯು ವಿಷ್ಣು
ವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದವನೆಂದು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. (೪) (ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸದಹ್ಯತೇಫಥ ಹನ್ಯತೇ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತ
ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಾಜದ್ರವ್ಯಾಪಹಾರಕನಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನಿಗೂ ಹೇಳಿದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ
(ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನಲ್ಲಿ) ತೋರಿಸಿ ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯಾಕರ್ತಾ ಭವತಿ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ
ದಾಹ್ಯೇತ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ)
ವಾಯುವಿನ ಕಿಂಕರರು ಅಪವಾದಕ್ಕೆಗುರಿಯಾದ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಮೇಲೆ
ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನೆಂದು ಅಪಭ್ರಷ್ಟದೇವತೆಗಳು ಸೂಚಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮತ್ತು ದೇವತೆ
ಗಳು ಈ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು (ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ)
ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯು ಸರ್ವಥಾ ನಾನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ, ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲ, ಪೂರ್ಣ
ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ ಅಲ್ಲ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, ನಿಯಾಮಕನು, ಸರ್ವ
ಸ್ವತಂತ್ರನು ಪಡ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು. (೫) ಹೀಗೆ ದೃಢವಾಗಿ ಶತಥಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸದಾ ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವವನಾದುದರಿಂದ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೂ ಈತನನ್ನು
ಅದು ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ದುಃಖವುಳ್ಳವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನನ್ನು ಸತ್ಯವಂತನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ
ಅವನಿಗೆ ನಿತ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಪೀ—ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಸುಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪರಂತು ರಾಜನು ಸತ್ಯನುಡಿ
ಯುವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಸತ್ಯವಂತನನ್ನು ತನ್ನವನನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೇ ವಿಷ್ಣುವೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ತದಾ ತೇಭ್ಯೋ ಮೋಚಯಿತ್ವಾ ಹತ್ವಾ ಮಿಥ್ಯಾಭಿತಂಸಿನಃ | ಸ್ವಕೀ-

ಯಂ ಕುರುತೇ ವಿಷ್ಣುರನ್ನಥಾ ತೈಸ್ಸಹ ಪ್ರಭುಃ || ತಮಸ್ಯಂಧೇ ಪಾತಯತಿ ಮಹಾಕಾರಾ-
ಗ್ಯಹೋಪಮೇ | ಮಹಾಂಧೇ ವಾ ಪಾತಯತಿ ಹಸ್ತಚ್ಛೇದಾದಿಸಮಿತ್ತೇ | ತತೋಧರೇ
ವಾ ತದ್ಯೋಗ್ಯಂ ದೃಢಾಭೇದಂ ನಧೋಪಮೇ || (೨) ತಸ್ಮಾದಾಚಾರ್ಯತೋ ಜ್ಞಾತ್ವಾ
ವಿಷ್ಣೋರ್ಭೇದೇನ ಪೂರ್ಣತಾಂ | ಉಪಾಸಿತ ತತೋ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾತಿ ನಾಸ್ತೃತ್ಯ
ಸಂತಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ಇತಿ ಷೋಡಶಃ ಖಂಡಃ ೧, ೨, ೩, || ೮-೧೬ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಆಗ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ,
ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ ಅವಭ್ಯಾಷ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಅಭೇದಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಅಂತಹವ
ರನ್ನು ಮೊದಲು ಅಭೇದಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೊಂದಿಗೆ ವಾಯುವಿನ ಭೈರವರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹುತ್ತಾನೆ ಅಂದರೆ—ಮಹಾತಮಸ್ತ್ರಿಧಾಪ್ರೋಕ್ತಮೂರ್ಧ್ವಂ
ಮಧ್ಯಂ ತಥಾಽಧರಂ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಅಭೇದಜ್ಞಾನದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ದೊಡ್ಡ
ಜೈಲಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಉರ್ಧ್ವವೆಂಬ ಮಹಾ ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಕೈ ಕಡಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಹೆಚ್ಚು
ಶಿಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಮಧ್ಯ ಎಂಬ ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಮರಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಸಮವಾದ ಅಧರವೆಂಬ
ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಡಹುತ್ತಾನೆ. (೨) ಆದಕಾರಣ ಗುರುಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು,
ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ ಎಂದೂ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು,
ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. || ೮-೧೬ || ೨ ||

ಹದಿನಾರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ತದೇಷಃ ಶ್ಲೋಕಃ || ಸರ್ವೇಷಾಂ ಖಲು ಭೂತಾನಾಮಾತ್ಮಾ
ಸತ್ಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ | ತೇನಾತ್ಮಾನಮಂತರ್ಧಾಯ ನ ಕಿಂಚಿತ್ಪಾಪಮ್ಯ-
ಚ್ಛ(ದ್ಧ)ತಿ || ೧ ||

ಅ || (ತದೇಷಃ ಶ್ಲೋಕಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರವು ನೇದೀಶಿಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ—)
ಸತ್ಯನುಡಿಯಿಂದ ಕೆಡಕು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವು
ಸಮ್ಪ್ರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸತ್ಯನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರು
ವವನು. ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯೂ ತನ್ನನ್ನು ಸತ್ಯನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕಾರಣ, ಯಾವ
ಪಾಪವನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. || ೧ ||

ಪೀ—ಸತ್ಯನುಡಿಯು ಮಾತ್ರ ಪಾಪವಿಲ್ಲದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದಲ್ಲ. ಪರಂತು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರೀತಿಯೂ ಅವಶ್ಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಆತ್ಮಸತ್ಯಾತ್ಮಸಾಕ್ಷೀ ಸತಾಂ ಧರ್ಮಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ | ನ ಸ
ಪಾಪಾನಿ ಕುರುತೇ ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಭವತಿ ಪ್ರಿಯೋ || ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸತ್ಯನುಡಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವವನ್ನೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವನು. ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವನು. ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು. ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಯಾವನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗಳೇನೇ ಪ್ರೀತಿಯು.) || ೨ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲಹೇಳಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಪಲಾಪ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಜಾಯತೈಕೋ ಮ್ರಿಯತೈಕೋಽಶ್ವತೈಕಃ ಶುಭಾಶುಭಂ ||
ತದ್ಧಾಸ್ಯ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ || ೩ ||

ಅ || ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ, ಸಾಯುತ್ತಾನೆ, ಶುಭಾಶುಭಗಳನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಪಾಪವು ಅಧಿಕವಾಗುವಾಗ ಅಶುಭವಾದ ಅನರ್ಥವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಉ. || ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭೂತೇಭ್ಯಃ ಸಮ್ಯಕ್ ಭೂತಾನಿ ಸತ್ಯತೋ |
ದೇವಾ ಅಸಿ ಮಾರ್ಗೇ ಮುಹ್ಯಂತಿ ಪದಜ್ಞಾನಾತ್ಪದೈಷಿಣಃ || ಪದಜ್ಞಾನಾ-
ತ್ಪದೈಷಿಣಃ || ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷದಿ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
|| ೮—೧೭ || || ೪ ||

ಅ || ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭೂತಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೋಹವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.) ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು. || ೪ ||

ಪೀ—ಉಂಟಾದ ೧೭ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವನುಪೀತೋ ಭವತಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ತಾನು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಯೌಗಿಕ (ಅಮುಖ್ಯ) ಅರ್ಥವು. ಯೋಗಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವು (ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವು) ಪ್ರಬಲವು, ಎಂದು ಪರರು ಶಂಕಿಸಿದರೆ ಸ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ (ರೂಢಿ) ಯಿರುವುದನ್ನು ತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಸ್ವಯಂಭೂರಿತಿ ವಿಷ್ಣುಜತ್ವಾದ್ವಿರಿಂಚ ಉಚ್ಯತೇ | ನ ಹಿ ವಿರಿಂಚಾ-
ದೇವ ವಿರಿಂಚೋ ಜಾತಃ | ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಮಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ||
(೨) ಆತ್ಮಾ ಭಗವಾನ್ | ತತೋ ಭೂತತ್ವಾದಾತ್ಮಭೂಃ | ದತ್ತಂ ದುರ್ವಾಸಸಂ ಸೋಮ-
ನಾತ್ಯೇಶಬ್ರಹ್ಮಸಂಭವಾನಿತಿ ನಚನಾತ್ || (೩) ಅ ಇತಿ ವಿಷ್ಣುಸ್ತಜ್ಞಾತತ್ವಾದಜಃ |
ಆ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ | ನಾಸುದೇವಾತ್ಪರೋ ನೈವ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೋದಿತೋ ಭವೇ-

ದಿತ್ಯಾದೇಶ್ಚ | ಅತಃ ಸ್ವರಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣಾವೇವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ತತಃ ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತೀತಿ
ಯುಜ್ಯತೇ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಸ್ವಯಂಭೂಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವಯಂ=ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ
ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಸ್ವಯಮೇವ ಭವತೀತಿ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ತನ್ನ
ವ್ಯಕ್ತೇನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದು. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ—) ಚತುರ್ಮುಖನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವನಲ್ಲವಷ್ಟೆ.
(ಆದರೂ ನೀವು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೇನೆಂದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ
ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಮೊದಲು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ವೇದವು. (೨) (ಮತ್ತು ಆತ್ಮಭೂಃ ಶಬ್ದವು ಚತು
ರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಚತುರ್ಮುಖನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಎನ್ನುತ್ತದೆ.
ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.
ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು. ಅದುಕಾರಣ ಸ್ವಯಂಭೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ನಾವು
ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಭಗವಂತನು. ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಾದುದ
ರಿಂದ ಆತ್ಮಭೂಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಭಗ
ವಂತನೆಂದು ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ—) ಆತ್ಮ (ಪರಮಾತ್ಮ) ನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ದತ್ತಾತ್ರೇಯ,
ರುದ್ರನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು ದುರ್ವಾಸರು, ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಸೋಮನು. ಎಂಬ ಭಾಗ
ವತ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (೩) (ಮತ್ತು ಅಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ
ನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಯೋ
ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಎಂಬ ವೇದದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ನ ಜಾಯತೇ ಇತಿ ಅಜಃ
ಹುಟ್ಟದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಜನೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಆ ಅಜ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡು
ವಾಗಲೂ ಸ್ವಯಂಭೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಅ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ
ವಿಷ್ಣುವು, ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖನು ಅಜಃ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. (ಆ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು
ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳ
ಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ವೇದವು. (ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಅ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ
ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ ಎಂದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಅ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಹೇಳ
ಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಿಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡ
ತಕ್ಕವನು ವಾಸುದೇವನೇ. ಅವನಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಅದು
ಕಾರಣ ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಅದುಕಾರಣ ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂಬು
ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುತ್ತದೆ.

|| ೧ ||

ಪೀ—ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಅಪೀತ ಎಂಬ ಶಬ್ದ
ದಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಏಕೀಭವತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಅಪೀತೋ ಭವತಿ
ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವು ಅದುಕಾರಣ ಅಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಪ್ತೋತಿ ಹೊಂದು
ತ್ತಾನೆಂಬ ದ್ವೈತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕಿದ್ದರೆ—ಇತೋ
ಭವತಿ ಎಂದೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಅಪೀತಃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪಿ ಎಂಬುವುದು ವ್ಯರ್ಥವು
ಎಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—ಪರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೇನೇ ಏಕ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥವಿರು

ವುದರಿಂದ ಅಪೀತಃ ಎಂಬುವುದೇ ನೈರ್ಭವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಪರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಪೀತ ಎಂಬ ಅಖಂಡ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥವು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ-ಅಪೀತ ಎಂಬುದೂ, ಭವತಿ ಎಂಬುವುದೂ, ಅಕರ್ಮಕವಾದುದರಿಂದ, ಸ್ವಂ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಐಕ್ಯವು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಂ ಎಂದು ಇದ್ದುದನ್ನು ಸ್ವೇನೇ-ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಪೀತಃ=ಐಕ್ಯವು ಆಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಅಪೀತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಯೋಗ (ಅವಯವ ಶಕ್ತಿ) ನೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಪ್ಯಯೋ ನಾಮಾವಿಜ್ಞೇಯತ್ವೇನ ಪ್ರವೇಶಃ | ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಯದಪೀತಮಿತಿ ಕೀರ್ತ್ಯತೇ | ಯಥಾ ನದ್ಯಃ ಸಮುದ್ರೇ ತು ಯಥಾ ವಿಷ್ಟಂ ಲಯೇ ಪ್ರಜಾ ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ || (೨) ನ ಚ ಜೀವಸ್ಯ ತದ್ಭಾವೋಽಸ್ಮಿ | ಉಕ್ಥಿತಸ್ಯ ಸುಪ್ತಿ-ಸಂಸಾರಯೋಃ ಪರಾಮರ್ಶದರ್ಶನಾತ್ || (೩) ಅಹಂ ನಿಶ್ಚಂ ಭುವನಮಭ್ಯಭವಾಂ | ಆಜನ್ಮಮರಣಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಮುಕ್ತಾ ಹರ್ಷಮನಾಪ್ನುಯುಃ ಇತಿ || (೪) ತದ್ಭಾವಸ್ಯಾಪ-ರಾಮರ್ಶಾಚ್ಚ | ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತೋ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚನ ನೇದ ನಾಂತರ ಮಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಶ್ಚ | ಸುಷುಪ್ತೃತ್ಯಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನೇತಿ ಚ ಭಗವದ್ವಚನಂ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅಪ್ಯಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಪೀತ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೂ ಅಪ್ಯಯವೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವು ತದನ್ವೇಷಾಮದರ್ಶನಂ | ಅಪ್ಯಯೋಽಯಂ ಸಮುದ್ರೋ ನ ಸ್ವರೂಪೈಕತಾ ಕ್ವಚಿತ್ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತೋರದಿರುವುದೇ ಅಪ್ಯಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯವೆಂದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪೀತ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಅಪ್ಯಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.) (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೃತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಹೊಂದಿರುವುದು (ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು) ಯಾವುದಿದೆಯೇ ಅದು ಅಪೀತ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮುಖತಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಜೆಗಳು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಃ ಅಪೀತಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು, ಎಂದು ಶಬ್ದ ನಿರ್ಣಯ ದಲ್ಲಿದೆ. (೨) ಈ ಶಬ್ದದೋಷವಿರಲಿ, ಜೀವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಐಕ್ಯಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಏಕೆಂದರೆ-ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸುಪ್ತನನ್ನು ಮುಕ್ತನನ್ನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣವು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಂತೋರನೈಕರಾಪೇಕ್ಷಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವರ್ಗಃ ಸುಷುಪ್ತಿರಿತ್ಯಾಪ್ಯಾ ಮುಕ್ತೇರಸಿ ಯತಃ ಸಮಾ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿ ಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಿಪರವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಂ ಕುಲಾಯಂ ಯಥಾಪೀತಃ ಪಕ್ಷೇ ಸ್ಯಾದೇವಮಿತ್ಯರಂ | ಅಪೀತ ಜೀವಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಹೇ ಮುಕ್ತೌ ಜಾನ್ಮೋಽಸಿ ಸನ್ ಸದಾ || ಎಂಬ ಸ್ವೃತಿಯೂ ಮುಕ್ತಿಪರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದುಕಾರಣ ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು (1) ಸುಪ್ತನಿಗೋ, (2) ಮುಕ್ತನಿಗೋ, ಎರಡೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) (ಗಾಢ

ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವನಿಗಾಗಲೀ, ಮುಕ್ತನಾದವನಿಗಾಗಲೀ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. - ಏಕೆಂದರೆ -) ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವಿದೆ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಸಂಸಾರದ ಜ್ಞಾನವಿದೆ (ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜೀವರಂತೆ ನಾನು ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದೆನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ದುಃಖಿಯಾಗಿದ್ದೆನು, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಸುಷುಪ್ತಿ ಸಂಸಾರಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವದ, ಸರ್ವಜ್ಞನೇ ಆದುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಐಕ್ಯವು ಕೂಡಲಾರದು. (೩) (ಹಾಗಾದರೆ ಸುಖಮದಮಸ್ವಾಪ್ನಂ ಎಂದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನುಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿ (ಗಾಢನಿದ್ರೆ) ಯ ಜ್ಞಾನವಿರಲಿ. ಸಂಸಾರದಿಂದ ತೆರಳಿದ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಪರಾಮರ್ಶವು ಹೇಗೆ ಇರುವುದು? ಎಂದರೆ -) ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೀರಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವೆನು, (ಎಂದು ಮುಕ್ತನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನ ವಾಕ್ಯವು). ಜನ್ಮಾರಂಭ ಮರಣ ಪರ್ಯಂತ ಅನುಭವಿಸಿದ ದುಃಖವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಈಗ ಇಂತಹ ದುಃಖದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವರು ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. (೪) (ಜೀವರಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವು ಬರುವುದಾದರೆ ಎಚ್ಚಿತ್ತ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯದ ಅನುಭವವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು. ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಿಗೆ ಸುಖಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವಂತೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಾನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೂ ಬರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಯಾವನಿಗೂ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಿಗೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಎಂದು ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿರಗೊಂಡ ಜೀವರಿಗೆ ಯಾರಿಗೂ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದೇನೆಂದು ಜ್ಞಾನವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ (ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ - ೪ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಳುವ ವೇದವಿದೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವೆಂದಾದರೆ ಆ ಆಲಿಂಗನವು ಕೂಡಲಾರದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅಂತರವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಯಾವುದನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಿದೆ. ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯ ಹೊಂದಿರುವನೆಂದು ಏಕೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಾರದು, ಎಂದರೆ - ಈ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸತಕ್ಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಅಶ್ವಾರೂಢಃ ಎಂದು ಸುಷುಪ್ತಿ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಭೇದವಿದೆ, ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು.

!! ೩ !!

ಹೀ - (1) ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳು ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ ಎರಡನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಸುಷುಪ್ತಿ ಪ್ರಕರಣವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. (2) ಮತ್ತು ಸ್ವಮುಖೇತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ - ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ೧ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸನ್ನೂಲಾಃ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೂಲಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ೨ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ಸ್ಯಾಮಹೇ ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ವಾ ಎಂದೂ, ೩ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಗಜ್ಯಾಮಹೇ ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ವಾ ಎಂದೂ, ೪ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೇರೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಾದಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ೫ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಅಷ್ಟು ಇವೇನಾಃ ಎಂಬ ೫ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವರು ತಿಳಿಯಲಾರದಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ

ನಾದುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲಸಾಧ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಲವಣಮೇತತ್ ಎಂಬ ೩ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ತೋರಿದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏತಾಂ ದಿಶಂ ಗಂಧಾರಾಃ ಎಂಬ ೩ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಜಾಯರ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯನು, ಅತನಿಂದ ಭೇದವೂ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ತೇಜಃ ಎಂಬ ೪ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಅಪಹಾರ್ಷೀತ್ ಎಂಬ ೯ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಭೇದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಂಧತನುಸ್ತು, ಭೇದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆಂದೂ ಫಲ ಹೇಳಿ ಯದೆ ಇವುಗಳು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಾದವೆ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರವು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ --

ಭಾ. || (೧) ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಸಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ | (೨) ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿದುಃ ಸತಿ ಸಂಪತ್ಯಾಮಹ ಇತಿ | (೩) ಸತ ಆಗಮ್ಯ ನ ವಿದುಃ ಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹ ಇತಿ | (೪) ಸ ಏಷ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾನುಪ್ರ-
ಭೂತಃ | ಹೇಪೀಯಮಾನೋ ಮೋದಮಾನಸ್ತಿಸ್ತುತಿ || (೫) ಅಣ್ವಾ ಇವೇಮಾ ಧಾನಾ ಭಗವ ಇತ್ಯಾಸಾಮಂಗಳೈಕಾಂ ಭಿಂಧೀತಿ ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ ಕಿಮುತ್ರ ಸತ್ಯಸೀತಿ ನ ಕಿಂಚನ ಭಗವ ಇತಿ ಯಂ ವೈ ಸೋಮ್ಯೈತಮಣಿಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸ ಏತಸ್ಯ ವೈ ಸೋ-
ಮ್ಯೈಷೋಣಿಮ್ನ ಏವಂ ಮಹಾನ್ಯಗ್ರೋಧಸ್ತಿಸ್ತುತಿ | (೬) ಲವಣಮೇತದಕೇವ-
ಧಾಯಾಥ ಮಾ ಪ್ರಾತರುಪಸೀದಥಾ ಇತಿ ಸ ಹ ತಥಾ ಚಕಾರ ತಂ ಹೋನಾಚ ಯದ್ವೋಷಾ ಲವಣಮೇತದಕೇವಧಾ ಅಂಗ ತದಾಹರೇತಿ ತದ್ಧಾವಮ್ಯುಕ್ಯ ನ ವಿನೇದ ಯಥಾ ವಿಲೀನಮೇವಾಂಗಾಸ್ಯಾಂತಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತಿ | ಮಧ್ಯಾದಾಚಾ ಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತ್ಯಂತ್ಯಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತಿ | ಅತ್ರ ನಾವ ಕಿಲ ಸತ್ಸೋಮ್ಯ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇತ್ಯೈವ ಕಿಲೇತಿ | (೭) ಏತಾಂ ದಿಶಂ ಗಂಧಾರಾ ಏತಾಂ ದಿಶಂ ವ್ರಜೇತಿ | (೮) ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಂ ತಾವನ್ನ ಜಾನಾತಿ | (೯) ಅಪಹಾರ್ಷೀತ್ತೇಯಮಕಾರ್ಷೀದಿತ್ಯಾದಿ | ನವಕೃತ್ಯೋ ಭಿನ್ನಸ್ಯ ವಸ್ತುನೋ ಭೇದಾಪರಿಜ್ಞಾನಾದನರ್ಥಂ ಸೂಕ್ತೈತ್ಯಾದ್ಯೇದಸ್ಯ ದುರ್ಜ್ಞೇಯತ್ವಂ ಚ ಸದೃಷ್ಟಾಂತಂ || ೩ ||
ತಾತ್ಪರ್ಯೇಣಾಹ

ಅ || (೧) ೪ನೇ ಖಂಡದ ೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ. ಎಲೋ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನು. ಪ್ರಜೆಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೨) ೯ನೇ ಖಂಡದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇವೆ, ಹೊಂದುವೆವು ಹೊಂದುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೩) ೧೦ನೇ ಖಂಡದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದಿರುವರು. (೪) ೧೧ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಜೀವನು ಅನಿರುದ್ಧನಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನೀರನ್ನು ಬುಡದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (೫) ೧೨ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರೇ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಮಗನು ಹೇಳಿದಾಗ ಈ ಬೀಜಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆಂದು ಮಗನು ಹೇಳಿದಾಗ ಈ ಬೀಜಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆಯುವವನಾಗು, ಎಂದನು. ಮಗನು ಒಡೆದನೆಂದನು. ಆ ಒಡೆದ ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಏನೇನನ್ನು

ನೋಡುತ್ತಿ. ಎಂದು ತಂದೆಯ ಕೇಳಿದಾಗ ಏನನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದನು ಆಗ ತಂದೆಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಗನಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಮೊದಲ ಗೋಳನುರವು ಇದೆ. (೬) ೧೩ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಟಿಯನ್ನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೆಳಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ, ಎಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಗನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ಮುಂಜಾನೆ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಲು ಆಗ ಮಗನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟಿದ್ದ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಟಿಯನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದನು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೈಯನ್ನು ಹರಡಿಸಿ ನಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಎಂದನು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರನ್ನೂ, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರನ್ನೂ, ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರನ್ನೂ ಆಚಮನ ಮಾಡು ಎಂದನು. ಅದು ಹೇಗೆ ಇದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಉಪ್ಪಾಗಿಯೇ ಇದೆ, ಎಂದನು ಮಗನೇ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕರಗಿಹೋದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. (ಲವಣರಸವು ಕಂಡರೂ ಉಪ್ಪು ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಂಡರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದಿದೆ.) (೭) ೧೪ನೇ ಖಂಡದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧಾರದೇಶವಿದೆ, ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ, (೮) ೧೫ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಗ ಜೀವನು ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಎಂದಿದೆ, (೯) ೧೬ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಳ್ಳನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕದ್ದಿರುವನು, ಇವನು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಕದ್ದವನು ಎಂದಿದೆ. (೧೦) ಇದು ಮೊದಲಾದವಾಕ್ಯವು ಸ್ವತಃ ಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತುವಿನಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಅನರ್ಥವನ್ನೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನು. ಇದುಮೊದಲಾದವನ್ನು ಒಂಭತ್ತಾವರ್ತಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ, '೩॥

ಪೀ ಈ ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಎಂದು ಒಂಭತ್ತು ಸಲ ಹೇಳಿದೆ. ಅದುಕಾರಣ ಅವನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಸ್ವಮುಪೇತಃ ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮದ ಕೃಪೂ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದನ್ನು ಬೇಕು, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು, ಸ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಾದರೂ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅತತ್ ತ್ವಂ ಎಂದು ಪದವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ, ಹೀಗೆ ಇರಲು ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳತಕ್ಕವುಗಳೆಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಭೇದವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ತತ್ ತ್ವಂ ಅಸಿ ಎಂದು ಪದವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಭೇದವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಕೂಡಲಾರದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. ॥ (೧) ನಚಾಭೇದೇ ಕಶ್ಚಿದ್ವ್ಯಾಂತ ಉಕ್ತಃ | ನ ಹಿ ಶಕುನಿಸೂತ್ರಯೋರ್ನಾನಾವ್ಯಕ್ತರಸಾನಾಂ ನದೀಸಮುದ್ರಯೋರ್ವ್ಯಕ್ತಸರಮಾ(ಪರಾ)ತ್ಮನೋರ್ಭಾನಾಸರಮಾ(ಪರಾ)ತ್ಮನೋರ್ಲವಣೋದಕಯೋಃ ಪುರುಷಗಂಧಾರಯೋರ್ನಿಫಯತಜ್ಞಾನಾನಿಯತಜ್ಞಾನಯೋಶ್ವೋರಾಪಹ್ರಿಯಮಾಣಯೋಶ್ಚಾಭೇದೋಽಸ್ತಿ | (೨) ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧಶ್ಚಾಭೇದಃ | ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮೋಕ್ತರ್ಷೇ ಹಿ ಸರ್ವಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಭಗವತಾಃಭಿಹಿತಂ | (೩) ದ್ವಾವಿಮೌ ಪುರುಷೌ ಲೋಕೇ ಕ್ಷರಶ್ಚಾಕ್ಷರ ಏವ

ಚ | ಕ್ಷರಸ್ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಕೂಟಿಸ್ತೋಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೇ | (೪) ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷ-
ಸ್ತನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುದಾಹೃತಃ | ಯೋ ಲೋಕತ್ರಯಮಾವಿತ್ಯ ಬಿಭರ್ತ್ಯವ್ಯಯ ಈ-
ಶ್ವರಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ಕ್ಷರಮತೀತೋಹಮಕ್ಷರಾದಪಿ ಚೋತ್ತಮಃ | ಅತೋಽಸ್ಮಿ ಲೋಕೇ
ವೇದೇ ಚ ಪ್ರಥಿತಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | (೫) ಯೋ ಮಾಮೇವಮಸಮ್ಮೂಢೋ
ಜಾಣಾತಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಮ್ | ಸ ಸರ್ವವಿದ್ಯಜತಿ ಮಾಂ ಸರ್ವಭಾವೇನ ಭಾರತ |
ಇತಿ ಗುಹ್ಯತಮಂ ಶಾಸ್ತ್ರಮಿದಮುಕ್ತಂ ಮಯಾಃನಘ | ಏತದ್ಬುಧ್ಯಾ ಬುದ್ಧಿ ಮಾನ್ ಸ್ಯಾ-
ತ್ಪುತಕೃತ್ಯಶ್ಚ ಭಾರತ ಇತಿ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಅಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ-ಹಗ್ಗ
ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ನಾನಾವೃಕ್ಷ, ರಸಗಳಿಗೆ, ಗಂಗಾದಿನಿ ಸಮುವೃಗಳಿಗೆ ವೃಕ್ಷಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ, ಬೀಜ ಪರ
ಮಾತ್ಮರಿಗೆ, ಉಪ್ಪು ನೀರುಗಳಿಗೆ, ಧನಿಕ ಗಂಧಾರದೇಶಗಳಿಗೆ, ಹರಾಧೀನ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳಜೀವ ಸ್ವತಂತ್ರ
ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳಈಶ್ವರ, ಇವರಿಗೆ ಕಳ್ಳಕದ್ದವಸ್ತು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. (ಈ ಒಂಭತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ.) (೨) (ಸ್ವಮಪೀತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶಾಭೇದವನ್ನು
ಹೇಳುವುದೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೋಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—) ಏಕೈವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮಹಾ
ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ
ಕೃಷ್ಣನಿಂದಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಏಕೈವೆಂದಾದರೆ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೆಂಬುವುದು ಆಗಲಾರದು.) (೩) (ಎಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದೆ ಎಂದರೆ ಆ ಗೀತಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನಿಯಮ್ಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಇಬ್ಬರು
ಪುರುಷರು. ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಶರೀರನಾಶವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷರ
ರೆನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿರ್ವಿಕಾರಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಶರೀರವಿರುವವಳಾದುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರ
ಳೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಗೀ. ಅ. ೧೫ ಶ್ಲೋ. ೧೭) (೪) ಇವರಿಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನಾದ ಉತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನು
ಪರಮಾತ್ಮನೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಧರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರರನ್ನು ಮಾರಿದವನಾದುದರಿಂದ ಉತ್ತಮನು. ಆದ
ಕಾರಣ ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು
ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. (ಅ. ೧೫ ಶ್ಲೋ. ೧೭ ೧೮) (೫) ನಾನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುದು ಸುಳ್ಳು ಎಂಬ ಅಜ್ಞಾನ
ವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವ
ನಾಗಿ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಇದನ್ನು ಯೋಗ್ಯಂಗೀನೇ ಹೇಳಬೇಕು.
ಅದೋಗ್ಯಂಗಿ ಹೇಳಬಾರದು-ಏಕೆಂದರೆ, ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನೇ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ಯಾದಿಗಳು
ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳು. ಅತಿಗೋಷ್ಯಗಳು. ಅವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದೆನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಪರೋಕ್ಷ
ಜ್ಞಾನಿಯಾಗುವನು, ಮುಕ್ತನೂ ಆಗುವನು, ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ
ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು.) (ಗೀ. ಅ. ೧೫ ಶ್ಲೋ. ೧೯ ೨೦) ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರರಿಂದುತ್ತಮನೆಂಬುವಲ್ಲಿ
ಪೌರುಷೇಯ ಅಪೌರುಷೇಯಾಗಮಗಳಿಗೆ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ, ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ
ಫಲಹೇಳುವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

|| ೪ ||

ಪೀ—ಯಾರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೋ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಮಹಾ
ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷವು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ

ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದುಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಭೋಕ್ತಾರಂ ಯಜ್ಞತಪಸಾಂ ಸರ್ವಲೋಕಮಹೇಶ್ವರಂ | ಸುಹೃದಂ
ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮಾಂ ಶಾಂತಿಮುಚ್ಯತೇ | (೨) ಜ್ಞಾನಂ ತೇಹಂ ಸವಿಜ್ಞಾನ-
ಮಿದಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮ್ಯಶೇಷತಃ | ಯಜ್ಞಾತ್ವಾ ನೇಹ ಭೂಯೋಃಸ್ಯತ್ ಜ್ಞಾತವ್ಯಮವಶಿ-
ಷ್ಯತೇ | (೩) ಮತ್ತಃ ಪರತರಂ ನಾನ್ಯಕ್ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ಧನಂಜಯ | ಮಯಿ ಸರ್ವಮಿದಂ
ಪ್ರೋತಂ ಸೂತ್ರೇ ಮಣಿಗಣಾ ಇವ | (೪) ರಾಜವಿದ್ಯಾ ರಾಜಗುಹ್ಯಂ ಪವಿತ್ರಮಿದಮು-
ತ್ತಮಂ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನಗಮಂ ಧರ್ಮ್ಯಂ ಸುಸುಖಂ ಕರ್ತುಮವ್ಯಯಂ | (೫) ಅಶ್ರದ್ಧಾ-
ನಾಃ ಪುರುಷಾ ಧರ್ಮಸ್ಯಾಸ್ಯ ಪರಂತಪ | ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮಾಂ ನಿವರ್ತಂತೇ ಮೃತ್ಯುಸಂಸಾರ-
ವರ್ತ್ಮನಿ | (೬) ಮಯಾ ತತಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ಜಗದವ್ಯಕ್ತಮೂರ್ತಿನಾ | ಮತ್ಸ್ಥಾನಿ
ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ನ ಚಾಹಂ ತೇಷ್ವನಸ್ಥಿತಃ | (೭) ನ ಚ ಮತ್ಸ್ಥಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಪಶ್ಯ-
ಮೇ ಯೋಗಮೈಶ್ವರಂ | (೮) ಅವಜಾನಂತಿ ಮಾಂ ಮೂಢಾ ಮಾನುಷೀಂ ತನುಮಾ-
ಶ್ರಿತಂ | ಪರಂ ಭಾವಮಜಾನಂತೋ ಮಮ ಭೂತಮಹೇಶ್ವರಂ | (೯) ಮೋಘಾಶಾ
ಮೋಘಕರ್ಮಾಣೋ ಮೋಘಜ್ಞಾನಾ ವಿಚೇತಸಃ | ರಾಕ್ಷಸೀಮಾಸುರೀಂ ಚೈವ ಪ್ರಕೃತಿಂ
ಮೋಹಿನೀಂ ಶ್ರಿತಾಃ | (೧೦) ಮಹಾತ್ಮಾನಸ್ತು ಮಾಂ ಪಾರ್ಥ ದೈವೀಂ ಪ್ರಕೃತಿ-
ಮಾಶ್ರಿತಾಃ | ಭಜಂತ್ಯನನ್ಯಮನಸೋ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಭೂತಾದಿಮವ್ಯಯಂ | (೧೧) ಯೋ-
ಗಮಾಜಮನಾದಿಂ ಚ ವೇತ್ತಿ ಲೋಕಮಹೇಶ್ವರಂ | ಅಸಮ್ಮೂಢಃ ಸ ಮರ್ತ್ಯೇಷು
ಸರ್ವಪಾಪೈಃ ಪ್ರಮುಚ್ಯತೇ ||

|| ೫ ||

ಅ || (೧) ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿಯಾಗ, ಕೃಚ್ಛ್ರಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ತಪಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸಾರ
ಭೋಕ್ತನು, ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು (ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡು-
ವವನು.) ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿ-
ಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವವನು, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣನು ಇಂತಹ ನನ್ನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಯು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಗೀ. ಅ. ೫ ಶ್ಲೋ. ೨೯) (೨) (ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಂ ತೇಹಂ
ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ ಯಜ್ಞಾತ್ವಾ ನೇಹ ಯಾವನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶವು
ಬೇರೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ಮತ್ತಃ ಪರತರಂ ನಾನ್ಯತ್ ನನ್ನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು
ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲ, ಎಂದೂ, ಮಯಿ ಸರ್ವಂ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು ನನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿ-
ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ಈದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ
ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಎಲೋ ಅರ್ಜುನನೇ, ನನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯ
ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣ (ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ)
ಹೇಳುವೆನು. ಯಾವ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಅ. ೭
ಶ್ಲೋ. ೨) (೩) ನಾನೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೊಂದೂ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾ-
ದುದು ಇಲ್ಲ. ಸೂತ್ರ (ಹಗ್ಗ) ದಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳ ಸಮೂಹಗಳು ಪೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣ
ಜಗತ್ತು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. (ಅ. ೭ ಶ್ಲೋ. ೭) (೪) (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ

ವಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—(ಈ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಮೇಯವು ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ವಿದ್ಯೆಯು. ಗೋಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಗೋಷ್ಯವು. ಪಾವಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು, ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದು ಇಂತಹುದು. ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಸುಲಭದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವು. (ಅ. ೯ ಶ್ಲೋ. ೨) (೫) (ಇಂತಹ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಯಾವನೂ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಲಾರನು, ಎಂದರೆ—ಅಥವಾ ಈ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವರನ್ನು ನಿಂದಿಸಿಯದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಎಲೋ ಅರ್ಜುನನೇ, ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಈ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದ ಪುರುಷರು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಜನನ ಮರಣಾದಿ ರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ. (ತೇಲಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ.) (ಶ್ಲೋ. ೩) (೬) ಸರ್ವರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗದಿರುವ ಶರೀರವುಳ್ಳ ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ನನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವುಗಳು ನಾನು ಅವುಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲೆಲ್ಲ. (ಅ. ೯ ಶ್ಲೋ. ೪) (೭) ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇರುವವುಗಳು ಅಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪ್ರಭಾವ (ಸಾಮರ್ಥ್ಯ) ವನ್ನು ನೋಡು. (ಶ್ಲೋ. ೫) (೮) (ಹಾಗಾದರೆ ಕೆಲವರು ಹೇಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವರು ಎಂದೆ—) ತಾಮಸರು ಸರ್ವದಾ ಇರತಕ್ಕ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಅನಂತ ಗುಣಗಳಿರುವ ಉತ್ತಮವಾದ ನನ್ನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಮೂಢರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ತೋರುವ ನನ್ನನ್ನು ಅವಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಶ್ಲೋ. ೧೧) (೯) ವೈರ್ಥವಾದ ಆಶೆಯುಳ್ಳವರು (ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳು ಆಮುಷ್ಮಿಕವಾದುದನ್ನು ಯಾವುವನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ) ವೈರ್ಥವಾದ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವರು, ವೈರ್ಥವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು (ಅಂದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಮುಷ್ಮಿಕವಾದ ಯಾವುದೊಂದೂ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.) ವಿರುದ್ಧ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರು ಇಂತಹವರು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸರ ಮತ್ತು ಅಸುರರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಅವಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಶ್ಲೋ. ೧೨) (೧೦) ಎಲೋ ಅರ್ಜುನನೇ, ಮಹಾನುಭಾವರಾದವರು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಜೀವರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಕಾರಣನೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದವನೂ ಆದ ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಡದೆ ನೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಶ್ಲೋ. ೧೩) (೧೧) ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ನೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಯಾವನು ನನ್ನನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನೆಂದೂ ಸರ್ವರಿಗೆ ಜೇಷ್ಠಕನೆಂದೂ ಸರ್ವರಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದೂ, ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದೂ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

|| ೫ ||

ಹೀ—ಜ್ಞಾನಾನಾಮುತ್ತಮಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಜ್ಞಾತ್ಮಾ ಎಂದು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವವರಿಗೆ ಈತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಕಾಶವಾದಿ ಮಮ ಯೋನಿಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಗಂಡನು ಎಂದು ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ—ನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪರಂ ಭೂಯಃ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಜಾನಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಮುತ್ತಮಂ |
ಯಜ್ಞಾತ್ಮಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಪರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಮಿತಿೋ ಗತಾಃ | (೨) ಮಮ ಯೋನಿ-

ಮೌಹವ್ಯುಹ್ಮ ತಸ್ಮಿನ್ ಗರ್ಭಂ ದಧಾಮ್ಯಹಂ | ಸಂಭವಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ತತೋ
ಭವತಿ ಭಾರತ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಬ್ಬರೂ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ
ಹೊಂದಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ತಿಳಿಯಲರ್ಹಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ
ವಾದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮರಳಿ ಹೇಳುವೆನು (ಗೀ. ಅ. ೧೪ ಶ್ಲೋ. ೧) (೨) ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ದೇವಿಯು ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯು. ಅವಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ
ಇದ್ದ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವರನ್ನು ರೀತೋರೂಪದಿಂದ ಹೊರಪಡಿಸಿ
ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಡುತ್ತೇನೆ.) ಅದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದೇಹಸಂಯೋಗರೂಪವಾದ
ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಶ್ಲೋ. ೨) || ೬ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಗೀತಾವಚನಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ
ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದರು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ
ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಯೇ ಮಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಗುಣೈಃ ಪೂರ್ಣಂ ನ ಚಲಂತಿ ತತಃ ಕ್ವಚಿತ್ |
ತೈರೇವಾಪ್ಯೇ ನ ಚೈವಾನ್ಯೈರಹಂ ಸರ್ವೇಶ್ವರೇಶ್ವರಃ | (೨) ಯೇ ತು ಮದ್ಗುಣಸಂ-
ಪೂರ್ತೌ ಜ್ಞಾನಸ್ಥೇಹಸ್ಥಿರಾತ್ಮಕಾಃ | ತೇಷಾಂ ಹಸ್ತಗತೋ ಮೋಕ್ಷೋ ಮಾಮೇವ
ಸ್ಮರತಾಂ ಸದಾ | (೩) ಯೇ ಮನ್ಯಂತೇ ಗುಣಾಪೂರ್ತಿಂ ತಮಸ್ತೇಷಾಂ ಪರಾಯಣಂ |
ನ ಚ ತೇಭ್ಯೋ ಪ್ರಿಯೋ ಮಹ್ಯಂ ಯಶ್ಚ ಸ್ಯಾದ್ಗುಣಪೂರ್ತಿವಿತ್ | ಸ ಮಾಮಾಪ್ನೋತಿ
ನಿಯತಂ ನ ಚ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ರಿಯೋ ಮಮ | (೪) ಪ್ರಮಾಣಾನ್ಯಖಿಲಾನ್ಯೇವ ತರ್ಕಾಶ್ಚೈ-
ತತ್ಪರಾಃ ಸದಾ | ಏತದ್ವಿರುದ್ಧಂ ಯನ್ಮಾನಂ ತರ್ಕಶ್ಚಾಭಾಸ ಏವ ತು ಇತ್ಯಾದೌ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಯಾರು ನನ್ನನ್ನು ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಯಾವಾಗಲೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ
ಆಸಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರಿಂದಲೇ ಸರ್ವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿ
ಯಾದ ನಾನು ಹೊಂದಲ್ಪಡುವೆನು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡಲಾರೆನು. (೨) (ಸ್ಥಿರವಾದ
ಜ್ಞಾನವು ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಸ್ಥಿರವಾದ ಭಕ್ತಿಯೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಎನ್ನು
ತ್ತಾರೆ—) ಯಾರು ನನಗೆ ಗುಣಗಳು ಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾನ. ಭಕ್ತಿಯು
ಳ್ಳವರೋ, ಅಂತಹ ಸದಾ ನನ್ನನ್ನೇ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವು. (ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನಿ
ಗಳಿಗೆ ಅನರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾರು ಗುಣಗಳು ಅಪೂರ್ಣಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಅಂಥಂ
ತಮಸ್ಸು ದೊರಕುವುದು: ಅವರಿಗಿಂತ ನನಗೆ ಅಪ್ರಿಯರಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಗುಣಗಳು
ಪೂರ್ಣಗಳಿವೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದವರು ನಿಯಮವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ಪೂರ್ಣಗುಣ
ಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದವರಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನು ಇಲ್ಲ (೪) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ
ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು
ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಅದುಕಾರಣ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ಅನುಮಾನ ಆಗಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ದೂಷಣಾನುಮಾನಗಳೂ ಎಲ್ಲವೂ ಸದಾ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬ
ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. (ಪ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತಿರೀಡ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ

ಇದಮೊದಲಾದ ವೇದಪ್ರಮಾಣವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದೆ) ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ತರ್ಕವೂ ದುಷ್ಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಎಂದು ಇದಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೭ ||

ಶ್ರೀ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುವ ವೇದವೂ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ--

ಭಾ. || (೧) ತಂ ಭೂತಿರಿತಿ ದೇವಾ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರಿರೇ ತೇ ಬಭೂವುಸ್ತಸ್ಮಾ-
ದ್ವಾಪ್ಯೇತರ್ಹಿ ಸುಪ್ರೋ ಭೂಭೂರಿತ್ಯೇವ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿತ್ಯಭೂತಿರಿತ್ಯಸುರಾಸ್ತೇ ಹ ಪರಾ-
ಬಭೂವುಃ | (೨) ಭೂಮೈವ ದೇವಃ ಪರಮೋ ಹ್ಯುಪಾಸ್ಯೋ ನೈವಾಭೂಮಾ ಫಲಮೇಷಾಂ
ವಿಧತ್ತೇ | ತಸ್ಮಾದ್ಭೂಮಾ ಗುಣತೋ ವೈ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ಯಥಾ ಕ್ರತುಃ ಕರ್ಮಮಧ್ಯೇ
ವಿಶಿಷ್ಟಃ | (೩) ಅಸುನ್ವಂತಂ ಸಮಂ ಜಹಿ ದೂಣಾತಂ ಯೋ ನ ತೇ ಮಯಃ | ಆಸೃಭ್ಯ-
ಮಸ್ಯ ವೇದನಂ ದದ್ಧಿ ಸೂರಿಶ್ಚಿದೋಹತೇ | (೪) ಸತ್ಯಃ ಸೋ ಅಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ಗೃಣೇ-
ಶವೋ ಯಜ್ಞೇಷು ವಿಪ್ರರಾಜ್ಯೇ | (೫) ಏತಾವಾನಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ಅತೋ ಜ್ಞಾಯಾಂಶ್ಚ
ಪೂರುಷಃ | (೬) ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ | ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ
ವಿದ್ಯತೇ | (೭) ಸೃಷ್ಟಿಃ ಸ್ಥಿತಿಶ್ಚ ಸಂಹಾರೋ ನಿಯತಿರ್ಜ್ಞಾನಮಾವೃತಿಃ | ಬಂಧನೋಕ್ತ್ವಾ
ಚ ಕಥ್ಯಂತೇ ಯಸ್ಯೋತ್ಕರ್ಷಪ್ರಸಿದ್ಧಯೇ | (೮) ಯಸ್ಯೋತ್ಕರ್ಷಪ್ರಸಿದ್ಧರ್ಥಂ ಸರ್ವೇ
ವೇದಾರ್ಶ್ವ ಯುಕ್ತಯಃ | ಜ್ಞಾತ್ವೈವ ಚ ಯದುತ್ಕರ್ಷಂ ಮುಚ್ಯಂತೇ ಸ ಹರಿಃ ಪರಃ |
ಅದ್ಯಾತಮಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಮಾಯವೋನುಷ್ಠವಂತಿ ಪೂರ್ವಥಾ | ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಶ್ಚ
ವಿಷ್ಣೋರುತ್ಕರ್ಷೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಕಥಯತಿ || || ೮ ||

ಅ || (೧) ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು, ಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪನು, ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸುಖಜ್ಞಾನನಮೊದಲಾದ ವಿಶ್ವರ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣರಾದರು ಅದುಕಾರಣ ಈಗಲೂ ನಿದ್ರಿತರಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕರಾದ ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ವಾಯುವೇವರು ಭೂ ಭುರು ಎಂದು ಶ್ವಾಸರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ ರಾಕ್ಷಸಾದಿಗಳು ನಮಗೆ ದುಃಖಮೊದಲಾದ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ವಿಶ್ವರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಗುಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದವನು, ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ಅವರು ಪರಾಜಯ ವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. (ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಶೂನ್ಯರಾಗಿ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು) (೨) ಕರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರತು (ಯಾಗವಿಕೇಷ) ವು ಹೇಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಮಿ ಗುಣವು ಗುಣಗಳಸಮೂಹ ಕ್ಷಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಅದುಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭೂಮಿ ಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೇನೇ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಭೂಮಿನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭೂಮಿ ಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದೇ ಸರ್ವರೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.) (೩) ನಿನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸುವ, ಯಾಗ ಮೊದಲಾದ ತಂತಮಗೆ ವಿಹಿತ ಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಇಂತಹ ಹೆಚ್ಚು ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯರಾದವರನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹು ನಿನ್ನ ಭೃತ್ಯರಾದ ಶಕ್ತ್ಯನುಸಾರ ಕರ್ಮ ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ನಮಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡು ವಿಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನೇ ಸಂಸಾರವನ್ನು

ದಾಟ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೪) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಹಿಮೆಯು ಯಥಾರ್ಥವು. ಮೋಕ್ಷಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ವಿಪ್ರರೇ ಪ್ರಧಾನರಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡು ತ್ತೇನೆ. (೫) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಹಿಮೆಯು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. (೬) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕೊರತು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. (ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದ ಕ್ತವಾಯಿತು) (೭) (ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಗಮಗಳಿಗೂ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ) ಸೃಷ್ಟಿ ರಕ್ಷಣೆ ಸಂಹಾರ ಪ್ರೇರಣೆ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ ಇವುಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (೮) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ಯುಕ್ತಿಗಳೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿದೇ ಮುಕ್ತ ರಾಗುತ್ತಾರೋ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿ ಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿ ನಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದುಮೊದಲಾದ ವೇದ ಗಳು ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ || ೮ ||

ಹೀ—ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಅಗಮಗಳಿಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದಾದರೆ—
ಧರ್ಮಾದಿಗಳೇ ಸಿದ್ಧಿಸದೆ ಹೋಗುವುವು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಮಹಾತಪ್ತರತಾ ವಿಷ್ಣೋರುತ್ಕರ್ಷೇನಾಂತರಾ ತತಃ | ಅನ್ಯತ್ರ ಸರ್ವ-
ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಯುಕ್ತೀನಾಂ ಚ ವಿಶೇಷತ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ || (೨) ಹಿಂ ಭೂಮ್ನಃ ಕ್ರತುಮ-
ಜ್ಞಾಯಸ್ತುಂ ತಥಾ ಚ ದರ್ಶಯತಿ ಹಿಂ | ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿರುತ್ಕರ್ಷಾದಿತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ಣಯಾ-
ತ್ಮಕಂ ಭಗವದ್ಭಜನಂ | (೩) ನ ಚ ಶಾರೀರಪರಾಭೇದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ ಕಿಂಚಿನ್ಯಾನಂ |
ಅತತ್ತ್ವಮಸೀತಿ ಭೇದಸ್ಯ ನವಕೃತ್ಪೋಭ್ಯಾಸಾಚ್ಚ | (೪) ಹಿಂ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಹಿಂ |
ಹಿಂ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚಾನ್ಯಃ ಹಿಂ | ಹಿಂ ಅನುಪಪತ್ತೇಸ್ತು ನ ಶಾರೀರಃ ಹಿಂ | ಹಿಂ
ಶಾರೀರಶ್ಲೋಭಯೇಪಿ ಹಿಂ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ ಹಿಂ | ಹಿಂ ಸೃಘಗುಪದೇಶಾದಿತ್ಯಾ-
ದಿನಾ ಸರ್ವತ್ರ ಭೇದಸ್ಯೈವ ಭಗವತಾ ನಿರ್ಣೀತತ್ವಾಚ್ಚ || || ೯ ||

ಅ || (೧) ಸಮಸ್ತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೨) (ಈ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂತ್ರಪ್ರಮಾಣವಿದೆ, ಎನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ದೀಕ್ಷಾಪ್ರಾಯಣೀಯ ಉದಯನೀಯ ಪ್ರಾತಃಸವನ ವಾದ್ಯಾದಿನಸವನ ತ್ರತೀಯಸವನ ಅವಭೃಥಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಯಾಗಗಳ ಅಂಗಗಳ ಸಮೂಹದಂತೆ ಅನಂದ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ (ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ) ಗುಣವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಧಾನವು.) ಆದಕಾರಣ ಭೂಮೈವ ದೇವಃ ಎಂಬ ವೇದವು ಭೂಮಗುಣೋಪಾಸನವು ಸರ್ವಗೂ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (ಬ್ರ. ಅ ೨ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೫) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ

ಮಾಡಬೇಕು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವು. (ಏವಂಚ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.) (೩) (1) ತತ್ತ್ವಮಸಿ (2) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ (3) ಏಕನೋವಾದ್ವಿತೀಯಂ (4) ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ (5) ಯೋಸೌ ಸೋಹಂ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ (ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳುವುದು) ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಅಭೇದದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಅಭೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಆ ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಗೂ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು, ಎಂದು ಐಕ್ಯವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ (ಪ್ರಮಾಣ ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧವೂ ಅದೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಅತಃ ತ್ವಮಸಿ ಎಂದು ಒಂಭತ್ತಾವರ್ತಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುವರು. (೪) (ತತ್ ತ್ವಮಸಿ ಎಂದು ಪದವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಐಕ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ವ್ಯಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಸೂತ್ರವಿರೋಧವೂ ಅದೇ ಎನ್ನುತ್ತಾವೆ—) (1) ಜುಷ್ಯಂ ಯದಾ ಪತ್ಯತಿ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸರ್ವರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಜೀವನಿಗೆ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಭೇದವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೫) (2) ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮಾ ನಿಹಿತಃ ಪಂಚಹೋತಾ ಇದು ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಇಂದ್ರಾದಿ ವೇದತೆಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಇರುವವನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಮತ್ತಾವಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (ಬ್ರ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೧ ಸೂ. ೨೧) (3) ಒಬ್ಬ ಜೀವನು ಸರ್ವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವಾದ ಕಾರಣ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ಸೂರ್ಯನಾಗಲೀ ಜೀವನಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಬೇಕು. (ಅ. ೧ ಪಾ. ೨ ಸೂ. ೩) (4) ಯ ಅತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಠನ್, ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಎಂದ, ಕಾಣ್ಯಮಾಧ್ಯಂದಿನಾಯನರಿಬ್ಬರೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಈ ಜೀವನು ಬೇರೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಬ್ರ. ಅ. ೧ ಪಾ. ೨ ಸೂ. ೨೦) (5) ಭಿನ್ನೋಜಿಂತ್ಯಃ ಪರಮೋ ಜೀವಸಂಘಾತ್ ಎಂಬ ಕೌಷೀತಕ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣರಾದ ಜೀವರಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬೇರೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೨ ಪಾ. ೩ ಸೂ. ೨೮) ಇದುಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವೆಂದೇ ವೇದವ್ಯಾಸರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು.

ವಿ || ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವರು, ಯಾವುದೊಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ, ಪ್ರತಿಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು, || ೯ ||

ನೀ—ಪುರುಷ ಏವೇದಃ ಸರ್ವಂ ಎಂಬ ವೇದವು ಜೀವ ಈಶ್ವರರ ಐಕ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವು ಏಕೆಂದರೆ ಆ ವೇದದ ಅರ್ಥವು ಐಕ್ಯವೆಂದು ಅಲ್ಲವೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿಯಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ಚ ಪುರುಷೇಹೈವೇದಂ ಸರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭ(ಭಾ)ವ್ಯಂ | (೨) ನ ಚ ಭಗವಾನ್ ಗೋಕ್ಷೇನ ಮನುಷ್ಯಕ್ಷೇನ ವಾ ಭವತಿ | (೩) ಆತ್ಮಣಾದಾಕರೀಷಾಸ್ಸರ್ವಂ ಭಗವಾನಿತಿ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿರೇಷಾ | (೪) ದಧಿಸಕ್ತವೋ ಘೃತೌದನಮಿತ್ಯಾದೌ(ದಿಷು) ವ್ಯಾಪ್ತ(ಪ್ರ)ತಬ್ಧಾಭಾವೇತಿ ವ್ಯಾ(ಪ್ರ)ಪ್ತ-ಶಬ್ದೋನಗಮ್ಯತೇ | (೫) ದಧಿಸಿಕ್ತಾಃ ಸಕ್ತವೋ ಘೃತಸಿಕ್ತಮೋದನಮಿತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ || (೬) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಮಿತಿ ಪುರುಷೇಣ ಹೀದಂ ಸರ್ವಂ ನೇನೀಯತ ಇತಿ ಚ | (೭) ಅತಃ ಸರ್ವಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಭಗವದುತ್ಕರ್ಷ ಏವ ಮಹಾ-ತಾತ್ಪರ್ಯಾಚ್ಛಾರೀರಾಭೇದಂ ವದತಾಂ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧಃ || || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತುವು ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತುವು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂದರ್ಥವು. (೨) (ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥೇದವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗೋವಾಗಲೀ ಮನುಷ್ಯನಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಲ್ಲಾ ಗೋವುಗಳೂ ಮನುಷ್ಯರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದುಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) (೩) (ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಥೇದವು ತೋರುವುದರಿಂದ ಐಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ತೃಣ (ಹುಲ್ಲು) ವನ್ಸಾ ರಂಭಸಿ ಒಣಗಿದ ಸಗಣೆ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಎಂಬುದು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವು. (೪) ಪುರುಷಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಪುರುಷೇಣ ಎಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ವ್ಯಾಪ್ತವೆಂಬ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು, ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ದಧಿಸಕ್ತವಃ ಘೃತೌದನಂ ಇದುವೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ತ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲವಾದರೂ ದಧಿಯಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದ ಹಿಟ್ಟು ದಧಿಸಕ್ತಗಳು ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದ ಅನ್ನವು ಘೃತೌದನವು ಹೀಗೆ ಸಿಕ್ತ ರಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವೆಂಬ ರಬ್ದವಿಲ್ಲವಾದರೂ ವ್ಯಾಪ್ತ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. (೫) (ವ್ಯಾಪ್ತವೆಂಬ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ಅರ್ಥಸಿಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ದಧಿಸಕ್ತ=ಮೊಸರಿನಿಂದ ಕಲಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟು ಘೃತಮಿಶ್ರವಾದುದು ಅನ್ನವು ಎಂದು ವೇದದ ಅರ್ಥವು. (೬) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸರ್ವಜಗತ್ತು ಮತ್ತೂಮತ್ತೂ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಎಂದರ್ಥವು. (೭) (ಐಕ್ಯ ಹೇಳಿದರೆ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ) ಅದು ಕಾರಣ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ (ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ) ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವವರಿಗೆ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. || ೧೦ ||

ಪೀ—ಜೀವನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಐಕ್ಯಹೇಳುವುದು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವಾಹಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಜ್ಞಾನದುಃಖಸಂಬಂಧಾದ್ಯಾವಜ್ಞಾನಂ ಶರೀರಿಣಃ | ಸರ್ವದಾ-ಜ್ಞಾನಕಂ ವಿಷ್ಣು ಮಹಮಸ್ತೀತಿ ಯೇ ವಿದುಃ | ಅಜ್ಞಾನದುಃಖಮಂತಾರಸ್ತತಸ್ತೇ

ನೀಚತಾಂ ವಿದುಃ | (೨) ವಿಷ್ಣೋರುತ್ಕರ್ಷಹರ್ತ್ವಾಣಾಂ ನೈವ ತೇಷಾಂ ಸುಖಂ ಕ್ವಚಿತ್ |
 (೩) ಯೋಃಸ್ಯಥಾ ಸಂತಮೀಶೇಶಂ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರತಿಸಿದ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತೇನ ನ ಕೃತಂ
 ಪಾಪಂ ಜೋರೇಣೇಶಾಪಹಾರಿಣಾ | (೪) ಏಕಾತ್ಮ್ಯಂ ನಾಮ ಯದಿದಂ ಕೇಚಿದ್ಬ್ರೂಯು-
 ರಸೈಪುಣಾಃ | ಶಾಸ್ತ್ರತತ್ತ್ವಮವಿಜ್ಞಾಯ ತಥಾ ವಾವಬಲಾ ಜನಾಃ | (೫) ಕಾಮ-
 ಕ್ರೋಧಾಭಿಭೂತತ್ವಾದಹಂಕಾರವತಂ ಗತಾಃ | ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನಾ ನಿರಾನಂದಾ (ಲಂಬಾ)
 ಅಪಕ್ವಮನಸೋಽಪಿವಾಃ | (೬) ಯಾಥಾತತ್ತ್ವಮವಿಜ್ಞಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರದಸ್ಯವಃ |
 (೭) ವೈಗುಣ್ಯಮೇವ ಪಶ್ಯಂತಿ ನ ಗುಣಾನಿ ನಿಯುಂಜತೇ | ತೇಷಾಂ ತಮಃಶರೀರಾಣಾಂ
 ತಮ ಏವ ಪರಾಯಣಂ | (೮) ಯತಃ ಸ್ವರೂಪತತ್ತ್ವಾನೋ ಜಾತಿತಃ ಶ್ರುತಿತೋರ್ಧತಃ |
 ಕಥಮಸ್ಮಿ ಸ ಇತ್ಯೇವ ಸಂಬಂಧಃ ಸ್ಯಾದಸಂಹಿತ ಇತಿ || ೧೧ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವದಾ ಜ್ಞಾನಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ನಾನಾಗುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರು
 ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನದುಃಖಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. (ಎಕೆಂದರೆ) ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿರುವ
 ಶರ್ಯಂತ ಅಜ್ಞಾನ ದುಃಖಸಂಬಂಧವು ಇದೆ. ಅದುಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತ್ವನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ನೀಚ-
 ತ್ವನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯು ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.) (೨) (ಅ ಜ್ಞಾನವು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವು ಎಂದು
 ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕ ಅನರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಅಲ್ಲ
 ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವು ಸರ್ವಥಾ ಬರಲಾರದು. (೩) (ದುಃಖ
 ಮೊದಲಾದ ಅನರ್ಥಗಳು ಪಾಪದ ಫಲವೆಂದು ಇದ್ದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದವರ ಫಲ
 ವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ -) ಸರ್ವರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲ, ನಿರ್ಗುಣನು
 ನಿರಾಕಾರನು ಎಂದು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನೇ ಅಪಹರಿಸಿದ ಜೋರನು ಯಾವ
 ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪವನ್ನೂ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ ಜೀವೈಶ್ವರೈಕ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ
 ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಈಶ್ವರನು
 ಉಳಿದು ಜೀವಭಾವಕ್ಕೆ ಲಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಈಶ್ವರನು ನಿರ್ಧರ್ಮಕನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅವ
 ನಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರತ್ವರೂಪಧರ್ಮವನ್ನು ಅಪಲಾಪಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಂತೆಯೇ
 ಆಯಿತು. (೪) (ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇನನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕದಿಯುವವನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ
 ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಐಕ್ಯವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಜ್ಞಾನಿ
 ಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ) ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಇದಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ
 ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಭ್ರಮೆಗೊಂಡವರಾಗಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳು-
 ತ್ತಾರೆ. (೫) (ದೇವಿಯವರಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಬರಲು ಕಾರಣವೇ
 ನೆಂದರೆ) ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವರಾದುದರಿಂದ ಅಹಂಕಾ-
 ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವರು. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರು, ಆನಂದಲೇಶವಿಲ್ಲದವರು, ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ
 ವರು, ಅಮಂಗಳಸ್ವರೂಪರು (ಅದುಕಾರಣ ಅವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳೇ ಇರುವವು.) (೬) (ವ್ಯಾಸುಪರ್ಣಾ
 ಇದಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳು ಐಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ
 ಹೇಳುವರು? ಎಂದರೆ -) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ವ್ಯಾಸುಪರ್ಣಾ ಇದಮೊದಲಾದ
 ವೇದಗಳ ತತ್ಪಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅವುಗಳು ಅತತ್ತ್ವವೇದಕಗಳು (ಅಯಥಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ,
 ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವರಾದುದರಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೭) (ಅದರೂ ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನು
 ಜೀವನು ಅಲ್ಪಜ್ಞನು, ಇದಮೊದಲಾದ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಐಕ್ಯ ಹೇಳುವುದು

ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರು ನಿರ್ಗುಣರೇ, ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವರಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ತರ್ಜೋಗುಣವೇ ಪ್ರಚುರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳು ನರಕವಿಶೇಷವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೮) (ಹಾಗಾದರೆ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಐಕ್ಯವು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಯಥಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಯುಕ್ತವು, ಎಂದರೆ) ಜೀವನು ಅಣುಪರ ಮಾಣವುಳ್ಳವನು, ಈಶ್ವರನು ವ್ಯಾಪ್ತನು, ಹೀಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಪರಿಮಾಣ ಭೇದವಿದೆ, ಜೀವನಿಗೆ ಜೀವತ್ವಜಾತಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಜಾತಿ, ಹೀಗೆ ಜಾತಿಭೇದವಿದೆ ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಇದುಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳು ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಇದುಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೇ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದುಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧವು (ಐಕ್ಯವು) ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದು? ಸರ್ವಥಾ ಐಕ್ಯವು ಕೂಡಲಾರದು.

ವಿ || ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಇದುಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಐಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಭೇದ ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಯಥಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಯುಕ್ತಿ ಆಗಮಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಅಯುಕ್ತವು || ೧೧ ||

ಪೀ—ಹಾಗಾದರೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (1) ತತ್ತ್ವಮಸಿ (2) ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಎಂಬುವುದು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದ್ದರೂ (3) ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ (4) ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ (5) ಯೋಸೌ ಸೋಹಂ ಇದುಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಆಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು *ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಏಕಮೇವ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತ್ವನೆಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ (ಪು. ೨೮ ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಯದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಬಹವಃ ಪುರುಷಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನುತಾಯೋ ಏಕ ಏವ ತು | ಕೋ ಹ್ಯತ್ರ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತಂ ಭವಾನ್ಯಕ್ತುಮರ್ಹತಿ | (೨) ವೈಶಂಪಾಯನ ಉವಾಚ | ನೈತದಿಚ್ಛಂತಿ ಪುರುಷಮೇಕಂ ಕುರುಕುಲೋದ್ವಹ | ಬಹುನಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಹಿ ಯಥೈಕಾ ಯೋನಿ-ರುಚ್ಯತೇ | ತಥಾ ತಂ ಪುರುಷಂ ವಿಶ್ವಮಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ಗುಣಾಧಿಕಮಿತಿ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮ-ವಚನಾಚ್ಚ || || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ವೈಶಂಪಾಯನಾಚಾರ್ಯರೇ ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಇದುಮೊದಲಾದ ಭೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬಹುವುರುಷರು ಎನ್ನುತ್ತೀರೋ, ಅಥವಾ ಏಕಮೇವ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪುರುಷನು ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುತ್ತೀರೋ, ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಪುರುಷರು ಇರುತ್ತಾರೆಂಬ ಸ್ವಾದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮರು ಎಂಬ ಪಕ್ಷವು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನೊಬ್ಬನೆನ್ನಬೇಕು. ಅವನು ಯಾರು? ಆತನನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು (೨) (ಹೀಗೆ ಕೇಳಿದಲ್ಲಿ ವೈಶಂಪಾಯನಾಚಾರ್ಯರು ಪುರುಷನೊಬ್ಬನೇ

* ಪ್ರಕರಣದ ಆದಿಭಾಗವು ಉಪಕ್ರಮವು, ಅಂಕಿಮ ಭಾಗವು ಉಪಸಂಹಾರವು, ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳುವುದು ಅಧ್ಯಾಸವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಂಶಗಳು

ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ.) ವೈಶಂಪಾಯನಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲೋ ಜನಮೇಜಯನೇ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. (ಪುರುಷರು ಬಹುಮಂದಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ) ಏಕನೇವ ಎಂಬ ವೇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಅರ್ಥವು ಎನ್ನುತ್ತಾ ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಯಾರು? ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅನೇಕ ಪುರುಷರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬನು ಕಾರಣನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಂತಹ ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆದ ಪುರುಷನು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಎಂಬ ಮೋಕ್ಷದಾರ್ಪಣವಚನದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. || ೧೨ ||

ಶೀ—ಈಗ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಯೋಽಸೌ ಸೋಽಹಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಕೂಲವೇ ಆಗಿವೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಹಂನಾಮ ಹನ್ಯಮಾನತ್ವಾಜ್ಜೀವಸ್ಯ ಸಮುದಾಹೃತಂ | ಜೀವಾದನ್ಯೋ ಯತೋ ವಿಷ್ಣುರಹಂನಾಮಾ ತತಃ ಸ್ವೃತಃ | (೨) ಸ್ವೀತಿ ಜೀವಃ ಸಮದ್ವಿಷ್ಟಃ ಸ್ವೀತ್ಯಲ್ಪಂ ಸುಮಿತತ್ವತಃ | ಪೂರ್ಣತ್ವಾದಸ್ತಿನಾಮಾಸೌ ಪೂರ್ಣಪೂರ್ಣತ್ವಹೇತುತಃ | ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ-ತ್ಯುಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮಕೂರ್ಣೋ ಯತಃ ಸದಾ | (೩) ಅಸೌ ಸೂರ್ಯಗತೋ ವಿಷ್ಣು-ದೂರರಸ್ತತ್ವಾತ್ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ | ಅಹಂನಾಮಾ ಜೀವಗತೋ ನಿತ್ಯಾಹೇಯತ್ವಹೇತುತಃ | ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ||

ಅ || (೧) ಜೀವನು ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ (ಜೀವರ ವೇದಕ್ಕೆ ನಾಶವಿದ್ದರಿಂದ) ಜೀವರಿಗೆ ಹಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿಷ್ಣುವು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದುದರಿಂದ ಅಹಂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಹೀಗೆ ಹಂ ನ ಭವತೀತಿ ಅಹಂ ಎಂದು ಅಹಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿ ಈಗ ಅಸ್ಮಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸ್ವಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಪರಿಮಿತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ವಿ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಪವು ಜೀವನೂ ಅಲ್ಪನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಅಸ್ಮಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದರೆ) ಪೂರ್ಣಪೂರ್ಣನು ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸದಾ ವಿಷ್ಣುವು ಪೂರ್ಣನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಏನಂಚ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದುದರಿಂದ ಅಹಂ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪೂರ್ಣಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದರ್ಥವು.) (೩) (ಯೋಽಸೌ ಸೋಽಹಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸೌ ಅಹಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಸೌ ಎಂದು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿಕಟದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಬಿಡಲ್ಪಡದಿರುವವನಾದುದರಿಂದ ಜೀವನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವು ಅಹಂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಏನಂಚ ಸೂರ್ಯನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜೀವನೊಳಗಣನು. ಹೀಗೆ ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಯಾಮಿಗೂ ಜೀವಾಂತರ್ಯಾಮಿಗೂ ಐಕ್ಯವೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೆಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. || ೧೩ ||

ಶೀ—(೧) ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಅದುಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವವು ಸಿ

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. (೨) ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ತೋರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಹುಕಡಿಮೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. (೩) ಭೇದವಾಕ್ಯಗಳು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ವೇದಗಳಿವೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸ್ಪಷ್ಟಗಳಾದ ಬಹುವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಪ್ರೀಡನ್ಮಮಮಾಣಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ವಾ ಯಾನ್ಯೈರ್ವಾ | (೨) ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ ಪಂಚಧಾ ಸಪ್ತಧಾ | (೩) ಯೋ ವೇದ ನಿಹಿತಂ ಗುಹಾಯಾಂ ಪರಮೇ ವೈದ್ಯಮನ್ | ಸೋಃಶ್ಚ ತೇ ಸರ್ವಾನ್ಯಾಮಾನೃಹ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಪಶ್ಚಿತಾ | (೪) ಏತಮಾನಂದಮಯಮಾತ್ಮಾನಮುಪಸಂಕ್ರಮ್ಯ | ಇಮಾಂಲ್ಲೋಕಾನ್ಯಾಮಾನ್ವೀ ಕಾಮರೂಪ್ಯನುಸಂಚರನ್ | ಏತತ್ಸಾಮ ಗಾಯನ್ವಾಸ್ತೇ | (೫) ಸ ಯ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಲೋಕಮುಪಾಸ್ತೇ ನ ಹಾಸ್ಯ ಕರ್ಮ ಕ್ಷೇಯತೇಃಸ್ಮಾದ್ಧೈವಾತ್ಮನೋ ಯದ್ಯತ್ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೇ ತತ್ತತ್ಸೃಜತೇ | (೬) ತೇ ಹ ನಾಕಂ ಮಹಿಮಾನಃ ಸಚಂತ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ ಸಾಧ್ಯಾಃ ಸಂತಿ ದೇವಾಃ | (೭) ತದಾ ವಿದ್ವಾನ್ಸುಣ್ಯಪಾಪೇ ವಿಧೂಯ ನಿರಂಜನಃ ಪರಮಂ ಸಾಮ್ಯಮುಪೈತಿ | (೮) ಯಥೋದಕಂ ಶುದ್ಧೇ ಶುದ್ಧಮಾಸಿಕ್ಯಂ ತಾದ್ಯಗೇವ ಭವತಿ | (೯) ನಾನಾಶ್ವೇನಾಭಿಸಂಬದ್ಧಾಸ್ತದಾ ತತ್ಕಾಲಭಾವಿನಾ | ಪ್ರಕೃತೌ ಕರಣಾತೀತಾಃ ಸ್ವಾತ್ಮನ್ಯೇವ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಾಃ | ಸಂಯೋಗಃ ಪ್ರಕೃತೇರ್ನೇಷಾಂ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನಾತ್ | ಪುರುಷಾನ್ಯಬಹುತ್ವೇನ ಪ್ರತೀತಾ ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ | ಪ್ರವರ್ತತಿ ಪುನಃ ಸರ್ಗೇ ತೇಷಾಂ ಸಾ ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ | (೧೦) ಇದಂ ಜ್ಞಾನಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಮಮ ಸಾಧನ್ಯಮಾಗತಾಃ | ಸರ್ಗೇಽಪಿ ನೋಪಜಾಯಂತೇ ಪ್ರಲಯೇ ನ ವ್ಯಥಂತಿ ಚ | (೧೧) ನ ಯತ್ರ ಮಾಯಾ ಕಿಮುಪಾಸರೇ ಹರೇರನುಪ್ರತಾ ಯತ್ರ ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತಾ ಇತ್ಯಾದಿ-ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಷು ಸತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಭೇದಸ್ಯೈವೋಕ್ತೇಃ || ೧೪ ||

ಅ || (೧) ಜ್ಯೋತೀರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮಾಪವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು ಸ್ವರೂಪಾ ನಂದಾವಿಭಾವದಿಂದ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಭೇದ ವದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.) (೨) ಮುಕ್ತನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಗುತ್ತಾ ಅನ್ನ ತಾ ಆಟವಾಡುತ್ತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ವಾಹನಗಳಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. (೩) ಮುಕ್ತರು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಒಂದು ರೂಪವುಳ್ಳವರು, ಮೂರು, ಐದು, ಏಳು, ರೂಪಗಳುಳ್ಳವರೂ ಆಗು ತ್ತಾರೆ. ಯಾರು ಹೃದಯ ಗುಹೆಯೆಂಬ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯು ತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿ ತಮಗೆ ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾರೆ. (ಶ್ರೀ. ಅ. ೨ ಮಂ. ೨ ಪು. ೧೭೩) (ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ ಎಂಬುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.) ಮುಕ್ತಪರವೂ ಆಗಿದೆ. (೪) ಈ ಅನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ನಾರಾಯಣರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ

ಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಭೂರಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡಿ ವುಹಾಡಿ ವು ಎಂಬ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. (ಉಪಸಂಕ್ರಮ್ಯ ಎಂದು ಸಮಾಪಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು. ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ಮೇತ್ಯ ಎಂದು ಬುಡದಲ್ಲಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಮುಕ್ತಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ) (ತೈ. ಅ. ೩, ಮ ೧೪, ಪು. ೧೭೫) (೫) ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವರಿಗೆ ಅಶ್ರಯನನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನಂದಾಭಿವೃದ್ಧಿಕರವಾದ ಈ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕರ್ಮವು ಸ್ವೇಚ್ಛವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಮುಕ್ತರು ಯಾವುದು ಯಾವುದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಭೋಗವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಭೇದವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. ಇದು ಮುಕ್ತಪರವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ ಯಃ ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ಮೊದಲಿನ ವಾಕ್ಯವು. ಅಮುಕ್ತರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ನಾಶವಿದೆ. (೬)ಯಾವ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾದ ಸಾಧ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಪೂರ್ಣಸುಖರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವು ಅವ ಸಾನವಾಗುವಾಗ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೭)ಆಗ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಾಪವೆಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೋಷರಹಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವಾದಿ ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಆ. ಖಂ. ೫ ಮಂ. ೩) (೮) ಎಲೋ ನಚಿಕೇತರೇ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರನ್ನು ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಆ. ಖಂ. ೫ ಮಂ. ೩) (೯) ಎಲೋ ನಚಿಕೇತರೇ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರನ್ನು ಆಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯು ಕಾಣಬಾರದಿತ್ತು. ಹೀಗೆಯೇ ಸರ್ವರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನೂ ಕೂಡ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸದೃಶನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಜೀವರು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುವುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. (ಕಾಠಕ. ಅ ೨ ವ. ೧೧ ಮ. ೧೫) (೯) ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷರು ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಪ್ರಾಕೃತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರು, ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನೇ ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಇತರರಾದ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಇದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತರು ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದವರನ್ನು ಮರಳಿ ಜನನ ಮರಣಾದಿಗಳು ಇರುವ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧ ವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವು ಇರಬಹುದೆಂದರೆ-) ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ತರನ್ನು ತಿರುಗಿ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಳುಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ) (ಇದರಿಂದ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದುಕ್ತವಾಯಿತು) (೧೦) ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿವನ್ನ ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಣಾದಿರೂಪವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು.) (ಸಾಧಮ್ಯಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ಭೇದವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.) (ಗೀ. ಅ. ೧೪ ಶ್ಲೋ. ೨) (೧೧) ಯಾವ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಗಾದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು. ದೇವತೆಗಳೂ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ ಅಥವಾ ಆಸುರಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಿಗಳೂ ಇವರಿಂದ ಪೂಜಿತರಾದ ಮುಕ್ತರು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಅವನ ಪ್ರೇರಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೊದಲಾದ ವೇದ ಸ್ತೋತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭೇದವನ್ನೇ

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಅದುಕಾರಣ ಆ ವೇದಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಇರುವುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.) || ೧೪ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಬೇರೆಕಡೆ ಇರುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಐಕ್ಯಬೋಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರು ಈಗ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವಿರೋಧವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಕೂಡದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಸ-
ತ್ವತಿಷ್ಠಾಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿದುಃ ಸತ ಆಗಮ್ಯ ನ ವಿದುರಿತ್ಯಾದೌ ಭೇದ ಏವ ಹ್ಯತ್ರ
ಸತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ | (೨) ತಾ ನದ್ಯಃ ಸಮುದ್ರಾದಾಗತ್ಯ ಸಮುದ್ರಂ ಪ್ರವಿ-
ಶಂತಿ ಸ ಸಮುದ್ರ ಏವ ಭವತಿ ನ ನದೀಭಾವಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಸ ಏವ ಚ ಸಮುದ್ರೋ
ಭವತಿ ಸಮುದ್ರ ಏವ ಸಮುದ್ರೋ ಭವತಿ ನ ನದ್ಯ ಇತಿ ಭೇದಸ್ಯೈವಾವಧಾರಣಂ
ಕ್ರಿಯತೇ | (೩) ನ ಚ ಸ್ವಕೀಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಸ್ಯಾ ಜ್ಞೇಷಹರ್ತಾ ಭವತಿ | ಕಿಂ ತ್ವವಿದ್ಯ
ಮಾನಬ್ರಹ್ಮಭಾವಾಭಿಮಂತ್ಯೈವಾಪಹರ್ತಾ ಭವತಿ | ನ ಹಿ ಸ್ವಕೀಯವಿತ್ತಪರಿತ್ಯಾಗ್ಯಪ-
ಹರ್ತಾ ಭವತಿ | ಕಿಂಕು ಪರಸ್ಪಹರ್ತ್ಯೇವ | (೪) ತಸ್ಮಾದವಿದ್ಯಮಾನಬ್ರಹ್ಮಭಾವಾಭಿಮಂತ್ಯೈ-
ವಾಪಹಾರ್ಷೀತೌ ಸ್ತೇಯಮಕಾರ್ಷೀದಿತಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕಮುಚ್ಯತೇ || ೧೫ ||

ಅ || (೧) *ಸನ್ಮೂಲಾಃ, ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಅಂದರೆ 1) ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಎಂಬುದು ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (2) ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿಯೇ ಭೇದವು ತೋರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ವವನಿಗೂ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುವವನಿಗೂ ಐಕ್ಯವು ಕೂಡಲರದಷ್ಟೆ. (3) ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನಗಳಾದ ನಾನಾ ವ್ಯಕ್ತರಸಗಳು, ನದೀ ಸಮುದ್ರಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದಕಾರಣ ಭೇದದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದಪ್ರಯುಕ್ತ ಭೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೨) (ನಾನಾವ್ಯಕ್ತರಸಾನಾಮೇಕತಾಂ ಎಂದು ಐಕ್ಯವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. ಏಕತಾಂ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಮಿಶ್ರಣವೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ—ನಾನಾ ವ್ಯಕ್ತರಸಗಳು ಪರಸ್ಪರಭೇದ ಬಿಟ್ಟು, ಮೊದಲೇ ಇದ್ದ ಜೇನುವಿನಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ನೂಲುಗಳು ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನಗಳೇ ಆದ ಪುಷ್ಪರಸಗಳು ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದ ಜೇನುವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರೂ ನದೀ ಸಮುದ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಐಕ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆನ್ನ ಬೇಕು ಎಂದರೆ—ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಐಕ್ಯವು ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ವೃದ್ಧಿಯು ಕಾಣದೆಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು, ವೃದ್ಧಿಯು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತಾಃ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದಿಂದ (ನಿಯಮಿತ ಜಲರಾಶಿಯಿಂಥ) ಬಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರವು ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ನದೀಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಸಮುದ್ರ ಏವ ಭವತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ

* ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ೩೨ನೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸಮುದ್ರವು ನದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಿ ಈಗ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸಮುದ್ರವೇ ಸಮುದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಏವಂಚ ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸ ತ ಆಗಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) (೩) (ಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯೇ ಅಪಹಾರ್ಷೀತ್ ಇದರಿಗೆ ಕದ್ದನು. ಸ್ತ್ರೀಯಮಕಾರ್ಷೀತ್ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕದ್ದನು ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಗೇನೇ ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಿಂದ ಅನರ್ಥಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) (ಪರರ ಮತ ದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಉಂಟೆಂದು ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅನರ್ಥವು ಹೇಳಿದ್ದೂ ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. ಏವಂಚ) ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿದುದರಿಂದ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಭೇದ ವಾದಿಯು ಅಪಹಾರಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದವನೇ, (ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು) ಅಪಹಾರಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ತನ್ನದೇ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ಅಪಹರಿಸಿದವನಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತನು ಏಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ—) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿದವನು ಅಪಹಾರಮಾಡಿದವ ನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಮೂಢನಾಗಲೀ ವಿರಕ್ತನಾಗಲೀ ತನ್ನ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಏವಂಚ ಭೇದಜ್ಞಾನಿಯು ಅಪಹಾರಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) ಪರಂತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸು ವವನೇ ಅಪಹರ್ತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಅದುಕಾರಣ ಲೋಕಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಸ್ತುತಃ ತನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ ದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ತನಗೆ ಇದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದವನೇ ಅಪಹಾರ್ಷೀತ್ ಇದಿರುಕದ್ದನು, ಸ್ತ್ರೀಯಮ ಕಾರ್ಷೀತ್ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕದ್ದನು, ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಆದಕಾರಣ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೇನೇ ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅನರ್ಥಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ವಿರೋಧದಿಂದ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವು ಅರ್ಥವಲ್ಲ)

|| ೧೫ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ರವ್ಯವು ಬೇರೆಯವರದ್ದೇ. ನನ್ನದು ಅಲ್ಲವೇಅಲ್ಲ. ಎಂದು ತಿಳಿದವನು ವಂಚನೆಯಿಂದ ಆ ದ್ರವ್ಯವು ತನ್ನದ್ದೆಂದು ಮಾಡುವವನು ಕಳ್ಳನು. ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಕದಿಯುವುದು ಅಪಹಾರವು. ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಪರಕೀಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವವನ್ನು ವಂಚನೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತನ್ನದ್ದೆಂದು ಮಾಡಲು ಕಳ್ಳವಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಸ್ತ್ರೀನನೂ ಅಪಹರ್ತನೂ ಹೇಗೆ ಆಗುವನು? ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅದುಃಖಿತಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿಬ್ರಹ್ಮಸ್ವಭಾವಾನನು-
ಭವಂ ಸ್ವಾತ್ಮನೋಪಿ ವಿಜ್ಞಾತ್ವೈವ ತದ್ಭಾವಾಭಿಮತೇಃ ಸ್ವೈನ್ಯಂ | ಪರಕೀಯಾಭಿಮತೇ-
ರಪಹಾರಃ | (೨) ಪರಸ್ವಭಾವಾಭಿಮತೇರಪಹರ್ತಾ ಸ್ವವಂಚನಾತ್ | ಸ್ತ್ರೀನಶ್ಚಾಭೇದ-
ವೇತ್ತಾ ತು ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಹನ್ಯತೇ ಸದೇತಿ ತತ್ತ್ವವಿವೇಕೇ | (೩) ನ ಚ ದಾರ್ಥ್ಯಮಾತ್ರೇ
ದೃಷ್ಟಾಂತೋಪಯಂ | ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ನ ಭವತೀತಿ
ಹತಿಮುಕ್ತೋರಪಹಾರಾನಪಹಾರೈಕಹೇತುಕತ್ವಪ್ರತೀತಿಃ | ಅನ್ಯಥಾ ಯದಿ ದೃಢೋ
ಭವತಿ ಯದ್ವದೃಢೋ ಭವತೀತ್ಯುಚ್ಛೇತ | (೪) ನ ಚ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಮೂತ್ರಂ | ತದಾ ಸತ್ಯಾ-
ನ್ಯತವಾದ್ಗುಪ್ತಾಂತೇನ ಪೂರ್ತೇರಪಹಾರದೃಷ್ಟಾಂತೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ | (೫) ತಸ್ಯಾದಭೇದ-

ಜ್ಞಾನೇನ ಮಹಾಂತಂ ವಿಪಾಕಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ಭೇದಜ್ಞಾನಾನ್ಮುಕ್ತಿಪರಮೇವೈತ-
ದ್ವಾಕ್ಯಂ || ೧೬ ||

ಅ || (೧) ದುಃಖಲೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ, ಅನಂದ ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು (ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನದ್ದೇ, ತನ್ನ ದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ) ವಂಚನೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವು ತನ್ನದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಕಳ್ಳನು (ಅಂದರೆ ತಾನು ದುಃಖ ಅಜ್ಞಾನಿ ಅಸ್ವತಂತ್ರ ಅಪೂರ್ಣ ಇದ್ದುಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ವಂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಕಳ್ಳನು.) ಪರಬ್ರಹ್ಮನದ್ದಾದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ತನ್ನದ್ದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಇದ್ದಿರು ಅಪಹರಿಸಿದ ಕಾರಣ ಅಪಹರ್ತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಬೇರೆಯವರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು ಕಳ್ಳನು. ಅಥವಾ ಅಪಹಾರಿಯಾಗುವನು. ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಹಾಗಲ್ಲ, ಅದುಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀನನಾಗಲೀ ಅಪಹಾರಿಯಾಗಲೀ ಆಗಲಾರನು, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಕೂಡದು ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಸ್ತ್ರೀನಾಪಹಾರಿಗಳಿಗೆ ಸದೃಶನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮ್ಯವು ಇರಲಾರದು. ಪ್ರಕೃತ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಗಳಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಅಪಲಾಪ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಅಪಹರ್ತನು. ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದುಃಖಮೊದಲಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ವಂಚನೆಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀನ(ಕಳ್ಳ)ನು. ಅದುಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀನನೂ ಅಪಹಾರಿಯೂ ಆದ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅನರ್ಥಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವು ತನಗೆ, ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ತಾನು, ಎಂದು ತಿಳಿದ ಕಾರಣ ಅಪಹರ್ತನೆಂದೂ, ತನಗಿದ್ದ ದುಃಖಾದ್ಯನುಭವಗಳನ್ನು ವಂಚನೆಮಾಡಿದ ಕಾರಣ (ಅಂದರೆ ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾದುದರಿಂದ ತನಗೆ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಕಾರಣ) ಸ್ತ್ರೀನನೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹವನನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸದಾ ಅಂಥಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ತತ್ತ್ವವಿವೇಕದಲ್ಲಿದೆ. (೩) (ಸ್ತ್ರೀನ ಅಪಹಾರಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅನರ್ಥವು ಹೇಳುತ್ತದೆಂಬುವುದು ಆಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ—ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥ ಹನ್ಯತೇ ಅಥ ಮುಜ್ಯತೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅಪಹಾರಮಾಡಿದವನನ್ನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು, ಮಾಡದಿರುವವನನ್ನು ಬಿಡುವುದು, ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಕದ್ದವನು, ಕದಿಯದವನು, ಇವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಪಥಪೂರ್ವಕ ವಿಚಾರಮಾಡುವಾಗ ಯಾವನು ಸರ್ವಥಾ ತಾನು ಕದಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುದೃಢನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೋ, ಆತನನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವನು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೋ, ಆತನನ್ನು ಜೈಲಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಕಾರಣ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ದಾಷ್ಟ್ಯವೂ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ದಾಷ್ಟ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥವು. ಏವಂಚ ಅ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವಾಗ ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಅತಿಧೈರ್ಯವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ) ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಸಂದೇಹವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಮುಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸಂಸಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಅದು ಆಯುಕ್ತವೆಷ್ಟು ತ್ತಾರೆ.) ದಾಷ್ಟ್ಯಮಾತ್ರವು ಬಿಡುಗಡೆಹೋದಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ (ದಾಷ್ಟ್ಯಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ) ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಲಾರದು. (ಏಕೆಂದರೆ ಸ ಯ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಅಪಹಾರನೇ ಕಾರಣವು. ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಕದಿಯದಿರುವುದೇ ಕಾರಣವು, ಎಂದು ಹೇಳಿಯಿದೆ. (ಪರಮ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ದಾಷ್ಟ್ಯಮಾತ್ರವೂ ಬಿಡದಿರಲಿಕ್ಕೆ ದಾಷ್ಟ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸ ಯದಿ ದೃಢೋ ಭವತಿ. ಅಥ ಮುಜ್ಯತೇ ಸ ಯದ್ಯದೃಢೋ ಭವತಿ ಅಥ ಹನ್ಯತೇ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು, (ಅದು ಕಾರಣ ಅವರ

ಅರ್ಥವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.) (೪) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾದಿಯು ಅಸತ್ಯವಾದಿಯು ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವಿನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ಕಾಯ ಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಕದ್ದವನು ಕದಿಯದವನು ಇವರಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ಆಡಿದವನ ಕೈಸುಡುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯನುಡಿದವನ ಕೈಸುಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದ ವಿಧ್ವಾಂಸನು ಸದ್ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಿರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದ ಅಜ್ಞನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಬರುತ್ತಾನೆನ್ನುವರು. ಇದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಸತ್ಯನುಡಿಯುವಿಕೆ, ಸುಳ್ಳುನುಡಿಯುವಿಕೆ, ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇಷ್ಟವೆಂದಲ್ಲ. (ಏಕೆಂದರೆ) (ಪರರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಸತ್ಯನುಡಿ. ಸುಳ್ಳುನುಡಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಿಷ್ಟವೆಂದಾಗಿದ್ದರೆ) ಅಗ ಸಃ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಃ.....ಮುಚ್ಯತೇ ಎಂದೂ ಸಃ ಅನ್ಯತಾಭಿಸಂಧಃ.... ಹನ್ಯತೇ ಎಂಬೀ ಸತ್ಯನುಡಿ, ಸುಳ್ಳುನುಡಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯಪಹಾರದೃಷ್ಟಾಂತವು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು (೫) (ಪರರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ (ಅಥ ಹನ್ಯತೇ ಎಂಬಪರ್ಯಂತ ಸ್ವೇನ ಅಪಹಾರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ) ಜೀವೇಶ್ವರರ ಐಕ್ಯವಾದರಿಂದ (ಅಥ ಹನ್ಯತೇ ಎಂಬಪರ್ಯಂತ ಸ್ವೇನ ಅಪಹಾರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ) ಜೀವಹರ್ಷಕ್ಕೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ) ಭೇದಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪುರುಷಂ ಸೋಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯವು ನೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿ || ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಆದಕಾರಣ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ, ಅದು ಕಾರಣ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಅದುದರಿಂದ ಐಕ್ಯವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು || ೧೬ ||

ಹೀ—ಎಲ್ಲಾ ಅಗಮಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರಲಿ, ಆದರೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ವಿರೋಧಬರುವುದು ಹೇಗೆ? ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಾವತನುಸಪತ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಭೇದಾಭೇದವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದೂ ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಭಿನ್ನಸ್ಯೈವೋತ್ಕರ್ಷೋ ಭವತಿ (ಇತಿ) | ಅಭಿನ್ನಸ್ಯ ಕುತ ಉತ್ಕರ್ಷಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಅಜ್ಞಾನದುಃಖಯುಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚ | (೨) ನ ಹಿ ತತ್ತ್ವಕ್ಷೇ ಪರಮಾರ್ಥದುಃಖಿನೋ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ದುಃಖಿನಶ್ಚ ತತ್ಕಾಲೇ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಶೇಷಃ | (೩) ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ಚ ಭ್ರಾಂತಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿತಮೇವ | ನ ಹಿ ಭ್ರಮಃ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಯುಜ್ಯತೇ | (೪) ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪರಮಂ ವಿಷ್ಣುಂ ವಿದಿತ್ವೈವ (ತ್ವಾಃಪಿ) ಸ ರಾಘವಃ | ದೈತ್ಯಾನಾಂ ನೋಹನಾರ್ಥಾಯ ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ಮೂಢತಾಮಿತಿ (ಚ)ಪಾದ್ಯೇ || || ೧೭ ||

ಅ || (೧) ಭೇದವಿದ್ದರೇನೇ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಕಂಡದೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಯಾರಿಂದ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. (ಭೇದಾಭೇದದಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅಭೇದವೂ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಾರದು.) (ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನೆಂದಾದರೆ—ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಕೂಡಲಾರದು, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಯುಕ್ತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)

ಅಜ್ಞಾನ ದುಃಖಮೊದಲಾದವು ಇರುವ ಜೀವನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನ ದುಃಖಮೊದಲಾದುದು ಬರಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಕೂಡಲಾರದು. ಪರಂತು ನಿಕೃಷ್ಟತ್ವವೇ ಬಂದಿತ್ತು. (೨) (೧) (ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜೀವನಿಂದ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯಿಂದಲೇ ದುಃಖ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಇವೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೇ ದುಃಖಾದಿಗಳಿವೆ. ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಇರುವವನು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಾಧೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಿದ್ದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳಲ್ಲೆಯೂ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾಗುವುದು, ಎಂದು ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುಃಖವುಳ್ಳ ಜೀವರಿಂದ ಅಭೇದವಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಇರಲೇಬೇಕಾಗುವುವು. (೨) ಮತ್ತು ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖಾದಿಗಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ದುಃಖವುಳ್ಳ ಜೀವರಂತೆ ಉತ್ತಮತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಆಗುವುದು. * ಭ್ರಮೆಗೊಂಡವನಿಗೆ ಬಾಧಜ್ಞಾನವು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅದಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಭ್ರಮೆಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುಃಖಾನುಭವವು ಭ್ರಮೆಯಿದ್ದವನಿಗೂ ಭ್ರಮೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗೂ ಸಮವೇ ಆಗಿದೆ. (ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಮಗನು ಸತ್ತುಹೋದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುಃಖವುಳ್ಳವನಿಗೂ, ಮಗನು ಸತ್ತುಹೋಗದೆ ಸತ್ತುಹೋದನು ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖವುಳ್ಳವನಿಗೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಕೇಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಅದ್ವೈತಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದುಃಖವುಳ್ಳವನಿಗೂ, ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖಗೊಂಡವನಿಗೂ, ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಕೇಷವೂ ಇಲ್ಲ. (೨) (ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟಿರಿ ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭ್ರಾಂತನಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭ್ರಮೆಗೊಂಡವನಿಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರಿತ್ವವು ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವೇ ಆಗಿದೆ. (ಭ್ರಾಂತನಿಗೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರಿತ್ವವು ವಿಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ) ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಭ್ರಮೆಯು ಕೂಡಲಾರದು. (೪) (ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ದುಃಖಗೊಂಡ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ವಿಕೆ ಆಗಲಾರದು. ಎಂದರೆ ವ್ಯಷ್ಟಾಂತವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಆ ರಾಮನು ತಾನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವವಕ್ಕಾಗಿ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು (ದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು) ತೋರಿಸಿದನು, ಎಂದು ಪಾದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ.

|| ೧೭ ||

ಪೀ—ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸೂತ್ರವಿರೋಧವದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಓಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಂ ಓಂ | ಓಂ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಓಂ | ಇತ್ಯೈ-
(ತ್ಯಾದಿನೈ)ಶ್ಚರ್ಯಮರ್ಯಾದಯಾ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಭೇದಸ್ಯೈವ ನಿರ್ಣೀತ-
ತ್ವಾಚ್ಚ ಭಗವತಾ | (೨) ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾನುಸಾರೇಣ ವೇದಾದ್ಯಂ ಸರ್ವಮೇವ ಚ | ಯೋ-
ಜ್ಯಂ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣಿ ದೃಶ್ಯಮಾನಾರ್ಥತೋನ್ಯಭೇತಿ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತೇ | (೩)
ಚೋರದೃಷ್ಟಾಂತತೋ ಯಸ್ಯ ಹ್ಯಭೇದಜ್ಞಾನತಸ್ತಮಃ | ಭೇದೇನೋತ್ಕರ್ಷವೇತ್ಯುಕ್ತು-
ಮುಕ್ತೀವ ಹ್ಯಚೋರವದಿತಿ ಚ ||

|| ೧೮ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನಾಸ್ತಾಮೃತಃ ಸಮಭವತ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮುಕ್ತರು ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಹಗ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾವು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಭ್ರಮೆಯು ಹಾವು ಅಲ್ಲ ಹಗ್ಗ ಎಂಬುವುದು ಬಾಧಜ್ಞಾನವು ಹಾವು ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅನುಕರಣವು

ಅ. ೪, ಪಾ. ೪, ಸೂ. ೧೭) ಶರೀರಭೇದಾದೂರ್ಧ್ವಮುತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಎಂದು ಜೀವಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜೀವನಿಗೆ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವು. (ಸೂ. ೧೮) ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಐಶ್ವರ್ಯವು ನಿರವಧಿಕವು, ಜೀವರ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಅವಧಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವದೆ ಎಂದೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ ಇದುವೊಂದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದ ಹೇಳಿದಕಾರಣ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದು, ಎಂದರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ವೇದ ಮೊದಲಾದುವುಗಳೆಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವ ಅರ್ಥ ಏನಹ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾಡಕೂಡದು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೩) (ಈ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಇದೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ಜೋರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ತಮಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಅನರ್ಥಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಜೀವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಭೇದವದೆ, ಎಂಬ ಜ್ಞಾನನಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಕದಿಯದವನಂತೆ ಮೋಕ್ಷವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

|| ೧೮ ||

ಹೀ—ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿತು. ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತತ್ತ್ವವು ಇದುವೊಂದಲಾದ ಅಭೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳುವುದು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸಾರತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಜ್ಞಾನತ್ವಾದ್ಯ ಇತಿರೀತಿಃ | ಸರ್ವಸ್ಯೇಷ ಇತಿ ಹ್ಯೇಷ ಮಾನಾನಾಮಣಿಕೋಣಿಮಾ | (೨) ತತ್ತಂತ್ರತ್ವಾದ್ಯತದಾತ್ಮ್ಯಂ ಸ ಸತ್ಯಃ ಸಾಧುರೂಪತಃ | ತತ್ತ್ವತೇಃ ಪೂರ್ಣತತ್ವಾತ್ ಸಾದನಾತ್ ಇತಿರೀತಿಃ | (೩) ಅತ್ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಪುತ್ರೀತಿ ಯ ಉಕ್ತೋ ಗೌತಮೇನ ತು | ನವಕೃತ್ಯಃ ಸದೃಷ್ಟಾಂತಂ ಸರ್ವಭೇದೇನ ಕೇಶವಃ | (೪) ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಚಿದಚಿತ್ತರಮಾಯ ತೇ | ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಯ ದೇವಾಯ ಪೂರ್ಣಾನಂದೈಕರೂಪಿಣೇ | ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ | (೫) ಅತಃ ಸರ್ವಚಿದಚಿದ್ವಿಲಕ್ಷಣಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣೋ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಂ ||

|| ೧೯ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಸಃ ಎಂದೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಯಃ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಏಷಃ ಎಂದೂ, ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾ ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾನಿಗಳಾದ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಅಣಿಮಾ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ (೨) ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವಾಮಿಯು. ಸಾಧುಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ತತ್ ಎಂದೂ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಅತ್ಮನೆಂದೂ ದುಷ್ಕರವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸಃ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಹೀಗೆ ಉದ್ಬಾಲಕರು ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎಲೋ ಮಗನೇ ನೀನು ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಿ ಎಂದು ಒಂಭತ್ತಾವರ್ತಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳಿರುವರು. (೪) ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ, ಪಡ್ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ, ಚೇತನಾಚೇತನಗಳಿಂದುತ್ತಮನೂ,

ಪೂರ್ಣಾನಂದಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಸಮಸ್ತ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತ್ಯನೂ ಆದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೫) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಜೀತನಾಜೀತನಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನು, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷರೆಂದುತ್ತಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ವಿ || (1) ಯದ್ವೈಪಿ ಸ ಯ ಏಷೋಽಜಮಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೇ (ಪು. ೩೬೪ ರಲ್ಲು) ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ ಯ ಏಷಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ. ಆದರೂ ಇತರಖಂಡಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮೊದಲು ಅರ್ಥಹೇಳದಿದ್ದ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸರ್ವಥಾ ಇದು ಐಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕ ಅಂತಿಮ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. (2) ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಮಂಗಲವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. (3) ನವಕೃತ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿದರು. || ೮-೧೭ || || ೧೯ ||

ಹದಿನೇಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೮ ||

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಮತ್ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. || ೮ ||

ಇಂದೀವರದಲಕ್ಶ್ಯಮಮಿಂದಿರಾನಂದವರ್ಧನಂ |

ವಂದೇ ನಂದಸುತಂ ಸಾಂದ್ರಾನಂದಸುಂದರವಿಗ್ರಹಂ ||

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಒಂಭತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ನಾನಾದಿಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತದೇವಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ವಿಷ್ಣುನೇ ।
ಸತ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮಾಂತರೂಪಾಯ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಸದಾ ॥

೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೆಚ್ಚು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ತಾನು ಈಶ್ವರನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಶ್ರೀತಕೇತುವಿಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹುದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೋಕ್ಷಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉಃ ॥ ಓಂ ॥ ಅಧೀಹಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹೋಪಸೆಸಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರಂ
ನಾರದಸ್ತು ಹೋವಾಚ ಯದ್ವೇತ್ಥ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ ತತಸ್ತ ಉಧ್ವಂ
ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿತಿ ॥ ೧ ॥

ಅ ॥ ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದರು ಪೂಜ್ಯರೇ ನನಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿರಿ, ಎನ್ನುತ್ತಾ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇವಿಸಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ತಿಳಿಯದ ಅಂಶವನ್ನೇ ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ಉಪಸತ್ತಿಮಾಡು ತಿಳಿದ ಅಂಶಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದ್ದಾದ ತಿಳಿಯದ ಅಂಶವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆನು, ಎಂದು ನಾರದರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ॥ ೧ ॥

ಉ. ॥ ಸ ಹೋವಾಚ ಋಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ಯಜುರ್ವೇದಂ
ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇ-
ದಾಘಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರೈರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯಾನಂ
ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ
ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಮೇತದ್ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ॥ ೨ ॥

ಅ ॥ ಆಗ ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನಾನು ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ನಾಲ್ಕನೇದಾದ ಅಥರ್ವವೇದ, ಯುಗಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೇದಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಗ

ಳಾದ ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣರೂಪ ವೇದ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಹೇಳತಕ್ಕ ಗ್ರಂಥ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ದೇವತೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಹೇಳತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಧಿಯಿದೆ, ಎಂದು ಅದರ ಚಿಹ್ನೆ ತೋರಿಸತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೂಲವೇದ, ವೇದಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರತಕ್ಕ ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮ. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಿದ್ಯೆ, ಅರಣ್ಯಕ, (ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯತಕ್ಕ ವೇದಭಾಗ) ಭೂತಗಳ ಚಿಹ್ನೆ ತೋರಿಸತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರ, ಸರ್ವಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ದೇವತೆಗಳ ಪರಿವಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರುತ್ತೇನೆ. || ೨ ||

ಪೀ—ಇನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶವು ಯಾವುದೆಂದರೆ—

ಉ. || ಸೋಹಂ ಭಗವೋ ಮಂತ್ರವಿದೇವಾಸ್ಥಿ ನಾತ್ಮವಿಚ್ಛಿತ್ರತಃ
ಹೈವ ನೋ ಭಗವದ್ಭುತಶೇಷೈಸ್ತರತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿದಿತಿ ಸೋಹಂ ಭಗವಃ
ಶೋಚಾಮಿ ತನ್ಮಾ ಭಗವಾಂಜ್ಯೋಕಸ್ಯ ಪಾರಂ ತಾರಯತ್ಪ್ರಿತಿ ತಃ ಹೋ-
ವಾಚೆ ಯದ್ವೈ ಕಿಂ ಚೈತದಧ್ಯಗೀಷ್ಠಾ ನಾನೈವೈತತ್ || || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತವನಾದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆ. (ಅಂದರೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ) ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶಬ್ದಸಮೂಹಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿ ಆತ್ಮನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. (ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕ ವೇದಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಸಾಕು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಏತಕ್ಕೆ? ಎಂದರೆ) ಪೂಜ್ಯರೇ ತಮ್ಮಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳಿರುತ್ತೇನೆ. ಆದಕಾರಣ ನಾನು ದುಃಖಪಡುತ್ತೇನೆ. ಅಂತಹ ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಶೋಕಸಾಗರದ ಅಂತವನ್ನು ದಾಟಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಎಲೋ ನಾರದರೇ ನೀವು ಯಾವ ಋಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತಿರುತ್ತೀರೋ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಮೂಹವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ನಾಮಧೇಯವೇ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೩ ||

ಪೀ—ಏಕದೇಶವು ನಾಮವಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಮುಖ್ಯವು, ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ನಾಮ ವಾ ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದಃ
ಆಥರ್ವಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಃ ಪಂಚನೋ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಃ
ಪಿತ್ರೋ ರಾಶಿದ್ಯೋವೋ ನಿಧಿರ್ವಾ ಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾ
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ಸರ್ವದೇವಜನವಿದ್ಯಾ
ನಾನೈವೈತನ್ನಾಮೋಪಾಸ್ತೇತಿ || || ೪ ||

ಅ || ಪುಗ್ಗೇದ ಮೊದಲಾದುದು ಎಲ್ಲವೂ * ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಧೇಯವೇ. (ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಧೇಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಳಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.) ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಧೇಯವೇ. ಅಥವಾ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವವಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕುತು ಉಷಃಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ನಾನು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಉಷೋ ದೇವಿಯು ಗ್ರಂಥಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಾಳೆ. (ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ) ಉಷೋದೇವಿ ಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾರೂಪವಾದ ನಾಮಕ್ಕೆ ಅವಾಂತ ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷಃ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸನ್ನಿಹಿತ ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.) ಎಂದು ನಾರದರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. || ೪ ||

ಪೀ - ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವನ್ನಾವೋ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾ- ಸ್ತೇಸ್ತೀ ಭಗವೋ ನಾವೋ ಭೂಯ ಇತಿ ನಾಮೋ ವಾವ ಭೂಯೋಃ- ಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ ||೧-೯|| ೫ ||

ಅ || ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಾಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷೋದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಅವನು ಉಷೋದೇವಿಯು ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷೋದೇವಿಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೋ, ಅಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಾಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷೋದೇವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುವು ಇದೆಯೋ, ಎಂಬ ನಾರದರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸನತ್ತುಮಾರರು ಉಷೋದೇವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ, ಎಂದರು. ಆಗ ನಾರದರು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. (ಇಲ್ಲಿ ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನೂ, ಭೂಮಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶನೈಶ್ವರನನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು) || ೫ ||

ಪೀ—ಯದ್ವೇತ್ಯ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಮಾ ಎನ್ನುವುದು ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಯತ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ನಾರದರು ಬರುವಾಗ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಸಮೇತ ನಾರದರು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಿಂದ ತೇನ ಮಾಮುಪಸೀದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದರೆ—ಆ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಹಿಂ || (೧) ಯದ್ವೇತ್ಯ ತೇನ ತದುಕ್ತ್ವಾ ಮಾಮುಪಸೀದ | (೨) ಪಿತ್ಯಲ- ಕ್ಷಣಂ ತು ಪಿತ್ಯಂ ಸ್ಯಾದ್ರಾತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಾಣಂ | ದೇವತಾಲಕ್ಷಣಂ ದೈವಂ ನಿಧಿತ್ಯ ನಿಧಿಲಕ್ಷಣಂ | ವಾಕೋವಾಕ್ಯಂ ಮೂಲವೇದೋ ವೇದಸಾರೋಪಸಂಹೃತಿಃ | ಏಕಾ- ಯನಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ದೇವವಿದ್ಯಾತ್ವ(ತ್ಯ)ಮಾನುಷೀ | ದೇವಜ್ಞೇಯೈವ ಯಾ ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ತಥಾಃರಣಂ | (೩) ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಭೂತಚಿಹ್ನಂ ಕ್ವತ್ರವಿದ್ಯಾ ತು ನೀತಿಕಾ |

• ಹಿಂದಿನಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು

ನಾಕ್ಷತ್ರೀ ಚೋತಿಷಾಖ್ಯಾ ಚ ಸರ್ಪಲಕ್ಷಣಮೇವ ಚ | ಸರ್ಪವಿದ್ಯೇತಿ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಾ
ಯಾ ದೇವಪರಿಚಾ(ವಾ)ರಗಾ | ಸಾ ದೇವಜನವಿದ್ಯಾ ಸ್ಯಾದೇತಾ ವೇದ ಸ ನಾರದ ಇತಿ
ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ನೀವು ಯಾವ ಋಗಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀರೋ, ಅಂತಹ ತಿಳಿದ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳ
ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬನ್ನಿರಿ (ತಿಳಿಯದ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು) (೨) (ನಾರದರು ಹೇಳಿದ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪುರಾಣಕರ್ಮಾಂತ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ಪಿತ್ರಾಂ ರಾಶಿಂ ಇತ್ಯಾದಿ
ಗಳ ಅರ್ಥಗಳು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ಅದು ಕಾರಣ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.) ಪಿತ್ರಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರಾದ್ಧ ಕಲಾಪವು ಪಿತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಖ್ಯಾಸಮೂಹದ
ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವು ರಾಶಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಮೂವ
ತ್ತೆರಡು ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರವು ದೈವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಉತ್ಪಾತಜ್ಞಾನವು ದೈವವೆನಿಸುತ್ತದೆ
ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣ ವಿರೋಧವೂ ಅದೆ) ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಧಿ
ಯದೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಧಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಲವೇದವು ವಾಕೋವಾಕ್ಯವೆನಿಸು
ತ್ತದೆ. (ಮೂಲವೇದವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಋಕ್ನಿಗಾದಿರೂಪವಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅದು ಕಾರಣ
ಋಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವಾಂತರವೇದಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಮೂಲವೇದದ ಸಾರಭೂತವಾದ
ಅವಾಂತರವೇದದ ಉದ್ಧಾರವಾದ ಇಷ್ಟತನಾಲ್ಕು. ನೂರು, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಖಾರೂಪವಾದುದು ಏಕಾ
ಯನೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ವಾಕೋವಾಕ್ಯಂ=ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವು ಏಕಾಯನಂ=ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು, ಎಂದು ಪರರು
ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ.) (ದೇವವಿದ್ಯಾ ಎಂದರೆ-ದೈವಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉತ್ಪಾತ
ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವರು. ಅದು ಅಯುಕ್ತವು. ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿ
ದಂತೆ ಆಗುವುದು: ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವೇದತೆಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕ
ವಿದ್ಯೆಯು ದೇವವಿದ್ಯೆಯು, ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯತಕ್ಕ ಉಪ
ನಿಷತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ (ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮ ವಿದ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು. ತಿಕ್ಕಾ ಕಲ್ಪ
ಚಂದೋವಿಚಿತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವು.) (೨) ದೇವತೆಗ
ಳಿಂದ ಇತರಗಳಾದ ಭೂತಗಳ ಜಿಹ್ವೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಾಮುದ್ರವು ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ನೀತಿ
ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ಯೆಯು. (ಧನುರ್ವೇದವು ಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಮಾಣವಿರು
ದ್ಧವು.) ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಸರ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಗಾರುಡವು
ಸರ್ಪವಿದ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಭೃತ್ಯರಾದ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ಹೇಳುವ ಗಾಂಧರ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ದೇವ
ಜನವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ನಾರದರು ಈ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದಿರುವರು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆ
ಯಲ್ಲಿದೆ.

|| ೧ ||

ಪೀ—ನಾರದರು ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವರಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ.
ಅದುದರಿಂದ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಮೋಕ್ಷದೇವತಾಡಬೇಕೆಂದು ಏಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ವಿದ್ಯಾನಾಂ ನಿರ್ಣಯಾಜ್ಞಾನಾದವಿದ್ವಾನ್ವಚೈತೇ ಪುಮಾನ್ |
ಸರ್ಪವಿದ್ಯಾವಿದಪ್ಯದ್ಧಾ ತಸ್ಮಾನ್ನಿರ್ಣಯವಿತ್ತಯೇ | ಕುಮಾರಮೈಚ್ಛದ್ವೇವರ್ಷಿರ್ನಾರ-
ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಮಮಿತಿ ಚ | (೨) ವಿಶ್ಲೇಷಾರ್ಣವು ಯತೋ ವಿದ್ಯಾಃ ಸರ್ಪನಾಮೇ-
ತ್ಯತಃ ಸ್ಮೃತಃ | ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನೀ ಚೋಷಾಸ್ತ(ತ)ಸ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂ ಸ್ಮರೇತ್ | (೩)

ಯದೇಷಾ ನ ತ್ವಮೇಯಾ ಸ್ಯಾನ್ನೀಯತೇ ಹ್ಯುಷಸಿ ಧ್ರುವಂ | ರಾತ್ರಿಮಾನಮಜಾನದ್ಭಿ-
ಸ್ತತೋ ನಾಮೇತ್ಯುಷಾಃ ಸ್ಮೃತಾ || ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧ || || ೨ ||

ಅ || (೧) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಾದರೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಗಳ ನಿರ್ಣಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿದ್ವಾನ್ (ತಿಳಿದವರಲ್ಲ) ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದರು ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಾದರೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಜ್ಞಾನ ಹೊಂದು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. (ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರ ದರು ತಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದರೂ ಪ್ರಾಕೃತಪುರುಷರಂತೆ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆಂದು ಪರರು ಹೇಳು ವುದು ಆಯುಕ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಸ್ಕಂದನ ಅವತಾರರಾದುದರಿಂದ ನಾರದರಿಗಿಂತ ಸ್ವತಃ ಉತ್ತಮರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.) (೨) (ಸನತ್ಕುಮಾ ರರು ನಾಮೈವೈತತ್ ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ನಾಮವೆಂದು ಹೇಳಿದವರು. ಅದು ಯಾರಿಗೆ ನಾಮ ವೆಂದರೆ) ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಾಮಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವನಾಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ನಾಮ ಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಉಷೋದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. (೩) (ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯೆಂದಾದರೆ ಭಾರತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಆಮೇಯಳು ಆಗಬೇಕು. ಅದುಕಾರಣ ನಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ರಾತ್ರಿಯ ಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವವರಿಂದ ಉಷೋದೇವಿಯು (ಉಷಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿ ರುವುದರಿಂದ) ಉಷಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಅದುಕಾರಣ ಉಷೋದೇವಿಯು (ಭಾರ ತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ) ಆಮೇಯಳು (ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವವಳು) ಅಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ (ಅಮಾ-ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರು ವವಳು, ನ-ಅಲ್ಲ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ನಾಮ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. || ೯-೧ || || ೨ ||

ಒಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ನಾರದರಿಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ವಾಗ್ವಾವ ನಾಮೋ ಭೂಯಸೀ ವಾಗ್ವಾ ಉಗ್ವೇದಂ ವಿಜ್ಞಾ-
ಪಯತಿ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸ-
ಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಸಿತ್ತ್ಯಂ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ
ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ
ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ವದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ದಿವಂ ಚ ಪೃಥಿವೀಂ
ಚ ನಾಯುಂ ಚಾಕಾಶಂ ಚಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ ದೇವಾಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ
ಸತೋಶ್ಚ ನಯಾಸಿ ಚ ತೃಣವನಸ್ತೀನ್ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಿಸತಂಗಸಿಪೀ-
ಲಿಕಂ ಧರ್ಮಂ ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ
ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚ ಯದ್ವೈ ವಾಜಾಭವಿಷ್ಯನ್ನ ಧರ್ಮೋ

ನಾಥವೋ ವೃಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯನ್ನಸತ್ಯಂ ನಾನೃತಂ ನ ಸಾಧು ನಾಸಾಧು ನ
ಹೃದಯಜ್ಞೋ ನಾಹೃದಯಜ್ಞೋ ವಾಗೇವೈತತ್ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ
ವಾಚಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ನಾಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಪಕ್ಷಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಗಿಂತ *ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೇ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಅಗ್ನಿಯ ಪಕ್ಷಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಹೋಮಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ವಸು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಕಾರಣ ವಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವಳು. (ಅವಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು ಹೇಗೆಂದರೆ—ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೇ ಇದು ಋಗ್ವೇದವು ಇತ್ಯಾದಿ ಋಗ್ವೇದದ ಯಜುರ್ವೇದ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಅಂದರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ತಾನೂ ಹೇಳಿ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಜೀವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.) (ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ನಾಮ (ಶಬ್ದ) ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲ. ಪರಂತು ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅವಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸ್ವರ್ಗ, ಪೃಥಿವೀ, ವಾಯು, ಅಕಾಶ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಪಶುಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಹುಲ್ಲು, ಮರ, ಅರಣ್ಯದ ಜಂತುವಿಶೇಷಗಳು, ರೇಟಿ ಹಾತೆ ಇರುವ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತು, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಸತ್ಯನಿಷಿ, ಸುಳ್ಳು, ಒಳ್ಳೆದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದು, ಶ್ರೀಹರಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಶ್ರೀಹರಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು, ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಹೊರತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮಗಳು ಅಥವಾ ಸತ್ಯ ಅನೃತ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆಂದು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದರೆ) ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಸತ್ಯ, ಸುಳ್ಳು, ಒಳ್ಳೆದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವ, ತಿಳಿಯದವ, ಇವು ಯಾವುದನ್ನೂ ಜೀವನು ತಿಳಿಯಲಾರನು. (ಅಂದರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಧರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಥಾ ಹುಟ್ಟಲಾರದು.) ಅದುಕಾರಣ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವೇ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣದಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವದ್ವಾಚೋ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾ-
ಸ್ತೇಽಸ್ಮಿ ಭಗವೋ ವಾಚೋ ಭೂಯ ಇತಿ ವಾಚೋ ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ಮೀತಿ
ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨ || || ೨ ||

ಅ || ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆ ಉಪಾಸಕನು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಎಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿ

* ಜಿಹ್ವಾಮೂಲ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ವರ್ಣಗಳನ್ನೂ ಶ್ರುತಿಗಳುಳ್ಳವು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು.
ಋಗ್ವೇದ—ಸರ್ವದೇವತಾಪೂಜೆಯು ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ.

೪ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಾವ ಮನಸೋ ಭೂಯಾನ್ಯದಾ ವೈ ಸಂಕಲ್ಪ-
ತೇಷ್ಠ ಮನಸ್ಯತ್ಯಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ ತಾಮು ನಾಮ್ನೀರಯತಿ ನಾಮ್ನಿ
ಮಂತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವಂತಿ ಮಂತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ || ೧ ||

ಅ || ಹಗಲು ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ, ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರ
ದೇವನು ಮನಃ ಎನಿಸಿದ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಂದಲೂ ಪರ್ಜನ್ಯನ ಸಮಾನಿಕರಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಯಾವಾಗ
ಪುರುಷನು ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರದೇವನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಮನನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು
ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಜೀವನು ಮನನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿನ
ವ್ಯಾಪಾರವಾದಮೇರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತದೆ.)
ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮವಾದ ಋಗ್ವೇದಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸು
ತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮವಾದ ಋಗಾದಿ ಶಬ್ದರಾಶಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.) ಋಗಾದಿ
ಸಮಸ್ತ ಶಬ್ದರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. (ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ
ಒಂದೇ ಅರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ) ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಮಂತ್ರಪ್ರಕಾಶಿತ
ಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಮಂತ್ರಕವಾದುದು ಸತ್ಕರ್ಮವಿಲ್ಲ)

ವಿ || (1) ಶೈವತಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೊಂದು ಮನುಗಳ ಜೈವನ ಉಚ್ಛ್ರಾಸ್ತವೈಶ್ವನ ಶರಬಿಂದು
ಹೈಹಯ ಪ್ರಿಯವ್ರತ ಗಯ ಅನುಕ್ತ ಶತಸ್ಥದೇವಾದಿಗಳೂ ಪರ್ಜನ್ಯಮೊದಲಾದ ಆರು ಮಂದಿಯಿಂದ
ಉತ್ಪದರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳೂ ಗಣಪತಿ ಕುಬೇರ ವಿಷ್ಣುಕೇನ ಇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು.
ಇವರಿಗಿಂತ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರದೇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (2) ಸಂಕಲ್ಪ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ಋತಿ, ಬೃಹ
ಸ್ವತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾದೇವಿ, ಪ್ರಾಂಹೀ ಹೀಗೆ ಮಿತ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದ ಮೂರು ದೇವತೆ
ಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೧ ||

ಉ. || ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ಪ್ರಕಾಶಿ
ಸಂಕಲ್ಪೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ಸಮಕ್ಷಪತಾಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಸಮಕಲ್ಪೇತಾಂ
ನಾಯುಶ್ವಾಕಾಶಶ್ಚ ಸಮಕಲ್ಪಂತಾಮಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ ತೇಷಾಂ ಸಂಕ್ಷಪ್ತೈಃ
ವರ್ಷಃ ಸಂಕಲ್ಪತೇ ವರ್ಷಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷಪ್ತಾಃ ಅನ್ನಃ ಸಂಕಲ್ಪತೇನ್ನಸ್ಯ ಸಂ-
ಕ್ಷಪ್ತೈಃ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಸಂಕ್ಷಪ್ತೈಃ ಮಂತ್ರಾಃ ಸಂ-
ಕಲ್ಪಂತೇ ಮಂತ್ರಾಣಾಂ ಸಂಕ್ಷಪ್ತೈಃ ಕರ್ಮಾಣಿ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಕರ್ಮಣಾಃ
ಸಂಕ್ಷಪ್ತೈಃ ಲೋಕಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಲೋಕಾನಾಂ ಸಂಕ್ಷಪ್ತೈಃ ಸರ್ವಂ
ಸಂಕಲ್ಪತೇ ಸ ಏಷ ಸಂಕಲ್ಪಃ ಸಂಕಲ್ಪಮುಪಾಸ್ಥೇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆ ಈ ಮನಸ್ಸು ವಾಕ್ ನಾಮ ಮಂತ್ರ ಕರ್ಮಗಳೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಪರ್ಜ
ನ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರನ ಅಧೀನಗಳು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪನನ್ನೇ

ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವುಗಳು.) ಸಂಕಲ್ಪಸ್ವರೂಪಗಳು. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತಗಳು (ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಮಿತ್ರದೇವನ ಅಧೀನಗಳು.) (ಇಷ್ಟಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಸಂಕಲ್ಪನಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳು ಸಂಕಲ್ಪನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವು. ವಾಯು ಆಕಾಶ ಜಲ ತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳು ಸಂಕಲ್ಪನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಮಿತ್ರದೇವನು ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನ್ನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅನ್ನದಿಂದ ಪ್ರಾಣಗಳು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಮಂತ್ರಪ್ರಕಾಶಿತಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಫಲ ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ.) ಕರ್ಮಗಳ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕಗಳು, ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಆಜೀತನವೆಲ್ಲವೂ ಇರುವವು. (ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರದೇವನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವನು) ಅಂತಹ ಮಿತ್ರದೇವನಲ್ಲಿಯೂ, ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು, ಎಂದರು.

ವಿ || (೧) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಬೃಂದ ಜಡಗಳನ್ನೂ ಜೀತನಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(೨) ಸಂಕಲ್ಪಾಷ್ಟಮಿತ್ರನಿಂದ ಜಡಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು, ಜೀತನಗಳಿಗೆ ವಾಯ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಯು, ಹೀಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಉ. || ಸ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಕ್ಲೃಪ್ತಾನ್ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್ ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಽನ್ಯಥಮಾನಾನನ್ಯಥಮಾನೋಽಭಿಸಿದ್ಯತಿ ಯಾವತ್ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭೂಯ ಇತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ತಿತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೯—೪ ||

|| ೩ ||

ಅ || ಯಾವನು ಸಂಕಲ್ಪಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮಿತ್ರದೇವನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಮಿತ್ರದೇವನಿಂದ ಆಧಿಷ್ಠಿತಗಳೂ, ನಿತ್ಯಗಳೂ, ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಿರುವ ದುಃಖವಿಲ್ಲದಿರುವವುಗಳೂ ಆದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತಾನೂ ನಿತ್ಯನೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಿರುವವನೂ, ದುಃಖರಹಿತನೂ ಆಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮಿತ್ರನು ಎಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂಕಲ್ಪಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮಿತ್ರನಿಂದಲೂ, ಆತನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ ಏನು? ಎಂದು ನಾರದರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೆಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾರದರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು.

|| ೯—೪ ||

|| ೩ ||

ನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಚಿತ್ತೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಚಿತ್ತಂ ನಾವ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭೂಯೋ ಯ ದಾವೈ ಚೇತಯತೇಽಥ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇಽಥ ಮನಸ್ಯತ್ಯಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ ತಾಮು ನಾಮ್ನೀರಯತಿ ನಾಮ್ನಿ ಮಂತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವಂತಿ ಮಂತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ || ೧ ||

ಅ || ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣರೂಪವಾದ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಹೋಮಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿದ, ಅಗ್ನಿ ಯೂ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ, ಭೃಗು, ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪತ್ನಿ ಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿ, ಹೀಗೆ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ, ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರನಿಂದಲೂ ಮಿತ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನಕವಾದ ನಿರ್ಘಟಿತ ತಾರಾ ಪ್ರಾವಹೀ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (ಮತ್ತು ಈ ಮಿತ್ರನೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಮರೀಚಿ ಅತ್ರಿ ಅಂಗಿರಃ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಪುಲಹ ಕೃತು ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾ ಮಿತ್ರ ವೈವಸ್ವತಮನು ಇವರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನು.) ಮನುಷ್ಯನು ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿ ಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಅಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಈ ಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ.....* || ೧ ||

ಉ. || ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಚಿತ್ತೈಕಾಯನಾನಿ ಚಿತ್ತಾತ್ಮಕಾನಿ ಚಿತ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ಬಹುವಿದಚಿತ್ತೋ ಭವತಿ ನಾಯನುಸ್ತೀತ್ಯೇ-
ವೈನಮಾಹುರ್ಯದಯಂ ನೇದ ಯದ್ವಾ ಅಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ನೇತ್ಯಮಚಿತ್ತಃ
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಥ ಯದ್ಯಲ್ಪವಿಚ್ಛಿತ್ತವಾನ್ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದೇತತ್ ಶುಶ್ರುಷಂತೇ
ಚಿತ್ತಃ ಹೈವೈಷಾಮೇಕಾಯನಂ ಚಿತ್ತಮಾತ್ಮಾ ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚಿತ್ತ-
ಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಜೇತನ ಅಜೇತನರೂಪಗಳಾದ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳು ಅಗ್ನಿ ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನರು. (ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳು ಚಿತ್ತದ ಅಧೀನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಚಿತ್ತವೇ ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಚಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಕ್ಕುವುಗಳು. ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮತಗಳಾಗಿವೆ ಚಿತ್ತವು ಉತ್ತಮ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಸ್ಮರಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವನಾದರೆ ಆತ ನನ್ನು ನಿಪುಣರಾದ ಲೌಕಿಕರು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಆತನು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಹಾಗೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ವಿದ್ವಾಂಸನು ಅಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಇವರು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಸ್ಮರಣವಿಲ್ಲದವರು ಅಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. (ಅದ ಕಾರಣ ಇವರು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮಾಡದಿದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಜ್ಞಾನಿ ಗಳೇ ಸರಿ) ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿದವರೇ ಆದರೂ ಸ್ಮರಣೆಯಿರುವವರಾದರೆ. ಅವರಿಂದ ತಮತಮಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಕೇಳಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವಕರು ಸೇವಿ ಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಂಕಲ್ಪ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುದಕ್ಕೆ) ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಗ್ನಿ ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿಗಳು ಮೂವರು ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯರು, ಚಿತ್ತದ ಅಧೀನಗಳಾದ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಜೇತನರು

ಚಿತ್ತ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ತವು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ ಚಿತ್ತಾನ್ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್
ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ವತಿಷ್ಠಿತೋನ್ಯಥಮಾನಾನನ್ಯಥಮಾನೋಽ-
ಭಿಸಿದ್ಧೃತಿ ಯಾವಚ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಜಾರೋ ಭವತಿ
ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇಽಸ್ಮಿ ಭಗವಶ್ಚಿತ್ತಾದ್ಭಯ ಇತಿ ಚಿತ್ತಾದ್ಭಾವ
ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ತಿತಿ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೯—೫ || || ೩ ||

ಅ || ಯಾವನು ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ.....ಅಗ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತಗಳಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತಾನೂ ಅಂತಹವನಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.....ಅಗ್ನಿ ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ ಏನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸನತ್ತಮಾರರು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. || ೯—೫ || ೩ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಧ್ಯಾನಂ ನಾವ ಚಿತ್ತಾದ್ಭಯೋ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ಪೃಥಿವೀ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ದ್ಯೌರ್ಧ್ಯಾಯಂತೀವಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಧ್ಯಾಯಂತೀವಾಪೋ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ಪರ್ವತಾ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯ ಇಹ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಮಹತ್ತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಂತಿ ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಶಾ ಇವೈವ ತೇ ಭವಂತ್ಯಥ ಯೇಽಲ್ಪಾಃ ಕಲಹಿನಃ ಪಿತುನಾ ಉಪವಾದಿಸ್ವೇಽಥ ಯೇ ಪ್ರಭವೋ ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಶಾ ಇವೈವ ತೇ ಭವಂತಿ ಧ್ಯಾನಮುಪಾಸ್ಮೇತಿ || || ೧ ||

ಅ || ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಸತ್ಯ ಸುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಜ್ಞೆಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ ಧ್ಯಾನನೆನಿಸಿದ ವರುಣನು, ಚಿತ್ತ ಎನಿಸಿದ ಅಗ್ನಿ ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ (ಈ ಮೂವರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ನಾರದರಿಗಿಂತಲೂ) ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಪೃಥಿವೀ, ಸ್ವರ್ಗ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಜಲ, ಪರ್ವತ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅಥವಾ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತನರೂ ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾದರೂ ಭಗವದ್ಭಾವದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಬಹುಭಾಷಿಗಳಲ್ಲಿ) ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ದೇವತೆಗಳು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಬಹುಭಾಷಿಗಳಲ್ಲಿ) ಧ್ಯಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜನರು ಮನುಷ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನು

ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಆ ಜನರು ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಸಿಗತಕ್ಕ ಫಲದ ಏಕದೇಶವುಳ್ಳವರಂತೆಯೇ. (ಪೂರ್ಣ ಧ್ಯಾನವುಳ್ಳವರಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಧ್ಯಾನವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಈಗ ಜನರಲ್ಲಿ ಕಾಣತಕ್ಕ ಮಹತ್ತ್ವವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಧ್ಯಾನದಿಂದಂಟಾದ ಫಲದ ಏಕದೇಶವು. ಸಾಧನ ವಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಫಲಕ್ಕೂಡಲಿಕ್ಕೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರನು.) ಮತ್ತು ಯಾವ ಕ್ಷುದ್ರರು ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಜಗಳದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸು ವವರು. ಅಥವಾ ಪರರ ದ್ರವ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಡಿ ಹೇಳುವವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪರರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಅನುಸಾದ ಮಾಡುವವರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ. (ಧ್ಯಾನ ಲೇಶವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರರು.) ಯಾರು ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತೇವೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದುದರಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕ ಫಲದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಹೀಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಮಹತ್ತ್ವ ಹೇಳ ಕರ್ತವ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು, ಎಂದರು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ ಯಾವದ್ಭ್ಯಾನಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾ ಸ್ಮೇಽಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಧ್ಯಾನಾದ್ಭಯ ಇತಿ ಧ್ಯಾನಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ತಿತಿ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ || ೯—೬ || || ೨ ||

ಅ || ಯಾವನು ವರುಣನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ವರುಣನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರು ತ್ತಾನೆ. ವರುಣನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ನಾರದರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆ, ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು..... || ೯—೬ || || ೨ ||

ಆರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೭ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ವಿಜ್ಞಾನಂ ನಾವ ಧ್ಯಾನಾದ್ಭಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ವಾ ಋ- ಗ್ವೇದಂ ವಿಜಾನಾತಿ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥ- ಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಸಿತ್ಯುಃ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ನಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ- ವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ದಿನಂ ಚ ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ವಾಯುಂ ಚಾಕಾಶಂ ಚಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ ದೇವಾಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ ಪಶೂಶ್ಚ ವಯಾಂಸಿ ಚ ತೃಣನಸ್ರತೀಂಘ್ರಾಪದಾನ್ಯಾ- ಕೀಟಪತಂಗಸಿಪೀಲಿಕಂ ಧರ್ಮಂ ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ

ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾನ್ನಂ ಚ ರಸಂ
ಚೇಮಂ ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚ ವಿಜ್ಞಾನೇನೈವ ವಿಜಾನಾತಿ ವಿಜ್ಞಾನ-
ಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಾಸಿಯಾದವರುಣನಿಗಿಂತ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ (ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ) ಅಭಿವ್ಯಾಸಿಯಾದ ಸತ್ಯನುಡಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುವ ಕಾರಣ ವಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸಿದ ಚಂದ್ರನು, (ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದ ಸೂರ್ಯ, ಯಮ, ಇವರು ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುಷಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶತರೂಪಾ ಇವರು) ಶ್ರೇಷ್ಠರು (ವರುಣನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಿಜ್ಞಾನಾಭಿವ್ಯಾಸಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹ ದಿಂದಲೇ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. *.....ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನನ್ನೂ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆವುಳ್ಳವನನ್ನೂ,ವಿಜ್ಞಾನ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಯಮ, ಶತರೂಪಾ ಈ ನಾಲ್ವರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ವಿಜ್ಞಾನವತೋ ವೈ
ಸ ಲೋಕಾನ್ ಜ್ಞಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ಯಾವದ್ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ
ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ಮಿ
ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭೂಯ ಇತಿ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭಾವ ಭೋಯೋಽಸ್ಮೀತಿ ತನ್ನೇ
ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ತಿತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಖಂಡಃ || ೯—೭ || ೧ ||

ಅ ||ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಚಂದ್ರಾದಿಗಳು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ವಿಕೇಷಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.....ವಿಜ್ಞಾನ ಎನಿಸಿದ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ ಯಮ ಶತರೂಪಾ ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೋ ಏನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು..... || ೯—೭ || ೧ ||

ಏಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಏನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಬಲಂ ನಾನ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭೂಯೋಽಸೀಹ ಶತಂ ವಿಜ್ಞಾನ-
ವತಾಮೇಕೋ ಬಲವಾನಾಕಂಪಯತೇ ಸ ಯದಾ ಬಲೀ ಭವತ್ಯಥೋತ್ಥಾತಾ
ಭವತ್ಯುತ್ಪನ್ನಂ ಪರಿಚರಿತಾ ಭವತಿ ಪರಿಚರನ್ನುಪಸತ್ತಾ ಭವತ್ಯುಪಸೀದನ್
ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ ಶ್ರೋತಾ ಭವತಿ ಮಂತಾ ಭವತಿ ಬೋದ್ಧಾ ಭವತಿ ಕರ್ತಾ
ಭವತಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತಿ ಬಲೇನ ವೈ ಪೃಥಿವೀ ತಿಷ್ಠತಿ ಬಲೇನಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಬ-

ಲೇನ ದ್ಯೌರ್ಬಲೇನಾಪೋ ಬಲೇನ ಪರ್ವತಾ ಬಲೇನ ದೇವಮನುಷ್ಯಾ ಬಲೇನ
ಪತವಶ್ಚ ವಯಾಽಸಿ ಚ ತೃಣವನಸ್ತತಯಃ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಂಗಪಿಸೀ-
ಲಿಕಂ ಬಲೇನ ವೈ ಲೋಕಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಬಲಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || (1) ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯವು ಅಂತರ ಬಲವು. (2) ದೇಹದಾಢ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದುದು
ಬಾಹ್ಯಬಲವು, ಹೀಗೆ ಬಲವು ಎರಡು ವಿಧವು. ಆ ಎರಡು ಬಲಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬಲ ಎನಿಸಿದ
ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವು ವಿಜ್ಞಾನ ಎನಿಸಿದ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಯಮ,
ಶತರೂಪಾ ಈ ನಾಲ್ಕರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು (ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ
ನೂರು ಮಂದಿಯನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಂಟಾದ ನಿರ್ಣಯರೂಪವಾದ ಅಂತರ ಬಲವುಳ್ಳವನೊಬ್ಬನೇ
(ಮದೋನ್ನತವಾದ ಅನೆಯು ನೂರು ಮಂದಿ ಮನುಷ್ಯರ ಗುಂಪನ್ನು ನಡುಗಿಸುವಂತೆಯೇ) ನಡುಗಿಸು
ತ್ತಾನೆ (ಬಲವು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ, ಎನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ಆತನೂ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬ ಅಂತರ ಬಲವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಆಗ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ದೇಹ
ದಾಢ್ಯಾದಿರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯಬಲವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ (ಸನ್ನಿಧನಾಗುತ್ತಾನೆ.)
ಎದ್ದವನೇ ಗುರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ ಸೇವಿಸುವವನು ಅವರ ಸವಿಸಾಧನೆಯಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ
ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸವಿಸಾಧಕ್ಕೆ ಹೋದವನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೇಲೆ
ಗುರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೀಗೆ
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.) ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ
ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿವರ್ಣ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮ ಇವುಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ
ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಸಿಗತಕ್ಕ
ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಬಲ
ಎನಿಸಿದ ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳೂ
ಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ದೇವತೆಗಳೂ, ಪಶುಗಳೂ, ಹಕ್ಕಿಗಳೂ,
ಹುಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳೂ, ದುಷ್ಟವೃಕ್ಷ, ಕೀಟ, ಹಾತೆ, ಇರುವೆ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಪ್ರವ
ಹನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವದ್ಬಲಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ಮಿ
ಭಗವೋ ಬಲಾದ್ಯಯ ಇತಿ ಬಲಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗ-
ವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ತಿತಿ || ಇತಿ ಅಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೯—೮ || || ೨ ||

ಅ || ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನು.....ಪ್ರವಹನ ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.....ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು ಇದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾ
ನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ..... || ೯—೮ || || ೨ ||

ಎಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೯ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಅನ್ನಂ ನಾನ ಬಲಾದ್ಭಯಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಭಯಸಿ ದಶರಾತ್ರೀರ್ನಾ-
 ಶ್ವೀಯಾದ್ಯದು ಹ ಜೀವೇದಥವಾಸದ್ರಷ್ಟ್ಯಾಶ್ಲೋತಾಸುಂತಾಬೋದ್ವ್ಯಾಕ-
 ತಾಃವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತ್ಯಥಾನ್ನಸ್ಯಾಶೀ ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ ಶ್ಲೋತಾ ಭವತಿ ಮಂ-
 ತಾ ಭವತಿ ಬೋದ್ಧಾ ಭವತಿ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತ್ಯನ್ನಮುಪಾ-
 ಸ್ತೇತಿ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕೆ ಅನಂದರೂಪವಾದ ಅಂತರವಾದ ಅನ್ನ, ಬಾಹ್ಯವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
 ಅನ್ನ, ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾದ ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅನ್ನ ಎನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧನೂ (ಅನಿರುದ್ಧ
 ನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ದಕ್ಷ, ಶರ್ಜೀ, ರತಿ, ಈ ಅರುಮಂದಿಯೂ) ಎರಡು
 ವಿಧ ಬಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (ಅದರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು
 ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಎಂಬ ಅಂತರಬಲಾಭಿಮಾನಿರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರ ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪವು
 ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ದೇಹದಾಧ್ಯಾರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯಬಲಾಭಿಮಾನಿ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ
 ರೂಪವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.) (ಅನ್ನದ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕಾರಣ ಹತ್ತು
 ದಿನ ಉಣ್ಣದೆ ಇದ್ದರೆ ಬದುಕುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಬದುಕಿದರೂ ನೋಡಲಾರನು, ಕೇಳಲಾರನು, ಮನನಮಾಡ
 ಲಾರನು, ತಿಳಿಯಲಾರನು ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರನು. ಅನುಷ್ಠಾನದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾ
 ರನು. (ಅಂದರೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣದಿದ್ದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವಣಾದಿಗಳು ಯಾವುದೂ ಆಗಲಾರವು.) ಅನ್ನವನ್ನುಂಡರೆ
 ದರ್ಶನಾದಿಗಳು (ನೋಡುವಿಕೆ ಕೇಳುವುದು) ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. (ಅನ್ನವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ
 ದರ್ಶನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ) ಅದುಕಾರಣ ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಅನಿರುದ್ಧನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ
 ಸಮಾನಿಕರಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮೊದಲಾದ ಐವರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋಃನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಃನ್ನವತೋ ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್
 ಪಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧತಿ ಯಾವದನ್ನಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾ-
 ರೋ ಭವತಿ ಯೋಃನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಃಸ್ತಿ ಭಗವೋಽನ್ನಾದ್ಭಯ
 ಇತ್ಯನ್ನಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಃಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ
 ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೯—೯ ||

|| ೨ ||

ಅ ||ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಗಳು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ
 ಅಥವಾ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಅನ್ನಪಾನಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಭೋಗಿಗಳನ್ನು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಿರುಗಾಡು
 ತಿರುತ್ತಾರೆ.ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅನಿರುದ್ಧಮೊದಲಾದ ಆರು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು
 ಇದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು..... || ೯—೯ ||

|| ೨ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಆಪೋ ನಾನಾನ್ಯಾದ್ಭಯಸ್ಯ ಸ್ತಸ್ಯಾದ್ಯದಾ ಸುವೃಷ್ಟಿರ್ನ ಭ-
ವತಿ ವ್ಯಾಧೀಯಂ ತೇ ಪ್ರಾಣಾ ಅನ್ನಂ ಕನೀಯೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯಥ ಯದಾ
ಸುವೃಷ್ಟಿರ್ಭವತ್ಯಾನಂದಿನಃ ಪ್ರಾಣಾ ಭವಂತ್ಯನ್ನಂ ಬಹು ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯಾಸ
ಏನೇಮಾ ಮೂರ್ತಾ ಯೇನಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಯದಂತರಿಕ್ಷಂ ಯದ್ವಿಶ್ವ-
ರ್ಯತ್ಪರ್ವತಾ ಯದ್ದೇವಮನುಷ್ಯಾ ಯತ್ಪಶವಶ್ಚ ವಯಾಸಿ ಚ ತೃಣವನ-
ಸ್ತತಯಃ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಂಗಪೀಲಿಕಮಾಸ ಏನೇಮಾ ಮೂರ್ತಾ
ಅಪ ಉಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಆನಂದದಿಂದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಅಂತಹ
ತ್ಯಸ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಂತರಜಲ, ದ್ರವರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯವಾದಜಲ, ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿಧ ಜಲ.
ಈ ಎರಡಕ್ಕಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇಹವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ತೈಜಸ
ಅಥವಾ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು ಅನ್ನ ಎನಿಸಿದ ಅನಿರುದ್ಧಮೊದಲಾದ ಆರು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ
ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕ ಸಂತೋಷರೂಪವಾದ ಅಂತರ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರ
ಗಳಾದ ವಿಷಯಾಲಂಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ತ್ಯಸ್ತಿರೂಪವಾದ ಜಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ
ಬಾಹ್ಯಗಳಾದ ದ್ರವರೂಪಗಳಾದ ಜಲಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು, ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (ಜಲಾಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನೀರು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅಥವಾ
ನೀರು ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಯಾವಾಗ ಸುವೃಷ್ಟಿಯು (ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದ
ಒಳ್ಳೇ ಮಳೆಯು) ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅತಿಸ್ವಲ್ಪ ಅನ್ನವು ಆಗುವು
ದೆಂದು ದುಃಖಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಜಿನ್ನಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆಯುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಾರೆ) ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ
ಅನ್ನಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಂತೋಷವುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೂರ್ತಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜಲಾಭಿ
ಮಾನಿಯಾದ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಪಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. (ಯಾವುವು
ಎಂದರೆ) ಈ ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ, ಪರ್ವತ, ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಮೂರ್ತ ವಸ್ತುಗಳೂ (ಅಂದರೆ
ಪೃಥಿವೀ ಆರಭ್ಯ ಇರುವ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲವೂ ಅಪ್ (ಜಲ)ದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರು
ವುದರಿಂದಲೂ ಆಪಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಪ್ ಎನಿಸಿದ ತೈಜಸಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು-
|| ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯೋಽಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತ ಆಪೋತಿ ಸರ್ವಾನ್ತಾಮಾಸ-
ಸ್ತೃಪ್ತಿಮಾನ್ಯವತಿ ಯಾವದಪಾಂ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭ-
ವತಿ ಯೋಽಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಷೇಸ್ತಿ ಭಗವೋದ್ಭ್ಯೋ ಭೂಯ ಇತ್ಯ-
ನ್ಯೋ ನಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ
ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೯—೧೦ || || ೨ ||

ಅ ||ಹೀಗೆ ಉಪ ಸನೆಮಾಡಿದವನು ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.
ತ್ಯಸ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿ

ಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.....ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರ
ಕೊಟ್ಟಿರು.....|| ೯-೧೦ ||

ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ತೇಜೋ ನಾವಾಬೈಷ್ಟೋ ಭೂಯಸ್ತದ್ವಾ ಏತದ್ವಾಯುಮಾಗ್ನಿ-
ಹ್ಯಾಕಾಶಮುಭಿತಸತಿ ತದಾಹುರ್ನಿಶೋಚತಿ ನಿತಸತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ ನಾ ಇತಿ ತೇ-
ಜ ಏವ ತತ್ಪೂರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಽಽಪಃ ಸೃಜತೇ ತದೇತದೂರ್ಧ್ವಾ ಭಿಶ್ವ-
ತಿರಶ್ವೀಭಿಶ್ಚ ವಿದ್ಯುದ್ಧಿರಾಹ್ರಾದಾಶ್ಚರತಿ ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನ-
ಯತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ ನಾ ಇತಿ ತೇಜ ಏವ ತತ್ಪೂರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಽಽಪಃ
ಸೃಜತೇ ತೇಜ ಉಪಾಸ್ವೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಾತಿಭ ಎಂಬ ಅಂತರ ತೇಜಸ್ಸು, ಬಾಹ್ಯತೇಜಸ್ಸು, ಹೀಗೆ ತೇಜಸ್ಸು ಎರಡು ವಿಧವು.
ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಇತರರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದುದರಿಂದ ತೇಜಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ
ಪುರಂದರನೆಂಬ ಇಂದ್ರನೂ, ಅವನಿಗೆ ಸಮನಾದ ಕಾಮನೂ ಕೂಡ, ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಆಹಂಕಾರಿಕ
ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು (ಅಲ್ಲಿ ಅಂತರವಾದ ತೃಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಪ್ (ನೀರಿ) ಗಿಂತ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದಗಳಿಂ
ದುಂಟಾಗತಕ್ಕ ತೃಪ್ತಿರೂಪವಾದ ವಿಷಯಾಲಂಬುಧಿ ರೂಪವಾದ ಅಂತರವಾದ ಪ್ರಾತಿಭ ಎಂಬ ತೇಜಸ್ಸು
ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಬಾಹ್ಯವ್ರವರೂಪವಾದ ಜಲಕ್ಕಿಂತ ಬಾಹ್ಯಜಡರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ನೀರಿಗೆ
ತೇಜಸ್ಸು ಕಾರಣವು.) (ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ ಪುರಂದರನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅದುಕಾರಣ ತೇಜಃ
ಎನಿಸಿದ ಪುರಂದರನು ನಾಯುವನ್ನು ಚಲಿಸದಂತೆ ಮಾಡಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಪವನ್ನು
ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಲೋಕಿಕ ಜನರು (ಆದಿತ್ಯನು) ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ದುಃಖಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸುಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯತಾಪ ಅಂತರತಾಪಗಳನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ ಅದುಕಾರಣ
ಮಳೆಸುರಿಸುವನು. ಅದುಕಾರಣ ಜಲಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸನ್ನೇ ತೋರಿಸಿ ಜಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸು
ತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಪುರಂದರನೇ ನಾಯುಸ್ತಂಭಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ತೋರಿಸಿ (ಅಂದರೆ ಗಾಳಿಬಾರದಂತೆ
ಮಾಡಿ)ನೀರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಡ್ಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಂಚು
ಗಳೂ ಮೇಘಭೃದ್ಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಪುರಂದರನಿಂದ ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚುಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ.
ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರು ಮಿಂಚುಬರುತ್ತದೆ. ಸಿಡಿಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬರುವುದು, ಎಂದು ಹೇಳುವರು.
ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪುರಂದರನೇ ಮಿಂಚುಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಮೊದಲು ತೋರಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು
ತ್ತಾನೆ. ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ ಪುರಂದರನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮನಲ್ಲಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. ||೧||

ಉ. || ಸ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ತೇಜಸ್ವೀ ವೈ ಸ ತೇಜಸ್ವ-
ತೋ ಲೋಕಾನ್ ಭಾಸ್ವತೋಽಪಹತತಮಸ್ಥಾನಭಿಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ಯಾವತ್ತೇಜಸೋ
ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯು-

ಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವಸ್ತೇಜಸೋ ಭೋಯ ಇತಿ ತೇಜಸೋ ವಾನ ಭೂಯೋಽ-
ಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ ||೯-೧೧|| ೨ ||

ಅ || ಹಾಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ತೇಜಸ್ವಿತ್ವ, (ಸುಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ) ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ (ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ) ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರಗಳಿಲ್ಲದ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.....ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ ಪುರಂದರ ಕಾಮ ಇವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ ಎನ್ನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ||....೧೧ || ೨ ||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಆಕಾಶೋ ವಾನ ತೇಜಸೋ ಭೂಯಾನಾಕಾಶೋ ವೈ ಸೂರ್ಯಾ
ಚಂದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯಗ್ನಿರಾಕಾಶೇನಾಹ್ವಯತ್ಯಾಕಾಶೇನ ಶ್ಯ-
ಣೋತ್ಯಾಕಾಶೇನ ಪ್ರತಿಶ್ಯಣೋತ್ಯಾಕಾಶೇ ರಮತ ಆಕಾಶೇ ನ ರಮತ ಆಕಾಶೇ
ಜಾಯತ ಆಕಾಶಮಭಿಜಾಯತ ಆಕಾಶಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಸ್ಥಿರ ಪ್ರತಿಭಾರೂಪವಾದ ಅಂತರಭಿದ್ರಾತ್ಮಕವಾದುದು ಆಕಾಶ, ಬಾಹ್ಯ ಆಕಾಶ, ಹೀಗೆ ಆಕಾಶವು ಎರಡು ವಿಧವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಎನಿಸಿದ ಪಾರ್ವತಿಯೂ ಅವಳಿಗೆ ಸಮರಾದ ಸೌಪರ್ಣೀವಾರುಣಿಯರೂ ಈ ಮೂವರು ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಚಂಚಲ ಪ್ರಾತಿಭ ಎಂಬ ತೇಜಸ್ವಿಗಿಂತ ಅಂತರ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರಾತಿಭ ಎಂಬ ಆಕಾಶವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಬಾಹ್ಯತೇಜಸ್ವಿಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.) (ಆಕಾಶ ಎನಿಸಿದ ದೇವಿಯರ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆಕಾಶ ಎನಿಸಿದ ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಧೀನರಾಗಿಯೇ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರೂ ಮಿಂಚುನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ಅಗ್ನಿಯೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. (ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಆಕಾಶದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಈ ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪುರುಷರು ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕೇಳಿದವನಿಗೆ ಹೇಳುವವನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ವಿಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಾರೆ. ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅಂಕುರಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶರೆನಿಸಿದ ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. ||೧||

ಉ. || ಸ ಯ ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತ ಆಕಾಶವತೋ ವೈ ಸ ಲೋ
ಕಾನ್ವಕಾಶವತೋಽಸಂಬಾಧಾನುರುಗಾಯವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ಯಾವದಾ-
ಕಾಶಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ ಆಕಾಶಂ
ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವ ಆಕಾಶಾದ್ಭೂಯ ಇತ್ಯಾಕಾಶಾದ್ವಾವ ಭೂ-
ಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ ||೯-೧೨||

ಅ || ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವರು ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಅವಕಾಶವುಳ್ಳ ವಿಸ್ತಾರಗಳಾದ, ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ಪರಸ್ಪರ ಸೀಡೆಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಅಂದರೆ ವೃಥೆಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಯು ಇರುವ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.....ಈ ಅವಕಾಶ ಎನಿಸಿದ ಮೂರು ದೇವಿಯರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು..... || ೯-೧೩ || || ೨ ||

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೩ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಸ್ಮರೋ ನಾ ಆಕಾಶಾದ್ಭೂಯಾಃ ಸ್ತಸ್ಯಾದ್ಯದ್ಯಸಿ ಬಹವ ಆಸೀ-
ರನ್ನ ಸ್ಮರಂತೋ ನೈವ ತೇ ಕಂಚನ ಶೃಣುಯುರ್ನ ಮನ್ವೀರನ್ನ ವಿಜಾನೀರನ್
ಯದಾ ನಾವ ತೇ ಸ್ಮರೇಯುರಥ ಶೃಣುಯುರಥ ಮನ್ವೀರನ್ನಥ ವಿಜಾನೀರನ್
ಸ್ಮರೇಣ ನೈ ಪುತ್ರಾನ್ವಿಜಾನಾತಿ ಸ್ಮರೇಣ ಪಶೂಃ ಸ್ಮರಮುಪಾಸ್ವೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಏಕಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮರನೆನಿಸಿದ ತಿವನು ಗರುಡ ಶೇಷ ಈ ಮೂವರು ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಜಾಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದ ಆರು ದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು) (ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಮಹಿಮೆಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದುದರಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಹುವುರುಷರು ಒಂದುಕಡೆ ಕುಳಿತವರು ಮೊದಲು ಅನುಭವಿಸಿದುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣ ಮನನ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿರಹಿತರೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮನನಮಾಡಲಾರರು ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಲಾರರು.) ಅವರು ಒಂದುಕಡೆ ಸೇರಿ ಮೊದಲು ತಿಳಿದುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಶ್ರವಣಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳುಳ್ಳವರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಇವರು ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳು ನನ್ನ ಪಶುಗಳೆಂದು ಪಶುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಮರನೆನಿಸಿದ ರುದ್ರ ಗರುಡ ಶೇಷರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವತ್ ಸ್ಮರಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ಮಿ
ಭಗವಃ ಸ್ಮರಾದ್ಭೂಯ ಇತಿ ಸ್ಮರಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್
ಬ್ರವೀತ್ತೀತಿ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೩ || || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವನು ರುದ್ರಾದಿಗಳು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.....ಸ್ಮರರೆನಿಸಿದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು || ೯-೧೩ || || ೨ ||

ಹದಿನೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಆಶಾ ವಾನ ಸ್ಮರಾದ್ಭಯಸ್ಯಾಶೇದ್ಭೋ ವೈ ಸ್ಮರೋ ಮಂತ್ರಾ-
ನಧೀತೇ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರುತೇ ಪುತ್ರಾಃಶ್ಚ ಪಶೋಽಶ್ಚೇಚ್ಛತ ಇಮಂ ಚ ಲೋ-
ಕಮಮುಂ ಚೇಚ್ಛತ ಆಶಾಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

ಅ || ಪೂರ್ಣಸುಖರೂಪಳಾದುದರಿಂದ ಆಶಾ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ. ಆಶೆಗೆ (ಹೊಂದದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಗೆ) ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತಿಯೂ ಸರಸ್ವತಿಯೂ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (ಇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವರು.) (ಅವರ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತೇನೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧವಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಜೀವನು ಆಶೆಯಿಂದ ಸಮೃದ್ಧನಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಋಗಾದಿಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ (ಋಗಾದಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಕೇಳಿ ಕರ್ಮಮಾಡುವೆನೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧನಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ (ಫಲಿಸಿಗಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ) ಕರ್ಮಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಕರ್ಮದ ಫಲಭೂತಗಳಾದ ಮಕ್ಕಳೂ ಪಶುಗಳೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವೆನೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ಸಮೃದ್ಧನಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಶೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿಯೇ ಈ ಲೋಕವನ್ನೂ ಪರಲೋಕವನ್ನೂ ಹೊಂದುವೆನೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ (ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ) ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಶಾ ಎನಿಸಿದ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು. || ೧ ||

ಉ. || ಸ ಯ ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಆಶಯಾಸ್ಯ ಸರ್ವೇ ಕಾ-
ಮಾಃ ಸಮೃದ್ಧ್ಯಂತ್ಯನೋಘಾ ಹಾಸ್ಯಾಽಽಶೋ ಭವಂತಿ ಯಾವದಾಶಾಯಾ
ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾ-
ಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯ ಇತ್ಯಾಶಾಯಾ ವಾನ ಭೂ-
ಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೯-೧೪ || || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಯಾರು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಆ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಆಶಾಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀಸರಸ್ವತಿಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಫಲಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಇವನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯರು ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು ಇದ್ದಾನೋ ಎಂದು ನಾರದರು ಕೇಳಿದರು ಅದಕ್ಕೆ ಸನತ್ತುವಾರರು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. || ೯-೧೪ || || ೨ ||

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಪೀ—ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಾವ ಮನಸೋ ಭೂಯಾನ್ ಎಂಬ ೪ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ತಥಾ ತಸ್ಮಾದ್ಭೂರೋ ಮಿತ್ರೋ ಮುಕ್ತೌ ಸಂಕಲ್ಪದೇವತಾ | ಅಹ್ನಿ ಸಂಕಲ್ಪಯೇದ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಪ್ನಂತಿ ನಿಶಿ ಯತ್ತತಃ || (೨) ತಥಾ ಮಿತ್ರಾದ್ವರಸ್ತಗ್ನಿ-
ಮುಕ್ತೌ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ದೇವತಾ | ಚಿತ್ತತ್ವಾಚ್ಚಿತ್ತನಾಮಾ ಚ || (೩) ತಸ್ಮಾದ್ವರುಣ ಏವ ಚ |
ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ದೇವತಾ ಚಾಸೌ ತನ್ನಾಮಾ ಚ ನಿಧಾನತಃ | ಸತ್ಯಾನ್ಯತವಿವೇಕಾರ್ಥಂ || (೪)
ತಥಾ ತಸ್ಮಾದ್ನಿಶಾಕರಃ | ವಿಜ್ಞಾನದೇವತಾ ಚಾಸೌ ತನ್ನಾಮಾ ಚ ವಿವೇಚನಾತ್ | ಸತ್ಯಸ್ಯ
(೫) ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತಥಾ ವಾಯುರ್ಭೂತಾತ್ಮಕೋ ವರಃ | ಬಲಾತ್ಕೃತ್ಸಥಾ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಹಾಗೆಯೇ ಮಿತ್ರನೆಂಬ ದೇವತೆಯು ಮನಃ ಎನಿಸಿದ ಪರ್ಜನೈನಿಗಿಂತಲೂ ಪರ್ಜನೈನ ಸಮಾನರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಆತನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಹಗಲು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮನನಾದಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅದುಕಾರಣ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು. ಅಹ್ನಿ ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ವಾಪಕಾಲದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಾಲವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೨) (ಚಿತ್ತಂವಾವಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೫ನೇ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಕಲ್ಪಾಭಿಮಾನಿ ಮಿತ್ರ, ಮತ್ತು ನಿರ್ಬುತ್ಯಾದಿಗಳು ಇವರಿಗಿಂತ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಮತ್ತು ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿಗಳೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅಗ್ನಿಯು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಯಾಗಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ತನೆನಿಸುವನು. (೩) (ಧ್ಯಾನಂ ವಾವ ಚಿತ್ತಾದ್ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೬ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಅಗ್ನಿ ಭೃಗು ಪ್ರಸೂತಿಗಳಿಗಿಂತ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ವರುಣನು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಸತ್ಯ ಸುಳ್ಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರಣ ಧ್ಯಾನನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) (ವಿಜ್ಞಾನಂ ವಾವ ಧ್ಯಾನಾದ್ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೭ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನಿಗಿಂತ ವಿಜ್ಞಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನು (ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ, ಯಮ, ಶತರೂಪ ಇವರು) ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಚಂದ್ರನು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಸತ್ಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸುವ ಕಾರಣ ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ (೫) (ಬಲಂ ವಾವ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೮ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಆ ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿದ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರಿಗಿಂತ ಬಲಸ್ವರೂಪನಾದ ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. || ೧ ||

ಪೀ—ಅನ್ತಂ ವಾವ ಬಲಾದ್ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೯ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ತಸ್ಮಾದನ್ತದೇವೋನಿರುದ್ಧಕಃ | ಅನ್ತನಾಮಾನುನಾದಿತ್ವಾತ್ || (೨) ತೈಜಸಾಹಂಭವಸ್ತತಃ | ತಥಾ ವರಿಷ್ಠಃ ಪ್ರಾಣಾಹ್ಮೋ ವಾಯುಃ ಸೋಪಾಂಚ ದೇವತಾ | ಅನ್ನಾಮಾ ದೇಹಸಂವ್ಯಾಪ್ತೇಃ || (೩) ತಥಾ ತಸ್ಮಾತ್ಪುರಂದರಃ | ತೇಜೋಭಿಮಾನೀ ತನ್ನಾಮಾ ತೇಜೋ ಹ್ಯೋಜ ಇತೀ(ಉದೀ)ರ್ಯತೇ || ತಥಾ ತಸ್ಮಾದುಮಾಚೈವ ಸಾ ಚಾಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನೀ | ಆಕಾಶನಾಮ್ನಾ ದೀಪ್ತತ್ವಾತ್ || (೪) ತಸ್ಮಾಶ್ಚೈವ

ಸದಾಶಿವಃ | ಸ್ಥಿರಸ್ಥೈತ್ಯಭಿಮಾನೀ ಸ ಸಮಮೇವ ರತೇಃ ಸ್ಮರಃ || (೫) ಮುಖ್ಯವಾಯು-
ಪ್ರಿಯಾ ತಸ್ಮಾತ್ಪರಮೈವ ಸರಸ್ವತೀ | ಬಂಧಮುಕ್ತೋಃ ಸರ್ವಗುಹೈಃ ಸರ್ವದಾಃಶಾ-
ಸ್ವರೂಪಿಣೀ | ಶಿವಿತ್ಯಾನಂದ ಉದ್ವಿಷ್ಟ ಆಶಾ ಪೂರ್ಣಸುಖತ್ವತಃ || ೬ | ತಸ್ಯಾಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ
ಮುಖ್ಯವಾಯುಃ ಪ್ರಕೃತ್ವಾನ್ವಾಂ ಚ ನಾಯಕಃ | ಪ್ರಾಣನಾಮಾಣ ಇತ್ಯೇವ ಹ್ಯಾನಂ-
ದಸ್ವಮುದೀರಿತಃ || ಆಶಾ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ತತ್ಪ್ರಕೃತ್ವಸುಖತ್ವತಃ | ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯು-
ಚ್ಯತೇ ವಾಯುಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಅನ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಬಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನಿಗಿಂತ
ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಅನಿರುದ್ಧನು ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಶಬ್ದಮಾಡುವುದರಿಂದ
ಅನ್ನನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಆಪೋ ವಾವ ಅನ್ನಾದ್ವೈಯಃ ಎಂಬ ೧೦ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.) ಆ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಶ್ರೇಷ್ಠನು.
ಜಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಹಂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩)
(ತೇಜೋ ವಾವ ಅದ್ವೈಯಃ ಭೂಯಃ ಎಂಬ ೧೧ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ತೇಜಃ ಎನಿಸಿದ
ಪುರಂದರ ಕಾಮರು ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯರು.
ತೇಜಸ್ವರೂಪರು. (ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ) ಇಲ್ಲಿ
ತೇಜಸ್ಸು ಎಂಬುದರಿಂದ ಓಜಸ್ಸು (ಅಂದರೆ) ಇತರರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು) ಹೇಳಲ್ಪಡು
ತ್ತದೆ. (೪) (ಆಕಾಶೋ ವಾವ ತೇಜಸೋ ಭೂಯಾನ್ ಎಂಬ ೧೨ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗಿಂತ ಉನಾ ಸೌಪರ್ಣೀ ವಾರುಣಿಯರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಭಿ
ಮಾನಿಯರು. ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಎನಿಸಿದವರು. (೫) (ಸ್ಮರೋ ವಾ
ಆಶಾಶಾಸ್ವಿಯಾನ್ ಎಂಬ ೧೩ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಆಶಾಶಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಪಾರ್ವ
ತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಸದಾಶಿವನು (ಮತ್ತು) ಗರುಡ ಶೇಷರು) ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯರು.
ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮರರೆನಿ
ಸುವರು. (೬) (ಆಶಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾದ್ವೈಯಸೀ ಎಂಬ ೧೪ನೇ ಖಂಡದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಸದಾ
ಶಿವನಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು) ಆಶಾಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವಳು ಆಶೆಗೆ ದೇವತೆಯು. ಶಂ ಎಂದರೆ ಅನಂದವು. ಪೂರ್ಣಸು
ಖವಿರುವುದರಿಂದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಆಶಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (೭) (ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್
ಎಂಬ ೧೫ನೇ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಯು
ಬ್ರಹ್ಮರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. (ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಾರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಸಾರದ ನಾಮವನ್ನಾ
ರಂಭಿಸಿ ಸರಸ್ವತಿ ಪರ್ಯಂತರಾದವರಿಗೆ ವೈರಕನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಣ ಎಂಬುವು
ದರಿಂದ; ಅನಂದವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪೂರ್ಣಾನಂದವಿರುವುದರಿಂದ ಆಶಾ ಎಂದರೆ ಸರಸ್ವ
ತಿಯು. ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ವಾಯುವು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ವಿವಂಚ
ಆಶಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ವಃ ಪ್ರಾಣಃ ಸರಸ್ವತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖರೂಪನು) || ೭ ||

ಖೀ - ನಾಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷೋದೇವಿಯನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತರಾದವರಲ್ಲಿ (೧ನೇ
ಖಂಡ ಅರಂಭಿಸಿ ೧೫ನೇ ಖಂಡ ಪರ್ಯಂತ) ಮೇಲುಮೇಲಿನವರಲ್ಲಿ ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಆಧಿಕ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪ
ಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವೇ ತ್ವೇತೇ ದತೋತ್ತರಾಃ | ಪರ್ಜನ್ಯಮಿತ್ರಶಿಖಿನೋ ಭೂತವಾ-
ಯುಸ್ತಥೈವ ಚ | ದ್ವಿಗುಣಾ ಏವ || (೨) ಅನಿರುದ್ಧೋನಿಲಾತ್ಪಂಚಗುಣಾಧಿಕಃ | ಪಾ-
ದೋನೋ ವರುಣಾದಗ್ನಿರಧ್ಯಧೋನಃ ಸ ಸೋಮತಃ | ಶಿನಾದಾಶಾ ತಥೈವಾಸ್ಯಾ
ಮುಖ್ಯವಾಯುಃ ಶತೋತ್ತರೌ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು (ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ಪರ್ಜನ್ಯನು, ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಮಿತ್ರನು, ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಯೂ ಹಾಗೆ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಭೂತವಾಯುವೂ (ಎರಡುಗುಣ ಹೆಚ್ಚುವುಳ್ಳವನು. ಹೀಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಎರಡೆರಡು ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಳ್ಳವರು. (೨) ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನಿಗಿಂತ ಅನಿರುದ್ಧನು ಐದು ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇರುವವನು. ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ವರುಣನು ಎಂಟನೇ ಒಂದಂಶ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ವರುಣನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ನಾಲ್ಕನೇ ಒಂದಂಶ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಶಿವನಿಗಿಂತ ಭಾರತೀ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು ನೂರು ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದವರು. ಭಾರತರಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ನೂರುಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇರುವನು.

ವಿ || (1) ಹೀಗೆ ದತೋತ್ತರಾಃ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಚನಕ್ಕೆ ಇತರ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (2) ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿತ್ಯವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಉಷೋದೇವಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಅವಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗೆ ೨ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಮಿತ್ರನಿಗೂ, ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಗೂ ಎರಡೆರಡು ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ. ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ವರುಣನಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಒಂದಂಶ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ವರುಣನಿಗಿಂತ ಸೋಮನಿಗೆ ಎಂಟನೇ ಒಂದಂಶ ಗುಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಪ್ರವಹನಿಗೆ ೨ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನಿಗಿಂತ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೆ ೫ ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅನಿರುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಆತ್ಮೀಜಸಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಪುರಂದರನಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಪುರಂದರನಿಗಿಂತ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಅವಳಿಗಿಂತ ರುದ್ರನಿಗೆ ೧೦ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು. ಶಿವನಿಗಿಂತ ಭಾರತಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತವೆ. || ೩ ||

ಪೀ—ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಕೆಲವು ಕಡಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಯಮವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸಂಖ್ಯಾನ್ಯಥಾತ್ವಂ ಯತ್ರ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಾವೇಶವಿಶೇಷತಃ || (೨) ಅವರಾ-
ಣಾಂ ಗುಣಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾಯತ್ನತಸ್ತಥಾ || (೩) ಪ್ರಾಣಾಶ್ಚ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುರನಂತಗು-
ಣತೋಧಿಕಃ | ನಿತ್ಯಮುಕ್ತೋ ನಿತ್ಯತಕ್ತಿರ್ನಿತ್ಯೋದ್ರಿಕ್ತಗುಣಃ ಪ್ರಭುಃ || ಇತಿ ತತ್ತ್ವ-
ವಿವೇಕೇ || (೪) ಸೈಷಾಃಸಂದಸ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಾ ಭವತಿ | ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರ ಆವೇಶವಿಶೇಷವು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೆಚ್ಚುಗುಣಗಳು ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೨) (ಆವೇಶ ವಿಶೇಷವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದಾದರೂ ಇಷ್ಟಿಷ್ಟುಗುಣಗಳು ಎಂದು

ಹೇಳಿದ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಭಂಗವು ಬಂತು ಎಂದರೆ) ಅಧಮರಾದವರದ್ದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು ಯಾವುದು ಗುಣವಿದೆಯೋ ಅದೂ ಕೂಡ ಉತ್ತಮರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಅವೇಶ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಗುಣವು ಉತ್ತಮರ ಅಧೀನವೆಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು. (ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ತಂತಮ್ಮ ಗುಣವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಭಂಗವಿಲ್ಲ.) (ಅಥವಾ ಅಧಮರಿಗೆ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅವೇಶವಿಶೇಷವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಉತ್ತಮರಿಗೆ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಧಮರ ಗುಣಗಳೂ ಉತ್ತಮರ ಅಧೀನಗಳೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉತ್ತಮರಿಗೆ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. (೩) (ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸತ್ಯಂ ನಾವ ಸ್ವಾಣಾದ್ಯಯಃ ಸತ್ಯನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅಥ್ಯಾಹ್ಯತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಾದಿ ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತ ರಾದವರಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತಿಯಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಿತಿಯಿದೆ. ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿ ಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ೪ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವು ಅನಂತಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇರುವವನು, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು, ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಎಂದು ತತ್ತ್ವವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೪) (ನಾಮಾದಿ ಪ್ರಕರಣವು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ೫ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೈತ್ತಿರೀಯ ವೇದವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರ ಆನಂದ ವಿಚಾರವು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

|| ೪ ||

ಹೀ—ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೇನೇ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಇನ್ನೊಂದು ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಥಾತಃ ಸಂಭೂತಿಃ ಪರಮಾದ್ವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಾಚ್ಚಂದ್ರಾದ್ಯಾ ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಃ ಶಿವಶಿವಾದ್ಬುದ್ಧಿ ಬುರ್ದ್ವೇರಿಂದ್ರ ಇಂದ್ರಾತ್ಮೈಜಸಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೈಜಸಾದನಿರುದ್ವೋನಿರುದ್ವಾತ್ ಸ್ಪರ್ಶನಾತಃ ಸ್ಪರ್ಶವಾತಾತ್ಸೋಮಸ್ತೋಮಾದ್ವರುಣೋ ವರುಣಾದಗ್ನಿರಗ್ನೇರ್ಮಿತ್ರೋ ಮಿತ್ರಾತ್ಪರ್ಜಸಃ ಪರ್ಜನ್ಯಾತ್ ಸ್ವಾಹಾ ಸ್ವಾಹಾಯಾ ಉಷಾ ಜಾಯತೇ ತೇಷಾಂ ಪರಃ ಪರೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್ಮಜೈರುತ್ತರ ಉತ್ತರಃ ಪ್ರತ್ಯವರಃ ಪರಸ್ಪಾತ್ರರಸ್ಪಾದುತ್ತರ ಉತ್ತರೋ ಮುಚ್ಯತೇ ಸ್ವಂ ಸ್ವಂ ಭಾವಮಾಪದ್ಯತೇ || (೨) ನೈಷಾಂ ಸಾರಾವರ್ಯಮುಚ್ಯತೇ ಕದಾಚನ ನೈಷಾಂ ಸಾರಾವರ್ಯಮುಚ್ಯದ್ಯತೇ ಕುತಶ್ಚನ ಸಾರಾವರ್ಯೇಣ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಯಂತಿ ಸಾರಾವರ್ಯೇಣೈವ ಮುಕ್ತಾಃ ಸಂಚರಂತಿ | ಇತ್ಯಾದಿಭುತೇಶ್ಚ || (೩) ನಾಮಾದಿವಾರುತಾಂತೇಷು ದೇವೇಷ್ಟೇಭ್ಯಶ್ಚ ಭೇದತಃ | ಉಸಾಸಿತೋ ಹರಿರ್ಮುಕ್ತಿಂ ದದ್ಮಾನ್ನಾಸ್ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ || ಇತಿ ಸತ್ತತ್ತೈವ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಉಪ್ಪತ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು (ರೂಪಾಂತರದಿಂದ) ಪ್ರಕಟಳಾದಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ, ಆತನಿಂದ ಭಾರತಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ಶಿವನು, ಶಿವನಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಯೂ, ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರನು, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನೂ, ಆತನಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧನೂ ಅನಿರುದ್ಧನಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾದ ಪ್ರವಹನಃಯುಷೂ, ಪ್ರವಹ ಪಾಯುವಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನೂ, ಚಂದ್ರನಿಂದ ವರುಣನೂ ವರುಣನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೂ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಿತ್ರನೂ, ಮಿತ್ರನಿಂದ ಪರ್ಜಸ್ಯನೂ ಪರ್ಜಸ್ಯನಿಂದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೂ,

ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಿಂದ ಉಷಾದೇವಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾಳೆ. ಹೇಳಿದವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಮೊದಲು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಹೆಚ್ಚಿಹ್ಚ್ಚು ಗುಣವುಳ್ಳವರು ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರು ಅಥವಾರು, ಮೊದಲುಮೊದಲಿನವರಿಂದ ಮೇಲುಮೇಲಿನವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಹಿಂತ್ಯಾಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪಂ ಸ್ವರೂಪೇಣ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ.) ತಮ್ಮತಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಈ ತಾರತಮ್ಯವು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀಜೋಚ್ಚಭಾವವು ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಶವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ತಾರತಮ್ಯವು ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೊ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳು ಇವೆ (೩) ನಾಮಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಯ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಯ ಎಂಬಪರ್ಯಂತ ಬಹುಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾದ ವಿಭಕ್ತಿಯು ತೋರುವುದರಿಂದ ನಾಮಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವೆಂದೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತಾ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ನಾಮವನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರ್ಗತನ, ಮತ್ತು ಈ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವನು, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಸತ್ವತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. || ೫ ||

ಪೀ—ನಾಮಾರಂಭ ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತರಾದವರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಜೋಚ್ಚಭಾವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರೊಳಗಣ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ನೀಜೋಚ್ಚಭಾವವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಸ್ಫುತಿಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಉಷಾದಿಮಾರುತಾಂತೇಷು ಸಮಃ ಸಮಗುಣೋಽಪಿ ಸನ್ | ಧ್ಯಾತಃ ಪ್ರೀತಿಂ ಹರಿಯಾಯಾದಧಿಕಾಮುತ್ಪರೋತ್ತರೇ|| (೨) ಉತ್ತಮೋಷೋತ್ತಮಾ ಪ್ರೀತಿಸ್ತಸ್ಯ ತತ್ರ ಸ್ಮೃತಸ್ತತಃ | ಧ್ಯಾತುರಪ್ಪುತ್ರಮಾಂ ಪ್ರೀತಿಂ ಯಾಯಾನ್ವಸ್ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ || (೩) ತಾರತಮ್ಯಪರಿಜ್ಞಾನಾತ್ಪೇಷು ಧ್ಯಾತೋ ವಿಮುಕ್ತಿದಃ | ಪ್ರೀತಿಂ ನ ಚಾನ್ಯಥಾ ಯಾಯಾದಿತಿ ಶಾಸ್ತಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯಃ|| ಇತಿ ತತ್ತ್ವವಿವೇಕೇ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ಮುಖ್ಯವಾಯು ಪರ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಸಮಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ನಿರ್ದೋಷಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು, ಆತನನ್ನು ಜೀವರು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಆತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (೨) (ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಉತ್ತಮರಾದ ದೇವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದವನಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾಡುವನು. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (೩) (ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಸನೆ ಮಾತ್ರ ಫಲಹೇತುವೆಂದಲ್ಲ. ಪರಂತು ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವೂ ಆವಶ್ಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಪ್ರೀತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ತಾರತಮ್ಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು. ಎಂದು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಣಯವು, ಎಂದು ತತ್ವವಿವೇಕದಲ್ಲಿದೆ. || ೬ ||

ಪೀ—ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ನಾಮಾದಿಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತಾಸ್ತಮ್ಯಾರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ | ತೃತೀಯಾಪಂಚಮಿಷ್ಟಾಃ ಚತುರ್ಥಾರ್ಥಾರ್ಥ ಸರ್ವಶಃ | ಶಬ್ದಾದ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮರಬ್ದೇನ ಸಂಬಂಧೇಯಾರ್ಯದಾ ತದಾ || (೨) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಂ ಯದ್ವದಾತ್ಮಾ ವೈ ಪುತ್ರಕೋ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಚ ಯೂಪ ಆದಿತ್ಯ ಏವಮೇಷ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ || (೩) ಸಪ್ತಮಾ ಪ್ರಥಮಾ ಯಸ್ಮಾದ್ಭೂಯೋಭೂಯಸ್ತತ್ಸತ್ಯಥಾ | ಷಟ್ಸಿದ್ವಿತೀಯಾ ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಕಾರಣತ್ವಾತ್ಪರಸ್ಯ ಚ || (೪) ನ ಹ್ಯನ್ಯದನ್ಯದಿತ್ಯೇವ ಧ್ಯಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ಪುರುಷಾರ್ಥದಂ | ಅನರ್ಥಶ್ಚ ಭವೇತ್ಸಸ್ಮಾದ್ಭೃತ್ಯೇ ರಾಜೇತಿ ಬೋಧವತ್ || (೫) ರಾಜಪೂಜಾಂ ಯಥಾ (ದಾ) ಭೃತ್ಯೇ ಕುರ್ಯಾದ್ರಾಜಾ ಹಿನಸ್ತಿ ಹಿ | ತದ್ವಶತ್ವಾತ್ಯಥಾ ಭೃತ್ಯ ಏವಂ ನಾಮಾದಿಕಂ ಚ ಯಃ || ಉಪಾಸ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪೇಣ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಽರ್ಥೇತರಾಣಿ ಚ | ಸಾತಯಂತಿ ತಮಸ್ಯಂಧೇ ತಸ್ಮಾನ್ನೇಕ್ಷೇತ ತಾಂಸ್ತಥಾ || ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೭ ||

ಅ || (೧) ನಾಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಪ್ತಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವುಳ್ಳವೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತೃತೀಯಾ, ಪಂಚಮಾ, ಷಷ್ಠೀ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು (ಅಂದರೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ನಾಮದಿಂದ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡು ಎಂದೂ, ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ನಾಮದೇಶಿಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದೂ ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ—ನಾಮಕ್ಕೆ ಸ್ತೀತಿವಿಷಯನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ, ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ನಾಮಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ನಾಮ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಪರ್ಯಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇರುತ್ತವೋ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಪ್ತಮ್ಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಯದ್ವೈ ಕಿಂಚಿದಭ್ಯಗೀಷ್ಯ ನಾಮೈವೈತತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ನಾಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಮ್ಯಾದ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ.) (೨) (ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನಿಯಾಮಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಸಪ್ತಮ್ಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥವಿದೆ, ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದರೆ (1) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖಂ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮುಖದೇಶಿಯಿಂದ ಎಂದು ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥವಿದೆ (೩) ಆತ್ಮಾ ವೈ ಪುತ್ರನಾಮಾಸಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗನು ಎಂದು ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥವಿದೆ. (3) ಆದಿತ್ಯೋ ಯೂಪಃ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಯೂಪಃ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಯೂಪ (ಯಜ್ಞಸ್ತಂಭ) ದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶನೆಂದು ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಅದರಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪಂಚಮ್ಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥವಿದೆ (೩) (ನಿಯಾಮಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಏಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಿದೆ (ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ಎಂದು ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಏಕೆ ಅಗಲಾರದೆಂದರೆ—ನಾಗ್ವಾನ ನಾಮ್ನೋ ಭೂಯಸೀ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಮಾದಿಗಳಿಗಂತ ಮೇಲೆಮೇಲಿನವುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮಾದಿರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ—ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಉತ್ತಮತ್ವವೂ ಅಧಮತ್ವವೂ ಬರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದುಕಾರಣ ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಏಕೈಕ ಹೇಳಿಕೂಡದು.) (ಮನೋ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಿರಲಿ. ಸಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ಇದು ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಗೆ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಸಪ್ತಮಾ ವಿಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದಂತೆ ನಾಮ ವಾಚಂ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಸಪ್ತಮಾ

ವಿಭಕ್ತಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ—) ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಆರು ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ, ಎಂದು ಸೂತ್ರವು. (ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಮಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (ಆದಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮಾದ್ಯಾತ್ಮಕನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಕೂಡದು.) (೪) (ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮಾದಿರೂಪನೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಪರಂತು ನಾಮಾದಿರೂಪನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲದಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬಹುದೆಂದರೆ) ಅಥಮನನ್ನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ—ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿಗಲಾರದು. ಅಥಮನನ್ನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿದುದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಆಗದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪರಂತು ರಾಜನ ಭೃತ್ಯನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಅನರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದು. (೫) (ನಾಮಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಪರಂತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿದಂತೆ ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಮಾಡಬೇಕು, ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಅನರ್ಥವಿದೆ, ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಯಾರು ರಾಜನಿಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಭೃತ್ಯನಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನನ್ನು ರಾಜನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭೃತ್ಯನೂ ರಾಜನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜನೆಂದು ತನಗೆ ಪೂಜೆಮಾಡಿದವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. (ಇಲ್ಲವಾದರೆ ರಾಜನನ್ನು ಲ್ಲಂಘಿಸಿದುದರಿಂದ ತಾನು ಅಪರಾಧಿಯಾದಾನು.) ಹಾಗೆಯೇ ಯಾರು ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆತನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೂ ನಾಮಾದಿಗಳೂ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಹುವರು. ಆದಕಾರಣ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪೂಜಿಸಬಾರದು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

|| ೭ ||

ಪೀ—ನಾಮವನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತವಾದುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಚೇತನ (ಜಡ) ಎಂದಿದೆ. ಜಡವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ಸಿಗಲಾರದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಚೇತನಮಯೋಗ್ಯಂ ಚ ತಥೈವಾತಾತ್ವಿಕಂ ಕ್ವಚಿತ್ | ನೋಪಾಸೀತ ಪರೋಽನರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ ತಥೋಪಾಸನಾಕೃತಃ || (೨) ದರ್ಭಚರ್ಮಾದಯಶ್ಚಾತೋ ದೇವತಾ ಹ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ | ನ ಹ್ಯಚೇತನಕಂ ಕಿಂಚಿತ್ಫಲದಂ ಸ್ಯಾತ್ಕದಾಚನ || (೩) ಔಷಧಾದಿಷು ಚೈತಸ್ಯಾದೇವಾ ಏವ ವರಪ್ರದಾಃ | ಔಷಧಾದಿಸ್ಥಿತಾ ದೇವಾಸ್ತೇಜ್ಞೇ ದೃಷ್ಟಫಲಪ್ರದಾಃ | ಜ್ಞಾನಿದ್ಯದೃಷ್ಟದಾಶ್ಚ ಸ್ಪರ್ಶಾದೈವಂ ಕಿಂಚಿದಿಷ್ಟತೇ || (೪) ಯಥಾಜ್ಞಸ್ಯಾಪಿ(ಸ್ಯೈವ) ರಾಜ್ಞಸ್ತು ಭೋಜನಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಮಿಷ್ಟತೇ | ನ ತ್ವವಿಜ್ಞಾಯ ರಾಜಾನಂ ಗ್ರಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ತತೋ ಭವೇತ್ || (೫) ಏವಂ ದೇವಾ ದೃಷ್ಟಫಲಂ ದದ್ಯುರಜ್ಞಸ್ಯ ಚಾಲ್ಪತಃ | ಕಿಂಚಿಜ್ಞಾನಕೃತಾದೃಷ್ಟಾತ್ತಜ್ಞೈವಾನೃಥಾ ಭವೇತ್ | ಅದೃಷ್ಟಾಪ್ತಿಂ ಫಲಂ ಯತ್ತು ತಜ್ಞಸ್ಯೈವ ನ ಚಾನೃಗಂ || (೬) ತಸ್ಮಾದಚೇತನೋಪಾಸಾಂ ನ ಕುರ್ಯಾತ್ ಕ್ವಾಪಿ ಕಶ್ಚನ | ನ ಚಾಸತ್ಯಾಂ ನ ಚಾಯೋಗ್ಯಾಂ ಯದೀಚ್ಛೇದುತ್ತಮಂ ಫಲಂ | ಯದಿನೇಚ್ಛೇತ್ತಮೋ ಗಂತುಂ ಯದಿ ಚೇಚ್ಛೇದ್ಧರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ || (೭) ಅಥ ಕರ್ತವ್ಯಕಾರೀ ಚ ಮುಮುಕ್ಷುರಥವಾ ಭವೇತ್ | ಸೋಽಸೀಚ್ಛೇತ ಹರೇಃ ಪ್ರೀತಿಂ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ || ಇತ್ಯುಪಾಸನಾಲಕ್ಷಣೇ

|| ೮ ||

ಅ || (೧) ಅಚೇತನವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬಾರದು. ಸೋಽಸೀದೀತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಮರುಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬಾರದು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾರ್ಥ

ವಾಗದಿರುವುದನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದವನಿಗೆ ಮಹಾನರ್ಥವಾಗುವುದು. (೨) (ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಿತನಗಿಳಾದ ದರ್ಭೆ ಚರ್ಮಮೊದಲಾದವುಗಳು ಫಲಪ್ರದಗಳೆಂದು ತೋರುತ್ತವೆ. ಅದುಕಾರಣ ಅರ್ಚಿತನೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅನರ್ಥಫಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಅರ್ಚಿತನೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅನರ್ಥಫಲವು ಆಗುವುದರಿಂದಲೇ, ದರ್ಭೆ ಚರ್ಮಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಚಿತನವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದಾದರೂ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅರ್ಚಿತನವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ) ಯಾವುದೊಂದು ಅರ್ಚಿತನವೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದು. (೩) (ಅರ್ಚಿತನಿಗಿಳಾದ ರಸಾಯನ, ಔಷಧಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಪುಷ್ಟಿ ಆರೋಗ್ಯಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಕಂಡದ್ದಿಂದ ಅರ್ಚಿತನವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ ಅರ್ಚಿತನವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಔಷಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳೇ ಫಲಕೊಡುತ್ತಾರೆ—) (ಹಾಗಾದರೆ ಔಷಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಆತನಿಗೆ ಫಲ(ರೋಗಪರಿಹಾರ)ವು ಆಗದೆಹೋಗಬೇಕಾದೀತು. ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಔಷಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. (ರೋಗಪರಿಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ದೇವತಾ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದವನಿಗೆ ರೋಗಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದುದು ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲ. (೪) (ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ರಾಜನನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಿಗೂ ಕ್ಲೃಪ್ತವಾದ (ರಾಜನು ಕೊಡಿಸುವ) ಭೋಜನವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ರಾಜನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ರಾಜನಿಂದ ವಿಶೇಷವಾದ ಗ್ರಾಮಲಾಭವು ಆಗಲಾರದು. (೫) ಹೀಗೆಯೇ ದೇವತೆಗಳೂ ಭೋಜನದಂತೆಯೇ ದೃಷ್ಟಫಲವು (ಐಹಿಕರೋಗಪರಿಹಾರವು) ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ರೋಗನಿವೃತ್ತಿರೂಪ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವರು. (ಹಾಗಾದರೆ ಔಷಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು ಅಜ್ಞಾನಿಗೂ ರೋಗಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದಾದರೆ ಔಷಧ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ರೋಗಪರಿಹಾರವು ಏತಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ) ದೃಷ್ಟಫಲವೂ ಕೂಡ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿದು ಮಾಡಿದುದರಿಂದಂಟಾದ ಅದೃಷ್ಟ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಆಗುವುದು. ಅದೃಷ್ಟವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಸರ್ವಥಾ ಆಗಲಾರದು (ಏನಂಚ ಆತನಿಗೆ ಅದೃಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ರೋಗಪರಿಹಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ) ದೇವತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೇನೇ ಅದೃಷ್ಟಫಲವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅದೃಷ್ಟವು ಉಂಟಾಗಲಾರದು. (೬) ಅದುಕಾರಣ ಉತ್ತಮಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುವವನು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸದೆ ಇದ್ದವನು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವನು ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಚಿತನೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಅಸತ್ಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಸರ್ವಥಾ ಮಾಡಬಾರದು. (೭) (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಬಾಧಕಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗಲೀ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುವವನಾಗಲೀ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಮಾಡಕೂಡದು, ಎಂದು ಉಪಾಸನಾಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ

|| ೮ ||

ಪೀ ದರ್ಭೆ ಚರ್ಮಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಛಾ. || (೧) ಓಂ ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಸದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ ಓಂ || (೨) ಓಂ ಪಯೋಂಬುವಚ್ಛೇತ್ತತ್ರಾಪೀತಿ ಭಗವದ್ವಚನಂ || (೩) ದೇವೇಷು ಚರ್ಮಾದಿನಾಮಾನಿ

ಸಂವಾದಾದೇರಿತಿ ಚ ದೇವತಾಮಾಮಾಂಸಾಯಾಂ || (೪) ಅಚೇತನಾಸತ್ಯಾಯೋಗ್ಯಾನ್ಯ-
ನುಪಾಸ್ಯಾನ್ಯಫಲತ್ವವಿಪರ್ಯಯಾಭ್ಯಾಮಿತಿ ಸಂಕರ್ಷಣಸೂತ್ರಂ || (೫) ಓಷಧಯ-
ಸ್ಸಂವದಂತೇ ಸೋಮೇನ ಸಹ ರಾಜ್ಞಾ | ಪ್ರವೋ ಗ್ರಾವಾಣಃ ಸವಿತಾ ದೇವಃ ಸುವತು
ಧರ್ಮಣಾ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಮೃದಬ್ರವೀತ್ ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು, ಅಪೋಃಬ್ರುವನ್ ಜಲಗಳು ಮಾತಾಡಿ
ದವು ಇದುವೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.
ಅವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಜೇತನರಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಧಾನಕತ್ತಿಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಮತ್ತು ತಾವು
ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧ ಪಾ ೪. ಸೂ. ೬)
(೨) (ಅಜೇತನವು ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜೇತ
ನವಾದ ಹಾಲು ಸ್ವತಃ ಮಸುರು ಆಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ ಕೂಲವು (ನದಿಯ ದಡವು
ತನ್ನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಜೇತನವಾದ ದರ್ಭಮೊದಲಾದುದು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ
ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೇಂದರೆ-) ಹಾಲು, ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ
ಅಜೇತನವೂ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಕೂಡದು. ಹಾಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹುಳುವು ಮಸುರು ಆಗುವು
ದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಹಾಲು ಮಸುರು ಆಗುವುದು, ಹೀಗೆ ಹಾಲು ನೀರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ
ಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ, ಏತೇನ ಹ ವಾವ ಪಯೋ ಮಂಡಂ ಭವತಿ
ಏತಸ್ಯ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ ಇಮಮೊದಲಾದವೇದಗಳಿವೆ. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೨. ಪಾ. ೨. ಸೂ. ೩)
(೩) (ದರ್ಭಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ
ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ. ಈಗ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳತಕ್ಕ ವಿಶೇಷಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ‡ ದೇವೇಷು
ಚರ್ಮಾದಿನಾಮಾನಿ ಸಂವಾದಾದೇಃ ಎಂದು ದೇವತಾಮಾಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರವು. (೪) (ಅಜೇತನ
ವನ್ನೂ ಅಯೋಗ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಫಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದ
ರಿಂದಲೂ ವಿಪರೀತಫಲವು ಸಿಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅಜೇತನವನ್ನೂ ಅಸತ್ಯವನ್ನೂ ಅಯೋಗ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಾ
ಸನೆ ಮಾಡಬಾರದು. (೫) (ದೇವೇಷು ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸೋಮಲ
ತೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೊಡನೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ.
ಎಲೋ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ನಾರಾಯಣನು
ಧರ್ಮ (ಪ್ರಜ್ಞ)ದಿಂದ ಉಂಟುಮಾಡಲಿ. (ಏಕೆಗೆಯೇ ಚರ್ಮಾದಿಗಳು ಫಲಕೊಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ
ವೇದಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

ನಿ || ಔಷಧಿ, ಚರ್ಮ, ದರ್ಭ, ಗ್ರಾವ, ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ
ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಜೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಓಷಧಿಗಳು ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡವು ಎಂದು
ವೇದವಿದೆ. ಚರ್ಮದರ್ಭಗಳು ಫಲಕೊಡುತ್ತವೆಂದು ಇದೆ ಕಲ್ಪಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ವೇದವಿದೆ.
ಇವೆಲ್ಲವೂ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೇನೇ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಜಡಗಳಿಗೆ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಶಕ್ತಿ
ಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಜೇತನಗಳೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಾತಾಡದವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೂಡಲಾರವು. || ೯ ||

ಪೀ—ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಭಾಷಣಾದಿಗಳು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪರಂತು
ಜೇತನ ಅಜೇತನ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು ಎಂದು ವೇದ
ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಅದುಕಾರಣ ಯಾವುದೊಂದೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

‡ ಅರ್ಥವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಭಾ. || (೧) ನ ಯತೇ ತ್ವತ್ಕ್ರಿಯತೇ ಕಿಂಚನಾರೇ ಮಹಾಮರ್ಕಂ ಮಘವನ್ ಚಿತ್ರಮರ್ಚ || (೨) ನ ದೇವಾನಾಮತಿವ್ರತಂ ಶತಾತ್ಮಾ ಚ ನ ಜೀವತಿ || (೩) ಅನೇಹ-
ಸೋ ವ ಊತಯಃ ಸು ಊತಯೋ ವ ಊತಯಃ || (೪) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಜನಯ-
ನ್ನಭಿವ್ರತಾಪ ಹಿಷಧೀರ್ವನಿನಾನಿ ಯಜ್ಞಯಾ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಸ್ವಾ ೧ ರಾಪಪುರೂತಯೇ
ವಶಂ ದೇವಾಸಸ್ತನ್ನೀತಿ ಇಚ್ಛಿಮಾಮ್ಜುಃ || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ಹೊರತು
ಯಾವುದೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಯಾರಿಗೂ ಅಲ್ಲಾಡ
ಲಿಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀನು ಇದ್ದು
ಪೂಜ್ಯನಾದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದವುಳ್ಳ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನೇ ಪೂಜಿಸು. (೨) ಅಭಿ
ಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೂ ದೇವತೆಗಳು ಫಲವನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಫಲಕೊಡಬೇಕೆಂದು
ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ವಿಘ್ನನಾಡಬಹುದು, ಎಂದರೆ—ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದ
ರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ವಿಘ್ನನಾಡಲಾರರೆಂಬಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು
ವಿಚಾರಿಸಿದರೂ ನೂರು ವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ ಜೀವನೂ ಜೀವಿಸಲಾರನು (ಅಲ್ಪ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳವನು
ಜೀವಿಸಲಾರನೆಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು.) (೩) (ದೇವತೆಗಳು ವಿಘ್ನನಾಡುತ್ತಾರೆಂದರೆ—ಅದೂ ಕೂಡದು,
ಏಕೆಂದರೆ—ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ವಿಘ್ನನಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು
ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಹುಟ್ಟಲಾರದು, ದೇವತೆಗಳ ಇಚ್ಛೆಯು ಸರ್ವಥಾ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಲಾರದೆಂಬಲ್ಲಿ
ವೇದಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳೇ ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಪಾಪ ಇಲ್ಲದವುಗಳು. (ಸಫಲ
ಗಳು) ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗಳು (ಭಕ್ತರನ್ನು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವುಗಳು. (೪) (ಜಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೇದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೇವತೆ
ಗಳು ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳ ವ್ರತಗಳಾದ ಯಾಗವೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಿರುವ ಯಾಗಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಇವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು
ವುದಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಯೋಗ್ಯಶರೀರಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

|| ೧೦ ||

ಹೀ—ನರ್ತಕ ತ್ವತ್ಕ್ರಿಯತೇ ಎಂಬ ವೇದದ ಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಹೊರತು ಅಜೀತನದ
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೂ ಜಡಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವ
ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅಜೀತನಂ ಚೇತನೋಽಭ್ಯೋ ದೈವತೇಭ್ಯಶ್ಚ ಚೇತನಾಃ | ದೇವಾಃ ಪ್ರಾ-
ಣಾಚ್ಚ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸದೈವ ತು | ಸ್ವಭಾವಂ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ವಿಕಾರಂ
ಚ ಸಮಾಪ್ತಯುಃ || (೨) ಕಶ್ಚಿದ್ಭಾವ ಯತೇ ತೇಷಾಂ ನೈತತ್ಸ್ಯಾ(ತ್ಯೈಃ ಸ್ಯಾ)ಚ್ಚ ಕದಾ-
ಚನ | ಅಜೀತನಪ್ರವೃತ್ತೌ ತು ನ (ತನ್ನ) ದೃಷ್ಟಾಂತೋಽಸ್ಮಿ ಕಶ್ಚನ | ಚೇತನಾನಾಂ ಪ್ರ-
ವೃತ್ತೇಶ್ಚ ದೃಷ್ಟತ್ವಾದೇವ ಸರ್ವತಃ || (೩) ಅದೃಷ್ಟಂ ದೃಷ್ಟವಜ್ಞೇಯಂ ಯಥಾದೃಷ್ಟ-
ಪ್ರಣೇತೃಕಂ | ವಿಸರ್ಪತ್ತಂಡುಲಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಲ್ಪಾಃ ತತ್ರ ಪಿಪೀಲಿಕಾ || ನ ತದ್ವೃಷ್ಟೈವ

ದೃಷ್ಟಾನಾಮುಪೀಲಿಕಸರ್ಪಣಂ | ಏವಂ ದೃಷ್ಟಾನುಸಾರೇಣ ಚಿದಧೀನಮಚೇತನಂ ||
(೪) ದುರ್ಘಟಾ ಶಕ್ತಿರಪಿ ಹಿ (ತು) ಪಿಶಾಚಾನಾಂ ಹಿ ದೃಶ್ಯತೇ | ದೇವಾನಾಂ ಕಿಮು
ಕಿಮ್ನೇವ ಪರಮಸ್ಯ ಹರೇಃ ಪ್ರಭೋಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕೇ (ಕಾರದೇಶ್ಚ) || ೧೧ ||

ಅ || (೧) ಅಚೇತನವು ಜೇತನರಿಂದಲೂ, ಜೇತನರು ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣಿನಿಂದಲೂ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸರ್ವದಾ ತಂತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ
ವನ್ನೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ವಿಕಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದುವರು. (೨) (ಅಚೇತನಾದಿಗಳು ಜೇತನಾದಿಗಳಿಂದಲೇ
ಸ್ವಭಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾವೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ) ಜೇತನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರತು
ಅಚೇತನಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆಗಲಾರದು. ಜೇತನವಿಲ್ಲದೆ ಅಚೇತ
ನಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಆಗಲಾರದು. (ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಲ್ಲ.) ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ
ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅಚೇತನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆ, ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. (ಅದುಕಾರಣ ಅನು
ಮಾನವೂ ಇಲ್ಲ.) (ಅಚೇತನಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಏನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವು
ದರಿಂದ ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ಜೇತನರಿಂದಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಎಲ್ಲಾ ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲಿಯೂ * ಜೇತನರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಕಂಡದೆ. (೩) (ಅಚೇತನವು
ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೇನೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ, ಕೂಲಪತನ
(ನದಿಯ ದಡ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೇನೇ ಬೀಳುವುದು) ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಅವು
ಗಳೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಬಹುದು ಎಂದರೆ) ಯಾವ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ತನು ಕಾಣುತ್ತಾನೋ ಅದ
ರಂತೆಯೇ ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿರುವ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತನಿದ್ದಾನೆಂದು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
(ಅಂದರೆ—ದೃಷ್ಟಕರ್ತೃಕ ಅನುಮಾನದಂತೆಯೇ, ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಕೂಲಪತನಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ ಪತ
ನತ್ವಾತ್ ದೇವದತ್ತಕೃತ ಪತನವತ್—ದೇವದತ್ತನು ತಾನಾಗಿಯಾಡಿಕೊಂಡ ಪತನ (ಬೀಳುವಿಕೆ)
ದಲ್ಲಿ ಪತನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪತನಕ್ಕೆ ದೇವದತ್ತನು ಕರ್ತನೆಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕೂಲಪತನದ
ಲ್ಲಿಯೂ ಪತನತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತನಿದ್ದಾನೆನ್ನ ಬೇಕು. ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅದೃಷ್ಟಕರ್ತೃಕವಾದ
(ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿರುವ) ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತನನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಕೂಲಪತನಾದಿ
ಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಕೂಲಪತನಾ (ನದಿಯದಡ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೇನೇ ಬೀಳುವುದು.) ದಿಗಳ
ಅಚೇತನದ ಅಧೀನಗಳೇ, ಎಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರವು? ಹಾಗೆಯೇ ಘಟಪಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನು ಕಾಣು
ತ್ತಿರುವುದಾದರೂ ಆ ಘಟಪಟಾದಿಗಳೂ ಅಚೇತನದ ಅಧೀನಗಳೆಂದು ಕೂಡಬಹುದು, ಎಂದರೆ) ಅಕ್ಕಿ
ಯನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿರುವ ಇರುವೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅಕ್ಕಿಯು ಮಾತ್ರ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿ
ಇರುವೆಯು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರುತ್ತದೆಂದು ನೈ ಊಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಂತ ಇರುವೆಯು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು
ಹೊರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಕ್ಕಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಇರುವೆಯು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರುವುದಿಲ್ಲ.

* ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಕಾರ್ಯಂ ಜೇತನೇಷ್ಟಾಧೀನಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಪಟಾದಿವತ್=ಬಟ್ಟೆಯು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದ
ರಿಂದ ನೇಕಾರನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸುಸರಿಗುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಜೇತನರ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಧೀನಗಳು, ಎಂಬ
ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಚೇತನಗಳಿಲ್ಲಾ ಜೇತನರಿಂದಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಅಹಂ ಕರೋಮಿ ಎಂದು ಜೇತನರಿಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು
ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗಲೂ ಜೇತನರಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೂಡದು.

‡ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ತಂದುಲಂ ಉಪೀಲಿಕಾಧೀನವಿಸರ್ಪಣವತ್ ಅನುಪಲಭ್ಯಮಾನಪ್ರಕೇಶಂತರತ್ವೇನ ವಿಸರ್ಪ
ತ್ತಂದುಲತ್ವಾತ್ ಸಂಪ್ರತಿಪನ್ನವತ್=ಈ ಅಕ್ಕಿಯು ಇರುವೆಯ ಅಧೀನವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಒಯ್ಯು
ವವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಅಕ್ಕಿಯು ಹೋಗುತ್ತದೆ, ಅದಕಾರಣ ಇರುವೆಯು ಒಯ್ಯುವುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಬೇಕು

ಎಂತ ಉಹಿಸುವುದು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ೧ ಕರ್ತನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಜೇತನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿದ್ದ ಅಜೇತನವೂ ಜೇತನದ ಅಧೀನವು ಎಂದೆನ್ನಬೇಕು. (ಕರ್ತನು ಕಾಣದ ಅನುಮಾನದಂತೆ ಕರ್ತನು ಕಾಣುವ ಅನುಮಾನವೆಂದೆನ್ನ ಕೂಡದು.) (೪) (ಆದರೂ ಜೇತನರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಸರ್ವಥಾ ಕಾಣದಿರುವ ದೇವತೆ ಈಶ್ವರಾದಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಕಲ್ಪನಾ ಗೌರವವು ಬರುವುದರಿಂದ ಜೇತನರಿಗೇನೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಲಾಘವವಿದೆ ಎಂದರೆ) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಗಳಿಗೂ ದುರ್ಘಟವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಕಂಡದೆ. ಹೀಗೆ ಇರಲು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ದುರ್ಘಟವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಇದೆ, ಎಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮೇಯವು ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದಲ್ಲಿದೆ.

ವಿ || (1) ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಸಾಧಿಸಿಯಿದೆ. ದೇವಾದಿಗಳು ಕಾಣುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಅದುಕಾರಣ ವಿರೋಧವೆಂದೆನ್ನ ಕೂಡದು. ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ದುರ್ಘಟವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಅವರು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. (2) ಅವರಿಗೆ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯು ಇರುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕರಾಗದಿರುವ ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳಿಗೂ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿರುವಾಗ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕರಾದ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. || ೧೧ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅಜೇತನಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಹೇಳಿ ಈಗ ೭ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಜ್ಞ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಹೃದಯಜ್ಞೋ ಭಗವತ್ತತ್ತ್ವಜ್ಞಃ | ಹೃದ್ಯಯನಾಧ್ಯದಯಂ | ಉದರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷಾಃ ಉಪಾಸತೇ ಹೃದಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾರಣಿಯಃ || ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ || (೨) ಕೋಲಂ ಪೂಗಫಲಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಕಲಂ ತಾಂಬೂಲಪತ್ರಕಂ | ಇತ್ಯಭಿಧಾನಂ || (೩) ಭೂತಾನಾಂ ಭೂತಿಕಾನಾಂ ಚ ಮಂತ್ರಾಹುತಿಗಣಸ್ಯ ಚ | ಅಜೇತನಗಣಸ್ಯಾಸ್ಯ ಕಲ್ಪಕೋ ಮಿತ್ರನಾಮಕಃ || (೪) ಪ್ರಾಣಾ ಭೂತಾನಿ ಮಂತ್ರಾದ್ಯಾಶ್ಚಿದಚಿತ್ತವಿಭೇದಿನಃ | ಅಚಿತಾಂ ಕಲ್ಪಕೋ ಮಿತ್ರಶ್ಚಿತಾಂ ನಾಯಾದಯಃ ಸ್ಮೃತಾಃ || ಇತಿ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವೇ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಹೃದಯಜ್ಞಃ=ಶ್ರೀಹರಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವನು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೃದಯಂ=ಶ್ರೀಹರಿಯು. (ಆದರೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ರೂಢಿಬಿಟ್ಟು ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಯೋಗವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಎಂದರೆ—ಹೃದಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿ (ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ) ಯಿದ್ದು ದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವು, ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳು ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಭಕ್ತರಿಂದ ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲವು

† (1) ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿದ್ದ ಕೂಲತನವು ಅಜೇತನದ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರತ್ತಿರುವ ಇರುವೆಯು ಕಾಣದಿದ್ದು ಅಕ್ಕಿಯು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದೂ ಅಜೇತನದ ಅಧೀನವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಎರಡೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದೆ, ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲ. (2) ಹಾಗೆಂತ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರುವೆಯು ತೋರದಿದ್ದರೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವೆಯು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ನಮಗೆ ತೋರುವುದು. (3) ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿದ್ದ ಕೂಲತನದಂತೆ ಕರ್ತನು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಜೇತನದ ಅಧೀನವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಇರುವೆಯು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಕಿಯು ಇರುವೆಯ ಅಧೀನವಾಗದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು

ಹುವುದರಿಂದಲೂ ಉದರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಉದರದಲ್ಲಿರುವವನು ವಾಸುದೇವನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆರುಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮುನಿಗಳು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹೃದಯನೆನಿಸಿದವನನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ವೇದವು. (ಐತ. ಆರ. ೨. ಅ. ೧. ಖ. ೪.) (೨) (೩ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೋಲೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಕೋಲವೆಂದರೆ ಅಡಿಕೆಕಾಯಿಯು. ಕಲವೆಂದರೆ ತಾಂಬೂಲ ಪತ್ರವು, ಎಂದು ಕೋಶವು. (೩) (೪ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿದ ಮಿತ್ರನು ಸರ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ದ್ಯು ಪೃಥಿವೀ ವಾಯು ಆಕಾಶ ಜಲ ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗೆ, ಅಂದರೆ ಅಜೇತನಗಳ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ, ವೃಷ್ಟಿ ಅನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೂ, ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ, ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಲೋಕ, ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಗೂ, ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ, ಮಿತ್ರನೆನಿಸಿದವನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವವನು. (೪) (ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೇತನ ಅಜೇತನಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗವಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಅದೇವೇ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ? ಅಜೇತನಗಳನ್ನು ಮಿತ್ರನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಾದರೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಜೇತನಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು ಯಾರು ಎಂದರೆ.) ಪ್ರಾಣಗಳೂ, ದ್ಯು ಅರಭ್ಯ ತೇಜಃ ಪರ್ಯಂತವಾದವುಗಳು ಮಂತ್ರಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೇತನ ಅಜೇತನ ಎಂದು ಭೇದವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರನು ಜಡಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು. ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರು ಜೇತನಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವರು, ಎಂದು ವಸ್ತುತತ್ವವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. || ೧೨ ||

ಪೀ—ಸರ್ವ ಸಂಕಲ್ಪ್ಯತೇ ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಚಿ ತಾಂ ಕಲ್ಪಕಃ ಎಂದು ಜಡಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷ ವಚನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸರ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಕೋಚಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾ

ಭಾ. || (೧) ಸರ್ವಮಜೇತನಂ ಸಂಕಲ್ಪ್ಯತೇ || (೨) ಅಸ್ಥಿರಸ್ಥರಣಂ ಚಿತ್ತಂ ಸ್ಥಿರ-ಸಂಸ್ಥರಣಂ ಸ್ಮರಃ | ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ || (೩) ವೇದನಂ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಂ ಸ್ಯಾದ್ವಿದ್ವತ್ತಂ ತು ವಿಶೇಷತಃ | ಇತಿ ಚ || (೪) ಮೋಕ್ಷೇ ಯಸ್ಥಿನ್ಮವೇಶಃ ಸ್ಯಾತ್ಸಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಹಿ ಮುಖ್ಯತಃ | ಉಪಚಾರತಸ್ತ್ವವಸ್ಥಾನಮಿತಿ ಶಬ್ದವಿದೋ ವಿದುಃ || ಇತಿ ಚ || (೫) ದೇವಾಮನುಷ್ಯತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ವಿಜ್ಞೇಯಾ ದೇವಮಾನುಷಾಃ | ಧ್ಯಾನಂ ಕುರ್ವಂತ ಇವ ಶೇನೈವ ಸ್ಕುರ್ಬಹುಭಾಷಿಣಃ || ಬ್ರೂಯುರರ್ಥವತೀಂ ವಾಚಂ ನಾನಾರ್ಥಾಂ ಪ್ರಾಯಶೋಹಿ ತೇ | ಇತಿ ಪಾದ್ಮೇ || ೬) ಬಲಂ ಜ್ಞಾನಬಲಂ ಚೈವ ಬಾಹ್ಯಂ ಚೇತಿ ದ್ವಿಧಾ ಮತಂ | ಯುಕ್ತಿಜ್ಞಾನಾತ್ (ಯುಕ್ತಿಜ್ಞತಾ) ಜ್ಞಾನಬಲಂ ತಜ್ಞಾನಾದಧಿಕಂ ಮತಂ (ಸಾ ಜ್ಞಾನಾದಧಿಕಾ ಮತಾ) || ಇತಿ ತತ್ತ್ವಸಾರೇ || || ೧೩ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೇತನ ಅಜೇತನ ಸರ್ವಜಗತ್ತು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೂ ಅಚಿತಾಂ ಕಲ್ಪಕಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ವಚನವನ್ನು ಅದರಿಸಿ ಅಜೇತನ ಸರ್ವವೆಂದು ಸಂಕೋಚಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಜೇತನವೆಲ್ಲವೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (೨) (೩ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತ, ೧೩ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಮರ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಚಿತ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣವು ಸ್ಮರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿದೆ. (೩) (೩ನೇ ಖಂಡದ ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಯದಯಂ ವೇದ ಯದ್ಯಾ ಅಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ವೇದವಿದ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ವೇದನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವು ವಿದ್ವತ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ವೇದ=ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ವಿದ್ವಾನ್=ವಿಶೇಷತಿಳಿದವನು)

(೪) (೫ನೇ ಖಂಡದ ೨ನೇ ಮತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ತಂ ಹ್ಯೇಕಾಯನಂ ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕಾಯನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದು ಏಕಾಯನ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೫) (೬ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಮನುಷ್ಯರೆನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ ಬಹುಭಾಷಿಗಳಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ದೇವಮನುಷ್ಯರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ನಾನಾರ್ಥಗಳುಳ್ಳ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುವರು, ಎಂದು ಪಾಠ್ಯವುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ. (೬) (ಆಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಶರೀರ ಬಲವು ಕಂಡದ್ದಿಂದ (೮ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ., ಎಂದರೆ—) ಜ್ಞಾನಬಲ ಬಾಹ್ಯಬಲ ಎಂದು ಬಲವು ಎರಡುವಿಧವು. ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಂಟಾದ ನಿರ್ಣಯವು ಜ್ಞಾನಬಲವು. ಅದು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (ಅಂದರೆ ಬಾಹ್ಯಬಲವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಂಟಾಗುವ ನಿರ್ಣಯರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನಬಲವು ಕೇವಲಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು) ಎಂದು ತತ್ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿದೆ. || ೧೩ ||

ಪೀ—ಹೀಗಾದರೆ ೯ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಬಾಹ್ಯಬಲಕ್ಕೇನೇ ಅನ್ನವು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದರೂ ಜ್ಞಾನ ಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಲಾರದು, ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಅನ್ನಂ ಜ್ಞಾನರಸಾನ್ನಂ ಚ ಬಾಹ್ಯಮನ್ನಮಿತಿ ದ್ವಿಧಾ | ಜ್ಞಾನಾನ್ನಂ ಜ್ಞಾನಬಲತಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜ್ಞಾನರತಿರ್ಹಿತಂ | ಯದ್ವಾಹ್ಯಂ ತು ಬಲಂ ತಸ್ಯಾದ್ವಾಹ್ಯಮನ್ನಂ ವಿಶಿಷ್ಟತೇ || (೨) ಆಪಶ್ಚ ದ್ವಿವಿಧಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಸ್ತಪ್ತಿಯಾ ಜ್ಞಾನತೋ ರತೇಃ | ತಾ ಜ್ಞೇಯಾ ಅಂತರಾ ಅಪೋ ಬಾಹ್ಯಾಸ್ತು ದ್ರವರೂಪಕಾಃ | ಅಂತರಾನ್ನಾದಾಂತರಾಪೋ ಬಾಹ್ಯಾದ್ವಾಹ್ಯಾಸ್ತಥಾ ವರಾಃ || (೩) ಏವಂ ತೇಜಃ ಪ್ರಾತಿಭಾಷ್ಯಂ ಬಾಹ್ಯಂ ಚೇತಿ ದ್ವಿಧಾ ಮತಂ | ಪ್ರಾತಿಭಂ ಜ್ಞಾನತೃಪ್ತೇಶ್ಚ ಪರಂ || (೪) ಆಕಾಶ ಏವ ಚ | ಸ್ಥಿರಾ ತು ಪ್ರತಿಭಾಂತಸ್ಥಾ ಛಿದ್ರಮೇವ ತು ಬಾಹ್ಯಗಃ (ಗಂ) | ಸ್ಥಿರಾ ಹಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಚಂಚಲಾ ಯಾ || (೫) ಸ್ಥಿರಾಭಿಧಾ | ಏಕದೈವ ಸ್ಪೃತಿಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ || (೬) ಆಶಾಪರೋಕ್ಷದೃಗಾತ್ಮಕಂ | ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸುಖಂ || (೭) ತತೋ ಮೋಕ್ಷೇ ಪ್ರಾಣಾಷ್ಯಂ ಪರಮಂ ಸುಖಂ || ೧೪ ||

ಅ || (೧) (೧) ಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾಗುವ ಅನಂದರೂಪವಾದ ಅಂತರ ಅನ್ನವು (೨) ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನವು, ಹೀಗೆ ಅನ್ನವು ಎರಡು ವಿಧವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾನ್ನವು ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಾನ್ನವು ಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾಗುವ ಅನಂದರೂಪವು. ಬಾಹ್ಯಬಲಕ್ಕಿಂತ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ೧೦ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಜಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಜಲವು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾಗುವ ಅನಂದದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ತೃಪ್ತಿಯು ಅಂತರ ಅಪ್ಪಗಳೆನ್ನಿಸುತ್ತವೆ, ದ್ರವರೂಪವಾದವುಗಳು (ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದ್ರವತ್ವವುಳ್ಳವುಗಳು) ಬಾಹ್ಯಜಲಗಳು. ಎನ್ನಿಸುತ್ತವೆ, ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಗಳು ಅಂತರ ಬಾಹ್ಯಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾಗುವ ರತಿರೂಪವಾದ ಅಂತರವಾದ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಗಳಾದ

ತ್ವಪ್ಪಿರೂಪಗಳಾದ ಜಲಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು. ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಬಾಹ್ಯಗಳಾದ ದ್ರವರೂಪಗಳಾದ ಜಲಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು. (೩) (ಹೀಗಾದರೆ ೧೧ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜಲಗಳಿಗಿಂತ, ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ—) ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಾತಿಭೆ ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ತೇಜಸ್ಸು ಎರಡು ವಿಧವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂತರವಾದ ಅಪ್ಪಂಗಳ ಜ್ಞಾನಾನಂದದಿಂದಂಟಾಗುವ ವಿಷಯಾಲಂಬುದ್ಧಿರೂಪವಾದ ಅಂತರವಾದ ಪ್ರಾತಿಭೆ ಎಂಬ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (ಬಾಹ್ಯದ್ರವರೂಪವಾದ ಅಪ್ (ನೀರಿ) ಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಜಡರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.) (೪) (೧೨ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಅಂತಸ್ತಾಕಾಶ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಎಂದು ಆಕಾಶವು ಎರಡು ವಿಧವು. (೧) ಸ್ಥಿರವಾದ *ಪ್ರತಿಭಾರೂಪವಾದುದು ಅಂತರಾಕಾಶವು (೨) ಭಿದ್ರಾತ್ಮಕವಾದುದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಂಜಲವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (ಹೀಗೆಯೇ ಬಾಹ್ಯವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು) (೫) (೧೩ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಮರೋ ವಾ ಆಕಾಶಾದ್ಭೂಯಾನ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಜಂಜಲವಾದ (ಸ್ಥಿರವಾದ) ಪ್ರತಿಭೆಗಿಂತ ಸ್ಮರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಸ್ವಸ್ಥಿತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (೬) (೧೪ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಶಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾದ್ಭೂಯಾಸೀ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಆಶಾ ಎಂಬ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಸುಖವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (೭) (೧೫ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಾಣ ಎಂಬ ಪರಮ ಸುಖವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು (ಸ್ವಸ್ಥಿತಿ ಆಶಾ ಪ್ರಾಣ ಇವರು ಅಂತಃಪದಾರ್ಥರಾದುದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ವಿಧವೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.)

|| ೧೪ ||

ಸೀ ಹೀಗೆ ಅನ್ನಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಂತರ ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಜಡವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವಿರೋಧವು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಉತ್ತರೋತ್ತರಮೇತದ್ಧಿ ನಾಯ್ವಂತಾಭಿಮತಂ ಸದಾ | ಬಾಹ್ಯಾದ್ಭೂಯಾನ್ ಬಾಹ್ಯಮನ್ನಂ ಚ ಜಾಯತೇ || (೨) ಅನ್ಯತ್ತದನ್ಯಥಾ | ವ್ಯಕ್ತಿರಂತರ್ಗತಾನಾಂ ತು ವಿಪರೀತಕ್ರಮಾದ್ಯವೇತ್ || (೩) ತಥಾಃಪಿ ಮೋಕ್ಷಗಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಭಾವೋ ನಿತ್ಯ ಏವ ತು | ಅತಸ್ತಸ್ಮಾದಾಪರೋಕ್ಷ್ಯಂ ಕಾದಾಚಿತ್ಕಂ ಹಿ ಜಾಯತೇ || (೪) ದೃಷ್ಟ್ಯಧೀನಾ ಸ್ತುತಿಶ್ಚೇಯಂ ಪ್ರತಿಭಾ ಸ್ತುತಿಸಂಭವಾ | ಸ್ಥೈರ್ಯಮಾಲಂಬ್ಯ ತು ಚಲಮನ್ಯಥಾ ನೈವ ತಿಷ್ಠತಿ || (೫) ಪ್ರತಿಭಾತತ್ಯ ತೃಪ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದತ್ಯಪ್ತಸ್ಯ ತು ಕಾ ರತಿಃ | ತ(ಅ)ತ ಏವಂ ಕ್ರಮಾದೇವ ವರಿಷ್ಠಃ ಪ್ರಾಣಜೋ ಗುಣಃ || ಇತಿ ಚ || ೯-೪....೧೪ || || ೧೫ ||

ಅ || (೧) ವಾಯುಪರ್ಯಂತವಾಗಿರುವವರು ಸದಾ ಮೇಲುಮೇಲಿನವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು (ಅನ್ನ ವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಬಲ ಅನ್ನ ಅಪ್ ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನ ಅಪ್ ತೇಜಸ್ಸು ಆಕಾಶಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬಾಹ್ಯವಾದ ಜಲದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. (ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನದಿತಿಿಯಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಬಲವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) (ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.) (೨) ಅಂತರ ಅನ್ಯಾದಿಗಳು

* ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ನವನವೋನ್ನೇಷತಾಲೋಂ ಪ್ರತಿಭಾಂ. ವಿದುಃ| ಹೋಷಹೊಸವಾಗಿ ಜ್ಞಾನನಿಶೇಷವುಂಟಾಗುವುದು ಪ್ರತಿಭೆಯು.

ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಅಂತರಗಳಾದ ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಸರ್ಗತಕ್ರಮದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುವುದು. (ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಬಲದಿಂದ ಜ್ಞಾನರತಿಯು. ರತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯು. ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಚಲಪ್ರತಿಭೆಯು. ಚಲಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿರಪ್ರತಿಭೆಯು. ಇತ್ಯಾದಿ ಬಾಹ್ಯಬಲ ಅನ್ನಾದಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ವಿಸರ್ಗತಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಆಗುವುದು) (೩) (ಹೀಗಾದರೆ—ಕಾರಣಗಳೇ ಉತ್ತಮಗಳೆಂದು ಇಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರತಿಯನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿ ಮೋಕ್ಷಸರ್ವಯಾಂತ್ವವಾದವುಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಉತ್ತಮಗಳಾಗದೆ ಹೋಗುವವು. ಎಂದರೆ—) ಯದ್ಯಪಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷವು ರತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಂತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಣನಿಂದಂಟಾಗುವ ಪರಮ ಸುಖರೂಪವಾದ ಗುಣವು ಎಲ್ಲಾದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. (ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸುಖವು ಜೀವಸ್ವಭಾವವು. ಅದುಕಾರಣ ನಿತ್ಯವೇ. ನಿತ್ಯವಾದಕಾರಣ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಆನಂದ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಇರುವಾಗ ಅಪರೋಕ್ಷ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ) ಜ್ಞಾನವು (ಅಂತಃಕರಣ ವಿಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಕದಾಚಿತ್ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.) (೪) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಧ್ಯಾನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನ ನುಸರಿಸಿರುವುದು. ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಸ್ವಾತೀಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸ್ಥಿರತ್ವವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು—ಚಲಪ್ರತಿಭೆಯು. (ಸ್ಥಿರಪ್ರತಿಭಾ ಯೋಗ್ಯವಾದುದಕ್ಕೇನೇ ಚಲಪ್ರತಿಭೆಯು.) ಸ್ಥಿರಪ್ರತಿಭಾಯೋಗ್ಯತೆಯು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಚಲಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಇರಲಾರದು. (೫) ಚಲಪ್ರತಿಭಾ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ತೃಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆನಂದವೇ ಉಂಟಾಗಲಾರದು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವು, ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಮ ಸುಖರೂಪವಾದ ಗುಣವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. || ೯—೪...೧೪ ||

|| ೧೫ ||

|| ೪—೧೪ || ನಾಲ್ಕು—ಆರಂಭಿಸಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೫ನೇ ಖಂಡವು

ಉ. || ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್ಯಥಾ ನಾ ಅರಾ ನಾಭೌ ಸಮರ್ಪಿತಾ ಏವಮಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೇ ಸರ್ವಃ ಸಮರ್ಪಿತಂ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಯಾತಿ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ದದಾತಿ ಪ್ರಾಣಾಯ ದದಾತಿ ಪ್ರಾಣೋ ಹ ಸಿತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಭ್ರಾತಾ ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವಸಾ ಪ್ರಾಣ ಆಚಾರ್ಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ || ೧ ||

ಅ || ಪ್ರಕೃಷ್ಟಸುಖರೂಪವಾದ, ಸ್ವರೂಪಾನಂದ ರೂಪಮುಕ್ತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಜೇಷ್ಠಕನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನೂಕೂಡ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (ಉಪಾಸಕರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಹೇಗೆ ರಥಚಕ್ರದ ಕೀಲುಗಳು ರಥದ ನಾಭಿ (ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಅಡ್ಡಕೀಲುಗಳಿಗೆ ಇಧಾರವಾದ ಹೊಕ್ಕಳಿನಂತೆ ಇದ್ದುದು) ಯಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಸರ್ವ

ಜಗತ್ತು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. (ಇದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಸರ್ವಾಧಾರನೆಂದು ತಿಳಿಯ ಕೂಡದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಭಾರತಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. (ತಂದೆತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ವ ಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬ ಮಹಿಮೆಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ತಂದೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿ ತಂದೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಪಿತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ತಾಯಿಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಾತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಹೋದರರ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಸಹೋದರಿಯರ ಜೀವನಕ್ಕೂ, ಆಚಾರ್ಯರ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಯಾಯ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಆಗುತ್ತಾನೆ.

॥ ೧ ॥

ಪೀ—ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ವೃದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಯದಿ ಪಿತರಂ ವಾ ಮಾತರಂ ವಾ ಭ್ರಾತರಂ ವಾ ಸ್ವಸಾರಂ ವಾಃಚಾರ್ಯಂ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಾ ಕಿಂಚಿದ್ಭೃತಮಿವ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಧಿಕ್ ತ್ವಾಸ್ತಿತ್ವೇವೈನಮಾಹುಃ ಪಿತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಮಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಭ್ರಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಸ್ವಸೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸ್ಯಾಚಾರ್ಯಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸೀತಿ

॥ ೨ ॥

ಅ || ಯಾವನಾದರೂ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಸಹೋದರ ಸಹೋದರಿ ಆಚಾರ್ಯ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇವರನ್ನು ನಿಷ್ಕರಮಾಡಿದ ತ್ವಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಅವನಾನಿಸಿದರೆ—ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ—ಆಗ ಅಂತಹವನನ್ನು ನೀನು ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದವನಾಗಿರುತ್ತಿ ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ. ನಿನಗೆ ಅಮಂಗಲವಾಗಲಿ, ಎಂದು ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

॥ ೨ ॥

ಉ. || ಅಥ ಯದ್ಯಪ್ಯೇನಾನುತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣಾಂಭೂಲೇನ ಸಮಾಸಂ ವೃತಿಸಂ ದಹೇನ್ನೈವೈನಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಪಿತೃಹಾಸೀತಿ ನ ಮಾತೃಹಾಸೀತಿ ನ ಭ್ರಾತೃಹಾಸೀತಿ ನ ಸ್ವಸೃಹಾಸೀತಿ ನಾಚಾರ್ಯಹಾಸೀತಿ ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾಸೀತಿ

॥ ೩ ॥

ಅ || ಯದ್ಯಪಿ ಪ್ರಾಣಕೋದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳ ದೇಹಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿರೆ (ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಬಿಟ್ಟ ಶರೀರವುಳ್ಳವರನ್ನೇ) ಸಂಕೋಚದಿಂದ (ಒಂದೊಂದು ಅವಯವದಿಂದ) ಸುಟ್ಟರೂ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಸುಟ್ಟರೂ, ಒಬ್ಬನು ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರೂ, ಸುಡತಕ್ಕವನನ್ನು ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕೊಂದವನೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ

॥ ೩ ॥

ಉ. || ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೇವೈತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭವತಿ ಸ ವಾ ಏಷ ಏವಂ ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ ಮನ್ವಾನ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನತಿವಾದೀ ಭವತಿ ತಂ ಚೇದ್ಭ್ರೂಯು

ರತಿವಾದ್ಯಸೀತ್ಯತಿನಾದ್ಯಸ್ಮೀತ್ಯೇವ ಬ್ರೂಯಾನ್ನಾಪಹ್ನುವೀತ || ಇತಿ ಪಂಚ-
ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೫ ||

|| ೪ ||

ಅ || ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರೊಲ್ಲರೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನರಾಗಿ ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರು-
ವವರು. ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಪಿತ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅಧಿಕಾ-
ರಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನನಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವ-
ನಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಾವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ
ನೊಡನೆ ನೀನು ಅತಿವಾದಿಯು ಅಗಿರುತ್ತಿ (ಅಂದರೆ ಪಾಣಾಖ್ಯಾವಸ್ತುವನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಿ.)
ಎಂದು ಬೇರೆಯವರು ಹೇಳಿದರೆ-ಆಗ ಆತನು ನಾನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವವನೆಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. (ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದ
ವನಿಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ತಾನು ಅತಿವಾದಿಯು (ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವವನು) ಅಲ್ಲ
ವೆಂದು) ಅಪಲಾಪ ಮಾಡಬಾರದು. || ೯-೧೫ ||

|| ೪ ||

ಹೀ-೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಯಾತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ-
ಯಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಯೋಸೌ ಪ್ರಾಣಃ ಸ ಪ್ರಾಣೇನ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಯಾತಿ | ಸ ಏಷ(ವ-
ಭಗವಾನ್ನಾಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭೀಷ್ಟಂ ದದಾತಿ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ || ೨) ಪ್ರಾಣೋ-
ವಾಯುಃ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಚ ಜ್ಞಾನೇನ ದರ್ಶಯನ್ದ ದಾತಿ | ಸರ್ವಸ್ಮಾದತೀತಮುತ್ತಮಂ
ವದತೀತ್ಯತಿವಾದೀ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೫ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಭಾರತಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ-
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ-
ನಿಗೆ ಜೀವನವನ್ನೂ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನೂ ಕೊಡುವವನೆಂದು ವೇದವು. (೨) (ವೇದದ ಅರ್ಥವು.) (ಪ್ರಾಣಾ-
ಯ ದದಾತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ
ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅತಿವಾದೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ವಾಚಾಲನು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ನಾನು ಮೊದ-
ಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅತಿವಾದೀ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.
|| ೯-೧೫ ||

|| ೧ ||

ಹದಿನೈದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೬ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಉಪಾಸಕರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದವನು ಮುಖ್ಯ-
ಪ್ರಾಣನು ಉಪಾಸ್ಯನು ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಉ || ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿನದತಿ ಯಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದತಿ ಸೋಹಂ
ಭಗವಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದಾನೀತಿ ಸತ್ಯಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತಮ್ನಿತಿ ಸತ್ಯಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ಇತಿ ಪೋಡಕಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೬ || || ೧ ||

ಅ || (ಪೂಜ್ಯರೇ *ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ, ಎಂಬ ನಾರದರ
ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಆತನನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾರ
ದರು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಸತ್ಯನು ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು)
(ಸತ್ಯನನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಿರ್ದೋಷನೂ ನಿಯಾಮಕನೂ
ಆದುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೋ, ಈ ಅಧಿಕಾರಿಯೇ
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮನು ಎಂದು ಹೇಳುವವನಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲೋ ನಾರದರೇ ನಾನು ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು
ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ನಾರದರು ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು (ಆತನ ಗುಣಗಳನ್ನು) ನಾನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿ
ಸುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. || ೯-೧೬ || || ೧ ||

ಸೀ-ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿನದತಿ ಯಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾತಿವಾದಿಯೇ ಸತ್ಯಾತಿ
ವಾದಿಯು. ಏವಂಚ ಪ್ರಾಣನೇ ಸತ್ಯನು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರಿಬೇರೆ
ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ತೋರಿಸತಕ್ಕ ತು ಶಬ್ದವಿದೆ ಎನ್ನು ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿನದತೀತಿ ತುಶಬ್ದೋಽರ್ಥಾಂತರವಾಚೀ || (೨) ಅಸ್ತಿ
ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಿಯ ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೋ ವ್ಯತಿಃ(ಧ್ಯಾ)ಹಾರ್ಯಃ || (೩) ಯತ್ರಾನವಸರೋ
ಽನ್ಯತ್ರ ಪದಂ ತತ್ರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ | ಯತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ ವಾಕ್ಯಂ ವಾ ಪ್ರ(ಚಾಪ್ಯ)ತಿಹಾರ್ಯಂ
ನ ಸಂಶಯಃ | (೪) ಓಂ ವ್ಯತಿಹಾರೋ ವಿಶಿಂಷಂತಿ ಹೀತರವದಿತಿ ಚ ಭಗವದ್ವಚನಂ ||
(೫) ಅತಿವಾದೀ ಪ್ರಾಣವಾದೀ ವಿಪ್ಲವಾದೀ ವಿಶೇಷತಃ | ಸ ಸತ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುರ್ಯ
ನ್ನಿರ್ದೋಷೋ ನಿಯಾಮಕಃ || ಇತಿ ಪೋಡಕಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೬ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿನದತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ತು ಶಬ್ದವು ಬೇರೆಪ್ರಕರಣವೆಂದೂ, ಅಧ್ಯಾಹಾರ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣವಾದಿಗೆ ಅತಿವಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸತ್ಯವಾದಿಗೂ
ಅತಿವಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುವವನಿಗಿಂತ ಸತ್ಯನು ಉತ್ತಮ
ನೆಂದು ಹೇಳುವವನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟನೆಂದು ತು ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (೨) (ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ
ನಾದ ಸತ್ಯನು ಬೇರೆ ಎಂದಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ'
ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಿಯಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಃಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ ಸತ್ಯಂ
ವಾವ ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಿಯಃ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ಇರಬೇಕಾಗುವವು. ಎಂದರೆ) ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ
ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಿಯಃ ಪೂಜ್ಯರೇ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೂ
ಪ್ರಾಣಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಃಸ್ತಿ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೩) (ಪ್ರಶ್ನ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ

*ನಾನಾದಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ಇಲ್ಲಿವಾದೆಂದು ತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು.

ಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ (ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾದ್ಯಯಃ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಾಸ್ತಿ ಪ್ರಾಣಾದ್ಯಯಃ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದು. ಹೀಗೆಯೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಎಂದರೆ ಯಾವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದವಿಲ್ಲದೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದೇಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವು ಅಥವಾ ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲದೆ ಯೋಗ್ಯಾರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಥವಾ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಂದೇಹ ಮಾಡಕೂಡದು, ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ದಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೪) (ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವು ಉತ್ತಮನು. ಪ್ರಾಣ ಸತ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೩. ಪಾ. ೩. ಸೂ. ೩೮) (೫) (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಿ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಸತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪ್ರಾಣವಾದಿಯು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳಿದವನು. ವಿಷ್ಣುವು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುವವನು ಪ್ರಾಣವಾದಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅತಿವಾದಿಯು, ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ನಿರ್ದೋಷನೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೯-೧೬ || || ೧ ||

ಹದಿನಾರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೭ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ - ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಪರರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಸತ್ಯನುಡಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿದೆ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ನಾರದರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ವಿಜಾನಾತ್ಯಥ ಸತ್ಯಂ ನದತಿ ನಾವಿಜಾನನ್ ಸತ್ಯಂ ನದತಿ ವಿಜಾನನ್ನೇವ ಸತ್ಯಂ ನದತಿ ವಿಜ್ಞಾನಂ ತ್ವೇನ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೭ || ೧ ||

ಅ || ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಜನರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಆಗ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ತಿಳಿಯದವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದವನೇ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವವನು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ವಿಜ್ಞಾನ (ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ)ವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ನಾರದರು ನಾನು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದರು ಅಥವಾ ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯುಕ್ತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಗುಣಸ್ವರೂಪನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದರು. ಆಗ ನಾರದರು ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದರು || ೯-೧೭ || || ೧ ||

ಹದಿನೇಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೮ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೇ ವಿಜ್ಞಾನಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮನನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ಮನುತೇಽಥ ವಿಜಾನಾತಿ ನಾಮತ್ಯಾ ವಿಜಾನಾತಿ
ಮತ್ವೈವ ವಿಜಾನಾತಿ ಮತಿಸ್ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ ಮತಿಂ ಭಗವೋ
ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ಇತ್ಯಷ್ಟಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೮ || || ೧ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತಿಳಿಯದೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತಿಳಿದೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮನನ ಗುಣವದೆ, ಎಂದೇ ಯುಕ್ತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮನನ ಗುಣ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. || ೯-೧೮ || || ೧ ||

ಹೀ—ವಿಜ್ಞಾನ ಮತಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನರೂಪಶ್ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪಕಃ || ಇತಿ ಸಪ್ತದಶಾಷ್ಟಾದಶೌ
ಖಂಡೌ || ೯-೧೭, ೧೮ || || ೧ ||

ಅ || ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾದುದು ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದುದು ಮತಿ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. || ೯-೧೭, ೧೮ || || ೧ ||

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೯ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆಸ್ತಿಕನಾದುದರಿಂದ ಮತರೂಪನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ ಮನುತೇ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ಶ್ರದ್ಧಧಾತ್ಯಥ ಮನುತೇ ನಾಶ್ರದ್ಧಧನ್ಮನುತೇ ಶ್ರದ್ಧ-
ಧದೇವ ಮನುತೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿ-
ಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ಇತ್ಯೇಕೋನವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೧೯ || || ೧ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಭಕ್ತನು ಆಸ್ತಿಕನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಸ್ತಿಕನಾಗದವನು ತಿಳಿಯಲಾರ. ಆಸ್ತಿಕನಾದವನೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯುಕ್ತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಸ್ತಿಕತನವನ್ನೇ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಪೂಜ್ಯರೇ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. || ೯-೧೯ || || ೧ ||

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೦ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಅತಿಶ್ಛೇಷ್ಯಯವಿದ್ವದರಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತ್ಯಥ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ ನಾನಿಸ್ತಿಷ್ಠಂಭ್ರದ್ಧಧಾತಿ
ನಿಸ್ತಿಷ್ಠನ್ನೇವ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ ನಿಷ್ಠಾತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ ನಿಷ್ಠಾಂ ಭಗವೋ
ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ಇತಿ ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೦ || || ೧ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಿರನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಭಕ್ತನು ಅಸ್ತಿತ್ವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಿರನಾಗದಿದ್ದವನು ಅಸ್ತಿತ್ವನಾಗಲಾರನು. ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಿರನಾದವನೇ ಅಸ್ತಿತ್ವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅತಿಶ್ಛೇಷ್ಠರ ತನವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸತಕ್ಕದು. ಪೂಜ್ಯರೇ ಅತಿಶ್ಛೇಷ್ಠರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. || ೯-೨೦ || || ೧ ||

ಭಾ. || ನಿತ್ಯಶ್ರದ್ಧಾಸ್ವರೂಪಶ್ಚ ತಥೈವ ಸ್ಥೈರ್ಯರೂಪಕಃ || ಇತ್ಯೇಕೋನವಿಂಶ-
ವಿಂಶಾ ಖಂಡಾ || ೯-೧೯, ೨೦ || || ೧ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಸ್ವರೂಪನು. ಹಾಗೆಯೇ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಿರಸ್ವರೂಪನು. || ೯-೨೦ || || ೧ ||

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಸರ್ವಕರ್ತನಾದುದರಿಂದಲೇ ಸ್ಥೈರ್ಯವುಳ್ಳವನು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ಕರೋತ್ಯಥ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ನಾಕೃತ್ವಾ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಕೃತ್ವೈವ
ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಕೃತಿಶ್ಚೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ ಕೃತಿಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಇತಿ
ಇತ್ಯೇಕವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೧ || || ೧ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಸರ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಅತಿಶ್ಛೇಷ್ಠರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವಕರ್ತನಾಗದೆ ಸುಸ್ಥಿರನಾಗಲಾರನು. ಸರ್ವಕರ್ತನಾಗಿಯೇ ಸುಸ್ಥಿರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದರು. ಆಗ ನಾರದರು ಪೂಜ್ಯರೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದರು. || ೯-೨೧ || || ೧ ||

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೨ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಪೂರ್ಣ ಸುಖಾಧಿಕ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯದಾ ವೈ ಸುಖಂ ಲಭತೇಽಥ ಕರೋತಿ ನಾಸುಖಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಕರೋತಿ ಸುಖಮೇವ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಕರೋತಿ ಸುಖಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ ಸುಖಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ಇತಿ || ಇತಿ ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೨ || ೧ ||

ಅ. || ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಸರ್ವಕರ್ತೃನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾರನು. ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಖವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂಜ್ಯರೇ ಪೂರ್ಣಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದರು. || ೯-೨೨ || ೧ ||

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೩ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಸುಖವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವವುಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತತ್ಸುಖಂ ನಾಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ ಭೂಮೈವ ಸುಖಂ ಭೂಮಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ ಇತಿ ಭೂಮಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ಇತಿ || ಇತಿ ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೩ || ೧ ||

ಅ. || ಯಾವನು ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೋ ಅವನೇ ಪೂರ್ಣಸುಖಸ್ವರೂಪನು. ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲದವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣಸುಖವಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೇ ಪೂರ್ಣಸುಖವುಳ್ಳವನು. ಪೂರ್ಣಗುಣವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂಜ್ಯರೇ ಪೂರ್ಣಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು.

ವಿ. || ಸ್ಥಿರತ್ವ ಶ್ರದ್ಧಾ ಮತಿ ವಿಜ್ಞಾನಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಸರ್ವಕರ್ತೃನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಉಪಾಸನಮಾಡುವರೆ—ಉಪಾಸಕನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಯಂ ಯಂ ಯಥೋಪಾಸತೇ ತತ್ತಥೈವ ಭವತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಾನು ಸುಸ್ಥಿರನೂ, ಆಸ್ಥಿ ಕನೂ, ಮತಿವಂತನೂ, ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಇದ್ದುಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗುವನು. || ೯-೨೩ || ೧ ||

ಭಾ. || ಸ ಏವ ಸರ್ವಕರ್ತಾ ಚ ಸುಪೂರ್ಣಾನಂದರೂಪಕಃ | ಸ ಚ ಸರ್ವಗುಣೈಃ ಪೂರ್ಣೋ ಭೂಮೇತ್ಯುಚ್ಚಾಯತೇ ತತಃ || ೯-೨೧, ೨೨, ೨೩ || ೧ ||

ಅ. || ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನು, ಆತನು ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಭೂಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೨೧-೨೩ || ೩೨ ||

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೪ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಭೂಮನ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ವಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯಚ್ಛ್ರಣೋತಿ ನಾನ್ಯದ್ವಿಜಾನಾತಿ ಸೆ
ಭೂಮಾಽಥ ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ವಶ್ಯತ್ಯನ್ಯಚ್ಛ್ರಣೋತ್ಯನ್ಯದ್ವಿಜಾನಾತಿ ತದಲ್ಪಂ ಯೋ
ವೈ ಭೂಮಾ ತದಮೃತಮಥ ಯದಲ್ಪಂ ತನ್ಮತ್ಕೃಂ ಸ ಭಗವಃ ಕಸ್ಮಿನ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ
ಇತಿ ಸ್ವೇ ಮಹಿಮ್ನಿ ಯದಿ ನಾ ನ ಮಹಿಮ್ನಾತಿ || ೧ ||

ಅ || ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಕೇಳು
ವುದಿಲ್ಲವೋ, ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವಾಗದಿರುವುದು ಯಾವುದೂ
ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಭೂಮನೆನಿಸುವನು.
ಯಾವ ಲಕ್ಷಾಕ್ಷಾದಿಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕೇಳಿದಾಗ ತಿಳಿದಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಆ
ಲಕ್ಷಾಕ್ಷಾದಿಜಗತ್ತನ್ನು ಅಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದು ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಕೇಳುತ್ತಾನೋ, ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ
ಲಕ್ಷಾಕ್ಷಾದಿ ಜಗತ್ತು ಅಲ್ಲವು. (ಶ್ರೀಹರಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು) (ಭೂಮನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಿಮೆ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಭೂಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು. (ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಗುಣವುಳ್ಳವ
ಳಾದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಿಯಳಾದ ಕಾರಣ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೇ.) ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೂ ಕೂಡ
ಮುಕ್ತರಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮರಣಶೀಲರೇ. (ನಾರದರು ತಿಳಿದವರಾದರೂ ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿಶೇಷ
ಭವವನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಭೂಮ
ನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ಯಾರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಭೂಮನು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನು? (ಎಂದು ನಾರದರು
ಕೇಳಿದರು.) ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನು, ಅಥವಾ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಿತನಲ್ಲ, ಎನಿಸು
ತ್ತಾನೆಂದು ಸನತ್ತುಮಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. || ೧ ||

ಪೀ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನೆಂದು ಹೇಳಿ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ
ದುದು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವೆಂದರೆ ಆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಗೋ ಅಶ್ವಮಿಹ ಮಹಿಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಹಸ್ತಿಹಿರಣ್ಯಂ ದಾಸ-
ಭಾಯಾಂ ಕ್ಷೇತ್ರಾಣ್ಯಾಯತನಾನೀತಿ ನಾಹಮೇವಂ ಬ್ರವೀಮಾತಿ ಹೋ-
ವಾಚಾನ್ಯೋ ಹ್ಯನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೯—೨೪ || || ೨ ||

ಅ || ಗೋವು ಕುದುರೆಗಳೂ, ಆನೆ, ಸುವರ್ಣಗಳೂ, ಸೇವಕ ಪಕ್ಷಿಯರೂ, ಭೂಮಿ ಮನೆಗಳೂ,
ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಜೈತ್ರಾದಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಇವುಗಳು ಸಮೃದ್ಧ
ಗಳಾಗಿದ್ದರೇನೇ ಜೈತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಹಿಮೆಯು ಲಭಿಸುವುದು.) ಜೈತ್ರಮೊದಲಾದವರಂತೆಯೇ ಭೂಮನು
ಸಾವಧಿಕ ಅಲ್ಪಪರಾಧೀನವಾದ ಮಹಿಮೆಗೆ ಆಶ್ರಯನೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ನಾರದರಿಗೆ
ಸನತ್ತುಮಾರರು ಹೇಳಿದರು. ಅಂದರೆ—ಅಜ್ಞಾನು ಗೋವು ಅಶ್ವಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಂಟಾದ
ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನು ಎನ್ನುವಂತೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಪರಂತು ನಿರವಧಿಕವಾದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂ

ಪವೇ ಆದ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಮನು ಆಶ್ರಿತನು, ಜೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದರು.) || ೨-೨೪ ||

ಹೀ-ಭೂಮತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಪ್ರತಿತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ವತ್ಯತಿ ಸ ಭೂಮಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಯದಧೀನಂ ವಿನಾ ನಾನ್ಯತ್ವಂಚಿದಸ್ತಿ ಕುತಶ್ಚನ | ಸ ಭೂಮೋಕ್ತೋ-
ತಿಪೂರ್ಣತ್ವಾದನ್ಯದಲ್ಪಮುದೀರ್ಯತೇ || (೨) ಸ ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಃ ಸರ್ವದೇ-
ಶೇಷು ಸರ್ವದಾ | ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ಸರ್ವವಸ್ತುನಿ ತದಧೀನಾನಿ ಸರ್ವಶಃ || (೩) ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್
ಸುಖರೂಪೋಸೌ ಸರ್ವಕರ್ತಾ ಸುಖತ್ವತಃ | ಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ಸುಸ್ಥಿರತ್ವಾಸೌ ಸ್ಥಿರತ್ವಾದಾಸ್ತಿ ಕ-
ಸ್ತಥಾ || (೪) ಆಸ್ತಿ ಕತ್ವಾಚ್ಚ ಮಂತ್ಯಾಸೌ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಚ ತತೋ ಹರಿಃ | ಜ್ಞಾತೃತ್ವಾಚ್ಚ ಸ (ವಿ)
ನಿರ್ದೋಷಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ನಿಯಾಮಕಃ | ಭೂಮಾ ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ || ೧, ೨ ||
ಇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೪ ||

ಅ || (೧) ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಧೀನವಾಗದಿದ್ದು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಭೂಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ಜಗತ್ತು ಅಲ್ಲವು. ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲದ್ದಲ್ಲ. (೨) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಸರ್ವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನು. ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸರ್ವದಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವುಗಳು. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸುಖರೂಪನು. ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು. ಸರ್ವಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ಸುಸ್ಥಿರನು. ಸುಸ್ಥಿರನಾದುದರಿಂದ ಆಸ್ತಿಕನು. (೪) ಆಸ್ತಿಕನಾದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತಿಳಿಯುವವನು. ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿರ್ದೋಷನೂ, ಸರ್ವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮು ಎನಿಸಿದವನು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು. || ೯-೨೪ ||

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೫ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ-ಭೂಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಮತ್ತು ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನು ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಸ ಏವಾಧಸ್ತತ್ಸ ಉಪರಿಷ್ವಾತ್ಸ ಪಶ್ಚಾತ್ಸ ಪುರಸ್ತತ್ಸ ದಕ್ಷಿಣತಸ್ಸ ಉ
ತ್ತರತಸ್ಸ ಏವೇದಃ ಸರ್ವಮಿತ್ಯಥಾತೋಹಂಕಾರಾದೇಶ ಏವಾಹನೇವಾಧ-

ಸ್ತಾದಹಮುಪರಿಷ್ವಾದಹಂ ಸಶ್ವಾದಹಂ ಪುರಸ್ತಾದಹಂ ದಕ್ಷಿಣತೋಽಹಂ-
ಮುತ್ತರತೋಽಹವೇವೇದಃ ಸರ್ವಮಿತಿ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಭೂಮನೇ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೆಯೂ ಹಿಂದುಗಡೆಯೂ ಮುಂದುಗಡೆಯೂ ಬಲಭಾಗ ಎಡಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನು. ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದು. ಅಥವಾ ಸರ್ವರ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದಂ ಎಂದೂ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಃ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಭೂಮನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಭೂಮನನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಭೂಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಹಂ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರನೆನಿಸಿದ ಜೀವನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪದೇಶವು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಭೂಮನೇ ಅಹಂಕಾರನು. ಭೂಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಅಹಂಕಾರನ ಲಕ್ಷಣವು. ಅವರಿಗೆ ಭೇದ ವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಅಹಂ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಜೀವನಲ್ಲಿದ್ದ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಕೆಳಗೂ.....ಆ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಾನೆ. || ೧ ||

ಪೀ—ಭೂಮನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥಾತ ಆತ್ಮಾದೇಶ ಏನಾತ್ಮೈವಾಧಸ್ತಾದಾತ್ಮೋಪರಿಷ್ವಾದಾ-
ತ್ಮಾ ಸಶ್ವಾದಾತ್ಮಾ ಪುರಸ್ತಾದಾತ್ಮಾ ದಕ್ಷಿಣತ ಆತ್ಮೋತ್ತರತ ಆತ್ಮೈವೇದಃ
ಸರ್ವಮಿತಿ ಸ ವಾ ಏಷ ಏವಂ ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ ಮನ್ವಾನ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನಾತ್ಮ
ರತಿರಾತ್ಮಕ್ರೀಡ ಆತ್ಮಮಿಥುನ ಆತ್ಮಾನಂದಃ ಸ ಸ್ವರಾಡ್ಭವತಿ ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತ್ಯಥ ಯೇಽನ್ಯಥಾತೋ ವಿದುರನ್ಯರಾಜಾ
ನಸ್ತೇಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ ತೇಷಾಃ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಕಾಮಚಾ-
ರೋ ಭವತಿ || ಇತಿ ಪಂಚವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೫ || || ೨ ||

ಅ || ಯೇಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಫಲವು ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪದೇಶವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಾ=ನಾರಾಯಣನು. ಅಹಂಕಾರಃ=ಜೀವರೂಪಿಗಳಿಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು. ಆತ್ಮಾ=ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ವಾಸುದೇವನು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.) ವಾಸುದೇವನೇ ಕೆಳಗೂ *.....ವಾಸುದೇವನೇ ಈ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿದ ಜ್ಞಾನಿಗೂ. ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಕ್ರೀಡಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಮಿಥುನೀಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆ ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳತನು. ಆ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. (ಈ ಫಲವು

ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆನೇ ಮುಖ್ಯವು. ಇತರರಿಗೆ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ. (ಹೀಗೆ ಭಗವತ್ಪಾಪನಿಗೆ ಫಲಹೇಳಿ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ತಿಳಿದವರು ತಮಗಿಂತ ಅಧಮರಾದವರು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ಉಚ್ಛವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ನಶ್ವರ ಲೋಕವುಳ್ಳವ ರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (ತಮಃಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.) || ೯-೨೫ ||

ಪೀ-ಅಥಾತೋಽಹಂಕಾರಾದೇಕಃ ಸೃಷಿದ್ಧವಾದ ಅಹಂಕಾರವೇ ಜೀತನಾಜೀತನ ಮಿತ್ರವಾ ದುದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಸ ಏನಾಹಂಕೃತಿಃ ಸ್ಮೃತಃ | ಆಕಾರ್ಯೋಽಹಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ ತತೋಽಹಂ-
ಕಾರ ಉಚ್ಯತೇ | ಜೀವಸ್ಥ ಸ್ವನಿರುದ್ಧೋ ಯಃ ಸೋಽಹಂಕಾರ ಇತೀರಿತಃ || (೨) ಸೋ-
ಽಪ್ಯಣುಶ್ವೇಷಿ ಸಂವ್ಯಾಪೀ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯೋಗತಃ || (೩) ಯಥಾ ಬಾಲಕನೌ ವಿಷ್ಣ್ವಾ
ಮಾರ್ಕಂಡೇಯೇನ ಧೀಮತಾ | ಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಂತೋಽಧಿಗತ ಏವಂ ವ್ಯಾಪ್ತೋ ಹರಿಃ ಪರಃ |
ಅಣುರೂಪೋಽಪಿ || (೪) ಭಗವಾನ್ವಾಸುದೇವಃ ಪರೋ ವಿಭುಃ | ಆತ್ಮೈತ್ಯುಕ್ತಃ ಸ ಚ
ವ್ಯಾಪೀ ನ ಚ ಭೇದೋ ಹೌ ಕ್ವಚಿತ್ | ಇತಿ ಪರಮಸಾರೇ || (೫) ಭೂಮಪ್ರಸಾದಂ
ವಿನಾ ನಾಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ || (೬) ಮರ್ತ್ಯಂ ಚ ಪೂರ್ವಂ | ಅಲ್ಪಾಪಿ ಹ್ಯಮೃತಾ ದೇವೀ
ಶ್ರೀಃ ಪೂರ್ಣಾಽತಿಪ್ರಿಯತತಃ || ಇತಿ ಚ || (೭) ಆತ್ಮರತಿರ್ಭಗವದ್ರೂಪಃ | ಸೋಽಭಗವಾನ್ |
ಸೋಽಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ ಆಜ್ಞಾಪಯಿತಾ ಭವತೀತಿ ಸ್ವರಾಟ್ || ೧,೨ || ಇತಿ ಪಂಚವಿಂಶತಿಃ
ಖಂಡಃ || ೯-೨೫ ||

ಅ || (೧) ಭೂಮನೇ ಅಹಂಕಾರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಹಂ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಜೀವರೂಪಗಳೂ ಅನಿರುದ್ಧನು ಅಹಂಕಾರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಜೀವನು ಅಣುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಣು ರೂಪನಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಅಣುರೂಪನಾಗಿರುವುದು ಅಹಮೇವಾಧಸ್ತತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಣುವಾಗಿ ದ್ದರೂ ಆತನಿಗೆ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (೩) (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪರ ಮೈಶ್ವರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಗಳು ಎರಡೂ ಇವೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೇನೆಂದರೆ ಮಾರ್ಕಂಡೇ ಯರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಹೇಗೆ ಬಾಲರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕಾದ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯರು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚದ ಅವಧಿಯನ್ನೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಣುರೂಪನಾದರೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೪) (ಅಥಾತ ಅತ್ಮಾದೇಕಃ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಜೀವೋಪದೇಶವೆಂಬುದು ಆಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವೋ ತ್ತಮನಾದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ವಾಸುದೇವನು ಆತ್ಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಯಾವ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಪರಮ.ಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಲ್ಲಿದೆ. (೫) (ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತತ್ಸುಖಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭೂಮನಿಗೆ ಸುಖಸ್ವರೂಪವು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮುಕ್ತರೂ ಸುಖಸ್ವರೂಪರಾದುದರಿಂದ ನಃಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಆಯುಕ್ತ ವೆಂದರೆ ಅವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಭೂಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತರು ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸು ತ್ತಾರೆ. (ಏವಂಚ ಇತರಾಧೀನವಾಗದಿದ್ದು ಸುಖಸ್ವರೂಪವು ಭೂಮನ ಲಕ್ಷಣವು. ಆ ಲಕ್ಷಣವು

ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.) (೬) (ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತದಮೃತಂ ಎಂದು ಭೂಮನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿ ಯದಲ್ಲಂ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ ಎಂದು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಆ ಲಕ್ಷಣವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವು. ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಅಮೃತತ್ವ ಲಕ್ಷಣವು ಇದೆ ಎಂದರೆ) ಮುಕ್ತರ ಸಮುದಾಯವು ಮೋಕ್ಷಹೊಂದಿದಾಗ ಅಮೃತವಾಗಿದ್ದರೂ (ಮರಣಶೂನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ) ಮೊದಲು ಮರಣಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು. (ಏವಂಚ ನಿತ್ಯಾಮೃತತ್ವ (ನಿತ್ಯಮುಕ್ತತ್ವ)ವು ಭೂಮನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವು) (ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತತ್ವ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ ಎಂದರೆ) ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪಗುಣಗುಳುಳ್ಳವಳಾದಾಗ್ಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯಳಾದುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. (ಏವಂಚ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಭೂಮಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವಳಾದುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ.) (೭) ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಸಂತೋಷವುಳ್ಳವನು. (ಸ್ವರಾಟ್=ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ- ಅದಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖನು ಸ್ವರಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೯-೨೫ ||

|| ೧ ||

ಇಷ್ಟತ್ತಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೨೬ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯೈವಂ ಪಶ್ಯತ ಏವಂ ಮನ್ವಾನಸ್ಯೈವಂ ವಿಜಾನತ ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮತ ಆಶಾ ಆತ್ಮತಃ ಸ್ಮರ ಆತ್ಮತ ಆಕಾಶ ಆತ್ಮತ ಸ್ತೇಜ ಆತ್ಮತ ಆಪ ಆತ್ಮತ ಆವಿರ್ಭಾವತಿರೋಭಾವಾನಾತ್ಮತೋಽನ್ತರ್ಮಾತ್ಮತೋ ಬಲಮಾತ್ಮತೋ ವಿಜ್ಞಾನಮಾತ್ಮತೋ ಧ್ಯಾನಮಾತ್ಮತಶ್ಚಿತ್ತಮಾತ್ಮತಸ್ಸಂಕಲ್ಪ ಆತ್ಮತೋ ಮನ ಆತ್ಮತೋ ವಾಗಾತ್ಮತೋನಾಮಾತ್ಮತೋ ಮಂತ್ರಾ ಆತ್ಮತಃ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಾತ್ಮತ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ||೧||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದವರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ, ಲಯಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆಯೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಾಣ, ಆಶಾ, ಸ್ಮರ, ಆಕಾಶ, ತೇಜಸ್ಸು, ಅಪ್, ಅನ್ನ, ಬಲ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಧ್ಯಾನ, ಚಿತ್ತ, ಸಂಕಲ್ಪ, ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್, ನಾಮ, ಮಂತ್ರ, ಕರ್ಮ, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದುದು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪರಂತು) ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿವಿಲ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ, ಎಂದೂ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ || ೧ ||

ಪೀ-ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಮರಣಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ || ನ ಪಶೋ ಮೃತ್ಯುಂ ಪಶ್ಯತಿ ನ ರೋಗಂ
 ನೋತ ದುಃಖತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಹ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಸರ್ವಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಶ
 ಇತಿ | ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ ಪಂಚಧಾ ಸಪ್ತಧಾ ನವಧಾ ಚೈವ
 ಪುನಶ್ಚೈಕಾದಶ ಸ್ತೃತಃ | ಶತಂ ಚ ದಶ ಚೈಕಶ್ಚ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚ ವಿಶತಃ |
 ಅಹಾರಶುದ್ಧಾ ಸತ್ವಶುದ್ಧಿಃ ಸತ್ವಶುದ್ಧಾ ಧ್ರುವಾ ಸ್ತೃತಃ | ಸ್ತೃತಿಲಂಭೇ
 ಸರ್ವಗ್ರಂಥೀನಾಂ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷಸ್ತಸ್ಮೈ ಮೃದಿತಕಷಾಯಾಯ ತಮಸಃ ಪಾ-
 ರಂ ದರ್ಶಯತಿ ದೇವರ್ಷಯೇ ನಾರದಾಯ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರಸ್ತು
 ಸ್ಕಂದ ಇತಾ ಚಕ್ಷತೇ ತಂ ಸ್ಕಂದ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ || ಇತಿ ಷಡ್ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ ||
 || ೯-೨೬ || || ೨ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ನವಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೯ ||

ಅ || ಅತ್ಯಜ್ಞಾನಿಯ ಮಹಿಮೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಗಡತಕ್ಕ
 ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರವು ಸಮ್ಮತಿ
 ಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೋಡತಕ್ಕ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಮರಣ ರೋಗ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಕ್ತ
 ನಾದ ಜೀವನು ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು
 ಮಾಡುವ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ
 ಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.
 ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಷ್ಠಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಮುಕ್ತನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದು
 ತಾನೆಂಬ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು, ಒಂದು ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ
 ಮೂರು ಐದು ಏಳು ಒಂಭತ್ತು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಹನ್ನೊಂದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವ
 ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ನೂರು, ಹತ್ತು ಒಂದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೂ ಸಹಸ್ರರೂಪಗಳುಳ್ಳ
 ವನೂ ಇಪ್ಪತ್ತೈದುರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ
 ಆತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಾನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು
 ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಯದಿಂದ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ.) ಗುರುಗಳಿಂದ ವಿದ್ವಾಶ್ರವಣರೂಪವಾದ ಆಹಾರವು ಶುದ್ಧವಾದರೆ ಜ್ಞಾನವು (ಮನನವು) ಶುದ್ಧ
 ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನನವು ಶುದ್ಧವಾದರೆ ಸ್ಮರವಾದ ಸ್ತೃತಿಯು (ಧ್ಯಾನವು) ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮರವಾದ
 ಸ್ತೃತಿಯು ಲಭಿಸಿದರೆ (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ) ಅದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಾಮಕರ್ಮವೊಡಲಾದ
 ಎಲ್ಲಾ ಅನಿಷ್ಟಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ವೇದವುರೂಪನು ತಾನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ)
 ಅವಿದ್ಯಾ ಕಾಮಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟಿರುವ (ದುಃಖವಿಲ್ಲದಿರುವ) ಭಗವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ನಾರದ
 ರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಲೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ಭಗವತ್ಸ್ಮರೂಪವನ್ನು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ತೋರಿಸಿದರು. ತೋರಿಸಿರುವ
 ಆ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸ್ಕಂದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಸ್ಕಂದನ ಅವತಾರ
 ರಾದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. || ೯-೨೬ || || ೨ ||

ಸೀ - ಅತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಣಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹೇಳ
 ಬ್ಬದುದ್ದೆಂದು ಪರರು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತಾನು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮತಃ ಆಶೇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಃ ಸನ್ ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಂ ಪಶ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ || (೨) ಸರ್ವಂ ಹಿ (ಹ) ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೀತಿ ನಾಕೃಶೇಷಾತ್ ಪಶ್ಯ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟಾ | ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಕ್ಮವರ್ಣಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ || (೩) ಭೂಮೋಪಾಸನಯೋಗ್ಯಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತವ ಮುಖ್ಯತಃ | ಸ ತದ್ವಿದ್ಯಾಬಲೇನೈವ ನಿಷ್ಕುನಾರತಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ || ತೇನೈವ ಕ್ರೀಡತೇ ನಿತ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೀರೂಪೋ ಮಿಥುನೀಭವೇತ್ | ತದಾನಂದಃ ಸ ಏವಾಸ್ಯ ರಾಜಾ ಭವತಿ ನಾಪರಃ | ಪಶ್ಯೇಚ್ಛ ಪ್ರಾಣಸೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯಂ || (೪) ಯೇ ತದನ್ಯ ಉಪಾಸಕಾಃ | ತೇ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಮಾಪ್ಸ್ಯಂತಿ ಫಲಂ ಮುಕ್ತೌ ನ ಸಂಶಯಃ || ಇತಿ ಪರಮತತ್ವೇ

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣಃ ಆತ್ಮತಃ ಆಶಾ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತನಾದವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದವರ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಮೊದಲಾದವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವು. (ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇರುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಅವರ ಉತ್ಪತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ.) (೨) (ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳಿಕೆಗೆ ನಿಯಾಮಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ನೋಡತಕ್ಕ ಮುಕ್ತನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣಸೃಷ್ಟಿಮೊದಲಾದುದೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವಂ ಹ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಎಂಬ ಶಿಷ್ಟವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಯಃ ಎಂದರೆ ನೋಡುವ ಜೀವನು. (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಜೀವನು ಬಂಗಾರನ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ನೋಡುತ್ತಾನೋ ಎಂಬ ವೇದದಿಂದ (೩) (ಭೂಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಯಾರುಯಾರು ಯೋಗ್ಯರೋ ಅವರಿಗೆಲ್ಲರೂ ಆತ್ಮರತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ಸಿಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಫಲ ಪ್ರಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಭೂಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಆ ಚತುರ್ಮುಖನು ಆ ಭೂಮವಿದ್ಯೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ತ್ರಿವಿಷ್ಟುವಿನಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಮಿಥುನೀಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಆನಂದವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. (೪) (ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಉಪಾಸಕರು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಪರಮತತ್ವದಲ್ಲಿದೆ.

|| ೧ ||

ಬೀ—ಅಥಾತೋಹಂಕಾರಾದೇಶಃ ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣವು ಜೀವರೋಳಗಣ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವು ದೃಢವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯವಾದ ಅಹಂಕಾರಗ್ರಂಥಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ನ ಚ ಭೂಮಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಸ್ಯನ್ ಭೂಮೋಲಕ್ಷಣಂ ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ ಉಪರಿಷ್ಟಾದಿತ್ಯಾದಿನಾ ಪೂರ್ಣತ್ವಂ ಭಗವತೋನ್ಯಸ್ಯಾಹಂಕಾರಸೋಪದಿತತೀತಿ ಯುದ್ಯತೇ || (೨) ನ ಚಾಹಂಕಾರಸ್ಯ ಪೂರ್ಣತ್ವಮಸ್ತಿ || (೩) ನ ಚ

ಮುಖ್ಯೇ ಪೂರ್ಣತೇ ಯುಜ್ಯಮಾನೇ ಉಪಚರಿತಂ ಯುಜ್ಯತೇ || (೪) ನ ಚಾದಂಕಾರಸ್ಯ
ಕಾಚಿತ್ಪ್ರಸ್ತುತಿಃ | ಅಥಶಬ್ದಸ್ತು ರೂಪಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಯುಜ್ಯತೇ | ಆತಶ್ಚಬ್ಧಸ್ತತ್ಪ್ರ-
ಸಾದಾದಿತಿ || (೫) ಆತ್ಮರತಿಃ ಸ್ವರಾಡಿತಾದಿ | ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಮಿತ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ ಸ್ವಯಂಭೂರಾತ್ಮಭೂರಿತ್ಯಾಪ್ತಾತ್ಮಶಬ್ದಃ ಸ್ವಯಂಶಬ್ದಶ್ಚ
ಯಥಾ ವಿಷ್ಣುನಾಚೇ ತದ್ವದೇವಾತ್ರಾಹ್ಯಾತ್ಮಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣುನಾಚ್ಯೇವ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಪೂಜ್ಯರೇ ಭೂಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡವ
ರಾಗಿ ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ ಸ ಉಪರಿಷ್ಪಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೂಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ಣತ್ವರೂಪ
ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಇತರವಾದ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.
(ಅಂದರೆ—ಅಹಂಕಾರವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲ, ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಎಂದಾದರೆ—ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್
ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೂಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಅಹಮೇವಾಧಸ್ತಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಭೂಮಾ
ನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು
ಹೇಳಕೂಡದು.) (೨) (ಅಹಂಕಾರವು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯೆಂದಾದರೆ ಪೂರ್ಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವೇ
ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣತ್ವವು (ಸರ್ವಗತತ್ವವು) ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲ.
(೩) (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಹಂಕಾರವು ಪೂರ್ಣವು ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವು
ಎಂದು ಅಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವು ಎಂದರೆ) ಅಹಂಕಾರವು ಶ್ರೀಭಗವದ್ರೂಪವು ಎಂದಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಮುಖ್ಯ
ವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವವು ಕೂಡುತ್ತಿರಲು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಒಡಂಬಡುವುದು
ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. (ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಿದ್ದರೇನೇ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೪)
(ಆಧಾತಃ ಎಂಬುದು ಅಹಂಕಾರವಿಷಯಕವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೋಷ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಭೂಮನೆಂಬ
ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯದ್ದೇ ರೂಪಾಂತರವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಆಧಾತಃ ಎಂಬ ಉಪದೇಶವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ನಾವು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.)
ಅಹಂಕಾರವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. (ಆದಕಾರಣ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವವನ್ನೂ
ಹೇಳುವುದೆಂಬುದು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರದು.) (ಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣ ಎಂದು ತಿಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅಥ ಶಬ್ದವಿದೆ
ಎಂದರೆ) ಭೂಮ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ನಾರಾಯಣನದ್ದೇ
ಅನಿರುದ್ಧರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. (ಹಾಗಾದರೆ ಅತಃ ಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥ
ವೆಂದರೆ) (ಅಃ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ವೇದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.
ಅದುಕಾರಣ) ಅತಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಎಂದರ್ಥವು. (೫) ಜೀವನು ಆತ್ಮರತಿಃ=
ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಸ್ವರಾಟ್=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಿರಾಮಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ
೪ಂದ ಆತ್ಮ ಸ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.)
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ
ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ಆತ್ಮಭೂಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಚತು
ರ್ಮುಖನನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಸ್ವಯಂಶಬ್ದವೂ ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಳು
ತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮರತಿಃ ಸ್ವರಾಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಸ್ವಶಬ್ದವೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ
ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಆತ್ಮ. ಸ್ವ. ಸ್ವಯಂ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತಾನು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ—
ತನ್ನಿಂದ ತಾನು ಹುಟ್ಟುವುದು ಎಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದಷ್ಟೆ. ಅದುಕಾರಣ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಯಂ ಎಂದರೆ

ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖನು ಆತ್ಮಭೂಃ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂಬುದು ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಾಂ ವಿದಧಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು.)

|| ೨ ||

ಪೀ-೨೬ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಿದ್ದು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದವರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಪರರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಒಡಂಬಟ್ಟರೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) (1) ನ ಚ ಮುಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಾದಿಕಮುತ್ತದ್ಯತೇ | ಹಿಂ (2) ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮಿತಿ ವರ್ಣಿ (ನಿರ್ಣೀ) ತತ್ಪಾದ್ಯಗವತಾ | (3) ಆತ್ಮತ ಏವ (ಷ) ಪ್ರಾಣೋಜಾಯತ ಇತ್ಯವಧಾರಣಾನ್ ಭಗವತೋಽನ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಾಣೋ ಜಾಯತೇ || (೨) ಆತ್ಮೇತಿ ಮುಖ್ಯತೋ ವಿಷ್ಣು ಸ್ತದನ್ಯೇ ತೂಪಚಾರತಃ | ತಥೈವ ಸ್ವ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಭೂಃ ಸ್ವಭೂ ಇತಿ ಸ್ಯಾಂದೇ || (೩) ಇದಂ ನಾಮಾತಿ ಸಾಮಿಪ್ಯಾತ್ಸರ್ವಂ (ವರ್ಣಿ) ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವತಃ | ಭೂಮಾಃ ಹಮಾತ್ಮೇತಿ ಹರಿಸ್ತಿವಿದೋಽಪಿ ಹಿ ಸರ್ವದಾ || ಇತಿ ವಿಶ್ವನಿರ್ಣಯೇ || (೪) ಸ್ತ್ರೀ ಗುಣಾಃ ಪುಂಗುಣಾತ್ವೇನ ನಪುಂಸಕಗುಣಾ ಅಪಿ | ಯದಧೀನಾ ವ್ಯತ್ಯಯಃ ಸ್ಯಾಲ್ಲಿಂಗಾನಾಂ ತತ್ರ ಸರ್ವಶಃ | ಈಃ ಕಿಂ ಕಂ ತತ್ಸರ್ವಮಾತ್ಮಾದಿಸಿದೇವಾದಯಸ್ತತಃ || ಇತಿ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯೇ || (೫) ಗುರೋವಿದ್ಯಾಹೃತಿಯಾ ತು ಸ ಆಹಾರ ಇತಿ ಸ್ಫುತಃ | ತಚ್ಛುದ್ಧಾ ಜ್ಞಾನಶುದ್ಧಿಃ ಸ್ಯಾಜ್ಞಾನಶುದ್ಧೌ ಸ್ಥಿರಾ ಸ್ಫುತಿಃ | ಸ್ಫುತಿಸ್ಥೈರ್ಯೇ ತ್ವಾಪರೋಕ್ಷ್ಯಂ ಹರೇರ್ಮೋಕ್ಷಸ್ತತೋ ಭವೇತ್ || ಇತಿ ಸಾಧನನಿರ್ಣಯೇ || ೧, ೨ || ಇತಿ ಪದ್ವಿಂಶಃ ಖಂಡಃ || ೯-೨೬ ||

|| ೩ ||

ಅ || (೧) (1) ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಿಂದ ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಥಾ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ (2) ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಕ್ತರು ಎಲ್ಲಾ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು (ಬ್ರ. ಅ. ೪. ವಾ. ೪. ಸೂ. ೧೭.) ವೇದವ್ಯಾಸರು ಹೇಳಿರುವರು. (3) ಆತ್ಮತ ಏವ ಪ್ರಾಣೋ ಜಾಯತೇ (ಷಟ್ಪ್ರ. ೩. ಮ. ೨.) ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. (ಅದಕಾರಣ ಆತ್ಮತಃ ಪಾಣಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸರ್ವಥಾ ಕೊಡಲಾರದು.) (೨) (ಆತ್ಮಭೂಃ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಟ್ಟು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು. ಬೇರೆಯವರು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆತ್ಮಭೂಃ ಸ್ವಭೂಃ ಎಂದು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸ್ಯಾಂದವುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ. (೩) (೨೫ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ ಏವೇದೇ ಸರ್ವಂ, ಅಹಮೇವೇದೇ ಸರ್ವಂ, ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಆತ್ಮೈವೇದೇ ಸರ್ವಂ, ಇವುಗಳಿಂದ ಭೂಮಾ ಅಹಂಕಾರ ಆತ್ಮರಿಗೆ ಸರ್ವವಸ್ತುಸ್ವರೂಪತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಮರಳಿ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಭೂಮಾ ಅಹಂ ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಯಾವಾ

ಗಲೂ ಸರ್ವರ ಅತಿಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಂ ಎಂದೂ, ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಂ ಎಂದೂ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ವಿಶ್ವನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. (೪) (ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಎಂದರ್ಥವಿರುವುದಾದರೆ. ಸ ಏವಾಯಂ ಸರ್ವಃ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಪೂರ್ಣನು ಇದಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪುಲ್ಲಿಂಗಪ್ರಯೋಗವು ಇರಬೇಕಿತ್ತು. ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗುಣಗಳೂ, ಪುರುಷರ ಗುಣಗಳೂ, ನಪುಂಸಕರ ಗುಣಗಳೂ, ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಧೀನಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಬರುವುದು (ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಈ ಕಿಂ ಕಂ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಆತ್ಮಾ ಅದಿತಿಃ ದೇವಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿದೆ. (೫) (೨೬ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿ ಸತ್ವಶುದ್ಧಿ : ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಸ, ಸ್ನೇಹವಿರುವ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದಾದರೂ ಸ್ವಾತಿಸ್ಥೈರ್ಯರೂಪವಾದ ಧ್ಯಾನವು ಶುದ್ಧವಾಗಲಾರದು. ಅದುಕಾರಣ ಧ್ಯಾನವು ಆಹಾರ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ—ಆಹಾರ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಆ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಗುರುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವಣವು ಆಹಾರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಶುದ್ಧವಾದರೆ ಮನಃಶುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಶುದ್ಧಿಯಾದರೆ ಧ್ಯಾನವು ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನವು ಶುದ್ಧವಾದರೆ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಸಾಧನನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿದೆ. || ೯—೨೯ || ೩ |

ಇಪ್ರತಾರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ನವನೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೯ ||

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಮತ್ ಛಾಂದೋಗ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಂಭತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. || ೯ ||

ನಮೋ ನಿರಸ್ತದೋಷಾಯ ಸಮಸ್ತಗುಣರಾಶಯೇ |
ವಿಮಲಾನಂದದೇಹಾಯ ಕಮಲಾಪತಯೇ ಸದಾ ||
ಮತ್ತೈರಕೇಣ ಹರಿಣಾಯಾ ಪೂಜಾ ಸ್ತುತ್ಯ ಕಾರಿತಾ |
ವಾಗ್ವಿಜ್ಞರೂಪಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಸ್ತಯಾ ಪ್ರೀಣಾತು ಕೇತವಃ ||

|| ೧೬ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಹತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕಗಾಕಾಶಗತಮಾಕಾಶನಾಮಕಂ |
ನಾನಾರೂಪಂ ಜಾಗ್ರದಾದಿಪ್ರವರ್ತಕಮಹಂ ಭಜೇ ||

೧ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾದಿರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವಗತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಆ ಭೂಮಾದಿ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ, ಅದುಕಾರಣ ಎಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಾಸ್ಯವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. ॥ ಓಂ ॥ ಅಥ ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ
ವೇಶ್ವ ದಹರೋನ್ಮಂತರಾಽಕಾಶಸ್ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ತದ್ವಾವ ವಿಜಿ-
ಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ || ೧ ||

ಅ || ವಿದ್ಯಾಂತರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದವನು. ಪೂರ್ಣಕಾಮಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆನಿಸಿದವನು, ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಪೂರ್ಣವಸ್ತುವಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರಸ್ಥಾನವಾದ ಜೀವಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾದ ಕಮಲರೂಪವಾದ ಮನೆಯು ಇದೆ. ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕರೂಪವಾದ ಮಂದಿರದೊಳಗೆ ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ. ಆ ಪುಂಡರೀಕದೊಳಗಣ ದಹವಾಕಾಶದೊಳಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಆ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಬೇರೆಯಾದುದನ್ನು ಅಲ್ಲ) ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಹೇಳಬೇಕು. || ೧ ||

ಉ. ॥ ತಂ ಚೇದ್ಭ್ರೂಯುರ್ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ
ಪುಂಡರೀಕಂ ವೇಶ್ವ ದಹರೋನ್ಮಂತರಾಽಕಾಶಃ ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯ-
ದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ || ೨ ||

ಅ || ಆ ಗುರುಗಳೊಡನೆ ಶಿಷ್ಯರು, ಹುಡುಕಬೇಕು, ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಿರಿ. ಅಂತಹ ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ ಹೃತ್ಪದ್ಧದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಹೆಸರೇನು? ಯಾವ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದ್ದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. || ೨ ||

ಉ. ॥ ಸ ಬ್ರೂಯಾದ್ಯಾನಾನ್ವಾ ಅಯನೂಕಾಶಸ್ತಾವಾನೇಷೋಽಂತ-
ರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶ ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾನಾಪ್ಯಧಿವೀ ಅಂತರೇವ ಸಮಾ-

ಹಿತೇ ಉಭಾವಗ್ನಿಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಾಚಂ ದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಯಚ್ಛಾಸ್ಯೇಹಾಸ್ತಿ ಯಚ್ಛ ನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವಂ ತದಸ್ಮಿನ್ನಮಾಹಿತಮಿತಿ॥೩॥

ಅ || ಅಗ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಸುತ್ತಾರೆ—ದೇಹದ ಹೃತ್ಪ್ರಾಣದೊಳಗಣ ಅಕಾರದಲ್ಲರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂವ್ಯಾಧಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅಶ್ರಿತರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗ ಭೂವ್ಯಾಧ್ಯಧಿಪತಿಗಳೂ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹೃದಯಪದ್ಮದಲ್ಲರತಕ್ಕ ಅಕಾರದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ರಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದರು. || ೩ ||

ಪೀ—ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮಹಿಮೆಯನ್ನಾ ಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಂ ಚೇದ್ಬ್ರೂಯುರಶ್ಮಿಶ್ಚೇದಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾ ಯದ್ಯನ(ತ)ಜ್ಞ ರಾಸನಾಪ್ರೋತಿ ಪ್ರಧ್ವಂಸತೇ ವಾ ಕಿಂ ತತೋಽತಿಶಿಷ್ಯತ ಇತಿ || ೪ ||

ಅ || ಅಗ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಸುತ್ತಾರೆ—ದೇಹದ ಹೃತ್ಪ್ರಾಣದೊಳಗಣ ಅಕಾರದಲ್ಲರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂವ್ಯಾಧಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅಶ್ರಿತರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ, ಸಮಸ್ತ ಕಾಮಗಳೂ ಅಶ್ರಿತಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದಾದರೆ—ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುದಿತನ ಸೇರುತ್ತದೆ, ಶರೀರವು ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ, ದೇಹನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ? (ಯಾವುದೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಶರೀರವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.) ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಉ || ಸ ಬ್ರೂಯಾನ್ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ಮಿನ್ಮಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾಸಹತಪಾಸ್ಮಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯರ್ವಿಶೋಕೋಽವಿಜಿಘ್ರೋಽಪಿಸಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ತೇಷಾಂಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಹ್ಯೇವೇಹ ಪ್ರಜಾ ಅನ್ತಾವಿಶಂತಿ ಯಥಾನುಶಾಸನಂ ಯಂ ಯಮಂತಮುಭಿಕಾಮಾ ಭವಂತಿ ಯಂ ಜನಪದಂ ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಂ ತಂ ತಮೇವೋಪಜೀವಂತಿ || ೫ ||

ಅ || ಅಗ ಗುರುಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಜೀವಶರೀರಕ್ಕೆ ಮುದಿತನವು ಬಂದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪೂರ್ಣನು, ನಿತ್ಯನು, ಅಚಿಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿವೆ. (ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣಕಾಮನು.) ಈ ಹೃತ್ಪ್ರಾಣದೊಳಗಣ ಅಕಾರದಲ್ಲರತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ಪಾಶಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು ಮುದಿತನವಿಲ್ಲದವನು, ಮರಣವಿಲ್ಲದವನು, ದುಃಖಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು, ಹಶಿವೆ ತೃಪ್ತ ಮೊದಲಾದ ಪೀಡೆಗಳಿಲ್ಲದವನು, ಇಚ್ಛಿಸಿದುಬಿಟ್ಟವನ್ನೂ ಹೊಂದುವವನು, ಸಫಲವಾದ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವನು. (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮುಕ್ತಾರ್ಯಯುತ್ಸ ಮೊದಲಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು (ಸಾಯುಜ್ಯಮೋಕ್ಷವನ್ನು) ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತರು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಕ್ಷೇಯನು ನುಸರಿಸಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಪ್ರವೇಶ

ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪರಂತು) ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನು ಯಾವಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಯಾವಯಾವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುಕ್ತರು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದದನ್ನೇ (ಅಭಿಷ್ಠಗಣಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ.) (ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವಿದ್ದರೂ ಅವರು ಪರಾಧೀನವಾದುದು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಾಧೀನವಲ್ಲದ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು) || ೫ ||

ಪೀ—ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನೆಂಬ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)

ಉ. || ತದ್ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಜಿ(ಚಿ)ತೋ ಲೋಕಃ ಪ್ರೇಯತ ಏವಮೇವಾ-
ಮುತ್ರ ಪುಣ್ಯಜಿ(ಚಿ)ತೋ ಲೋಕಃ ಪ್ರೇಯತೇ ತದ್ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನನುವಿದ್ಯ
ವ್ರಜಂತ್ಯೇತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ಯಾಮಾಸ್ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮ-
ಚಾರೋ ಭವತ್ಯಥ ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವ್ರಜಂತ್ಯೇತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್
ಕಾಮಾಸ್ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || ಇತಿ
ಪ್ರಥಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧ ||

ಅ || ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ದೇಹ, ಮನೆ, ಉದ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದುದು ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಭಗವದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾಗ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕವು ಮುಂದೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. (ಭಗವದಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತಫಲವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅದು ಕಾರಣ ಅಧಿಕಾರಿ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಯಾರು ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಕರ್ಮಾರ್ಜಿತವಾದ ದೇಹವು ನಾಶ ಹೊಂದುವಂತೆ ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದಿತವಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. (ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಹಾನಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇಷ್ಟವು ಸಿಗುವುದೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -) ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ನುಚಾರ ಸಂಚಾರವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಭಗವದಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಯಾರು ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸರ್ವಕಾಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ನಾಶವಾಗದ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಫಲಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೦-೧ ||

ಪೀ—(೧) ಹಿಂದಿನ ಆಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಹ್ಯಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಅಂತರವಾದ ಹೃತ್ಪಂಡೋಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೨) ಬಾಹ್ಯೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವವರೂ ಹೃದಯದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. (೩) ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ೬ಂ || (೧)ಯಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದೇನ (೧)ಬ್ರಹ್ಮಾ-
ಖ್ಯಂ ಪುರಂ ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ಪುರಮಿತಿ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ (೨)ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪುರಮಿತಿ ಶರೀರಂ ಚೋಭ-
ಯಂ ನಿವಕ್ಷಿತಂ || (೨) ಪ್ರಾಪ್ತೋನವಧ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ ರಾಜೇನ ನಿವಸಾಮ್ಯಹಂ |

ಅಸ್ಥಿಂಶ್ಚೇದ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ || ಯದ್ವೈನಂ(ತತ್)ಜರಾಂನಾಪ್ನೋತಿ ಪ್ರಧ್ವಂಸತೇ ನಾ ಕಿಂ ತತೋಃತಿತಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಸ ಬ್ರೂಯಾನ್ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ಥಿನ್ಮಾತುಃ ಸಮಾಹಿತಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾಪ- ಹತಪಾಪ್ಮಾ ನಿಜರೋ ನಿನ್ಮತ್ಕರಿತಿ ನಾಕೈಶೇಷಾದ್ಭಗವದ್ವಚನಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರರಬ್ಧೇನ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಚ್ಯತ ಇತ್ಯವಸೀಯತೇ || (೩) ಯತ್ಪುಂಡರೀಕಂ ಪುರಮಧ್ಯಸಂಸ್ಥಂ ಯ- ದಿಂದಂ ಶರೀರಂ ತದೇತದಾದ್ಯಂ ದೇವಸದನಮಿತ್ಯಾದೇಃ ಶರೀರಂ ಚ || (೪) ಯದ್ವೈತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೋತೀದಂ ನಾನ ತದ್ಯೋಯಂ ಬಹಿರ್ಭಾ ಪುರುಷಾದಾಕಾರಃ | ಯಸ್ತು ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಾತ್ಮನೈವಾನುಪಶ್ಯತಿತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೈವ ಚ ಹೃದಯಂ ಸ್ಥಿತಂ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಯದಿದಮಸ್ಥಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಎಂಬಲ್ಲಿವೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಶಬ್ದದಿಂದ (1) ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದುದರಿಂದ ಪುರಂ, ಹೀಗೆ ಸರ್ವಗುಣ ಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ, (2) ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಆಧಾರದಂತಿರುವ ಈ ಜೀವಶರೀರವನ್ನೂ ಹೀಗೆ ಎರಡನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೨) (ಈ ಎರಡನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪಕವೇನೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಈಗ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪಕಗಳಾದ *ಸಮಾಖ್ಯಾ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (1) ಯಾರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಥಾ ಸಂಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡದಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಆತನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಾನು ರಾಜನಂತೆ ಆವಾಸಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು (ಭವದ್ವಚನವು.) (2) ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವೂ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. (3) ಃ ಯದ್ವೈತಜ್ಜರಾಂನಾಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಷ್ಯವಾಕ್ಯ ದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽವಧ್ಯಂ ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾರೂಪ ಭಗವದ್ವಚನದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದ ದಿಂದಲೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂದರೆ—(1) ನಿವಸಾಮ್ಯಹಂ ಎಂಬೀ ಸಮಾಖ್ಯಾರೂಪವಾದ ಭಗವದ್ವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು ಅವಧ್ಯವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (2) ಯದ್ವೈತಜ್ಜ- ರಾಂನಾಪ್ನೋತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕೂಡ ದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.) (೩) (ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವಶರೀರವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—(1) ಯತ್ಪುಂಡರೀಕಂ ಪುರಮಧ್ಯಸಂಸ್ಥಂ (ಕಮಲವು ಶರೀರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿವೆ.) ಎಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೀಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕಕ್ಕೆ (ಬಿಳಿದಾವರೆಗೆ) ಆಶ್ರಯವಾದ ಪುರವು ದೇಹವು. ಆ ಸಮಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪುಂಡರೀಕಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು ಶರೀರವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (2) ಯದಿದಂ ಶರೀರಂ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ಯವಾದ ಈ ಶರೀರವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮಂದಿರವು, ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಶರೀರವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಂದಿರದಂತಿರುವುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. (ಈ ಸಮಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದದಿಂದ ಶರೀರವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ) (೪) (ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ ವೇತ್ಯ ಎಂದು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಮಲಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡಲಾರದು. ಕಮಲವು ಶರೀರದ ಧರ್ಮವು. ಕಮಲವೊಳಗಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪುಂಡರೀಕಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ

* ಬೇರೆಕಡೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ವಚನವು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ

† ಪ್ರಕರಣದ ಅಂತಿಮ ಭಾಗವು ಉಪಸಂಹಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ

‡ ಇದರ ಅರ್ಥವು ೪೨೧ನೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ನೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು ಎಂದರೆ) (1) ಜೀವನಿಂದ ಹೊರಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು. (ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏವಂಜ ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷವು ಹೃದಯಕಮಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿದೆ, ಎಂಬುದು ಕೂಡುತ್ತದೆ.) (2) ಯಾವನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಹೃದಯಕಮಲವೂ ಕೂಡ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಯಿತು. || ೧ ||

ಸೀ-ದಹರೋಸ್ಥಿನ್ನಂತರಾ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬ ಗುರುತಿಷ್ಯಸಂವಾದರೂಪಗಳಾದ ೧ನೇ, ೨ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪರರು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ (ಅದರೊಳಗೆ ಏನಿದೆ?) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ (ಆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ?) ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು, ಎಂಬುವುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಆದಕಾರಣ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ದಹರೋಸ್ಥಿನ್ನಂತರಾ ಆಕಾಶಸ್ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಂ | ದಹರೋಸ್ಥಿನ್ನಂತರ ಆಕಾಶಃ ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತ ಇತ್ಯಾ(ತ್ಯತ್ರಾ)ಕಾಶಶಬ್ದೇನ ಭೂತಾಕಾಶೋ ವಿವಕ್ಷಿತಃ || (೨) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಯಂ ಸರಿಹಾರಃ | ಅಸ್ಥಿನ್ಯಾಪಾಕಾಶೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯ ಆಕಾಶೋ ವಿದ್ಯತೇ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ಮಾಮಾಶ್ನಾತೀತಿ ವಾ ಅಸ್ಥಿನ್ಯಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ಮಾಮಾಶ್ನಾತೀತಿ ವಾ | ಸ ಚ ಯಾವಾನ್ಪಹಿಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ವ್ಯಾಪ್ತೋಸ್ತಿ ತಾವಾನೇವ ವಿದ್ಯತೇ ಗುಣತಃ | ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವಾತ್ || (೩) ಅಲ್ಪಪರಿಮಾಣಸ್ಯಾಪಿ ಮಹತ್ಪರಿಮಾಣತ್ವಂ ಚ ಯುಜ್ಯತೇ | ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿತ್ವಾತ್ || (೪) ಯಸ್ಮಿನ್ನಿರುದ್ಧಗತಯೋಃಪ್ರನಿಶಂ ಪತಂತಿ ವಿದ್ಯಾದಯೋ ವಿವಿಧಶಕ್ತಯ ಆನುಪೂರ್ವೀತಿ ವಚನಾತ್ || (೫) ಆನುಪೂರ್ವೀತಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಆನುಪೂರ್ವೀ ಶ್ರುತಿರ್ವೇದ ಆಮ್ನಾಯಶ್ಚೇತಿ ಕಥ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್ | ಅನ್ಯಥಾನಿಶಮಿತ್ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾತ್ || ೨ ||

ಅ || (೧) ದಹರೋಸ್ಥಿನ್ನಂತರಾ ಆಕಾಶಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೧ನೇ ೨ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೨) ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯತೇ (ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದುತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಅದು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು? ಎಂದರೆ—(ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇದು ಸರಿಹಾರ ವಾಕ್ಯವು. ಈ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶನಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪೂರ್ಣಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅಸ್ಥಿನ್ಯಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಶುಭಭೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ಣ್ಣುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೊರಗಿರುವ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅಷ್ಟು ದೇಶಕಾಲಗುಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅಷ್ಟು ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳಿವೆ. (೩) (ವಿರುದ್ಧ

ಪರಮಾಣುವುಳ್ಳ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೂ ಗುಣಗಳು ಸಮಾನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಐಕ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ವಸ್ತುತಃ) ಅಲ್ಪಪರಮಾಣುವುಳ್ಳ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೂ ಅಘಟ್ಟಭಟಕ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ದೊಡ್ಡ ಪರಮಾಣುವೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. (೪) (ಯಾವುದು ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯದೋ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಗಳಿವೆ. ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದನ್ನ ಕೂಡದು, ಎಂದರೆ-) ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಮೊದಲಾದ ಬಹುವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸದಾ ಇರುತ್ತವೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇರುವ ಅಣುತ್ವಮಹತ್ವಾದಿಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ವಿರೋಧ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸದಾ ಇರುತ್ತವೆ. (ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವೆನು.) ಎಂಬ ಅನುಪೂರ್ವಿಕ ವಚನದಿಂದ. (೫) ಅಂದರೆ ವೇದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಅನುಪೂರ್ವಿಕ ಶ್ರುತಿಃ ವೇದಃ ಅನ್ಮಾಯಃ ಎಂಬುವುದು ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳು, ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ (ಅನುಪೂರ್ವ್ಯಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವೇದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.) ಅನುಪೂರ್ವಿಕಶ್ರುತಿ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅನಿಶಂ ಪತಂತಿ ಸದಾ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಂಬುದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು. (ಅದುಕಾರಣ ವೇದಪ್ರಮಾಣ ಎಂದೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

|| ೩ ||

ಪೀ- ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿವೆ, ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವೇದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾಂತರ್ಹೃದಯೇಣೀಯಾನ್ ಪ್ರೀಹೇರ್ವಾ ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾಂತರ್ಹೃದಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಇತಿ ಹೃದಯಸ್ಥ ಸ್ಥೈರ್ಯಾಣುತ್ವಮಹತ್ವೋ- ಕ್ತೇಶ್ಚ || (೨) ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾಃ ಸುವಿರುದ್ಧಾಶ್ಚ ದೇವೇ ಸಂತೈಶ್ರುತಾ ಅಪಿ ನೈವಾತ್ರ ಶಂಕಾ ಚಿಂತಾ ಅಚಿಂತಾಶ್ಚ ತಥೈವ ದೋಷಾಃ ಶ್ರುತಾಶ್ಚ ನಾಜ್ಞೇರ್ಹಿ ತಥಾ ಪ್ರತೀತಾಃ || ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ || (೩) ಸುವಿರುದ್ಧಾ ಅಶ್ರುತಾಶ್ಚ ಗುಣಾಃ ಸಂತೈವ ಸರ್ವಶಃ | ದೋಷಾಃ ಕೇ- ಪಿ ನ ಸಂತೈವ ಶ್ರುತಾ ಅಪಿ ತು ಸರ್ವಶಃ || ಇತಿ ಗಾರುಡೇ || (೪) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತ ಇತಿ ಪೃಷ್ಠತ್ವಾದ್ಧೃದ್ಧಗತ ಆಕಾಶೋ ಹೃದಯಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ | ಹೃದ್ಯಯನಾತ್ || (೫) ತಸ್ಮಿನ್ ಹೃದಯಾಖ್ಯ ಆಕಾಶೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯ ಆಕಾಶೋ ವಿದ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ಯಥಾ ಕಥಂ ಭೂತಾಕಾಶಸ್ಯ ದಹರಸ್ಯ ಬಹಿರಾಕಾಶಸಮತ್ವಂ | ದಹರೋಽಸ್ಥಿನ್ನಂತರಾಕಾಶ ಇತಿ ಚ ಪೂ- ರ್ವೋಕ್ತಾಕಾಶಸ್ಯ ದಹರತ್ವಮುಕ್ತಂ | ಉತ್ತರಸ್ಯ ತು ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶ ಇತ್ಯ- ನಂತಪರಿಮಾಣತ್ವಂ | ಅತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶ ಏವೋತ್ತರಃ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಬತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪೃಥಿವಿ ಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆ ಅಣುತ್ವಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (೨) (ವೇದಪ್ರಮಾಣಬಲ ದಿಂದ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವ-ಮಹತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದಂಗೆ ಕರಿಸುವುದಾದರೆ ಜನಿತೋತ ವಿಷ್ಣೋಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಾದಿಗಳೂ ತೋರುವುದರಿಂದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಒಡಂಬಡಬೇಕಾಗುವುದು, ಎಂದರೆ—) ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದರೂ ಗುಣಗಳು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಗುಣಗಳೂ, ಧ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ

ಭಾ. || (೧) ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶತೇ ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯ ವ್ಯಂ ತದ್ವಾ
ವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ತತ್ರಾಪಿ ದಹರಂ ಗಗನಂ ವಿಶೋಕಸ್ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದುಪಾಸಿ-
ತವ್ಯಂ || (೨) ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಃ ದೇವಮಿತ್ಯಾದಿ ಕಥಂ ಯುಜ್ಯತೇ (ಜ್ಯೇತ) || (೩) ನ ಹಿ
ಭಗವದಂತಸ್ಥಿ ತಮೇವಾನ್ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ | ತದ್ವಾನ್ವೇತ್ಯವಧಾರಣಾಚ್ಚ || (೪)
ಉತ್ತರಸ್ಯಾಪರಬ್ರಹ್ಮತೇ ಚ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವ-
ಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ತಿಸ್ತಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾಪದಕ-
ಪಾಪೈತ್ಯಾದಿ ನ ಯುಜ್ಯತೇ || (೫) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯ ವ್ಯಂ ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿ-
ಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತ್ಯಸ್ಯ ಯ ವಿಷೋಽಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶ ಇತ್ಯೇವ ಪರಿಹಾರಃ | ನ ತೂಭೇ
ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀತ್ಯಾದಿ | ತತ್ತು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯತ್ವೇ ಹೇತುತ್ವೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕಥ-
ನಮೇವ | ನ ಹಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದೇರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಂ | ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾ
ನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥೇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀತ್ಯಾ-
ದ್ಯುಭವಬೋ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರಾಶಿವ್ಯಹೇಕ್ಷಯಾ || ೪ ||

ಅ || (೧) ದಹರೋಸ್ತಿಸ್ತನ್ತರಾಕಾಶಃ ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭೂತಾಕಾಶ
ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಡಂಬಡದೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟರೆ ಅವರೊಳಗೆ ಇರುವುದನ್ನು
ಹುಡುಕಬೇಕು, ಅದನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು, (ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು) (ದಹರಂ ವಿಪಾಸಂ ಪರವೇಶ್ಚ ಭೂತಂ
ಯತ್ಪುಂಡರೀಕಂ ಪುರಮಧ್ಯಸಂಸ್ಥಂ ತತ್ರಾಪಿ ಎಂದು ಆ ಹೃದಯವುಂಡರೀಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಪವಾದ
ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ. ಅದರೊಳಗಣ ಶೋಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು, ಎಂಬ ಸಮಾ-
ಖ್ಯಾವಾಕ್ಯವು ಕೂಡಲಾರದು. (ಸಮಾಖ್ಯಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೋಕಃ ಶೋಕಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು
ಇದ್ದ ಕಾರಣ ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದೊಳಗಣನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.)
(೨) (ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟಜ್ಞಾಪಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಗಳುಳ್ಳವನು ಸಹಸ್ರಕಣ್ಣು
ಗಳುಳ್ಳವನು ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು (ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು.) ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ದಿದ್ದರೆ ಕೂಡಲಾರವು. (೩) ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಶೇಷವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಿದ
ದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ದಹರೋಸ್ತಿಸ್ತನ್ತರಾ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು
ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. (ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ತಿಳಿಯಿರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವರೋಧವು
ಬರುವುದರಿಂದ) ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಮತ್ತು (ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆ
ಯಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದಾದರೆ) ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತದ್ವಾವ ಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು, ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. (೪) (ಹೀಗೆ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಭೂತಾಕಾಶವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಬಾಧಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದು ಇವನಿಗೆ ಮುದಿತನ ಇವ, ನಾಶವಿಲ್ಲ, ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳಿವೆ, ಪೂರ್ಣ
ಕಾಮಗಳಿವೆ, ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಭೋಗಗಳೂ ಇವೆ. ಪಾಪಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು, ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ಹೇಳಿದ್ದು
ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೫) (ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ
ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟು

ದೋಷಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, ಎಂದು ತೋರಿದರೂ ಅವುಗಳು ವಸ್ತುತಃ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ವೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಗತ್ರ ಹಾಗೆ ಅರ್ಥವು ತೋರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ವೇದವಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಮಾಡಕೂಡದು (ಅಂದರೆ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಧರ್ಮಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ, ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.) (೩) ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧಗಳೂ, ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದವುಗಳೂ ಆದ ಗುಣಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೋಷಗಳು ಶ್ರುತಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಗಾಢದಲ್ಲಿ ಇದೆ. (೪) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ) ಅಂತರ್ಹೃದಯೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಕೂಡಲಾರದು. ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ಪದವು ಇಲ್ಲ, ಎಂದರೆ—) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಆಕಾಶವು ಹೃದಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯವೆಂದರೆ ಆಕಾಶವು. (ಅಂದರೆ—ಇಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಹೃದಯವೆಂಬ ಪದವಿದೆ ಹೃದಯಪದದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನೇ ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದರೆ—ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಎಂದು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವಾನ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತಃಕರಣರೂಪ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಹೃದಯವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶವೆಂದೇ ಅರ್ಥವು) (೫) (೧) (ಅದನ್ನೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಅಂತಹ ಹೃದಯವೆಂಬ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶವಿದ್ದಾನೆ. (೨) (ಹೃದಯವೆಂಬ ಆಕಾಶದೊಳಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಏಕೆ ಒಡಂಬಡಬೇಕು? ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಪದವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಅಗಲಾರದು? ಎಂದರೆ—) ರೂಢಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಅಗತ್ಯ—ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ತಾವಾನೇಷಃ ಎಂದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದಿಂದ ಪರಿಮಾಣಸಾಮ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. (ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಾಶವು ಅಲ್ಪವು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು ವ್ಯಾಪ್ತವು. ಅದುಕಾರಣ ಎರಡು ಕಡೆ ಇದ್ದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವಮಹತ್ವಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ) (೬) (ಹಾಗಾದರೆ—ದಹರೋಽಸ್ತಿಸ್ತಂತರಾ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕೂಡಲಾರದು, ಎಂದರೆ ದಹರೋಽಸ್ತಿಸ್ತಂತರಾ ಆಕಾಶಃ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶವು ಅಲ್ಪವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಅದಕಾರಣ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಎಂದು ಅನಂತಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (ಅದು ಕಾರಣ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೩ ||

ಮೀ—ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶವನ್ನು ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಅಹೋರಣೀಯಾನ್ ಎಂಬ ವೇದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪತ್ವವು ಕೂಡಬಹುದು. ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶತೇ ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ತದ್ವಾ-
ವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ತತ್ರಾಪಿ ದಹರಂ ಗಗನಂ ವಿಶೋಕಸ್ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಸ್ತದುಪಾಸಿ-
ತವ್ಯಂ || (೨) ಸಹಸ್ರತೀರ್ಷ್ಯ ದೇವಮಿತ್ಯಾದಿ ಕಥಂ ಯುಜ್ಯತೇ (ಜ್ಯೇಷ್ಠ) || (೩) ನ ಹಿ
ಭಗವಂತಸ್ತಿ ತಮೇವಾನ್ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ | ತದ್ವಾನ್ವೇತ್ಯವಧಾರಣಾಚ್ಚ || (೪)
ಉತ್ತರಸ್ಯಾಪರಬ್ರಹ್ಮತೇ ಚ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವ-
ಭೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ತಿದ್ವಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾ ನಿಷ ಆತ್ಮಾಪಹತ-
ಪಾಪೇತ್ಯಾದಿ ನ ಯುಜ್ಯತೇ || (೫) ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿ-
ಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತ್ಯಸ್ಯ ಯ ನಿಷೋಂಕರ್ತೃದಯ ಆಕಾಶ ಇತ್ಯೇವ ಪರಿಹಾರಃ | ನ ತೂರ್ಭೇ
ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀತ್ಯಾದಿ | ತತ್ತು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯತ್ವೇ ಹೇತುತ್ವೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕಥ-
ನಮೇವ | ನ ಹಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದೇರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಂ | ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಫ ಆತ್ಮಾ
ನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚರ್ಥೇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀತ್ಯಾ-
ದ್ಯಭಿರಬೋ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರಾಶಿವೈಶ್ವಯಾ || ೪ ||

ಅ || (೧) ದಹರೋಸ್ತಿಸ್ತಂತರಾಕಾಶಃ ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭೂತಾಕಾಶ
ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಡಂಬಡದೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟರೆ ಅದರೊಳಗೆ ಇರುವುದನ್ನು
ಹುಡುಕಬೇಕು, ಅದನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು, (ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು) (ದಹರಂ ವಿಪಾಪಂ ಪರವೇಶ್ವಭೂತಂ
ಯತ್ಪುಂಡರೀಕಂ ಪುರಮಧ್ಯಸಂಸ್ಥಂ ತತ್ರಾಪಿ ಎಂದು ಆ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಪವಾದ
ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ. ಅದರೊಳಗೂ ತೋಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು, ಎಂಬ ಸಮಾ-
ಖ್ಯಾವಾಕ್ಯವು ಕೂಡಲಾರದು. (ಸರ್ವಾಖ್ಯಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೋಕಃ ತೋಕಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು
ಇದ್ದ ಕಾರಣ ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದೊಳಗಣನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.)
(೨) (ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟಜ್ಞಾಪಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸಹಸ್ರತೀರಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳವನು ಸಹಸ್ರಕಣ್ಣು
ಗಳುಳ್ಳವನು ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು (ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು.) ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ದಿದ್ದರೆ ಕೂಡಲಾರವು. (೩) ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಶೇಷವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಿದ
ದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ದಹರೋಸ್ತಿಸ್ತಂತರಾ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ತಸ್ಮಿನ್ಯದಂತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು
ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. (ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಫ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ತಿಳಿಯಿರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಿರೋಧವು
ಬರುವುದರಿಂದ) ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. ಮತ್ತು (ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆ
ಯಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದಾದರೆ) ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತದ್ವಾವ ಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. (೪) (ಹೀಗೆ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಭೂತಾಕಾಶವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಪಾಧಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದು ಇವನಿಗೆ ಮುದಿತನ ಇಲ್ಲ, ಪಾಶವಿಲ್ಲ, ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳಿವೆ, ಪೂರ್ಣ
ಕಾಮಗಳಿವೆ, ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಭೋಗಗಳೂ ಇವೆ. ಪಾಪಲೇಶವಿಲ್ಲದವನು, ಇದುಮೊದಲಾದುದು ಹೇಳಿದ್ದು
ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೫) (ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ
ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟು

ಉ. || ಸ ಯದಿ ಪಿತ್ರಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಪಿತರಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಪಿತ್ರಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ ||೧||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮುಕ್ತನು ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಲೋಕವಾಗಬೇಕು, ಅಮೇಲೆ ಪಿತೃಗಳ
ಲೋಕವೇ ತನಗೆ ಆಗಬೇಕು, ಎಂದು ಪಿತೃಗಳ ಲೋಕವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ನೋಡ
ಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಆ ಮುಕ್ತನ ಇಚ್ಛಾವಾತ್ಸದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತನ ಪಿತೃಗಳು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ
ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಇದಿರು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ
ಬಂದಿರುವ ಪಿತೃಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನಾಗಿ) ತನಗಿಂತ ಅಧಮರಾದ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡು
ತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಮಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಮಾತರಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಮಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ
|| ೨ ||

ಅ || *.....ತಾಯಂದಿಯರನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ..... || ೨ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಭ್ರಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಭ್ರಾತರಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಭ್ರಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ
|| ೩ ||

ಅ ||ಸಹೋದರರನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ..... || ೩ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಸ್ವಸೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸ್ವಸಾರಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಸ್ವಸೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ ||
|| ೪ ||

ಅ ||ಸಹೋದರಿಯರನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ..... || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಸಖಿಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸಖಾಯಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಸಖಿಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ
|| ೫ ||

ಅ ||ಸಖಿಯರನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ..... || ೫ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾ-
ದೇವಾಸ್ಯ ಗಂಧಮಾಲ್ಯೇ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಸ್ತೇನ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕೇನ ಸಂಪ-
ನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೬ ||

ಅ || ಸುಗಂಧ ಸ್ವಪ್ನಮಾಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ.....ಗಂಧಮಾಲಿಕೆಗಳ ಭೋಗದಿಂದ..... || ೭ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದ್ಯನ್ನಪಾನಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾ-
ಸ್ಯಾನ್ನಪಾನೇ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠತಸ್ತೇನಾನ್ನಪಾನಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀ-
ಯತೇ || ೭ ||

ಅ || ಅನ್ನಪಾನಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ.....ಅನ್ನಪಾನಗಳ ಭೋಗದಿಂದ..... || ೭ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇ-
ವಾಸ್ಯ ಗೀತವಾದಿತ್ರೇ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠತಸ್ತೇನ ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕೇನ ಸಂಪ-
ನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೮ ||

ಅ ||ಗಾನ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ.....ಗಾನ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳೋಣವ
ರಿಂದ..... || ೮ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದಿ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೯ ||

ಅ || ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ.....ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ..... || ೯ ||

ಉ. || ಯಂ ಯಮಂತಮುಭಿಕಾಮೋ ಭವತಿ ಯಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮ-
ಯತೇ ಸೋಽಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠತಿ ತೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀ
ಯತೇ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೨ || || ೧೦ ||

ಅ || ಯಾವಯಾವ ದೇಶವನ್ನು.....ಯಾವಯಾವ ಕಾಮ್ಯವನ್ನು.....

ವಿ-(1) ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನ ಕೊನೆಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರು
ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯರೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ
ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬರಲಾರದು. (2) ಗಂಧ ಮಾಲಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವುಗಳೇ ಮುಕ್ತರ ಇಚ್ಛೆ
ಯಿಂದ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲೋಕತಬ್ಬದಿಂದ ನೋಡುವಿಕೆ, ಭೋಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೧೦-೨ || || ೧೦ ||

ಪೀ-ಮುಕ್ತರ ಕಾಮವು ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿ
ದರೆ-ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. ಅದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ದೃಢೀಕರಿಸು
ತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || ಯಥಾ ಬಿಂಬಾನುಸಾರೇಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪ್ರಕಾಶನಂ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬,
೭, ೮, ೯, ೧೦ || ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೨ || || ೧ ||

ಅ || ಬಿಂಬಭರ್ಮವನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನ ನುಸರಿಸಿಯೇ ಮುಕ್ತರ ಎಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛೆಗಳೂ ಸತ್ಯಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. || ೧೦-೨ ||

|| ೧ ||

ಎರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೩ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೂ ಇರತಕ್ಕುದೇ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ತೋರದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ಯಾವುದೆಂದರೆ—

ಉ. || ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಸ್ತೇಷಾಃ ಸತ್ಯಾನಾಃ ಸತಾಮನ್ಯತಮಪಿಧಾನಂ ಯೋ ಯೋ ಹ್ಯಸ್ಯೇತಃ ಪ್ರೈತಿ ನ ತಮಿಹ ದರ್ಶನಾಯ ಲಭತೇ || ೧ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗಲಾಗುವ ಕಾಮಗಳು ಸತ್ಯಗಳೇ ಆದರೂ, ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅನ್ಯತ (ಅನಾದ್ಯಜ್ಞಾನ)ದಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಆದಕಾರಣ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) (ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳೇ (ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಃ=) ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಮುಕ್ತರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನಾದ್ಯಜ್ಞಾನವು ಮರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವ ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಜೀವರ ತಂದೆ-ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಮೃತರಾಗಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಮೃತರಾದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಅಯುಕ್ತರು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಈಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಮರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗಸ್ವರಾದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) || ೧ ||

ಪೀ—ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನವು ನಿವೃತ್ತವಾದರೆ ಸರ್ವಾಭಿಷ್ಟವೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯೇ ಚಾಸ್ಯೇಹ ಜೀವಾ ಯೇ ಚ ಪ್ರೇತಾ ಯಚ್ಚಾನ್ಯದಿಚ್ಛನ್ನ ಲಭತೇ ಸರ್ವಂ ತದತ್ರ ಗತ್ವಾ ವಿಂದತೇತ್ರ ಹ್ಯಸ್ಯೇತೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾ(ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾ)ಸ್ತದ್ಯಥಾಪಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಂ ನಿಹಿತಮಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾಉಪರ್ಯುಪರಿ ಸಂಚರಂತೋ ನ ವಿಂದೇಯುರೇವಮೇವೇನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾ ಅಹರಹರ್ಗಚ್ಛಂತ್ಯ ಏತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನ ವಿಂದಂತ್ಯನ್ಯತೇನ ಹಿ ಪ್ರತ್ಯೂಥಾಃ || ೨ ||

|| ೨ ||

ಅ || ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವ ಜೀವರ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳು ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಮರಣ ಹೊಂದಿದರೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೂ ಅಮುಕ್ತರು ಅವರ ದರ್ಶನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನ ನೆನಪಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ವ್ಯಾಕುಂತಮೊದಲಾದ ಎಷ್ಟು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ

ಕಾಮಗಳು ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದವುಗಳು (ಪ್ರಕಟಗಳಾಗುತ್ತವೆ.) ಅಮುಕ್ತಿ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಕಾಮಗಳು ಅನಾದ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇದ್ದರೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕ ನಮಗೆ ಆತನು ಏಕೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ? ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಹೃತ್ಪದ್ಮಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಧೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಯು (ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯು) ಹುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳವನ್ನರಿಯದವರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ, ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದರೂ ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ (ಕೂಡಲಿರುವುದರಿಂದ) ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

|| ೨ ||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತೋರದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವನು ತ್ವಾರೆ—

ಉ. || ಸ ವಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಹೃದಿ ತಸ್ಮೈತದೇವ ನಿರುಕ್ತಃ ಹೃದಯ-
ಮಿತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಭೃದಯಮಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತಿ ||

|| ೩ ||

ಅ || ಆ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. (ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮವು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಆತನಿಗೇನೇ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕಾಕಾಶದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವು, ಎಂಬುದೇ ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಆದುಕಾರಣ ಹೃದಯಂ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವು. (ಹೃದಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹೃದಯನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಪೀ—ಜ್ಞಾನಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ
ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಟದ್ಯತ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ
ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ಭ್ರಹ್ಮೇತಿ ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ-
ಣೋ ನಾಮ ಸತ್ಯಮಿತಿ || ೪ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಸಾದವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿಯು ಅಂತಿಮ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಜ್ಯೋತೀರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವು ಬರುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ.) ಪರಂಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಪರಮಾತ್ಮನು. (ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನಲ್ಲ.) ಎಂದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ರಮಾದೇವಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃತಬ್ಬದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು, ಯಾವಾಗಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಗುಣ ಪೂರ್ಣನು, ಎಂದೂ ಹೇಳದಳು. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸತ್ಯಂ ಎಂಬ ನಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. || ೪ ||

ಹೀ-ಸತ್ಯಂ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ತ್ರಿಣ್ಣಕ್ಷರಾಣಿ ಸತತಿ. ಯಮಿತಿ ತದ್ಯತ್ಸ-
ತ್ತದನ್ಯತಮಥ ಯತಿ ತನ್ಮತ್ಯಮಥ ಯದ್ಯಂತೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ ಯದ-
ನೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಯಮಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ-
ಮೇತಿ || ಇತಿ ತ್ವೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೧೧-೩ || || ೫ ||

ಅ || ಸತ್ಯಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತ್ ತಿ ಯಂ ಎಂದು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಮುಕ್ತರ ಸಮೂಹವನ್ನೂ, ತಿ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಸಂಸಾರ ಜೀವರನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಅಮುಕ್ತ ಇವರ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಯಂ ಯತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. (ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸತ್ಯನೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರಿಗೆ ನಿರಯಾಹುಕನೆಂದು ಸದಾ ತಿಳಿದವನು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. || ೧೦—೩ || || ೫ ||

ಹೀ—ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತರ ಧರ್ಮಗಳು ಅವರ ಸ್ವಭಾವವು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೂ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ತಸ್ಮಾದ್ಗೋ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತೇಷಾಂ ಕಾಮಾಃ ಪುರಾಃಪಿ ತು |
ಸತ್ಯಾಃ ಸಂತಸ್ತದಜ್ಞಾನಾನ್ ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಥಾಃಖಿಲಾಃ || (೨) ಅಜ್ಞಾನಮನ್ಯತಂ ಪ್ರೋ-
ಕ್ತಮ್ಗತಾವಿತಿ ಧಾತುತಃ || (೩) ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಂ ಯದಿಷ್ಟಂ ಸ್ಯಾತ್ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೈನಿಯಮೋ ನ
(ತ್ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಂ ನಿಯಮೇನ) ತು | ಅಮುಕ್ತಸ್ಯ || (೪) ಹರೇಲೋಕಂ ಮುಕ್ತೋ ಗತ್ವಾ
ಹಿ ಪತ್ಯತಿ || (೫) ಅಜ್ಞಾತ್ವಾದೇವ ಸುಪ್ತಾ ತು ನಿತ್ಯಂ ಯಾಂತೋಃಪಿ ಮಾಧವಂ | ನೈವ
ಪತ್ಯಂತ್ಯಸೌ ವಿಷ್ಣುರ್ಹೃದಯಂ ನಾಮ ಹೃದಗತೇಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಜೀವರು ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರೋ ಅವರ ಕಾಮಗಳು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಯಗಳೇ ಆದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (೨) ಋ ಎಂಬ ಧಾತುವು ಗತಿ=ಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಋತಂ=ಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಜ್ಞಾನವು ಅನ್ಯತ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೩) (ಯೋಯೋ ಹ್ಯಸ್ಯೇತಃ ಪ್ರೈತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದವರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಮುಕ್ತರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛೆಬಂದರೆ ನಿಯಮದಿಂದ ಅವುಗಳ ದರ್ಶನವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. (೪) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ವಂ ತದತ್ರ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) (ಅಪ ರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು) ಮುಕ್ತನಾಗಿ ವೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೋ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಅವಿಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. (೫) ೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ

....ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಢಾಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವವರಾದರೂ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೃದಯನಿಸಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಪೀ-ಇನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಹರಹರ್ವಾ ಏವಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಏವಂ ಹೃದಯಸಾಮಾಸಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಜಾನನ್ವಿ ನಿತ್ಯಶಃ | ವಿಷ್ಣುಲೋಕಗತೇಃ ಪುಣ್ಯಮಾಪ್ತ್ವಾ ವಿಷ್ಣುಂ ವ್ರಜೇತ್ತಥಾ || (೨) ಯಸ್ಯ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರಸಾದೋಸ್ತಿ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸ ಉಚ್ಯತೇ | ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಸ ಉತ್ಪಾದಯ ಶರೀರಾತ್ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕೇಶವಂ || ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪಸ್ತು ಭವೇತ್ || (೩) ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಸೌ ಸ್ವರೂಪಕಾಂ | ಆಪ್ನೋತಿ ಸ ಪರೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ಭಗವಾನಿದಿರಾಪತಿಃ | ಇತ್ಯಾಹ ಸಾ ರಮಾದೇವೀ ಪತ್ಯಂತೀ ಪರಮಂ ಪದಂ || (೪) ಸದಿತ್ಯವೃತಧರ್ಮಾಣೋ ಮುಕ್ತಾಃ ಶ್ರೀರಪಿ ಬೇರಿತಾಃ | ತೀತ್ಯುಕ್ತಾ ಮರ್ತ್ಯಧರ್ಮಾಣಸ್ತೇಷಾಂ ನಿಯಮನಾದ್ಧರೀಃ | ಸತ್ಯಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಸದ್ವಿಃ || ೧,೨,೩,೪,|| ಇತಿ ಕೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೩ ||

ಅ || (೧) ಹೀಗೆ ಹೃದಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದವನು ಸ್ವರೂಪಭೂತ ರಮಣ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಎನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪದ ಅವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಪುಣ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. (೨) (ಯ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಎಂಬ ಇನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಸಾದವಾಗುತ್ತದೋ. ಅಂತಹ ಭಗವದನುಗ್ರಹವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿಯು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದ ಮೊದಲಾದ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ (೩) (ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜೀವರು ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಆತ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಎಂದು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಹೇಳಿದಳು (೪) (ಇನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ವಿತಸ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸತ್ಯಂ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಾಶವಾಗದ ಜ್ಞಾನಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ ತಿ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಾಶವಾಗುವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆಂದು ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ||೧೦-೩||

ಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಇನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ-ಹೃತ್ಪದ್ಧದ್ವರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಥ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸ ಸೇತುವಿಧೃತಿರೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮುಸಂಭೇದಾಯ ನೈತಂ ಸೇತುಮಹೋರಾತ್ರೇ ತರತೋ ನ ಜರಾ ನ ಮೃತ್ಯುರ್ನ ಶೋಕೋ ನ ಸುಕೃತಂ ನ ದುಷ್ಕೃತ || ೧ ||

ಅ || ಹೃತ್ಪದ್ಮದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಒಂದಾಗಿಬಾರದೆಂಬುದ ಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಒಡೆದು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನು. (ಆದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗದಿದ್ದರೆ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಬೇಕಾದೀತು. ಅಥವಾ ಒಡೆದು ಹೋಗುವವು) ಈ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಹೋರಾತ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಮಾರಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಅವುಗಳನ್ನೇ ಮಾರಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಹೋರಾತ್ರಗಳು ಮಾಡುವ ವಿಕಾರಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) (ಆದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಮುದಿತನವೂ, ಮರಣವೂ, ಶೋಕವೂ, ಸುಕೃತದುಷ್ಟ್ಯತಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. || ೧ ||

ಉ. || ಸರ್ವೇ ಪಾಪಾನ್ಮೋಽತೋ ವನಿರ್ತಂತೇಽಪಹತಪಾಪಾ ಹ್ಯೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಃ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತ್ವಾಽನಂಧಃ ಸನ್ನನಂಧೋ ಭವತಿ ವಿದ್ಧಃ ಸನ್ನವಿದ್ಧೋ ಭವತ್ಯುಪತಾಪೀ ಸನ್ನನುಪತಾಪೀ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತ್ವಾಽಪಿ ನಕ್ರಮಹರೇವಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇಽಸಕ್ಯದ್ವಿಭಾತೋ ಹ್ಯೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ || ೨ ||

ಅ || ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ನಿತ್ಯದ್ವಯೂ ನಿವೃತ್ತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. (ಆದರೆ ಸರ್ವ ಪಾಪರಹಿತನು.) ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪಾಪಲೇಶರಹಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. (ಮುಕ್ತನು ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನು ತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಾಪಲೇಶರಹಿತನಾದುದರಿಂದಲೇ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿ ಮೊದಲು ಅಜ್ಞಾನ ದಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನಾಗಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯ ವರ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವನು ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತಾಪ ಗೊಂಡವನು ಮುಕ್ತನಾದಾಗ ಕೆಟ್ಟಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತಾಪ ಇಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲು ರೋಗ ವುಳ್ಳವನು ಮೇಲೆ ರೋಗವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಹೀಗೆಯೇ ಸಮಸ್ತಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ—)ಹೀಗೆಮುಕ್ತನು ಪಾಪರಹಿತನಾಗಿ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದ ಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹವನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೂಕೂಡ ಹಗಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಹೀಗೆಂದರೆ—) ನಿಷ್ಕುಲೋಕವು ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಹೀ—ಹೀಗೆ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ಭವೈತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದಂತಿ ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ತೇಷಾಃ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೪ || || ೩ ||

ಅ || ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪೂರ್ಣನೂ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮನಸ್ಸು ವಚನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನೇಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ. ಅವರಿಗೇನೇ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕವು ಸಿಗುವುದು. ಅಥವಾ ಅವರನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು

ಕೃಪೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ತಂತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. || ೧೦-೪ ||

ಖೀ-ಸೇತುಃ ವಿಧೃತಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಸೇತುಶ್ಚಾಪಿ ವಿಭಾರಣಾತ್ | ಸಿತಮಸ್ಮಿನ್ ಜಗತ್ಸರ್ವಮಿತಿ ಸೇತುರಿತಿರಿತಃ || (೨) ಏತಂ ಸೇತುಂ ಪ್ರತಿ ಪುಮಾನನ್ಯತ್ರಿತ್ವಾ ಹೃದೋಷವಾನ್ || (೩) ಸ ಪ್ರಾಪ್ನೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಮನೋವಾಕ್ಯಮರ್ಭಿಸ್ತು ಯತ್ | ಚರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪರೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಹಿ ತತ್ ಸ್ತುತಂ || (೪) ತೇನೈವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಭವೇಯುರ್ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಾಃ || (೫) ಏತೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ಸ್ಯಾತ್ತರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಲೋಕನಾತ್ | ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ತಸ್ಯ ಲೋಕೋಽಪಿ ಕಥ್ಯತೇ || ೧, ೨, ೩ || ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೪ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) (ವಾರ್ತೆಯನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಸೇತುವೆಂದೂ, ಸರ್ವಧಾರಕನಾದುದರಿಂದ ವಿಧೃತಿ ಎಂದೂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜಗತ್ತು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೇತು ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಏತಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತ್ವಾ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಸರ್ವಾರ್ತಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ (ಸಂಸಾರಾದಿಗಳನ್ನು) ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ದೋಷವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೩) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತದ್ವೈವೈತಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಹೊಂದಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ವಚನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೪) ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. (೫) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತೇಷಾಮೇವೈಷಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. || ೧೦-೪ ||

|| ೧ ||

ನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೫ನೇ ಖಂಡವು

ಖೀ-ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಸಾಧನವೆಂದಾದರೆ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಯಾಗಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ- ಅವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-

ಉ. || ಅಥ ಯದ್ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ತಂ(ಅನು)ವಿಂದತೇಽಥ ಯದಿಷ್ಟಮಿತ್ಯಾ

ಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವೇಷ್ಟಾಸ್ತತ್ಮಾನ-
ಮನುವಿಂದತೇ || ೧ ||

ಅ || ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಯಾವುದನ್ನು ಯಜ್ಞವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ (ಜ್ಞಾನ)ವೇ, ಮನಸ್ಸು ವಚನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದೇ. (ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾತಿ ಜ್ಞಾಮಿತಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು, ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ-) ಯಜ್ಞಃ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಯಃ ಎಂದರೆ ತಿಳಿಯುವವನು. ಏವಂಚ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು. ಯಾವುದನ್ನು ಇಷ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. (ಹೇಗೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅದುಕಾರಣ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.) || ೧ ||

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಸತ್ತಾಯಣಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಸತ ಆತ್ಮನಸ್ತ್ರಾಣಂ ವಿಂದತೇಽಥ ಯನ್ಮಾನ-
ಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವಾತ್ಮಾನ-
ಮನುವಿದ್ಯ ಮನುತೇ || ೨ ||

ಅ || ಯಾವುದನ್ನು ಸತ್ತಾಯಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೋ, ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಸತ್ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀರಿಯಿಂದ (ತ್ರಾಣಂ=) ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು (ಅಯತೇ=) ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಸತ್ತಾಯಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಇದರಿಂದ ಸತಃ ತ್ರಾ ಅಯತೇ ಎಂದು ಸತ್ತಾಯಣಂ ಎಂದ.ಕ್ರವಾಯಿತು.) ಯಾವುದನ್ನು ಮೌನವೆನ್ನುತ್ತಾರೋ, ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಇದರಿಂದ ಮನುತೇ ಅನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮೌನಂ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು.) || ೨ ||

ಉ. || ಅಥ ಯದನಾಶಕಾಯನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದೇಷ ಹ್ಯಾತ್ಮಾನ ನಶ್ಯತಿ ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದತೇಽಥ ಯದ-
ರಣಾಯನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದರಶ್ಯ ಹ ವೈ ಣ್ಯಶ್ಚಾರ್ಣ-
ವೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ತೃತೀಯಸ್ತಾಮಿತೋ ದಿವಿ ತದೈರಂ ಮದೀಯೇಽ ಸರಸ್ತ-
ದಶ್ಚತಃ ಸೋಮಸವನಸ್ತದಸರಾಜಿತಾ ಪೂರ್ವಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಭುವಿಮಿತ್ಯ-
ಹಿರಣ್ಮಯಂ || ೩ ||

ಅ || ಯಾವುದನ್ನು ಅನಾಶಕಾಯನವೆನ್ನುತ್ತಾರೋ, ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಯಾವ ಶ್ರೀಹಂ ಯಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಈ ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಆತ್ಮನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ತಸ್ಯಾಹಂ ನ ಪ್ರಣಶ್ಯಾಮಿ

ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.) (ಇದರಿಂದ ಅನಾಶಕಂ=ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯದಿಂದ ಅಯತೇ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅನಾಶಕಾಯನಂ ಎನಿಸುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು.) ಅರಣ್ಯಯನವೆಂದು ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅರಣ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಎರಡು ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಅಯತೇ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಅದು ಅರಣ್ಯ ಅಯನ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (ಅರಣ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಯಾವುವು? ಎಲ್ಲಿರುವುವುಗಳು? ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯದಿಂದ ಯಾರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ—) ಸುಖಜ್ಞಾನರೂಪಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಚಿದಾನಂದರಸರೂಪಗಳಾದ ಅಮೃತಮಯಗಳಾದ ಸಮುದ್ರಗಳು. ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶಗಳಾದ ಸರೋವರಗಳೆರಡು ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಅಥವಾ ಮೇರುವಿಗಿಂತ ಮೂರನೇದ್ದಾದ ದ್ಯು ಎನಿಸಿದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. (ಮರಳಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಮಹಿಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಈರಾ ಎಂಬ ವೃಕ್ಷಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಕವಾದ ಮದ(ಹರ್ಷ)ವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸರೋವರವೂ ಇದೆ. ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಸಮೂಹವು ಇದೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಪರಾಜಿತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಆ ಚಿದ್ರೂಪ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪರಿವಾಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನಪರಿವಾಣವುಳ್ಳ ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಪರ್ಯಂಕ(ಹಾಸಿಗೆ)ಇದೆ. ||೩||

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ಅಮೃತಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯವಾಗಿದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾ ಫಲಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ಯ ಏವೈತಾನರಂ ಚ ವೈಣ್ಯಂ ಚಾರ್ಣಮೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದಂತಿ ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ತೇಷಾಃ
ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೧೦-೫ || || ೪ ||

ಅ || ಅದುಕಾರಣ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೇನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೇನೇ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. || ೧೦-೫ || || ೪ ||

ಪೀ—ಅಥ ಯದ್ಯಜ್ಞಃ ಎಂಬ ೧೧ನೇ ಮಂತ್ರ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಃ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಯಜ್ಞ ಇಷ್ಟಂ ಚ ಸತ್ತಂ ಚ ಮೌನಂ ಚಾನಶನಂ ತಥಾ || (೨) ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಂ ಸರ್ವಮೇತದುದೀರಿತಂ | ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲೋಕೇ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಾಭಿಧೇ ಪರೇ | ಅರಣ್ಯಾ ಚಾ(ಅರೋಣ್ಯತ್ವಾ)ರ್ಣವಾ ದಿವ್ಯಾ ಚಿದಾನಂದರಸಾತ್ಮಕಾ || (೩) ಯಾವಾನುಚ್ಛೇಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಸ್ತಾವಾನುಚ್ಛೇತಯಾ ಸ ಚ | ಶ್ವೇತದ್ವೀಪೋ ದಿವ್ಯೋತಃ || (೪) ತತ್ರ ಮಧ್ಯಂ ಸರೋವರಂ | ಸರ್ವಭೋಜ್ಯಾತ್ಮಕಂ ದಿವ್ಯಂ ತತ್ರಾಶ್ವತ್ಥಾಃ ಸುಧಾಸ್ತವಾಃ || (೫) ತತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪುರಂ ದಿವ್ಯಮಪರಾಜಿತನಾಮಕಂ || (೬) ವಿಮಿತಾಖ್ಯಂ ಚ ಪರ್ಯಂಕಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾನೇನ ಸಮ್ಮಿತಂ | ಚಿತ್ಸುವರ್ಣಮಯಂ

ದಿವ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ತತ್ರಕ್ಷ್ಮರೂಪಿಣೀ | ಸ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಗೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರ್ಯಂಕಬ್ರಹ್ಮನಾ
ಮಕಃ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೫ || || ೧ ||

ಅ || (೧) (೧) ಯಾತಿ ಜ್ಞಂ ಅನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಃ (೨) ಇಚ್ಛತ್ಯನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ
ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸವಾಪವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟಂ (೩) ಸತಃ ಪ್ರಾಣಂ ಯಸ್ಯಾತ್=ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದರಿಂದ ಸತ್ತಂ (೪) ಮನುತೇ ಅನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮಚ
ರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮೌನಂ (೫) ಆನಶಂ ನೀಯತೇ ಅನೇನ=ಇದರಿಂದ ಪರೋ
ಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಆನಶನಂ (೬) ಹಾಗೆಯೇ ಅರಣ್ಯಾ ಅಯತೇ ಅನೇನ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ
ಅರಣ್ಯ ಎಂಬಅಮೃತಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಆರಣ್ಯಾಯನಂ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು.
(ಅಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.) (೨) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಎಂಬು
ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕವಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಪರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಲೋ
ಕದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ದಿವ್ಯಗಳಾದ ಚಿದಾನಂದರಸಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಸಮುದ್ರಗ
ಳೆರಡು ಇವೆ. (೩) (ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು
ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ—ತೃತೀಯಸ್ಯಾಮಿತೋ ದಿವಿ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಇಂದ್ರಸದನವೆಂಬ
ಮೂರನೇ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವಾದರೂ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತ
ದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ೩ನೇ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಕೂಡಲಾರದೆಂದರೆ—) ಸ್ವರ್ಗಲೋ
ಕವು ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆಯೋ. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವೂ ಇದೆ. ಮೂ
ರನೇ ದ್ಯುಲೋಕ ಸಮವಾಗಿದೆ. (೪) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತದೈರಂ ಮದೀಯಂ ಸರಃ ಎಂಬ ವಾ
ಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಭೋಜ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ದಿವ್ಯವೂ ಸುರಾಮಯವೂ
ಮದಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಸರೋವರವು ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. (೫)
(ತದಪರಾಜಿತಾ ಪೂಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಪ
ರಾಜಿತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದಿವ್ಯವಾದ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ (೬) (ಪ್ರಭುವಿಮಿತಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ವಿಮಿತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಹಾಸಿಗೆಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಮವಾದುದು, ಚಿದ್ರೂ
ಪವು, ಸುವರ್ಣಮಯವು, ದಿವ್ಯವಾದುದು. (ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—) ಆಯಾಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ
ವಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು. (ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪಗಳು.) ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ
ದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪರ್ಯಂಕಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. || ೧೦-೫ || ೧ ||

ಐದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೬ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯಾ ಏತಾ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಸ್ತಾಃ ಸಿಂಗಲಸ್ಯಾಣಿನ್ನು-
ಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ನೀಲಸ್ಯ ಪೀತಸ್ಯ ಲೋಹಿತಸ್ಯೇತ್ಯಸೌ ವಾ ಅದಿತ್ಯಃ ಸಿಂಗಲ
ಏಷ ಶುಕ್ಲ ಏಷ ನೀಲ ಏಷ ಪೀತ ಏಷ ಲೋಹಿತಃ || ೧ ||

ಅ || ವಿದ್ಯಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹೃದಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಧಾರಗಳಾದ ಹೃದಯಕಮಲದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಂದಿನೀ ಪಿಂಗಲಾ ವಜ್ರಿಕಾ ಇಡಾ ಎಂಬ ಐದು ನಾಡಿಗಳು ಪಿಂಗಲ (ಕೆಂಪುಕಪ್ಪು) ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣಿಗೆ, ಬಿಳಿಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಅತ್ಯಣುವಾದ ವಾಸುದೇವನಿಗೆ, ನೀಲವರ್ಣನಾದ ಅಣುವಾದ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೆ, ಹಿಳವರ್ಣ (ಹಳದಿಬಣ್ಣ)ವುಳ್ಳ ಅಣುವಾದ ಪ್ರಮೃಷ್ಟನಿಗೆ, ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳ ಅಣುವಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅಧಾರಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳು ಐದು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿವೆ) ಎಂದು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. (ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಪಿಂಗಲ ಮೊದಲಾದ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಆದಿತ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪಿಂಗಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ಸಂಕರ್ಷಣನೂ, ಶುಕ್ಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ವಾಸುದೇವನೂ, ನೀಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧನೂ, ಅರಸಿನಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಪ್ರಮೃಷ್ಟನೂ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೂ ಹೀಗೆ ಐದು ರೂಪಗಳಿವೆ.

ವಿ—ಕೆಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಹೃದಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಬಿಳಿಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ವಾಸುದೇವನು ಇದಿರು ಇರುವ ನಾಂದಿನೀ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಿಂಗಲಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಹಿಂದುಗಡೆ ಇರುವ ಪಿಂಗಲಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಹಳದಿಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಪ್ರಮೃಷ್ಟನು ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಿಕಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ನೀಲಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧನು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. || ೧ ||

ಹೀ—ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪಠಂಕು ಆದಿತ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ವಥಾ ಮಹಾಪಥ ಆತತ ಉಭೌ ಗ್ರಾಮೌ ಗಚ್ಛತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚೈವಮೇವೈತಾ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಯ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಗಚ್ಛಂತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚಾಮುಷ್ಮಾದಾದಿತ್ಯಾತ್ಮತಾ(ತೀ)ಯಂತೇ ತ ಆಸು ನಾಡೀಷು ಸೃಷ್ಟಾ ಆಭ್ಯೋ ನಾಡೀಭ್ಯಃ ಪ್ರತಾ(ತೀ)ಯಂತೇಽಮುಷ್ಮಿನ್ನಾದಿತ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಾಃ || ೨ ||

ಅ || ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮಾರ್ಗವು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ರಶ್ಮಿಗಳು ಆದಿತ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿ ಜೀವನನ್ನೂ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಬರುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಯಾವ ರಶ್ಮಿಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ನಾಡ್ಯಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಯಾವ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರಶ್ಮಿಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ರಶ್ಮಿಗಳು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿ ಇವೆ. || ೨ ||

ಹೀ—ಹೃದಯದೊಳಗಣ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಪಾಪಲೇಖವಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದ್ಯತ್ಯೈತತ್ಸಪ್ತಃ ಸಮಸಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾ-
ತ್ಯಾಸು ತದಾ ನಾಡೀಷು ಸೃಪ್ರೋ ಭವತಿ ತಂ ನ ಕಶ್ಚನ ಪಾಪಾತ್ ಸ್ವೃಶತಿ
ತೇಜಸಾ ಹಿ ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ || ೩ ||

ಅ || ಆಗ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವ ಜೀವನು ಸ್ವಾಪ್ನವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆಗ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸ.ಪ್ತನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಆತನಿಗೆ ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲ.) || ೩ ||

ಪೀ—ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಯೈತದಬಲಿಮಾನಂ ನೀತೋ ಭವತಿ ತಮಭಿತ ಆ-
ಸೀನಾ ಆಹುರ್ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಮಿತಿ ಸ ಯಾವದಸ್ಮಾಚ್ಛರೀ-
ರಾದನುತ್ಕ್ರಾಂತೋ ಭವತಿ ತಾವಜ್ಞಾನಾತಿ || ೪ ||

ಅ ಆಮೇಲೆ ಯಾವಾಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನಿಯು ಜ್ವರಾದಿಗಳಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, (ಅಂದರೆ ಸಾಯಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೋ,) ಆಗ ಆತನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಜ್ಞಾತಿಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಯೋ, ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಯೋ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಗೊಂಡ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಡದಿರುವ ಸರ್ವಂತ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ಯೈತಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾದುತ್ಕ್ರಾಂತುತ್ಯಥೈತೈರೇವ ರತ್ನಿಭಿ-
ರಾಧ್ವೇ ಆಕ್ರಮತೇ ಸ ಓಮಿತಿನಾಹೋದ್ವಾಮಾಯತೇ ಸ ಯಾವತ್
ಪ್ರಿಪೇನ್ನನಸ್ತಾವದಾತಿತ್ಯಂ ಗಚ್ಛತೈತದ್ವೈ ಖಲು ಲೋಕದ್ವಾರಂ ವಿದುಷಾಂ
ಪ್ರಪದನಂ ನಿರೋಧೋವಿದುಷಾಂ || ೫ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಜೀವನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡ ನಾಡೀದ್ವಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಉಪಾಸಕನು ಓಂ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ (ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಕಾಲದಲ್ಲಿ) ವಾಮಭಾವವನ್ನು (ಅಂದರೆ ದಿವ್ಯ ಚಿದ್ರೂಪವನ್ನು) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮಂಗಲನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಾಯುವು ಯಾವಾಗ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಜೀವನು ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಣ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನೇ ಹೊಂದಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ವಿಷ್ಣು ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಏತಕ್ಕೊಂದರೆ—) ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲವೇ, (ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ) ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ದ್ವಾರಭೂತನು. ಎದ್ದಾಂಸರು ಹೊಂದತಕ್ಕದು. ಆಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ || ೫ ||

ಪೀ-ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನು ಸೂರ್ಯದ್ವಾರಾ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಐದು ನಾಡಿಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ನಾಡಿವಿಶೇಷವು ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ | ಶತಂ ಚೈಕಾ ಚ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯ ಸ್ತಾಸಾಂ ಮೂರ್ಧಾನಮಭಿನಿಸೃತೈಕಾ | ತಯೋರ್ಧ್ವಮಾಯನ್ನಮೃತತ್ವ-
ಮೇತಿ ವಿಷ್ವಗನ್ಯಾ ಉತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವಂತಿ ಉತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವಂತಿ || ಇತಿ
ಖಂಡಃ || ೧೦-೬ ||

|| ೬ ||

ಅ || ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿಸತಕ್ಕ ನಾಡಿವಿಶೇಷವದೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಸಮ್ಮತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೃದಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಧಾರಗಳಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು ನೂರ ಒಂದು (೧೦೧) ನಾಡಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಡಿಯು ತಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆ ಸುಷು ಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋದವನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ನಾಡಿ ಗಳು ಬೇರೆ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. || ೧೦-೬ ||

|| ೬ ||

ಪೀ-ಅಥ ಯಾ ಏತಾ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸ ಏಷ ಹೃದಿ ನಾಡೀಷು ಪಂಚರೂಪಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ | ವಿಷ್ಣೋರಣಿ-
ಮ್ನೋ ರೂಪಾಣಿ ಪಂಚನಾಡೀಸ್ಥಿತಾನಿ ತು || (೨) ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಂ ಸೌಷುಮ್ನಂ ಮ-
ಧ್ಯಸ್ಥಂ ರಕ್ತವರ್ಣಕಂ | ಶುಕ್ಲಂ ತು ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಂ ನಾದಿನ್ಯಾಮಗ್ರತಃ ಸ್ಥಿತಂ ||
ಪಿಂಗಲಾಯಾಂ ಪಿಂಗಲಂ ತು (ಚ) ರೂಪಂ ಸಂಕರ್ಷಣಾಭಿಧಂ | ಪಶ್ಚಿಮೇ ವಜ್ರಿಕಾ-
ಯಾಂ ಚ ಪೀತಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕಂ | ಇಡಾಯಾಮನಿರುದ್ಧಾಖ್ಯಂ ನೀಲರೂಪಂ ವ್ಯ-
ವಸ್ಥಿತಂ || (೩) ಸೂರ್ಯೇಷೈವಂ ಪಂಚರೂಪೋ ಭಗವಾನ್ ಸಂವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ | ಆದಿತ್ಯ-
ನಾಮಾ ಚಾದಿತ್ಯಾತ್ || (೪) ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಂ | ತದ್ರಶ್ಮಿಭಿಸ್ತಥಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾಃ
ಸಮಸ್ತಾಃ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಯಃ | ತಸ್ಮಿನ್ನಾಡೀಷು ಚ ಪ್ರೋಕ್ತಾಸ್ತಥಾ ನಾಡೀಸ್ಥ(ಷು)ರಶ್ಮಿ-
ಯಃ || (೫) ತನ್ನಾಡೀಸಂಸ್ಥಿತಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಮಧ್ಯೇ ಜೀವಃ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ || (೬) ತತ್ಕೇಜಸಾ ಹಿ
ಸಂಪನ್ನಃ ಸುಪ್ತ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ || (೭) ಹಿಮಿತ್ಯೇವ ವಹನ್ನಿತ್ಯಂ ವಾಯುರೋಂ ವಾ-
ಡಿ(ವ ಇತಿರೀತಃ | ತೇನ ವಾಮತ್ವಮಾಯಾತಿ ಮುಕ್ತಿಕಾಲೇ ಹ್ಯುಪಾಸಕಃ | ದಿವ್ಯಚಿ-
ದ್ರೂಪಭಾವೋ ಹಿ ವಾಮಭಾವ ಉದೀರಿತಃ || (೮) ಯದೈನಂ ನೇತುಮನ್ವಿಚ್ಛಂತನಃ
ಕ್ಷಿಸತಿ ಮಾರುತಃ | ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯಂ ತದಾ ವಿಷ್ಣುಂ ಯಾತಿ ಜೀವಃ ಸ್ವವಿದ್ಯಯಾ || ಇತಿ
ಪರ್ಯಂ ಕೋಪಾಸನಾಯಾಂ || ೧,೨,೩,೪,೫,೬ || ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೬ || ೧||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಐದು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಣುವಾಗಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಐದು ರೂಪಗಳು ಐದು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿವೆ (೨) (ಯಾವಯಾವ

ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ರೂಪವಿದೆ, ಎಂದರೆ; ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ರೂಪವು ನಾಲ್ಕು ನಾಡಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಳಿರೂಪವುಳ್ಳ ವಾಸುದೇವನು ಇದಿರು ಇರುವ ನಾಡಿನೀ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಿಂಗಲ ರೂಪವುಳ್ಳ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂಗಲಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೀತರೂಪವುಳ್ಳ ಪ್ರಧ್ಯುಮ್ನನು ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವಜ್ರಿಕಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀಲ ರೂಪವುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧನು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಡಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. (೩) (೧ನೇ ಮಂತ್ರ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಐದು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಗೆ ಆದಿಯಾದುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಮುಷ್ಮಾದಾದಿತ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನಾಡಿ ಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ರಶ್ಮಿಗಳು ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವೂ ಸೂರ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳೂ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರಶ್ಮಿಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾಗಿವೆ. (೫) (ತದ್ಯ- ತ್ರೈತತ್ಸುಪ್ತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮಧ್ಯದ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣು ವನ್ನು ಜೀವನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೬) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತೇಜಸಾ ಹಿ ತಡಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ಸುಪ್ತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೭) (೫ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಓಮಿತಿ ವಾಹಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಓಂ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರುತ್ತಿರುವ ವಾಯುದೇವರು ಓಂ ವಾಹ್ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಉಪಾಸಕನು ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ವಾಮಭಾವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ). ದಿವ್ಯವಾದ ಚಿದ್ರೂಪಭಾವವೇ ವಾಮಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೮) ಯಾವಾಗ ವಾಯುದೇವರು ಈ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಗ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಪರ್ಯಂಕೋಪಾಸನೆ ಯಲ್ಲಿದೆ. || ೧೦—೬ ||

|| ೧ ||

ಆರಣೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೭ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ—ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸರ್ವರಿಗೂ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ, ಎಂದರೆ ಆಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ, ಯೋಗ್ಯರಿಗೇನೇ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಕಥೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಉ. || ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಸ್ತಾ ವಿಜರೋ ವಿನ್ಯುತ್ಯರ್ವಿ ಶೋಕೋ-
ವಿಜಿಘ್ರೋಽಪಿಪಾಸೇಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಸ್ಯ ವಿಜಿ-
ಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಸ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ರೋತಿ ಸ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್
ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ(ನ್ವಿಷ್ಯ) ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ||೧||

ಅ || * ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಶ್ರವಣಮನನಾದಿರೂಪವಾದ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥವು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ಆಚಾರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಅವರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಯು ವಿಷ್ಣುಲೋಕವೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು (ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ಇವರ ಇದಿರು) ಹೇಳಿದನು. || ೧ ||

ಉ. || ತದ್ವೋಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾ ಅನುಬುಬುಧಿರೇ (ಬುಧ್ಯ ಹೋಚುಃ) ತೇ ಹೋಚುರ್ಹಂತ ತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛಾನ್ಮೋ ಯಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಷ್ಯ ಸರ್ವಾಽಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಽಶ್ಚ ಕಾಮಾನಿತಿಂದ್ರೋ ಹವೈ ದೇವಾನಾಮಭಿಪ್ರವವ್ರಾಜ ವಿರೋಚನೋಽಸುರಾಣಾಂ ತೌ ಹಾಸಂವಿದಾನಾವೇವ ಸಮಿತ್ವಾಣೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಸಕಾಶಮಾಜಗ್ಮತುಃ || ೨ ||

ಅ || ಅಮೇಲೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸರ್ವಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬುದನ್ನು ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ಎಂಬೀ ಎರಡು ವರ್ಗದವರು ತಿಳಿದು ಹೇಳಿದರು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಅವರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಆತ್ಮನನ್ನು ನಾವು ಹುಡುಕುತ್ತೇವೆ. (ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತೇವೆ) ಹರ್ಷ. (ಅಂದರೆ ಇಂತಹ ಫಲ ಕೊಡುವ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಯಾರೂ ಸಂಪಾದಿಸಲಾರರು.) ಹೀಗೆ (ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಗೆ) ಹೇಳಿದರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ದೇವೇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹೀಗೆಯೇ ವಿರೋಚನನೂ ಅಸುರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಆ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಒಬ್ಬ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಆವಾಸ ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿರಿಹಿತರಾಗಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಮಾತುಕಥೆಯಿಲ್ಲದವರಾಗಿಯೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಮಿಧ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗದೆ ಇದ್ದುದು ಅರ್ಥವು! || ೨ ||

ಉ. || ತೌ (ಯದ್ವಾ)ಹ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಜರ್ಯಮೂಷತುಸ್ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಕಿಮಿಚ್ಛಂತಾವನಾತ್ಸಮಿತಿ ತೌ ಹೋಚಿತುರ್ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಸ್ತಾ ವಿಜರೋ ವಿನ್ಯತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋಽವಿಜಿಘ್ರೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಃ ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಸ ಸರ್ವಾಽಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಽಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತಿತಿ ಹ ಭಗವತೋ ವಾಚೋ ವೇದಯಂತೇ ತಮಿಚ್ಛಂತಾವನಾತ್ಸಮಿತಿ (ಅನಾತ್ಮೇತಿ) || ೩ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಂತಹ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರು ಯಾವಾಗ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷ ಪರ್ಯಂತ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯನಿಯಮನ ಮೊದಲಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವಾಸ ಮಾಡಿರುವರೋ, ಆಗ ಆ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡಿರುವಿ?—ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರು ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಭೂತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದೇವಾಸುರರು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದುಕಾರಣ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅನರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡುವೆವು, ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು. || ೩ ||

ಉ. || ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಯ ಏಷೋಂತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋನಾಚೈತದನ್ಯತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಥ ಯೋಯಂ ಭಗವೋಪ್ಪು ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ ಯಶ್ಚಾಯಮಾದರ್ಶೇ ಕತಮ ಏಷ ಇತ್ಯೇಷ ಉ ಏವೈಷು ಸರ್ವೇಷ್ವಂತೇಷು ಪರಿಖ್ಯಾಯತ ಇತಿ ಹೋನಾಚ || ಇತಿ ಸತ್ತಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೭ || || ೪ ||

ಅ || ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂದ್ರ-ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. (ಅಂದರೆ ತಾನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ, ಎಂದಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಬರಬಾರದೆಂಬುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಇಂದ್ರನು ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಬಂದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನಿಗೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಗೋಪ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.) ಮಹಾನುಭಾವರು ಆ ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಯ ಏಷೋಂತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮಾ=ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಕಾಣಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪುರುಷನೇ ಆತ್ಮನು, ಮರಣವಿಲ್ಲದವನು. ಭಯವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು ಜಾಗೃದವಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಶ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರ.ಳ್ಳ ಯಾವ ತ್ರೀಹರಿಯು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನೇ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು, ಎಂದು ತಿಳಿದನು. (ಚಕ್ಷುರೊಳಗಣನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—) ಚಕ್ಷುರಂತರ್ಗತನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು, ಯಾರಿಂದಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಗುಣಪೂರ್ಣನು, ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. (ಹೀಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಚನನು ಅಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ನನಗೆ ತೋರುವ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೆಂದೂ, ಅಮ್ಮತನು ಜಭಯನೆಂದೂ ಚತುರ್ಮುಖನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಇದನ್ನು ಮರಳಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಪುನಃ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ—) (ಇಂದ್ರನು ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ವಿರೋಚನನು ತಮೋಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.) ಪೂಜ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಪ್ತು ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ ಯಶ್ಚಾಯಮಾದರ್ಶೇ ಕತಮಃ=ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತೋರುವ ರೂಪವು ಯಾವುದು? ಅಂದರೆ ಯಾವ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೋ, ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೋ, ಈ ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪವೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆಯೋ? ಎಂದು (ವಿರೋಚನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.) ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿರುವ ತ್ರೀಹರಿಯು, ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣನಾದ ತ್ರೀಹರಿಯೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆಯೋ? ಎಂದು (ಇಂದ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.) ಹೀಗೆ

ಇಬ್ಬರು ಕೇಳಿದರು. (ಆಗ ಸಮ್ಯಗ್ವಾಕ್ಯಕರನಾಗಿಯೇ ಚತುರ್ಮುಖನು ಬುತ್ತರ ಹೇಳಿದನು.) ಏಷ ಉ ಏವೈಷು ಸರ್ವೇಷ್ಟಂತೇಷು ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಕ್ಕೆ ಜಾಗೃದವಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ವಿಶ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಜಲಾಹಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿದರೂ ವಿರೋಚನನು ಆಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು, ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೆಂದು ಚತುರ್ಮುಖನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡನು. || ೧೦-೭ ||

|| ೪ ||

ಸೀ-ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಆವೃತವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೋ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೋ? ಎಂದರೆ ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಥೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಇಂದ್ರೋ ವಿರೋಚನಶ್ಚೈವ ಶ್ರುತ್ವಾ ತು ಬ್ರಹ್ಮಜೋಷ್ಣಿಗಂ | ವಿಷ್ಣು-ಮಾಸಂದರೂಪಂ ತಂ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವಿಪರ್ಯಯಾ | ಆಪಹುಃ || (೨) ತತ್ರ ದೇವೇಂದ್ರೋ ಜಾನನ್ನಸಿ ವಿರೋಚನಂ | ಮೋಹಯನ್ನನುರೂಪಾಬಿ ತಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಾನ್ಯವಾಚಹ || (೩) ಯಥಾ ವಿರೋಚನೋ ನೈವ ಜಾನೀಯಾದ್ವಿಷ್ಣುಮಂಜಸಾ | ಸ್ವವಾಕ್ಯಂ ಚಾನೃತಂ ಸ ಸ್ಯಾತ್ರಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯವಾಚಹ | (೪) ಆಯೋಗ್ಯಾ ಹ್ಯಸುರಾ ಜ್ಞಾನೇ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಚೈ(ನ್ಯೈ)ವ ನಾ(ಚಾ)ನೃತಂ | ಮಚ್ಛಾಪಾದಾಸುರೋ ಭಾವಃ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾರ್ಣವ ತು ಸ್ವತಃ | ಅಯಂ ತ್ವಾ(ಚಾ)ಸುರ ಏವಾತೋ ವಕ್ತ್ವಾಮ್ಯಸೋಭಯಂ ಯಥಾ || (೫) ಇಂದ್ರಸ್ತು ಶುದ್ಧ ಭಾವತ್ವಾತ್ಪುನರಾಯಾಸ್ಯತಿ ಧ್ರುವಂ | ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯತಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಃಕ್ಷಿಗತೋ ಹರಿಃ | ಆಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್ತು ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರತಿರೂಪಂ ವಿರೋಚನಃ | ಮತ್ಪಾಪ್ಸ್ವಾದರ್ಶಕೇ ಚೈವ ಸಪ್ರಚ್ಛ ಕತಮಸ್ತಿತಿ || (೬) ಕತ್ರಾಪಿ ತು ಹರೇರ್ಭಾವಂ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾ ಚತುರ್ಮುಖಃ | ದೃಶ್ಯತೇ ಹ್ಯೇಷ ಏವೇತಿ ತತ್ತ್ವವೇದಿವಿವಕ್ಷಯಾ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಪಿಂಡಃ || ೧೦-೭ ||

|| ೧ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಬ್ಬರು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆತ್ಮನು ಯಾರಿಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಣೈ ಪುರುಷೋದ್ಯಕ್ತತೇ ಏವ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಇಂದ್ರನು ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಆನಂದರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಆತ್ಮನು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪದೇಶಿಸುವನು ಎಂಬ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ವಿರೋಚನನು ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಕಾಣುವ ಪುರುಷರೂಪವೇ (ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ) ಆತ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು, ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೊಂದಿರುವರು (೨) (ಇಂದ್ರನು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂದಾದರೆ—ಆತನಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಿರುವುದರಿಂದ ಕತಮ ಏಷಃ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಇಂದ್ರನು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿ

ದವನಾದರೂ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವವನಾಗಿ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಅಥವಾ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪಗಳಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. (೩) (ಹಾಗಾದರೆ—ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಮ್ಯುಗ್ಧಾಕಾರವಾಗಿ ಏಕೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು? ಎಂದರೆ) ವಿರೋಚನನು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರನೋ, ಮತ್ತು ತನ್ನ (ಬ್ರಹ್ಮನ) ಮಾತುಕೂಡ ಅನ್ಯತವು ಹೇಗೆ ಆಗಲಾರದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. (೪) (ವಿರೋಚನನಿಗೂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಬರಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾತು ಅನ್ಯತವೂ ಆಗಲಿ. ದೋಷವೇನು? ಎಂದರೆ) ಅಸುರರು ಜ್ಞಾನಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲ, ಅನ್ಯತವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು ಅದುಕಾರಣ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗದಿರುವುದೂ, ತನ್ನ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗದಿರುವುದೂ, ಈ ಎರಡೂ ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳುವೆನು. (ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮೊದಲಾದ ಅಸುರರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿ ದೃಷ್ಟರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ಅಸುರರು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ನನ್ನ ಶಾಪದಿಂದಲೇ ಅಸುರಭಾವವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಸುರ ಭಾವವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ವಿರೋಚನನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅಸುರನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಆದುದರಿಂದಲೂ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಬಾರದಿರುವುದೂ, ತನ್ನ ಮಾತು ಅನ್ಯತವು ಹೇಗೆ ಆಗಲಾರದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಎರಡನ್ನೂ ಹೇಳುವೆನು. (೫) (ಹಾಗಾದರೆ—ಉಪದೇಶವು ಸಮ್ಯುಗ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದೀತು ಎಂದರೆ—) ದೇವೇಂದ್ರನಾದರೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಮರಳಿ ಬರುವನು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. ವಿರೋಚನನು ಮೋಕ್ಷಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪುನಃ ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪವು ಯಾವುದು? ಎಂದು ವಿರೋಚನನು ಕೇಳಿದನು. (೬) (ವಿಷ ಉ ಏವೈಷು ಸರ್ವೇಷು ಎಂದು ಪರಿಹಾರವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಚತುರ್ಮುಖನು ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇರುವುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ||೭||

ಏಳನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೮ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾದ, ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಹೇಳಿದರೂ ವಿರೋಚನನು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಯೋಗ್ಯತೆಯಿದ್ದರೇನೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬವಾದ ದೇಹದ ಗುಣದಿಂದ ಗುಣವೂ, ಬಿಂಬದೋಷವೂ ಕಂಡದ್ದಿಂದ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಎಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಉದಶರಾವ ಆತ್ಮಾನಮನೇಕ್ಷ್ಯ ಯದಾತ್ಮನೋ ನ ವಿಜಾನೀಥ-
ಸ್ತನ್ನೇ ಪ್ರಬ್ರೂತಮಿತಿ ತೌ ಹೋದಶರಾನೇನೇಕ್ಷ್ಣಾಂಚಕ್ರಾತೇ ತೌ ಹ ಪ್ರ-

ಜಾಪತಿರುನಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ ಇತಿ ತೌ ಹೋಚತುಃ ಸರ್ವಮೇವೇದಮಾನಾಂ
ಭಗವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಾನ ಆ ಲೋಮಭ್ಯ ಆ ನಖೇಭ್ಯಃ ಪ್ರತಿರೂಪಮಿತಿ
|| ೧ ||

ಅ || ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ನೋಡಿ, ತನ್ನ ಗೆದ್ದ ಯಾವ ಅಂಗಾ-
ದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ತಿಳಿಯದ ಅಂಗಾದಿಗಳನ್ನು ನನ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಎಂದು ಚರ್ಚು-
ಬನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶರೀರ-
ಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಏನು ನೋಡಿದಿರಿ, ಎಂದು ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಕೇಳಿದನು. ಆಗ
ಅವರಿಬ್ಬರು ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿದೆವೆಂದರು. ಅಂದರೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ರೋಮ ಉಗುರು
ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತ ಶರೀರವನ್ನು ನೋಡಿದೆವೆಂದರು || ೧ ||

ಉ. || ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿ-
ಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ಪೋದಶರಾವೇವೇಕ್ಷ್ಯೇಥಾಮಿತಿ ತೌ ಹ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸು-
ವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ಪೋದಶರಾವೇವೇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾ-
ಪತಿರುನಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ ಇತಿ || ೨ ||

ಅ || ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೇ ವಸ್ತ್ರವುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು
ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ನೀವು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ. ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮರಳಿ ಅವ-
ರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೇ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ನೀರಿನ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರು ಆ ಮೇಲೆ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚ-
ನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಏನು ನೋಡಿರುವಿರಿ, ಎಂದು ಕೇಳಿದನು || ೨ ||

ಉ. || ತೌ ಹೋಚತುರ್ಯಥೈವೇದಮಾನಾಂ ಭಗವಃ ಸಾಧ್ವಲಂ-
ಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಸ್ವ ಏನಮೇವೇನೌ ಭಗವಃ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ
ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತಾಮಿತಿ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮಭಯ-
ನೇತದ್ಭ್ರಷ್ಟೇತಿ ತೌ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯೌ ಪ್ರವವ್ರಜತುಃ || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಪೂಜ್ಯರೇ ನಾವಿಬ್ಬರು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೇ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನೇ ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವವರು ಹೇಗೆ ಆಗಿರುವೆವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳೂ
ಆಗಿವೆ, ಎಂದು ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರು ಹೇಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ವೇಷಗುಣದಿಂದಲೂ ದೋಷ-
ದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಆತ್ಮನೋ, ಅಮೃತನೋ, ಅಭಯನೋ? ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇಳಿ-
ದನು. (ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಆತ್ಮನೂ ಅಮೃತನೂ ಅಭಯನೂ ಹೇಗೆ ಆದೀತು?) ಹೀಗೆ ಕಾಕು
ಸ್ವರದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ವಿರೋಚನನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಶಾಂತನಾಗಿ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೋದನು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು
ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಆತ್ಮನು ಅಮೃತನು ಅಭಯನು, ಎಂದು ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದು ಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದರೂ ವಿರೋಚನನು ಅಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ

ಬಿಂಬವೇ, ಬ್ರಹ್ಮನು. ಅವನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪೂಜೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೂಚಿಸಿದ ದೋಷವನ್ನು ಗಣನೆಮಾಡದೆ ಇಂದ್ರನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ವಿರೋಚನನು ಹೋದನು. ಎಂದು ವೇದವು ರೂಪನು ಹೇಳಿದನು. || ೩ ||

ಉ. || ತೌ ಹಾನ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚಾನುಪಲಭ್ಯಾತ್ಮಾನಮನ-
ನುವಿದ್ಯ ವ್ರಜತೋ ಯತರಏತದುಪನಿಷದೋ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ದೇವಾ ವ್ಯಾಸುರಾ
ನಾ ತೇ ಪರಾಭವಿಷ್ಯಂತೀತಿ ಸಹ ಶಾಂತಹೃದಯ ಏವ ವಿರೋಚನೋಽಸು-
ರಾನ್ ಜಗಾಮ ತೇಭ್ಯೋ ಹೈತಾಮುಪನಿಷದಂ ಪ್ರೋನಾಚಾತ್ಮೇನೇಹ
ಮಹಯ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಪರಿಚರ್ಯ ಆತ್ಮಾನಮೇನೇಹ ಮಹಯನ್ನಾತ್ಮಾನಂ
ಪರಿಚರನ್ನಭೌ ಲೋಕಾನವಾಪ್ನೋತೀನುಂ ಚಾಮುಂ ಚೇತಿ || ೪ ||

ಅ || (ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ತತ್ವವನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ದಿಂದ) ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನು (ತಾನು ಮಧ್ಯಸ್ಥನು ಎಂದು ತಿಳಿ
ಸುತ್ತಾ) ಹೇಳಿದನು. ಅಪಹತ ಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದದೆ (ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣಮನನಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯದೆ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹೋಗತಕ್ಕ ಪುರುಷನಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ ಅಸುರರಾಗಲೀ
ಯಾರಾದರೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ
(ತನಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾ
ತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದವರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಪರಾಜಯವುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು
ಚತುರ್ಮುಖನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ವಿರೋಚನನು ನಾನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆ, ಗಹನವೇನಿದೆ?
ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಅಶ್ವರ್ಯ. ಅಸುರರಿಗೆ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ
ಬ್ರಹ್ಮನು, ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವು, ಜೀವಾತ್ಮನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಎಂಬೀ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿ
ಸಿದನು. (ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹವೇ, ಅಥವಾ ಜೀವನೇ ವಸ್ತು ಅಲಂಕಾರ
ಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. (ಜೀವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾದುದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು
ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಿಂದ) ಜೀವನೇ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. (ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿದರೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನೇ ಅಥವಾ ಜೀವನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ, ಸೇವಿ
ಸುತ್ತಾ ಇರುವವನು ಈ ಲೋಕ, ಪರಲೋಕ, ಹೀಗೆ ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು
ವಿರೋಚನನು ಹೇಳಿದನು. (ಎವಂಚ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನ ಪೂಜಾದಿಗಳೇ ಉಭಯ
ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಸಾಧನಗಳೆಂದು ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿವೆ.) || ೪ ||

ಪೀ—ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದದ್ದು ಅಸುರರ ಮತವು ಎಂದು ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ

ಉ. || ತಸ್ಮಾದ್ವ್ಯದ್ಯೇಹಾದದಾನನುಕ್ರದ್ವಧಾನಮಯಜಮಾನಮಾಹು-
ರಾಸುರೋ ಬತೇತ್ಯಸುರಾಣಾಂ ಹ್ಯೇಷೋಪನಿಷತ್ತೇತಸ್ಯ ಶರೀರಂ ಭಿಕ್ಷಯಾ
ವಸನೇನಾಲಿಂಕಾರೇಣೇತಿ ಸ್ತುತ್ಯರ್ವಂತ್ಯೇತೇನ ಹ್ಯಮುಂ ಲೋಕಂ ಜೀ-
ಷ್ಯಂತೋ ಮನ್ಯಂತೇ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೮ || || ೫ ||

ಅ || ದೇಹವನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬುವುದು ಅಸುರರ ಪಕ್ಷವಾದುದರಿಂದಲೇ ಅಥವಾ ಅಸುರರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಈಗಲೂ ಜೀವನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದಾನನೂಡದಿರುವ ಜೀವನಿಂದ ಬೇರೆ ಈಶ್ವರನಿದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿರುವ, ಜೀವನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾಗ ಮಾಡದಿರುವ, ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾದ ಜನರನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ನೋಡಿ, ಇವರು ಅಸುರಸ್ವಭಾವದವರು, ಅಶ್ಚರ್ಯ! ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಯಾಗಾದಿ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಸುರರ ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿರೋಚನನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅಸುರರು ಈಗಲೂ ಪ್ರೇತಶರೀರವನ್ನು (ಜೀವವಿಲ್ಲದ ಹೆಣವನ್ನು) ಭಿಕ್ಷುದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಗಂಧ ಮಾಲ್ಯ ವಸ್ತ್ರ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ರೇತ ದೇಹವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವವರು ಈ ಲೋಕವನ್ನೂ ಪರಲೋಕವನ್ನೂ ಹೊಂದುವರೆಂದು ಅಸುರರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿ || ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನ ಶರೀರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರೆ ಜೀವಾಭಿನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಸುರರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ || ೧೦-೮ || || ೫ ||

ಪೀ-ಈ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ತಥಾಃಸಿ ಯೋಗ್ಯತೈವಾತ್ರ ಭೂಯಸೀತಿ ನಿವೇದಿತುಂ | ದರ್ಶಯನ್ ಪ್ರತಿರೂಪಸ್ಯ ದೋಷಾನಾಹ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಅಲಂಕಾರಾದಿಭಿರ್ಯುಕ್ತಃ ಪಶ್ಯಸ್ವೇತಿ ವಿವೇಚಯನ್ || (೨) ಯಥಾ ದೇಹಗುಣೇ ಗೌಣ್ಯಂ ದೋಷೇ ದೋಷಾಸ್ತಥೈವ (ಥೇತಿ) ತು || (೩) ತಥಾಃಸ್ಯರುದ್ಧ ಭಾವತ್ವಾಪ್ರತಿರೂಪಸ್ಯ ತದ್ಗುಣಾನ್ | ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಾನನ್ ಯಯೌ ತುಷ್ಟಮನಾಃ ಸ್ವಯಂ || (೪) ಅಸುರಾಣಾಮವಿಶ್ವಾಸನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಪಿತಾಮಹಃ | ಮಾಧ್ಯಸ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾಪಯಾನಶ್ಚ ಜಾನನ್ವೈರೋಚನಂ ಮನಃ | ಪ್ರಾಹಾಜ್ಞಾನಾಂ ಪರಾಭಾವ ಇತ್ಯುಚ್ಚಿಷ್ಟ ಪುನಃಪುನಃ || (೫) ತಥಾಃಸ್ಯರುದ್ಧ ಭಾವತ್ವಾದಜಾನನ್ನೇವ ನಿಯಮಯೌ || (೬) ಗತ್ವಾ ಚೈವ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತಿರೂಪಾತ್ಮಕಂ ಸದಾ | ದಿದೇಶ ಸರ್ವಾಸುರಾಣಾಂ ರರೀರಾಲಂಕೃತೇರಪಿ | ಅಲಂಕೃತಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣೋಪಲಂಭಿತಾಂ || (೭) ಅತೋಃಸುರಾ ನ ದಾಸ್ಯಂತಿ ನ ಯಜಂತ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪರಂ | ಸ್ವಭೋಗೇನ್ನೈವ ತೃಪ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಸರ್ವೇಣಪಿ ಮೇನಿರೇ || ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರವಶೇನ್ನೈವ ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿವಾದಿನಃ | ಅಭವನ್ನಪತಂಶ್ಚೈವ ತನೋಃಂಥೇ ನಿತ್ಯದುಃಖಿತಾಃ || ೧, ೨, ೩, ೪, ೫ || ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೮ || || ೧ ||

ಅ || (೧) (ಬಿಂಬವಾದ ದೇಹವು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ದೇಹವು ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆ.) ಆದರೂ (ವಿರೋಚನನು ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಮಕಾರಣ) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ, ಇತರಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು (ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಬೇರೆಯೆಂದು) ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ಅಭರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. (೨) (ಅಲಂಕಾರಾದಿ ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನೋಡು ಎಂಬುದರಿಂದ ದೋಷವು ಹೇಗೆ ಸೂಚಿತವಾಯಿತೆಂದರೆ) ದೇಹದಲ್ಲಿ ಗುಣ ವಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣಗಳು ತೋರುತ್ತವೆ. ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷ ಗಳು ತೋರುತ್ತವೆ, ಹೀಗೆ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. (ಅದುಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ದೋಷವೂ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.) (೩) (ಚತುರ್ಮುಖನು ದೋಷವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ವಿರೋ ಚನನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿಯೇ ಹೇಗೆ ಹೋದನು? ಎಂದರೆ) ಬ್ರಹ್ಮನು ದೋಷವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ವಿರೋಚನನು ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತಾನು ಸಂತುಷ್ಟವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. (೪) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನುಪಲಭ್ಯಾತ್ಮಾನಂ—ಪರಾಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಎಂಬ ಚತುರ್ಮುಖ ವಚನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಚತುರ್ಮುಖನು ಅಸುರರಿಗೆ ಅಪಿಶ್ವಾಸವು ಬರಬಾರದು, ವಿಶ್ವವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ವಿರೋಚನನ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯತಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, (ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು) ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಪರಾಜಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಹೇಳಿದನು. (೫) (ಸಹ ಶಾಂತಹೃದಯ ವಿದ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ವಿರೋಚನನು ಅಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಹನವೇನಿದೆ? ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗೋಪಾಲ್ಯಾರ್ಥ ವನ್ನು) ತಿಳಿಯದವನಾಗಿಯೇ ಹೊರಟುಹೋದನು. (೬) (ತೇಭ್ಯೋ ಹೈತಾಮುಪನಿಷದಂ ಪ್ರೋವಾ- ಜ್ಞ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ವಿರೋಚನನು ಹೋಗಿ ಸದಾ ದೇಹ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, ಎಂದು ಪದೇಶಿಸಿದನು. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳು ಆದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂಬುದು ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ಅದನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಅಸುರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. (ಮತ್ತು ೭ನೇ ಖಂಡದ ೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಎಂ ಬುದರ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ದೇಹ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿ ರುವನು. (೭) (ತಸ್ಮಾದಸ್ಯೈವ ಎಂಬ ೫ನೇ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಸುರರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವ ರನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪೂಜಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಸುರರು ತಮ್ಮಿಂದ (ಜೀವರಿಂದ) ಬೇರೆಯಾದ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾಗಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, (ತಮಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಐಕ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ತಮ್ಮ ಭೋಗದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಅಸುರರೂ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡರು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೂ ಅಲಂಕಾರವಾತ್ತದೆಂಬ ಸಂಸ್ಕರವಶದಿಂದಲೇ ಅಸುರರು ತಾವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಅನೇಕ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖಿತರಾಗಿ ಅಂಧಂತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು.

ವಿ || ಜೀವರ ಶರೀರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಿ ದ್ದಿಂದ ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಚತುರ್ಮುಖನು ತೋರಿಸಿರುವನು. ಬಿಂಬವಾದ ಜೀವ ಶ್ವರೀರದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವು ಜೀವಾಭೇದದಲ್ಲಿ ಶರ್ಯಸಾಸನವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಕೆಂದರೆ - ಶರೀರವು ಮರಣಶೀಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತದಿಂದ ಅಭೇದವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವೂ ಕೂಡಲಾರದು. ಅದುಕಾರಣ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಿಗೇನೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಾದಿನಃ ತಾವೇ ಬ್ರಹ್ಮರು ಎಂದು ಅಸುರರು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡರು || ೧೦—೮ ||

೯ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಹೀಗೆ ಜಾಗ್ರದವನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಕಣ್ಣೆನೊಳಗಣ ವಿಶ್ವನೆಂಬ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನೆಂದು ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದುದು ಯುಕ್ತವು. ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದರೂ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಹೇಂದ್ರೋ ಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ಭಯಂ ದದರ್ಶ ಯಥೈವ ಖಲ್ವಯಮಸ್ತಿಂಭರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ತಿನ್ಮಂಧೇಽಂಧೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ ಪರಿವೃಕ್ಲೇ ಪರಿವೃಕ್ಲೋಸ್ತ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ ನಶ್ಯತಿ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಜ್ಯಂ ಸಶ್ಯಾಮಾತಿ || ೧ ||

ಅ || ವಿರೋಚನನು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡನು. ಇಂತಹ ಮಹಾಭಿಪ್ರಾಯವು ಯೋಗ್ಯರಿಗೇನೇ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಲಾರದು. (ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡನೆಂಬುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ದೇಹವು ಶರೀರವು ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಅಲಂಕೃತವಾಗುತ್ತದೋ, ಒಳ್ಳೇ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಒಳ್ಳೇ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದಾಗುತ್ತದೋ, ಗಂಧಾದಿಗಳಿಂದ ಲೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ದೇಹವೂ ಲೇಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಜೀವ ಶರೀರವು ಕಣ್ಣು ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಕಣ್ಣು ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದೂ ವಿವರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವಯವಗಳು ತುಂಡಾಗಿದ್ದರೆ ಇದೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಈ ಬಾಹ್ಯ ಶರೀರವು ನಾಶ ಹೊಂದಿದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಭೋಗ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು.

ವಿ || (1) ಇಂತಹ ವಸ್ತುವಿನ ಜಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಅಗಲಾರವು. (2) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅಮೃತತ್ವಮೊದಲಾದುದೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಕೂಡಲಾರದು, ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತೋರಿರುವು || ೧ ||

ಪೀ—ಅದಕಾರಣ ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ಸರಂತು ತಾನು (ಇಂದ್ರನು) ತಿಳಿದುದೇ ಯುಕ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವರ ಮುಖದಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ, ಎಂದು ದೃಢೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸ್ವಪ್ನಾ ವಸ್ಥಾ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವರೂಪವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಮರಳಿ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಸಮಿತ್ತಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ ತಃ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಮಘವನ್ಯಚ್ಛಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಸಾಧ್ವಂ ವಿರೋಚನೇನ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ವನರಾಗಮ ಇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ಯಥೈವ ಖಲ್ವಯಂ ಭಗವೋಸ್ತಿಂ-

ಭರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ
ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿನ್ನಂಧೇಽಂಧೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ
ಸ್ರಾಮಃ ಪರಿವೃಕ್ಷೇ ಪರಿವೃಕ್ಷೋಽಸ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ ಪಶ್ಯತಿ
ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಜ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತಿ || ೨ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸವಿಃ ಓಡಿದುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದನು. ಆಗ
ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ವಿರೋಚನನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಹೋಗಿರುವಿ. ಯಾವ
ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮರಳಿ ಬಂದಿರುತ್ತಿ, ಎಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಹೇಳಿದನು ಎಲೋ
ಪೂಜ್ಯರೇ ಈ ಶರೀರವು ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ *ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು
ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದು ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು ಆಗಲಾರವು,
ಅದರ ತತ್ತ್ವ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದೆನು. ಎಂದು ಇಂದ್ರನು ಹೇಳಿದನು || ೨ ||

ಉ. || ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈತಂ ತ್ವೇವ ತೇ
ಭೂಯೋಽನುನ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣೀತಿ
ಸಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ || ಇತಿ
ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೯ || || ೩ ||

ಅ || ಆಗ ಚತುರ್ಮುಖನು ಎಲೋ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಇಂದ್ರನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ
ನೀನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ದೋಷವು ತೋರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಸಮ್ಮತ
ವಾದ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಜಾಗ್ರದಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆತ್ಮವೆಂದು ನೀನು
ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಅರ್ಥವೇ ನನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದುದು, ಎಂದನು. ಮತ್ತು ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಜಾಗ್ರದ
ವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾದಿರೂಪ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾದಿರೂಪ
ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂಬುದನ್ನು ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ನಿನಗೆ ನಾನು
ಹೇಳುವೆನು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆವಾಸ
ಮಾಡಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. || ೧೦-೯ || || ೩ ||

ಪೀ-ಈ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ. || (೧) ಇಂದ್ರಶ್ಚ(ಸ್ತು) ಜಾನನ್ನಪಿ ತು ಮೋಹಯನ್ನಸುರಂ ತದಾ | ಗತ್ವಾ
ಏವಮೇವ ಪಶ್ಯಾದಿವ ಪಶ್ಯನ್ ಸದೋಷತಾಂ || (೨) ಪುನಃಪುನಶ್ಚ ಮೋಹಾಯ ಗತ್ವಾ
ಗತ್ವಾ ಏವರ್ತತೇ | ಕಥಂಚಿದೇವ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಮಯೇತ್ಯಜ್ಞಾ ನಿಮೋಹಿತುಂ || ೧,೨,೩ ||
ಇತಿ ನವಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೯ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರನು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಅಸುರರಿಗೆ ಮೋಹ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ಮೋಹಕವಾಕ್ಯವೆಂದರಿಯದವನಂತೆ ಮುಂದೆಹೋಗಿ ಹಿಂತೆರಳಿದನು. (೨) (ಮುಂದೆಮುಂದೆ ಹೋಗಿ
ಹಿಂತೆರಳಿ ಕಾರಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಮೋಹಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ-ಇಂದ್ರನು ಬಹು

* ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪುರ್ಣ ರಂತೆ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಯಾಸದಿಂದಲೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದದ್ದು, ಎಂದು ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಮೋಹಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತೆರಳಿ ಬಂದನು. || ೧೦—೯ ||

ಒಂಭತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೦ನೇ ಖಂಡವು

ಓ - ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಾನತ್ಪರತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾ-
ಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ
ಸ ಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ಭಯಂ ದದರ್ಶ ತದ್ಯದಸೀದತ್ ಶರೀರಮಂ-
ಧಂ ಭವತ್ಯನಂಧಃ ಸ ಭವತಿ ಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ
ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅ || ಯಾವನು ಅಪಹತಪಾಷ್ಠಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನೋ, ಯಾವನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದಾನೋ, ಯಾವನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ (ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಾದವರಿಂದ) ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ಸ್ವಪ್ನ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೋ, ಇವನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥವು. (ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವು ಈ ರೀತಿಯಾದುದು.) ಕಂಠದೇಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನೆವೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ) ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೇ ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ಅನೆ ಕುಮರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೋ, ತಾನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಆತ್ಮನು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಗುಣಪೂರ್ಣನು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದನು. ಇಂದ್ರನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿಯೇ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಇಂದ್ರನು ಚತುರ್ಮುಖನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನವಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದವನು ಆತ್ಮನು, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಎಂದು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅಸುರರಿಗೆ ಮೋಹಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಾನತ್ಪರತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲ್ಪಡುವ ಜೀವನೇ ಅಪಹತ ಪಾಷ್ಠಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನೆಂದು ತಿಳಿದವನಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದ್ರನು ಭಯಹೊಂದಿದನು (ಅಂದರೆ—ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಹಾದೋಷವಿದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು) (ಭಯಂದದರ್ಶ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡತಕ್ಕ ಜೀವನ ಬಾಹ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಶರೀರವು ಕುಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಜೀವನು ಅಂಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಾಸನಾಮಯವಾದ ದೇಹವು ಕಣ್ಣು ಇಲ್ಲದ್ದಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಕುಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ದೇಹದ ದೋಷವಧಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಪ್ನ ಜೀವನು ದೋಷವಧಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ || ೧ ||

ಉ. || ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ ನಾಸ್ಯ ಸ್ರಾಮೇಣ ಸ್ರಾಮೋ ಘ್ನಂತಿ
ತ್ವೇವೈನಂ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀನಾಪ್ರಿಯವೇತ್ರೇವ ಭವತ್ಯಪಿ ರೋದಿತೀವ ನಾ-
ಹಮತ್ರ ಭೋಜ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ || ೨ ||

ಅ || ನೋಡತಕ್ಕ ಜೀವನ ಶರೀರದ ಹಸ್ತಾದಿ ಭೇದರೂಪವಾದ ದೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಪ್ನ ಜೀವನು ಹಸ್ತಾದಿ ಭೇದವುಳ್ಳವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಷ್ಠಾದಿಗಳ ವಿವರ್ಣದಿಂದ ವಿವರ್ಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ವಿವಂಚ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂಬ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ದೋಷಾಂತರವಿದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಆದರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಪ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಜೀವನನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ (ಕಳ್ಳರು) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗರ್ತ (ಹೊಂಡ) ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಗಿಯುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಅಥವಾ ತಿಂದುಬಿಡುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವುದು. ಸ್ವಾಪ್ನ ಜೀವನು ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ದುಃಖವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವವನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಮರುಗುವವನಂತೆ ತೋರುತ್ತಾನೆ ಇಂತಹ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು ಆಗಲಾರವು. ಹೀಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡನು || ೨ ||

ಉ. || ಸ ಸಮಿತ್ವಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ ತಃ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಮಘವನ್ಯಚ್ಛಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾನ್ವಾಜೀಃ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ವನರಾಗಮ ಇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ತದ್ಯದಸೀದಂ ಭಗವಃ ಶರೀರಮುಂಧಂ ಭವತ್ಯನಂಧಸ್ವ ಭವತಿಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ || ೩ ||

ಉ. || ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ ನಾಸ್ಯ ಸ್ರಾಮೇಣ ಸ್ರಾಮೋ ಘ್ನಂತಿ ತ್ವೇವೈನಂ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀನಾಪ್ರಿಯವೇಶ್ವೇನ ಭವತ್ಯಸಿ ರೋದಿತಿವ ನಾ-ಹಮತ್ರ ಭೋಜ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತೇವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋನುವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವ-ರ್ಷಾಣೀತಿ ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋ-ವಾಚ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೦ || || ೪ ||

ಅ || ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಿ || (1) ಇಂತಹ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು, ಆಗದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಾಸನಾಮಯವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಜೀವನು ಅಪಹತ ಪಾಪತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲ. ಪರಂತು ಸ್ವಾಪ್ನ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ, ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ತೈಜಸ ರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಅಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥವು ತನಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ತವಲ್ಲ, ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕತ್ವ ರೂಪವಾದ ಮುಹುರ್ಮುಹುರ ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೇವೇಂದ್ರನು ಮರಳಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. (2) ಯದ್ಯಪಿ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಅಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥವು ಸರಿಯಲ್ಲ ವೆಂದೂ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವು ಇಂತಹುದೇ ಎಂದೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುದು, ಎಂದು ಅಸುರ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಹೋಗಿ ಮರಳಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. || ೪ ||

ಹೀ--ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ವಿರೋಧನನು ಹಿಂತೆರಳಿ ಹೋದಮೇಲೆ ತತ್ತ್ವ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತಿ ಎಂದು ಸಮ್ಮುಗ್ಧಾಕಾರವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಏಕೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು? ಎಂದರೆ--

ಭಾ. || (೧) ತದಯೋಗ್ಯಾನ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯಾಹ ಪುನಃಪುನಃ | ಗರೀಯಸೀ ಯೋಗ್ಯತೇತಿ ಜ್ಞಾಪಯನ್ಮುರ್ವವತ್ಪುನಃ | ಸಂದಿಗ್ಧಾನ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಪ್ರೋವಾಚೇಂದ್ರಾಯ ಚಾತ್ಮಭೂಃ || (೨) ಸ್ವಪ್ನಂ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ಯಸ್ತು ಪೂಜ್ಯತೇ ಸರ್ವದೈವತೈಃ | ಸ ಏವ ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಯಾಹ || (೩) ತತ್ರಾಪ್ಯಾಹ ಪುರಂದರಃ | ದರ್ಶಯನ್ವಾಸುರೀಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ | ಘ್ನಂತೀವೈನಮದಂತೀವ ತಥಾ ನ ಸ್ಯಾತ್ಪರೋ ಹರಿಃ || ೧, ೨, ೩, ೪ || ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೦ ||

ಅ || (೧) ಮೋಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳೇ ಆದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿರುವನು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮೋಹಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಆಪಾತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಲಿ, ಎಂದು) ಚತುರ್ಮುಖನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳೇ ಆದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. (೨) (ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಎಂಬ ಉಪದೇಶದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ--) ಯಾವನು ಸ್ವಾಪ್ನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನೇ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. (೩) (ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಜೀವನು ಆತ್ಮನೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲ, (ಸ ಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಹೇಳುತ್ತಾರೆ--) ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಇಂದ್ರನು ಅಸುರರಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವು ತನ್ನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೋರುವವನು ಜೀವನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಜೀವನನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೆಂಬುದು ಹಾಗೂ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆಯೆಂಬುದು ಹಾಗೂ ತೋರುವುದರಿಂದ ಆತನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ದೋಷಗಳುಳ್ಳವನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಲಾರನು, ಎಂದು ಇಂದ್ರನು ಕೇಳಿದನು. || ೧೦-೧೦ ||

- ಹತ್ತನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೧ನೇ ಖಂಡವು

ಹೀ--ಚತುರ್ಮುಖನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಿವೆನೆಂದರೆ--

ಉ. || ತದ್ಯತ್ಪ್ರೇತತ್ಸಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತ್ಕೇಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮುಭಯಮೇತದ್ವ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ ಸ ಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ಭಯಂ ದದರ್ಶ ನಾಹಂ ಖಲ್ವಯಮೇವ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ

ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ವಿನಾ ಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ ನಾಹಮತ್ರ
ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾವಿಾತಿ || ೧ ||

ಅ || ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದವನು ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನೇ ಆತ್ಮನು. ಇದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥವು. ಆ ಆವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಪಹೊಂದಿದ (ನಿದ್ರಿತನಾದ) ಜೀವನು ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಾನುಭವವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, (ಜಾಗೃತ್ವದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವು.) ಅಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಆತ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಸುಪ್ತರಿಗೆ ಆಧಾರನಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆತ್ಮನು, ನಿತ್ಯವುಳ್ಳನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು, ಗುಣಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದುದು, ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅಸುರರಿಗೆ ಮೋಹ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದನು. ಇಂದ್ರನು ಶಾಂತತ್ವದಯನಾಗಿ ಹೋದನು. ಇಂದ್ರನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದನು, ಎಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಂತೆ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೇನೇ ಇಂದ್ರನು ಭಯಪಟ್ಟವನಂತೆ ತೋರಿಸಿದನು. (ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಸುಪ್ತನಾದ ನಾನು, ಇಂತಹನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆಧಾರನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಆಧಾರನಾದ ಆತ್ಮನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಅರ್ಥದಿಂದ ಭಯಹುಟ್ಟಿದವನಂತೆ ತೋರಿಸಿದನು. (ಹಾಗಾದರೆ. ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಹೊಂದಲಿ, ಎಂದರೆ—ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದಾದರೆ—ಸುಖವಿಲ್ಲದೇನೇ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು ಅಂದರೆ—ಸುಖಾನುಭವವಿಲ್ಲದೆ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. (ಏಕೆಂದರೆ ತನ್ನ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಗೆ ಹೋದವನಿಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಹಾಗಂತ ಏತಾವಂತಂ ಕಾಲಂ ಸುಖಮದಮಸ್ಯಾಪ್ತಂ ಇಷ್ಟುಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿರುವೆನು, ಎಂದು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತವನಿಗೆ ಸುಖಾನುಭವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿರುದ್ಧವಾದೀತು. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಆಗಲಾರದೆಂದು ಇಂದ್ರನು ಹೇಳಿದನು ಅಥವಾ—ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಹಿಮೆ ಹೇಳಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನೆಂದು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಸುರರ ಮತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾಹಂಬಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಪ್ತನಾದ ನನಗೆ ಆಶ್ರಯನು, ನಾನು ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ, ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನ ನನ್ನಾಗಿ ನಾನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಹಾಗಾದರೆ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ, ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ) ಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ತನ್ನನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಹಾಗಾದರೆ ಒಬ್ಬ ಜೀವನು ತನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ನಿದ್ರಿತರಿಗೆ ಆಧಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಜೀವರಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಾಣಬಹುದೆಂದರೆ—) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸುಷು

ಪ್ರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಆದಕಾರಣ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಲ್ಲ.) (ಹಾಗಾದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, ಈಶ್ವರನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಆಶ್ರಯಾಶ್ರಯಿಭಾವವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಜೀವನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದಾದರೆ ಸುಖವಿಲ್ಲದೇನೇ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. (ಅಂದರೆ ಜೀವನು ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನಾಗದೆ ಹೋದಾನು. ಏನಂಚ ಗಾಢನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿದ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖಮಹಮಸ್ತ್ಯಾಪ್ನಂ ಎಂದು ಎಚ್ಚತ್ತವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದೆ ಹೋದೀತು. ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದಾದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸುಖವೇ ಇಲ್ಲದೆಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. (ಏನಂಚ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸದಾ ಸುಖವನ್ನೇ ಭೋಗಿಸುವವನೆಂದು ಹೇಳುವ ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು. ತಥಾಚ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಜೀವೇಶ್ವರರು ಭಿನ್ನರಾಗಿಯೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸುಖಮಹಮಸ್ತ್ಯಾಪ್ನಂ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಜೀವ ಹೊರತು ಈಶ್ವರನು ತೋರದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಆಕ್ಷೇಪವು ತೋರಿತು || ೧ ||

ಪೀ—ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಜೀವನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಿನ್ನನೆಂಬುದನ್ನು ಹಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ಮರಳಿ ಬಂದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಸ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ ತಃ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ
ಮಘವನ್ಯಚ್ಛಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಕಿಮೇವೇಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮ
ಇತಿ ಸ ಹೋನಾಚ ನಾಹಂ ಖಲ್ವಯಂ ಭಗವ ಏವಃ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ
ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ತೀತಿ ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ವಿನಾ ತಮೇವಾ-
ಪೀತೋ ಭವತಿ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾವೀತಿ || ೨ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಮಿಥೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮರಳಿ ಬಂದನು ಆಗ ಚತುರ್ಮುಖನು ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ಹೋಗಿರುತ್ತಿ. ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮರಳಿ ಬಂದಿರುತ್ತಿ, ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಹೇಳಿದನು.*..... || ೨ ||

ಉ || ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ನಿತಿ ಸ ಹೋನಾಚೈತಂ ತ್ವೇವ ತೇ
ಭೂಯೋಽನುನ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ನೋ ಏವಾನ್ಯತ್ಪ್ರತಸ್ತಾದ್ವಸಾಪರಾಣಿ ಪಂಚ
ವರ್ಷಾಣೀತಿ ಸಹಾಪರಾಣಿ ಪಂಚವರ್ಷಾಣ್ಯನಾಸ ತಾನ್ಯೇಕಶತಂ ಸಂಪೇ-
ದುರೇತತ್ತದ್ಯದಾಹುರೇಕಶತಃ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುನಾಸ ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋನಾಚ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೧೦ ೧೧ || || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಂತು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂಬುವುದನ್ನು ಜೀವರಲ್ಲಿ

ಇಲ್ಲದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಉಹಿಸಬೇಕು. ಅದುಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆನು. ಆದರೆ ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಥಾ ಉಪದೇಶಿಸಲಾರೆ. ಆದವಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಹೊರತು ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದುದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ನಿನಗೆ ಮರಳಿ ಹೇಳುವೆನು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಐದುಸಂವತ್ಸರ ನನ್ನ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಆವಾಸಮಾಡು, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನುಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಐದು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಆವಾಸಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರನು ನಾಲ್ಕುಸಲ ಗುರುಕುಲ ವಾಸಮಾಡಿದಾಗ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಆವಾಸಮಾಡಿದ ವರ್ಷಗಳು ನೂರಒಂದು (೧೦೧) ಆದವು. ನೂರ ಒಂದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹೇಳುವುದು ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆ ಚತುರ್ಮುಖನು (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನ ನೆಂಬುದನ್ನು ಉಹಿಸಿಕೊಡುವ, ಜೀವರಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು) ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ||೩||

ಪೀ—ಈ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ ಬ್ರಹ್ಮೈನಂ ಸುಪ್ತಿಸ್ಥೋ ಭಗವಾನಿತಿ | ಯತ್ರ ಸುಪ್ತೋ ಹ್ಯಯಂ ಜೀವಃ || (೨) ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಾಹ ನಾಸವಃ | ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ ಮತ್ತೋನ್ಯಂ ಸುಪ್ತೌ || (೩) ನಾನೋನ್ಯೋಪಿ ದರ್ಶಯೇತ್ | ಅಹಮಸ್ಮಿತಿ ಭೂತಾನಿ ನ ಚ ಪಶ್ಯಂತಿ ಕಾನಿಚಿತ್ || (೪) ಯದಿ ಜೀವಃ ಪರಾತ್ಮಾ ವಾಸ್ಯ(ಚಾಥಾ)ನ್ಯೋನ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಪೀತತಾಂ | ಗತೌ ತದಾಪ್ಯಪೀತಸ್ತು ಶಂ ವಿಸ್ಮಯ ಭವೇದಿತಿ || ೧, ೨, ೩ || ಇತ್ಯೇಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ || || ೧೦-೧೧ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ನಿದ್ರಿತನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆತ್ಮನೆಂದು ಚತುರ್ಮುಖನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. (೨) ಆಗ ಇಂದ್ರನು (ನಾನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನು, ಹರಿಯು ನನಗೆ ಆಶ್ರಯನು, ಹೀಗೆ) ನನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನ ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುವ ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. (೩) ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ನಾನು ಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಹೀಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.) (೪) (ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಶ್ರಯಾಶ್ರಯಿಭಾವವು ಕೂಡಬಹುದೆಂದರೆ) ಜೀವನಾಗಲೀ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಲೀ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ್ದೆಂದಾದರೆ ಆವಾಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವೆಂದಾದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖಾನುಭವವು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಸುಖವು ತೋರಿಬರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ! ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವೆಂದಾದರೆ—ಆವಾಗಲೂ ಸುಖವಿಲ್ಲವೆಂದಾದೀತು. ಏವಂಚ ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರೂಢವು. || ೧೧ ||

ಹನ್ನೊಂದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೨ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ - ಯ ಏಷೋತರಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಾಗೃತ ಸ್ವಸ್ಥ ಸುಷು ಪ್ರ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದುಪದೇಶಿಸಿ ಈಗ ಜರಾಮರಣವಿರುವ ಶರೀರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜರಾಮರಣಗಳಿರುವ ಶರೀರವುಳ್ಳ ಜೀವರಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನೆಂಬುವುದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಮಘಾವನ್ ಮರ್ತ್ಯಂ ವಾವ ಇದೃಶ ಶರೀರಮಾತ್ಮಂ ಮೃತ್ಯುನಾ ತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಮಾತ್ಮೋ ವೈ ಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾ ಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ ನ ಹ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿ-
ರಸ್ತ್ಯಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮರಣವು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ವಿನಾಶವಿದೆ. ದೇಹನಾಶವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತಜೀವನೂ ನಾಶವುಳ್ಳವನೆನ್ನಿ ಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವರ ಶರೀರವು, ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹವೂ ನಾಶವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಆಶ್ರಯ)ವು. (ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕ್ರೀಡಾರ್ಥ ವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ.) (ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಆಪ್ತಿಯುಗಳಿವೆ. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಆಪ್ತಿಯ ಗಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರವಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖಗಳಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಶರೀ ರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಾಗ ಪ್ರಿಯ ಆಪ್ತಿಯುಗಳು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸದಾ ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ (ಪರರಿಂದ ಸಿಗುವ ಸುಖ) ಇಲ್ಲ. ಅಮಂಗಲವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.)

|| ೧ ||

ಪೀ - ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾದ ವಾಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಿಯ ಆಪ್ತಿಯುಗಳು ಇಲ್ಲ. ಆಗ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರ ವಿಲ್ಲದಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸುತಾರಾಂ ಸಿದ್ಧವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಶರೀರೋ ವಾಯುರಭ್ರಂ ವಿದ್ವತ್ಸನಯಿತ್ಸುರಶರೀರಾಣ್ಯೇ-
ತಾನಿ ತದ್ಯಥೈತಾನ್ಯಮುಷ್ಮಾದಾಕಾಶಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂ-
ಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿವೃದ್ಯಂತೇ || ೨ ||

ಅ || ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿಗೆ ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವು ಅಶರೀರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ಪ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಭ್ರನೆನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖನೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿದ ಭಾರತಿಯೂ, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತನಯಿತ್ಸು ಎನಿಸಿದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ (ಅಂದರೆ ಈ ಮುಖ್ಯವಾಯು ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ದೇಹಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೆಂದು ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ನಾಲ್ವರು ಶರೀರವಿಲ್ಲದವರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಾಲ್ವರಿಗೇನೇ ಪ್ರಿಯ ಆಪ್ತಿಯುಗಳು ಇಲ್ಲದಿರಲು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ಸುತಾರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.) (ಇಲ್ಲಿ ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಪೃ=ಪರೇಣ, ಇಯಂ= ಪ್ರಿಯಂ) ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಿಯವದೆ, ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದರ್ಶನಾದಿ ಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖವೂ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಂದ ಸಂಭೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ

ಸುಖವೂ ಇದೆ. ಆದರೂ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಸುಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕರಿಗೆ ಪ್ರಿಯಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.) (ನೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟಭೋಗಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದಲೂ ಜೀವೇಶರಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ವಾಯು ಅಭ್ಯವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪರ್ಶನಯುತ್ತು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೊಂದಿಲ್ಲದವರು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೋ,

|| ೨ ||

ಉ. || ಏವಮೇವೈಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ತಾಪಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ರಮಮಾಣಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ವಾ ಯಾ-
ನೈರ್ವಾ ಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾಽಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾ ನೋಪಜನ್ ಸ್ಮರನ್ನಿದನ್ ಶರೀರನ್ ಸ
ಯಥಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಆಚರಣೇ ಯುಕ್ತ ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿನ್ಯರೀರೇ ಪ್ರಾ-
ಣೋ ಯುಕ್ತಃ

|| ೩ ||

ಅ || ಹೀಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಈ ಅಂತಿಮ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುವನೋ), ಅಂತಹ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನು. ಆ ಮುಕ್ತಜೀವನು ವೈಕುಂಠ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ ನಗುತ್ತಾ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನೊಡನೆ ಮುಕ್ತರಾದವರಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾದವರಿಂದಲೂ ಸಖಿಯರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವಾಹನಗಳಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ರಮಣಾಧಿಕ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜನವನ್ನೂ, ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸದೇನೇ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ, (ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನುಸಂಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಪರಮ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರ ದರ್ಶನಾದಿಗಳೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.) (ಮೊದಲು ಜೀವರ ಶರೀರವು ಅಶರೀರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಜೀವನಾಗಲೀ ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಾಗಲೀ ಆಶ್ರಯಗಳಾಗ ಬಹುದೆಂದರೆ—ಜೀವರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ, ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳು ಕರಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಶ್ರಯಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—ರಥವನ್ನು ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾರಥಿಯು ರಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ರಥಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ವಿ—ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಸಾರಥಿಯಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಾರಥಿಸ್ಥಾನನು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆನಂದರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವು ರಥಿಕನಂತೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನು ವತ್ತೊಬ್ಬನು ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ರಥದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಕಣ್ಣುಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕುದುರೆಯಂತೆ ಇರುವವುಗಳು. ಏವಂಚ ಜೀವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ರಥದಲ್ಲಿ ಕೂತವನಂತೆ ಇರುವವನಾದುದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಲಾರನು.

|| ೩ ||

ಹೀ—ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕರಣಗಳು (ಅಂದರೆ ಇತರರಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವುಗಳು) ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದೇಹನಿಯಾಮಕಗಳಾಗಲಾರವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳು ಕರಣಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಅಥ ಯತ್ರೈತದಾಕಾಶಮನುವಿಷ್ಣುಂ ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಚಾಕ್ಷುಷಃ ಪುರುಷೋ ದರ್ಶನಾಯ ಚಕ್ಷುರಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಜಿಘ್ರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಗಂಧಾಯ ಘ್ರಾಣಮಥ ಯೋ ವೇದೇದಮಭಿವ್ಯಾಹರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾಭಿವ್ಯಾಹಾರಾಯ ವಾಗಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಶೃಣವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ || ೪ ||

ಉ. || ಅಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಮನೋಽಸ್ಯ ದೈವಂ ಮನಃ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ ಸ ವಾ ಏಷ ಏತೇನ ದೈವೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಮನಃ ಸೈತಾನ್ಯಾಮಾನ್ ಪಶ್ಯನ್ಮತೇ || ೫ ||

ಅ || ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ರೂಪವೆಂಬ ವಿಷಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. (ಅಂದರೆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವೂ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾದ ವಸ್ತುವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವು.) ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದರ್ಶನಸಾಧ್ಯ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವೋ ಯಾವ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತೇನೆಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಅದರ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆತನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನು. ಹೀಗೆಯೇ ಗಂಧಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದುದೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವು. ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಗಂಧಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪುಷ್ಪಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗಂಧ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಯಾವನು ಘ್ರಾಣಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನೂ, ಅದರ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಜಿಗ್ರಾಣಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಪುರುಷನು. ಹೀಗೆಯೇ ವಾಗ್ವಚನವೆಂಬ ವಿಷಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವಾಗ್ವಚನೇಂದ್ರಿಯವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವು. ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಾಗ್ವಚನವು. ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಡುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು ಶಬ್ದವೆಂಬ ವಿಷಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವು. ಯಾರಿಗೆ ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಿವಿಯೋ, ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು. ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವು. ಯಾರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮನಸ್ಸೋ, ಯಾವನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯು. ಹೀಗೆಯೇ ಯಾವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ, ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವರ ಅಧೀನವಾಗಿ ತಂತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೋ, ಯಾವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಜೀವ ಇವರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೋ, (ಯಾವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ, ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವರು ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನವುಳ್ಳವರೋ, ಅಂತಹ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವರು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನು. ಹೀಗೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಜೀವಪರವಾಗಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವವರು. ಇಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತಾ ಪರಗಳೂ

ಅಗಿವೆ.) (ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆಂದಾದರೆ— ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು. ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಸಹಸ್ರಪಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಎಂದರೆ) ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯವು ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ದೈವಂ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕವು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮನಸ್ಸುಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ, ಯೋಗ್ಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ—ಭೋಗಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಿ || (1) ಜೀವರ ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನಗಳಾಗಿ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಥಿಕನಂತೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ನೋಡಲಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕರಣವಾಗಿದೆ. (2) ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಸರ್ವ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಲಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾದರೂ ಕ್ರೇಡಾರ್ಥವಾಗಿ ಜೀವರ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ನಿಯಮಿತಗಳಾದ ಜೀವರ ದೇಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಜೀವಭೋಗ್ಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. (3) ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ದೈವವೆನಿಸುತ್ತಾರೆ ಅವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ದೈವವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

|| ೪ || ೫ ||

ಹೀ—ಹೀಗಾದರೆ ಅಶುಭಭೋಗಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರೆ—ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾರಥ್ಯಾಧಿರೂಪರಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ತಂ ನಾ ಏತಂ ದೇವಾ ಆತ್ಮಾನ-
ಮುಪಾಸತೇ ತಸ್ಮಾತ್ತೇಷಾಃ ಸರ್ವೇ ಚ ಲೋಕಾ ಆತ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ
ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ಯತ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನು-
ವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ || ಇತಿ
ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೨ ||

|| ೬ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶುಭಕಾಮಗಳು ಇದ್ದಾವೋ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಪಹತಪಾತ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ಸರ್ವಭೋಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಾಯುಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವು ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಆ ವಾಯುಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಜನರೂ, ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಅಧೀನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಈಗಲೂ ಯಾರು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವಚನಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವೇದವುಂಪನ್ನ ಮುಗಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನು. || ೧೦-೧೨ || || ೬ ||

ಖೀ—ನುಘವನ್ ಮರ್ತ್ಯಂವಾವ ಎಂಬ ಈ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಉಕ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಬ್ರವೀಚ್ಛಕ್ರಂ ಜ್ಞಾಪಯಂಸ್ತತ್ತಮಂಜಸಾ ||
 (೨) ಯೋಯಂ ಶರೀರಸಂಬಂಧೀ ಜೀವ ಇತ್ಯವಧಾಯತಾಂ || (೩) ಭೂತೈಷ್ಯದ್ವರ್ತ-
 ಮಾನೇಷು ಯಸ್ಯ ನೋ ದೇಹಸಂಗತಿಃ | ಸೋಶರೀರಃ ಪರೋ ವಿಷ್ಣುರವ್ಯತೋ ನಿತ್ಯ-
 ಮೂ(ಪೂ)ರ್ತಿಮಾನ್ || (೪) ಅಭಿಷ್ಠಾಯ ತಥಾಃಪೀಮಂ ದೇಹಮಾಸ್ತೇ ಸ ಈಶ್ವರಃ |
 ಜರಾಮೃತ್ಯುಪರೀತೋಯಂ ಜೀವಾತ್ಮಾ ದೇಹಸಂಗತೇ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಮುಗ್ಧಗಲಾದ ಮಾತನ್ನಾಡದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳಿದನು. (೨) (೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇದಂ ಶರೀರಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ, ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊ. (೩) (ಅಶರೀರಸ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅಶರೀರವು ಮುಕ್ತರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದು? ಎಂದರೆ -) ಭೂತಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಶರೀರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಮೃತಃ=ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನಿತ್ಯವಾದ ಸ್ವರೂಪದೇಹವುಳ್ಳವನು. (೪) (ತದಸ್ಮಾತ್ಮ-ನೋಽಭಿಷ್ಠಾನಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಘಟ್ಟ್ಯಘಟಕ ಅಚಿಂತ್ಯ ಏಶ್ವರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ (ಜರಾದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದವನು.) ಜೀವಾತ್ಮನು ದೇಹಾಭಿಮಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಜರಾಮರಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು || ೧ ||

ಖೀ—೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಿಯ ಅಪ್ರಿಯ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಪರೇಣೇಯಂ ಸುಖಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯೇವ ಪಂಡಿತ್ಯಃ | ಪ-
 ರೇಣೇಯಮಭದ್ರಂ ಯದಪ್ರಿಯಂ ತದುದೀರಿತಂ || (೨) ನ ಜೀವಸ್ಯ ತಯೋರ್ಹಾನಿಃ
 ಕದಾಚಿದ್ವಿದ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ | ಅಶರೀರಂ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮನೈವ ತೇ ಸ್ಪೃಶತಃ ಕ್ವಚಿತ್ || (೩)
 ಅಮ್ನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾತ್ತರಮೇಶ್ವರಃ | ತೇನೈವ ಭ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾಽಪ್ಪ್ರ-
 ಹ್ಯಾಭ್ರಮಿತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ || ನಾಯೋಃ ಪತ್ನೀವಿದ್ಯುದುಕ್ತಾ ವಿಶೇಷದ್ಭೃತಿಹೇತುತಃ | ಬ್ರಹ್ಮಾಣೀ
 ಸ್ತನಯಿತ್ಯುಃ ಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವಶಬ್ದಾತ್ಮಿಕಾ ಯತಃ || (೪) ಏತೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನವೈಶೇಷ್ಯಾನ್ನಾತಿ-
 ದೇಹೇನ ಸಂಗತಿಃ || (೫) ಅತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ತೇಷಾಮಪಿ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಿಮು || ೨ ||

ಅ || (೧) ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಸುಖವು (ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವು) ಪ್ರಿಯವೆಂದೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ಅಮಂಗಳವು ಅಪ್ರಿಯವೆಂದೂ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (೨) (ನ ಹ ವೈ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಎಂದಿಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (೩) (೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಭ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಪ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಘೋಷಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಅಭ್ರ ಎನ್ನಿಸು

ತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ
ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸರಸ್ವತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದ ಸ್ತನಯಿತ್ನು
ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (೪) ಹೀಗೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಸಪತ್ನೀಕರಾದ ವಾಯುಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ
ಶರೀರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಶರೀರತ್ವವು ಹೇಗೆ? ಎಂಬೀ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತದೇಹಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ.
(ಆದಕಾರಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವುಳ್ಳವರನ್ನು ನಿರ್ಧನರು(ದರಿದ್ರರು) ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಅಶರೀರ
ರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು.) (೫) (ಅಶರೀರೋ ವಾಯುಃ ಇದುಮೋದಲಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಅಶರೀರರಾದುದರಿಂದ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಗಳು ಇಲ್ಲ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಗಳ
ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. || ೨ ||

ಪೀ—ದೇಹಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವ ಆ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪ್ರಿಯವು ಇದೆ. ಹೇಗೆಂ
ದರೆ—ವಾಯುಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಧೀನ ಸುಖವೂ, ಅವರ ಹೆಂಡದಿರಿಗೆ ತಂತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಅಧೀನವಾದ
ಸುಖವೂ ಇದೆ, ಎಂದರೆ—

ಭಾ. || (೧) ವಿಷ್ಣೋಯಂ ಹಿ ಸುಖಂ ತೇಷಾಂ ಸ್ವಭರ್ತ್ವೀಯಮಥಾಪಿ ಚ | ನ
ಹ್ಯನ್ಯೇಯಂ ಸುಖಂ ತೇಷಾಮತಸ್ತೇ ಪ್ರಿಯವರ್ಜಿತಾಃ || (೨) ಯಥಾ ತೇ ಪರಮಾಕಾಶಾ-
ದ್ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸಮುತ್ಥಿತಾಃ | ತಮೇವ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಯಾಂತಿ ನೈಜಮಾನಂದಮೂರ್ಜಿತಂ |
ಏವಂ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರಸಾದೇನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮುಕ್ತೋಽಪಿ ಯೋ ಪರಃ || (೩) ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇ
ನಿಜಾನಂದಮಾಪ್ನುಂತಿ ಸ ಕೇಶವಃ | ತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ರಮತೇ ಮುಕ್ತಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ಯಾನೈಶ್ಚ
ಬಂಧುಭಿಃ || (೪) ಯಥೈವ ಸಾರಥಿಯಾನೇ ಏವಂ ದೇಹೇ ಚ ಮಾರುತಃ | ಯಥಾ
ರಥೇ ತಥಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಜೀವೋಽನ್ಯರಥಗೋ ಯಥಾ || (೫) ಯದಾತ್ರಿತಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ
ಪ್ರಾಣಶ್ಚಾಪಿ ಯದಾತ್ರಯಃ | ಯದಾತ್ರಯೋಽಪ್ಯಯಂ ಜೀವೋ ಯೋ ವೇದ್ಯೇಷಾಂ
ಪ್ರವರ್ತನಂ || ದರ್ಶನಂ ಶ್ರವಣಂ ಸ್ಪ್ರಾಣಂ ಜಿಹ್ವಾಂ ಸ್ಪರ್ಶಂ ಮನಸ್ತಥಾ | ತದೀಯಾ-
ನ್ವಿಷಯಾಂಶ್ಚೈವ ಯೋ ವೇದಾಖಿಲಮಂಜಸಾ || ಸ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರಮೋ ಜ್ಞೇಯೋ ದೇವ-
ತಾಃ ಕರಣಾನಿ ಚ | ಸ ಏತೈರೀಂದ್ರಿಯೈರ್ವಿಷ್ಣು ಭೋಗಾನನುಭವತ್ಯಜಃ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಆ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವು ಇದೆ. (ಭಾರತೀಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ) ತಂತಮ್ಮ
ಪತಿಗಳ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವೂ ಇದೆ. ವಿಷ್ಣು, ಸ್ವಭರ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯವರ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವು ಆ
ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸುಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲದವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. (೨) (೨ನೇ
ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ತದ್ವಿಷ್ಣುಃ.....ನಿಷ್ಪದ್ಯಂತೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆ ವಾಯುಬ್ರಹ್ಮರುಗಳು
ಹೇಗೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟವರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ. (೩ನೇ ಮಂತ್ರದ
ಲ್ಲಿದ್ದ ಏವಮೇವೈಷ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಹೀಗೆಯೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ
ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬೇರೆ ಮುಕ್ತರೂ ಕೂಡ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ
ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೩) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬ
ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಮುಕ್ತರು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಆನಂದ

ವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನು, ನಿಯಾಮಕನು, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮಾವಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಲೂ ವಾಹನಗಳಿಂದಲೂ ಬಂಧುಗಳಿಂದಲೂ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (೪) (ಸ ಯಥಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಸಾರಥಿಯು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು. ರಥಿಕನಂತೆ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಇತರರು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ ರಥದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. (ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕುದುರೆಗಳಂತೆ ಇರುವವುಗಳು.) (೫) (೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಥ ಯತ್ರೈತದಾಕಾಶಂ...೫ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಯಾರ ಅಧೀನಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಾರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾನೋ, ಜೀವನೂ ಯಾರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಜೀವ ಇವರಿಗೆ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳಿವೆ ಎಂದೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆಯಾಯ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದೂ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ನಾಲಿಗೆ, ತ್ವಕ್, ಮನಸ್ಸು ಈ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಆಯಾಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹುಕ್ಕುರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆ ವಿಷ್ಣುವು ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

॥ ೩ ॥

ಪೀ—ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೋ? ಎಂದರೆ—

ಭಾ. ॥ (೧) ಸ್ವರೂಪೇಣೈವ ಶಕ್ತೋಽಪಿ ಜೀವದೇಹಸ್ಥಿತೋ ಹರಿಃ | ಭುಂಕ್ತೇ ತದಿಂದ್ರಿಯೈರ್ಭೋಗಾಂಭುರಿತೈರಿಂದ್ರಿಯೈಃ ಸ್ವಕೈಃ || (೨) ಜೀವಂ ತದಿಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯೇವಂ ಪ್ರಾಣಂ ಚ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಕೃತ್ಸ್ಮಶಃ | ಭುಂಕ್ತೇ ತತ್ರದ್ಭುಜಾನ್ವಿಷ್ಣುರ್ನೈವ ದೋಷಾನ್ಮದಾಚನ || (೩) ತಮೇವಂ ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾ ನಾಯ್ವಾದ್ಯಾಃ ಸಮುಪಾಸತೇ | ತಸ್ಮಾದ್ದೇವತಾಲೋಕಾಃ ಸರ್ವಕಾಮಾಃ ಸಜೀವಕಾಃ || (೪) ತಮೇತಂ ಯೋ ಯಥಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಪಶ್ಯೇದ್ವಿಷ್ಣುಂ ಸನಾತನಂ | ಅಪ್ರೋಕ್ಷಿತಿ ಸರ್ವಕಾಮಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಲೋಕಾಂಶ್ಚ ಕಾಮತಃ || ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ

॥ ೪ ॥

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾದರೂ ಜೀವರ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವರ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭೋಗ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ದುಷ್ಕವಿಷಯಗಳ ಭೋಗವೂ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರೆ-) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವನನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ ಆಯಾಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಆಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಣ್ಣುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (೩) (೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವಾಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಾಯು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ವಾಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರೂ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ (೪) ಅಂತಹ

ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ. || ೪ ||

ಪೀ—(1) ವಿರೋಚನನು ಚತುರ್ಮುಖನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ದೇಹಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವು, ಅದು ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಜೀವೈಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಿತವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದ ಕಾರಣ ಜೀವಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಅವನಿಗೇನೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಎಂದು ಅದ್ವೈತವನ್ನೇ ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದನು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿರೋಚನನು ಅದನ್ನೇ ಅಸುರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. (2) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಗೆ ಜಾಗೃದಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವವನು, ಶರೀರಾಭಿಮಾನ ಎಲ್ಲದವನು, ಪ್ರಿಯ ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು, ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನು, ದೇಹವು ರಥವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು, ಜೀವರಿಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನು, ಎಲ್ಲಾ ಶುಭಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣುವವನು, ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು, ಇಂವಹವನು ಆತ್ಮನು. ಜೀವನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಇಲ್ಲದವನು, ಹೀಗೆ ಭೇದವಾದವನ್ನೇ ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದಿರುವನು. ಇಂತಹ ಭೇದವಾದವನ್ನೇ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವನೆಂದು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಾ=ದೇಹವೇ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದು, ದೇಹಾತಿರಿಕ್ತ ಆತ್ಮನು ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಚಾರ್ವಾಕಮತವನ್ನು ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದಿರುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವನೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಅದು ಆಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ವಿರೋಚನನು ಅದ್ವೈತವನ್ನೇ ತಿಳಿದನು, ಮತ್ತು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನೆಂದು ಉಪಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಉಭೌ ಲೋಕಾವನಾಪೋತಿ ವಚನಾನ್ ಲೋಕಾಯತಿಕಮತಂ ವಿರೋಚನೋಕ್ತಂ || (೨) ಕಿಂ ತು ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಯೋರಭಿಮಾನೈಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಜೀವಾತ್ಮೈವ ಮಹಯ್ಯ ಇತಿ ಮಾಯಾವಾದ ಏವ || (೩) ನ ಚಾ(ನ್ಯ)ತ್ರ ಜೀವ ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತಃ | ತದಸ್ಯಾನ್ಯತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾತ್ಮನೋಧಿಷ್ಠಾನಮಾತ್ಮೋ ವೈ ಸಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ ನ ಹ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿಸ್ತಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತ ಇತಿಶಬ್ದೇವಯೋಃ ಸಕಾತ್ಪರ್ಯಂ ಭೇದಾಭಿಧಾನಾತ್ | ನ ಹಿ ಜೀವಾದನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾನುಭವೋಸ್ತಿ || (೪) ನ ಚ ಮುಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಿಯಾಪಹತಿರಸ್ತಿ || (೫) ನ ಚ ವಿಷ್ಣೋರತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ಪ್ರಿಯಂ | ಪರಾಧೀನರತಿಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ಹಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ನ ಹಿ ತದ್ಭಗವತಃ | ಮುಕ್ತಾನಾಂ ತು ಭಗವದಧೀನರತಿತ್ವಾಪ್ರಿಯಮಸ್ತೇವ || ೫ ||

ಅ || ಉಭೌ ಲೋಕಾವನಾಪೋತಿ ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಚಾರ್ವಾಕಮತವನ್ನು ವಿರೋಚನನು ಹೇಳಿರುವುದು ಅಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಚನನು ಚಾರ್ವಾಕಮತವನ್ನು ತಿಳಿದನು, ಅಸುರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕ ಖಂಡದೃಷ್ಟಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಭೌ ಲೋಕಾವನಾಪೋತಿಮಂ ಜಾಮುಂ ಜ ಎಂದು ಫಲವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು. ಚಾರ್ವಾಕನು ಪರಲೋಕವನ್ನೇ ಒಡಂಬಡಲಿಲ್ಲ.) (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಏನು ತಿಳಿದಿರುವನು, ಏನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು, ಎಂದರೆ—) ಪರಂತು ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ಐಕ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ

ಪ್ರಕಾರ ಬಿಂಬಭೂತ ದೇಹಾಭಿಮಾನಿ ಜೀವೈಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನೇ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದು ಆದ್ಯೈತವನ್ನೇ ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದಿರುವನು, ಮತ್ತು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. (೩) (ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಚಾರ್ವಾಕರ ರೀತಿಯಾಗಿ ದೇಹವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿದದ್ದು ದೇಹಾತಿರಿಕ್ತ ಜೀವನೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದುದರಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಏಕೆಂದರೆ—) *ತದಸ್ಯಾಪ್ಯತಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಆತ್ಮನು ಅಮೃತನು, ಶರೀರವಿಲ್ಲದವನು, ಜೀವರ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತನು, ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು, ಇದುವೊದಲಾದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಹೀಗೆ ಈಶಜೀವರಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವರು ಹೊರತು ಇತರರಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಅನುಭವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎವಂಚ ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದು ವಿಷ್ಣುಲಕ್ಷಣವೆಂದುಕ್ತವಾಯಿತು.) (೪) (ಹಾಗಾದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಅನುಭವವು. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಅದುಕಾರಣ ಜೀವರಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—) ಮುಕ್ತನಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಇಲ್ಲ. (ಅದುಕಾರಣ ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೇ.) (೫) (ಹಾಗಾದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇರುವುದೆಂದರೆ—) ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಿಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಿಯವೆಂದರೆ ಪರಾರ್ಥಿನ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯು. ಇಂತಹ ಪ್ರಿಯವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಮುಕ್ತರಿಗಾದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅರ್ಥಿನವಾದ ಸುಖವಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಿಯವು ಇದೇ ಇದೆ. || ೫ ||

ಪೀ—ಪ್ರಿಯಾದ್ಯಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಜೀವಾ ಮುಕ್ತಾ ಅಮುಕ್ತಾರ್ಚ ಪರಾರ್ಥಿನರತಿತ್ವತಃ | ನ ಪ್ರಿಯಾಪ-
ಹತಃ ಕ್ವಾಪಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನ್ನ ಹರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ | ಪರಾರ್ಥಿನರತಿಯಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯು-
ಚ್ಯತೇ ಬುಧೈಃ || (೨) ಹರೇರರ್ಥಿನತಾ ತು ಸ್ಯಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಯುಷೋಃ | ತದನ್ಯವ-
ಶತಾಭಾವಾದಪ್ರಿಯಾವಿತಿ ತೌ ಶ್ರುತೌ || (೩) ಯಥಾ ರಾಜ್ಞಃ ಸ್ವರಾಟ್ಪ್ರೀತೋ ರುದ್ರಸ್ಯೇ-
ಶ್ವರತಾ ತಥಾ | ಯಥಾ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಚೇಂದ್ರತ್ವಂ ತದ್ವದಪ್ರಿಯತಾ ತಯೋಃ || (೪) ಯಥಾ
ರಾಜ್ಞಾಶ್ಚ ರಾಜ್ಞೇತ್ವಂ ಯಥಾ ಚೋಽಥೈವೋಮೇಶ್ವರೀ ಸ್ಮೃತಾ | ವಿದ್ಯುತಃ ಸ್ತನ-
ಯಿತ್ನೋತ್ಪ ತಥೈವಾಪ್ರಿಯತಾ ಶ್ರುತಾ || ಇತಿ ಚ ಪರಮಶ್ರುತೌ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಮುಕ್ತರಾದ ಜೀವರಿಗೂ ಅಮುಕ್ತರಿಗೂ ಪರಾರ್ಥಿನವಾದ ಸುಖವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವದೆ. ಮತ್ತು ಅಮುಕ್ತರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಇಲ್ಲ. ಪರಾರ್ಥಿನನಾದ ಸುಖವೇ ಪ್ರಿಯವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ (ಪರಾರ್ಥಿನ ಸುಖವು ಇಲ್ಲದಿರುವವನಾದುದರಿಂದ) ಆತನಿಗೆ ಇಂತಹ ಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲ. (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಪಿಯಾದ್ಯಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕುದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಯುಷೋಮೇಶ್ವರೀ ಸ್ಮೃತಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾದ್ಯಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಇದೆ ಎಂದರೆ—) ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಯುಗಳ

ಸುಖವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇತರರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಅಪ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಏವಂಚ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು.) (೩) ಹೇಗೆ ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವರಾಟ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ರುದ್ರನಿಗೆ ಈಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆಯೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯತ್ವವು (ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು) ಇರುವುದು. (೪) ಹೇಗೆ ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ರಾಜನ ಅಧೀನವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೋ, ಪಾರ್ವತಿಗೆ ರುದ್ರನ ಅಧೀನವಾಗಿ ಈಶ್ವರೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖಮಾತ್ರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅಪ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಆದಕಾರಣ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು) ಎಂದು ಪರಮಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

|| ೬ ||

ಪೀ ಪ್ರಿಯಾಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಸ ಏವ(ಷ) ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂ-
ಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತ ಇತಿ ಮುಕ್ತಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತ್ವಾಪ್ಯಾ-
ನಿಜಾನಂದಾನುಭವಶ್ಚುತೇಶ್ಚ || (೨) ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷ ಇತಿ ತಸ್ಯ ಜೀವಾದುತ್ತಮತ್ವ-
ಶ್ಚುತೇಶ್ಚ || (೩) ಅಪರಪುರುಷಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಹ್ಯುತ್ತಮಪುರುಷರಬ್ಧೋ ಭವತಿ | ಅನ್ಯಥೋ-
ತ್ತಮಶಬ್ದ ಏವ ಸ್ಯಾತ್ || (೪) ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ತನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯಾದಾಹೃತಃ |
ಇತಿ ಚ || (೫) ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾನಾದಿಭಿರ್ದೇವೈರ್ಯತ್ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನೈವ ರಕ್ಯತೇ | ತದ್ಯತ್ಸಾಭಾವಃ
ಕೈವಲ್ಯಂ ಸ ಭವಾನ್ವೇವಲೋ ಹರೇ || (೬) ಪರೋ ಮಾತ್ರಯಾ ತನ್ನಾ ವೃಥಾನ ನ ತೇ
ಮಹಿತ್ವಮನ್ವಶ್ಚುತಂತಿ

|| ೭ ||

ಅ || (೧) ಈ ಜೀವನು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಅನಂದದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವರೂಪ ಅನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ವೇದವಿದೆ. (೨) ಚತುರ್ಮುಖನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಆತ್ಮನು ಜೀವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲ. (೩) (ಜಡಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಜೀವರಿಗೂ ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಜೀವರಿಗೂ ಕೂಡಬಹುದು, ಎಂದರೆ—) ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಪುರುಷಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಬೇರೆ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. (ಜಡಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) ಜಡಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಸಾಕಾಗುವುದು. (೪) ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು ಹ್ವೇ ಅಹ್ವೇ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು ಪರವತ್ವವನ್ನನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. (೫) (ಉತ್ತಮ ಪುರುಷತ್ವವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕೂಡದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಬಹುದೆಂದರೆ—) ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವು ಕೂಡಲಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವಭಾವವು. ಅದುಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೇ. (೬) ಪರಿವಿತಿಯಿಲ್ಲದವನು, ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದವನೇ ನಿನ್ನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

|| ೭ ||

ಪೀ-ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಮೋಕ್ಷವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂಥಾದ್ದು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯೇ ಸರ್ವ ಏಕೀಭವಂತಿ ಎಂದು ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪುರುಷರೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಪುರುಷರು ಇದ್ದಾರೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಭಾ. || (೧) ಇದಂ ಜ್ಞಾನಮುಪಾಶ್ರಿತ ಮಮ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಮಾಗತಾಃ || (೨) ಸೋಃ ಶ್ವತೇ ಸರ್ವಾನ್ಯಾಮಾನ್ಯಹ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಪಶ್ಚಿತೇತಿ || (೩) ಏತಮಾನಂದಮಯಮಾತ್ಮಾನಮುಪಸಂಕ್ರಾನ್ಯೋಮಾಂಶ್ಲೋಕಾನ್ಯಾಮಾನ್ಯೀ ಕಾಮರೂಪ್ಯನುಸಂಚರನ್ || (೪) (೧) ನ ಯತ್ರ ಮಾಯಾ ಕಿಮುತಾಪರೇ ಹರೇರನುವ್ರತಾ ಯತ್ರ ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತಾಃ || (೨) ಕೃಷ್ಣೋ ಮುಕ್ತೈರಿಜ್ಯತೇ ನೀತವೋಹೈಃ | ಇತ್ಯಾದೇಶ್ವ || (೫) (೧) ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಶ್ರೀದತ್ತಮಮಾಣಃ ಸ್ವೀಭಿರ್ವಾ ಯಾನೈರ್ವಾ ಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾ || (೨) ನೋಪಜನಂ ಸ್ಮರನ್ನಿದಂ ಶರೀರಮಿತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಭೇದೇನಾವಸ್ಥಾನಶ್ಚತೇ || (೬) ಉಪಶಬ್ದಾದಂತರಶಬ್ದಾಚ್ಚ ಮುಕ್ತಸ್ಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಮಿಪಾವಸ್ಥಾನಶ್ಚತೇ || (೭) ನ ಚ ಜೀವಮಾತ್ರಂ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ | ಊರ್ಜಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಭಕ್ತಾನ್ಯೋರುಗಾಯಮುಪಾಸತೇ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ || (೮) ಭೇದದೃಷ್ಟ್ಯಾಭಿಮಾನೇನ ನಿಸ್ಸಂಗೇನಾಪಿ ಕರ್ಮಣಾ | ಇತ್ಯಾದೇಶ್ವ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಮುಕ್ತರು ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ನನ್ನ ಸಾಧ್ಯಶ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. (೨) ಮುಕ್ತನು ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಷ್ಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (೩) ಆನಂದರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಅನ್ನವುಳ್ಳವನೂ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿ ಭೂರಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) (೧) ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ, ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ದೇವತೆಗಳೂ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇವರಿಂದ ಮುಕ್ತರು ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನುವ್ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ (೨) ಮೂಲರೂಪಿಯು ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಇದುವೊಂದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ (ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷರು ಇದ್ದಾರೆಂದು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.) (೫) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೧) * ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ(೨) ನೋಪಜನಂ ಸ್ಮರನ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಭಿನ್ನ ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೬) (ಮತ್ತು ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಪುರುಷರು ಇದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪ ಸಂಪದ್ಯ ಎಂದು ಉಪಶಬ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ (ಬೇರೆ ಶಾಪೆಯಲ್ಲಿ) ಅಂತರ ಶಬ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತನು ಸರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (ಏನೇನು ಬಹುಪ್ರಮಾಣ ವಿರೋಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಐಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕದಂತೆ ತೋರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸ್ವಾನೈಕ್ಯ ಮಕ್ಕೈಕ್ಯರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೭) ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವಾ ಆತ್ಮಾನಮುಪಾಸತೇ ಎಂದು ೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೊರತು ಜೀವನು ಮಾತ್ರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಕೂಡಲಾರದು. (ಅದುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪವೇಶಿಸಿದ್ದೆಂದು ಕೂಡಲಾರದು.)

(ಎಕೆ ಕೂಡಲಾರದೆಂದರೆ) ದೇವತೆಗಳು ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುವುತಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉರುಗಾಯನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಎಂಬ ವೇದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೮) (ಚತುರ್ಮುಖನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೆನ್ನುವಾಗ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ದೇಳಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ, ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನು ಎಲ್ಲಾ ಪುರುಷರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಚತುರ್ಮುಖನು ಜೀವಾದಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೂ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಆಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತಗಮ್ಯನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

|| ೮ ||

ಪೀ—ಇಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಾಯ ಚಕ್ಷುಃ ಗಂಧಾಯ ಘ್ರಾಣಂ ಇದುಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ವಿಷಯ ಭೋಗವು ಜೀವನಿಗೇನೇ ಹೇಳಬೇಕು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ವಿಷಯಭೋಗವು ಕೂಡಲಾರದು. ಅದುಕಾರಣ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ—ಜೀವನೇ ಆಗಬೇಕು, ಎಂದು ಶಂಕಾ ಬಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನಾದರೂ ಕ್ರೀಡೆಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯಭೋಕ್ತೃತ್ವವೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಇರುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಗವತವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಭೂತೈರ್ಮಹದ್ಭಿರ್ಯ ಇಮಾಃ ಪುರೋ ವಿಭುರ್ನಿರ್ಮಾಯ ಶೇತೇ ಯದಮೂಷು ಪುರುಷಃ | ಭುಂಕ್ತೇ ಗುಣಾನ್ ಷೋಡಶ ಷೋಡಶಾತ್ಮಕಃ ಸೋಲಂಕ | ಸೀಷ್ಟ ಭಗವಾನ್ ವಚಾಂಸಿ ಮೇ | ಇತ್ಯಾದೌ ಭಗವತ ಏವೇಂದ್ರಿಯೈರ್ಭೋಗೋಕ್ತೇಶ್ಚ-
(೨) ಯತಂ ಪಿಬಂತೌ ಸುಕೃತಸ್ಯ ಲೋಕೇ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟ್ವಾ ಪರಮೇ ಪರಾರ್ಥೇ || ಇತಿ ಚ || (೩) ಹಿಂ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟ್ವಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ವರ್ತನಾದಿತಿ ಭಗವದ್ವಚನಂ ಚ || (೪) ಇದಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಚಿಹ್ನಾಣೀತ್ಯಪಿ ಜೀವಾ ನ ನೈ ವಿದುಃ | ದ್ರವ್ಯಾಣಾಮಪರಿ-
ಜ್ಞಾನಾದ್ವೇದಾಸೌ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ಇತಿ ಚ || (೫) ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷ ಇತಿ ಭಗ-
ವತ ವಿನಾಯಂ ಪರಾಮರ್ಶಃ || (೬) ಹಿಂ ಅನ್ಯಾರ್ಥಸ್ಸು ಪರಾಮರ್ಶ ಇತಿ ಭಗವದ್ವ-
ಚನಾತ್ || (೭) ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ತ್ವನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯದಾಹೃತ ಇತಿ ಚ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವು ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಭೂತಗಳಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ಈ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾದಿರೂಪಗಳಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅದಕಾರಣ ಆತನು ಪುರುಷಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು (೧೧) ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯ, ಮತ್ತು (೫) ಪಂಚ ಭೂತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವನಾಗಿ ಶಬ್ದವೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಸಾರಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸುಮೊದಲಾದುದು *ಐದು, ಸಾಕ್ಷಿ. ಈ ೧೬ರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. (ದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಣ್ಣುವುದಿಲ್ಲ.) ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪುರುಷನನ್ನು

* ಮನಃ ಬುದಿಃ ಅಹಂಕಾರಃ ಚಿತ್ತಂ ಚೇತನಾ ಎಂದು ಐದು

ಹೇಳತಕ್ಕ ನನ್ನ (ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ) ಮಾತನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. (ಭಾ. ಸೃ. ೨. ಅ. ೪ ಶ್ಲೋ. ೨೩) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಸಾರ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ:-) ಯಾವ ಆತ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಪುಣ್ಯನಿರ್ಮಿತ ಶರೀರದ ಹೃದಯದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿರುವವೋ, ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞೋತ್ತಮರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಅತಿಪೂರ್ಣರಾದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಸುಕೃತಫಲವನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವರೋ, ಆ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರಾತ್ಮ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸದ್ವಿನಿಗೆ ಸುಖ, ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)(ಕಾರ. ಅ. ೧. ವ. ೩. ಮ. ೧.) (೩) (ಈ ವೇದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸತಕ್ಕ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-) ಹೃದಯಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವುಗಳು ಆತ್ಮಾ ಅಂತರಾತ್ಮ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಘರ್ವಾ ಸಮಂತಾ ಎಂಬ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧. ಪಾ. ೨ ಸೂ. ೧೧) ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರವು. (೪) (ಯೋ ವೇದೇದಂ ಜಿಘ್ರಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಷಯಭೋಗಾನುಸಂಧಾನವು ಜೀವರ ಲಿಂಗವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದುಕಾರಣ ವಿಷಯಭೋಗವೂ ಜೀವನಿಗೇನೇ ಹೇಳಬೇಕು, ಎಂದರೆ:-) ಇದನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಮೂಗಿನಿಂದ ಮೂಸುತ್ತೇನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನ ವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕ್ಷರ-ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿನು ತನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (ಏವಂಹ ವಿಷಯಭೋಗಾನುಸಂಧಾನವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಇರುವುದು.) (೫) (೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತ ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೇನೇ ಪರಾಮರ್ಶವು ತೋರುವುದರಿಂದ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬುದು ಜೀವನನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. ಜೀವನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ:-) ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತತ್ಕಲ್ಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೬) (ಏಕೆಂದರೆ:-) ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜೀವಃ ಸ್ವರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ, ಸ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ ಏಷಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದು. (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೧, ಪಾ. ೩. ಸೂ. ೨೦.) ಎಂದು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು. (ಜೀವನನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ:- ಸ ಏಷಃ ಎಂಬುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು.) (೭) ಕ್ಷರ-ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ, (ಎಂಬ ಗೀತೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು ಭಗವಂತನೇ, ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.)

|| ೯ ||

ಸೀ-ಹೀಗಾದರೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಜೀವನೆಂದೇ ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂದರೆ:-

ಭಾ. || (೧) ಹಿಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮಿತ್ಯಲ್ಪೈಶ್ವರ್ಯತ್ವಂ ಮುಕ್ತಸ್ಯ ಭಗವತಾಃ ಭಿಹಿತಂ || (೨) ಅತೋ ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜೀವಃ ಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ ಭಗವಾನುತ್ತಮಃ ಪುರುಷ ಇತಿ ಪರಾಮರ್ಶಃ || (೩) ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತಿಯತ್ರೈತತ್ಸುಪ್ತ ಇತಿ ಪುರಸ್ತಾದಪಿ ಭೇದೋಕ್ತೇಃ || (೪) ನ ಹಿ ಮಹೀಯಮಾನ ಏವ ಜೀವಶ್ಚರತಿ | (೫) ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ ಸಾರಥಿಃ ಪ್ರಾಯೋಗೇನ ಯಾನಸ್ಯ | ಯಂತಾ ಸಾರಥಿರಾನೇತಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ ಕೃತೇ || ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್ || (೬) ಅನ್ಯೋಭ್ಯೋ ದೀಪ್ಯಮಾನತ್ವಾದ್ವೈವಂ ಚಕ್ಷುರ್ಮನಃ ಸ್ಪೃಶಂ | ಇತಿ ಚ || (೭) ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮ-

ಲೋಕೇ ತೇಷು ರಮತೇ ಅನುವಿದ್ಯ | ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯಾನುಸಾರೇಣ ವಿದಿತ್ವಾ ವಿಜಾನಾ-
ತ್ಯಾಪರೋಕ್ಷೇಣ | ವೇದನಂ ಶಾಸ್ತ್ರತೋ ಜ್ಞಾನಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಂ || ಇತಿ ಚ ||
|| ೧, ೨, ೩, ೪, ೫, ೬ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೨ ||

ಅ || (೧) ಮುಕ್ತನು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು (ಬ್ರ. ಸೂ. ಅ. ೪, ಪಾ. ೪, ಸೂ. ೧೭) ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ವೇದ
ವ್ಯಾಸರು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. (ಅಲ್ಪ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಉತ್ತಮವುರುಷತ್ವವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.)
(೨) ಹೀಗೆ ಸ ಏಷಃ ಎಂಬ ಪರಾಮರ್ಶವು ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು
ಹೇಳಿ ಈಗ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಆದಕಾರಣ ಜೀವನು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ
ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಆನಂದದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ
ವುರುಷನು, ಎಂದು ಪರಾಮರ್ಶವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. (೩) (ಸೃಷ್ಟೇ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಎಂದು ಆತ್ಮನು
ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ಯತ್ಕೃತತ್ವಪ್ರತಿ ಎಂದು ಮುಕ್ತರಾದ
ಜೀವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲ,
ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ—) ೧೦ನೇ ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟೇ ಮಹೀಯಮಾನತ್ವ ರತಿ ಎಂದೂ, ೧೧ನೇ
ಖಂಡದ ೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯತ್ಕೃತತ್ವಪ್ರತಿ ಎಂದೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭೇದಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ
ಕಾರಣ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲ. (೪) (ಜೀವನಿಗೆ ದುಃಖಾನುಭವವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ) ಜೀವನು ಪೂಜಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುವನಲ್ಲ. (೫) (೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಶಬ್ದಾರ್ಥ
ವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಈಗ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ವಾಹನವನ್ನು ನಡಿಸುವುದ
ರಿಂದ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ=ಸಾರಥಿಯು. ಯಂತಾ, ಸಾರಥಿಃ, ಅನೇತಾ, ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ ಇಷ್ಟು ಏಕಾರ್ಥಕವು
ಎಂದು ಕೋಶವು (೬) (೫ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—)
ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಮನಸ್ಸೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವು
ದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸೂ
ಮನಸ್ಸೂ ದೈವವು ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ (೭) (೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ
ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೋ,
ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅನುವಿದ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು
ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—) ಅನುವಿದ್ಯ=ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸೇವಾದಿಗಳ
ನ್ನು ಮಾಡಿ, ಗುರುಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರ
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ವೇದನವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿಜ್ಞಾನವೆನ್ನಿ
ಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಕೋಶವು. || ೧೦-೧೨ ||

|| ೧೦ ||

ಹದಿನೆರಡನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು

೧೩ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ--ಹೀಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ವಿಶ್ವರೂಪೋಪಾಸನೆಗೆ ಯೋ
ಗ್ಯರಾದವರಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಛಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಶಬಲಾಚ್ಛಾಯಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ
ಅಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧೂಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ರಾಹೋರ್ಮುಖಾತ್
ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಧೂತ್ವಾ ಶರೀರಮಕೃತಂ ಕೃತಾತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾ-
ಮಾತ್ಯಭಿಸಂಭವಾಮಾತಿ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೩ || ೧ ||

ಅ || ನೀಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ಹೃದಯದೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಶಬಲ (ಮಿಶ್ರ) ಬಣ್ಣ
ವುಳ್ಳ ಚಕ್ಷುರೊಳಗಣ ವಿಶ್ವರೂಪೋಪಾಸನೆಯಾದಿ ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಆ ವಿಶ್ವರೂಪಾನುಗ್ರಹದಿಂದ
ಶ್ಯಾಮವರ್ಣವುಳ್ಳ ಹೃದಯ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯಾದಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ. (ಹೀಗೆ ಹೃದಯ ಕಣ್ಣು
ಇವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳಿ, ಆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಪ್ರಕಾರ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಕುದುರೆಯು ತನ್ನ ರೋಮಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಉದುರಿಸಿ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕಳೆದು ನಿರ್ಮಲವಾ
ಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಪ್ರಾರಬ್ಧವಾದ ಪಾಪವನ್ನು ಅನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ
ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ರಾಹುವಿನ ಮುಖದಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ, ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಭೋಗದಿಂದ ಪ್ರೇಣವಾಗುವ ಪ್ರಾರಬ್ಧಪಾಪದಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ನಡುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟು
ಕೃತಾರ್ಥನಾದ (ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ) ನಾನು ನಿತ್ಯವಾದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಹೊಂ-
ದುತ್ತೇನೆ, (ಎಂದು ವೇದಪುರುಷನ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಭಾ. || (೧) ಶ್ಯಾಮೋ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಶಬಲೋ ವಿಶ್ವರೂಪವಾನ್ || (೨)
ಜೀವನರ್ಣೋ ಜೀವಗತೋ ಲೋಹಿತಶ್ಚಕ್ಷುಷಿ ಸ್ಥಿತಃ | ಇತಿ ಮಾನಸಃ || (೩) ಹಯಗ್ರೀ-
ವಮುಖೋತ್ಥಾನಿ ಯಾನಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ತಾನಿ ತು | ರಮಾ ದದರ್ಶ ತಾನ್ಯೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾ ತಾ-
ನ್ಯೇವ ನಾರದಃ || ಯಾನಿ ವಿಷ್ಣೋರಯೋಗ್ಯಾನಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾದ್ಯಾತ್ಮಕಾನಿ ತು | ತಾನ್ಯು-
ತ್ತರೇಷಾಂ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಭವಿಷ್ಯಾಣ್ಯವದದ್ಧರಿಃ || ಏವಂ ರಮಾ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಛಾಂದೋ-
ಗ್ಯೋಪನಿಷದ್ವಿ ಸಾ | ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ೧ || ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಃ ಖಂಡಃ ||
|| ೧೦-೧೩ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಶ್ಯಾಮರೂಪವುಳ್ಳವನು. ಶಬಲಃ=ವಿಶ್ವರೂಪವುಳ್ಳ
ವನು ಅಂದರೆ ಹಲವು ಬಣ್ಣಗಳ ಬೆರೆಕೆಯುಳ್ಳವನು. (ಏನೇಶ ಶ್ಯಾಮ ಶಬಲರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಭಗವನ್ನೂರ್ತಿ
ವಿಶೇಷಗಳು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳು. ಅವುಗಳ ಉಪಾಸನಾದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲ ಶ್ಯಾಮೋಪಾಸನಾ
ನಂತರದಲ್ಲಿ ಶಬಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಅಥವಾ ಶಬಲೋಪಾಸನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಎಂಬೀ ನಿಯ-
ಮವೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ವೇದಪುರುಷನ ಮಾತು.) (೨) ಹೀಗೆಯೇ ಜೀವನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರ
ರೂಪದಂತೆ ರೂಪವುಳ್ಳವನು (ಇದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಜೀವರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು
ಇರುವ ಭಗವತ್ತ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಜೀವರ ರೂಪದಂತೆ ರೂಪವು. ಅದನ್ನಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಕ್ತವಾ
ಯಿತು.) ಯ ವಿಷ್ಣೋನಂತರಕ್ಷಣೆ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೆಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳ
ವನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು, ಎಂದು ಮಾನಸಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ (೩) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮು-
ಭಿಸಂಭವಾಮಿ ಎಂದು ವೇದಪುರುಷನ ಮಾತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು ಏಕೆಂದರೆ—ಹಯ
ಗ್ರೀವಜೀವರು ಮತ್ತು ರಮಾದೇವಿ ಇವರು ಉಪನಿಷದ್ವೈಷ್ಣುಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬರೂ ನಿತ್ಯಮು-
ಕ್ತರು. ಅಮಕಾರಣ ಇವರಿಗೆ ಇಂತಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಕೂಡಲಾರದು. ಅದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಭಿಸಂಭ-

ವಾಮಿ ಎಂಬುದು ವೇದವುರುವನ ವಚನವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—) ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಕಂಡಳು. ಅವುಗಳನ್ನೇ ಚತುರ್ಮುಖನು ಕಂಡನು. ಅವುಗಳನ್ನೇ ನಾರದರೂ (ಸೋಮನೂ) ಕಂಡರು. ಪ್ರಾರ್ಥನಾದಿರೂಪಗಳಾದ ಯಾವ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಯೋಗ್ಯಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ನಾರದಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರು. ಯಾವ ವಾಕ್ಯಸಮುದಾಯವು ಹಯಗ್ರೀವಾದಿಗಳಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟದೋ, ಅದು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. || ೧೦—೧೩ ||

ಹದಿಮೂರನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೪ನೇ ಖಂಡವು

ಪೀ—ಯಾವಾನ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉ. || ಆಕಾಶೋ ನಾನು ವೈ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿವ ಹಿತಾ ತೇ ಯದಂ-
ತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದವ್ಯುತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಸಭಾಂ ವೇತ್ಯ ಪ್ರಪದ್ಯೇ
ಯಶೋಹಂ ಭವಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಯಶೋ ರಾಜ್ಞಾಂ ಯಶೋ ವಿಶಾಂ
ಯಶೋಹಮನುಪ್ರಾಪತ್ವಿ ಸಹಾಹಂ ಯಶಸಾಂ ಯಶಃ ಶ್ವೇತಮದತ್ಯಮ-
ದತ್ಯಂ ಶ್ವೇತಂ ಲಿಂದುಮಾಭಿಗಾಂ ಲಿಂದುಮಾಭಿಗಾಂ || ಇತಿ ಚತು-
ರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೪ ||

ಅ || ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು. ಅತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವು. (ಅನಾಮಾ ಸೋಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದ್ದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು ಅಂತಹವನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಭೆಯನ್ನೂ, ಮನೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ ಇವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ವೈಶ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನು. ಅಂತಹ ನಾನು ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗುವೆನು. ಅಥವಾ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳವರಿಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಸ್ವರೂಪ ಭೂತ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವೆನು. ಅಂತಹ ನಾನು ನನಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ, ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಣ್ಣುತಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ, ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು (ವೇದವುರುವನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನ ವಾಕ್ಯವು.) || ೧ ||

ಪೀ—ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || (೧) ಆಕಾಶೋಽತಿಪ್ರಕಾಶತ್ವಾನ್ನಮರೂಪೇ ಯತೇ ಸ್ಥಿತಃ | ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯೋ
ಭಗವಾನ್ನಿಷ್ಣುಸ್ತದ್ವೇಶ್ವ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಮಹಂ || (೨) ಯಶೋಽಹಂ ಸರ್ವವರ್ಣಾನಾಂ
ಮತ್ತೋಽನ್ಯೇ(ಹ್ಯೇ)ಷಾಂ ಯಶೋ ಭವೇತ್ || (೩) ಸೋಽಹಂ ಮಮ ಯಶೋದಾತ್ಮ ಯಶ-
ಸಾಂ ಯಶ ಉತ್ತಮಂ | ವಿಷ್ಣ್ವಾಪ್ಯಂ ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ || (೪) ಶ್ವೇತಂ ಶ್ವಸನಗಂ ಯತಃ |
ಅದತ್ಯಮದ್ಯಮಾನಂ ಕಂ ಸ್ವಾನಂದಾನುಭವಾತ್ಮಕಂ | ಲಿಂದು ಕದ್ರುತಿದಂ ಯಸ್ಮಾತ್ಪದಹಂ
ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಂ ಸದಾ || ೧ || ಇತಿ ಚತುರ್ದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೪ || || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸು
ತ್ತಾನೆ. ಆತನು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಂದಿರವನ್ನು ನಾನು ಹೊಂದಿ
ರುವೆನು. (೨) ಬ್ರಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗುವೆನು. ಇತರರಿಗೆ ನನ್ನಿಂದ ಕೀರ್ತಿಯು
ಬರುವುದು. (೩) ಅಂತಹ ನಾನು ನನಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ, ಉತ್ತಮ ಯಶೋರೂಪನಾದ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವೆನು. (೪) ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ
ನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ವೇತನು. ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಅನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಅದತ್ಯನು.
ಅನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಲಿಂದು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸದಾ ಹೊಂದಿ
ರುವೆನು, ಎಂದು ಚತುರ್ಮುಖನ ಮಾತು || ೧೦-೧೪ || || ೧ ||

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

೧೫ನೇ ಖಂಡವು.

ಪೀ—ಆದರ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತವರ್ತಕರನ್ನು ವೇದಪುರುಷನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಉ. || ತದ್ಭೂತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಯ ಉವಾಚ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಮ-
ನವೇ ಮನುಃ ಪ್ರಜಾಭ್ಯ ಆಚಾರ್ಯ ಕುಲಾದ್ವೇದಮಧೀತ್ಯ ಯಥಾವಿಧಾನಂ
ಗುರೋಃ ಕರ್ಮಾತಿಶೇಷೇಣಾಭಿಸಮಾವೃತ್ಯ ಕುಟುಂಬೀ ಶುಚೌ ದೇಶೇ ಸ್ವಾ-
ಧ್ಯಾಯಮಧೀಯಾನೋ ಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ವಿದಧದಾತ್ಮನಿ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ
ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯಾಹಿಸನ್ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ಯತ್ರ ತೀರ್ಥೇಭ್ಯಃ ಸ ಖಲ್ವೇ-
ವಂ ವರ್ತಯನ್ಯಾವದಾಯುಷಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಪದ್ಯತೇ ನ ಚ ಪುನ-
ರಾವರ್ತತೇ ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೫ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ದಶಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ || ೧೦ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಉಪನಿಷದ್ರ ಪವಾದ ವಾಕ್ಯಸಮುದಾಯವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖ
ನಿಗೂ, ಚತುರ್ಮುಖನು ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿಗೂ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಉಪದೇಶಿ
ಸಿರುವರು. (ಹೀಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಗಲೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದ

ಲಿಚ್ಛಿಸಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರೆ ಆತನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - (ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅದರದಿಂದ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷನಿಷ್ಠೆಯು) ಅಜಾಯರ್ದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥಸಹಿತ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಗುರುಗಳ ಸೇವಾ ಮಾಡಿ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಿತ್ತು ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವವನಾಗಿ ಶುಚಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗದಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಿ (ಅಂದರೆ ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಜಿಗ್ಗಿಸಿ ಇಟ್ಟು) ಯಾಗಗಳ ಹೊರತು (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯದೋ, ಅದು ವಿನಹ) ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಸೆಮಾಡದಿರುವವನಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯವು ಇರುವವರ್ಯಂತ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವವನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತ ಅನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಯಥಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವರು.

|| ೧ ||

ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಹೀ—ಮೋಕ್ಷಾಭಿಲಾಷಿಗಳು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅದರದಿಂದ ಕೇಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವೇದಪುರುಷನು ಈ ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರವರ್ತಕರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ *ಯಮ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಹಿತವಾದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಉಪದಿಷ್ಟಃ ಪರೇಣೈವ ತ್ವೇವಮಾಹ ಚತುರ್ಮುಖಃ | ಉಪಾಚ ಚ ಮನೋವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಭ್ಯೋ ಮನುರೇವ ಚ || ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣೀಶೇ ನಿಧಾಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ | ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಂ ಪರಮಂ ವಿಷ್ಣುಂ ತಲ್ಲೋಕಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ || ನಾವರ್ತೇತ(ರ್ತತೇ) ಪುನಸ್ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರದಾಚಿತ್ಕೇನಚಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ (ಹರೇಃ) ಇತಿ ಚ || ೧ || ಇತಿ ಪಂಚದಶಃ ಖಂಡಃ || ೧೦-೧೫ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಚತುರ್ಮುಖನು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿಗೂ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವನಿಧಾಯಕನೂ, ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಯಾಮಕನೂ, ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮನುಷ್ಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಹಿಂತೆರಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.) || ೧೦-೧೫ ||

|| ೧ ||

ಹದಿನೈದನೇ ಖಂಡವು ಮುಗಿಯಿತು.

*ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯಮಸ್ತೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಪರಿಗ್ರಹಾ ಯಮಾಃ || ಶಾಂತಂ ಶಮಸ್ತುಪ್ತಿಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋ ಹರಿಫಲನಂ | ನಿಯಮಾಃ

ಉ. || ಆಸ್ಯಾಯಂತು ಮಮಾಂಗಾನಿ ವಾಕ್ಪಾಣಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಮ-
ಥೋ ಬಲಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಪನಿಷದಂ ಮಾ-
ಹಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರಾಕುರ್ಯಾಂ ಮಾಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರಾಕರೋದನಿರಾಕರಣಮ-
ಸ್ತ್ವನಿರಾಕರಣಂ ಮೇಸ್ತು ತದಾತ್ಮನಿ ನಿರತೇ ಯ ಉಪನಿಷತ್ಸು ಧರ್ಮಾ ಸ್ತೇ
ಮಯಿ ಸಂತು ತೇ ಮಯಿ ಸಂತು || ಓಂ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ || ಓಂ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ ಸಂಪೂರ್ಣಾ ||

ಹೀ—ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಪ್ರೀತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಪೂರ್ಣಾನಂದಮಹೋದಧಿಃ ಪರತಮೋ ನಿತ್ಯಃ ಪರಸ್ಮಾತ್ಸದಾ ಸರ್ವಜ್ಞಃ
ಸಕಲೇಶಿತಾ ಗುಣನಿಧಿನಿತ್ಯೋತ್ಸವಸ್ತದ್ವಿದಾಂ | ಸರ್ವಸ್ಮಾದಧಿಕಂ ಮಮ ಪ್ರಿಯತಮ-
ಸ್ತ್ವಿಷ್ಟಾದಪೀಷ್ಟೋತ್ತಮಃ ಸರ್ವಸ್ಮಾಚ್ಚ ಹಿತಾತ್ಸದಾ ಹಿತತಮಃ ಪ್ರೀತೋ ಭವೇನ್ಮೇ
ಹರಿಃ || ೧ ||

ಅ || ಅಪರಿಮಿತನಾದ ಆನಂದದಿಂದ ಮಹಾಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನೂ, ನಿತ್ಯನೂ,
ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವದಾ ಸಕಲರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಗೆ ನಿಧಿಭೂತನೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ
ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಕಾರಿಯೂ, ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಂತ ಹೆಚ್ಚು ನನಗೆ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪನೂ, ಇಷ್ಟ-
ವಾದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯ ಇಷ್ಟನೂ, ಹಿತಕರರಾದ ಎಲ್ಲಾ ಆಪ್ತರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯ ಆಪ್ತನೂ
ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನಗೆ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ. || ೧ ||

ಹೀ—ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಭಾಷ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ತಾನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಯಸ್ಯ ಶ್ರೀಣ್ಯದಿತಾನಿ ವೇದವಚನೇ ರೂಪಾಣಿ ದಿವ್ಯಾನ್ಯಲಂ ಬಹು ತದ್ವ-
ರ್ತತಮಿತ್ಥಮೇವ ನಿಹಿತಂ ದೇವಸ್ಯ ಭರ್ಗೋ ಮಹತ್ | ವಾಯೋ ರಾಮವಚೋನಯಂ
ಪ್ರಥಮಕಂ ಪೃಕ್ಶೋ ದ್ವಿತೀಯಂ ವಪುರ್ಮಥೋ ಯತ್ತು ತೃತೀಯಕಂ ಕೃತಮಿದಂ
ಭಾಷ್ಯಂ ಹಠ ತೇನ ಹಿ || ೨ ||

ಅ || ವಾಯುದೇವರ ಕ್ರೇಡಾದಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಗಳೂ ಆತ್ಮಾಶ್ಚರ್ಯಕರಗಳೂ ಆದ ಹನುಮತ್
ಭೀಮ ಮಧ್ವ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳು ಬಳಿತ್ವಾ ತದ್ವಪುಷೇ ಇದುವೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿ
ಸಲ್ಲಟ್ಟಿವೆ. ಮೂರೂಪವು ಅವತಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಅವತಾರ
ಮಾಡಿದೆ. ವಾಯುದೇವರ ಮೂಲರೂಪದಂತೆ ಅವತಾರರೂಪವೂ ಬಲರೂಪವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿ
ಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಜಗತ್ತನ್ನು ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋ-
ಪದೇಶ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅಥವಾ ದುರ್ಜನರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು. ಪರಮಪೂಜ್ಯವು. ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ
ಸರ್ವಗುಣಗಳು ಇವ್ವಂತೆಯೇ ಅವತಾರರೂಪಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನೇದ್ದಾದ ಹನುಮದವತಾರವು ರಾಮದೇವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸೀತಾದೇವಿಗೂ, ಸೀತಾದೇವಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ರಾಮದೇವರಿಗೂ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ರಾಮದೇವರ ಜರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲರಾಮಾಯಣ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಮದೇವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೇ ಭೀಮರೂಪವು ಕುರುಗಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಅವತಾರವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. (ಆದಕಾರಣ ಪರಮಾಪ್ತರಾದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸಜ್ಜನರೂ ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು) || ೨ ||

ಪೀ—ಬಳಿತ್ಯಾ ಇದುಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರ ಮೂರು ರೂಪಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸೂಕ್ತವು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಅಹವನೀಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ—ಆ ಸೂಕ್ತವು ವಾಯುದೇವರ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾ ಯದೀಮುಪಹೃತೇ ಸಾಧತೇ ಮತಿಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ || (೧) *ಹನಶಬ್ದೋ ಜ್ಞಾನವಾಚೀ ಹನೂ(ನು)ಮಾನ್ಮತಿಶಬ್ದತಃ || (೨) ರಾಮಸ್ಯ ಸ್ವತರೂಪಸ್ಯ ವಾ(ವ)ಚೋನೇತಾ ಗುಣೋದಧಿಃ || (೩) ಭೃತಮೋ ಭೀಮ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ವಾಚೋಮಾ ಮಾತರಃ ಸ್ತುತಾಃ | ಋಗಾದ್ಯಾ ಇತಿಹಾಸಶ್ಚ ಪುರಾಣಂ ಪಂಚರಾತ್ರಕಂ | ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಸಪ್ತಶಿವಾಸ್ತತ್ರ ಶಯೋ ಭೀಮಸ್ತತಃ ಸ್ತುತಃ || (೪) ಮಧ್ವಿತ್ಯಾನಂದ ಉದ್ವಿಷ್ಟೋ ವೇತಿ ತೀರ್ಥಮುದಾಹೃತಂ | ಮಧ್ವ ಆನಂದತೀರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರತೀಯಾ ಮೂರುತಿಃ ತನುಃ || ಇತಿ ಸೂಕ್ತಗತಂ ರೂಪತ್ರಯಮೇತನ್ಮಹಾತ್ಮನಃ | ಯೋ ವೇದ ವೇದವಿತ್ಸ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರತಿವಿತ್ತತ್ಪ್ರಸಾದತಃ || ಇತಿ ಸದ್ಭಾವೇ || ೩ ||

ಅ || (೧) ಹನು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಮತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. (೨) (ಋತಸ್ಯ ಧೇನಾ ಅನಯಂತ ಸಸೃತಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -) ಹನುಮಂತನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯರೂಪನಾದ ಅಥವಾ ಸರ್ವದಾ ಏಕಪ್ರಕಾರನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೂಲರಾಮಾಯಣಾದಿಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವನು. ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವವನು (೩) (ಸಪ್ತಶಿವಾಸು ಮಾತೃಷು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಭೀಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಮಾಣಭೂತಗಳಾದ ವಚನಗಳು ಭಗವಂತನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮಾತರಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವಣವೇದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ ಪಂಚರಾತ್ರ ಇವುಗಳು ಅತಿಮಂಗಳಕರಗಳು. ಆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭೀಮನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೀಮನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) (ಪ್ರದಿವೋ ಮಧ್ವ ಆದವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ಮಧ್ವ ಎಂದರೆ ಆನಂದವು ವ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಆನಂದವನ್ನು ಒಟ್ಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರ ಮೂರನೇ ಅವತಾರಕ್ಕೆ ಮಧ್ವಃ ಎಂದೂ ಆನಂದ ತೀರ್ಥಃ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಈ ಬಳಿತ್ಯಾ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಯುದೇವರ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳ

ಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿ ವಾಯುದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು
 ಕೈವಲನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸದ್ಭಾವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. || ೩ ||

ಪೀ—ಆಚಾರ್ಯರು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ಆನಂದತೀರ್ಥ ಇತಿ ತು ಯಸ್ಯ ನಾಮ ತೃತೀಯಕಂ | ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ
 ತೇನೇದಂ ಕೃತಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಹರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಯಾವ ವಾಯುದೇವರ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಅವತಾರವೋ, ಅಂತಹ ಪೂರ್ಣ
 ಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷ್ಯವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ.

ವಿ—ದಶೇತಿ ಸರ್ವಮುದ್ವಿಷ್ಟಂ ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ಣಮಿಹೋಚ್ಛತೇ | ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರಮತಿರುದ್ವಿ-
 ಷ್ಟಾ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಸ್ತತಃ ಸ್ತೃತಃ ಮುದ್ವಿತ್ಯಾನಂದ ಉದ್ವಿಷ್ಟಃ ಎಂಬಿವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದವಾಯು
 ದೇವರ ಮೂರನೇ ಅವತಾರಕ್ಕೆ ಮಧ್ವ=ಆನಂದತೀರ್ಥ, ದಶಪ್ರಮತಿ=ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ ಎಂಬ ಎರಡು
 ನಾಮಧೇಯಗಳೂ ಇವೆ. || ೪ ||

ಪೀ—ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ತೋತ್ರ ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ಸ್ವರೂ
 ಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ತುತಿಯಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಸಮಾಪಿಸಬಾರದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
 ದಿಂದ ಭಕ್ತ್ಯಾಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೀತಿಪ್ರಾರ್ಥನ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪ ಮಂಗಳವನ್ನು
 ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ. || ನಿತ್ಯಾನಂದೋ ಹರಿಃ ಪೂರ್ಣೋ ನಿತ್ಯದಾ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಮಮ | ನಮ-
 ಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಚ ವಿಷ್ಣವೇ || ೫ ||

ಅ || ನಿತ್ಯಾನಂದವುಳ್ಳವನೂ, ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ, ಪಾಪಹರಹಾರಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನು ನನಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ
 ನಮಸ್ಕಾರವು ಆಗಲಿ.

ವಿ—ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾಪ
 ಹರಹಾರಮಾಡಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ನಿತ್ಯಾನಂದವುಳ್ಳ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡು
 ತಾನೆಂದುಕೃತವಾಯಿತು. || ೫ ||

ಹೀಂ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯ-
 ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ದಶಮೋಧ್ಯಾಯಃ || ೧೦ ||

ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ||

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಮತ್ ಛಾಂದೋಗ್ಯ
 ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀಮತ್ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ವ್ಯಾಸಂ ಪೂರ್ಣಮರ್ತೇರ್ವಿದೋಷಹೃದಯಾಂಭೋಜೇ ಸದಾ ವಾಸಿನಂ
 ಶ್ರೀಕಂ ಕಂಜಭವಾದಿಸರ್ವವಿಬುಧೈರ್ನಿಜೋಜ್ಞಭಾವಸ್ಥಿತೈಃ |
 ಉಚ್ಚೈರ್ಗೇಯಮನಂತಸಾಮವಿಭವೈರೋಂಕಾರವಾಚ್ಯಂ ಪರಂ
 ವಂದೇ ಸುಂದರವಿಗ್ರಹಂ ಕರುಣಯಾ ಜ್ಞಾನಾಭಯೇತಂ ಮುಹುಃ || ೧ ||

ಅಗಾಧೇಃಸ್ಥಿನ್ಯಾಶ್ವೇ ಸುರವರಹರೇಂದ್ರಾದಿವಿಬುಧೈಃ
 ಅಲಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯೇ ಮೇ ಕೃತಿರಹಹ ಹಾಸಾಸ್ಪದತಮಾ |
 ತಥಾಃಪಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಾಲವಮತಿಪದಾಸಕ್ತವತತೋ
 ಗುರುಣಾಂ ಕಾರುಣ್ಯಾದಪಿ ಭವತಿ ಭೂಷಾಕೃತಿಯಂ || ೨ ||

ಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ಣೇನ ಶ್ರೀಪ್ರಾಜಪತಿನೇರಿತಃ |
 ಯದವೋಜಮಹಂ ತೇನ ಪ್ರೀಣಾತು ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ೩ ||
 ವಿದ್ವದಾಹ್ಯಃ ಸ ಮಧ್ಯೋದ್ಯಪ್ರೋದ್ಯತ್ಯದ್ಯೋತನದ್ಯುತಿಃ |
 ಹೃದ್ಯೋಃನವದ್ಯೋ ಬುದ್ಧಿಂ ಮೇ ದದ್ಯಾಚ್ಛುದ್ಧಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾನ್ || ೪ ||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣೋ ವಿಟ್ಕಲಃ ಕೋಲಃ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸೋ ಹಯಕಂಧರಃ |
 ಪುಷ್ಪಾತ್ಸಭೀಷ್ಯಮಸ್ತಾಕಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇದ್ವತಧೀರಪಿ || ೧ ||

ಶ್ರೀಮಧ್ವಭಾಷ್ಯರುಚಿರಾಂ ಟಿಪ್ಪಣೀಸಾರಭಾಸುರಾಂ |
 ಛಾಂದೋಗ್ಯಾಖ್ಯೋಪನಿಷದಂ ಕರ್ನಾಟಕಸುಭಾಷಯಾ || ೨ ||

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾರ್ಗವಗೋತ್ರೋತ್ಕೃತಾಲವಾನ್ವಯಜೋ ದ್ವಿಜಃ |
 ಗುರುರಾಯಸುತಂತ್ಯಾಖ್ಯತನುಜಾತಃ ಶಿರೋಮುಖಃ || ೩ ||

ತಂತ್ರಿನಾರಾಯಣಃ ಶ್ರೀಮದ್ವೈತವಿದ್ವಾನ್ ಸತಾಂ ಮುಡೇ |
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾನ್ ಮಧ್ವಮುನಿಸೇವಾಸಂಘನಿದೇಶತಃ || ೪ ||

ದಶೋಪನಿಷದಾಮೇವಂ ಭಾಷಾಟೀಕಾ ಸಮಾಸಿತಾ |
 ಹರೇರ್ದಶಮತೇಶ್ವಾಪಿ ಪ್ರಸಾದಂ ಸಾಧಯೇಚ್ಛಿರಂ || ೫ ||

ಕೃತ್ಯಾನಯಾ ಯಥಾಬೋಧಂ ಕೃತಯಾ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಹರಿಃ |
 ಶ್ರೀಮಧ್ವವಾದಿರಾಜಾಧ್ಯಾಃ ಪ್ರೀಯಂತಾಂ ಗುರವತ್ತ್ವನಃ || ೬ ||

ಅರ್ಜುನಃ ಪವನೋಽಸ್ಮಾಕಮಾಚಾರ್ಯಾಣೇ ಚ ಭಾರತೀ |
 ದೇವೋ ನಾರಾಯಣಃ ಶ್ರೀಶೋ ದೇವೀ ಮಂಗಲದೇವತಾ || ೭ ||

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

|| ಓಂ ಹರಿಃ ಓಂ ||

|| ಶ್ರೀಶಂಕರಹಯಗ್ರೀವಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ ||

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

